

TEOLOGIE ȘI VIAȚĂ

REVISTĂ DE GÂNDIRE ȘI SPIRITUALITATE

C U P R I N S U L

ÎNVIEREA DOMNULUI - AJUTORUL VIEȚII NOASTRE

† DANIEL, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Pastorală de Sfintele Paști - 1996	3
† PIMEN, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, Pastorală la Învierea Domnului - 1996	7
† EFTIMIE, Episcopul Romanului și Hușilor, Pastorală la Învierea Domnului - 1996	11

CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ

† DANIEL, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Sfântul și Marele Mir - înțelesul și folosul lui	15

S T U D I I

Pr. conf. dr. Petre SEMEN, Personalitatea lui Moise și valoarea poruncilor date prin el	21
Asist. Vasile CRISTESCU, Cunoașterea de sine în filosofie și creștinism	34
Pr. asist. Ioan-Cristinel TEȘU, Sfânta smerita cugetare - împărăteasă a virtuților. Gânduri filocalice	62
Pr. asist. Ion VICOVAN, Raporturile Sfântului Vasile cel Mare cu autoritatea imperială	75

P A G I N I P A T R I S T I C E

Sfântul SIMEON NOUL TEOLOG (trad. diacon Corneliu-Ilie Erneanu) - Mulțumire către Dumnezeu pentru binefacerile Lui către noi	94
Sfântul GRIGORIE PALAMA (trad. diacon Eugen Moraru) - Cuvânt la Pogorârea Duhului Sfânt	104

MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI BUCOVINEI

TEOLOGIE ȘI VIAȚĂ

REVISTĂ DE GÂNDIRE ȘI SPIRITUALITATE

SERIE NOUĂ - ANUL VI (LXXII), Nr. 1-6, IANUARIE - IUNIE 1996
REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CENTRUL MITROPOLITAN - IAȘI
Bulevardul Ștefan cel Mare și Sfânt Nr. 16 - Iași 6600

COLEGIUL EDITORIAL

PREȘEDINTE

† I.P.S. Dr. DANIEL, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

VICEPREȘEDINȚI

† I.P.S. PIMEN, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților

† P.S. EFTIMIE, Episcopul Romanului și Hușilor

MEMBRI

**P.C. Pr. prof. dr. PETRE SEMEN, decanul Facultății de
Teologie - Iași**

**P.C. Pr. prof. IOAN MIHOC, directorul Seminarului
Teologic - Neamț**

**P. Cuv. prof. FILOTEIA COSMA, directoarea Seminarului
Teologic - Agapia**

**P.C. Pr. prof. ADRIAN IFTIMIU, directorul Seminarului
Teologic - Suceava**

**P.C. Pr. prof. NICOLAE HURJUI, directorul Seminarului
Teologic - Roman**

REDAȚIA: Pr. Nicolae Dascălu - redactor responsabil,
Ovidiu Ciobotaru - tehnoredactor, Răzvan Porumb - redactor,
Rema Zugravu - corector.

Plata abonamentelor se va face în contul

401.400.141.000

B.C. "Ion Țiriac", Filiala Iași

ISSN 1221 - 5988

Articolele nepublicate nu se înapoiază

Învierea Domnului - ajutorul vieții noastre

PASTORALĂ DE SFINTELE PAȘTI - 1996

† **DANIEL**

MITROPOLITUL MOLDOVEI ȘI BUCOVINEI

"Cine ne va prăvăli nouă piatra de la ușa mormântului?"

(Marcu 16, 3)

HRISTOS A ÎNVIAT!

Iubiți fii duhovnicești,

Sfânta Evanghelie după Sfântul Evanghelist Marcu, vorbind despre învierea Domnului nostru Iisus Hristos, ne spune că: *"După ce a trecut ziua sâmbetei, Maria Magdalena, Maria, mama lui Iacov, și Salomea au cumpărat miresme, ca să vină să-L ungă pe Iisus. Și dis-de-dimineată, în prima zi a săptămânii (duminica), pe când răsărea soarele, au venit la mormânt. Și ziceau între ele: Cine ne va prăvăli nouă piatra de la ușa mormântului? Dar, ridicându-și ochii, au văzut că piatra fusese răsturnată; căci era foarte mare. Și intrând în mormânt, au văzut un tânăr șezând în partea dreaptă, îmbrăcat în veșmânt alb, și s-au înspăimântat. Iar el le-a zis: Nu vă înspăimântați! Căutați pe Iisus Nazarineanul, Cel răstignit? A înviat! Nu este aici. Iată locul unde L-au pus"* (Marcu 16, 1-6).

Sfântul Evanghelist Matei, vorbind despre același eveniment, arată cine și cum a prăvălit piatra de pe ușa mormântului: *"Și iată, s-a făcut cutremur mare, că îngerul Domnului, coborând din cer și venind, a prăvălit piatra și ședea deasupra ei. Și înfățișarea lui era ca fulgerul și îmbrăcămintea lui albă ca zăpada. Și de frica lui s-au cutremurat străjerii și s-au făcut ca morți. Iar îngerul, răspunzând, a zis femeilor: «Nu vă temeți, că știu că pe Iisus cel răstignit Îl căutați. Nu este aici, căci a înviat precum a zis; veniți de vedeți locul unde a zăcut"* (Matei 28, 2-6).

Din cele spuse de Sfinții Evangheliști Marcu și Matei, vedem că dis-de-dimineată, fără nici un însoțitor și fără nici un ajutor, femeile mironosițe au mers la mormânt pentru a arăta evlavie și prețuirea lor față de Iisus cel răstignit și îngropat. Aveau curaj mult și evlavie, dar n-aveau destulă putere să ridice piatra de la ușa mormântului. De aceea, se întrebau între ele: *"Cine ne va prăvăli nouă piatra de la ușa mormântului?"*. Cine le va da lor o mână de ajutor, căci bărbații lipseau; ucenicii Domnului erau speriați, după

răstignirea lui Iisus, și se temeau să nu li se întâmple și lor ceva din partea iudeilor.

Dar pentru că femeile mironosițe nu aveau pe nimeni care să le ajute dintre oameni, Dumnezeu le-a trimis înger din cer, ca să le ajute, arătând astfel că la duiosa lor iubire și evlavie pentru Iisus cel răstignit, El, Dumnezeu, răspunde cu minunea milostivirii și a ajutorului Său.

Desigur, minunea răsturnării pietrei de la ușa mormântului nu s-a făcut pentru ca Iisus să poată învia, căci El înviase din morți trecând prin mormântul pecetluit, așa cum va trece prin ușile încuiate în seara aceleiași zile și se va arăta în mijlocul ucenicilor spunându-le: «**Pace vouă**» (Ioan 20, 19).

Minunea răsturnării pietrei de la ușa mormântului s-a făcut, pentru ca femeile purtătoare de aromate să poată vedea mormântul gol și să poată înțelege că Iisus a înviat și nu mai este printre cei morți.

Piatra răsturnată a fost răspunsul lui Dumnezeu la întrebarea lor: "*Cine ne va prăvăli nouă piatra de la ușa mormântului?*" Un ajutor neașteptat care deschide, deodată, mormântul lui Iisus și sufletul lor, pentru a se vedea că **a fost răsturnată puterea morții și arătată biruința vieții veșnice.**

Teama sau spaima care le-a cuprins venea din neobișnuitul care se petrecuse, din lucrarea neașteptată a lui Dumnezeu **în viața lor și în firea lucrurilor.** Dar cu toate că îngerul le-a spus "*nu vă înspăimântați!*", ele nu s-au eliberat complet de teamă, ci la teama pe care au trăit-o ca întâlnire cu neobișnuitul, cu sfințenia lucrării cerești în pământ și pe pământ, la această teamă s-a adăugat bucurie mare și uimire, pentru că au înțeles că Iisus cel răstignit și îngropat a înviat din morți. Astfel, Sfântul Evanghelist Marcu spune că femeile "*au fugit de la mormânt, pentru că erau cuprinse de **frică și uimire***" (Marcu 16, 8), iar Sfântul Evanghelist Matei spune că "*plecând ele în grabă de la mormânt, **cu frică și cu bucurie mare** au alergat să vestească ucenicilor Lui*" (Matei 28, 8).

Teama lor a fost, însă, copleșită de bucurie când, în drum spre casă, Iisus Însuși le-a întâmpinat cu cuvintele: "**Bucurați-vă!**", le-a spus să nu se teamă și le-a cerut să vestească ucenicilor Săi, pe care îi numește frați, ca să meargă în Galileea, și acolo Îl vor vedea: "*Dar pe când mergeau ele să vestească ucenicilor, iată Iisus le-a întâmpinat zicând: **Bucurați-vă!** Iar ele, apropiindu-se, au cuprins picioarele Lui și I s-au închinat. Atunci Iisus le-a zis: **Nu vă temeți. Duceți-vă și vestiți fraților Mei, ca să meargă în Galileea, și acolo Mă vor vedea***" (Matei 28, 9-10).

Îngerul le spusese femeilor că Iisus a înviat, dar când Însuși Iisus cel înviat le-a întâmpinat cu cuvintele: Bucurați-vă!, ele, copleșite de o bucurie nespusă, n-au mai avut grai, ci "*au cuprins picioarele Lui și I s-au închinat*".

Gestul de evlavie și bucurie sfântă al femeilor care L-au întâlnit pe cale pe Iisus cel înviat din morți rămâne până la sfârșitul veacurilor **icoana cea mai frumoasă a evlaviei Bisericii care se închină lui Hristos**, tocmai pentru că El, Biruitorul morții, ne caută pe fiecare în parte și pe toți laolaltă

pe calea vieții noastre, amestecată cu teamă și moarte, și ne întâmpină încă din lumea aceasta cu bucuria vieții veșnice.

Bucuria întâlnirii cu Hristos cel înviat este bucuria negrăită pe care Biserica o aduce lumii. Vestea biruinței vieții veșnice asupra morții este glasul neconfundat al Bisericii în lume. Puterea iubirii mai tari decât puterile morții este tăria vindecătoare a Bisericii în toate veacurile.

Frați creștini,

Asemenea femeilor credincioase cuprinse de teamă și bucurie sfântă, care s-au închinat lui Iisus cel răstignit și înviat, creștinii adevărați se închină Sfintei Cruci și sărută icoana Învierii lui Hristos, zicând: "*Crucii Tale ne închinăm, Hristoase, și Sfântă Învierea Ta o lăudăm și o slăvim*", iar El, Hristos Domnul, le spune tainic: "**Bucurați-vă! Nu vă temeți!**" Biserica trăiește în sfintele sale Taine, în slujbele ei, în sărbătorile ei, în rugăciunile ei, pretutindeni în lucrarea ei, **bucuria ajutorului care ne vine de la Hristos cel înviat.**

Același Iisus care a ajutat în timpul lucrării Sale pământești pe cei care aveau nevoie de ajutorul Lui, ne ajută și acum, în multe feluri, când noi, cu credință, curaj și evlavie, ne îndreptăm spre El, ca odinioară femeile mironosițe. Când în lumina învierii lui Hristos auzim că El a ajutat pe cei neajutorați, a vindecat pe bolnavi și pe oamenii chinuți de patimi și de dureri necurate, ne rugăm și noi, ca odinioară femeia canaaneancă, zicând: "*Doamne, ajută-mă!*" (Matei 15, 25), sau ca tatăl copilului chinuit de boală care cu lacrimi a strigat: "*Cred, Doamne, ajută necredinței mele!*" (Marcu 9, 22).

Hristos Domnul, care altădată a înviat pe fiul văduvei sărmăne din Nain (Luca 7, 11-17), pe fiica lui Iair (Luca 8, 41-56), pe prietenul Său Lazăr, fratele Martei și Mariei (Ioan 11, 1-45) și le-a adus celor morți viață iar celor întristați mângâiere, El mângâie și astăzi pe cei întristați și ne dă tuturor speranța învierii de obște, că "*vrăjmașul cel din urmă, care va fi nimicit, este moartea*" (I Corinteni 15, 26), iar Dumnezeu "*va șterge orice lacrimă din ochii oamenilor și moarte nu va mai fi; nici plângere, nici strigăt, nici durere nu vor mai fi*" (Apocalipsa 21, 4).

Cei ce se roagă Lui cu credință fierbinte, primesc de la El pacea și mângâierea pe care o aduce prezența Sa milostivă în inimile rugătoare.

Din rugăciunea împlinită învățăm că Iisus ajută pe cei încercați (Evrei 2, 18), că ajutorul primit de la El alungă teama și neliniștea din viața noastră și o luminează cu bucurie. De aceea, creștinul se roagă și cântă împreună cu Psalmistul zicând: "*Domnul este ajutorul meu, nu mă voi teme de ce-mi va face mie omul. Domnul este ajutorul meu și eu voi privi cu bucurie pe vrăjmașii mei. Mai bine este a te încrede în Domnul, decât a te încrede în om*" (Psalm 117, 6-8).

Iar când rugăciunea noastră nu se împlinește, ea trebuie sporită și întărită prin rugăciunea Bisericii întregi pentru noi. Astfel, credincioșii ortodocși nu se roagă singuri, ci, convinși că "*mult poate rugăciunea*

stăruitoare a dreptului" (Iacov 5, 16), ei cer ajutorul Maicii Domnului și al tuturor sfinților, iar slujbele noastre se termină cu cererea: "Pentru rugăciunile Sfinților Părinților noștri, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeuul nostru, miluiește și ne mântuiește pe noi".

Dreptmăritori creștini,

Asemenea femeilor neajutorate care mergeau la mormântul lui Iisus, în lumea noastră de azi, mulți oameni se întreabă cine îi va putea ajuta pe ei să răstoarne piatra de la ușa mormântului multor griji și necazuri? Cine le va ridica "*piatra*" de pe inima adesea îngreuiată de suferință, de singurătate, de lipsuri materiale și de lipsă de iubire. Cine va fi cu ei, atunci când nu mai au pe nimeni pe care s-ar putea bizui?

Faptul că Iisus cel înviat nu spune direct ucenicilor Săi să meargă în Galileea, ci El cere femeilor mironosite să o facă, arată că **Hristos Domnul se folosește de oameni pentru a ajuta pe alți oameni**. Le dă unora direct bucuria învierii Sale, ca apoi ei să o împărtășească și altora. De aceea, cei care întâlnesc în viața lor ajutorul și bucuria lui Hristos cel înviat sunt chemați să le împărtășească și altora, ajutându-i și bucurându-i prin rugăciune, cu cuvântul și cu fapta, astfel ca viața omului să primească ajutorul, pacea și bucuria Învierii lui Hristos, încă din lumea aceasta, pe cât este cu putință.

Hristos Domnul ne cere azi, nouă tuturor, să **vestim bucuria învierii Sale în jurul nostru, mai ales acolo unde viața este lipsită de ajutor și de bucurie**, ca de pildă: în orfeline, în case de bătrâni, în închisori, în spitale, în familii îndurerate, în familii sărace, în case însingurate, în inimi întristate. Fiecare creștin este chemat, mai ales în aceste zile, ca prin bunătatea și bucuria lui, să fie pentru alții ca un înger care înlătură greutatea vieții și ca o femeie purtătoare de aromate care aduce bucurie acolo unde este teamă și întristare.

Totodată, în aceste zile ale Învierii trebuie să **aducem mulțumire și preamărire lui Dumnezeu pentru darul vieții**: pentru sănătatea trupului, pentru pacea inimii, pentru iubirea Lui față de noi, chiar și atunci când trecem prin necazuri și suferințe, pentru ajutorul Lui în încercări, pentru darul credinței în înviere și pentru aroma vieții veșnice pe care o găsim în Biserica Sa dreptmăritoare, atunci când o iubim cu sfințenie.

Să iubim, așadar, Biserica și să o ajutăm cât mai mult în lucrarea ei mântuitoare și aducătoare de bucurie: în zidirea de locașuri sfinte, în lucrarea ei de tipărire a cărților ziditoare de suflet, în lucrarea ei de apărare a drepte credințe și de promovare a iubirii între oameni.

Cu dorința fierbinte ca bucuria și pacea învierii lui Hristos să umple inimile și casele tuturor, vă îmbrățișăm cu salutarea sfântă:

HRISTOS A ÎNVIAT!
ADEVĂRATA ÎNVIAT!

PASTORALĂ LA ÎNVIEREA DOMNULUI - 1996

† *PIMEN*

ARHIEPISCOP AL SUCEVEI ȘI RĂDĂUȚILOR

*"Iată a venit prin Cruce bucurie la
toată lumea".*

(Cântările Învierii)

Iubiți fii duhovnicești,

Învierea Domnului înseamnă biruința vieții asupra morții; această biruință a venit după ce Mântuitorul a răbdat, de bună voie, scuiări, bătaii și loviri peste obraz, apoi răstignirea și moartea pe Cruce și îngroparea de trei zile cu trupul. Învierea ca și Nașterea sunt Taine ale lui Dumnezeu, cu neputință de a fi cuprinse de mintea omenească, cărora ne închinăm cu credință, cum glăsuiește cântarea Bisericii:

"Doamne, pecetluit fiind mormântul de cei fărădelege, ai ieșit din mormânt, precum Te-ai născut din Născătoarea de Dumnezeu, nerupând pecetile mormântului sau ale fecioriei. N-au cunoscut cum Te-ai întrupat îngerii Tăi cei fără trup. N-au simțit când ai înviat ostașii cei ce Te-au străjuit. Că amândouă s-au pecetluit de către cei ce ispiteau și s-au arătat minunile celor ce se închină cu credință tainei care ne dă nouă, celor ce o lăudăm, bucurie și mare milă." (Stihira de la Laude, din *Octoih*, glasul 5).

Iubiți credincioși,

Bucuria unei biruințe este pe măsura jertfirii pentru ea: aceasta este o lege universală. Bucuria învierii a venit prin Cruce pentru întreaga lume care crede în Fiul lui Dumnezeu, cum auzim în fiecare Duminică și mai ales la Sfintele Paști. Sfânta Cruce și Sfânta Înviere sunt nedespărțite: "*Crucii Tale ne închinăm Hristoase și Sfântă Învierea Ta o lăudăm și o slăvim*".

Răbdarea chinurilor și a morții pe Cruce și Învierea din morți arată atât puterea lui Dumnezeu (I Corinteni 6, 14) cât și nemărginita Lui dragoste față de noi oamenii, smerindu-Se și ascultător făcându-se "*până la moarte și încă moarte de cruce*" (Filipeni 2, 8; Ioan 5, 16; Romani 5, 8).

Prin Cruce Mântuitorul "a unit într-un trup cele două lumi - iudaică și păgână - împăcându-le cu Dumnezeu, omorând prin ea vrăjmășia (Efeseni 2, 16) "dându-ne slujirea împăcării" (II Corinteni 5, 18). Sfântul Apostol

Pavel nu vrea să știe nimic altceva în viața creștinilor decât pe Iisus Hristos răstignit (I Corinteni 2, 2) așa cum el L-a propovăduit (I Corinteni 1, 23).

De ce această stăruință a Sfântului Apostol Pavel în propovăduirea sa pentru Sfânta Cruce, care pentru el este lauda, lucrul cel mai de preț: "*Mie să nu-mi fie a mă lăuda, decât numai în Crucea Domnului nostru Iisus Hristos prin care lumea (păcatului) este răstignită pentru mine, și eu pentru lume.*" (Galateni 6, 14)? Înțelegem aceasta dacă ne amintim de cuvintele Mântuitorului spuse ucenicilor înainte de Patimile Sale: "*Cel ce voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie.*" (Matei 16, 24).

A lua crucea și a urma lui Hristos înseamnă a te jertfi, așa cum S-a jertfit și El: a te jertfi pentru mântuirea ta, prin lepădarea de sine, de egoism; a te jertfi pentru alții, pentru dușmani, iertându-i așa cum Mântuitorul i-a iertat pe Cruce (Luca 23, 24). Crucea înseamnă jertfirea pentru Dumnezeu în folosul oamenilor; este cea mai mare mărturie a dragostei noastre față de Dumnezeu și semenii noștri (Ioan 15, 13); această jertfire este deschiderea noastră sufletească către Dumnezeu "prin învierea lui Iisus Hristos" (I Petru 3, 21); este comuniunea, legătura noastră cu Dumnezeu.

Biruința morții prin înviere a venit după biruința suferințelor pe cruce: această biruință nouă ne este dată numai de Dumnezeu, pentru că numai El poate să ne dea puterea de a răbda suferințele, necazurile, crucea, El fiind "viața și învierea noastră" (Ioan 11, 25).

Credința creștină este vie, mântuitoare numai atunci când este unită cu faptele cele bune (Iacob 2, 26). În trăirea noastră însă nu lipsește suferința pentru că "Nouă ni s-a dăruit, pentru Hristos, nu numai să credem în El, ci să și pătimim pentru El" (Filipeni 1, 29) sau cum spune tot Sfântul Apostol Pavel în alt loc: "Prin multe suferințe trebuie să intrăm în Împărăția lui Dumnezeu" (Faptele Apostolilor 14, 22), adică prin cruce.

Această conștiință au avut-o apostolii, mucenicii, mărturisitorii și toți sfinții, suferind cu tărie neclintită, încredințați că după suferință, după cruce, urmează bucuria învierii.

Bucuria noastră la sărbătoarea Sfintelor Paști este pe măsura darului lui Dumnezeu și a jertfirii, a răstignirii noastre față de păcat în Sfânta Taină a spovedaniei și în sfintele nevoințe ale înfrânării, nu numai în zilele și răstimpurile de post, ci în fiecare zi, în fiecare clipă murind față de păcat și înviind cu Hristos. De aceasta ne încredințează și Sfântul Apostol Pavel: "Dacă am murit împreună cu El, vom și învia împreună cu El" (II Timotei 2, 11). Datori suntem fiecare să zicem împreună cu Sfântul Apostol Pavel: "Mor în fiecare zi!" (I Corinteni 15, 31).

Iubiți fii duhovnicești,

Această nestrămutată credință în cruce și înviere a călăuzit viața tuturor creștinilor, deci și a fiilor Bisericii noastre strămoșești: a eroilor, ostașilor, luptătorilor români din toate timpurile și locurile, care au căzut pe câmpul de luptă, în închisori și lagăre, pentru apărarea credinței strămoșești și a țării, pentru unitatea neamului, pentru libertatea și demnitatea noastră; ne însemnăm cu semnul sfintei Cruci în multe locuri și împrejurări; o purtăm pe piepturile noastre; ea străjuiește la răspântiile drumurilor și pe acoperișurile bisericilor; este prezentă și folosită la toate slujbele Bisericii; ea este prezentă pe stema țării și pe steagurile oastei.

În înțelesul de suferință, crucea a fost prezentă permanent în viața poporului nostru, când a îndurat năvălirile barbarilor, a cotropitorilor și a altor vrăjmași, iar astăzi îndurăm năvălirile "evangheliștilor" și a afaceriștilor care vor să ne dezbine și să ne subjuge spiritual și economic. Să nu ne înspăimântăm sau să deznădăjduim, ci să avem deplină încredere în izbânda noastră prin puterea sfintei și de viață făcătoarei Cruci, rostind permanent, între alte rugăciuni, și aceasta: "Doamne, armă asupra diavolului Crucea Ta ai dat-o nouă, că se îngrozește și se cutremură, nesuferind a căuta spre puterea ei, că morții i-ai sculat și moartea ai surpat-o, pentru aceasta ne închinăm îngropării Tale și Învierii". Așa au izbândit înaintașii noștri, așa vom izbândi și noi.

Perioada stăpânirii comuniste atee a fost o grea încercare, o cruce pe care am purtat-o creștinește; tot creștinește să ne purtăm crucea și după evenimentele din Decembrie 1989. Să nu urâm pe cei ce prin legile date promovează destrăbălarea și haosul vieții economice, ci să ne rugăm ca Dumnezeu să-i înțeleptească. De aceea, cu conștiința răspunderii de fii ai Țării și ai Bisericii strămoșești, să alegem pentru primării, Parlament și Președinție oameni care împărtășesc credința noastră strămoșească și nu liberi cugetători; "slujitori ai împăcării" (cf. II Corinteni 5, 18), iubitori ai casei lui Dumnezeu, pe care, cercetând-o cât mai des, vor învăța de la Sfântul Apostol Pavel că deși "toate ne sunt îngăduite, nu toate ne sunt de folos..." (I Corinteni 6, 12). Să alegem oameni care vor da Țării legi menite să promoveze viața morală, pentru că trupul omului este templul Sfântului Duh (cf. I Corinteni 6, 19). "Trupul nu este pentru desfrânare, ci pentru Domnul, și Domnul pentru trup" (I Corinteni 6, 13). Să alegem oameni care iubesc și ocrotesc valorile de patrimoniu național cu fapta nu numai cu vorba. Să alegem oameni care sunt pentru Țară și Biserica strămoșească și nu pentru interesele lor. Să nu ne lăsăm înșelați "de cei care au înfățișarea adevăratei credințe, dar tăgăduiesc puterea ei" (II Timotei 3, 5).

Știind că Dumnezeu dă unui popor conducători după inima lui (Judecători 3, 8), să ne silim să trăim cu vrednicie creștinească viața noastră, împlinind cu statornicie voia lui Dumnezeu, Care ne-a dăruit, prin cruce și înviere, viața veșnică. Amin!

Odată cu acest cuvânt de învățătură creștinească și îndrumare părintească, în ziua luminată a Sfintelor Paști, vă întâmpin cu străvechea salutare:

HRISTOS A ÎNVIAT!

PASTORALĂ LA ÎNVIEREA DOMNULUI - 1996

† **EFTIMIE**

EPISCOPUL ROMANULUI ȘI HUȘILOR

*"Duceți-vă și dați de veste fraților Mei,
ca să meargă în Galileea, și acolo Mă
vor vedea" (Matei 28, 10).*

Iubiții mei fii sufletești,

Am avut de înfruntat o iarnă lungă și grea, cu multă zăpadă și multe viscole, cu multe neajunsuri și greutate. La multe întâmplări mai deosebite s-a arătat solidaritatea românească și creștinească, ajutorând pe cei în necazuri. Dăm slavă lui Dumnezeu pentru toate!

A trecut postul Sfințelor Paști, pe care l-am ținut pentru curățirea și îmblânzirea noastră, dar și pentru ca să fie ca o pârgă și zeciuială în fiecare an al vieții noastre. Ne-am apropiat de întâmpinarea Sfintei Învieri cu mare sfială și am adăugat la cele patruzeci de zile încă o săptămână - cea pe care am numit-o "Săptămâna Patimilor", pentru Sfintele Patimi ale Domnului, Care a răbdat pentru noi, dăruindu-ne **nepățimirea**. Ne-am nevoit cu postul ca să stricăm neascultarea lui Adam, care a căzut din pricina neînfrânării și din lăcomia pântecelui. La sfârșitul acestui post cinștim nu moartea ci Învierea Celui Ce a înviat fără de păcat. El a postit pentru noi patruzeci de zile, după Botez, a pățimit pentru noi, a murit pentru noi, dar a și înviat pentru noi, ridicându-ne împreună cu El - din întunericul păcatului și al morții, în lumina desăvârșirii și a vieții veșnice.

Învierea Domnului este o **bună vestire**, este **vestirea Împărăției care va să vină**, atestând prin Înviere argumentul care asigură puterea și dumnezeirea creștinismului. Învierea Domnului a fost în ziua a opta, iar ziua a opta, DUMINICA, este ziua vieții viitoare.

Învierea Domnului este un adevăr de credință, precum mărturisim în Crezul nostru, care are acoperirea realității și ea a fost vestită de către cei care au fost **martori văzători** ai prezenței Lui după înviere, întrucât El a stat în mijlocul lor, a mers pe cale împreună cu unii dintre ei, a mâncat împreună cu ei, i-a povățuit ca să împlinească mesajul ce le fusese dat înainte de Patima Sa, i-a binecuvântat, i-a întărit cu suflarea Duhului Sfânt, i-a împuternicit să propovăduiască Evanghelia pretutindeni în lume și să boteze toate neamurile în numele Sfintei Treimi.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Paștile nostru reprezintă cea mai înaltă expresie a credinței, **în minunea dobândirii libertății noastre și a revendicării drepturilor pe care această libertate ne-o conferă** - de fii ai lui Dumnezeu și frați ai Mântuitorului Hristos, prin darul sfințeniei și al vieții veșnice, prin nemurire. De aceea Paștile noastre sunt începutul creării unei noi istorii; de aceea și noaptea Învierii Domnului este o noapte de petrecere în priveghere, în lumina pe care am primit-o la chemarea preoților, din mijlocul ușilor împărătești: "Veniți de luați lumină!", bineștiind că: "Lumina lui Hristos, luminează tuturor!".

Toate momentele vieții și activității Mântuitorului au o legătură directă cu Sfintele Paști. Fără Sfintele Paști - adică fără Crucea, Moartea și Învierea Domnului - reprezintă temelia credinței noastre creștine. Învierea și slava ei luminează căile întunecoase ale istoriei, iar moartea își pierde forma ei amenințătoare și înfricoșătoare din viața omului.

Prin Învierea Domnului a apărut o nouă societate - de credincioși - cu o nouă realitate istorică, dincolo de limitele geografice ale popoarelor, dincolo de delimitări temporale ale civilizațiilor. A apărut, ceea ce noi numim, **o comunitate de credință adevărată**, care a devenit "aluatul" care dospește toată frământătura (Luca 13, 21; Galateni 5, 9) și "sarea pământului" (Matei 5, 13), care ajută ca să nu se degradeze lumina care călăuzește spre Bine, Adevăr, Frumos, Dreptate și Viață.

Viața, având în centrul ei Învierea Domnului Hristos, creează o atmosferă optimistă, de încredere, cu nădejdi de depășire a supărărilor și durerilor de zi cu zi. Un sfânt, în fiecare zi a anului, pe orișicine îl întâlnea, îl saluta cu salutarea îngerească: "Hristos a înviat!", iar fața lui iradia o bucurie serafică.

Prea iubiții mei,

Postul și pocăința dinainte de Sfintele Paști ne-au ajutat să străbatem momentele Crucii și ale Patimilor Domnului, trăind în atmosferă de reflecție pentru răspunderea pe care o avem, de fii ai lui Dumnezeu și ai Bisericii Mântuitorului nostru Iisus Hristos, spre a gusta din Potirul veseliei și bucuriei duhovnicești ale Învierii. Toate psalmodiile și cântările Sfintelor Paști sunt pline de parfumul și dulceața bucuriei sfinte, a nădejzii și a luminii care călăuzește către viitor. Chiar și în cazul când unii frați ai noștri trec către Domnul în vremea aceasta, facem rugăciuni nu cu tânguiri și "bocete", ci rugăciuni cu bucuria Învierii - cu slujbă potrivită pentru aceste zile ale Sfintei Învieri.

Prin **Înviere** poarta noastră a devenit "poarta vieții". Săptămâna luminată este "săptămâna sfântă - săptămâna săptămânilor", în care fiecare credincios trebuie să devină un adevărat mărturisitor al Învierii Domnului.

Iubiților,

Într-o carte apărută în limba franceză, la Paris, în anul 1994, în 20.000 exemplare și intitulată "*Jésus*" = *Iisus*¹, autorul ei declară că nici un istoric nu poate pune la îndoială că mormântul Domnului după Înviere a fost aflat "gol", dar, adaugă că niciodată nu se va putea dovedi că Iisus a înviat, precum și nici că nu a înviat. Această exprimare dubioasă - afirmativ-negativă este o teorie - ca și multe altele care s-au formulat în decursul vremii - care dezliniștește pe adevărații creștini, încredințați de adevărul Sfintei Evanghelii, apărut cu prețul vieții de mărturisitorii - cu fapta și cu cuvântul - a adevărului de neclintit al Învierii. Neamul nostru creștinesc și românesc nu s-a abătut de la arătarea și apărarea credinței în Învierea Domnului, pe care au sărbătorit-o cu cea mai aleasă solemnitate, cu îmbrățișare frățească, făcând din ea adevărata strălucire a vieții lor -interioară și exterioară. Dovezile despre Învierea Domnului sunt atât de bogate încât, adevărații creștini s-au convins despre acest adevăr, ajungând la cunoașterea lui și a "puterii Învierii" (Filipeni 3, 10); că vor învia cu Hristos (II Corinteni 4, 14; Coloseni 2, 12); nădăjduind că vor fi părtași Învierii Lui (Romani 6, 5) și vor fi vii împreună cu El (Efeseni 2, 5; Coloseni 3, 1), așa cum au mărturisit Sfinții Apostoli de la bun început, arătând că ei sunt martori ai faptului că Iisus a înviat din morți (Fapte 3, 15).

Ca și Luca și Cleopa, pe calea Emausului, care erau cu "inima arzând" și L-au descoperit pe STRĂINUL care mergea alături de ei și "le tâlcuia Scripturile", la "frângerea Pâinii", creștinii nădăjduiesc că la Paști, ca și în fiecare zi când se săvârșește Sfânta Liturghie, ei sunt împreună cu Hristos Cel Înviat și, Care este prezent - sub chipul pâinii și al vinului, care se prefac în Însuși Trupul și Sângele Domnului, și se oferă spre împărtășire, spre sănătate trupească și sufletească, spre progresul duhovnicesc și dobândirea vieții veșnice.

Înfățișarea luminoasă a Domnului după Înviere a îndemnat, în decursul celor două mii de ani, pe creștini să se comporte cu decență, cu pocăință, iar lumânările aprinse, ținute în mâini, luminează drumul și cărările de la Sfânta Biserică spre căminele lor.

Femeile mironosițe au primit misiunea, nu numai de la înger, ci și de la Însuși Mântuitorul în ziua Învierii Sale. să meargă și să dea de veste despre acest act măreț ucenicilor Săi (Matei 28, 10; Ioan 20, 17). Prin Înviere, Domnul a revărsat către noi marea Sa dragoste și ne-a dat chipul ei spre a o putea împlini. **Dragostea**, împletită cu **mila**, ca și cu **pacea**, care ne-au fost oferite ca o binecuvântare în ziua Învierii, ne călăuzește în viață. Avem două mari datorii: de **proslăvire a lui Dumnezeu** și de **legătură frățească** în armonie nefățarnică, pornite din respect față de maiestatea lui Dumnezeu și față de omul creat de Dumnezeu după chipul și după asemănarea Sa.

---

¹ Jacques Duquesne, *Jésus*, Paris, 1994, 320 pagini.

În aceste zile, nu numai că ne salutăm zicând "Hristos a înviat!", dar ne și îmbrățișăm frățeste, iertându-ne toate cu câte ne-am greșit unii față de alții "pentru Înviere", cum am auzit din îndemnurile cântărilor noastre sfinte.

Iubiții mei fii sufletești,

La acest măreț moment al sărbătorii Învierii Domnului, nu pot să nu vă reamintesc despre ceea ce ați luat cunoștință prin mijloacele de informare - presă, radio și televiziune - care au anunțat, în februarie a acestui an, că a avut loc Ședința Sfântului Sinod și, printre altele, a fost discutată și reînființarea sau reactivarea fostei Episcopii a Hușilor și înființarea unei noi Episcopii, cea a Teleormanului.

Din anul 1949 Episcopia Hușilor a fost desființată și contopită cu Episcopia Romanului. În anul 1995 s-a pus problema reînființării Episcopiei Hușilor, la împlinirea a 500 de ani de existență a orașului Huși și a 400 de ani de la înființarea Episcopiei Hușilor, care în timpul existenței ei a avut la cârmă Ierarhi de mare valoare ca: Dosoftei, Veniamin Costachi, care, trecând și pe la Roman, au urcat pe scaunul Mitropoliei Moldovei, pe Iosif Gheorghian și Conon Arămescu-Donici, care au fost Mitropoliți primați, pe Nicodim Munteanu, care a fost Patriarhul României.

Avându-se în vedere necesitatea acestei foste Episcopii a Hușilor, am primit cu bucurie, cu dragoste și cu interes acest fapt. Demersurile care s-au făcut s-au materializat prin aprobarea de către Sfântul Sinod a reînființării și deci reactivarea acestei Eparhii, urmând să fie împlinite celelalte rânduieli - legale și canonice - și, cu ajutorul lui Dumnezeu se va trece la alegerea persoanei care să primească investitura de Episcop al acestei străvechi eparhii.

La acest moment de bucurie pascală, am socotit potrivit ca, anunțându-vă, să vă invităm ca împreună să ne rugăm ca Bunul Dumnezeu să ajute să fie ales - cel mai bun dintre cei buni - ierarhul care să stea în fruntea Episcopiei Hușilor. Credincioșii părților care vor fi în spațiul jurisdicțional al Eparhiei Hușilor rămân în dragostea noastră și a Eparhiei Romanului, cu dorirea ca lucrările acestor două Eparhii - deși de sine stătătoare, să întărească legătura frățescă, în dragoste și prosperitate a întregii Biserici Ortodoxe Române și a țării noastre - creștină și ortodoxă - România.

Vă îndemn la unitatea de credință, de limbă, de conștiință și de neam creștinesc și românesc.

Pe toți Vă am în sufletul, în dragostea și în inima mea.

Vă îmbrățișez părintește pe toți și vă întâmpin cu vestirea îngerească și creștinească,

HRISTOS A ÎNVIAT!
ADEVĂRATA ÎNVIAT!

SFÂNTUL ȘI MARELE MIR **Înțelesul și folosul lui***

† **DANIEL**
MITROPOLITUL MOLDOVEI ȘI BUCOVINEI

*"Iar Cel ce ne întărește pe noi
împreună cu voi, în Hristos, și ne-a uns
pe noi este Dumnezeu, Care ne-a și
pecetluit pe noi și a dat arvuna Duhului,
în inimile noastre."*

(II Corinteni 1, 21-22)

I. Semnificația momentului sfințirii Marelui Mir

Momentul și lucrarea sfințirii Marelui Mir în viața Bisericii au o semnificație și o importanță deosebită.

Faptul că toți ierarhii unei Biserici Ortodoxe autocefale se întrunesc în Sfânta și Marea Joi din Săptămâna Sfintelor Patimi ale Domnului Hristos, cu trei zile înainte de Sfintele Paști, pentru a săvârși împreună sfințirea Marelui Mir, chiar în timpul Liturghiei de pomenire a Cinei celei de Taină sau a Euharistiei, constituie un eveniment de intensă trăire, mare solemnitate și sfântă binecuvântare. Acum, fiecare arhiereu în parte și toți împreună se întâlnesc tainic cu Hristos, Arhiereul veșnic, Care "iubind pe ai Săi cei din lume, până la sfârșit i-a iubit" (Ioan 13, 1) și a instituit Taina Euharistiei ca Taină a iubirii Sale jertfelnice și dătătoare de viață, spunându-le ucenicilor Săi: "aceasta să faceți spre pomenirea Mea" (Luca 22, 19).

Astfel Euharistia din Sfânta și Marea Joi este memorialul sacramental al celei mai intense trăiri a conștiinței și vocației preoțești ca legătură unică și intimă a lui Hristos cu ucenicii și trimișii Săi în lume, pentru mântuirea lumii.

Deși Sfântul și Marele Mir ca binecuvântare și împărtășire a darurilor Sfântului Duh ne amintește de sărbătoarea Pogorârii Sfântului Duh sau a Rusaliilor, fapt care explică și includerea troparului și condacului Rusaliilor în slujba de sfințire a acestuia, totuși el este sfințit nu în ziua de Rusalii, ci în ziua Cinei celei de Taină sau a Euharistiei, pentru că ucenicilor cărora li s-a încredințat săvârșirea Sfintei Euharistii (Luca 23, 19) li s-a încredințat

---

* Cuvânt rostit în timpul slujbei de sfințire a Sfântului și Marelui Mir de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, București, joi, 11 aprilie 1996.

și săvârșirea Tainei Botezului și întărirea sau ungerea celor botezați prin pecetea darurilor Sfântului Duh (Matei 28, 20; Fapte 8, 16-17; 19, 2-6).

Mai mult, deși poruncile de a săvârși Sfânta Euharistie și de a boteza au fost date ucenicilor de către Hristos, prima înainte de Înviere și a doua după Înviere, totuși ucenicii Lui nu au botezat și nu au săvârșit Sfânta Euharistie decât după ce au primit Sfântul Duh, în ziua Cincizecimii (Fapte 2). Aceasta arată că toate Sfintele Taine ale lui Hristos se săvârșesc în Biserică în numele lui Hristos și cu puterea Duhului Sfânt, trimis de Hristos ucenicilor Lui.

Hristos Cel înviat și înălțat la ceruri a trimis apostolilor pe Sfântul Duh, iar Sfântul Duh îl face tainic prezent pe Hristos în Biserică și în lume.

Prin Sfânta Euharistie **se instituie** Taina împărtășirii cu Trupul și Sângele lui Hristos, iar prin pogorârea Sfântului Duh **se constituie** Biserica - Trupul Tainic al lui Hristos. Cu alte cuvinte, prin iubirea jertfelnică a lui Hristos și prin dăruirea multelor daruri ale Sfântului Duh se zidește Biserica lui Hristos. Această legătură interioară între iubirea Fiului și lucrarea Sfântului Duh pentru a aduce pe oameni la Dumnezeu - Tatăl explică săvârșirea sfințirii Mirului tocmai în cadrul Sfintei Euharistii din Sfânta și Marea Joi. De altfel, din Euharistia aceleiași zile se pregătește în mod special Sfânta Euharistie pentru tot anul, arătându-se prin aceasta că izvorul mântuirii noastre este iubirea jertfelnică a lui Hristos pentru noi. Întrucât în Biserica primară botezul adulților se făcea mai ales de Sfintele Paști, se vedea și mai bine legătura între Botez, Mirungere și Euharistie.

Vrednic de reținut este și faptul că ungerea lui Iisus cu mir de mare preț s-a făcut de către o femeie cu câteva zile înainte de Cina cea de Taină, pe când se afla în Betania, în casa lui Simon Leprosul. Iisus Însuși a dat o semnificație neașteptată acestui gest de prețuire și respect, zicând: "Ea (femeia), turnând mirul acesta pe trupul Meu a făcut-o spre îngroparea Mea" (Matei 26, 12). De altfel, Trupul Domnului a fost uns cu smirnă și aloe de Iosif din Arimateea și de Nicodim când a fost pus în mormânt (Ioan 19, 39). Când - după moartea și îngroparea lui Iisus - femeile purtătoare de miresme s-au dus la mormântul Lui ca să-L ungă (Marcu 16, 1), El nu mai era printre cei morți, a înviat! Ceea ce voiau să facă ele acum, când era prea târziu, făcuse deja cu anticipație femeia din Betania!

Este posibil ca Sfinții Părinți care au stabilit slujba sfințirii Marelui Mir în Săptămâna Sfintelor Patimi, între învierea lui Lazăr și Învierea lui Hristos, să fi făcut și legătura aceasta cu folosirea mirului de mare preț pentru ungerea Trupului lui Iisus, căci prin jertfa și învierea Sa mântuitoare, Iisus a arătat că El este Hristosul sau "Unsul lui Dumnezeu", Arhiereu și Împărat, pentru veșnicie. La o astfel de înțelegere a tainei se ajunge mai ales dacă ținem seama de sensurile duhovnicești multiple și bogate pe care le au uleiul și ungerea în Sfânta Scriptură.

II. Semnificația uleiului și a ungerii în Sfânta Scriptură

În Sfânta Scriptură, alături de pâine și vin, uleiul sau untdelemnul apare ca o **binecuvântare a lui Dumnezeu** (Deuteronom 7, 13; Ieremia 31, 10). Absența sau privarea de el este o pedeapsă pentru necredincioșie, iar abundența lui un **semn de mântuire** (Ioil 2, 19) și **simbol al fericirii veșnice** (Oseea 2, 24).

Untdelemnul nu este, însă, numai aliment ci și un unguent sau o **mireasmă** care parfumează corpul (Amos 6, 6; Efeseni 2, 12), întărește membrele (Iezechiel 16, 9) și **calmează rănila** (Isaia 1, 6; Luca 10, 34), precum și **sursă de lumină** atunci când e folosit **în candelă** (Ieșire 27, 20; Matei 25, 3-8).

Uleiul de măslina este simbolul binecuvântării divine, iar măslinul verde este simbolul omului binecuvântat de Dumnezeu (Psalmi 51, 7; 127, 3).

Uleiul este și simbolul bucurie pentru că el, ca și bucuria, face să strălucească fața omului (Psalmul 103, 15).

A oferi uleiul-parfum cuiva, este **semn de prețuire și prietenie** (Luca 7, 46; Matei 26, 7).

Untdelemnul ungerii împărătești se numește în modul cel mai înalt **untdelemnul bucuriei** (Psalmul 44, 9), semn exterior al alegerii divine, însoțită de revărsarea Duhului peste cel ales (I Regi 10, 1-6; 16, 13).

Această **legătură între ungere și Duhul Sfânt** se află la originea simbolismului fundamental al Tainei Mirungerii cu untdelemnul bucuriei (Evrei 1, 9; Psalmul 44, 9) și a Maslului, ca vindecare (Luca 10, 34; Marcu 6, 13; Iacob 5, 14-15).

Ungerea cu untdelemnul parfumat era simbolul comuniunii frățești și al bucuriei poporului lui Israel adunat la Ierusalim pentru marile sărbători (Psalmul 132, 2) sau mângâierea fiilor Sionului întorși din exil (Isaia 61, 3).

Ungerea ca sfințire sau consacrare are o semnificație deosebită în Sfânta Scriptură. Astfel, vedem că erau consacrate prin ungere cu untdelemn unele **obiecte de cult**, în special **altarul templului** (Ieșire 29, 36; 30, 26-29; Levitic 8, 10), dobândind astfel o sfințenie deosebită. Un ritual asemănător a săvârșit Iacob, după ce a văzut scara ce lega cerul și pământul, iar pe ea coborau îngerii. El a pus acolo o piatră peste care a turnat untdelemn pentru a marca locul prezenței divine, de aici numele de Bethel (casa lui Dumnezeu): "Aceasta nu e alta fără numai casa lui Dumnezeu, aceasta e poarta cerului" (Facere 28, 17-19; 31, 13; 35, 14).

Ungerea împărătească se face de către un om al lui Dumnezeu, profet sau preot. Saul și David au fost unși de către Samuel (I Regi 10, 1; 16, 13).

Iehu de către un profet trimis de Elisei (IV Regi 9, 6). Regii lui Iuda au fost unși în templu de către un preot sau de către arhiereu (marele preot).

Prin ungere, regele devine **părtaş al bucuriei Duhului lui Dumnezeu**. "Și a luat Samuel cornul cu mir și l-a uns pe David în mijlocul fraților lui, și a odihnit Duhul Domnului asupra lui David din ziua aceea și după aceea" (I Regi 16, 13).

Numele de "Unsul Domnului" - destinat mai întâi regelui lui Israel - devine apoi titlu mesianic. Psalmul 2, 2 care vorbește de Dumnezeu și de "Unsul Său" este interpretat în sens mesianic (Fapte 4, 25-28), adică ei se referea la Hristos, Fiul lui Dumnezeu.

Ungerea sacerdotală. Preoții și în special arhiereul Vechiului Testament sunt unși. Astfel, Aaron este uns preot de către Moise. Arhiereul este numit și "preotul sfințit prin ungere" sau "preotul miruit" (Levitic 4, 5; 16, 32).

Dar, atât ungerea împărătească cât și cea sacerdotală erau prefigurare și pregătire a venirii lui Mesia - Hristosul sau Unsul Domnului. Aproape tot simbolismul ungerii și al folosirii untdelemnului se referă la Taina lui Hristos.

Ungerea lui Hristos menționată în Noul Testament este botezul Său: "Cum a uns Dumnezeu cu Duhul Sfânt și cu putere pe Acesta." (Fapte 10, 38). De aceea, în Biserică, Sfântul Duh, cu darurile Sale, pune în evidență taina mântuirii și a vieții veșnice descoperite în și prin Hristos - Unsul lui Dumnezeu.

III. Înțelesul și folosul Sfântului Mir în viața Bisericii

Creștinul, ca purtător al numelui lui Hristos, devine creștin prin Sfintele Taine ale Botezului și Mirungerii. În Ortodoxie, aceste două Taine sunt nedespărțite. De fapt, noul botezat este apoi miruit și împărtășit cu Trupul și Sângele Domnului, arătându-se astfel legătura dintre Botez, Mirungere și Euharistie, aceste Sfinte Taine de inițiere prin care omul este încorporat în Trupul tainic al lui Hristos.

Atunci când Iisus a fost botezat în Iordan, "îndată cerurile s-au deschis și Duhul lui Dumnezeu, s-a văzut pogorându-se ca un porumbel și venind peste El" (Matei 3, 16). De aceea, și botezul creștinului este îndată urmat de ungerea cu Sfântul Mir, zicându-se formula "Pecetea darurilor Sfântului Duh!".

Despre sensul duhovnicesc al acestei ungeri vorbesc Sfinții Apostoli Petru și Pavel: "Cel ce ne întărește pe noi împreună cu voi, în Hristos, și **ne-a uns** pe noi, este Dumnezeu, Care **ne-a și pecetluit** pe noi și a dat arvuna Duhului, în inimile noastre" (II Corinteni 1, 21-22). "Să nu întristați

Duhul cel Sfânt al lui Dumnezeu, întru Care ați fost **pecetluiți** pentru ziua răscumpărării" (Efeseni 4, 30; cf. I Ioan 2, 20 și 27).

Sfânta Scriptură arată că Sfinții Apostoli confirmă pe cei botezați și prin punerea mâinilor (Fapte 8, 16-17; 19, 2-6). Mai târziu, a rămas ca practică numai ungerea, pentru a nu se confunda cu hirotonia.

Ungerea cu Sfântul Mir întărește calitatea de creștin a celui botezat și îi dă putere să crească duhovnicește în iubirea lui Hristos. În acest sens, Sfântul Chiril al Ierusalimului spune celor nou botezați: "Acum ați devenit **hristoși** prin punerea pecetei Duhului Sfânt și ați primit tot ce era prefigurat, deoarece voi sunteți «icoane ale lui Hristos»." (Cateheza mistagogică, III, 1-5).

Rugăciunile de sfințire a Marelui Mir arată că acesta a fost folosit în primul rând pentru mirungerea și sfințirea creștinilor. Iar mirungerea este numită: "ungere a nestricăciunii, armă a dreptății, înnoirea duhului și a inimii, scăpare de lucrarea diavolului" (**Rugăciunea întâi**). Sau "ungere de bucurie a Duhului Sfânt, ungere a nașterii celei de a doua, ungerea sfințirii, îmbrăcăminte împărătească, pavăză de vitejie, trezvia inimii, bucurie veșnică" (**Rugăciunea a doua**). Sau "ungere împărătească, ungere duhovnicească, apărător vieții, sfințitor sufletelor și trupurilor, untdelemn al bucuriei, care a fost cu adevărat în Legea Veche, iar în Legea Nouă strălucit, cu care au fost unși împărații și arhierii și toți care după aceea, de la arhierii și preoți, s-au uns până astăzi în Sfântul Botez, prin spălarea spre a doua naștere." [...] "Fiind cei însemnați cu Taina aceasta a Sfântului Mir, popor ales, preoție împărătească, neam sfânt, și să poarte pe Hristos în inimile lor ca locaș al Tău, al lui Dumnezeu Tatăl în Duhul Sfânt." (**Rugăciunea a treia. Arhieraticonul**, București, 1993, p. 205-206 și 231-232).

Iar apoi se precizează că "ungerea cu Mir este numele Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, al Unuia-Născut Fiului Tău, întru Care toată lumea văzută și cea nevăzută se umple de mireasma faptelor bune." (**Rugăciunea a patra**, p. 232).

Atât compoziția Sfântului și Marelui Mir (ulei de măsline, vin natural și 36 de plante și uleiuri aromate), cât și ritualul de pregătire și de sfințire a lui arată cât de bogată este semnificația lui duhovnicească, și cât de mare și importantă este binecuvântarea și lucrarea Sfântului Duh care se comunică Bisericii prin Sfântul și Marele Mir.

Pe lângă folosirea lui în săvârșirea tainei Mirungerii, Sfântul și Marele Mir se mai utilizează la **sfințirea bisericilor**, în special a altarelor, ca odinioară în Sfânta Scriptură; apoi la **sfințirea antimiselor** și pentru **reprimirea în Ortodoxie** a celor căzuți de la dreapta credință. În privința aceasta, canonul 7 al Sinodului II ecumenic (din anul 381) prevede: "Pe acei dintre eretici care se întorc la Ortodoxie [...] îi primim [...] pecetluindu-i, adică îi ungem mai întâi cu Sfântul Mir pe frunte și pe ochi și pe nări și pe gură și pe urechi și pecetluindu-i zicem: Pecetea darului Duhului Sfânt".

Se vede, așadar, că **prin Sfântul și Marele Mir se pune temelie sfințeniei în viața Bisericii și a creștinului, se întărește unitatea Bisericii în Sfântul Duh și se aduce în lume bucuria Sfântului Duh, Domnul-de-viață-făcătorul.**

Sfințirea Marelui Mir se face astăzi numai de către Bisericile Autocefale. Înainte de a-i fi recunoscută autocefalia, Biserica Ortodoxă Română primea Sfântul și Marele Mir de la Patriarhia de Constantinopol, deoarece Mitropolia Țării Românești (a Ungrovlahiei) și Mitropolia Moldovei erau părți componente, deși cu o largă autonomie bisericească, în cadrul Patriarhiei Ecumenice.

Totuși, și înainte de autocefalie, Marele Mir a fost sfințit de câteva ori pe teritoriul țării noastre, atunci când se întâmpla să fie prezenți aici, venind după daruri, unii patriarhi răsăriteni. Așa de pildă, în 1513, la Târgoviște, Marele Mir a fost sfințit de către Patriarhul ecumenic de Constantinopol Pahomie, sau în 1643, la Iași, de către patriarhul Teofan al Ierusalimului.

După unirea Principatelor Române, Sfințirea Marelui Mir s-a făcut pentru prima oară în 25 martie 1882, în catedrala mitropolitană din București, numai de către ierarhi români. A doua oară, s-a sfințit în 1893, iar a treia oară în 30 martie 1906.

În România reîntregită, Marele Mir a fost sfințit pentru prima dată la 15/28 aprilie 1921.

Iar după ridicarea scaunului mitropolitan al Ungrovlahiei la rang de scaun patriarhal, în 1925, s-au făcut până acum 17 sfințiri ale Marelui Mir, aceasta de acum fiind a 18-a. (A se vedea **Arhieraticonul**, București, 1993, p. 190).

Deși un eveniment rar, sfințirea Marelui Mir este cerută azi mai des, pentru că poporul român ortodox credincios și jertfelnic, deși se confruntă cu multe greutăți, zidește biserici și mănăstiri care trebuiesc sfințite, împreună cu antimisele necesare.

După cum odinioară poporul ales, întors acasă din robie, era uns cu "untdelemnul bucuriei", tot așa, poporul român azi, scăpat din robia regimului ateu, are nevoie de întărirea și bucuria care vin din darurile Duhului Sfânt.

Momentul sfințirii Marelui Mir este o afirmare a unității Bisericii noastre în comuniune de dreaptă credință și viață în Hristos cu Sfinții Apostoli și cu Sfinții Părinți din toate timpurile, precum și o manifestare a libertății în coresponsabilitate și purtare de grijă pentru credință și mântuire azi.

Să rugăm pe Hristos Domnul să reverse mereu peste noi darurile Sfântului Duh, pentru întărirea credinței și a unității Bisericii strămoșești, pentru sfințirea vieții noastre aici, în lume, și pentru dobândirea mântuirii și a bucuriei veșnice în Împărăția lui Dumnezeu, căruia I se cuvine slava în vecii vecilor. Amin.

S t u d i i

PERSONALITATEA LUI MOISE ȘI VALOAREA PORUNCILOR DATE PRIN EL

Pr. conf. dr. *Petre Semen*

Contestată de unii și revendicată poate prea mult de alții, personalitatea lui Moise a rămas în istoria biblică drept un nume de referință pentru aportul adus la izbăvirea lui Israel, icoana mântuirii lumii.

Deși a aparținut unui popor pe care l-a slujit și i-a dat legi imuabile, de care și-a legat propriul destin, Moise a rămas o personalitate de vocație universală, dacă avem în vedere desigur influența covârșitoare ce o mai are încă asupra întregii lumi legea divină cu destinație permanentă dată prin el.

Crescut în cultura și civilizația demnă de admirat a Egiptului antic, Moise a știut, la modul sublim, să pună în valoare și în slujba propriului popor toate bunele acumulări spirituale de la școala timpului. Este greu de intuit cum se făcea educația la curtea unui monarh de care ne despart peste trei milenii, dar se poate deduce, într-un fel, din ceea ce a făcut și lăsat acesta moștenire lui Israel. Acesta din urmă este îndreptățit să-și exprime gratitudinea, deoarece prin Moise a fost format ca popor și organizat în modul cel mai fericit al timpului, primind legi sfinte, din care se vor inspira apoi nenumărate popoare creștine, în legislația cărora, chiar dacă recunosc sau nu, se resimte influența binefăcătoare a poruncilor mozaice, pe care nici Domnul Hristos nu le-a abrogat cu totul, ci le-a desăvârșit, dându-le o nouă interpretare. Domnul le-a recunoscut valoarea, subliniind: "N-am venit să stric Legea sau proorocii, n-am venit să stric, ci să plinesc" (Matei 5, 17). Legea nu înscamnă altceva decât cele poruncite prin Moise, din care se inspiră mult toți profetii de după el, recunoscându-l totodată ca pe cel mai mare profet al tuturor timpurilor și tip al lui Hristos (Deuteronom 18, 18).

Personalitatea lui Moise este predominantă pentru prima parte a istoriei poporului biblic, mai precis de la ieșirea acestuia din casa robiei egiptene și până la intrarea în pământul făgăduinței. Învățătura dată prin Moise și-a pus amprenta pe aproape toate cărțile Vechiului Testament, după cum o dovedește pomenirea numelui său de 706 ori.

Deși scrierile biblice nu sunt prea precise în referiri la educația lui Moise, fapt de altfel explicabil pentru perioada la care ne referim, totuși tradiția iudaică în mod cert avea unele indicii despre această personalitate, greu de conturat în adevăratele sale dimensiuni și din care probabil s-a inspirat arhidiaconul Ștefan. Acesta afirma la timpul său că "Moise a fost învățat în toată înțelepciunea egipteană și era puternic în cuvintele și faptele lui" (Faptele Apostolilor 7, 22).

Chiar dacă etimologia numelui, după unii învățați, ar fi de origine egipteană, semnificând "Cel născut", prin analogie cu unele nume egiptene teofore, de tipul "Thoutmes", "Ramses", etc.¹, el rămâne totuși în exclusivitate al israeliților, atât ca origine cât și ca destin.

Conform cărții Ieșirea, atribuită lui Moise însuși, numele acestui personaj ar avea o etimologie populară ebraică, însemnând "tras în sus" sau "scos din (apă)" - cap. 2, 10. De fapt, astfel de etimologii sunt foarte frecvente în Sfânta Scriptură. Ne vom spori doar asupra câtorva, care ni se par mai relevante pentru exegeza biblică și desigur pentru teologie. Mai relevantă este, în cazul nostru, semnificația numelui "Israel". Aceasta se impune deoarece sunt două posibilități de interpretare a numelui și nu totdeauna justificate. Numele poporului biblic ar avea două sensuri, foarte semnificative de altfel, fie că avem în vedere originea acestui popor, fie că ne referim la destinul său. Se cuvine a se sublinia mai întâi că el se numește pe sine "Israel dar străinii îl numeau "poporul evreu", cu sensul de "cel venit de peste", "de dincolo de". Conform Scripturii însă, numele provine de la Eber, fiul lui Sem (Facerea 10, 21; 11, 14, etc.).

Cât privește cel de-al doilea și cel mai des utilizat termen adică "Israel" semnifică "cel ce s-a luptat cu Dumnezeu" sau "cel ce se luptă cu Dumnezeu" (Facerea 32, 29). Din context reiese fără nici un dubiu că schimbarea numelui are tocmai motivația luptei patriarhului cu acel "Cineva" (vers. 24). Multor exegeți li se pare ca total lipsită de considerație pentru majestatea divină, afirmația că omul se poate lupta cu Creatorul său. Într-adevăr, la prima vedere, și mai ales dacă se ia textul în sens strict literal, apare ca un antropomorfism grosolan. Totuși acesta este sensul cuvântului "Israel", indiferent dacă ne convine sau nu. Traducerea prin "omul care a văzut pe Dumnezeu" nu este cea reală, și nici nu poate fi, deoarece cuvântul ebraic este "Israel", iar nu "Işrael" (יִשְׂרָאֵל). Cuvântul ebraic "יִשְׂרָאֵל" (Israel) este compus din 2 termeni: verbul "שָׂרָה" (sara(h) = *el a luptat*) și forma prescurtată a numelui lui Dumnezeu în aceeași limbă, respectiv "אֱל" (El)². Desigur, dacă avem în vedere semnificația numelui nou dat patriarhului Iacob fără să se țină seama de tot contextul biblic, aceasta apare ca nejustificată. Numele de "Israel" era de fapt un nume profetic. Se profeteau două lucruri semnificative pentru istoria descendenților patriarhului. În primul rând se putea avea în vedere caracterul poporului născut din Iacob, un popor care s-a luptat pe tot parcursul istoriei sale pentru a-și păstra prerogativele de popor preferat. Nu de puține ori a luptat chiar împotriva propriilor sale interese. Toate revoltele din timpul călătoriei nu

---

¹ Roland de Vaux, *Histoire Ancienne d'Israel...*, p. 312.

² *The Analytical Hebrew and Chaldee Lexicon* - Benjamin Davidson, London, 1970, traduce prin "luptător cu Dumnezeu". Deci sensul cuvântului "Israel" ar fi acela de "cel ce se luptă cu Dumnezeu" sau "cel ce stăpânește împreună cu Dumnezeu", p. 739.

sunt altceva decât o opoziție puternică față de voința divină, care-i trăgea spre Canaan, iar ei voiau revenirea în Egipt. Ba mai mult, iubirii nețârmurite din partea lui Dumnezeu, israeliții i-au răspuns, nu de puține ori, cu nepăsare, cu indiferență. Au sesizat-o la timpul lor unii profeti: "Cu cât Eu îi chemam, cu atât ei fugeau de dinaintea Mea" (Osea 11, 2). Nereceptivitatea la iubirea divină apare în opinia aceluiași profet ca identică unei revolte: "Eu îl strig, dar el nici nu ridică ochii spre Mine", Poporul meu este decis să se despartă de Mine" (vers. 7). Neascultarea de poruncile divine apare și în viziunea altor profeti ca o veritabilă răzvrătire: "Întoarceți-vă copii răzvrătiți și Eu voi vindeca neascultarea voastră" (Ieremia 3, 22).

Revenind la semnificația numelui "Israel" subliniem că nu este cu totul exclusă nici cea de-a doua semnificație propusă de unii interpreți ai textului mai puțin familiarizați cu limba biblică și anume că termenul "Israel" ar semnifica "bărbatul, omul care L-a văzut pe Dumnezeu". Aceasta este o interpretare forțată, căci, dacă într-adevăr poate reieși din context, nu acoperă în nici un fel sensul cuvântului "Israel". Citind cu atenție textul, se poate constata că nu este vorba de Dumnezeu însuși, ci de un mesager divin care pentru moment a luat un chip uman. Nu este pentru prima oară când un înger al lui Dumnezeu se adaptează la slăbiciunea umană. De această dată mesagerul divin a lăsat impresia că este slab, chiar mai slab decât adversarul său, ca acesta să pară că a ieșit învingător (cap. 32, 25). Deși din text reiese clar că patriarhul a ieșit învingător, este greu de admis că a fost vorba de o luptă în sens propriu între o entitate spirituală (duh) și alta materială. S-ar putea mai degrabă interpreta textul ca referindu-se la o cu totul altfel de luptă, o luptă în duh, pe care o dă patriarhul cu sine însuși, cu propria-i voință de a accepta sau nu invitația, propunerea divină de a deveni tatăl celor preferați. S-ar putea foarte bine să fi fost vorba de un test la care a fost supus Iacob ca altădată Avraam. Era necesară, poate, o încercare din partea divinității, deoarece prin simplă descendență patriarhul nu avea meritul de a se bucura de binecuvântarea dată strămoșului său. Să nu se uite că binecuvântarea aparținea de drept fratelui său Isav, iar el și-a însușit-o printr-o înșelăciune, cu concursul mamei sale. Cum el a uzurpat dreptul de întâi-născut, trebuia să lupte ca să-l merite. Scriptura ne dovedește că, într-adevăr, după încercarea la care a fost supus la râul Iabok, Iacov a devenit cu totul altfel de om. Experiența cu divinul pe care a avut-o în acest loc și-a pus amprenta pe întreaga sa existență³. Dacă actele de nedreptate săvârșite de patriarh, față de fratele, tatăl și unchiul său Laban, sunt dovada elocventă că nu diferea prea mult de ceilalți oameni (Facerea 27, 30), în urma experienței de la râul Iabok devine cu totul alt om și se face demn de a purta numele lui Dumnezeu odată cu al său, iar cei 12 fii care vor descinde din el se vor numi "fiii lui Israel".

---

³ J. William Thompson and Trent C. Butler, **Israel**, în "Holman Bible Dictionary", Nashville-Tennessee, 1991, p. 722.

Cât privește prima interpretare a numelui poporului ales, dată de unii exegeți, trebuie să subliniem că deși nu se regăsește în cuvântul "יִשְׂרָאֵל" (Israel) este totuși justificată de context, în special de versetul 30, din care reiese că, după ce Iacob i-a cerut acelei ființe misterioase cu care s-a luptat până în zori să-și decline identitatea, și care în schimb l-a binecuvântat, el a văzut această ființă față către față, întrucât a pus numele acelui loc "פְּנֵיֶל" (Peniel) ce semnifică "fața lui Dumnezeu"⁴. Rezultă fără nici un dubiu că patriarhul a avut o teofanie, altfel nu s-ar justifica decizia sa de a schimba numele acelui loc. Pe de altă parte, el voia să-și amintească toată viața de acea experiență. Teofania avea desigur legătură cu viitorul poporului ce se va naște din Iacob. Acela avea destinația de a experimenta mereu întâlnirea cu divinul. Dacă patriarhului Divinitatea i S-a revelat doar parțial, schimbarea numelui vrea să ilustreze că poporul ce va descinde din el și urmașii săi va avea șansa de a vedea cu adevărat fața lui Dumnezeu cu un chip uman, în persoana Domnului Hristos. Înainte de întruparea lui Hristos nimeni nu putea vedea pe deplin fața lui Dumnezeu. Textul în cauză are deci o mare relevanță pentru timpurile mesianice.

Revenind la Moise, se poate spune că a fost israelitean prin naștere, nu neapărat pentru că și-l revendică poporul evreu, dar Scriptura însăși ne oferă dovezi de necontestat în acest sens. În cartea **Leșirea** (cap. 6, 20), se spune că era fiul lui Amram și al Iokabedei și avea frate pe Aaron (cap. 4, 14; 6, 20) și pe Miriam (Numerii 26, 59). Este adevărat că aparținea într-un fel și egiptenilor, în ceea ce privește formația sa culturală, deși n-a fost cu totul străin nici de cultura și mentalitatea ebraică. Pregătirea lui Moise la curtea egipteană a fost un act providențial. A lucrat cu el Dumnezeu ca și cu Sf. Pavel. Acesta aparținea, după cum se știe, elitei intelectuale și religioase iudaice, dar din providență divină a fost pregătit de fapt pentru Biserică.

Dacă evenimentele prezentate succint în cartea **Leșirea** s-au desfășurat într-adevăr în sec. XIII î. Hr., după cum opinează majoritatea exegetilor și a arheologilor biblici, este foarte posibil ca tânărul evreu să fi avut șansa ca, alături de alți tineri de condiția sa, să fi fost inițiat în știința egipteană ce era de neegalat în acea vreme. Astfel, puterea egipteană trecea prin reale momente de revigorare politică, iar pentru a se menține cu orice preț ca o mare forță militară în zonă, proceda la selecționarea spre instruire a unor tineri capabili de a deprinde scrierea hieroglifică și probabil și pe cea cuneiformă. Așa se va proceda și în Babilonia peste câteva secole, după cum ne-o dovedește cartea profetului Daniel (cap. 1).

Este adevărat totuși că, în afară de textele biblice vechitamentare, nu există alte surse ale civilizației antice care să ne dea lămuriri suplimentare cu privire la acest personaj ce a reușit ca dintr-un popor simplu să facă purtătorul

---

⁴ *Idem*, p. 1091.

mesajului de împăcare a cerului cu pământul și i-a dat legi nemaiegalate de vreun alt legiuitor al omenirii. Vechiul Testament îl prezintă ca pe un om cu totul aparte "un conducător eroic al poporului și un om al lui Dumnezeu care l-a adus pe Israel într-o relație specială cu Dumnezeu"⁵.

Numeroasele texte biblice, începând cu cartea Ieșirea, cap. 1, și sfârșind cu *Deuteronom*, cap. 34, constituie niște adevărate documente privitoare la evenimentele majore ale vieții lui Moise și ale poporului condus de el⁶. Meritul lui Moise nu este numai acela de a-l fi format pe Israel ca popor din cele 12 triburi descendente din cei 12 fii ai lui Iacob, ci în primul rând este faptul de a fi împărtășit acestui popor credința într-un singur Dumnezeu. A făcut-o în calitate de profet al lui Dumnezeu, fiindcă în această calitate le-a și descoperit numele adevărat al lui Dumnezeu, nume care, printre altele, avea și sensul de "a fi împreună cu" sau "a fi pentru"⁷.

Relatarea cărții Ieșirea nu începe cu Moise, eliberatorul israeliților, ci cu evenimentele din Egipt, ce au afectat pe poporul din care descindea el însuși. Astfel urmașii celor 12 patriarhi, așezați în foarte fertilul ținut Goșen, situat în delta superioară a Nilului, prin concursul lui Iosif, pentru că avea condiții de viață foarte bune și mai ales adecvate îndeletnicirii lor de crescători de vite, la care se adăuga multă autonomie⁸, au ajuns să fie extrem de prolifici în raport cu egiptenii. În consecință au trezit în egipteni atât invidia pentru prosperitatea vieții cât mai ales teama că într-o zi vor deveni mai puternici și că ar fi posibil să-i stăpânească într-un viitor apropiat. Îngrijorarea egiptenilor era justificată dacă ne gândim la similitudinea dintre triburile israelite, cele venite de dincolo, cele de peste râu, cum îi numeau majoritatea locuitorilor din zona Mediteranei și triburile hicsosilor⁹. Pentru a le controla, sau mai precis stagna

---

⁵ George W. Coats, **Moses**, în "Holman Bible...", p. 988.

⁶ **Idem**, p. 988.

⁷ Gerhard Von Rad, **Old Testament Theology**, volume I; **The Theology of Israel's Historical Traditions**, London, 1989, p. 180.

⁸ Dr. Alfred Hârlăoanu, **Istoria Universală a poporului evreu**, editura Zarcony, București, 1922, p. 93.

⁹ Hicsosii - supranumiți "conducătorii țărilor străine" sau "nomazii" - nu sunt amintiți niciodată în Biblie, deoarece aparțin unei perioade anterioare lui Moise și de altfel nici nu prezintă vreo importanță pentru poporul biblic. Istoricul iudeu Iosif Flaviu redă termenul de "hicsos" prin "rege-păstor" sau "regi-păstori". Ei au invadat Egiptul în anul 2000-1786 î. H. În fața numărului copleșitor și al armatei mai bine dotate tehnic, egiptenii au fost înfrânți catastrofal chiar de la primele confruntări. Ei au răsturnat vechea dinastie egipteană și au întemeiat dinastia a 15-a și a 16-a care au durat aproape 150 de ani. Hicsosii veneau din Asia și se pare că erau de neam semit ca și patriarhii biblici. Având deci un precedent, teama egipteană era pe deplin justificată. Migrând din Canaan, probabil mai mult din cauza unor dezastre economice decât demografice, cum se întâmplase înainte cu câteva secole cu migrarea fiilor lui Iacob în Egipt, s-au așezat în delta superioară a Nilului, întemeind

creșterea demografică, Faraonul Egiptului a dispus legi de-a dreptul draconice. Astfel, pe lângă exploatarea nemiloasă a bărbaților adulți și adolescenți chiar, suveranul a ordonat uciderea tuturor pruncilor de parte bărbătească (Ieșirea 1, 22). În acest context nefericit a avut loc nașterea lui Moise. Așa că primele clipe ale vieții sale erau marcate de amenințarea cu moartea. Mama copilului a făcut tot posibilul ca să-l scape de la moarte, ascunzându-l pentru o vreme. Când tănuirea pruncului a devenit prea primejdioasă, punând în pericol întreaga familie, părinții au confecționat un coșuleț din trestie, pe care l-au căptușit bine cu bitum, au așezat copilul în el, și l-au pus pe apele Nilului, rânduind ca unul din membrii familiei să-l supravegheze cu atenție ca să vadă ce se va întâmpla. Din rânduială divină, fiica faraonului, care tocmai în acel timp ieșise la râu să se scalde, a fost cuprinsă de compasiune și, în ciuda dispozițiilor tatălui său, l-a adoptat pe copil și s-a îngrijit de creșterea și educarea lui. Sora lui Moise, care se afla acolo ca din întâmplare, i-a propus printesei egiptene tocmai pe mama pruncului ca să-l alăpteze până la vârsta la care putea fi adus la curte. Într-adevăr, după vremea hotărâtă, copilul a fost restituit fiicei faraonului, fără ca acesta sau cei din anturajul său să intuiască strategia evreicelor. Ca o ironie a soartei, destinul pruncului israelit a fost de a crește și primi o educație aleasă, chiar în palatul și sub ochii celui ce dispusese uciderea sa. Cu toate că a fost crescut și educat în casa asupritorilor, tânărul Moise s-a dovedit a avea un deosebit simț al dreptății. De fapt, prin dorința de a realiza dreptatea pentru confrății săi s-a și impus atenției publice. Astfel, prima revoltă împotriva nedreptății o simte în sufletul său când, ieșit pentru prima dată în public, "[...] la fiii lui Israel, a văzut muncile lor grele. Tot acum a văzut pe un egiptean bătând pe un israelit... și l-a ucis pe egiptean ascunzându-l în nisip." (Ieșirea 2, 11-12). Altădată, ieșind iarăși, a văzut doi israeliți certându-se, a încercat o reconciliere între ei, dar fără succes (vers. 13). Al treilea act de dreptate săvârșit de Moise a fost împlinit în Madian, când a luat apărarea celor șapte fiice ale preotului Ietro. Acestea voiau să adape oile tatălui lor și erau împiedicate de păstori. Cel mai important act de dreptate rămâne cel dovedit de Moise prin ceea ce a făcut pentru poporul său, pentru care a intervenit de nenumărate ori la Faraon ca să-l elibereze, și pe care l-a condus cu riscul propriei vieți timp de 40 de ani spre pământul Canaanului. Cele patru acte mari de dreptate săvârșite de Moise sunt suficient de grăitoare pentru a ne face o idee despre portretul moral al celui în cauză.

---

orașul-cetate Avaris și au stăpânit efectiv Egiptul pentru o perioadă de 150 de ani. Chiar dacă invazia a fost regretabilă pentru Egipt căci le-a desființat structurile politice, ea a fost totuși benefică pentru întregul bazin mediteranean. Hicsosilor le revine meritul incontestabil de a fi introdus aici calul și carul de luptă. (A se vedea mai pe larg: Daniel C., Browning Jr., **Hyksos**, în "Holman Bible Dictionary...", p. 679-680; Daniel C., **Civilizația Egiptului antic**, București, 1976, p. 179-180; Ovidiu Drâmba, **Istoria Culturii și a Civilizației**, București, 1985).

Dându-și seama că dorința sa de dreptate în favoarea supușilor, concretizată prin uciderea egipteanului, a ajuns să fie cunoscută la palatul imperial și interpretată desigur ca o revoltă împotriva stăpânirii, a luat calea exilului. Actul său nu trebuie interpretat ca o teamă pentru propria-i viață, ci ca o dorință de salvare, odată cu persoana sa, a ideii de eliberare a confrăților. Nu ținea prea mult la propria-i viață, după cum o va dovedi mai târziu, când, intervenind cu rugăciune la Dumnezeu în favoarea Israelului expus nimicirii, zice: "O, Doamne, poporul acesta a săvârșit păcat mare [...]. Te rog, de vrei să le ierți păcatul acesta, iartă-i; iar de nu, șterge-mă și pe mine din cartea Ta, în care m-ai scris!" (Ieșirea 32, 32). A căutat refugiul în Madian, un ținut situat în pustia Arabiei. El a evitat ținutul Canaan, deoarece era vasal Egiptului. De fapt, calea Madianului era preferată de aproape toți transfugii din Egipt pentru a scăpa de urmărirea faraonilor¹⁰. Dacă ar fi căutat refugiu în Canaan ar fi putut fi ușor reperat și ajuns de mână necrutătoare a stăpânirii. Desigur s-au făcut și speculații cu privire la persoana lui Moise. Chiar dacă le amintim, pentru noi rămâne cel mai edificator textul Scripturii. Iosif Flaviu (istoric iudeu născut în anul 37 d.H.) are o altă variantă despre fuga lui Moise, susținând că ar fi fost cauzată de gelozia faraonului. Conform istoricului iudeu, Moise ar fi condus cu mult succes o campanie militară în Etiopia și s-ar fi întors în Egipt cu una din fiicele acelui rege, pe care o luase pentru sine de soție. Cum Flaviu nu menționează nici un izvor după care s-a inspirat (probabil după vreo tradiție orală) afirmația sa nu poate avea prea mare greutate¹¹.

În ținutul Madian, Moise s-a atașat de preotul Ietro, cu a cărei fiică (Tippora) se căsătorește, rămânând aici timp de 40 de ani și nutrind mereu speranța unor timpuri mai prielnice pentru a-și pune în aplicare planul de eliberare a confrăților.

Rămânerea în exil pentru 40 de ani pare cam mult și naște în mintea cititorului o oarecare neîncredere față de cel ce a jucat un rol atât de important în eliberarea unui popor de nomazi cu un foarte ascuțit simț de libertate. Motivația prelungirii exilului nu era familia. În primul rând, Moise dovedește calitățile unui bun psiholog și analist social, și mai ales politic. El a realizat că unitatea fiilor lui Israel nu era bine încheată. Aceasta i-a dovedit-o reacția unuia dintre cei doi evrei pe care a vrut să-i împace: "Cine te-a pus căpetenie și judecător peste noi?" (Ieșirea 2, 14). Deci nu-i dorea nimeni conducător, iar pe de altă parte trebuia ca exploatarea să ajungă de nemaisuportat pentru ca cei în cauză să-și dorească eliberarea și să colaboreze cu cineva la realizarea ei. Pe de altă parte, Moise a așteptat venirea la tron a unui alt suveran, care să nu-l urmărească pentru uciderea egipteanului. În al treilea rând, Moise nu voia să

---

¹⁰ A se vedea și **Dictionar Biblic**, editura Cartea creștină, Oradea, 1995, p. 870.

¹¹ John E. Huesman, **S. J. Esodo**, în "Grande Comentario Biblico", Queriniana, Brescia, 1973, p. 64.

se facă singur conducător. Aștepta să fie mandatat de cineva în stare să-i dea garanția reușitei unei întreprinderi atât de mari. Într-adevăr, momentul oportun se ivește odată cu moartea faraonului (Ieșirea 2, 23), identificat de unii istorici și exegeți cu Seti I (1309-1290)¹². Se prea poate ca Moise să fi fost la curent cu toate evenimentele majore survenite la curtea monarhului egiptean. De acum triburile israelite nutreau reale speranțe de libertate. La moartea faraonului supușii sperau într-o viață mai bună. Din nefericire, noul faraon s-a dovedit un exagerat doritor de construcții grandioase, pentru care folosea în exclusivitate mâna de lucru gratuită a supușilor. În acest context era așteptat un salvator.

Chemarea lui Moise la misiune are loc tot în ținutul Madian, pe când păștea oile socrului său, undeva aproape de muntele Horeb. Aici i s-a arătat îngerul lui Dumnezeu deasupra unui rug, într-o flacără de foc, iar rugul nu era consumat de flacăra focului. Nedumerit, dar mai ales intrigat de fenomen, Moise încearcă să se apropie, dar este oprit și îndemnat să-și scoată încălțăminte pentru că se află pe un loc sfânt. Printre alte sensuri, îndepărtarea încălțăminte semnifică și aceea că, pentru întâlnirea cu divinul, omul trebuie să se pregătească. Dumnezeu i se descoperă lui Moise pentru a-l asigura de o protecție specială pentru prezent, iar forma în care se arată avea un evident sens mesianic. Astfel, prin rămânerea intactă a rugului în mijlocul focului se prevestea de fapt unirea în persoana lui Hristos a firii dumnezeiești, care-i foc arzător, cu firea omenească. Pe de altă parte, rugul închipuia trupul Sfintei Fecioare Maria, în care s-a sălășluit pentru un timp focul dumnezeirii, și pe care l-a păstrat nevătămat.

Acum primește Moise mandatul de conducător al lui Israel și în același timp asigurarea unui sprijin real și permanent. Evenimentele istorice derulate în continuare vor demonstra cu prisosință că Dumnezeu a fost într-adevăr cu Moise mai mult decât cu oricare alt lider israelit, religios sau politic. De fapt, însăși semnificația numelui divin, revelat la cererea insistență a lui Moise, reliefează tocmai prezența unui ajutor permanent. Semnificația numelui divin "Ani chieh așer ehieh" = "Eu sunt Cel ce sunt" (Ieșirea 3, 14), cu multiplele forme de traducere a verbului "haiah" = "a fi" în ebraică, prin timpurile: trecut, prezent și viitor. Aceasta are o mare relevanță interpretată ca semnificativă pentru atributul de veșnicie al lui Dumnezeu ca "Cel ce este", "Cel ce a fost" și "Cel ce va fi"¹³. Semnificația numelui divin mai are însă și o altă posibilă valență, deloc neglijabilă, și anume aceea de a-l asigura pe Moise că îl va sprijini până la împlinirea misiunii încredințate. Așa cum remarcă exegetul

---

¹² **Idem.**

¹³ P. Semen, **Învyătătura despre Sfânt și sfîntenie în cărțile Vechiului Testament**, editura Trinitas, 1993, p. 45-46.

Gerhard Von Rad, sintagma poate fi înțeleasă și prin "Eu Cel ce sunt" voi fi cu tine, în ideea că voi fi prezent pentru tine¹⁴. Asigurarea unei prezențe protectoare din partea divinității se impune cu strigență, pe considerentul că Moise avea o oarecare ezitare, motivată de o deficiență de vorbire. Se pare că nu era doar o justificare de moment, pentru a se eschiva, deoarece zice: "O, Doamne, eu nu sunt un om îndemânatic la vorbă, ci grăiesc cu anevoie și sunt gângav", iar "aceasta nu este de ieri sau de alaltăieri, nici de când ai început Tu a grăi cu robul Tău; gura mea și limba mea sunt anevoioase" (Ieșirea 4, 10). Ca să-l scape de acest complex, Dumnezeu îl asigură că opera de eliberare o va realiza El Însuși, iar Moise nu va fi decât ca o unealtă prin care va acționa.

Perioada exodului nu se poate fixa cu precizie în timp, deoarece preocuparea aghiografului¹⁵ de relatare a ieșirii din Egipt și a evenimentelor de după aceea nu a fost de a face o istorie propriu-zisă în sensul strict al cuvântului. Trebuie de altfel subliniat că nici nu existau prea multe preocupări de acest gen, poate cu excepția unor mari suverani, în alte teritorii, care obișnuiau să-și immortalizeze faptele de arme pe bazoreliefuri. Obiectivul prioritar al aghiografului a fost sublinierea aportului major pe care l-a avut divinitatea și mai puțin omul. Într-adevăr, exodul poporului biblic apare ca cel mai de seamă eveniment din perioada vechitestamentară, nu atât din punct de vedere istoric, cât mai ales teologic încât acest fapt este amintit de peste o sută de ori, iar Dumnezeu mai este numit și "Cel ce l-a scos pe Israel din Egipt, din casa robiei", fiind așadar Salvatorul¹⁶.

Cu toate că nu se cunoaște nici măcar numele faraonului în vremea căruia a avut loc exodul, din unele cărți biblice se poate deduce cu o oarecare aproximație cam când a avut loc evenimentul. Astfel, în cartea *I Regi 6, 1*, se menționează că s-au scurs 480 de ani din momentul exodului până la construirea templului de către Solomon: "În anul 480, după ce fiii lui Israel au ieșit din țara Egiptului, în anul al patrulea al domniei lui Solomon peste Israel, în luna lui Zif, care este luna a doua, a început el să înalțe casă Domnului".

---

¹⁴ Gerhard Von Rad, **op. cit.**, p. 180.

¹⁵ Aghiograf înseamnă scriitor sfânt. Cuvântul provine din limba greacă: ἅγιος=sfânt și γράφω=a scrie.

¹⁶ Ralph L. Smith, **Exodus**, în "Holman Bible Dictionary...", p. 451; A. Boud, **Exode**, în "Dictionnaire Encyclopedique de la Bible", Brepols, 1987, p. 454-458; Prof. Dr. Pr. V. Peterca, **De la Avraam la Iosua**, București, 1996.

După unele repere arheologice ar fi mai plauzibilă susținerea că exodul a avut loc în sec. XIII, iar anul 480 n-ar constitui decât o cifră rotundă, ca să se indice scurgerea timpului pentru cele 12 generații care s-au succedat¹⁷.

Un alt indiciu cu referire la data exodului îl găsim chiar în cartea *Ieșirea* 1, 11, unde se spune că fiii lui Israel au construit cetăți-grânare pentru Faraon, printre care Pitom și Ramses. De aici deducem că perioada opresiunii este posibil să fi început cu Faraonul Seti I (1309 - 1290) și să fi atins culmea în timpul succesorului său, Ramses al II-lea (1290 - 1224). Dacă plecarea israeliților a avut loc la începutul domniei acestuia, la care se mai adaugă încă 40 de ani de rătăcire prin pustiu, înseamnă că intrarea propriu-zisă în Canaan a fost în jurul anilor 1250 î. Hr.

De fapt datele arheologice din zonă confirmă că cetățile Hator și Lachiș au fost distruse în a doua jumătate a sec. XIII¹⁸. Deci dacă exodul a avut loc în jurul anilor 1280-1270, iar Moise avea în jur de 80 de ani când a fost chemat la misiune, așa cum se deduce din *Deuteronom* 34, 7, unde se menționează că avea 120 de ani când a murit, din care scădem 40 de ani - durata călătoriei, și încă 40 ani - șederea în Madian, rezultă că la 40 de ani a fugit din Egipt. S-a născut deci în jurul anului 1360 î. Hr. Desigur aceste date nu sunt prea relevante decât pentru istorici, dar se impunea menținerea lor pentru a dovedi că personalitatea acestui mare legiuitor, căruia lumea monoteistă și creștinismul în special îi datorează mult, a ezitat cu adevărat, nu este o simplă legendă.

MOISE - LEGIUITOR ȘI PROFET

Așa cum am arătat deja, personalitatea lui Moise a fost predominantă în prima parte a istoriei lui Israel, ceea ce și explică amintirea de nenumărate ori a numelui său, dar poruncile divine transmise prin el au influențat covârșitor viața poporului său și de fapt a tuturor popoarelor care au aderat la credința monoteistă. Ca legiuitor poate fi urmat de toți cei care au dat legi popoarelor. De subliniat că legile date prin el nu sunt rezultatul compilației altor coduri de legi mai vechi, ci exprimă voia divină revelată pe Sinai. Având dificila

---

¹⁷ John E. Huesman, **op. cit.**, p. 62; a se vedea și G. Auzou, **De la servitude au service**, étude du Livre de l'Exode, Paris, 1961; D. Barsoti, **Meditazione sull'Esodo**, Brescia, seconda edizione, 1970; J. Finegan, **Let My people Go**, New-York, 1963; A. Neher, **Moses and the Vocation of the Jewish People**, London, 1959.

¹⁸ H. H. Rawley, **From Joseph to Ioshua**, London, 1948; A. Boud, **Exode**, în "Dictionnaire Encyclopedique de la Bible...", editura Brepols, 1987, p. 456-457; K. A. Kitchen, **Moise et l'exode**, în "La Bible déchiffré", Editions Fleurus, Paris, 1977, p. 153 - 154.

misiune de a conduce un popor foarte îndărătnic, pe care trebuia să-l educe în învățarea și respectarea poruncilor divine, Moise a făcut tot posibilul ca să-i conștientizeze că de respectarea sau nerespectarea acestora depinde viitorul lor și chiar viața. În calitatea sa, Moise a dovedit o fidelitate sublimă în îndeplinirea misiunii și o solidaritate cu poporul său cum nu s-a mai întâlnit la nici un alt conducător al omenirii.

Specificul legii mozaice, pe lângă valoarea morală incontestabilă, mai aduce ca noutate și principiul teocratic în ce privește forma de conducere a poporului. Desigur, există multe similitudini între legea lui Moise și alte coduri de legi vechi orientale, mai ales cel al lui Hamurabi (1792-1750), dar și diferențele sunt apreciabile. În primul rând motivația emiterii principiilor legale diferă foarte mult. Astfel, dacă în codul lui Hamurabi se pune un accent exagerat pe proprietate, în cel dat prin Moise preocuparea esențială este grija față de om. De aceea omul este atenționat că de respectarea sau nerespectarea poruncilor depinde viitorul său, fericirea sa. De aceea apare mereu sintagma: "Ca să-ți fie ție bine".

Întrebarea care se pune este în ce măsură poruncile decalogului, ajunse la noi așa cum au fost date lui Moise, mai sunt sau nu valabile și pentru noi creștinii. Răspunsul este afirmativ, fără îndoială, însă nu toate poruncile date prin Moise sunt valabile și pentru noi creștinii. Nu sunt valabile toate pentru că nu toate ne privesc pe noi. Ele au fost foarte numeroase și se împart în 3 categorii: **porunci morale, ceremoniale și civile**. Dacă cele din urmă 2 categorii se refereau în exclusivitate la poporul evreu, cele **morale** (sau decalogul) îi privesc pe toți oamenii dintotdeauna și de pretutindeni. De aceea trebuie respectate, întrucât garantează viața, cea pământească prin ani mulți și binecuvântați de Dumnezeu, iar cea veșnică prin accederea în împărăția promisă tuturor. "Iată eu astăzi ți-am pus înaintea viața și moartea, binele și răul..., binecuvântare și blestem. Alege viața ca să trăiești tu și urmașii tăi" (Deuteronom 30; 15, 19). Fiind deci un fel de "Magna Charta a Omeniei"¹⁹, în esența sa legea mozaică rămâne mereu valabilă și are o valoare universală²⁰. De aceea, împlinirea poruncilor divine atrage după sine binecuvântarea - care în limbaj biblic înseamnă viață - și blestem dacă nu sunt respectate, ceea ce în limbaj biblic este egal cu moartea.

Sf. Pavel spunea despre cele 10 porunci pe care le numea "Legea" că "este sfântă și dreaptă și bună" (Romani 7, 12). Într-adevăr este sfântă, pentru că are origine divină, este dreaptă, pentru că prin împlinirea ei se asigură dreptatea în lume, și este bună, fiindcă dă garanția vieții.

Obligativitatea respectării poruncilor decalogului o afirmă și Domnul Hristos, Care, răspunzând tânărului ce voia să intre în viața veșnică, i-a zis:

---

¹⁹ Dr. Moses Rosen, **Eseuri biblice**, editura Hasefer, București, 1992, p. 43.

²⁰ Alfred Hârlăoanu, **op. cit.**, p. 96.

"De vrei să intri în viață, păzește poruncile!" (Matei 19, 17). Cei dintâi creștin erau foarte conștienți de valoarea poruncilor decalogului și de faptul că ele duc la viața veșnică. Într-o scriere din vremea părinților apostolici, intitulată "Didahia", poruncile, explicate în forma unei cateheze, sunt considerate ca fiind calea luminii. Pentru a ne face o imagine redăm în rezumat o astfel de cateheză:

"Să iubești pe Cel ce te-a făcut, să te temi de Cel ce te-a plăsmuit... Fii curat cu inima și bogat cu duhul. Să nu te unesti (să nu te alături) cu cei ce merg pe calea morții (a nerespectării poruncilor s.n.). Să urăști tot ce nu-i plăcut lui Dumnezeu. Să urăști orice fățarnicie. Să nu părăsești poruncile Domnului. Să nu te înalți pe tine însuți, ci fii smerit în toate. Să nu-ți dai ție însuți slavă. Să nu iei hotărâre vicleană împotriva aproapelui tău. Să nu fii desfrânat, să nu săvârșești adulter, să nu strici copiii... Să nu te uiți la fața omului când ai să mustri pe cineva pentru păcat... Să nu porți vrăjmășie fratelui tău. Să fii blând, să fii potolit... Să nu iei în deșert numele Domnului. Să iubești pe aproapele tău mai mult decât sufletul tău. Să nu ucizi copil în pântecul mamei și nici să-l ucizi după ce s-a născut. Să nu-ți iei mâna de pe fiul tău sau de pe fiica ta, ci să-i înveți din tinerețe frica de Domnul. Să nu poftesti cele ale aproapelui tău. Să nu fii lacom, nici să-ți lipești sufletul tău de cei mândri, ci să te însoțești cu cei smeriți și drepti. Cele ce ți se întâmplă, primește-le ca bune, știind că nimic nu se întâmplă fără Dumnezeu. Să nu fii cu două gânduri, nici cu două feluri de vorbe, că două feluri de vorbe sunt cursă a morții... Să faci parte din toate ale tale semenului tău și să nu zici că sunt ale tale; că dacă suntem părtași la cele nestricăcioase, cu atât mai mult la cele stricăcioase... Să nu fii la luat cu mâinile întinse, iar la dat cu ele strânse. Să iubești "ca lumina ochilor tăi" (Deuteronom 32, 10) pe orice om care-ți vorbește cuvântul Domnului. Să-ți aduci aminte, ziua și noaptea, de ziua judecății și să te ostenești pentru răscumpărarea păcatelor tale. Să nu șovăi a da, nici să murmuri când dai, că vei cunoaște cine este bunul răsplătitor... Să nu faci dezbinare, ci să împaci, unind pe cei ce se ceartă. Să-ți mărturisești păcatele. Să nu te duci la rugăciune cu cuget rău"²¹.

Se poate ușor constata în scurtul dar foarte cuprinzătorul rezumat de cateheză că este fundamentat pe decalog.

Ca o concluzie la cele de mai sus desprindem ideea că prin tot ceea ce a făcut și întreprins Moise pentru poporul său a vrut să-l atenționeze și de fapt pe noi toți să trecem prin viață ca printr-o călătorie în care-L avem de ghid pe Dumnezeu. Dacă ni se pare că lipsește, avem poruncile decalogului, prin care ajungem la finalul călătoriei, ce nu poate fi altul decât împărăția veșnică făgăduită fiecăruia, ca altădată fiilor lui Israel.

---

²¹ **Scrierile Părinților Apostolici**, traducere note și indicii de Pr. D. Fecioru, București, 1970, p. 35.

De asemenea Moise, marele legiuitor al lui Israel, a constituit modelul tuturor proorocilor de până la Hristos, și totodată tip al lui Hristos, prin toate etapele eliberării israeliților, ce simbolizează etapele operei de mântuire realizate de Domnul Hristos.

CUNOAȘTEREA DE SINE ÎN FILOSOFIE ȘI ÎN CREȘTINISM - analiză comparată -

Asist. Vasile Cristescu

În istoria gândirii umane, cunoașterea de sine a fost văzută ca o "problemă de sens interior"¹ deoarece - diferit de modurile de cunoaștere în care este implicată realitatea exterioară - urmărește cunoașterea subiectului însuși care cunoaște.

Sensul acestei probleme nu se reduce la o simplă constatare a existenței umane, deoarece "a exista" nu-l mulțumește încă pe om, nici la o introspecție sau cunoaștere a stărilor de conștiință, fiindcă realitatea spre care se îndreaptă depășește cu mult aceste stări.

Γνωφί σεαυτον este o invitație la aprofundarea ființei umane până la partea sa cea mai tainică, sinea. Aceasta se prezintă transcendentă atât conștiinței cât și psihicului și trupescului din om, nefiind accesibilă vreunei investigații.

Deși are caracter incognoscibil este însă ultima unitate care stăpânește peste toate treptele în ființa umană, puterea care adună și ține la un loc contrariile, o **coincidentia oppositorum**. În ea se arată clar că în om există ceva mai adânc decât el însuși.

Chemarea spre aprofundarea omului ca sine se transformă într-o preocupare intensă la reprezentanții cei mai de seamă ai filosofiei antice. Meritul doctrinelor lor constă în faptul că atrag atenția asupra valorii omului ca subiect și necesitatea cunoașterii sale față de cunoașterea exterioară care-l face din ce în ce mai străin lui însuși.

Umanismul clasic de care vorbesc însă unii cercetători² este relativ. Aceasta se arată în faptul că în preocuparea de a avea "măsura lucrurilor" se află totodată acțiunea de a restabili de fiecare dată "măsura", și aceasta printr-o mișcare diferită după care echilibrul înclină într-o parte și în alta³.

---

¹ Max Scheler, **Nature et forme de la sympathie**, trad. de M. Lefebvre, Paris, 1928, p. 323.

² Georges Bastide, **Le moment historique de Socrate**, Paris, 1939, p. 225.

³ Charles Boduin, **Decouverte de la personne**, Paris, 1940, p. 55.

Umanismul, spune Berdiaev, întărește un antropocentrism subiectivo-psihologic dar nu obiectivo-cosmic⁴.

De aceea Han Ryner vede în doctrinele antice - ca doctrine ale realizării de sine - "individualisme"⁵. Pe terenul individualismului, în epoca elenistă, a trebuit să se nască sentimentul universalismului adus de creștinism⁶. Antichitatea nu cunoștea acest sentiment deoarece ideea de persoană care stătea la baza lui nu se născuse încă⁷.

Ea nu se găsește în nici o parte în afara domeniului atins de revelație⁸. Cu toate acestea efortul unor gânditori de a depăși barierele individualismului clasic trebuie însă apreciat pozitiv.

Cel care a adus o adevărată schimbare în gândirea antică a fost Socrate. Depășirea caracterului doctrinar al filosofiei, constituie semnul distinctiv al identității sale: "Dacă filosofia este «doctrină», Socrate nu este un filosof" spune K. Jaspers⁹. Atât cunoscuta sa formulă "Cunoaște-te pe tine însuși" cât și metoda dialecticii interogative au ca scop să-l pună pe om de acord cu el însuși, să știe nu numai ce este, ci mai ales ce vrea. Examenul de conștiință spre care îndeamnă Socrate, apare mai curând de ordin moral decât psihologic¹⁰. Intenția sa este căutarea unei reguli a vieții coerente, a unei inteligibilități în acțiune. De aceea refuză să cedeze disoluției heracliteene a conștiinței.

Dorința sa este să situeze pe fiecare printre ceilalți pentru folosul tuturor: "Înțelept este nu cel ce s-a descoperit pe sine, dar rămâne în sine, ci cel care s-a descoperit pe sine ca element al colectivității, fiindcă lucrurile trebuie exprimate în comun"¹¹.

Într-un asemenea context cunoașterea de sine nu mai este o speculație abstractă, ci o stare. Ea este amplificată prin intermediul dialogului, văzut ca mijlocul necesar arătării celor care caută a itinerariului în care se

---

⁴ N. Berdiaev, *Le sens de la creation*, trad. de L. Cain, Paris, 1955, p. 116.

⁵ Han Ryner, *Crepuscles*, Paris, 1930, p. 97.

⁶ N. Berdiaev, *Esprit et liberté*, Paris, 1933, p. 130.

⁷ Maurice Nedoncelle, *Explorations personalistes*, Paris, 1970, p. 161.

⁸ Romano Guardini, *Le monde et la personne*, trad. de Robert Givord, Paris, 1939, p. 134.

⁹ Socrate, în K. Jaspers, *Les grands philosophes*, trad. de Xavier Tilliette, Paris, 1956, p. 860.

¹⁰ Georges Gusdorf, *La decouverte de soi*, Paris, 1948, p. 3.

¹¹ Xenofon, *Memorabilia*, IV, 5, 12, trad. de Grigore Tănăsescu, în vol. Xenofon, *Opere*, București, 1987, p. 123.

regăsesc. Dialogul este expresia esențială a efortului în comun pentru a scoate adevărul interior omului: "Să caut cu tine ce este virtutea"¹².

Această împreună - căutare urmărește reîntoarcerea omului asupra lui însuși, în vederea vindecării de multiplele divertismente în care nu poate decât să se piardă. Metoda raționamentului deductiv, folosită de Socrate în cadrul dialogului, are ca scop să descentreze individul, să-l scoată din orgoliu, să-l determine să renunțe la egocentrismul său pentru a-l ridica în universalitate. De aceea deducția în care se plasează sinele-însuși ca subiect al concluziei, are ca efect așezarea oamenilor ca indivizi sub această sferă comună¹³. Aceasta cu atât mai mult cu cât emergența individului constatată în cursul evoluției Greciei antice cupreindea sentimentul unei eliberări a acestuia față de puterile naturale.

Această "eliberare", arată Socrate, nu este decât o iluzie care constă în sentimentul scăpării de determinismul naturii și supunerii pe de altă parte față de determinismul patimilor din individ. Patimile sunt mult mai periculoase deoarece reprezintă orgoliul unei gândiri care crede că știe și care se ignoră, care crede că poruncește și este aservită¹⁴. O astfel de gândire nu urmează decât valorile de exterioritate. Pentru aceasta, Socrate respinge tot falsul umanism individualist al sofistilor. Totodată dorința ajungerii la o adevărată cunoaștere a condiției umane are la bază o puternică opoziție a sa față de fizicismul ionian.

Omul, ca subiect de cunoaștere, nu poate fi tratat ca o ființă a naturii, prin intermediul științelor naturii. Știința de care vorbește Socrate este o știință în interioritate care debutează γνῶθι σεαυτόν¹⁵.

Virtutea, ca rezultat al cunoașterii de sine, este și ea o știință, deoarece acțiunea implică un discernământ reflectat, nepermițându-ne să confundăm dorința cu voința, aprecierea subiectivă cu adevărata valoare, cunoșterea individuală cu cunoașterea motivată¹⁶.

Discernământul la rândul său, are în vedere rațiunile care sunt în om. Acestea constituie ființa sa cea mai reală care nu este cu privire la ființa sa empirică decât o ființă ideală¹⁷. Departate de a spune numai că omul este cel care le judecă în sensul lui Protagoras, se poate spune mai curând că prin

¹² **Menon**, 81, 2 - trad. de Liana Lupaș și Petru Creția în "Platon". Opere, vol. 2, București, 1976, p. 388.

¹³ G. Bastide, **op. cit.**, p. 293.

¹⁴ **Ibidem**, p. 225.

¹⁵ Jean Brun, **Socrate**, Paris, 1973, p. 92.

¹⁶ Louis Lavelle, **Traité des valeurs**, vol. 1, Paris, 1951, p. 47.

¹⁷ Leon Brunsvig, **De la Connaissance de soi**, Paris, 1931, p. 163.

acestea el acceptă să fie judecat. De aceea "cunoaște-te pe tine însuți" nu se face numai pentru a discerne în om liniile care-l individualizează, ci modelul de umanitate care există în el. Prin aceasta cunoașterea socratică trece de forma restrânsă a unei psihologii a individului, la forma generalizată a unei reînnoiri a ființei spirituale.

Reînnoirea aceasta își găsește forma sa desăvârșită în creștinism. Se face acum trecerea de la o filosofie a conceptului de tip homiusian la o filosofie a ideii, a rațiunii persoanei și a activității creatoare a spiritului, de tip homousian¹⁸. Aspirația la homousianismul pur constituie natura particulară a gândirii ortodoxe a părinților Bisericii.

La aceștia, după cum remarcă Urs von Balthasar, "spațiul lucid și geometric al gândirii elenice se curbează și se îndoaie într-un fel care face să ia forma spațiilor curbe și sferice ale geometriei moderne. Conceptele se întind dincolo de semnificația lor veche. Adesea o nouă definiție "existențială" se suprapune definiției clasice"¹⁹.

Vechea gândire raționalistă, incapabilă să deosebească hotărât între persoană și lucru, datorită separației dualiste dintre spirit și materie, suflet și trup²⁰, este transformată în gândire personalistă creștină. Ideea care stă la baza ei implică transcendența naturii, persoana definindu-se ca "ireductibilitatea omului la natura sa"²¹.

Conceptele clasice se "dilată" în întâlnirea cu ideea deconceptualizată a persoanei. Dualitatea trup - suflet dispare în unitatea persoanei.

Cunoașterea de sine în creștinism va avea în vedere aspectul de persoană cu implicațiile sale: interioritate, alteritate și comuniune.

În plus, "cunoaște-te pe tine însuți" poate să se plaseze în perspectiva vreștină în măsura în care ultimul cuvânt, al cunoașterii de sine, este primul cuvânt al cunoașterii de Dumnezeu²², deoarece omul, ca chip al lui Dumnezeu, se cunoaște în Dumnezeu, căci în El atinge nivelul natural la care poate avea conștiința de sine.

De acum înainte cunoașterea de sine este strâns legată de cunoașterea de Dumnezeu. Ea reprezintă o căutare și constituire a omului ca persoană a cărei natură nu se descoperă total decât în Dumnezeu. Creștinismul a deschis astfel drumul pentru o explorare a omului fără precedent,

---

¹⁸ Paul Florensky, *La colonne et la fondement de la verité*, trad. de C. Andronikof, Lausanne, 1975, p. 59.

¹⁹ H. Urs von Balthasar, *Liturgie cosmique*, Paris, 1947, p. 158.

²⁰ Pr. Prof. D. Popescu, *Are mișcarea ecumenică un viitor?*, în "Mitropolia Ardealului", XXXII (1987), nr. 5, p. 9.

²¹ Vl. Lossky, *A l'image et a la ressemblance de Dieu*, Paris, 1967, p. 118.

²² Etienne Gilson, *L'ésprit de la philosophie medievale*, Paris, 1932, vol. 2, p. 14.

aducându-i adevăratul sens al vieții spirituale și al responsabilității sale interioare, necesitatea cercetării propriilor intenții.

"Socratismul creștin" de care vorbește E. Gilson²³ este întâlnit la Părinții Bisericii încă în perioada apostolică. Elementul comun al acestui socratism și cel clasic constă în prioritatea acordată cunoașterii subiectului față de obiect: "Ce-i folosește omului să câștige lumea întreagă dacă-și pierde sufletul său?" (Matei 16,26).

Sufletul este aici împărăția interioară contrar filozofiei grecești în care este putere vitală²⁴. Descoperirea acestei semnificații a sufletului a avut o însemnătate deosebită în creștinism. În timp ce la greci sufletul făcea parte din univers, de acum înainte lumea este constituită ca obiect pentru el.

Pe de altă parte deși se afirmase că sufletul omului este principiul vital al existenței sale empirice, după noua învățătură paulină, întregul compus uman trup și suflet devine substratul în care se exprimă un nou chip care nu vine din natură. Omul natural este pătruns printr-o nouă formă esențială care caută să contureze în el chipul divin (Romani 8,29). Prin învăgătura despre om ca chip al lui Dumnezeu, dezvoltată în gândirea patristică, s-a depășit concepția dualistă clasică privitoare la suflet și trup: $\sigma\omega\mu\alpha$ - $\sigma\eta\mu\alpha$.

Noul aspect al lui $\epsilon\iota\kappa\omega\nu$ prezintă pe lângă multe alte însușiri ale ființei umane și pe cea a autodeterminării ($\alpha\upsilon\tau\epsilon\chi\omicron\nu\tau\iota\omicron\nu$) în virtutea căreia omul este principiul propriilor acte²⁵. Această formă de existență la care este destinată ființa umană, forma de subiect care se determină pe sine și nu este determinată ca un obiect din afară este cea mai înaltă formă de existență.

În acest sens există o analogie profundă și foarte semnificativă între autoconștiința lui Hristos și autoconștiința omului²⁶. Această formă de existență la care este destinată ființa umană, forma de subiect care se determină pe sine și nu este determinată ca un obiect din afară este cea mai înaltă formă de existență.

În acest sens există o analogie profundă și foarte semnificativă între autoconștiința lui Hristos și autoconștiința omului²⁷. Sfântul Grigorie de Nyssa a subliniat în mod deosebit această calitate a chipului²⁸. Tot el însă

²³ Ibidem, p. 7.

²⁴ Paul Tillich, *Histoire de la pensée-chrétienne*, Paris, 1970, p. 134.

²⁵ P. Evdochimov, *L'Orthodoxie*, Neuchâtel, 1969, p. 63.

²⁶ Vladimir Lossky, *Essai sur la théologie mystique de l'église d'Orient*, Paris, 1944, p. 110.

²⁷ N. Berdiaev, trad. cit., *Le sens de la création*.

²⁸ Magistrand Dumitru Popescu, *Problema "chipului" din om după Sfântul Grigorie de Nyssa*, în "Glasul Bisericii", XX (1961), nr. 3-4, p. 342.

a precizat că omul ca chip este structurat numai prin divin, plecând de la prototip, prin participarea la El²⁹.

Omul devine conștient de structura sa ca chip numai sesizând prezența lui Hristos în ea. Această sesizare este atât de proprie naturii umane încât fără ea natura umană nu se cunoaște pe sine însăși: "Dacă omul este într-adevăr chipul lui Dumnezeu, spune E. Gilson, cum s-ar cunoaște fără să cunoască pe Dumnezeu?... Omul obține deci prin aceasta o profunzime nebănuită de cei vechi"³⁰.

Această profunzime se descoperă prin trecerea omului de la starea de ființă naturală la cea de ființă hristică, de la omul vechi la creatura nouă, de la πρόσωπον la ὑπόστασις. Nuanțele diferite ale acestor doi termeni sunt date în formula Calcedonului. Prosopon este aspectul psihologic al unei ființe întoarse spre propria sa lume interioară, spre conștiința de sine însăși, și astfel, urmând evoluția, trece prin treptele propriei sale cunoașteri. Ipostasul are aspectul ființei deschise ce se transcende mereu pe sine spre Dumnezeu³¹.

Aspectul din urmă este decisiv pentru revelarea dimensiunii teandrice a chipului lui Hristos. Astfel, în om, în interiorul conștiinței de sine însuși, se așează conștiința divină: "Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine" (Galateni 2, 20). Aceasta arată că conștiința de sine cea mai înaltă pentru om este conștiința hristologică³².

Într-o astfel de conștiință, după Sfântul Maxim Mărturisitorul, **prosopon** este chemat să devină **ipostas**, ca "să reunească prin iubire natura creată cu natura necreată [...] prin primirea harului"³³.

Misiunea cunoașterii personale a omului ca chip al lui Dumnezeu urmărește astfel descoperirea conștiinței hristologice a omului. De aceea hristologia omului este inseparabilă de hristologia Fiului lui Dumnezeu, conștiința de sine a lui Hristos este inseparabilă de conștiința de sine a omului.

Berdiaev spune că numai hristologia omului, fața inversată a antropologiei lui Hristos, poate să descopere în om chipul adevărat și asemănarea cu Dumnezeu-Creatorul³⁴. Numai plecând de la Hristosconștiința universală putea să ajungă la înălțimea sa, la actul luării

---

²⁹ Vl. Lossky, *Théologie mystique ...*, p. 113.

³⁰ E. Gilson, *op. cit.*, p. 12.

³¹ Paul Evdokimov, *op. cit.*, p. 70.

³² N. Berdiaev, *op. cit.*, p. 108.

³³ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, P.G.t. 91, col. 1308 B.

³⁴ N. Berdiaev, *op. cit.*, p. 112.

de cunoștință prin om despre el-însuși ca divin: "Ceea ce descoperă omul în el nu este numai natura sa intelectuală, λογος-ul său, ci viața spirituală, πνεῦμα divin. În plus acest πνεῦμα nu-l descoperă ca un lucru oarecare pe care-l are în fondul său propriu, ci ca o realitate care este comunicată, care se «reflectă» în el dacă se întoarce spre ea"³⁵.

Aceasta o arată Sfântul Grigorie de Nyssa în "Tâlcuirea la Cântarea Cântărilor": "Ia seama la tine, zice Scriptura, căci aceasta este paza sigură a bunătăților. Cunoaște cât de mult ai fost cinstită de Făcător, mai mult decât cealaltă zidire. Nu cerul a fost făcut chip al lui Dumnezeu, nu luna, nu soarele, nici frumusețea stelelelor, nu altceva din cele ce se văd în zidire; numai tu ai fost făcută chip al firii care e mai presus de orice minte, asemănare a frumuseții nestricăcioase, întipărire a dumnezeirii adevărate, vas al vieții fericite, chip al luminii adevărate, spre care privind, te faci ceea ce este Acela, imitând pe cel ce strălucește în tine, prin strălucirea ce se răsfrânge din curăția ta"³⁶.

"Omul interior" nu mai este νοῦς-ul plotinian, ci chipul lui Dumnezeu. Interioritatea creștină nu mai este cea a neoplatonismului: "Ceea ce găsește creștinul reintrând în el-însuși este comunicarea pe care Dumnezeu i-o facedin viața Sa supranaturală. Astfel aspectul de interioritate întâlnește aspectul sacramental, transcendeța. Interioritatea creștină este aprofundarea harului baptismal și nu luarea de cunoștință a spiritului prin el-însuși"³⁷.

Aceasta arată că deși omul în dimensiunea sa orizontală este capabil să pătrundă umanul - în această deschidere întâlnindu-se **prosoponul** - fundamentul său ipostatic este dimensiunea verticală. Numai în această dimensiune omul se depășește pe sine printr-o creație vie a conținutului său empiric. Deviza sa nu mai este sum, ci sursum³⁸.

Prin aceasta "eul său se concepe ca substanță creatoare de stări și nu numai că subiectul lor gnoseologic"³⁹. O astfel de condiție aparține fiecărei ființe unane în virtutea unei relații cu Dumnezeu. Numai în experiența acestei relații gândirea creștină a descoperit un astfel de moment personal

³⁵ J. Daniélou, *Platonisme et théologie mystique*, Paris, 1944, p. 44.

³⁶ Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor, Omilia a doua*, trad. de Pr. Prof. D. Stăniloae, în vol. *Sf. Grigorie de Nyssa. Scrieri. Partea întâi*, colecția "Părinți și Scriitori bisericești", nr. 29, București, 1982, p. 143.

³⁷ J. Daniélou, *op. cit.*, p. 45.

³⁸ Gabriel Marcel, *Homo viator*, Paris, 1944, p. 31.

³⁹ P. Florensky, *op. cit.*, p. 146.

în antropologie. Pentru ea chipul divin în om cuprinde nu numai asemănarea cu Dumnezeu, ci și conștiința pe care o ia omul de a fi chip⁴⁰.

Această conștiință este legată de calitatea omului ca membru al Trupului lui Hristos, Biserica. În ea conștiința "eului" nostru se constituie paralel cu aceea a unui "noi"⁴¹, necesitatea autorefecției fiind împreună cu cea de a fi reflectat prin altul.

Eul nu se mai privește în oglindă ca să-și confirme existența sa în altul, deoarece nu în oglindă vrea să fie reflectat, ci în alt eu, într-un act de comunicare⁴². Acesta nu este o oglindă pasivă care nu ar primi decât exterior amprenta, ci o oglindă liberă și vie a cărei întreagă "suprafață" este activitatea interioară⁴³.

Reflecția eului în obiect reprezintă eșecul narcisismului, deoarece subiectul continuă să rămână în sine-însuși. Rămânerea eului în sine-însuși, în starea "punctuală"⁴⁴ este o egomanie ce constă în refuzul de a ieși din starea de identitate cu el-însuși⁴⁵, care face din persoană un idol pentru el-însuși, care explică eul prin eu și nu prin Dumnezeu.

În starea aceasta deși se recunosc anumite caracteristici ale omului ca subiect, se observă totuși disolugia lui în materie⁴⁶, pierderea în stare de anonimat. Aceasta deoarece neîmplinindu-și vocația spre comuniune individul rămâne față de persoană într-un raport asemănător cu "esența" umană incomplet realizată și "existența" personală, reală⁴⁷. La acest nivel persoana se confundă cu natura, pierde adevărata libertate ajungând la o stare de aservire față de propriile dorințe.

Nu se poate susține că omul ca individ este "măsura lucrurilor" deoarece individul nu cunoaște măsura; orgoliul său este nelimitat ca voință de putere și totodată libertatea sa este ineficace ca ignoranță deghizată. Numai în calitate de chip al lui Dumnezeu, umanul își găsește adevărata sa

⁴⁰ E. Gilson, *op. cit.*, p. 77.

⁴¹ Gabriel Madinier, *Conscience et amour*, Paris, 1962, p. 91.

⁴² N. Berdiaev, *Cinq méditation sur l'existence, solitude, société et communauté*, Paris, 1936, p. 102.

⁴³ H. Urs von Balthasar, *Présence et pensée. Essai sur la philosophie religieuse de Grégoire de Nyssa*, Paris, 1988, p. 86.

⁴⁴ W. Stern, *Allgemeine Psychologie auf personalistischer Grundlage. Person und Sache*, Leipzig, 1923, p. 51.

⁴⁵ P. Florensky, *op. cit.*, p. 121.

⁴⁶ E. Mounnier, *Revolution personaliste et communautaire*, Paris, 1935, p. 68.

⁴⁷ F. Philippe, de la Trinité, *Recherche de la Personne*, în "Études carmélitaines", vol. XXI, nr. 1, Paris, 1936, p. 90.

măsură, realizată deplin în Iisus Hristos. Prin Hristos, Dumnezeu-Omul, se ajunge în creștinism la adepșirea eului, la identității cu el-însuși deoarece omul are acum o "identitate prin har"⁴⁸. Specifică acesteia este vocația spre transcendent și comuniune.

Supunerea prin faptă la această vocație, arată Denis de Rougement, instituie persoana în individ⁴⁹. De aceea vocația nu este expresia empirică, ci vocea sinelui făcându-se auzită în eu. Realizarea vocației este legată de potențialitatea noastră, de acel posibil superior înscris în structura persoanei dar nerealizat încă în eul nostru actual⁵⁰.

S. Kierkegaard a subliniat legătura ce există între vocație și cunoașterea de sine. El spune că eul nu se poate cunoaște decât comparându-se pe el însuși cu propria sa vocație. Dar această vocație este o chemare pe care Dumnezeu i-o face, un cuvânt personal adresat lui. Prin ea Dumnezeu se descoperă ca Persoană în actul însuși în care eul se descoperă⁵¹.

Fiind legată de vocația spre transcendent - proprie omului ca chip al lui Dumnezeu - cunoașterea de sine transcende conștiința de sine. Ea constituie începutul urcușului spiritual în procesul purificării de patimi și este actualizată în fiecare din momentele ei.

În această direcție este inclus aspectul alterității. Aceasta este căutată de om în altul decât el, în "sacramentul fratelui"⁵².

Alteritatea acestuia interpelează identitatea noastră (Levinas) și de aceea într-un anumit sens nu suntem cu adevărat noi-înșine decât prin și pentru alții⁵³. Platon spunea că ochiul nostru nu se vede decât în pupila altui ochi⁵⁴. Acest adevăr este aprofundat în creștinism: omul nu poate să se cunoască cu adevărat atât timp cât pretinde să se cunoască numai ca sine⁵⁵. În cazul acesta cel care caută să se sesizeze se pierde în propriul său reflex⁵⁶.

⁴⁸ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ad Thalassium*, P.G., t. 90, col. 333 A.

⁴⁹ Ch. Baudouin, *op. cit.*, p. 77.

⁵⁰ W. Stern, *op. cit.*, vol. III, p. 454.

⁵¹ L. Lavelle, *Le moi et son destin*, Paris, 1936, p. 85.

⁵² A. Gesché, *Dieu, preuve de l'homme*, în "Nouvelle revue théologique", tome 112, nr. 1, 1990, p. 3.

⁵³ M. Blondel, *L'action*, vol. I, Paris, 1936, p. 96.

⁵⁴ L. Lavelle, *L'erreur de Narcisse*, Paris, 1939, p. 37.

⁵⁵ E. Gilson, *op. cit.*, p. 7.

⁵⁶ A. Desché, *art. cit.*, p. 3.

Știința cunoașterii de sine este astfel relativă la un ἑτερόν τι, fiind o știință intențională a unui subiect, exersându-se nu numai asupra sa, ci și asupra altui subiect πρὸς ἄλλο⁵⁷.

Fagă de gândirea antică unde cunoașterea de sine avea caracter eindividualist, iar omul era supus unui destin implacabil, în creștinism cunoașterea de sine, are în mod paradoxal, un caracter extatic, adică omul nu se descoperă pe sine decât în celălalt.

Temeiul biblic și patristic al acestui adevăr, fundamental creștin, se găsește în Evanghelia după Ioan 17, 21: "După cum Tu, Părinte, în Mine și Eu în Tine, așa și aceștia în Noi, să fie Una, ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis". Același adevăr este exprimat de Sfântul Atanasie cel Mare: "Hristos este chipul Tatălui pentru că Tatăl se vede în El"⁵⁸.

Cu toate că textul scripturistic, de mai sus, amintește doar de Tatăl și de Fiul, nu există nici o îndoială că Cel ce face ca Unul să fie în celălalt este Duhul Sfânt.

În planul vieții interumane tot Duhul este Cel ce face ființa noastră capabilă să devină relațională, să fie în același timp "comuniune" (II Corinteni 13,13).

Omul trăiește această lucrare a Duhului numai în calitate de membru al Trupului lui Hristos, Biserica.

Aici individualizarea existenței umane care ajunge la despărțire și opoziție este transformată în existență de comuniune, în care alteritatea persoanelor (Fapte 2, 3) este identică cu comuniunea în trup. Transfigurarea, interiorizarea acestei alterități este înfăptuită în Biserică de Duhul Sfânt încă de la Botez.

Acum omul primește puterea de a depăși exclusivismul inerent ipostasului biologic. Experiența schimbării modului constitutiv al acestui ipostas poate fi actualizată de creștin în procesul cunoașterii de sine, prin care, aprofundând harul baptismal din el-însuși acesta descoperă, prin invocarea Duhului Sfânt, lucrarea Lui de renaștere în vederea dobândirii posibilității de a iubi fără exclusivism, de a se face transparent față de alte subiecte și de a le face și pe acelea transparente lui-însuși.

Sfântul Simeon Noul Teolog spune că există o mare depărtare și despărțire între cei ce se află în Duhul Sfânt și cei ce nu se află în El: "Cei

---

⁵⁷ Vl. Jankélévitch, **La mauvaise conscience**, Paris, 1966, p. 34.

⁵⁸ Sfântul Atanasie cel Mare, **Contra Arienilor**, I, 20, trad. Pr. prof. D. Stăniloae, în colecția "Părinți și Scriitori bisericești", vol. 15, București, 1987, p. 180.

dintâi se văd pe ei-înșiși și văd și pe cei apropiați"⁵⁹. Ceilalți, "oameni trupești, nu văd... nici nu pot primi cele ale Duhului (I Corinteni 2, 14)⁶⁰.

Depășirea exclusivismului propriu ipostasului biologic, poate fi reactualizată în viitor în experiența oferită prin Euharistie. Într-o asemenea experiență ipostasul exprimă totalitatea naturii sale și nu numai o parte din ea.

Orientarea eshatologică întâlnită în Euharistie îl descoperă pe om ca persoană înrădăcinată în viitor și inspirată de viitorul din care își trage substanța sa.

Aceasta se arată prin refuzul său de a situa certitudinea, ipostasa persoanei în interiorul acestei lumi. Trupul, la rândul său, ca expresie ipostatică a persoanei umane, se eliberează de individualism și egocentrism, și exprimă comuniunea prin excelență: trupul lui Hristos, trupul Euharistiei⁶¹.

Prin acest ipostas, care este al său, trupul depășește nu numai individualismul și separarea sa de celelalte ființe, ci chiar propria dezintegrare, adică moartea: "Faptul că omul este ipostaziat după modul euharistic, constituie o garanție, începutul victoriei finale a omului asupra morții"⁶². Aceasta va fi victoria persoanei și nu a naturii, altfel spus, victoria omului nu în autosuficiența sa, ci în unirea sa ipostatică cu Dumnezeu. În acest punct, ipostasul euharistic diferă de persoana tragică a umanismului. De fiecare dată când creștinul gustă în Euharistie experiența acestui ipostas, este confirmat în această certitudine: la sfârșit, persoana "ipostaziată" prin iubirea eliberată de necesitate și exclusivism biologic nu va muri.

În filosofie, o latură a acestui adevăr - caracterul extazic al cunoașterii de sine - a fost subliniată de Max Scheler. Acesta, studiind cunoașterea pe care omul o are cu privire la el-însuși, se întreabă dacă observarea de sine "nu este ea-însăși o pur și simplă imitare a observării altuia, o privire asupra experiențelor noastre "ca prin ochiul altuia", în așa fel încât prin ea poate să ne fie dată numai acea observare care, în principiu, poate să fie înțeleasă printr-un altul. În acest caz, adaugă Scheler, observarea de sine ar trebui să fie considerată ca derivată din observarea altuia"⁶³.

⁵⁹ Sfântul Simeon Noul Teolog, **Cele 225 capete teologice și practice**, în "Filocalia", vol. VI, trad. de Pr. Prof. D. Stăniloae, București, 1977, p. 74.

⁶⁰ **Ibidem**, p. 75.

⁶¹ J. Zizioulas, **L'être ecclésial**, Geneva, 1981, p. 54.

⁶² **Ibidem**.

⁶³ M. Scheler, **Die Idole der Selbsterkenntnis**, în "Vom Umsturz der Werte", t. II, Leipzig, 1919, p. 132.

Fără nici o judecată prealabilă, noi luăm vis-a-vis de noi înșine atitudinea altuia. Tot ceea ce omul trăiește, simte, judecă, voiește, este o urmare, o reacție în raport cu această imagine presupusă pe care o oferă celui care privește. Viața personală devine o funcție dependentă de existența pe care o are în imaginea pe care altul și-o face despre noi și ea se modifică în corelație cu conținutul acestei imagini⁶⁴.

Fără referent nu aș fi decât repetiție de mine-însumi, auto-similaritate, pleonasm retoric, neidentificabil. Dimpotrivă, experiența nelimitatului și a absolutului se face în unui-cu-altui⁶⁵, în caracterul dialogic al vieții umane, caracterizat de Schiller în următorul distih:

"Dacă vrei să înțelegi pe ceilalți, privește în propria ta inimă

Dar dacă vrei să te înțelegi pe tine-însuți, privește cum se comportă alții"⁶⁶.

Experiența aceasta, spune M. Buber, nu se află însă în starea unei existențe deschise numai ei înseși (Erschlossenheit) de care vorbește Heidegger. O astfel de existență are caracter monologic și monologul poate să se deghizeze pentru un timp în dialog; un strat după altul al sinelui uman poate să răspundă apostrofului interior în așa fel încât omul născocesc mereu descoperiri noi și crede că înțelege real o "chemare", experimentează cu adevărat o "ascultare"; vine totuși ceasul solitudinii goale, în spatele căruia mutismul ființei devine invincibil și în care categoriile ontologice nu se mai aplică realității.

Omul existenței "propriu-zise" în sensul lui Heidegger, omul "ființei în sine însăși" care este, după el, scopul existenței, nu este omul viu, real cu omul; este omul care nu mai cunoaște viața reală decât în legătură cu sine însuși⁶⁷. Heidegger arată că ființa omului este prin natură o "ființă în lume", înconjurată nu numai de lucruri, ci și de oameni, ca ființe conștiente de ele însele. Acestea nu constituie un obiect de îngrijorare, ci un obiect de solitudine (Fursorge).

Raportul se solitudine, singurii pe care-l înfățișează nu poate fi ca atare un raport esențial deoarece nu pune ființa unui om în relație imediată cu alt om. Elementul primordial în existența omului este, după Buber, nu solitudinea, ci relația esențială⁶⁸.

---

⁶⁴ Ibidem, p. 135-136.

⁶⁵ M. Buber, *Le problem de l'homme*, trad. de J. Levi, Paris, 1962, p. 72.

⁶⁶ M. Scheler, *Nature et formes...*, p. 365.

⁶⁷ M. Buber, *op. cit.*, p. 73.

⁶⁸ Ibidem, p. 74.

În simpla solitudine omul rămâne esențial în el însuși; el nu oferă altuia cheia sa însăși și de aceea barierele propriei sale ființe nu se rup. Prin relație, dimpotrivă, se produce un fenomen nou: o stare de dispoziție primitoare, o stare care-l face pe altul prezent nu simplu în imaginație, ci în profunzimea ființei⁶⁹.

Heidegger spune că sinele nu este cu adevărat capabil de iubire decât odată eliberat. Sinele eliberat, nu întoarce spatele lumii; în starea sa de rezolvare (Entschlossenheit) este conținută rezolvarea de a fi în mod real împreună cu lumea, de a acționa în lume și asupra sa; dar nu conține credința care spune că în această ființă-cu-lumea barierele sinelui ar putea să cadă, să se rupă; nu conține nici măcar dorința ca să fie astfel.

Existența se împlinește în ființa în sine-însăși. De aceea, Buber arată că sinele lui Heidegger este un sistem închis⁷⁰. Pentru a înțelege mai bine aceasta el compară concepția lui Heidegger, prezentată mai sus, cu cea a lui Kierkegaard. Acesta din urmă afirmă că omul nu trebuie să se angajeze cu altul decât cu precauție și nu trebuie să vorbească decât cu Dumnezeu și cu sine-însuși.

"Trebuința" aceasta el o exprimă în perspectiva scopului pe care-l propune omului: de a deveni individ. Individul lui Kierkegaard este totuși un sistem deschis chiar dacă nu este deschis decât spre Dumnezeu. Omul lui Heidegger nu devine un sine, deoarece nu poate să rupă barierele sale. Participarea sa la Absolut, în măsura în care există, constă în limitele sale și în nimic altceva.

Heidegger vorbește de omul care se deschide sinelui său (erschlossen) dar acest sine la care se deschide este el-însuși prin esență închidere (Verschlossenheit). Afirmția lui Kierkegaard apare aici sub o formă modificată: "Fiecare trebuie să vorbească mai presus de orice decât cu sine-însuși".

În fond "trebuința" este suprimată la Heidegger. Grijă și angoasa omului au devenit de natură esențială la Kierkegaard, ca grijă a raportului cu Dumnezeu și angoasă care duce la temerea lipsei acestui raport. Ele au devenit natură esențială la Heidegger, ca grijă de a deveni ființă în sine-însăși și angoasă care face să se teamă de lipsa acestei ființe în sine-însăși. Omul lui Kierkegaard, în grijă și angoasa sa, se găsește "singur - în fața lui Dumnezeu". Omul lui Heidegger în grijă și angoasa sa nu găsește nimic față de sine-însuși, nimic altceva decât pe el-însuși⁷¹.

---

⁶⁹ Ibidem, p. 75.

⁷⁰ Ibidem, p. 76.

⁷¹ Ibidem, p. 77.

În ceea ce privește raportul persoanei cu ceilalți oameni, cu ceea ce Heidegger numește "On", generalitatea anonimă, Kierkegaard l-a precedat cu conceptul său de "mulțime". Mulțimea, în care omul se găsește când vrea să progreseze spre examinarea de sine-însuși, adică impersonalul, fără față, fără formă, această mulțime reprezintă pentru Kierkegaard "non-adevărul". Dimpotrivă, omul care evadază din el devine un individ.

La Heidegger actul vieții pe care omul îl împlinește eliberându-se de mulțime păstrează bine caracteru său central, dar pierde sensul său, care vrea să ajute omul să se depășească pe el însuși. Heidegger declară ca și Kierkegaard că "On" golește existența în fiecare moment de responsabilitatea sa. În loc să fie concentrată în sine-însăși, existența ființei umane este dispersată în sânul lui "On".

Ea trebuie mai întâi să se găsească. Puterea lui "On" are ca efect absorbirea cu totul a existenței. Față de Kierkegaard, Heidegger consideră în mod just treapta superioară a existenței nu ca o izolare, ci ca stare de rezolvare a ființei cu altul. Este adevărat că această stare de rezolvare confirmă raportul de solitudine pe un plan ridicat, dar nu cunoaște raportul esențial cu ceilalți, raport care rupe barierele sinelui însuși.

Aspectul alterității subliniat în mod deosebit de gândirea creștină răsăriteană în problema cunoașterii de sine este legat de caracterul relațional al omului ca chip al lui Dumnezeu, caracter ce dă nuanța personală acestui mod de cunoaștere.

Deosebit de intelectualismul apusean ce expune concepția unui subiect pasiv, a cărui posibilitate de înțelegere a ființei nu-i este dată decât prin gândire, cunoașterea personalistă răsăriteană incluzând aspectul alterității și punând accentul pe iubire, descoperă categoria axiologică a subiectului. Aceasta datorită forței uriașe pe care o are iubirea de a face din eu o persoană⁷². Altfel cunoașterea nu ar fi decât o reflectare asupra ei-însăși ca în antichitate⁷³.

Totodată trebuie observat că numai iubirea Persoanei absolute prezentă în noi chiar în momentele în care suntem absenți se noi înșine ca în cazul Fericitului Augustin înainte de convertire: Tată, Tu erai înăuntrul meu și eu eram în afară⁷⁴ - poate întări sensul existenței noastre. Fără certitudinea acestei prezențe absolute și permanente, fără cunoașterea iubirii ei, cunoașterea de sine produce disperare⁷⁵. Sesizarea prezenței lui Hristos este

---

⁷² N. Berdiaev, *Cinq méditations...*, p. 125.

⁷³ A. Dumitriu, *Eseuri*, București, 1986, p. 62.

⁷⁴ Fer. Augustin, *Mărturisiri*, Cartea XX, cap. 27, trad. de Prof. Dr. N. Barbu, în colecția "Părinți și Scriitori bisericești", vol. 64, București, 1985, p. 224.

⁷⁵ M. Davy, S. Bernard, *Études et textes*, Paris, 1945, p. 90.

atât de proprie naturii umane încât fără ea natura umană nu se cunoaște pe sine.

De aceea cunoașterea de sine adevărată a omului are loc într-o stare de smerenie, adică într-o stare de adâncă dependență conștientă față de Dumnezeu după cum arată și Sfântul Simeon Noul Teolog: "Când, pe măsura pocăinței și a împlinirii poruncilor, sufletul se va curăți prin lacrimi, omul se va învrednici prin har să cunoască mai întâi cele ale sale și pe sine-însuși întreg, apoi după multă și stăruitoare curățire și adâncă smerenie, începe pe încetul să înțeleagă care, cum în chip obscur cele referitoare la Dumnezeu și în măsura în care le înțelege, e copleșit și dobândește mai mare smerenie socotindu-se pe sine cu totul nevrednic de descoperirea unor asemenea taine. De aceea, străjuit de această smerenie ca de un zid întărit, rămâne înăuntru nerănit de gânduri îngâmfate, crescând zilnic în credință, în nădejde, și în iubirea de Dumnezeu și constatând limpede progresul în ele, o dată cu sporirea cunoștinței și a urcușului"⁷⁶.

Omul se cunoaște cu adevărat numai dacă L-a primit și L-a cunoscut pe Dumnezeu-Omul în sine. În felul acesta se explică de ce conștiința de sine și conștiința lui Dumnezeu coincid⁷⁷.

"Cunoaște-te pe tine însuși" este astfel nu numai știința omului de el însuși, ci știința de Dumnezeu. De aceea ochiul prin care omul vede pe Dumnezeu este același ochi prin care El îl vede. Numai în lumina lui Dumnezeu și nu în propria mea lumină văd deodată pe Dumnezeu și pe mine însumi⁷⁸. Noi nu putem să ne vedem fără să vedem pe Dumnezeu, după cum nu putem să vedem nici un obiect fără să vedem lumina în care el se scaldă și care-l luminează.

Conștiința de sine este deci conștiința pe care Dumnezeu o are de noi; conștiința aceasta este în Dumnezeu ca lumină și în noi ca strălucire⁷⁹. Numai în fața acestei lumini omul se descoperă ca un "mare adânc"⁸⁰ ce-i prodece mirarea și uimirea deoarece "nici eu însumi nu pot cuprinde ceea ce sunt. Așadar, sufletul meu este prea îngust spre a se avea pe sine însuși,

⁷⁶ Sf. Simeon Noul Teolog, **Cuvântarea despre cunoștința adevărată**, *Traitées theologiques et ethiques*, tome II, în "Sources chrétiennes", nr. 129, Paris, 1967, p. 254.

⁷⁷ Pr. Prof. D. Stăniloae, **Natură și har în teologia bizantină**, în "Ortodoxia", XXVI (1974), nr. 3, p. 413.

⁷⁸ L. Lavelle, **La conscience de soi**, Paris, 1933, p. 162.

⁷⁹ **Ibidem**.

⁸⁰ Fer. Augustin, **Mărturisiri**, Cartea IV, cap. XIV, trad. cit., p. 111.

pentru că unde să fie partea sa pe care nu o cuprinde? Oare este ceva în afara sa și nu în sine? Cum, deci, nu cuprinde?"⁸¹.

Niciodată înaintea creștinismului ființa umană nu a avut atitudinea dimensiunii sale infinite în fața sufletului său.

K. Jaspers spune că nici Heraclit, nici Socrate, nici Platon, pentru care fericirea sufletului este marea preocupare, n-au avut această atitudine în fața lui⁸². La Aristotel chiar, omul încetează să fie problematic, vorbind despre sine însuși la persoana a treia.

Omul nu este pentru sine însuși decât un "caz", ajungând la conștiința de sine numai ca "el" și nu ca "eu"⁸³.

Aceasta arată că în afara conștiinței harului nu există înțelegere a persoanei. Pătrunsă de har, natura umană se descoperă ca subiect activ a căruia spontaneitate rămâne totdeauna dincolo de cunoașterea pe care o are el însuși. De aceea intuiția nu este niciodată echivalentă cu sufletul care o exersează: "Deși nimeni dintre oameni nu știe cele ale omului, decât duhul omului, care este în el" (I Corinteni 2,11), totuși este ceva al omului pe care nu-l știe nici chiar spiritul omului care este în el însuși⁸⁴.

Dificultatea cunoașterii de sine nu este așadar o dificultate psihologică⁸⁵, ci ontologică, și de aceea cunoașterea de sine nu este niciodată totală și nici imediată. Ceea ce știm despre noi nu este decât un optativ: Noverim me! Această dorință se fundamentează pe o știință implicită care se traduce ea însăși printr-un alt optativ: Noverim Te, Deus! Mult mai sigură ca cea care o avem despre noi, cunoașterea lui Dumnezeu este condiția însăși a gândirii noastre personale⁸⁶.

Mai mult decât atât, în aceasta există ceea ce K. Rahner numea posibilitatea crescândă a omului de a dispune existențial de el însuși: "Există în mod evident o dezvoltare a omului în puterea de a dispune totdeauna mult mai deplin de el însuși prin acte personale mereu mai profunde. Însă, imposibilitatea de a dispune de sine total în fiecare moment, imposibilitatea de a face din sine însuși deplin, prin fiecare act, la fiecare moment, ceea ce vrea să fie, nu este nimic altceva decât ceea ce se numește în limbaj strict

---

⁸¹ **Ibidem**, Cartea X, cap. VIII, p. 212.

⁸² Saint Augustin, în K. Jaspers, **Les grands philosophes**, trad. de G. Floquet, p. 302.

⁸³ B. Groethuysen, **Philosophische Antropologie**, 1931, apud M. Buber, **op. cit.**, p. 20.

⁸⁴ Fer. Augustin, **Mărturisiri**, Cartea X, cap. V, **trad. cit.**, p. 208.

⁸⁵ Vl. Jankélévitch, **op. cit.**, p. 34.

⁸⁶ M. Blondel, **Dialogues avec les philosophes**, Paris, 1966, p. 165.

teologic concupiscentă. Creșterea acestei posibilități nu este decât creșterea victoriei asupra concupiscentei⁸⁷.

Dezvoltarea integrală a omului se face după două axe fundamentale și de asemenea necesare atât una cât și cealaltă: necesitatea unei ieșiri din sine și a unei reîntrări în sine. Acest curent, care-l antrenează în a se poseda pe sine însuși și a poseda prin cunoaștere și iubire ceea ce nu este, definește natura sa⁸⁸.

Cele două mișcări de ieșire și de reîntrare se condiționează mutual: "Dacă omul ar refuza să iasă din el însuși pentru a intra în contact cu lumea, în dialog cu altul și (dacă se poate vorbi aici de ieșire) cu Dumnezeu, nu ar găsi în interiorul său propriu decât vacuitatea iadului și izolarea vidă a celui care a pierdut calea sacră.

Dacă, dimpotrivă, ar fi totdeauna "în afară", nu s-ar mai recunoaște pe el însuși, nu și-ar mai aparține, s-ar risipi în multiplu.

Există o legătură esențială între adunare și dispersare, între coborârea în sine-insuși și ieșirea din sine. Aceasta este marca unui autentic umanism creștin⁸⁹.

Cercetarea sufletului devine astfel căutarea de Dumnezeu, iar căutarea de Dumnezeu explorarea sufletului⁹⁰. Într-o asemenea căutare, certitudinea pe care o am despre mine-însumi nu-mi arată numai că sunt, ci totodată ce sunt⁹¹. În sânul certitudinii găsesc înglobând totul - voința, care se arată ca dragoste de viață⁹². De aceea acest fel de certitudine nu are nimic din certitudinea goală a unei ființe în general.

În certitudinea de sine-insuși se găsește, dimpotrivă, plenitudinea. Există însă întrebarea: De unde vine plenitudinea adevărată, singura care dă conținut certitudinii pe care o are omul de sine-insuși? Sau alta: Care este originea a ceea ce ne răspunde în loc de a rămâne pentru noi gol de sens? De unde vine faptul că omul este dat lui-insuși în loc de a nu-și aparține niciodată? De unde provine liniștea, în locul disperării de a nu-și afla liniștea în nimic?

La toate aceste întrebări nu există decât un singur răspuns: numai de la Dumnezeu. Omul, cunoașterea și iubirea pe care le împlinește,

⁸⁷ K. Rahner, *Eléments de theologie spirituelle*, Paris, 1964, p. 31.

⁸⁸ Ibidem, *Mission et grâce au service des hommes*, trad. de Ch. Müller, vol. 3, Paris, 1965, p. 219.

⁸⁹ Ibidem, p. 220.

⁹⁰ E. Gilson, *op. cit.*, p. 21.

⁹¹ U. von Balthasar, *Presence et pensée...*, p. 91.

⁹² Saint Augustin, în K. Jaspers, *Le grands philosophes*, trad. cit., p. 305.

cunoașterea în certitudinea de sine, se găsesc în relație cu Dumnezeu. De aceea certitudinea de sine în creștinism diferă de certitudinea filosofică de sine. În prima, creștinul nu cunoaște moartea, iar știința sa nu cuprinde eroarea, nici iubirea cel mai mic obstacol. Finalitatea ființei nu se oprește la o inteligență totală (νοησις νοήσεως), ci numai la iubire.

Dacă însă prin cele două moduri fundamentale ale condiției umane - reîntoarcerea în sine și ieșire din sine - eul nostru se orientează într-o creație vie a conținutului său empiric, arătându-se ca conștiință de sine, autor activ și nu numai subiect abstract al tuturor predicatelor sale, refuzul împlinirii lor, întâlnit în starea de păcat, implică riscul pierderii, uitării, dispariției pentru sine-însuși a acestui eu.

Prin păcat se pierde conștiința naturii creatoare a sufletului. Un pol nou se creează în acesta, contrar chipului lui Dumnezeu, pol iluzoriu în sine dar real prin voință. Sufletul se pierde în vârtejul haotic al propriilor stări, încetând să fie substanța acestora. Eul se înneacă în "potopul mental" al patimilor⁹³, datorită caracterului empiric al acestora, ajungând în starea de epoché, adică imposibilitate de a ieși din empiric. În păcat nu mă mai cunosc pe mine-însumi ca "eu", ci sunt în mod real un străin de mine-însumi (disocierea personalității).

K. Jaspers numește "demonic" caracterul omului care "nu se înțelege nici pe sine-însuși, nici pe alții"⁹⁴. Omul demonic a renunțat la cunoașterea de sine. Mai mult, a renunțat să împlinească misiunea de a se cunoaște. Existența sa îi este un izvor de experiențe de sine, din care niciuna nu-i apare decisivă.

"Numai o contemplație obiectivă a "autos:-ului său în fața lui Hristos îi permite să devină conștient de starea sa și să se avânte în adevărata cale, cea a descoperirii de sine-însuși"⁹⁵. În această cale harul baptismal a pus stăpânire pe "abisul inimii", sfărâmând puterile deifuge care s-au refugiat la suprafața sa și se străduiesc să mențină în inconștientă natura umană restaurată, pe care însă înnoirea botezului o face să crească în profunzimea sa. Omul este definit acum prin profunzimea inimii sale. Inima este "punctul de vedere intim al conștiinței" de care vorbește Maine de Biran⁹⁶ în care trebuie să se plaseze cineva pentru a înțelege ce este eul.

---

⁹³ P. Florenski, *op. cit.* p. 119.

⁹⁴ K. Jaspers, *Psychologie der Weltanschauungen*, Berlin, 1935, p. 380.

⁹⁵ P. Florenski, *op. cit.*, p. 156.

⁹⁶ G. Madinier, *op. cit.*, p. 1.

În această inimă conștientă, harul Duhului Sfânt transformă "amintirea morții" în "amintirea de Dumnezeu"⁹⁷. Pșstrată constant prin rugăciune, aceasta întărește în om voința de convertire a minții într-o atitudine care să-i ofere argumente împotriva păcatului. Atitudinea începe prin supravegherea gândurilor de la prima lor sugestie apărută în câmpul conștiinței deoarece păcatul începe acolo unde există συγκαθατεσις⁹⁸, adeziunea spiritului la o gândire sau imagine intrusă. Acesta este începutul fazei active în procesul cunoașterii de sine în creștinism. În literatura patristică s-a numit νεψις, paza minții sau paza inimii, fiind pusă încă de la începutul experimentării ei (Sfântul Pahomie) în relație cu rugăciunea (νεψις ευχων)⁹⁹. **Nepsis** nu permite deci intrarea în inimă a simplei imagini sau reprezentarea unui lucru (μονολγιτος ἔμφασις) neplăcut lui Dumnezeu¹⁰⁰, ceea ce Părinții au numit προσβολις: sugestia pe care o urmează reflecțiile (λογισμοί) dialogând cu ea pătimaș. De aceea, această metodă (nepsis) amintește de necesitatea lui προσευχιν εαυτω¹⁰¹. Ia seama la tine însuți - adică a întreba orice gând care se prezintă pentru a-i cere: "Ești de partea noastră sau de partea vrăjmașă?"¹⁰².

Hans Lewy afirmă cu dreptate că **nepsis** este "dispoziția pentru cunoaștere"¹⁰³. Această atitudine permanentă a conștiinței în prezența realității este deosebită de cea întâlnită în idealul clasic. Propriu filozofiei grecești era faptul de a subordona voința inteligenței și de a absorbi viața spirituală în cunoaștere¹⁰⁴. Grecii urmau un ideal intelectual; de aici materia, care este opacă și ne separă de idee, devine principiul însuși al răului, în timp ce pentru creștinism acest principiu constă numai în voință, în libertatea ei. Voința păstrează totdeauna primatul, în așa fel încât nu

⁹⁷ C. Yanaras, **De l'absence et de l'inconnaisance de Dieu**, trad. de Jacques Touraille, Paris, 1971, p. 13.

⁹⁸ Vl. Lossky, **Théologie mystiques...**, p. 125.

⁹⁹ I. Hausherr, **L'hesychasme. Étude de spiritualité**, în "Orientalia Christiana", nr. 176, 1966, p. 227.

¹⁰⁰ Hesichius Presbiterul, **De temperantia et virtute**, P.G., t. 93, col. 1481 B.

¹⁰¹ Sf. Vasile cel Mare, omilia "**Ia seama la tine însuți**", P.G., t. 31, col. 197 C - 218 B.

¹⁰² Evagrie Ponticul, **Antireticul, Mândria**, apud. I. Hausherr, **art. cit.**, p. 231.

¹⁰³ I. Hausherr, **art. cit.**, p. 226.

¹⁰⁴ L. Laberthonierre, **Le realisme chrétien et l'idealisme grecque**, Paris, 1904, p. 24.

voința bună derivă din posesiunea adevărului, cum credeau vechii greci, ci dimpotrivă, posesiunea adevărului este fructul voinței bune¹⁰⁵.

Principiul izbăvirii din starea de păcat și eroare nu este dialectica, care construiește o lume inteligibilă în care te poți refugia momentan, ci "credința lucrătoare prin iubire", introdusă în umanitate prin Iisus Hristos, în Care se poate trăi în mod real.

Dar, pentru a avea permanent această stare de lucrare este necesară o atenție neîntreruptă a subiectului asupra sa. Sfântul Vasile cel Mare a alcătuit o omilie asupra expresiei care revine de mai multe ori în Sfânta Scriptură la plural (Luca 12, 1); (Fap. Ap. 20, 28) sau la singular (Deuteronom 15, 9). Sfântul Vasile cel Mare stabilește mai întâi că păcatul în gând este mult mai ușor de comis decât în fapt. De aceea trebuie o vigilență mult mai mare în interior.

Prin atenție, libertate și voință, omul trebuie să facă ceea ce animalele fac din instinct pentru a-și salva integritatea ființei. Atenția este dublă: vederea trupească - care nu poate sesiza întreaga realitate, chiar trupească - și vederea "periscopică" (πανταχοθεν σεαυτον περισκοπει) a minții. Același lucru este subliniat și de Sfântul Grigorie de Nyssa. Sufletul, după Sfântul Grigorie, trebuie să imite ochii trupului: "După cum aceștia n-au puterea să reflecteze asupra lor forța vizuală dar pot să înțeleagă forma lor (τὸ εἶδος τε καὶ τὸ σχῆμα) într-o oglindă, asemenea și sufletul: când se abate de la el (ἀπιδεῖν) și se întoarce spre chipul său (ἐκίκων)¹⁰⁶.

În Omilia a doua la Tâlcuirea la Cântarea Cântărilor Sfântul Grigorie adresează același îndemn ca și Sfântul Vasile: "Cel mai sigur mijloc de a ne păzi pe noi este să nu fim în neștiință de noi înșine, nici să nu socotim că ne vedem pe noi înșine când vedem ceva din jurul nostru. Aceasta o pățesc unii din lipsă de luare-aminte la ei înșiși, văzând în ei tărie, sau frumusețe, sau slavă, sau putere, sau belșug de bogăție, sau mândrie, sau îngâmfare... De aceea sunt niște paznici nesiguri ai lor, lăsând fără pază ceea ce le este propriu, prin dragostea de ceea ce le este străin. Căci cum ar păzi cineva ceea ce nu cunoaște? Deci cea mai sigură străjuire a bunătăților din noi e să nu fim neștiutori de noi înșine, ci să se cunoască fiecare pe sine ca ceea ce este și să se deosebească pe sine de cele din jurul său, ca să nu se afle păzind în loc de sinea sa, ceea ce-i este străin"¹⁰⁷.

¹⁰⁵ Ibidem, p. 98.

¹⁰⁶ Sf. Grigorie de Nyssa, *In Ecclesiasten*, P.G., t. 44, col. 729 A B. Sf. Grigorie vede în posesiunea de sine adevărata libertate, *De hominis opificio*, P.G., t. 44, col. 136 BC. Vezi *De virginitate*, P.G., t. 45, col. 369 CD.

¹⁰⁷ Idem, *Omilia a doua la Cântarea Cântărilor*, trad. cit., p. 141.

Atenția sufletului la el însuși se dovedește astfel ca unul din cele mai înalte acte ale sale. Legea care dă însă putere minții să se întoarcă, să se adune și să se miște spre sine, nereținută de nimic, este harul dumnezeiesc¹⁰⁸. El îl ajută pe om ca prin actualizarea neîntreruptă a atenției la sine însuși să găsească starea naturală și simplă a minții sale, adică stăpânirea de sine. Prin aceasta mintea trece din starea de potență devenind minte în lucrare¹⁰⁹. Mișcarea minții spre sine însăși este numită de Sfântul Dionisie Areopagitul mișcare circulară (εὐθεῖα κίνησις τοῦ νοῦ) spre deosebire de cea spre cele din afară, numită liniară¹¹⁰. Prima se dezvăluie fără greșală deoarece este liberă de orice relație¹¹¹.

Sfântul Grigorie Palama spune că această mișcare a minții este mai bună și foarte proprie ei. Prin ea, ajungând uneori deasupra ei, se întâlnește cu Dumnezeu. Mintea care se mișcă spre sine însăși nu are un caracter abstract, ruptă de ființa omului, ci este mintea în care se concentrează omul întreg: "Ai grijă de tine", zice Moise; de tine în întregime, nu numai de unele, iar de altele nu. Prin ce? Prin minte, desigur, căci nimeni nu se poate îngriji de sine prin altceva decât prin minte (οὐδενὶ γὰρ ἄλλω δυνατὸν προσε χεῖν ἑαυτῷ παντί)¹¹².

Acesta este unul din argumentele folosite de Sfântul Grigorie împotriva raționalismului scolastic al lui Varlaam, care nu admitea decât o cunoaștere teoretică a lui Dumnezeu, nu o trăire a Lui în întreaga ființă.

Pe de altă parte Sfântul Grigorie arată că nici pe sine însuși nu se cunoaște cineva prin metodele silogismului și analizei, dacă nu-și curăță mintea printr-o asceză susținută împotriva vanității și răutății. Mintea se adună în sine printr-o "unificare involuată" (ἐνοειδῇ συνέλιξιν)¹¹³, aceasta însemnând că mintea aduce spre vederea sa proprie, realitatea sa întreagă cu toată experiența dobândită. "În cugetarea minții noastre, spune

¹⁰⁸ Calist și Ignatie Xanthopol, **Metoda sau cele 100 capete**, în "Filocalia", vol. VIII, trad. de Pr. Prof. D. Stăniloae, București, 1979, p. 154.

¹⁰⁹ **Ibidem**, p. 155.

¹¹⁰ Sf. Dionisie Areopagitul, **Despre numirile dumnezeiești**, cap. IV, P. G., t. 3, col. 705 A.

¹¹¹ Calist și Ignatie Xanthopol, **op. cit.**, p. 156.

¹¹² Sf. Grigorie Palama, **Cuvânt despre isihăști. Al doilea din cele dintâi**, Editura P. Hristu, t. II, Salonic, 1982, p. 136.

¹¹³ Idem, **Primul din cele dintâi**, p. 132.

în același sens Sfântul Isaac Sirul, ia chip un fel sau altul al viețuirii noastre și astfel ne vedem pururea pe noi înșine"¹¹⁴.

Adunarea minții în sine, în inimă - ca organ de experiență a adunării - este legată de întoarcerea ei spre Hristos. Numai prin mișcarea din urmă dispăre dihotomia minte - inimă. Fiind întoarsă spre Hristos mintea se descoperă comunicând nu cu ochii trupești, ci prin cei sufletești: Cel ce s-a învrednicit să se vadă pe sine însuși e mai bun decât cel ce s-a învrednicit să vadă pe îngeri. Căci cel din urmă comunică prin ochii trupești, dar cel dintâi prin cei ai sufletului"¹¹⁵.

De aceea socratismul creștin are un caracter dialectic, la antipodurile complacerii în sine însuși, în care conștiința, precum Narcis, cade îndrăgostită de propriul său chip, ajungând să întoarcă sentimentele cele mai generoase pentru a le consuma într-un monolog steril în care este devorată propria substanță. Totodată știe că iubirea de sine (φίλαντία) se naște cu conștiința de sine, însă, observând că itinerariul celei dintâi nu cunoaște decât polaritatea regret-dorință, urmărește împlinirea celei din urmă, deoarece are în centru iubirea, care este un dar de sine totdeauna actual¹¹⁶.

Iubirea de sine se epuizează însă în examenul interior, atrăgând atenția asupra ființei noastre separate, în care eul se prelungește egocentric în sine și în propriile stări. Prin ea omul devine "prieten cu sine împotriva sa însuși" (καθ' ἑαυτοῦ γένόμενος φίλαντος)¹¹⁷, fiind pedepsit de nedreptatea sa, ca și Narcis, deoarece "dorește să contemple ființa sa înainte de a o produce; el vrea să gândească în sine - în scopul posedării - o existență ce nu reprezintă decât o simplă putere atâta timp cât nu s-a împlinit"¹¹⁸.

¹¹⁴ Sf. Isaac Sirul, **Cuvinte despre nevoință**, XXXIII, în "Filocalia", vol. X, trad. de Pr. Prof. D. Stăniloae, București, 1981, p. 181.

¹¹⁵ Sf. Isaac Sirul, **op. cit.**, XXXIV, în "Filocalia", vol. X, trad. cit., p. 181.

¹¹⁶ L. Lavelle, **La conscience de soi**, p. 144.

¹¹⁷ Sf. Maxim Mărturisitorul, **Questions ad Thalassium**, 55, P.G., t. 90, col. 257 B. "Prin pasiunea de sine omul a făcut din ipostasa sa existența naturii sale umane, încercând să posede natura sa și să găsească în ea desăvârșirea la care aspiră. Decăzut din vocația ipostatică filială la nivelul existenței individuale, omul, devorat prin pasiunea de sine, s-a căutat în van, până la disperare, în căutarea infinită a unei libertăți devenită liberul-arbitru gnostic... Instinctul de proprietate descoperă ca rădăcină tainică a sa angoasa unui liber-arbitru care încearcă să asigure supraviețuirea mereu primejduită de existența sa individuală." (J.M. Garrigues, **Maxime la Confesseur, La charité, avenir divin de l'homme**, Paris, 1977, p. 176-178).

¹¹⁸ L. Lavelle, **L'erreur du Narcisse**, p. 13.

Împotriva acestei atitudini trebuie întărită dispoziția voinței pentru a disocia patimile de propriile lor reprezentări¹¹⁹ și începerea efortului de împlinire a adevăratei iubiri¹²⁰. În acest efort viața personală nu este decât un moment ce trebuie depășit și în care eul păstrează neconținut caracterul militant, nemaivoid să accepte existența pasiv, ci să se întrebe asupra ei. Dar eul nu poate să se înțeleagă dacă nu vede în el produsul iubirii. Numai iubirea ajută pe om să se constituie ca subiect, să vadă că ființa sa nu există decât în măsura în care iubește. Aceasta este întrearea sau mai bine zis reintrarea în existență, care nu se produce decât în acțiune¹²¹.

Descartes a încercat într-o formă silogistică (*cogito ergo sum*) să arate că omul poate să ajungă prin reflecție la certitudinea de sine însuși. Gândirea, recunoscându-se pe ea însăși ca realitate, este certitudinea fascinantă a acesteia(?), în ea trebuind să se găsească întreaga ființă. Dar această certitudine de sine însăși nu cunoaște ceea ce deține, deoarece îi scapă întregul determinativ¹²². Prin ea gândirea umană nu găsește în sine însăși decât vidul lui "cuget" și nicidecum ființa.

K. Jaspers, analizând acest mod de gândire, arată că este nevoie pentru gândire de altă realitate, care se oferă activității ei, fără de care ea ar dispărea în neantul unei gândiri ce se "gândește" pe sine. Pe de altă parte este posibil ca gândirea, sigură de ea însăși, să nu fie identică în sine, ci să fie, dimpotrivă, disociată într-o dualitate: în cel care gândește și cel care se știe gândind¹²³.

¹¹⁹ I. Hausherr, *Philautie. De la tendresse pour soi a la charité selon Saint Maxime Le Confesseur*, în "Orientalia Christiana", nr. 137, Roma, 1952, p. 96.

¹²⁰ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Antipalos, Epistola a doua*, P.G., t. 91, col. 397 C. "Numai dragostea poate să transforme liberul nostru arbitru, care ne închide prin pasiunea de sine într-o existență individuală, numai ea poate să ne învieze spre vocația noastră ipostatică.

Numai persoanele pot într-adevăr să eniposteze o unică natură fără să o sfâșie prin particularități individualizante, deoarece caracterul distinctiv al ipostasei nu este din natură.

Ipostasul, ca viață a iubirii, implică comuniunea intimă a oamenilor connaturali după asemănarea consubstanțialității Persoanelor Trinitare.

Iubirea "înnoiește" deci liberul nostru arbitru în libertatea capabilă să enipostazeze intențional unica natură umană într-o comuniune personală, împlinindu-se astfel, dincolo de ea însăși, aspirația naturii, noastre pe care liberul arbitru pretinde s-o satisfacă în absolutizarea "eului său". (J. Miguel Garrigues, *op. cit.*, p. 180-181).

¹²¹ G. Madinier, *op. cit.*, p. 96.

¹²² K. Jaspers, *Descartes et la philosophie*, trad. de H. Pollnow, Paris, 1938, p. 7.

¹²³ *Ibidem*, p. 8.

Dacă se scrutează de aproape această gândire se observă că certitudinea sa privește fie actul punctual al gândirii goale, care se gândește pe sine însăși, fie realitatea conștiinței în diversele sale oscilații. În amândouă cazurile determinarea aceasta face să dispară ceea ce trebuia să atingă prima certitudine: izvorul.

Într-un studiu asupra lui Descartes, Schelling critică sensul realității conținut în "cogito ergo sum". El recunoaște legitimitatea îndoielii pentru a ajunge la realitate. Dar îndoiala, vizând realitatea, presupune că este totuși reală, într-un sens oarecare, cu toate că propriu-zis nu este.

Pe de altă parte omul este obligat să se îndoiască de propria sa realitate, fiindcă ceea ce-i este într-un mod imediat sigur - adică propria sa realitate - îi este neînțeleasă. Aspectul acesta i-a părut lui Lotze o adevărată rătăcire: "Din toate rătăcirile spiritului uman, scria el, cea care mi-a apărut totdeauna străină este modalitatea în care omul a ajuns să se îndoiască de propria sa existență, singura realitate în experiența sa imediată"¹²⁴. Nu putem găsi în îndoială garanția serioasă a omului care există ca "existență", ci numai seriozitatea unui efort intelectual.

De aceea Shelling refuză să-l urmeze pe Descartes, deoarece "pe drept cuvânt nu are inimă să înțeleagă lucrurile, ci numai știință că ele sunt reale, ceea ce este mai puțin decât se poate ști despre lucruri"¹²⁵. După ce pusese, experimental, în îndoială certitudinea rațională, Descartes nu i-a găsit un alt fundament decât certitudinea rațională însăși. El nu a făcut un efort serios pentru a părăsi această bază.

În fața acestei viziuni s-a ridicat Maine de Biran arătând că singura existență legitimă, afirmabilă, nu este aceea a unui eu distinct de trup, ci aceea a unui eu personal, în care valoarea experienței lui "sum" este adusă asupra valorii logice a lui "cogito"¹²⁶. Eul nu se mai sesizează ca un lucru printre lucruri, ci caută să se sesizeze în comuniune cu alt eu, printre "noi", care nu este un lucru, ci o relație¹²⁷. Numai relația acestuia cu alte euri umane îl poate face să înțeleagă că ființa umană izolată nu este decât o reprezentare-limită, că ea nu există în fapt¹²⁸.

Deși realitatea aceasta a fost sesizată de unii reprezentanți ai gândirii filozofice, totuși ea nu a fost concepută decât într-o manieră naturalistă.

---

¹²⁴ H. Lotze, *Le microcosme*, apud N. Berdiaev, *Le sens...*, p. 84.

¹²⁵ K. Jaspers, *Descartes...*, p. 12.

¹²⁶ G. Bastide, *De la condition humaine*, Paris, 1939, p. 414.

¹²⁷ G. Madinier, *op. cit.*, p. 126.

¹²⁸ K. Jaspers, *Philosophie; Orientation dans le monde; Eclaircissement de l'existence; Métaphysique*, trad. de J. Hersch, Paris, 1986, p. 309.

Numai în creștinism s-a făcut cunoscută structura supremă a iubirii - Sfânta Treime - fundament și prototip al iubirii umane. Harul dumnezeiesc, venit de la Tatăl prin Fiul în Duhul Sfânt, schimbă - prin împreună-lucrarea sa cu voința omului - economia lui interioară făcându-l să se bucure de o viață mai presus de fire și cu totul neschimbăcioasă. Descoperă astfel că adevărul ontologic despre om nu se află conceput în omul-însuși, ca ființă autonomă în caracteristicile sale naturale, ci în Arhetipul său necreat¹²⁹, în care se definește întreaga sa realitate: "Când primește prin har prezența celui nefăcut, care a făcut toate și se împărtășește de Duhul neschimbat și de viață făcător, se umple de o viață preschimbată și minunată pricinuită de Duhul de viață făcător și se bucură de o viață mai presus de fire și cu totul neschimbăcioasă. Și precum viază datorită puterii de viață făcătoare, așa și vede, căci Duhul de viață făcător e și lumină"¹³⁰.

CONCLUZII

1. Descoperită ca o problemă de sens interior, cunoașterea de sine a implicat de la început calitatea omului de subiect capabil de autodeterminare dar nedeterminat în structura sa spirituală. O astfel de calitate a omului a fost intuită și în filosofia antică, mai ales în perioada când în privința cunoașterii prioritatea a avut-o cunoașterea de sine. Gândirea antică n-a făcut însă decât să întărească un antropocentrism subiectivo-psihologic, ce a accentuat starea omului ca individ, lipsindu-l de sentimentul universalismului. Aceasta cu atât mai mult cu cât ideea care stătea la baza unui astfel de sentiment - ideea de persoană - lipsea cu desăvârșire.

2. Cel care a adus o adevărată reformă în gândirea antică a fost Socrate. Prin metoda sa de a-l conduce pe om la cunoașterea de sine el a trezit în om dorința descentrării sale ca individ, stabilității sale în fața disoluției heracliteene a conștiinței.

Adevărată înnoire a gândirii antice și-a găsit forma sa desăvârșită în creștinism, când s-a făcut totodată trecerea de la o filosofie a conceptului la una a ideii, a rațiunii și activității creatoare a persoanei. Cunoașterea de sine în creștinism are în vedere aspectul de persoană, cu implicațiile sale:

---

¹²⁹ Panayiotis Nellas, **Deification in Christ. The Nature of the Human Person**. Translated from the Greek by Norman Russell, New York, 1987, p. 33.

¹³⁰ Calist Patriarhul, **Capete despre rugăciune**, în "Filocalia", vol. VIII, trad. cit., p. 332.

interioritate, alteritate și comuniune. În plus ea este strâns legată de cunoașterea de Dumnezeu ca Persoană, deoarece omul, ca chip al lui Dumnezeu, se cunoaște în Dumnezeu, căci în El atinge nivelul natural în care poate avea conștiința de sine. Prin învățătura despre om ca chip al lui Dumnezeu, dezvoltată în gândirea patristică, s-a depășit concepția dualistă clasică privitoare la relația suflet-trup.

"Cunoaște-te pe tine însuți" înseamnă pentru această gândire cunoașterea omului ca chip al lui Dumnezeu, chip ce cuprinde atât trupul cât și sufletul. Omul devine conștient despre sine ca chip al lui Dumnezeu, numai sesizând prezența lui Hristos în el. Aceasta arată că conștiința de sine cea mai înaltă pentru om este conștiința hristologică.

3. O astfel de condiție aparține fiecărei ființe umane în virtutea unei relații cu Dumnezeu. Numai această relație îl face capabil pe om de relația cu alte subiecte în care el se reflectă cu adevărat.

Știința cunoașterii de sine este în creștinism știință intențională, exersându-se nu numai asupra subiectului izolat, ci în legătură cu alte subiecte.

Ea are în mod paradoxal, un caracter extatic, adică omul nu se descoperă pe sine decât în celălalt. Temeiul biblic al acestui adevăr se găsește în Evanghelia după Ioan 17, 21: "După cum Tu, Părinte, în Mine și Eu în Tine, așa și aceștia în Noi să fie una...". Cel ce face ființa noastră capabilă să devină relațională este Duhul Sfânt. Lucrarea aceasta a Duhului Sfânt începe cu taina Sfântului Botez, când omul primește puterea de a depăși exclusivismul inerent ipostasului biologic, devenind în mod treptat, prin împreună-lucrarea cu harul divin, transparent față de alte subiecte.

Reactualizarea în viitor a depășirii exclusivismului este o experiență oferită prin Euharistie. În orientarea eshatologică întâlnită în Euharistie creștinul se descoperă ca persoană înrădăcinată în viitor. Trupul său se eliberează de individualism și egocentrism, și exprimă comuniunea prin excelență: Trupul lui Hristos, Trupul Euharisticii. Mai mult decât atât, trupul depășește propria sa dezintegrare, adică moartea.

"Ipostazierea" omului după modul euharistic este o garanție a începutului victoriei sale asupra morții. Este victoria persoanei și nu a naturii, adică victoria omului nu în autosuficiența sa, ci în unirea sa ipostatică cu Dumnezeu. În acest punct ipostasul euharistic diferă de persoana tragică a umanismului. Experiența alterității în problema cunoașterii de sine nu se află numai în starea unei existențe deschise ei înseși de care vorbesc unii reprezentanți ai filosofiei existențialiste.

O astfel de existență are caracter monologic iar sinele este constituit ca sistem închis. Omul aflat într-o astfel de existență nu devine un sine, deoarece nu poate să rupă barierele sale. Prin sublinierea alterității în

problema cunoașterii de sine din gândirea creștină s-a descoperit însă caracterul relațional al omului ca chip al lui Dumnezeu.

Deosebită de intelectualismul apusean, ce expune concepția unui subiect pasiv, a cărei posibilitate de înțelegere a ființei nu-i este dată decât prin gândire, cunoașterea personalistă răsăriteană, incluzând aspectul alterității, pune accentul pe iubire, depășind astfel starea de simplă reflectare a subiectului asupra sinelui propriu ca în antichitate.

4. În plus, cunoașterea de sine este în creștinism nu numai știința omului de el însuși, ci știința de Dumnezeu. Omul se cunoaște cu adevărat numai dacă L-a primit și L-a cunoscut pe Dumnezeu Omul în sine. Numai într-o astfel de cunoaștere omul se descoperă ca un "mare adânc". Pe de altă parte, în acest fel de cunoaștere există posibilitatea omului de a dispune total de sine însuși. De aceea cunoașterea și iubirea pe care le împlinește omul - cunoaștere în certitudine de sine - se găsesc în relație cu Dumnezeu. Certitudinea de sine în creștinism diferă astfel de certitudinea filosofică de sine. În același timp creștinismul subliniază că în stare de păcat se pierde conștiința - creatura sufletului. Omul ajunge să renunțe la cunoașterea de sine. Numai legătura cu Hristos îl face să devină conștient de sine și să se avânte pe calea descoperirii sale.

5. Păstrată constant prin rugăciune, această legătură întărește în om voința de schimbare (convertire) a vieții prin supravegherea gândurilor apărute în conștiință. Acesta este începutul fazei active în procesul cunoașterii de sine în creștinism. Despre ea au vorbit majoritatea scriitorilor ascetici din literatura patristică și în mod deosebit Părinții capadocieni.

În disputa isihastă din sec. XIV s-a subliniat de asemenea - împotriva raționalismului scolastic - că mintea care se mișcă spre sine însăși nu are caracter abstract, fiind ruptă de ființa omului, ci este mintea în care se concentrează omul întreg, cu toată experiența dobândită. Totodată s-a arătat că omul nu se poate cunoaște pe sine însuși prin metodele silogismelor și analizei dacă nu-și curăță mintea printr-o asceză susținută împotriva răutății.

De aceea socratismul creștin are un caracter dialectic aflat la antipodul complacerii în sine însuși. Totodată omul nu se poate cunoaște cu adevărat dacă nu cunoaște și experimentează sensul relațional al iubirii. Forma silogistică (cogito ergo sum), prin care Descartes a încercat să arate că omul poate să ajungă prin reflecție la certitudinea de sine însuși, este insuficientă. Certitudinea de sine însuși nu cunoaște printr-o astfel de formă ceea ce deține deoarece întregul determinativ îi scapă.

6. În creștinism reflecția omului asupra sa nu este un scop, ci o cale și se actualizează nu în cunoaștere, ci în creștere, în relație cu alte subiecte. Creșterea aceasta începe prin raportarea la Dumnezeu. Adevărul ontologic despre om nu se află conceput în sine însuși, ca o ființă autonomă în caracteristicile sale naturale - în suflet sau în intelect - care este partea cea

mai înaltă a sufletului, cum au crezut mulți filosofi antici, sau exclusiv în persoana umană, cum afirmă unele sisteme filosofice contemporane centrate pe persoană. Adevărul acesta se află nu în chip, ci în Arhetip. De vreme ce omul este un chip, ființa sa reală nu este definită prin elementele create din care este plăsmuit chipul, în pofida caracterului iconic pe care creatura îl posedă în sine, ci prin Arhetipul său necreat. Categoria existenței biologice nu-l cuprinde pe om. Omul este înțeles ontologic de toți Părinții ca o ființă teologică. Ontologia lui este iconică.

SFÂNTA SMERITĂ CUGETARE - ÎMPĂRĂTEASĂ A VIRTUȚILOR GÂNDURI FILOCALICE

Pr. asist. *Ioan C. Teșu*

Culmea vieții duhovnicești creștine o constituie, pentru trăirea ortodoxă, unirea cu Dumnezeu, în stare de nepătimire și smerenie, la capătul rugăciunii desăvârșite. Această unire, care în termeni pozitivi înseamnă dobândirea deplinei asemănări cu Dumnezeu, sfințenia, are sensul unei depline spiritualizări, înduhovniciri a ființei umane și înălțarea ei pe cele mai înalte trepte ale desăvârșirii. Însă, chiar și ajuns pe aceste trepte înalte și la aceste experiențe de vârf din punct de vedere duhovnicesc, sfântul nu privește de sus, din calitate de dumnezeu prin har sau lucrare lumea și cele ale sale, ci cu iubire și în "adânc de smerenie".

Smerenia, această virtute generală, în care se concentrează și sintetizează toate celelalte virtuți creștine, întreține urcușul neîncetat al creștinului, este sursa lui de tot mai deplină înălțare și înduhovnicire. Urcușul acesta este primejduit de multe ispite și capcane, este amenințat permanent cu regresul și căderea. Actul de mare discernământ care ne păzește de aceste dezechilibrări duhovnicești și de cădere, este smerita cugetare.

Lipsit de smerenie, orice efort ascetic, oricât de aspru și spiritual ar fi el, își pierde conținutul său profund și se depărtează total de scopul adevărat, transformând răsplata în pedeapsă; după cum și prezența și dobândirea smeritei cugetări înalță creștinul deasupra puterilor sale firești, făcându-l dumnezeu prin participare.

Smerenia este privirea noastră și ochiul nostru critic ce ne face să vedem adevărata valoare a faptelor, gândurilor și cuvintelor noastre și, raportându-le la un criteriu profund duhovnicesc, să discernem și să urmărim ceea ce este superior lor și tot așa din desăvârșire în desăvârșire, către desăvârșirea finală - "pătimirea îndumnezeirii".

Smerenia are în trăirea creștină un rol capital. Alături de pocăință, ea ne ajută să ne apropiem cu sfială cât mai mult de scopul existenței noastre: actualizarea chipului lui Dumnezeu din noi în asemănarea deplină cu El. Ea întreține în noi dorul de culmile existenței creștine, ne arată calea sau modul împlinirii lui tot mai depline, iar odată atinse aceste culmi, ne păzește să nu cădem din ele și să risipim eforturile noastre. Smerenia este deci virtutea

care ne ajută la dobândirea și lucrarea virtuților, întreținând în noi dorința ostenelii după ele, iar atunci când le-am dobândit, ne ajută să le păstrăm și ne introduce în universul de taină și profund al spiritualității lor.

Din aceste motive, Părinții duhovnicești, cei care ne-au arătat că virtutea smereniei, ca de altfel toate celelalte virtuți sau însuși procesul desăvârșirii nu are nici un hotar pozitiv, pentru că lucrarea lor nu se termină niciodată, ci are doar o limită negativă - căderea în păcat, sunt cei care, prin învățătura și viața lor, s-au convins și vor să ne convingă și pe noi, spre folos duhovnicesc, de semnificația fundamentală în plan spiritual a "sfintei smerenii", această "împărăteasă a virtuților".

Data fiind valoarea acestei virtuți, precum și adâncimea învățaturii dezvoltată de Părinții autori de scrieri duhovnicești, cu privire la ea, vom căuta, în cele ce urmează, să punem în contur duhovnicesc câteva din notele ei specifice, așa cum se desprind ele din antologia filocalică.

FIINȚA VIRTUȚII SMERITEI CUGETĂRI

Ființa virtuții este Dumnezeu. Părinții, împodobind cu smerenie faptele lor bune, spun că toate acestea au ca autor prim pe Dumnezeu. Omul le săvârșește în colaborare cu harul divin. Doar faptele rele, păcătoase, păcatul și patima, aparțin în exclusivitate voinței umane libere.

Virtutea însă nu o lucrează Dumnezeu fără voia noastră, ci cu ajutorul ei. Numai pornind de la aceste realități, Sfântul Maxim a putut să definească în sinteză virtutea ca fiind "unirea prin cunoștință a neputinței omenești cu puterea dumnezeiască"¹.

În mod logic și duhovnicesc, ființa smeritei cugetări este tot Dumnezeu. Pe măsura dobândirii ei și a experienței ei tot mai accentuate, smerenia are ceva din smerenia Mântuitorului pe Cruce și de aceea este o forță spirituală care ne dă putere și nădejde în sensul eforturilor noastre și în valoarea lor în veșnicie, în înviere și fericirea veșnică.

Insistând asupra acestei legături dintre virtutea omenească și ființa virtuții - Dumnezeu, Filotei Sinaitul consideră smerita cugetare "virtute dumnezeiască și haină domnească"². Ea nu este o simplă virtute omenească,

---

¹ Sfântul Maxim Mărturisitorul, **Răspunsuri către Talasie**, în Filocalia sau culegere din Scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși. Traducere, introducere și note de Preot Profesor Doctor Dumitru Stăniloae, Membru al Academiei Române. Ediția a II-a, Editura Harisma, București, 1994, p. 305.

² Filotei Sinaitul, **Capete despre trezvie**, în Filocalia..., vol. 4, p. 122.

virtute se nevoiesc și pe ea o păzesc și îngerii și toate acele Puteri strălucite și dumnezeiești, știind cu ce cădere a căzut satana, mândrindu-se"³.

Ea este dăruită din cer, prin harul lui Dumnezeu, la vremea sa, după multe lupte, întristare și lacrimi⁴. Aceeași ființă sau izvor dumnezeiesc al smereniei îl subliniază și Sfântul Petru Damaschinul atunci când spune că "sfânta smerenie e mai presus de fire și nu poate să o aibă cel ce nu crede, ci o socotește contrară firii"⁵.

Părinții filocalici consideră, astfel, "comoara smereniei" inepuizabilă, fără de sfârșit, ca și izvorul ei, și inefabilă. Potrivit Avei Dorotei, despre smerenie nu poate vorbi cu adevărat decât cel care a aflat-o prin "cercare", prin nevointă, prin fapte. Celorlalți, ea le este "dumnezeiască și de neînțeles" și nu poate fi tâlcuită prin cuvinte⁶.

Ceea ce ne spun Părinții este însă calea spre smerita cugetare, care este aceea a ostenelilor trupești și sufletești, născătoare de smerenie în trup și în suflet, căci, spune același Părinte, "osteneala smerește trupul, iar trupul smerindu-se, se smerește împreună cu el și sufletul"⁷.

Această smerenie trupească trebuie să ducă la adevărata smerenie, cea interioară, la darul "smeritei cugetări". Eforturile și nevoințele trupești nu folosesc la nimic dacă nu duc la conștiința smerită a păcătoșeniei noastre, a micimii și nevredniciei personale, în raport cu Dumnezeu și cu semenii noștri. Însă adevărata stare de smerenie nu se dobândește prin "încovoierea grumazului, prin râncezeala coamei sau prin haina neîngrijită, aspră și soioasă, în care mulți socot că stă toată virtutea, ci ea vine din inimă zdrobită și stă în duh de smerenie"⁸.

Părinții filocalici leagă permanent de "sfânta smerenie" darul pocăinței permanente, al plânsului celui de bucurie făcător și al lacrimilor duhovnicești.

³ Ibidem.

⁴ Ioan Carpatinul, **Una sută capete de mângâiere**, în Filocalia..., vol. 4, p. 163.

⁵ Sfântul Petru Damaschin, **Învățăături duhovnicești**, în Filocalia, vol. V, p. 257.

⁶ Ava Dorotei, **Ăle celui între sfinți, părintele nostru Dorotei. Felurite învățături lăsate ucenicilor săi când a părăsit mînăstirea Avei Serid și a întemeiat cu ajutorul lui Dumnezeu mînăstirea sa, după moartea Avei Ioan, proorocul, și după tăcerea desăvârșită a Avei Varsanufie**, în Filocalia..., vol. IX, p. 504-505.

⁷ Ibidem, p. 506.

⁸ Cuviosul Nichita Stithatul, **Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire și despre cunoștință**, în Filocalia..., vol. VI, p. 266.

Cuviosul Nichita Stithatul o consideră expresie a iubirii de Dumnezeu, a pocăinței neîncetate și a umilinței. Nimic - spune el - nu întraripează așa de mult sufletul oamenilor către dragostea lui Dumnezeu și către iubirea de oameni ca smerita cugetare, umiliința și rugăciunea curată. Cea dintâi smerește sufletul, îl face să izvorască de la sine pâraie de lacrimi și ne învață să ne cunoaștem cu adevărat măsura faptelor noastre. Umiliința curățește mintea de cele materiale și luminează ochii inimii și face sufletul întreg luminos. Rugăciunea curată unește pe omul întreg cu Dumnezeu și-l face să petreacă împreună cu îngerii, să guste dulceața bunătăților veșnice ale lui Dumnezeu, îi dă visterii de taine mari, aprinzându-l de iubire⁹.

Smerenia este începutul și culmea virtuților creștine, "mântuirea prescurtată"¹⁰, ea "nu cade, ci ridică din cădere pe cei ce o au"¹¹. Virtuțile creștine nu dau roade duhovnicești, bune, adevărate, decât dacă sunt păzite de către smerita cugetare, care îl face pe credincios să nu se încreadă în sine și să piardă fructele osteneții sale.

Valoarea aceasta de temelie a edificiului sau a casei virtuților creștine și de scară spre Împărăția cerească o evidențiază Cuviosul Nichita Stithatul, spunând că: "Smerenia și iubirea sunt începutul și capătul ultim al celor două părți ale șirului dumnezeiesc al tuturor virtuților. Căci smerenia e începutul de jos cel mai din cap al acestui șir, iar iubirea, sfârșitul lui de sus cel mai din urmă. Sau altfel, ele sunt treptele opuse cele mai din cap și mai din urmă ale sfințitei scări a virtuților dumnezeiești. Smerenia pune începutul urcușului scării, iar iubirea, fiind sfârșitul treptelor virtuții și al urcușului scării spre înălțime, scoate pe cel ce își sprijinește pașii pe ea la pășunile vii și nepătate ale firii dumnezeiești"¹². Iubirea și smerenia formează o "sfințită pereche"¹³. Iubirea înalță, în timp ce smerenia, susținându-i pe cei înălțați, nu-i lasă să cadă niciodată¹⁴.

Smerenia este atmosfera în care se nasc și cresc florile frumoase ale virtuților creștine. Razele ei aruncă o lumină datătoare de viață asupra

---

⁹ **Ibidem**, p. 272-273.

¹⁰ Sfinții Varsanufie și Ioan, **Scrisori duhovnicești**, în *Filocalia...*, vol. XI, p. 169.

¹¹ **Ibidem**, p. 292.

¹² Cuviosul Nichita Stithatul, **op. cit.**, p. 382.

¹³ Sfântul Ioan Scărarul, **Scara dumnezeiescului urcuș**, în *Filocalia...*, vol. IX, p. 309.

¹⁴ **Ibidem**.

oricărui efort duhovnicesc al nostru, oricât de mic sau nesemnificativ ni s-ar părea el nouă. Smerita cugetare împodobește faptele noastre, dându-le adevărată semnificație.

"Sfânta smerenie" este cheia care ne poate face liber accesul în "palatele împărătești ale lui Hristos și în ținuturile dumnezeiești și pururea înverzite ale raiului cunoscut cu mintea, unde sunt locuri luminoase, locuri răcoritoare, corturile dreptilor, apa odihnei, bucurie, veselie și fericire"¹⁵. Celui ce bate la poarta poruncilor și virtuților lui Hristos cu smerenie, prin durerile pocăinței și ale nevoințelor, îi deschide portarul, adică Însuși Duhul Sfânt, iar "după ce a intrat și s-a desfătat prin făptuire și prin multe nevoințe ale virtuții de acele bunuri veșnice, îl scoate iarăși de acolo la pășunile contemplației naturale ale făpturilor lui Dumnezeu"¹⁶.

Smerita cugetare este baza tuturor virtuților, pentru că nici una dintre acestea nu se poate dobândi fără ea. Fără această "mamă a virtuților"¹⁷, toate ostenele noastre sunt zadarnice.

Sfântul Ioan Scărarul consideră virtutea smereniei "împărăteasa virtuților"¹⁸ "un har fără nume al sufletului"¹⁹, "unica virtute care nu poate fi umilită de draci"²⁰.

ESENȚA VIRTUȚII SMERITEI CUGETĂRI

Cele mai frumoase definiții și caracterizări ale smeritei cugetări vin de la cei care i-au cunoscut darurile și binefacerile, de la cei ce și-au spiritualizat atât de mult lucrările și voirile, încât au cunoscut "abisul" sau "adâncul" smereniei. Numai acești lucrători ai smereniei până la culmile sfințeniei și desăvârșirii creștine au gustat frumusețile și roadele acestei virtuți și i-au experiat paradoxul: atunci când te smerești, te înalți, iar atunci

---

¹⁵ Cuviosul Nichita Stithatul, **op. cit.**, p. 383.

¹⁶ **Ibidem.**

¹⁷ Diadoh al Foticeii, **Cuvânt ascetic în 100 de capete**, în Filocalia..., vol. 1, p. 444.

¹⁸ Sfântul Ioan Scărarul, **op. cit.**, p. 298- 299.

¹⁹ **Ibidem**, p. 298.

²⁰ **Ibidem**, p. 303.

când te mândrești pentru ceva, chiar acel ceva te va smeri pe tine. Faptele mici și neînsemnate devin mari în plan duhovnicesc când sunt împodobite cu frumosul dar al "cuvioasei smerenii", după cum și faptele bune cele mai importante își pierd adevărata lor valoare, atunci când le lipsește nota lor esențială: smerenia, și devin prilej de slavă deșartă și pagubă spirituală, spre regresul vieții noastre duhovnicești. Smerenia dă semnificație și pune într-o lumină favorabilă urcușul nostru creștin, iar lipsa ei din viața și faptele noastre îl golește de adevăratul lui sens.

Lucrarea smereniei este paradoxală: cu cât te smerești mai mult, cu atât vei fi înălțat mai mult spre culmile sfințeniei, și, dimpotrivă, cu cât te înalți pe tine mai mult, cu atât afli prilejul să te smerești mai adânc. Acest paradox al bogăției duhovnicești în sărăcie și al sărăciei duhovnicești în bogăție îl notează și Sfântul Ioan Scărarul definind smerita cugetare drept "acoperământ dumnezeiesc, spre a nu fi văzute izbânzile noastre"²¹, căci ea este "adâncul fără fund al puținătății noastre, care nu poate fi furat de nici un tâlhar"²².

Smerenia este har fără de nume al sufletului, acoperământul divin al faptelor noastre bune. "Smerenia este - după cum arată Părintele Stăniloae - conștiința și trăirea supremă a infinității divine și a micimii proprii. Ea este totodată conștiința că infinitatea divină străbate prin toate și prin toți cei din jurul nostru... Dacă mândria acoperă pentru ochii noștri infinitul realității lui Dumnezeu, smerenia îl descoperă... Unde lipsește smerenia, e superficialitate, e platitudine, e un univers închis, e sărmana înfumurare care trezește zâmbetul de milă. În adâncurile indefinite și pline de taină, în Dumnezeu, trăiește numai cel smerit... Trebuie să te faci mic de tot, mic până a te socoti nimic, ca să vezi măreția lui Dumnezeu și să te simți umilit de lucrarea Lui. Smerenia este înțelepciunea cea mai larg cuprinzătoare. Cel smerit, departe de a sărăci, îmbrățișează din infinit mai mult decât oricare altul și oferă altora"²³.

Smerenia luptă în mod special împotriva egoismului și egocentrismului nostru, împotriva iubirii pătimase de sine (filavtia), maică a păcatelor, și se împotrivește cu toată puterea părerii de sine, slavei deșarte și mândriei din firea noastră.

---

²¹ Ibidem, p. 305.

²² Ibidem.

²³ Preot Profesor Dr. Dumitru Stăniloae, **Spiritualitatea ortodoxă. Ascetica și mistica**, EIBMBOR, București, 1992, p. 115.

Cugetarea smerită stabilește adevărata ordine spirituală. Spre deosebire de mândria care în aparență înalță, dar de fapt umilește, coboară în zonele inferioare ale existenței raționale și ne înstrăinează de ținta vieții noastre, în adevărata smerenie omul trăiește deplinătatea existenței sale, adică sub forma coborârii se înalță până la cele mai înalte trepte ale desăvârșirii. Starea de smerenie este adevărata creștere și înălțare a ființei umane pentru că este o creștere și o înaintare spre și în Dumnezeu, izvorul vieții veșnice. Lupta aceasta împotriva iubirii pătimase de noi înșine presupune o atitudine de permanentă smerită cugetare și pocăință.

Smerenia este fereastra sufletului nostru curățată și deschisă mereu către Dumnezeu și spre umanitate, spre semenii și spre noi înșine. Ea este "conștiința și trăirea supremă a majestății și infinității divine și a micimii proprii, realizând un uriaș spor de cunoaștere pentru cel ce o are. Omul smerit se pleacă înaintea semenului său ca înaintea lui Dumnezeu, dar fără să sărăcească cumva, ci cuprinzând și îmbrățișând mult mai mult decât oricare altul și oferind altora. Prin alții în fața cărora se deschide și îi întâmpină cu respect și iubire, cel smerit reușește să se cunoască și mai bine pe sine însuși"²⁴.

Pe cât de mult ne limitează universul și vederea duhovnicească slava deșartă și mândria, pe atât de mult ne deschide ochii sufletului și ne descoperă adâncul infinit de taine al acestei vieți și al celei viitoare "sfânta smerită cugetare". Spre deosebire de egoism și slavă deșartă, ea ne face să ne vedem așa cum suntem, să ne cunoaștem neputințele noastre firești, dar prin conștiința acestei neputințe întreține în noi continuu arderea după depășirea granițelor noastre firești, către îndumnezeirea noastră.

Paradoxal, această smerire de sine, până la a ne vedea pe noi înșine ca fiind cei mai păcătoși, nu înseamnă o distrugere a eului nostru, o tăgăduire a chipului lui Dumnezeu din noi, ci tocmai o revenire și conștientizare a strălucirii acestui chip, "revenirea firii noastre la starea de fereastră a infinitului și de încăpere goală menită să se umple de lumina dumnezeiască"²⁵.

Omul își trăiește adevărata sa vocație și înălțimea demnității sale în cea mai adâncă smerenie. Doar în smerenia fără sfârșit omul se descoperă pe sine și bogăția de valori duhovnicești pe care o poartă în sine. Cine acoperă faptele sale cu adevărată smerenie și se scufundă el însuși în abisul smereniei, trăiește, de fapt, experiența descoperirii sinelui propriu autentic,

---

²⁴ Preot Prof. Dr. **Trăirea creștină**, curs pentru doctoranzii în Teologie, anul 1994-1995, p. 43.

²⁵ Preot Profesor Dr. Dumitru Stăniloae, **op. cit.**, p. 115.

iar acesta nu ca un centru autarhic, izolat, egoist, ci comunitar și în legătură cu Dumnezeu.

Aceasta îl determină pe Calist Patriarhul să considere că "pricina înălțării cu mintea se face prilej puternic de smerenie și ceea ce înalță sufletul la nesfârșit, aceea îl smerește în chip covârșitor. Smerenia e început al vederii și vederea, desăvârșirea smereniei. De-ar cunoaște cineva înțelepciunea lumii întregi, fără smerenie e cu neputință să dobândească vederea cea înaltă"²⁶.

Trebuie să ne smerim neîncetat, dacă vrem ca faptele noastre să nu ne smerească ele însele, prin puterea lor de evidență și să nu se întoarcă împotriva noastră. Să ne pocăim și să ne smerim pentru și după fiecare cuvânt, gest sau faptă a noastră, dând loc lucrării tainice a smereniei și nădejdi că Dumnezeu va completa și desăvârși slăbiciunea și neputința noastră.

LUCRAREA CEA DUHOVNICEASCĂ A SMERITEI CUGETĂRI

Părinții filocalici ne dau detalii duhovnicești fundamentale privind modul de dobândire a darului smeritei cugetări, felurile ei, lucrările, manifestările sau roadele acesteia.

La întrebarea «Cum poate dobândi cineva smerenia?», Sfântul Isaac Sirul dă următorul răspuns: "Prin neîncetată pomenire a greșelilor sale și prin conștiința apropierei de moarte, prin îmbrăcăminte săracăcioasă, prin alegerea locului din urmă în fiecare clipă și prin alergarea la faptele cele mai înjosite și mai de ocară în orice lucru, prin a fi totdeauna ascultători, prin tăcerea neîncetată, prin neiubirea de întâlnire în adunări și prin voința de a fi necunoscut și neluat în seamă, prin a nu ține la vreun lucru după regula proprie, prin a urî vorbăria cu multe persoane, prin a nu iubi câștigurile. Și după acestea, prin disprețuirea de către minte a oricărei ocări și învinovățiri din partea vreunui om și a oricărei pizmuiri, prin a nu avea mâna sa asupra nimănui și mâna nimănui asupra sa, ci a fi singur și înstrăinat în cele ale sale și a nu lua în lume grija cuiva asupra sa, afară de grija sa. Și, pe scurt, la smerenie se ajunge prin înstrăinare, prin sărăcie și prin viețuirea însingurată. Acestea nasc smerenia care curățește inima"²⁷.

Diadoh, episcop al Foticeii, vorbește despre două etape în dobândirea "sfintei smerenii" sau despre două smerenii: una dobândită la mijlocul

---

²⁶ Calist Patriarhul, **Capete care au lipsit**, în Filocalia..., vol. VIII, p. 266.

²⁷ Sfântul Isaac Sirul, **Cuvinte despre nevoință**, în Filocalia..., vol. X, p. 394-395.

eforturilor noastre ascetice sau la mijlocul nevoințelor noastre și alta, primită la sfârșitul acestora, ca dar dumnezeiesc. "Smerita cugetare este un lucru greu de câștigat - spune el. Cu cât este mai mare, cu atât se cer mai multe strădanii pentru dobândirea ei. Ea se ivește în cei părtași de sfânta cunoștință în două cazuri și chipuri: când luptătorul pentru evlavie se află în mijlocul drumului experiențelor duhovnicești, el are un cuget mai smerit din pricina neputinței trupului, sau a celor ce dușmănesc, fără temei pe cei ce se îngrijesc de dreptate, sau a gândurilor rele; apoi când mintea e luminată de harul dumnezeiesc într-o simțire și sânguință multă, sufletul are smerita cugetare ca pe o însușire firească, întrucât, fiind plină de bunătate dumnezeiască, nu mai poate să se umple de slavă deșartă"²⁸. Cea dintâi formă de smerenie produce întristare și descurajare, cu privire la noi înșine și la neputința firii noastre, slăbită de păcat și într-o luptă încordată, grea, de înălțare spirituală. Cea de-a doua formă sau etapă a smereniei - smerita cugetare, care se dăruiește de către Însuși Dumnezeu, celor ce s-au apropiat de desăvârșire, cuprinde în sine o bucurie împreunată cu o sfială plină de înțelepciune și nu o pot mișca, impresiona nici măcar toate împărățiile lumii, ea fiind duhovnicească. "Dar - completează Sfântul Diadoh - tot cel ce se nevoiește a trebuit să treacă prin cea dintâi ca să ajungă la cea de-a doua. Căci dacă nu ne-ar înmuia harul, aducând asupra noastră pătimirile povățuitoare, ca să lămurească voia noastră cea slobodă, nu ne-ar dăruia strălucirea smereniei de pe urmă"²⁹.

În privința felurilor smereniei, Sfântul Isaac Sirul delimitează, din punctul de vedere al originii, două tipuri ale acesteia: o smerenie izvorâtă din frica de Dumnezeu și o smerenie dăruită de Dumnezeu. Smereniei izvorâte din frica de Dumnezeu îi urmează bunătatea, simțiri bune, curate și o inimă zdrobită toată vremea. Celei dăruită de Dumnezeu și izvorâtă din bucurie, îi urmează multă simplitate și o inimă curată și iubitoare la culme de Dumnezeu³⁰.

Pornind de la cele două forme de viețuire creștină: călugărească și mirenească, Ava Dorotei arată că, precum există o mândrie mirenească și una călugărească, cu manifestări specifice, tot așa există două feluri de smerenie. O primă formă de smerită cugetare constă în a socoti cineva pe fratele sau semenul său mai înțelept decât este el și în a se socoti pe sine mai prejos de

---

²⁸ Diadoh al Foticeii, **Cuvânt ascetic în 100 de capete**, în Filocalia..., vol. 1, p. 469-470.

²⁹ *Ibidem*, p. 470.

³⁰ Sfântul Isaac Sirul, *op. cit.*, p. 300.

toți. Cea de-a doua formă de smerenie, "smerenia desăvârșită a sfinților", cum o numește Ava Dorotei, se naște în suflet în chip firesc din lucrarea poruncilor și constă în a pune pe seama lui Dumnezeu toate faptele noastre bune. Aceasta este smerenia adevărată, a sfinților, ca un dar dumnezeiesc.

Pe treptele cele mai înalte ale viețuirii creștine, smerenia este definită a fi "o putere tainică pe care o primesc sfinții desăvârșiți după desăvârșirea întregii lor viețuirii. Această putere nu se dă - spune Sfântul Isaac Sirul - decât numai celor desăvârșiți în virtute, prin puterea harului, atâta cât încap în hotarul firii"³¹.

Părinții duhovnicești ai Filocaliilor descriu lucrarea și roadele binecuvântate ale smereniei în cuvinte de o profunzime deosebită, îndemnându-ne la urmarea lor întru totul. Astfel, Cuviosul Isaia Pusnicul, vorbind despre smerenie și fapta smereniei sau modul în care ea înflorește și își răspândește darurile sale, consideră că proba de adevărată smerenie este a se socoti cineva pe sine înaintea lui Dumnezeu că este păcătos și nu face nimic bun. Iar fapta smereniei este tăcerea și a nu se măsura pe sine în ceva, a nu se sfădi, supunerea, a căuta cu privirea jos, a se păzi de minciună și de vorbire deșartă, a nu se împotrivi celui mai mare, a nu voi să se impună cuvântul său, a răbda defăimarea, a urî odihna, a se sili pe sine spre osteneală, a nu supăra pe cineva³².

La acestea, Sfântul Isaac Sirul adaugă: "Iar smerita cugetare e urmată de blândețe și de adunarea în sine. Ea se arată în neprihănirea simțurilor, în cuvântul măsurat, în puținătatea vorbirii, în nesocotirea de sine, în haina săracăcioasă, în mersul nezburdalnic, în privirea aplecată, în prisosința milostivirii, în repeziciunea lacrimilor, în sufletul însingurat, în inima zdrobită, în nemișcarea iușimii (mâniei), în simțurile neîmprăștiate, în puținătatea lucrurilor, în puținătatea oricărei trebuințe, în suportare, în răbdare, în neînsălmântare, în tăria inimii născută din ne iubirea vieții vremelnice, în răbdarea încercărilor, în cugetări liniștite și neșuratică, în strângerea gândurilor, în păzirea tainelor neprihănirii, în rușine, în evlavie. Și peste toate acestea, în liniștirea neîncetată, în aducerea-aminte neîncetată de necunoștința proprie³³.

Cel smerit nu este tulburat de nici o silă, de nici un necaz sau neajuns și aceasta pentru că are cugetul toată vremea în odihnă, în afara lumii

---

³¹ Ibidem, p. 109.

³² Cuviosul Isaia Pusnicul, **Douăzeci și nouă de cuvinte**, în Filocalia..., vol. XII, p. 150-151.

³³ Sfântul Isaac Sirul, **op. cit.**, p. 404-405.

acesteia. De aceea, el le primește pe toate cu mulțumire, ca venind de la Dumnezeu. El nu se schimbă și nu se întristează în supărări, după cum nici nu se bucură peste măsură. Adevărata lui fericire și veselie este de natură duhovnicească, constând în conștiința că lucrează cele ale Domnului.

Smerenia nu are limbă - după cum spune același Isaia Pusnicul - să vorbească despre semenii noștri care își neglijează sau nesocotesc lucrarea lor sau despre cei ce gândesc răul despre altcineva. Ea nu are ochi și privire care să ia seama la scăderile altora; nici urechi să audă cele ce nu îi aduc vreun folos duhovnicesc. Singurul lucru pe care îl cugetă, îl rostește, îl vede, îl aude și îl arată tuturor este lipsa sa de desăvârșire, scăderile sale.

Respectul față de propria sa persoană se exprimă prin aceea că se rușinează de sine, ori de câte ori se află singur.

Măsura adevărată a smereniei este discernământul cu privire la propria noastră ființă sau autocunoașterea. Numai smerindu-ne, vom dobândi sensibilitatea spirituală care ne permite să ne vedem cum ne văd ceilalți și cum de fapt suntem în realitate. Iar acest discernământ sau autocunoaștere nu este o simplă constatare pasivă, ci o forță care ne ajută să umplem golurile cu fapte bune, nu spoindu-le sau apărându-le, ci zidindu-le, cum spune Ava Dorotei, cu "lutul smereniei". Fără smerenie, adevărul însuși este orb, iar cel ce urcă la adevărata smerenie, coboară mai jos decât cugetul său, unde se află adevărul și se cunoaște cu adevărat³⁴.

Smerenia aduce în viața noastră duhovnicească adevărata lumină. Cel ce a dobândit smerenia, se luminează și este luminat și mai mult; iar cel ce nu se smerește pe sine rătăcește în întuneric, căzând în fapte rele, asemenea diavolului.

Cuviosul Nichita Stithatul consideră cunoașterea de sine roadă a adevăratei smerenii, făcând următorul îndemn socratic: "Cunoaște-te pe tine însuși! Iar aceasta este adevărata smerenie, care ne învață să cugetăm smerit, ne frânge inima și ne învață să lucrăm și să păzim această stare. Iar dacă nu te-ai cunoscut încă pe tine, nu știi încă nici ce este smerenia, nici nu te-ai atins de adevărata lucrare și pază"³⁵.

Sfântul Simion face, mai departe, distincție între vorbirea smerită, smerenie și smerita cugetare, arătând că "pe cât e de departe răsăritul de apus, pe atâta e de departe vorbirea smerită de adevărata smerenie. Și cu cât e mai mare cerul ca pământul și sufletul ca trupul, cu atât e mai desăvârșită

³⁴ Ilie Ecdicul, **Culegere din semințele înțelepților**, în Filocalia..., vol. 4, p. 308.

³⁵ Cuviosul Nichita Stithatul, **op. cit.**, p. 269-270.

și mai mare smerita cugetare dată celor desăvârșiți, prin Sfântul Duh, decât adevărata smerenie"³⁶.

Vorbirea smerită și smerenia sunt dobândite de nevoitori prin ostenelile lor de eliberare de păcat și de dobândire a virtuților. Ele atârnă de noi, însă smerita cugetare sau sfânta smerenie și celelalte însușiri ale ei, pe care Sfântul Simion le consideră harisme, nu depid de noi, ci sunt darul lui Dumnezeu. Smerita cugetare, fiind "un lucru dumnezeiesc și înalt"³⁷ pătrunde în adâncurile sufletului celor ce au trecut de aceste eforturi ascetice, în dorința lor de contemplare a dumnezeirii.

Smerenia adună mintea și o păzește curată în rugăciune. Cel smerit, când se roagă, nici nu îndrăznește să roage pe Dumnezeu ceva, considerându-se nevrednic de mila lui Dumnezeu, ci tace doar cu gândurile și lacrimile sale, așteptând mila Părintelui său ceresc³⁸. În această atitudine smerită este o putere și o încredere, care îi umple inima de credință și simte ajutorul lui Dumnezeu, care îl conduce către limanul mântuitor.

Desăvârșirea smeritei cugetări, ne arată același Sfânt Isaac Sirul, constă în a nu ne supăra când suntem învinuiți pe nedrept, ci a primi cu bucurie defăimările și învinovățirile mincinoase, cerând iertare de la cel ce ni le aruncă pe nedrept³⁹. Prin urmare, cel ce a dobândit în inima lui smerita cugetare, s-a făcut mort lumii, păcatului și deci și ispitei.

Pe treptele desăvârșirii, sufletul primește de la Dumnezeu darul smeritei cugetări. Atunci, "îndată vine în suflet oarecare smerenie dumnezeiască mai presus de cuvânt, aducând în inimă zdrobire și lacrimi de umilință fierbinte, încât cel ce stă sub lucrarea ei se socotește pe sine: pământ, cenușă, vierme și nu om, ba încă nevrednic chiar de viața dobitocească. Aceasta din pricina covârșirii acestui dar al lui Dumnezeu. Iar învrednicindu-se cineva să petreacă multă vreme în acest dar, se umple de altă beție negrăită: de umilința inimii și pătrunde în adâncurile smeritei cugetări. Acesta, ieșind din sine, nesocotește toate mâncările din afară, ca și băutura și veșmintele trupului, necăutând cele peste trebuință, ca unul ce s-a schimbat ca schimbarea dreptei Celui Preaînalt"⁴⁰.

---

³⁶ **Ibidem**, p. 267.

³⁷ **Ibidem**, p. 266.

³⁸ Sfântul Isaac Sirul, **op. cit.**, p. 405.

³⁹ **Ibidem**, p. 283.

⁴⁰ Cuv. Nichita Stithatul, **op. cit.**, p. 271.

Cunoscând "comoara smereniei"⁴¹, roadele ei, dulceața și frumusețile acestora, Cuviosul Nichita Stithatul ne îndeamnă să luptăm pentru dobândirea ei, iar atunci când am primit-o, pentru păstrarea ei curată, căci în ea sunt ascunse visteriile dragostei, mărgăritarele umilinței și în ea Se odihnește, ca pe un tron, Mântuitorul Iisus Hristos, împărtășind celor hrăniți de ea, darurile Sfântului Său Duh.

În opoziție cu iubirea pătimasă de sine, cu slava deșartă și mândria, care îngustează ființa umană, o limitează și o umilește, scufundând-o în marea păcatelor și patimilor, smerita cugetare ne înalță cu adevărat spre viețuirea autentică. În smerenie, credinciosul experiază pe de o parte bogăția acestei lumi duhovnicești, infinitatea tainelor pe care ea i le deschide și în care pătrunde pe măsura eforturilor sale ascetice și a smeritei sale cugetări, iar pe de altă parte, limitele firii sale. Smerenia întreține în noi permanent tensiunea între ceea ce suntem și ceea ce trebuie să devenim și ne arată, totodată, calea spre înaintarea către desăvârșire - viața virtuoasă cea întru smerenie.

---

⁴¹ Cuviosul Nichita Stithatul, **op. cit.**, p. 273.

RAPORTURILE SFÂNTULUI VASILE CEL MARE CU AUTORITATEA IMPERIALĂ

Pr. asist. *Ion Vicovan*

Există personalități care prin trăirea și lucrarea lor au rămas în "memoria vie" a Bisericii, călăuzind pe credincioși în drumul anevoios spre mântuire. Prin complexitatea și bogăția vieții și operei lor ei sunt pentru noi creștinii acele modele pe care ni le recomandă Sfântul Apostol Pavel: "Aduceți-vă aminte de mai-marii voștri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu; priviți cu luare aminte cum și-au încheiat viața și urmați-le credința" (Evrei 13, 7).

Istoria dovedește cu prisosință că, dintotdeauna, obștea mare a credincioșilor a fost cea care a păstrat și apărât adevărurile de credință, știind și glasul cărui păstor să asculte.

Dacă episcopi, preoți și chiar sinoade (sinodul "tâlhăresc" de la Efes, din 449) au căzut de la dreapta credință, credincioșii nu i-au recunoscut pe ei ca fiind urmașii Mântuitorului Iisus Hristos, nu le-au recunoscut glasul și nu i-au ascultat.

Dacă au fost oameni sfinți în Biserică, păstrători și împlinitori ai cuvântului, aceiași credincioși i-au recunoscut și cinstit ca atare.

Printre cei care, încă în viață fiind, s-au bucurat de o cinstire deosebită din partea credincioșilor este și Sfântul Vasile, pe care tot ei l-au numit și a rămas cu cognomenul de "cel Mare".

Sfântul Vasile a trăit și activat în perioada cea mai grea, dar, în același timp și cea mai importantă a Bisericii, perioadă în care cuvântul și realizările sale și-au pus în mod vădit amprenta în viața ei. Atributul de "cel Mare" - dat atât de greu, atât de chibzuit - Sfântul Vasile l-a confirmat prin tot ceea ce a făcut. Însăși istoria de mai mult de șaisprezece veacuri confirmă din plin acest lucru.

Multe din soluțiile și răspunsurile Sfântului Vasile sunt și astăzi actuale în Biserică. Să ne gândim numai la formulele teologice trinitare, la Sfânta Liturghie, la regulile monahale, la modul de îmbinare a datelor Revelației cu acelea ale științei și filosofiei, la râvna pentru viața frumoasă (filocalia),

la ideea de progres duhovnicesc (epectază), la problema educației tinerilor, la așezămintele de asistență socială, al căror prim ctitor (și cel mai mare) a fost.

Întrucât despre viața și opera sa s-a scris foarte mult¹, în studiul de față nu vom face referire la ele, ci ne vom rezuma doar să amintim că în recenta colecție a Părinților și scriitorilor bisericești, din opera Sfântului Vasile au apărut:

- **Scrieri, partea întâia** (*Omilii la Hexaemeron, Omilii la psalmi și Omilii și cuvântări*) în volumul 17 (1986);
- **Scrieri, partea a doua** (*Asceticele*), în vol. 18 (1989);
- **Scrieri, partea a treia** (*Despre Sfântul Duh și Corespondența*), în vol. 12 (1988);

În literatura teologică românească, cea mai nouă lucrare despre Sfântul Vasile cel Mare este volumul intitulat "*Sfântul Vasile cel Mare*" în colecția "*Biblioteca teologică*", volum omagial, apărut cu prilejul împlinirii a 1600 de ani de la moartea marelui părinte capadocian, volum ce cuprinde, sub semnătura celor mai mari profesori de teologie, diverse aspecte din viața și opera Sfântului Vasile, fără ca acest aspect să fi fost abordat. Relațiile Stat-Biserică au constituit dintotdeauna o temă de mare importanță, pentru că ele au fost o realitate de necontestat, indiferent de forma pe care o luau ele.

Sursa de bază pentru tema anunțată o constituie *Corespondența* sa, cuprinzând un număr de 366 (sau 368 de scrisori).

Pentru a înțelege mai bine care a fost atitudinea Sfântului Vasile cel Mare față de puterea imperială, e necesar să cunoaștem pe scurt care a fost evoluția acestor raporturi până la el, și mai cu seamă începând din anul 313.

Domnia împăratului *Constantin cel Mare* reprezintă momentul când religia creștină intră oficial în istorie. În lumea păgână împăratul era considerat responsabilul suprem al menținerii a ceea ce cetățenii numeau *pax deorum*. Chiar și după convertirea sa, împăratul considera că era de datoria sa de a păstra *pax Dei*. Împăratul avea convingerea - așa cum el însuși mărturisește - că "Divinitatea supremă va putea să se mânie nu numai pe rasa umană, ci chiar și pe mine, ca cel care am fost ales, prin a Sa voință, pentru conducerea tuturor lucrurilor pământești"².

Începând cu Constantin cel Mare raporturile dintre Stat și Biserică au un conținut nou, prin aceea că Bisericii i se recunoștea calitatea de instituție divino-umană. Însuși împăratul Constantin considera - și o afirma categoric

¹ A.H.M. Jones, *Le declin du monde antique*, Paris, 1970, p. 119.

² Optatus de Mileve, *Ap III*, apud A. H. M. Jones, *op. cit.*, p. 120.

- că este "*împărat prin harul lui Dumnezeu*"³ și că trebuie să lucreze pentru "*mântuirea sufletelor ale căror trupuri îi erau încredințate*". Drept urmare a acestei concepții, Constantin cel Mare este primul împărat care a ridicat un număr însemnat de biserici, cărora le-a donat vaste domenii și le-a împărțit mari cantități de grâu pentru întreținerea clerului și a credincioșilor. De asemenea, a dat legi speciale pentru Biserică, iar episcopilor le-a dat puteri mari, mergând până la a-i numi guvernatori de provincie, conferindu-le în același timp și puteri judecătorești foarte mari⁴.

Împăratul, desigur, datorită tradiției păgâne, își păstrase titlul de *pontifex maximus*, titlu la care vor renunța succesorii lui, începând cu Teodosie I cel Mare. Nu știm în ce măsură, și dacă Constantin cel Mare a făcut uz de acest titlu sau de prerogativele ce decurg din el. Se știe că el se considera și se intitula "*episcop al celor din afară*". Din această perspectivă considera de datoria sa să poarte grijă de soarta "*confesională*" a supușilor săi atât din imperiu cât și din afara lui.

Împotriva ideii potrivit căreia împăratul este deasupra Bisericii, vor lupta mai mulți dintre Sfinții Părinți, chiar dacă unii dintre ei n-au spus-o deschis. În acest context, oare ce înseamnă atitudinea hotărâtă a Sfântului Vasile, de a se opune împăratului Valens, dacă nu tocmai această luptă de a-i arăta că, împărat fiind, "*alesul Domnului*", nu se situează deasupra Bisericii?

Însă, cel care s-a opus clar acestei idei cezaropapiste a fost Sfântul Ambrozie de Milan, care afirmă că: "*împăratul nu este deasupra Bisericii, ci în Biserică*" ("*non supra Ecclesiam sed intra Ecclesiam*")⁵.

Fiii lui Constantin cel Mare (care au avut oarecare influență în viața Bisericii) au fost: Constans, care era ortodox (domnea peste Italia, Africa și prefectura Iliricului) și Constanțiu II (domnea peste Orient și dioceza Tracia) care fusese câștigat pentru arianism. Văzând uneltirile arienilor, Constans propune fratelui său convocarea unui sinod la Sardica (în 343), sinod la care semiarieni n-au participat, ținând un sinod la Filipopolis (în Tracia). Amenințat cu război de fratele său Constans, Constanțiu II a trebuit să accepte (și să execute) hotărârile sinodului de la Sardica.

După moartea fratelui său, *Constanțiu II* a început o politică religioasă foarte activă, dorind cu orice preț să impună arianismul. Acum, pentru el, "*problemele religioase trec pe primul plan, la fel ca războiul cu perșii*"⁶.

---

³ Paul Petit, *Le Bas Empire*, Paris, 1974, p. 132.

⁴ A. H. M. Jones, *op. cit.*, p. 45.

⁵ Paul Petit, *op. cit.*, p. 137.

⁶ *Ibidem*, p. 99.

Spre deosebire de tatăl său, care se considera deasupra Bisericii mai mult onorific, având convingerea că e de datoria lui să se îngrijească de liniștea religioasă în imperiu și de a avea grijă de toți creștinii, atât din imperiu cât și din afară, Constanțiu II avea, am putea spune, pretenții cezaropapiste, considerându-se a fi "*episcopul episcopilor*".

Mai mult, el exercită asupra Bisericii o presiune foarte mare, afirmând chiar în fața episcopilor adunați la Milan: "*Ceea ce vreau eu are valoare de canon... Supuneți-vă sau veți fi pedepsiți*"⁷. De atunci, Constanțiu II a început persecuția. Episcopii protestatari, în frunte cu papa Liberiu și Ossius de Cordoba, au fost exilați. Semnificativă în acest sens este afirmația Sfântului Ilarie de Pictavium, care arată totodată timpurile tulburi prin care trecea Biserica (în contextul sinoadelor și formulelor de la Sirmium): "*Noi dăm în fiecare an, sau în fiecare lună, o nouă definiție de credință*"⁸. Precizările de mai sus sunt o concretizare a diferitelor abuzuri și imixtiuni ale lui Constanțiu II în viața Bisericii. În același context, trebuie amintit și faptul că, din exil, Ossius de Cordoba i-a adresat o îndrăzneată scrisoare împăratului, în care-i spune categoric că-i este interzis a se amesteca în treburile Bisericii⁹. Cu toate acestea, în 357, Ossius de Cordoba, în vârstă de aproape 100 de ani, fizic și psihic slăbit de suferințele pribegiei, supus la chinuri, a fost silit să semneze formula ariană (a II-a formulă de la Sirmium)¹⁰.

Împăratul *Iulian Apostatul* a încercat prin toate mijloacele să reînvie păgânismul. După ce, în 362, dă un edict de toleranță, abolind astfel toate măsurile de persecuție luate de Constanțiu II, în toate funcțiile publice (guvernatori, vicari, prefecti, etc.) au fost aleși dintre păgâni. Clerul creștin pierde acum toate avantajele pe care le primise de la Constantin cel Mare.

Mai mult chiar, împăratul *Iulian Apostatul* voia să organizeze o biserică păgână după modelul celei creștine (cu ierarhie, preoți, ceremonii etc.). Este important de amintit și faptul că el adresa un îndemn păgânilor, de a practica virtuțile creștine, dragostea către aproapele în general și față de cei bolnavi în special. Lupta lui împotriva Bisericii a fost atât de hotărâtă, încât a alcătuit și o lucrare de combatere a creștinismului, în trei

⁷ André Piganiol, *L'Empire chrétien*, Paris, 1972, p. 106.

⁸ *Ibidem*, p. 116.

⁹ A.H.H., *Hist. Arian. Ad. mon.* 44, Tillemont, Mémoires, VII, 313, apud A. Piganiol, *op. cit.*, p. 106.

¹⁰ Pr. Prof. I. Rămureanu, *Frământările și sinoadele ariene după sinodul I ecumenic de la Niceea*, în *Istoria Bisericească Universală*, manual pentru Institutele Teologice, Buc., 1975, p. 239.

cărți: "*Contra galileenilor*", ordonând chiar distrugerea capelelor consacrate martirilor, numite *martyria*¹¹.

Politica religioasă a urmașului său împăratul *Iovian*, nu este ușor de definit și aceasta pentru faptul că, în cele câteva luni de domnie, aceasta a variat. În general, el l-a avut ca model pe Constantin cel Mare, făcând chiar aceleași afirmații referitoare la pacea din Biserică "*eu detest conflictele, eu iubesc pe cei care trăiesc în înțelegere*"¹².

Astfel, a restabilit alocațiile pe care Constantin cel Mare le acordase bisericilor (reducându-le cu o treime), și a interzis superstițiile. De toleranța sa se bucurau și păgânii, după cum reiese din discursul filosofului Temistius cu prilejul sărbătoririi consulatului lui Iovian¹³.

RELĂȚIILE SFÂNTULUI VASILE CEL MARE CU ÎMPĂRATUL VALENS

Pentru că Sfântul Vasile cel Mare și-a desfășurat activitatea mai ales ca episcop sub domnia acestui împărat, cred că este necesar să vedem care a fost atitudinea lui Valens față de Biserică până la confruntarea cu marele ierarh.

Valens fusese botezat de episcopul Eudoxiu, episcop mai întâi de Antiohia și apoi de Constantinopol, un arian moderat, sub influența căruia a rămas până la moarte. Lupta împotriva niceenilor a început-o încă din al doilea an de domnie. Astfel, la 5 mai 365, a exilat din nou pe cei ce se întorseseră în 362, printre ei aflându-se și Sfântul Atanasie cel Mare, care acum plecă pentru a cincea oară în exil. Cu toate că au cerut ajutorul papei Liberiu și al occidentalilor, n-au putut schimba situația.

Acțiunea de persecuție a lui Valens s-a îndreptat și împotriva călugărilor, dând în acest sens poruncă guvernatorului Egiptului de a-i împrăstia și de a-i înrola în armată¹⁴. Situația lor s-a înrăutățit și mai mult după anul 370, când, în urma morții lui Eudoxiu, a fost ales tot un arian, Demofilos. Mai mult, celor care primiseră hotărârile sinodului de la Niceea le-au fost luate bisericile și preoții (în Tracia, Bitinia și Helespont)¹⁵.

---

¹¹ Paul Petit., *op. cit.*, p. 104.

¹² A. Piganiol, *op. cit.* p. 165.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, p. 181.

¹⁵ Sozomen, *Istoria Bisericească*, trad. de I.P.S. Iosif Gheorghian, Buc., 1897, p. 223.

Persecuțiile împotriva niceenilor s-au concretizat prin luarea bisericilor de către arieni, iar pe preoți "muncindu-i, târându-i înaintea tribunalelor, închizându-i prin temnițe și micșorând puțin câte puțin avutul lor, prin amenzi și prin impozite neconținute, încât ei îi siliră de a lua hotărârea să implore mila împăratului"¹⁶.

Niceenii au prezentat împăratului Valens, la Nicomidia, un memoriu cu principalele lor plângeri. Împăratul a poruncit prefectului să-i omoare în secret. Prefectul, "temându-se să nu se răskoale poporul dacă ar omorî în public atâtea persoane pioase, contra oricărei dreptăți, a dat ordin să-i imbarce pe vase, spre a-i duce în exil, lucru la care erau hotărâți să sufere cu multă statornicie. Când au ajuns în mijlocul golfului Astacen, au dat foc vasului, după poruncă. Au fost arse 80 de persoane"¹⁷.

Începând cu anul 371, Valens a dezlănțuit mai multe persecuții, sistematice, împotriva celor rămași fideli hotărârilor sinodului de la Niceea. Astfel, în 373, îl depune pe episcopul Petru de Alexandria, fratele Sfântului Atanasie și deportează încă 11 episcopi care-i luaseră partea¹⁸.

Istoricul Sozomen, în lucrarea sa **Istoria bisericească**, consemnează câteva aspecte care arată tocmai raporturile dintre Sfântul Vasile și împăratul Valens. Astfel, el ne informează că împăratul Valens, plecând din Nicomidia, s-a îndreptat spre Antiohia. Ajuns în Capadocia, multe din bisericile ortodocșilor le-a luat, dându-le arienilor. În același timp, a fost informat că episcopul de Cezareea a murit și că în scaunul episcopal urmează a fi ales Vasile. Știind că Vasile este împotriva arienilor, a făcut tot posibilul să-l alunge, însă n-a reușit.

Într-un alt episod - relatat de același istoric - care folosește expresia "se zice că", autorul spune că soția lui Valens - ca odinioară soția lui Pilat - a fost tulburată de visuri "întristătoare" din cauza lui Vasile și că fiul lor, Galatie, a avut o moarte grabnică pe care "mulți o atribuiseră curselor ce i le întinsese Valens Sfântului Vasile". Ca urmare, împăratul însuși, speriat de acest lucru, nu l-a mai tulburat pe Vasile în timpul episcopatului său¹⁹.

Cu prilejul aceleiași vizite a lui Valens în Capadocia, Sozomen mai descrie o întâmplare din viața Sfântului Vasile²⁰. Prefectul pretoriului a trimis să-l cheme la el, amenințându-l cu condamnarea la moarte, dacă nu va face aceeași profesiune de credință ca împăratul (ariană).

¹⁶ **Ibidem.**

¹⁷ **Ibidem**, p. 929; vezi și A. Piganiol, **op. cit.**, p. 181.

¹⁸ A.H.M. Jones, **op. cit.**, p. 65.

¹⁹ Sozomen, **op. cit.**, p. 230. Aici, probabil, Sozomen ne dă o informație care circula pe cale orală, deoarece nu prezintă dovezi pentru ea.

²⁰ **Ibidem**, p. 230.

Răspunsul Sfântului Vasile a rămas celebru. Și tocmai pentru frumusețea lui, precum și pentru a arăta curajul și statornicia lui în credință, îl vom reda, în continuare, în întregime. La amenințarea cu moartea, în cazul în care nu va trece la arianism, Sfântul Vasile răspunse că i-ar fi de mare folos să scape cât mai curând de legăturile trupului său și că ar fi îndatorat celui ce ar voi să-l scape de viață (e vorba de aceeași mare dragoste de a se uni mai repede cu Hristos, pe care o simțea și Sfântul Apostol Pavel). Prefectul i-a dat restul zilei și noaptea viitoare pentru a se gândi, sfătuindu-l să nu se arunce într-un pericol așa de mare.

"N-am nevoie - răspunse el - de timp, spre a mă gândi. Voi fi și mâine în credința în care sunt și astăzi. Nu mă voi închina niciodată și nu voi recunoaște niciodată că Dumnezeu e creatură asemenea mie, și niciodată nu voi intra în împărtășia voastră, nici în cea a împăratului. Strălucirea puterniciei voastre, cinstea ce aveți de a comanda în una dintre cele mai înfloritoare țări ale pământului, nu trebuie să mă facă ca să măgulesc patimile voastre, nici să renunț la credința mea, de care nici exilul, nici proscrierea, nici moartea nu mă vor face să mă lepăd niciodată. Aceste pedepse nu au nimic care să-mi poată pricinui frică sau durere. Eu nu am nimic pe pământ decât o haină și puține cărți. Trăiesc aici ca într-o țară străină. Muncile nu mă vor slăbi, căci puținele puteri și sănătatea ce o am, nepermițându-mi să rezist mult timp la violența lor, mă vor face să triumf asupra lor după cea dintâi lovire"²¹.

Autorul arată că, răspunzând astfel, prefectul i-a admirat statornicia și curajul său, despre care, apoi, va povesti împăratului.

Același istoric mai relatează un alt episod legat de Sfântul Vasile. Împăratul, cu prilejul sărbătorii Epifaniei, însoțit de cei mai mari ai cetății și de garda sa, a participat la Sfânta Liturghie. După ce a oferit darurile și a stat de vorbă cu marele ierarh, a fost impresionat de gravitatea cu care slujea și de marea-i înțelepciune. Însă, la scurt timp după acest moment, plecând "urechea la calomniile înamicilor săi, se hotărî să-l exileze". În ziua stabilită pentru exil - relatează în continuare autorul - fiul împăratului a fost cuprins de "niște friguri, pe cât de violente pe atât de primejdioase". Împăratul a început să-l plângă socotind că nu se mai poate face nimic și, "neștiind ce să mai facă pentru a obține vindecarea sa, ce o dorea cu patimă, ce nu s-ar putea destul de bine exprima, permise oamenilor săi ca să meargă și să-l cheme pe Vasile, pe care nu îndrăznea să-l cheme el însuși, din cauza nedreptății ce-i făcuse. De îndată ce soși Vasile, fiul împăratului începu să se simtă mai bine. Se zice - încheie relatarea Sozomen - că și prefectul

---

²¹ Ibidem, 230-231.

pretoriului căzu bolnav, dar convertindu-se și cerând iertare lui Dumnezeu, el își recăpătă sănătatea"²².

În contextul confruntărilor dintre împăratul Valens și Sfântul Vasile, a rămas celebră replica celui din urmă, dată unui mare sfetnic împărătesc, Modestos, care se amestecase în problemele bisericești: "Mai bine ai face dacă ți-ai vedea de sosurile tale, decât să te amesteci în discuții teologice"²³.

Vedem același curaj și intransigență pe care le-a manifestat când a fost nevoie, fie când a fost vorba de credință în general, fie când a fost vorba de problemele Bisericii în special, indiferent de persoana cu care a discutat. Pentru a înțelege mai bine raporturile Stat-Biserică în această perioadă, consideram necesare câteva precizări:

1. Creștinismul, după ce a fost recunoscut, a avut o mare forță de răspândire în acea epocă de religiozitate, și, după cum afirmă un specialist

²² **Ibidem**, p. 231. Secvențele pe care Sozomen ni le descrie necesită, credem, câteva precizări. În primul rând, autorul trăiește mult mai târziu decât perioada la care se referă în lucrarea sa. Știm că istoria sa cuprinde desfășurarea evenimentelor cuprinse între 324 și 455.

În al doilea rând, multe din informațiile sale sunt luate de la predecesorul său, Socrate, informații pe care le prezintă într-o formă literară mai plăcută, fără însă a verifica sursa de informație.

O altă parte a informațiilor sale, probabil le-a preluat din tradiția care circula în vremea sa, pe cale orală, și care, cum este și firesc, nu circula identic peste tot. De aceea, când ne vorbește de fiul lui Valens, în una din afirmații spune că a murit, în alta spune că fiind grav bolnav a fost însănătoșit prin rugăciunile marelui ierarh.

Este posibil ca după atâta vreme de la moartea Sfântului Vasile să se mai vorbească despre el, deoarece a fost o personalitate proeminentă a timpului său, și, mai ales prin realizările sale și răspunsul dat lui Valens și dregătorilor săi, a rămas în amintirea contemporanilor și a urmașilor lor. De aceea, de fiecare dată am subliniat expresia folosită de autor "se zice", cu alte cuvinte "se povestește". Ceea ce trebuie reținut este și faptul că Valens, cu toate că la început a persecutat pe niceeni - Sfântul Vasile după moartea Sfântului Atanasie cel Mare a rămas cel mai mare apărător al dogmelor stabilite la Niceea - mai târziu, cel puțin în cazul Sfântului Vasile, și-a mai schimbat atitudinea, probabil între timp întâmplându-se între ei ceea ce Sozomen relatează.

Un exemplu asemănător îl poate constitui și relația Sfântului Vasile cu prefectul pretoriului, Modestos, care cu toate că la început l-a amenințat pe Sfântul Părinte, mai târziu, văzându-i înțelepciunea, curajul și bunele intenții, s-a arătat prietenos cu Sfântul Vasile, dovadă fiind cele șase scrisori adresate lui Modestos. După informațiile lui Sozomen, în urma unei boli, Modestos s-a convertit și cerând iertare lui Dumnezeu a fost vindecat.

²³ Pr. Prof. dr. T. Bodogae, nota 9, la **Scrisoarea 225** a Sfântului Vasile cel Mare, în **vol. cit.**, p. 466.

din epoca modernă, "prin progresele manifestate, creștinii acestui timp au avut, se poate spune, sentimentul de a merge în sensul istoriei"²⁴.

2. Cu toate că Valens a avut mulți colaboratori arieni și că a fost foarte pornit împotriva niceenilor, pe unii exilându-i, pe alții chiar omorându-i, în ceea ce privește întărirea arianismului, a avut mai puțin succes, deoarece acum trăiesc și activează multe personalități creștine, ca: papa Damasus, Sfântul Ambrozie (în Apus), Meletie al Antiohiei, Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Atanasie cel Mare, Petru al Alexandriei (în Răsărit), și alții.

Semnificativă în ceea ce privește relațiile dintre Sfântul Vasile și autoritatea imperială este rugăciunea sa din timpul cântării axionului: "Pomenește, Doamne, pe cârmuitorii, pe care i-ai îndreptățit să stăpânească pe pământ; încununează-i pe dâșii cu arma adevărului, cu arma bunăvoinței; veghează asupra capului lor în ziua de război, întărește brațul lor, înalță dreapta lor, întărește stăpânirea lor, supune-le lor toate neamurile străine care voiesc războaie; dăruiește lor adâncă și statornică pace; pune în inimile lor gânduri bune pentru Biserica Ta și pentru tot poporul Tău, ca întru liniștea lor viață pașnică și netulburată să viețuim întru toată cucernicia și curăția. Pomenește, Doamne, toată cârmuirea și pe frații noștri cei din dregătorii și toată oastea"²⁵.

În această rugăciune vedem, am putea spune, o sinteză precisă a raporturilor Sfântului Vasile cu autoritatea imperială. În această rugăciune sunt cuprinse trei principii importante, care exprimă raporturile Stat-Biserică în concepția marelui capadocian, și anume:

1. Conducătorii - indiferent de atitudinea lor față de Biserică - sunt rânduiți de Dumnezeu, "îndreptățiți să stăpânească pe pământ", ceea ce, dealtfel, corespunde și învățăturii biblice (Romani, cap. 13) și doctrinei generale a Bisericii.

2. Avem datoria de a ne ruga pentru ei, ca Dumnezeu "să-i păzească în vreme de război și să le supună neamurile străine care voiesc războaie".

3. Pentru faptul că Biserica este în Stat și credincioșii ei sunt cetățeni ai Statului, trebuie să ne rugăm pentru conducători, ca Dumnezeu să le dea gânduri bune pentru Biserică, ca "întru liniștea lor să viețuim în toată cucernicia și curăția".

Atitudinea Sfântului Vasile față de Stat este și atitudinea pe care trebuie s-o aibă Biserica față de Stat: nici neascultând, fiindcă este de la Dumnezeu, nici ascultând când este ceva potrivit dreptei credințe, ci

---

²⁴ J. Danielou - H.I. Marrau, *Nouvelle Histoire de L'Église*, p. 333, apud Paul Petit, *op. cit.*, p. 133.

²⁵ Sfântul Vasile cel Mare, *Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie*, Buc., 1995, p. 206.

fiecare trebuie să-și păstreze identitatea și atribuțiile specifice, în vederea împlinirii menirii sale. Această atitudine se poate, dealtfel rezuma prin cuvintele Mântuitorului Însuși: "Dați Cezarului cele ce sunt ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu" (Matei 22, 21).

Dacă până aici am văzut care au fost relațiile Sfântului Vasile cu împăratul Valens (sau cu colaboratorii apropiați, respectiv prefectul Modestos), în continuare să vedem care a fost poziția sa față de reprezentanții autorității imperiale în general. Această atitudine reiese, așa cum arătam la început, în special din bogata-i corespondență. Scrisorile sale, într-un număr foarte mare, au și cu un conținut variat și au avut diferiți destinatari. Pentru o mai ușoară cercetare a acestei problematice, din motive de ordin didactic, împărțim corespondența sa pe probleme: scrisori ce tratează probleme bisericești, scrisori de intervenție și scrisori amicale.

SCRISORI CARE TRATEAZĂ PROBLEME BISERICEȘTI

Prima scrisoare din grupul acestora este cea cu numărul 94, scrisă în anul 372, și care îl are ca destinatar pe Ilie, guvernatorul provinciei Capadocia²⁶, scrisoare în care justifică importanța cu totul deosebită a măreței realizări Vasiliada: "Ce greșim noi față de Stat, sau ce fel de interes obștesc mic sau mare se nesocotește, dacă noi ne administrăm singuri bisericile? Pe cine nedreptățim noi oare - întreabă mai departe autorul scrisorii - când construim hotele și aziluri pentru străinii care vin pe la noi, în trecere, și care au vreo suferință de tămăduit? Sau, în sfârșit, când facem

---

²⁶ ἀυθύπατος = guvernator de provincie sau proconsul. Începând cu Dioclețian sunt doi proconsuli, de Africa și de Asia. Din sec. al IV-lea a apărut și proconsulul sau guvernatorul de Ahaia (cf. Vogt, Basile I-er, p. 179, apud E. Hanton, **Lexique Explicatif du Récuil des inscriptions grecques chrétiennes d'Asie Mineure**, Byzantion, IV, 1927 - 1928, p. 65).

Justinian modifică acest sistem de administrare și, în majoritatea provinciilor, el plasează guvernatori, care se mențin până în Evul Mediu, când devine un simplu titlu onorific. Principala atribuție a guvernatorilor era de a face dreptate. Ei, de asemenea trebuiau să verifice și perceperea impozitelor (cf. Paul Petit, *op. cit.*, p. 350).

Ilie, destinatarul acestei scrisori, pare a fi pus - după cum reiese din scrisorile 94-98 - de împăratul Valens, special să-l supravegheze pe Sfântul Vasile. Cu toate amenințările împăratului Valens și ale prefectului Modestos, impresionați de mărețul plan al Vasiliadei, precum și de hrănirea înfometaților în urma secetei din 368, i-au dat mână liberă. În schimb, l-au subminat, dezmembrându-i provincia Capadocia în două, urmărindu-i îndeaproape activitatea filantropică.

Din scrisoarea de față reiese că s-ar fi făcut niște denunțuri la adresa Sfântului Vasile, deoarece el justifică importanța umană și culturală a acțiunilor sale.

așezăminte trebuitoare ușurării lor, cu infirmieri, doctori, animale de povară, cu personal auxiliar? Căci a fost într-adevăr nevoie să mai prevedem aici și multe feluri de meserii și ateliere necesare vieții, precum și tot ceea ce mintea omenească a putut născoci pentru menținerea unei vieți onorabile. În fine, și alte spații pentru diferite munci manuale; lucruri care în totalitatea lor sunt o adevărată podoabă pentru orașul nostru"²⁷.

Din această epistolă, dincolo de grandioasa activitate a Vasiliadei, rezultă, potrivit cuvintelor Sfântului Vasile, că el - respectiv Biserica - nicidecum nu vrea să dăuneze Statului, cum probabil va fi fost acuzat, ci, dimpotrivă, vrea să ajute pe cei aflați în nevoi și, implicit, prin aceasta el ajută Statul, care în mod normal ar trebui să se ocupe de supușii lui, oferindu-le ajutorul de care au nevoie.

Probleme de natură bisericească abordează și în scrisoarea 104, adresată prefectului Modestos, în anul 372²⁸. Scopul acestei scrisori este de a mijloci pe lângă prefect pentru "cei care își închină viața lor slujind lui Dumnezeu", "pentru a-i scuti pe preoți și diaconi de impozite", conform unei legiuiri financiare mai vechi²⁹.

Scrisoarea nr. 99, scrisă în anul 372, adresată comitelui și generalului bizantin Terențiu³⁰, relatează despre neînțelegerile sale cu episcopul

---

²⁷ Sfântul Vasile cel Mare, **Scrisoarea 94**, în P.S.B., trad. Pr. Prof. dr. T. Bodogae, Buc., 1988, p. 271.

²⁸ Prefecții pretoriului erau șefii cartierului general al prefecturii. Ei aveau atribuții militare, fiscale, juridice și administrative. În realitate, prefectul este vice-regele unui imens stat. El este intermediarul între guvernator și împărat (cf. P. Petit, **op. cit.**, p. 358). E. Hanton îi numește ἑπαρχος τῆς πόλεως, arătând că în Imperiul Roman prefecții orașelor Roma, Constantinopol și cu cel al Prefecturii Orientului sunt cele mai înalte personaje. Atribuțiile lor sunt aceleași cu cele arătate de Paul Petit. Când prefectura pretorium a fost abolită, prefectul păstra majoritatea funcțiilor ministeriale (cf. Zacharia von Lingenthal, **Romische Recht**, p. 366, apud E. Hanton, **op. cit.**, p. 88).

²⁹ Sfântul Vasile cel Mare, **op. cit.**, p. 285.

³⁰ A. Piganiol, în **op. cit.**, p. 344, spune că titlul de comite corespunde consilierului juridic și se pare că a apărut sub influența germanilor. Constantin cel Mare a încredințat comiților regruparea noilor servicii centrale, iar în provincii le-a acordat misiuni speciale, cu puteri excepționale. După 330, Constantin a creat mai multe categorii de comiți (ordinis, primi, secundi, terti). Sub succesorii lui, titlul de comite a rămas atașat unor funcționari stabili.

E. Hanton, în **op. cit.**, p. 96, afirmă că această categorie de κομῆς era cea mai răspândită în epoca bizantină. Titlul de comite se dădea, în primul rând unui personaj care avea două sau mai multe titluri. Acest lucru îl putem constata și din scrisoarea în discuție, Terențiu fiind și general. El era de o aleasă cultură și avea profunde convingeri religioase. Fiind unul dintre funcționarii superiori, era supus politicii religioase de sprijinire a arianismului, politică dusă de Valens. Din scrisorile ulterioare reiese că s-a împrietenit cu Sfântul Vasile.

Teodot. În scrisoare, Sfântul Vasile arată că nu a fost posibilă o colaborare cu episcopul amintit (un episcop sufraganeu), din pricină că acesta n-a vrut să colaboreze cu Eustațiu de Sevasta, cel mai cunoscut episcop al regiunii, dar care alunecase spre arianism. Teodot convocase o întrunire a episcopilor la care a participat și Eustațiu, cu care Sfântul Vasile a intrat în contact, chiar de la început, pentru a-i arăta acuzațiile ce i se aduc, rugându-l, în același timp, să-i spună că din acel moment va urma dreapta credință și că va păstra mai departe comuniunea cu el. În urma acestui contact, s-a ajuns la o înțelegere, ca, atât Eustațiu cât și episcopii din jurul lui Teodot, să dea o mărturisire scrisă, pentru a evita orice nemulțumire. Înaintea discuțiilor propriu-zise din timpul sinodului, Teodot a socotit că nu mai trebuie invitați Sfântul Vasile și Eustațiu. În finalul scrisorii, Sfântul Vasile arată că a reușit să restabilească pacea între episcopii din Armenia.

Scrisoarea nr. 214, din anul 375, are același destinatar, comitele Terențiu. Ea tratează tot probleme bisericești, însă de data aceasta autorul se referă la neînțelegerile dintre partida lui Paulin, candidat la scaunul episcopal din Antiohia, și cea reprezentată de Sfântul Vasile, care-l susținea pe Meletie pentru același scaun, și pe care partida adversă îl prezenta într-o lumină falsă. Prin scrisoarea menționată, Sfântul Vasile îl roagă pe destinatar să se informeze corect asupra situației, cu scopul de a rezolva cât mai bine problemele pentru care a fost însărcinat³¹.

În părțile III și IV ale scrisorii, Sfântul Vasile explică termenii *ființă* și *ipostas*, arătând "că este foarte primejdios pentru unitatea și puritatea credinței să se susțină că ipostasul Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh este numai unul singur, chiar dacă se subliniază cu grijă deosebirile dintre persoane, această formulare amintind - după cum spune în continuare Sfântul Vasile - de cea a lui Sabelie³².

Mai departe, marele teolog spune că "termenul *ființă* este comun tuturor persoanelor treimice, cum e cazul cu sfințenia, cu dumnezeirea și cu orice s-ar mai înțelege, pe când însușirile specifice le are fiecare persoană separat: cea de părinte, de fiu, sau de putere sfințitoare. În chipul acesta, prin învățătura despre deoființime, se asigură și unitatea dumnezeirii, dar și recunoașterea Treimii, adică existența concomitentă a Tatălui și a Fiului și a Duhului Sfânt"³³.

---

³¹ Comitele Terențiu se pensionase (de vârstă), dar la insistențele împăratului Valens a primit să revină în activitate, între altele și pentru pacificarea bisericească din Antiohia. Deși era de convingeri niceene, a pus pe scaunul episcopal de Antiohia pe Paulin și nu pe Meletie, pe care-l sprijinea Sfântul Vasile.

³² Sfântul Vasile, *op. cit.*, Scrisoarea 214, p. 441.

³³ *Ibidem*.

O altă problemă de natură bisericească este tratată în scrisoarea cu nr. 286, scrisă în timpul episcopatului. Ea este adresată trezorierului împărătesc³⁴. Din conținutul ei reiese că niște răufăcători au furat hainele unor nevoiași, pe care "mai curând s-ar fi căzut să-i îmbrace decât să-i dezbrace"³⁵. Prin această scrisoare Sfântul Vasile intervine pentru a arăta că, deoarece faptele au fost săvârșite în biserică, "se cade să primească îndreptare de la Biserică, arătând în același timp că, oricâte nu le pot realiza pedepsele tribunalelor, știm că adeseori le împlinesc judecățile înfricoșătoare ale lui Dumnezeu"³⁶.

Tot în timpul episcopatului intervine, prin scrisoarea nr. 284 pe lângă un cenzor³⁷ cu rugămintea de a scuti de impozit pe călugări, arătând, încă de la începutul scrisorii, că în sectorul financiar există deja câteva prevederi referitoare la monahi privind scutirea de impozite, și prin urmare el nu le cere nici un favor pentru ei. În scrisoarea menționată Sfântul Vasile îl roagă pe destinatar să scutească de dări "pe cei care s-au depărtat cu vrerea de lume, deoarece, dacă ei trăiesc după chemarea pe care au ales-o, ei nu mai au nici bani, nici timp; de cei dintâi s-au lipsit ca să-i împartă la săraci, de cel de-al doilea, ca să trăiască în posturi și în rugăciuni"³⁸.

Prin scrisoarea nr. 36, scrisă înainte de a ajunge episcop, Sfântul Vasile intervine pentru un preot care crescuse deodată cu el, pentru a-l ușura de impozitele impuse și care erau prea mari. În aceeași scrisoare amintea destinatarului (neprecizat de Sfântul Vasile) că preoții nu dețin avere personală, ci se mulțumesc cu ofrandele credincioșilor³⁹.

³⁴ Trezorierul împărătesc era administratorul averii împărătești.

³⁵ Sfântul Vasile, *op. cit.*, *Scrisoarea 286*, p. 568.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ E. Hanton, în *op. cit.*, vorbește de mai multe categorii de impozite: ὑποδέκτης funcționari în subordinea administrației de finanțe, însărcinați în special cu strângerea impozitelor în argint (cf. Du Cange, *Gloss*, 1351, apud E. Hanton, *op. cit.*, p. 135;

- Gelzer (cf. *Studien zur byzantinische Verwaltung Aegyptens*, p. 42, apud E. Hanton, *op. cit.*, p. 135) stabilește diferența netă între ἐπιμελιταί și ὑποδέκται, primii fiind însărcinați cu strângerea impozitelor în natură;

- o altă categorie de funcționari care se ocupau cu strângerea impozitelor o constituiau διοικητής, ei fiind funcționari responsabili cu strângerea impozitelor în districtele lor. Administrația financiară cuprindea o gamă foarte variată de funcții și un număr foarte mare de funcționari: cenzeni, efori fiscali, inspectori fiscali, contabili financiari, etc.

³⁸ Sfântul Vasile cel Mare, *op. cit.*, *Scrisoarea 284*, p. 567.

³⁹ *Idem*, *Scrisoarea 36*, p. 176.

Fără a numi destinatarul, Sfântul Vasile se ocupă de situația Bisericii în scrisoarea nr. 285, scrisoare ce datează din timpul episcopatului său. În ea autorul arată că "Biserica este supusă la dări destul de mari, chiar prea mari" și că ea "cheltuiește mai mult decât sunt puterile ei, în orice caz mai mult decât ar băga cineva de seamă"⁴⁰.

Prin câteva scrisori, Sfântul Vasile intervine pe lângă diferite personalități, pentru a-l ajuta în probleme personale. Astfel, prin scrisoarea nr. 3, adresată unui guvernator pe nume Candidian, în anul 360, îi solicită ajutorul pentru a aresta "un om de nimic de la moșia Annisa, care, după ce a bătut pe femeile care purtau grijă de gospodărie, a forțat intrările, luând tot ce a găsit și mai mult decât se cuvenea"⁴¹.

În scrisoarea nr. 37, datând dinainte de episcopat, intervine pentru a scuti de impozit casa în care a fost crescut, unde și scria în momentul trimiterii scrisorii⁴².

Pe lângă guvernatorul Antipatros intervine prin scrisoarea nr. 137, din anul 373, rugându-l să amâne ancheta în legătură cu Paladia, "a doua mamă" a sa, care intrase într-o încurcătură, până va veni el⁴³.

În scrisoarea 211, din 375, adresată lui Olimpiu, Sfântul Vasile arată starea deprimată în care se găsea din cauza calomniilor celor din Neocezarea⁴⁴.

Prin scrisoarea nr. 272, din anul 377 sau 378, adresată magistrului Sofronios⁴⁵, Sfântul Vasile vrea să pună capăt calomniilor și dușmăniilor care îl prezintau într-o lumină nefavorabilă.

Printr-o serie de scrisori⁴⁶, Sfântul Vasile adresează mai multor

⁴⁰ Idem, **Scrisoarea 285**, p. 568.

⁴¹ Idem, **Scrisoarea 3**, p. 124.

⁴² Idem, **Scrisoarea 37**, p. 176.

⁴³ Idem, **Scrisoarea 137**, p. 322.

⁴⁴ Idem, **Scrisoarea 211**, p. 435.

⁴⁵ Sofronie era un fost coleg de școală al sfinților Vasile și Grigorie, originar chiar din Cezareea Capadociei. În momentul în care Sfântul Vasile îi adresează scrisoarea, el era prefect al capitației, funcție corespunzătoare celei de Prefectus Urbi la Roma.

⁴⁶ **Scrisoarea 63** din anul 371, este adresată guvernatorului Neocezareii prin care-l felicită pentru noua funcție. Scrisoarea 64, din același an, îl are ca destinatar pe Hesichios, un coleg de școală, ajuns acum mare dregător împărătesc, și căruia îi adresează cuvinte de laudă, precum și invitația de a se întâlni (p. 232); **Scrisoarea 77**, din același an, este adresată lui Elpidius și cuprinde cuvinte alese de curtoazie (p. 251); **Scrisorile 152 și 153** au același destinatar: generalul Victor, unul din demnitarii bizantini care a încheiat pacea cu goții lui Athanaric, în 369, și căruia Sfântul Vasile îi trimite salutări prietenești (p. 339 - 340); Comitele Iovin - un nobil distins, având o

persoane din administrația imperială felicitări, mulțumiri, sau trimite scrisori pur amicale. Patru dintre acestea sunt adresate unor fruntași și dregători de orașe⁴⁷.

Merită să subliniem și faptul că, prin scrisorile 227-230, adresate clericilor și conducătorilor din Coloneea pe de o parte, și clericilor și credincioșilor orașului Nicopole pe de altă parte, Sfântul Vasile arată colaborarea strânsă care trebuie să fie între autoritățile civile și bisericești.

Din prezentarea de până acum - dealtfel întreaga sa activitate demonstrează acest lucru - rezultă că principiul de bază după care marele ierarh s-a călăuzit în raporturile sale cu Statul a fost **colaborarea pentru binele temporal și veșnic al cetățenilor care erau și păstoriții săi**.

Astfel, prin înființarea Vasiliadei a contribuit la îmbunătățirea situației orfanilor, văduvelor, bolnavilor, și bătrânilor; a intervenit pentru unele persoane, chiar și orașe, în vederea aplicării corecte a legilor; în repetate rânduri intervine pentru reducerea impozitelor, preoților, călugărilor și chiar pentru reducerea impozitelor Bisericii, care nu avea o situație materială prea bună.

Deci, pe de o parte, intervine în favoarea Bisericii și a credincioșilor ei, ajută chiar Statul prin instituțiile de asistență socială create, se roagă pentru conducători, dar, pe de altă parte, se și opune acestora din urmă când, fie împăratul, fie alți demnitari, se amestecă în problemele de credință ale

---

slujbă înaltă în administrația financiară prin părțile Anatoliei - este destinatarul unei scrisori amicale, **Scrisoarea 163**, din anul 374 (p. 354).

Un schimb de scrisori amicale are Sfântul Vasile cu guvernatorul Antipatros (**Scrisorile 192 și 187**, amândouă din 374, p. 354); prin **Scrisoarea 192**, din 374, Sfântul Vasile adresează magistrului Sofronios mulțumiri pentru ajutorul acordat (p. 372 - 373); În **Scrisoarea 299**, Sfântul Vasile dă sfaturi unui inspector fiscal pentru a-i arăta modul în care trebuie să exercite această funcție (p. 582 - 583);

Comitelui Magninian îi adresează **Scrisoarea 325**, scrisoare cu un conținut amical (p. 600); sfaturi și îndemnuri adresează, de asemenea, la două persoane renumite (**Scrisorile 326 și 327**, p. 601 -602).

⁴⁷ Prima din aceste epistole este cea cu nr. **210**, din anul 375, având ca destinatari pe fruntașii orașului Neocezarea cu scopul de a infirma zvonurile și calomniile răspândite de episcopul acestui oraș pe seama Sfântului Vasile și pentru a stabili liniștea și unitatea Bisericii (p. 429, 435); Prin **Scrisoarea 220**, din același an, Sfântul Vasile vrea să întărească în credință pe fruntașii orașului Bereea (p. 453); Conducătorilor orașului Coloneea Sfântul Vasile le explică, prin **Scrisorile 228 și 375**, că prin trecerea episcopiei de Nicopole sub administrația episcopului Eufroniu ei nu-și pierd episcopul, ci sunt administrați împreună, pentru a contracara acțiunile prozelitiste ale arienilor (p. 475). Ultima scrisoare din această serie este destinată dregătorilor orașului Nicopole, în același an în care Sfântul Vasile arată responsabilitatea clericilor și a mirenilor față de bunul mers al vieții bisericești.

Bisericii. Cu alte cuvinte, el înțelege ca Biserica să ajute Statul, iar Statul să sprijine Biserica, dar să nu se amestece în problemele ei specifice.

Se poate spune ca o concluzie, fără a avea pretenția de a fi fără greșală, că principiul care trebuie să stea la baza raporturilor Biserice - Stat, ce avea să fie numit mai târziu, în sec. IX, de patriarhul Fotie, "simfonia", este opera Sfântului Vasile cel Mare.

Ca o concluzie generală la corespondența sa se poate spune că:

- Sfântul Vasile a adresat un număr impresionant de scrisori diferitelor personalități și funcționari ai administrației imperiale;
- Nu toate din ele păstrează numele destinatarului;
- În majoritatea lor, intervine pentru reducerea (sau scutirea) impozitelor, pentru diverse ajutoare, în favoarea unor persoane particulare, preoți, prieteni, guvernatori și chiar în favoarea unor orașe⁴⁸.

⁴⁸ Magistrului Sofronios îi adresează mai multe scrisori:

Scrisoarea 32, din 369 (p. 171-173); **Scrisoarea 76**, din 371 (p. 250-251); **Scrisoarea 96**, din 372 (p. 273-274); **Scrisoarea 180**, din 372 (p. 369);

Lui Aburgios, strateg al Bizanțului, a cărei mamă era din Capadocia, Sfântul Vasile îi trimite mai multe scrisori: **Scrisoarea 33**, din 369 (p. 173); **Scrisoarea 75**, din 371 (p. 249-250); **Scrisoarea 147**, din 373 (p. 333); **Scrisoarea 178**, din 374 (p. 368); **Scrisoarea 196**, din 375 (p. 369) și **Scrisoarea 304**, nedată (p. 588).

Prefectul Modestos este destinatarul mai multor scrisori: **Scrisoarea 110**, din 372 (p. 289-290); **Scrisoarea 111**, din același an (p. 290); și **Scrisorile 279, 280 și 281**, din timpul episcopatului său, fără a preciza anul (p. 564-566);

Comitelui Magninianus îi trimite **Scrisorile 148**, din 374 (p. 366) și **325**, nedată (p. 600); Unui guvernator, probabil Ilie, îi trimite **Scrisorile 84**, din 372 (p. 257-258), **86**, din același an (p. 259-260) și **87**, nedată (p. 260);

Altui guvernator, Andronic, îi trimite **Scrisoarea 112**, din 372 (p. 291-293); Două Scrisori adresează și guvernatorului Traian, **148**, din 373 (p. 333-334) și **149**, datând din același an (p. 334-334);

Celui de-al doilea demnitar bizantin care a încheiat pace cu goții lui Atanaric, în 379, alături de Victor, a fost Arinteus, căruia îi adresează **Scrisoarea 179**, din 374 (p. 369);

Scrisoarea 109, îl are ca destinatar pe comitele Heladius și datează din 372 (p. 288-289); Unei patriciene, Chesaria, marele ierarh îi trimite o **Scrisoare (93)**, în care-i vorbește despre Sfânta Împărtășanie (p. 269-270); Magistrului Himerius Sfântul Vasile îi trimite **Scrisoarea 274**, în ultimii ani ai vieții (p. 561); Guvernatorul de Sevasta a fost destinatarul **Scrisorii 306** (p. 589);

Mai multe *Scrisori* sunt adresate diferiților funcționari ai administrației financiare, în general pentru scutirea sau reducerea de impozite: **142**, din 373, având ca destinatar un contabil al prefecturii (p. 330); **143**, din același an adresată unui alt contabil (p. 330); **144**, din 373 unui inspector regional (p. 331); **312 și 313** unor efori fiscali (p. 592-593); Prin **Scrisoarea 315** intervine pentru o rudă. Mai multe scrisori de intervenție trimite unor persoane din aparatul imperial administrativ, fără a le preciza funcția.

SFÂNTUL VASILE CEL MARE ȘI DOBROGEA

În cadrul relațiilor Sfântului Vasile cel Mare cu autoritatea imperială, pentru noi românii, un loc aparte îl ocupă corespondența sa cu guvernatorul Dobrogei, Iunius Soranus, corespondență prilejuită de martiriului Sfântului Sava Gotul.

Astfel, Sfântul Vasile adresează lui Iunius Soranus scrisoarea păstrată sub numărul 155⁴⁹. Din scrisoare rezultă că guvernatorul provinciei Scythia Minor nu era numai originar din Capadocia, ci și rudă chiar cu Sfântul Vasile.

Marele ierarh îi scria rugându-l să trimită în patrie "osemintele martirilor, roade ale prigoanei, care creează și acum martiri Domnului"⁵⁰. Ca urmare, guvernatorul a intervenit pentru trimiterea moaștelor Sfântul Sava Gotul în Cezareea Capadociei.

Sfântul Sava suferise moartea martirică în 12 aprilie 372, sub Athanaric, fiind înecat în râul Buzău. Moaștele sale erau însoțite de o lungă scrisoare în limba greacă, intitulată "Biserica lui Dumnezeu care locuiește în Gothia către Biserica lui Dumnezeu care se află în Capadocia și tuturor comunităților Sfintei Biserici universale", care constituie unul dintre cele mai importante documente referitoare la răspândirea creștinismului în nordul Dunării, în a doua jumătate a sec. al IV-lea.

Cât privește autorul *Scrisorii*, locul și traseul pe care au fost transportate sfintele moaște, sunt mai multe păreri⁵¹, impunându-se,

---

⁴⁹ Pr. Prof. T. Bodogae, nota 1, *op. cit.*, p. 341.

⁵⁰ Sfântul Vasile cel Mare, *op. cit.*, Scrisoarea 155, p. 342.

⁵¹ J. Mansion, *Des origines du Christianisme chez les Gots*; în *Anall Boll*: XXXIII (1914), fasc. I, p. 12-13, apud Pr. Prof. I. Rămureanu, *Sfântul Vasile cel Mare și creștinii din Scithya Minor și Dacia nord-dunăreană*, în *Sf. Vasile cel Mare*, col. Biblioteca teologică, nr. 3, Buc. 1980, p. 398;

E. Zeiller, (*Les origines chretiennes dans les provinces danubiennes de L'Empire roman*; Paris, 1918, p. 431-432, apud Pr. Prof. I. Rămureanu, *op. cit.*, p. 388) susține că Bretanion ar fi autorul actului martiric; Delaye, (în *Saints de Thrace et de Mesie; Martires de l'Eglise de Gothie*, în *Anall. Boll*: XXXI (1912), p. 291, apud Pr. Prof. I. Rămureanu, *op. cit.*), și Pr. Prof. Ion Ionescu, (*Pomenirea Sfântului Martir Sava Gotul*, în *M. O.* XXIV (1972), nr. 3-4, p. 190, apud Pr. Prof. I. Rămureanu, *op. cit.*) au considerat pe preotul Sansala, din Gothia nord-dunăreană, autorul actului martiric;

credem, cea a d-lui Prof. Emilian Popescu, care aduce argumente hotărâtoare în favoarea tezei că episcopul Tomisului, Bretanion, este autorul actului martiric, iar Tomisul este locul scrierii lui. Profesorul Emilian Popescu demonstrează, la fel de argumentat, că Bretanion este și destinatarul celor două scrisori, 164 și 165, trimise de Sfântul Vasile în urma primirii moaștelor Sfântului Sava Gotul⁵². Cea din urmă părere o împărtășește și Pr. Profesor Ștefan Alexe⁵³.

CONCLUZII:

1. Sfântul Vasile a fost una dintre cele mai proeminente personalități ale veacului al IV-lea. Bogata sa activitate pe plan teologic, pastoral și social l-au impus în viața Bisericii ca "cel Mare".

2. Sfântul Vasile a fost omul providențial pentru acea vreme de aprinse discuții doctrinar - trinitare, prezența sa demonstrând că Mântuitorul poartă grijă de mireasa sa, Biserica, și ne trimite oameni mari pentru timpuri mari.

3. Deși a trăit destul de puțin, în ciuda firii sale foarte bolnăvicioase, a fost foarte activ, excelând în toate aspectele vieții bisericești, atât teoretice, cât mai ales practice. În această lucrare, am încercat să prezentăm, pe scurt, un aspect mai puțin abordat din viața sa și anume relația sa - sub toate formele ei - cu autoritatea imperială.

4. Dacă până la el au fost, în ceea ce privește raporturile Stat-Biserică, două principii, cezaropapist și teocratic (amândoi termenii trebuie utilizați cu mare grijă), Sfântul Vasile pune bazele unui nou principiu, acela al colaborării, al "simfoniei", cum îl va numi mai târziu Fotie. Atunci când fie

---

Ep. Gherasim Timuș (în **Epistola Bisericii Gothiei pentru martiriul Sfântului Sava**; B.O.R. XIV (1890), nr. 9, p. 817-825, apud. Pr. Prof. I. Rămureanu, op. cit., p. 389) a emis ipoteza că actul martiric a fost scris de preoții Bisericii din Gothia.

⁵² Prof. dr. E. Popescu, **Bretanion și Geronthius - două mari personalități ale Tomisului din sec. al IV-lea după Hristos**, în S.T. seria a II-a, XL (1988), nr. 2, p. 118-120.

⁵³ Pr. Prof. Ștefan C. Alexe, **1600 de ani de la moartea Sfântului Sava Gotul**, în B.O.R., XC (1972), nr. 5-6, p. 562-563.

el înalt funcționar (Modestos), fie chiar împăratul (Valens) au încercat să-și depășească atribuțiile în detrimentul Bisericii, s-au lovit de intransigența și hotărârea sa. Concepția sa despre relațiile Stat-Biserică rezultă din bogata-i corespondență, precum și din rugăciunea alcătuită de el, care se citește în cadrul Sfintei Liturghii.

5. Ne uimește mulțimea relațiilor sale în rândul funcționarilor aparatului administrativ imperial. Din scrisori vedem că Sfântul Vasile știe când să fie blând, prietenos, îngăduitor, dar și ironic sau hotărât atunci când situația o impune.

6. În relația sa cu autoritatea imperială, Sfântul Vasile n-a făcut decât să dezvolte și să aplice fără compromis principiul fixat de Mântuitorul Însuși: "Dați Cezarului cele ce sunt ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu" (Matei 22, 21). Atitudinea Sfântului Vasile vis-à-vis de puterea de Stat trebuie să fie și principiul călăuzitor pentru Biserica dintotdeauna: nici ridicându-ne deasupra lui, fiindcă "orice stăpânire este de la Dumnezeu" (Romani, cap. 13), nici căzând în servilism, pentru că în acest caz am asculta mai mult de oameni decât de Dumnezeu, or misiunea Bisericii este de a-i conduce pe oameni la Dumnezeu.

**MULȚUMIRE CĂTRE DUMNEZEU
PENTRU BINEFACERILE LUI CĂTRE NOI**

**În care și despre rugăciunea duhovnicească și folosul ei.
Și despre strălucirea dumnezeieștii vederi, despre statornicie
și despre dragostea cea către Dumnezeu**

Sfântul Simeon Noul Teolog

Traducere de diac. *Corneliu-Ilie Erneanu*

Introducere

Sfântul Simeon Noul Teolog a scris afară de cinci cuvinte de mulțumire în versuri (imnele 14, 22, 26, 36, 41) și două cuvinte de mulțumire în proză. Sunt niște texte admirabile, expresie a zelului și a entuziasmului autorului în urcușul duhovnicesc pe care l-a urmat avându-l ca părinte duhovnicesc pe Sfântul Simeon Evlavestatul.

Al doilea cuvânt de mulțumire al Sfântului Simeon Noul Teolog se deosebește de primul prin conținut și întindere. El descrie parcursul său duhovnicesc și ascetic până la unirea cu Hristos și sălășluirea Lui în sufletul tânărului Simeon. Firul roșu care străbate întreaga lucrare este curățirea de patimi, ridicarea la starea de nepătimire și contemplare, condus fiind și îndrumat de părintele său duhovnicesc, pe care adesea îl numește "apostol al lui Dumnezeu"¹.

Se observă foarte bine că cele două etape ale vieții spirituale despre care vorbesc Părinții Răsăriteni (făptuirea și contemplarea) nu se exclud

---

¹ Este vorba de Sfântul Simeon Evlavestatul. Textele în care Sfântul Simeon Noul Teolog îl numește duhovnicul său sunt multiple. Vezi **Întâiul cuvânt de mulțumire**, Filoc. gr., vol. 19 A, Tesalonic, 1983, p. 549; **Al doilea cuvânt de mulțumire**, Filoc. gr., p. 591.

în timp, ci cel puțin de la un anumit nivel coexistă². Împreună cu părintele lui duhovnicesc tânărul Simeon înaintează spre izvoarele apelor vieții, dar câteodată nu poate să bea, ba chiar se întâmplă - având ochii sufletului acoperiți de "noroiul" patimilor - să tulbure izvoarele și "apa" cunoștinței lui să fie tulbure³.

Dumnezeu are întotdeauna inițiativa. El vine la întâlnirea cu omul, creatura Sa - cum spune Sfântul Simeon - "pe cale"⁴. Omul trebuie doar să își deschidă sufletul față de Dumnezeu, să dorească și să ceară din tot sufletul lui ca Dumnezeu să i se descopere. El i se descoperă omului atât cât îi este necesar pentru mântuire, "pentru că - spune Sfântul Simeon - Ai hotărât să nu ne mântuim cu forța, ci prin voia noastră liberă". Dumnezeu ni Se descoperă și pe măsura smereniei și umilinței noastre. Astfel, se întreabă Sfântul Simeon: "Ce vrea să fie această slavă și măreția acestei străluciri? Cum și de unde am fost învrednicit eu păcătosul și ticălosul să am parte de aceste bunuri?".

Avem de asemenea conturată în această scurtă scriere a Sfântului Simeon, ca și în întreaga sa operă, învățătura despre ființa și energiile divine, care va fi consacrată și recunoscută ca dogmă de către Biserică mult mai târziu, în timpul confruntărilor marcate de apariția isihasmului⁵.

² Ca și la Sfântul Maxim Mărturisitorul și la Sfântul Simeon Noul Teolog "praxis" nu e decât o etapă anterioară în raport cu "theoria" și o condiție neconținută a corectitudinii ei. Pentru a atinge ținta cele două etape trebuie să meargă mereu împreună, ca "forța motrică și direcția". Cf. J. Hausherr, **Vie de Simeon Le Nouveau Theologien**, în **Orientalia Christiana**, XII, 1982, p. XXIX apud. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, **Introducere la Petru Damaschinul**, în *Filoc. rom.*, vol. V, București, 1976, p. 19-20.

³ Se accentuează aici rolul duhovnicului în călăuzirea fiului duhovnicesc spre a dobândi adevărata cunoaștere a lui Dumnezeu. Iată ce spune Sfântul Grigore Sinaitul preluând pe Sfântul Simeon Noul Teolog: "Cei ce scriu și vorbesc fără Duh, voind să zidească Biserica, vorbesc din gândurile lor, fiind amăgiți de părerea de sine. Iar cuvintele aceloră sunt neplăcute și neluminate. Căci nu grăiesc împărtășindu-se din izvorul viu al Duhului, ci dintr-o inimă asemenea unei bălți puturoase, în care se hrănesc lipitorile, șerpilor și broaștele poftelor, înfumurării și neînfrânării. Apa cunoștinței lor e tulbure, e rău mirositoare și stătută. Cei ce beau din ea se îmbolnăvesc se umplu de greață și varsă". Cf. Sfântului Grigore Sinaitul, **Cele 137 de Capete în acrostih**, trad. rom. de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, **Filoc. rom.**, vol. VII, 1977, p. 128.

⁴ Aluzie la arătarea Domnului ucenicilor Luca și Cleopa după Înviere (Luca 24, 13-33).

⁵ Pentru isihasm vezi Basil Krivochein, **The Ascetic and Theological Teaching of Gregory Palamas**, *The Eastern Churches Quarterly*, 1938, p. 26-33, 71-84, 136-138, 193-214; J. Meyendorff, **Introduction a l'etude de Gregoire Palamas**, Paris, 1959; H. G. Beck, **Humanismus und Palamismus**, Actes du XIIème Congres

Dumnezeu să i se descopere, Sfântul Simeon afirmă de multe ori că vedea lumina divină, "strălucirea Feței lui Dumnezeu", "fulgerele divine" care-l luminau, încât de multe ori nu mai știa dacă este în trup sau în afara lui. Însă Dumnezeu rămânea dincolo de toate aceste manifestări exterioare ale Lui, acest fapt constituind un imbold de necontenită rugăciune, de continuă implorare și de permanentă curățire de patimi, în speranța că Dumnezeu i se va descoperi mai mult, mai profund și mai clar.

Iată descrisă de însuși Sfântul Simeon această stare: "[...] nici atunci nu Te vedeam Cine ești, ci am sesizat numai cât de Bun și Iubitor de oameni ești Tu, Cel care m-ai scos din mocirla patimilor. [...] Și atunci Ai fulgerat pentru prima dată ochii mei cei bolnavi cu strălucirea Feței Tale și ca urmare am pierdut și lumina pe care socoteam că o am, și nici nu am putut să Te cunosc"⁶.

Avem de-a face cu primele experiențe duhovnicești ale tânărului Simeon, până în clipa în care acesta își va dedica întreaga viață rugăciunii și vieții contemplative, urmării lui Hristos. În această lucrare este arătată pe de o parte opoziția unor călugări față de legătura sa cu Sfântul Simeon Evlavestatul, duhovnicul lui, și pe de altă parte puterea și binecuvântarea primită de la Dumnezeu în urma biruirii acestei ispite de la diavol (aceea de a-și părăsi duhovnicul).

Din conținutul lucrării reiese clar că la acea oră părintele duhovnicesc al Sfântului Simeon murise⁷. De aceea Sfântul Simeon cere și mai mult de la Dumnezeu ajutorul Lui, spre a compensa lipsa duhovnicului și a-l înrădăcina cu tărie în dragostea Lui.

În încheiere menționăm faptul că traducerea s-a făcut după Ediția filocalică a operelor Sfântului Simeon Noul Teolog apărută la Tesalonic, în Editura "Grigorie Palama"⁸.

⁶ Este clar manifestată aici învățătura despre ființa și energiile divine, învățatură conturată și amplificată mult mai târziu de către reprezentanții isihasmului: Sf. Grigorie Sinaitul, Sf. Grigorie Palama, Sf. Isaac Sirul. Se cunoaște marea influență exercitată de Sfântul Simeon Noul Teolog asupra Sfântului Grigorie Sinaitul (1255-1346). **Cele 137 de Capete în Acrostih**, traduse de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae în Filocalia, se resimt puternic de învățătura Sfântului Simeon Noul Teolog. A se vedea mai ales capitolele 3-5, 22-23, 93-98, 127-128.

⁷ Sfântul Simeon Noul Teolog, **Mulțumirea a doua**,..., p. 591.

⁸ **Filocalia greacă**, nr. 19 (6 vol.), Sfântul Simeon Noul Teolog, introducere, text, traducere (în neogreacă) și note bibliografice de Panagiotu Hristu, Tessaalonic, 1983.

*

*

*

Îți mulțumesc Stăpâne, Doamne al cerului și al pământului pentru că m-ai predestinat mai înainte de facerea lumii să vin la existență din neexistență (Ioan 17, 24). Îți mulțumesc că înainte să sosească ziua și ora în care Ai poruncit să fiu îngropat, Tu Singurul fără de moarte, Singurul Atotputernic, Singurul Bun și Iubitor de oameni, coborându-Te din muntele Tău cel sfânt, fără să Te desparți de sânurile Tatălui, întrupându-Te și născându-Te din Fecioara Maria, mai înainte m-ai plăsmuit, m-ai însuflețit și m-ai eliberat de căderea protopărinților și mi-ai pregătit mai dinainte ridicarea la ceruri. Apoi după ce m-am născut și am fost crescut încet, încet, Tu Însuși m-ai înnoit cu Botezul Tău, al nașterii de sus, și m-ai împodobit cu Sfântul Duh și mi-ai așezat păzitor înger al luminii, păzindu-mă nevătămat până la vârsta maturității de lucruri potrivnice și de ispitele dușmanului.

Însă, pentru că ai hotărât să nu ne mântuim cu forța ci prin voia noastră liberă, ai îngăduit să fiu cinstit și eu cu libertate, să dovedesc în mod liber dragostea mea față de Tine prin păzirea poruncilor Tale. Eu însă cel neștiutor și disprețuitor, asemenea unuia care s-a eliberat din lanțuri, atât am prețuit vrednicia libertății pe care mi-Ai dat-o, încât îndepărtându-mă de suveranitatea Ta am căzut în prăpastie. Și găsindu-mă acolo și rostogolindu-mă nesimțitor mă distrugeam pe mine însumi. Tu însă nu Te-ai scârbit de mine, nici nu m-ai lăsat să rămân și să mă zbat în mocirlă, ci prin iubirea Ta de oameni ai trimis și m-ai ridicat de acolo și m-ai cinstit cu o mai mare slavă, iar prin judecățile Tale cele negrăite m-ai eliberat de împărați și conducători care voiau să mă folosească pentru satisfacerea voinței lor ca pe "un obiect desăvârșit"⁹. Nu m-ai lăsat să primesc daruri

---

⁹ Se referă probabil la perioada anilor 970 - 976, când pe atunci tânărul Gheorghe (numele de mirean al Sf. Simeon) ajuns senator și spatarocubicular trece printr-o perioadă de criză destul de febrilă până la a uita aproape cu desăvârșire vederea luminii și sfaturile părintelui său duhovnicesc. Probabil experiența deșertăciunii l-a condus la convertirea monastică definitivă, când în anul 977 face o călătorie în Paflagonia, își vinde averile și intră ca novice la Studion. Vezi mai pe larg J. Hausherr, **Un grande mystique byzantine. Vie de Simeon le Nouveau Theologien par Nicetas Sthethatos**, *Orientalia Christiana*, XII, nr. 45, 1928, p.IV-XCIII.

în argint și aur, deși eram iubitor de arginți, ci mi-ai dat putere să consider slava lumii ca fiind nimicnicie, pentru ca să primesc sfințenia Ta.

Însă, mă mărturisesc Ție, Doamne Dumnezeu cerului și al pământului, căci nesocotind toate acestea, m-am aruncat din nou eu nemernicul în groapa și în mocirla gândurilor și a faptelor păcătoase. Și după ce am coborât acolo, am căzut între cei ascunși ai întunericului, din (mâna) cărora nu numai eu singur, dar și întreaga lume adunată la un loc nu ar fi putut să mă elibereze, să mă ridice de acolo și să mă îndepărteze din mâna lor. Dar, în timp ce eram ținut acolo într-un mod jalnic și lamentabil, târât și batjocorit de aceștia (de diavoli), Tu Milostivul și Iubitorul de oameni Stăpân nu m-ai trecut cu vederea, nici nu ai ținut minte răul, nu Te-ai scârbit de neștiința mea și nu m-ai lăsat să fiu tiranizat fără de voie de "tâlhari". Însă - deși în mod nesimțitor mă bucuram și eram împreună cu aceștia, Tu Stăpâne nu ai suportat să mă vezi învârtindu-mă și târându-mă rău de tot, ci m-ai miluit și m-ai mântuit și nu ai trimis înger sau om către mine păcătosul și nemernicul, ci Tu Însuți, fiind mișcat de multă milostivirea Ta, Te-ai aplecat asupra acelui mormânt adânc - pe când eu eram acoperit cu pământ, stând undeva acolo în adâncul mlaștinii - ai întins mâna Ta cea curată și - deși eu nu Te vedeam (cum era posibil să privesc în sus de vreme ce eu eram acoperit și înecat de mocirlă) m-ai prins de perii capului meu și trăgându-mă de acolo cu putere m-ai ridicat, fără să cunosc însă cine este Acela care mă ridică sau cine este Acela care mă ține.

După ce m-ai ridicat și m-ai adus deasupra, pe pământ, m-ai încredințat unui slujitor și ucenic al Tău. Eram cu totul murdar și ochii și urechile și gura îmi erau acoperite de noroi. Ca urmare nu Te vedeam cine ești, ci am sesizat numai cât ești de Bun și Iubitor de oameni Tu, Cel care m-ai scos din acea mocirlă și groapă adâncă. Mi-ai spus: "Ține-te bine și unindu-te cu acest om urmează-l, pentru că acesta te va conduce ca să te spele", și după ce mi-ai dăruit încredere puternică în el ai plecat și Te-ai despărțit de mine. Unde Te-ai dus Cel Necunoscut?

Prin urmare l-am urmat fără ezitare după porunca Ta pe cel arătat de Tine, Atotsfinte Stăpâne, și acela m-a condus spre fântâni și izvoare, cu mult zel. Deoarece eram orb, eram condus din spate cu mâna credinței de cel pe care mi l-ai dat Tu, astfel urmându-l. Unde acela - având vedere bună ridica bine picioarele și trecea pietrele, gropile și capcanele, sărind peste ele, se întâmpla ca eu să mă împiedic și să cad în ele. Astfel, sufeream multe dureri, răutăți și necazuri. Acela însă la fiecare izvor și fântână se uda și se spăla singur, pe când eu nevăzându-le le treceam pe cele mai multe dintre ele, pentru că, dacă nu mă lua acela de mână să mă ducă la izvor și să-mi îndrume "mâinile rațiunii", nu aș fi putut niciodată să găsesc fântâna cu apă. Când însă îmi arăta (fântâna) și de multe ori mă lăsa singur să mă spăl, luam cu palmele, împreună cu apa curată, și lutul și noroiul care se găseau

în apropierea izvorului și îmi murdăream fața; de multe ori însă pipăind ca să găsesc fântâna tulburam apa care devenea mocirlă și deoarece nu vedeam deloc îmi murdăream fața cu ea, crezând că mă spăl cu apă curată¹⁰.

Cum să descriu din nou necesitatea acestei stări și puterea dobândită în urma biruinței ei (a ispitei) și a confruntării cu cei care de multe ori cârteau și îmi spuneau în fiecare zi: "Pentru ce te străduiești în zadar și fără de minte să urmezi pe acest batjocorit și amăgitor, nădăjduind că vei vedea din nou? De ce îl urmezi obosind și rănindu-ți picioarele? Pentru ce nu te apropii mai degrabă de cei milostivi care se roagă să te liniștească, să te hrănească și să te întrețină bine? Nu există nici o posibilitate să te eliberezi de "lepra psihică" și nici să vezi din nou. De unde a apărut acest taumaturg, acest batjocoritor promițându-ți toate cele ce sunt cu neputință tuturor oamenilor neamului acestuia? Vai ție pentru că vei pierde vindecarea oferită de bărbații iubitori de bine, prieteni și apropiați ai tăi iar necazurile și răutățile pe care le înduri pentru speranțe zadarnice le vei îndura (în continuare), iar cele promise de acel șarlatan și batjocoritor le vei pierde. Ce putere are? Și fără să ți-o spunem noi, nu o judeci și o gândești tu singur? Ce? Nu vedem și noi toți, sau suntem orbi așa cum îți spune acest înșelător? Într-adevăr, toți vedem că nu există altă vedere mai înaltă decât aceasta; nu te amăgi¹¹.

Într-adevăr, de toți acești înșelători și amăgitori care "aruncau cu noroi" în aproapele m-ai izbăvit prin credința și nădejdea pe care mi-ai dat-o, cu care m-ai întărit să rabd cele spuse mai sus și multe altele.

Îndurând eu însă toate acestea, nu am renunțat, ci, spălat în fiecare zi în ape tulburi și după părerea mea curățit, după cum mă învăța apostolul și ucenicul Tău, mi s-a întâmplat ca odată, în timp ce mergeam și mă grăbeam să ajung la izvor, Tu Însuți, Cel care mai înainte m-ai scos din noroi, să vii la întâlnire cu mine "pe cale". Și atunci prima dată ai fulgerat ochii mei cei bolnavi cu strălucirea curată a Feței Tale, așa încât am pierdut și lumina pe care socoteam că o am, și nici nu am putut să Te cunosc pe Tine Însuți cinc poți să fii, de vreme ce n-am reușit să văd nici strălucirea Feței Tale, nici

---

¹⁰ Este vorba aici de urcușul duhovnicesc spre dobândirea cunoașterii lui Dumnezeu sub îndrumarea părintelui duhovnicesc. Urcușul este presărat cu căderi și ridicări. De multe ori apa cunoștinței și cunoașterii de Dumnezeu este tulburată de noroiul păcatelor și al patimilor. Sub îndrumarea părintelui duhovnicesc această apă devine tot mai limpede și mai curată, ea putând fi băută fără nici un pericol.

¹¹ Sfântul Simeon relatează neînțelegerile pe care le-a întâmpinat din partea monahilor în mijlocul cărora se nevoia pentru a ajunge la vederea luminii dumnezeiești. În pofida tuturor greutăților întâlnite, sfințenia și calitățile duhovnicești ale tânărului ieromonah s-au impus repede și în anul 980, în urma morții egumenului Antonie, el va fi ales egumen, fiind confirmat de patriarhul Nicolae al II-lea Hrisoverghi (979-991).

să o înțeleg sau să o pricep. De atunci, în timp ce mă opream mai des lângă același izvor, Tu, Dumnezeu Cel Preaînalt, nu ai socotit nedemn să cobori (la mine), însă, ajungând aproape de mine și prinzând capul meu, îl cufundai în apă, și ai făcut să văd mai clar lumina Feței Tale. Îndată după aceea Te îndepărtai fără să îmi fi îngăduit să cunosc că Tu ai fost Cel Care ai făcut aceasta sau să cunosc de unde ai venit și unde Te întorci. Pentru că nu mi-ai hărăzit-o încă pe aceasta. Căci în timp ce veneai pentru puțin (timp) și tot așa de repede plecai, treptat Te arătai Întreg tot mai mult, mă spălai cu apă și-mi dăruiai să văd o lumină tot mai clară și mai puternică¹².

După ce ai făcut aceasta cu mine mult timp, m-ai învrednicit să văd lucru înfricoșător și taină mare. Într-adevăr, în timp ce veneai, și după înțelegerea mea mă spălai, mă curățai cu apă, de multe ori mă afundai cu capul în ea, am văzut în apă fulgerele care mă luminau și razele Feței Tale, și mă vedeam pe mine spălându-mă cu apă luminată. De unde și cine era autorul acestui lucru însă nu știam. Mă bucuram deoarece crescându-mi credința, înaripat cu nădejdea și înălțat până la cer îi "uram" cu înverșunare pe acei înșelători care îmi aruncau cuvintele rătăcirii și minciunii, dar îi iertam pentru prostia lor și nu mi-i apropiam nici pentru prietenie sau pentru convorbire, evitând chiar vătămarea cauzată de vederea lor. Din contră, lucrătorul și ajutorul meu, vreau să spun pe sfântul Tău ucenic și apostol, îl cinsteam, îl prețuiam și îl iubeam din inimă, ca pe Tine Însuși, care m-ai plăsmuit și căzând la picioarele lui ziua și noaptea îl rugam: "Dacă poți, ajută-mi mie", cu convingerea că toate câte le vrea are puterea de la Tine să le înfăptuiască¹³.

Aflându-mă eu în această stare pentru o perioadă de timp destul de îndelungată, am văzut din nou o altă taină înfricoșătoare. Prinzându-mă, Te-ai înălțat la ceruri și m-ai ridicat împreună cu Tine, eu fiind fie în trup, fie în afara lui, nu cunosc, numai Tu singur știi, Cel Care ai săvârșit aceasta. Și am rămas un timp acolo împreună cu Tine și m-am cutremurat de măreția slavei Tale (ce slavă și a Cui nu știu) și am amețit de înălțimea

---

¹² Dumnezeu i se descoperă omului numai atât cât este necesar acestuia pentru mântuire. Odată experiat acest contact al omului cu Dumnezeu, bucuria care se naște din această unire îl face pe om să-L dorească neconținut pe Dumnezeu, să doască să rămână unit cu El pentru totdeauna. Sfinții Părinți vorbesc de multe ori de o "ascundere" a lui Dumnezeu de la fața omului, lăsându-l să cadă în păcat tocmai pentru a-L căuta cu și mai mare insistență, spre a ajunge la "metanoia" și pe măsura smereniei să se unească cu El.

¹³ Este vorba despre conflictul pe care l-a avut Sfântul Simeon cu unii călugări datorită supunerii austere față de părintele lui duhovnicesc, Simeon Evlavestatul. Acesta a fost și unul din motivele pentru care Sfântul Simeon a fost exilat, în urma conflictului avut cu Ștefan al Nicomidiei.

nemăsurată (la care mă găseam) și m-am temut cu totul. Însă din nou m-ai lăsat singur pe pământul pe care locuiam mai înainte, și m-am trezit plin de mirare și plângând, chinuit de suferința mea. Apoi, deși eram căzut la pământ și deoarece s-au deschis din nou cerurile, ai socotit de cuviință să-mi arăți acolo Fața Ta ca un soare fără formă. Și nici astfel nu mi-ai îngăduit să cunosc cine ești (cum să se întâmple aceasta fără să-mi vorbești). Însă, imediat după aceasta Te-ai ascuns și am început să fug căutându-Te pe Tine, Cel pe care nu reușeam să-L cunosc, și doream să văd frumusețea Ta și să cunosc înlăuntrul meu cine ești. Pentru aceasta, din toată puterea mea și din focul dragostei Tale, plângeam continuu neștiind cine ești Tu cu adevărat, Cel Care m-ai adus la ființă din neființă, m-ai scos din mocirla păcatelor și mi-ai devenit toate câte s-au spus. Astfel, mi Te-ai arătat de multe ori și de multe ori mi Te-ai ascuns cu totul fără să-mi vorbești. Văzând eu fulgerele și strălucirea feței Tale - așa cum o vedeam cu puțin timp înainte în apă - că mă învăluiesc în mod repetat, neputând cu desăvârșire să le păstrez, îmi aduceam aminte unde Te-am văzut odată, și presupunând fără de minte că altul este acela, din nou ceream cu lacrimi să Te văd. Deci ocărându-mă înlăuntrul meu cu multă durere, necaz și supărare și uitând de mine însumi, de toată lumea cu desăvârșire și de cel ce sunt în lume, negândind nici măcar la umbră sau la orice altceva, negândind deasemenea că există ceva văzut, te-ai arătat Tu Cel Nevăzut, Tu Cel Neatins și Nefăcut; și mi Te arătai că curățești mintea mea și-mi lărgești sfera sufletului și îngăduind să văd slava Ta într-o măsură tot mai mare, strălucind Tu însuși crești și Te mărești încă și mai mult, și astfel am înțeles, odată cu îndepărtarea întunericului, că Tu ești Cel ce Te apropii și vii de multe ori în simțuri¹⁴. Când într-adevăr luna strălucește, și norii se văd cum se mișcă, luna se vede și se arată ca și cum ar alergera cu viteză, fără să se abată cu ceva din drumul ei obișnuit sau să-și schimbe traiectoria cea dintru început. Astfel Stăpâne, Te arătai venind Tu Cel Nemișcat, că crești Tu Cel Neschimbabil, că iei formă Tu Cel fără formă.

Ca și în cazul orbului (Mc. 8, 23) care își recapătă vederea treptat și începe să înțeleagă constituția omului, istorisind puțin câte puțin ceea ce este ea, nu se schimbă și nu se transformă forma (chipul omului) pentru vedere, ci mai degrabă optica ochilor lui, purificată, vede (contemplă) forma așa cum este ea, ca și cum se întipărește toată pe vedere și prin aceasta pătrunde, se curățește și se încrestează în partea rațională și memoratoare a sufletului ca pe o placă, astfel și Tu Te-ai făcut văzut după ce mi-ai curățit mintea cu lumina Sfântului Duh.

---

¹⁴ Eliberarea sufletului de lucrurile pământești și de amintirea lor, curățirea minții de tot ceea ce este văzut, reprezintă o condiție sine-qua-non pentru vederea și contemplarea lui Dumnezeu.

Și deoarece mintea vedea mai profund și mai clar, mi se părea că Tu veneai de undeva și mi Te arătai mai strălucitor și mi-ai hărăzit să văd caracterul "Chipului celui fără de chip" și atunci m-ai luat afară din lume (cred că pot spune afară din trup, însă nu mi-ai îngăduit să cunosc aceasta cu exactitate) m-ai luminat și astfel în timpul viziunilor mele Te-ai arătat (a fi) "Totul în toate" în timp ce eu vedeam bine. Însă când am spus: "O, Doamne! Cine ești?" atunci pentru prima dată m-ai învrednicit pe mine cel desfrânat să aud glasul Tău și mi-ai vorbit dulce în timp ce eu mă ridicam orb și înspăimântat și încercam cumva să înțeleg zicând: "Ce vrea (să fie) această slavă și măreția acestei străluciri? Cum și de unde am fost eu învrednicit să am parte de aceste bunătăți?" "Eu, spune, sunt Dumnezeu care a devenit om pentru tine și deoarece m-ai căutat cu tot sufletul tău, iată de acum vei fi fratele Meu și împreună moștenitor cu Mine și cu prietenul Meu". Uimit eu de toate acestea, cu sufletul înfricoșat și cu puterea paralizată am răspuns: "Cine sunt eu și ce am săvârșit eu nemernicul Stăpâne pentru ca să mă învrednicești de atâtea bunătăți și să mă faci părtaș și moștenitor unei asemenea slave?" Pe când gândeam că această slavă și bucurie este cu mult mai presus decât mintea mea, Tu Stăpânul care dialoghezi (conversezi) ca prietenul cu prieten, având ca intermediar pe Sfântul Duh care vorbește în mine, mi-ai spus: "Acestea ți le-am dăruit pentru dorința, năzuința și credința ta și încă îți voi mai da. Pentru că ce altceva ai sau ai avut al tău propriu, de vreme ce ai fost creat gol de Mine, încât luându-l pe acela (pe trup) să-ți dau în locul acelora pe acestea? Dacă însă nu te vei elibera de trup nu vei putea vedea desăvârșirea și nici nu te vei bucura în totalitate de ea". Apoi eu am spus: "Și ce este mai mare și mai strălucitor decât aceasta? Mie îmi este suficient să fiu astfel și după moarte". Tu ai răspuns: "Ce suflet mic ești că te mulțumești cu aceste puține bunuri". Într-adevăr, acestea în comparație cu cele viitoare sunt ca cerul desenat pe o hârtie și ținut în mână, pentru că cu cât este mai mic acest cer decât adevăratul cer, cu atât mai mare și se va descoperi slava viitoare față de aceea care se vede acum.

După ce ai spus aceasta ai tăcut și încet-încet Te-ai ascuns de la ochii mei, Dulcele și Bunul Stăpân, fie din cauză că eu m-am îndepărtat de Tine, fie că ai fugit Tu de mine, nu cunosc. Atunci m-am întors în interiorul meu, crezând că am venit de undeva și am intrat în casa sufletului meu de mai înainte. Astfel, amintindu-mi acoperământul slavei și al cuvintelor Tale umblând, stând jos, mâncând, bând, rugându-mă, plângeam și mă bucuram cu o bucurie de nedescris, după ce Te-am cunoscut pe Tine, Păstorul tuturor. Cum să nu mă bucur? Mâhnit însă în toate acestea și dorind din nou să Te văd, când m-am dus odată să sărut icoana imaculată a Maicii Tale și m-am închinat ei, Tu, înainte să mă ridic Mi-ai apărut în durerea inimii mele, transformând-o pe aceasta în lumină și atunci am cunoscut că Te am

în interiorul meu. De atunci nu Te mai iubeam prin aducearea aminte de Tine și de cele ale Tale ci m-am încredințat și am crezut că Te am cu adevărat în interiorul meu pe Tine, dragostea întruchipată, pentru că dragostea adevărată ești Tu, Dumnezeu.

Nădejdea, după ce s-a sădit prin credință și în aceasta s-a adăpat prin pocăință și lacrimi și apoi a fost luminată de lumina Ta, s-a înrădăcinat și a crescut mult. Mai târziu ai venit Tu, Bunul Arhitect și Creatorul, să tai cu cuțitul ispitelor ramurile de prisos ale gândurilor care au crescut prea înalte și în unica nădejde ai altoit sfânta dragoste a Ta ca rădăcină a unui copac, văzând deci această rădăcină cum crește și îmi vorbește în fiecare zi. Mai degrabă însă Tu ești Cel care mă înveți și mă luminezi încât am depășit orice credință și nădejde, și trăiesc cu o bucurie atât de mare după cum predica Sf. Ap. Pavel: "Ceea ce vede cineva ce rost mai are să nădăjduiască?" Dacă eu Te am ce să nădăjduiesc mai mult? Ascultă încă puțin, a spus din nou Stăpânul: "După cum vezi Soarele oglindindu-se în apă și nu-l vezi deloc pe el însuși în realitate, deoarece mai degrabă îți întorci privirea în jos, așa să înțelegi și ceea ce se întâmplă cu tine. Să "asiguri" sinele tău și să grijești să Mă păstrezi în interiorul tău curat și cu înțelepciune așa cum soarele se oglindește în apa curată. Apoi te vei învrednici să Mă vezi altfel, așa cum ți-am spus, după moarte. Dacă însă nu vei face așa, tot ansamblul acestor nevoințe, cuvinte și fapte nu-ți vor folosi deloc, ci mai degrabă te vor condamna mai tare și-ți vor provoca o mare nenorocire deoarece (este) după cum auzi: "Cei puternici vor fi judecați pe măsura puterii lor" (Înt. lui Solomon 6, 6). De altfel sărăcia nu se face pricina unei mari rușini la săracul din naștere iar suferința provocată de ea nu-l chinuiește foarte mult, așa cum se întâmplă cu acela care s-a îmbogățit și a fost slăvit și a fost înălțat și s-a unit cu împăratul pământesc, pentru ca apoi să cadă din toate acestea (și) să devină sărac (chiar dacă lucrurile pământești nu sunt de aceeași natură cu cele duhovnicești și nevăzute). Pentru că aceia care pentru oarecare cauză cad din prietenia și slujba împăratului pământesc sunt îndreptățiți să rămână stăpâni pe averea lor, să se bucure de ea și să trăiască; dacă însă cineva va cădea din dragostea și prietenia Mea, nu mai poate să trăiască pentru că Eu sunt viața lui, ci imediat este golit de toate și este dat dușmanilor Mei și ai lui. Aceia, luându-l din cauza bunăvoinței și a dragostei pe care a avut-o pentru Mine, îl pedepsesc, îl batjocoresc și-l ridiculizează.

Da, într-adevăr Împărate Sfinte, așa cred și eu în Tine Dumnezeul meu că stau lucrurile și căzând mă rog Ție, păzește-mă pe mine nevrednicul și păcătosul pe care l-ai mântuit și întărește cu puterea Ta floarea dragostei Tale pe care ai altoit-o în pomul nădejzii mele, ca să nu fie spulberată de vânturi, să nu fie distrusă de furtună, să nu fie ruptă de vreun dușman, să nu fie arsă de focul nepăsării și să nu se usuce din cauza desfrânării și a

lenei și să nu dispară din cauza slavei deșarte. Pentru că Tu, Cel care mi-ai dăruit și cultivat acest pom înlăuntrul meu, cunoști că din cauza lui sunt fără ajutor de la om, deoarece pe împreună-lucrătorul cu mine, ajutorul meu și apostolul Tău, după cum ai voit Tu, l-ai despărțit trupește de mine. Tu cunoști boala mea, Tu știi necazul și neputința mea în toate. Pentru aceasta, de acum înainte, milostivește-Te mai mult spre mine Multmilostive Doamne. Ție-ți cad înainte din inimă, să nu mă lași voinței mele, Tu care mi-ai făcut atâta bine, ci întărește sufletul meu în dragostea Ta și înrădăcinează în el dragostea Ta, încât, după făgăduința Ta curată, sfântă și nemincinoasă, Tu să fii în mine și eu să exist în Tine, să mă acopăr de această dragoste și eu să o acopăr și să o păzesc înlăuntrul meu și pe de o parte Tu să mă vezi în ea iar eu pe de altă parte să mă învrednicesc să Te văd prin ea, acum ca în oglindă așa cum ai spus, iar atunci, în viitor, în toată dragostea pe Tine Întreg, care ești agape și ai îngăduit să fii numit. Pentru că Ție Ți se cuvine toată mulțumirea, puterea, cinstea și închinăciunea, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor, Amin.

CUVÂNT LA POGORÂREA DUHULUI SFÂNT

Sfântul Grigorie Palama

Trad. de diac. *Eugen Moraru*

1. Cu puțin timp înainte, am văzut și noi cu ochii cei mari ai credinței pe Hristos Cel înălțat; cu nimic mai puțin decât cei învredniciți să-L vadă cu ochii lor. Și n-am fost lipsiți nici noi acestei fericiri, ca și aceia. Căci a zis Domnul: "fericiți cei ce n-au văzut și au crezut" (Ioan 20, 29), adică cei care prin auzire au luat cunoștință și prin credință au văzut. Am văzut deci, cu puțin înainte, pe Hristos înălțându-Se de la pământ cu trupul, acum însă, prin Duhul cel trimis de El ucenicilor vedem până unde a ajuns Hristos Cel înălțat, până la ce vrednicie a urcat firea noastră pe care și-a asumat-o. Oricum, a urcat acolo de unde a coborât Duhul cel trimis de El. Iar de unde a coborât Duhul, aceasta o arată Cel care vorbește prin profetul Ioil și zice: "voi vărsa din Duhul Meu peste tot trupul" (Ioil 3, 1), către Care și David zice: "trimite-vei Duhul Tău și se vor zidi și vei înnoi fața pământului" (Ps. 103, 31). Prin urmare, atunci când S-a înălțat, Hristos S-a urcat la Tatăl și

a ajuns în sânul cel părintesc al Tatălui, acolo de unde este și Duhul. Și S-a arătat părtaș acestei vrednicii și după omenescul din Sine, trimițând și El, deplin, din ceruri pe Duhul care vine și Se trimite de la Tatăl. Dar să nu socotească cineva că Duhul Sfânt ar fi lipsit acestei calități, de a trimite, auzind că El este trimis de Tatăl și de Fiul, deoarece Duhul nu este doar unul din cei trimiși, ci și unul din cei ce trimit, și împreună binevoiește cu Tatăl și cu Fiul.

2. Aceasta se arată în mod clar și prin profetul Isaia, când zice: "Eu am zidit pământul cu mâinile Mele și am întins cerul... și acum Domnul M-a trimis pe Mine și Duhul Său" (Isaia 48, 13-16), iar Hristos zice iară prin același profet altundeva: "Duhul Domnului peste Mine, căci M-a uns și M-a trimis ca să binevestesc săracilor" (Isaia 61, 1). Prin urmare, Duhul Sfânt nu este numai trimis, ci și trimite pe Fiul Cel trimis de la Tatăl și de Care este arătat a fi de aceeași putere și demnitate, coexistent și împreună-lucrător Tatălui și Fiului. Bunăvoirea Tatălui și împreuna-lucrare a Duhului, din negrăita Sa iubire de oameni, Fiul Cel Unul Născut al lui Dumnezeu a plecat cerurile și S-a pogorât de sus, S-a arătat pe pământ ca și noi, și cu noi a petrecut, și a făcut și a învățat lucruri mari și minunate, înalte și cu adevărat vrednice de Dumnezeu, îndumnezeitoare mântuitoare pentru cei credincioși Lui.

3. După aceea, pătimind de bună voie pentru mântuirea noastră, a fost îngropat și a înviat a treia zi, S-a înălțat la ceruri și a șezut de-a dreapta Tatălui și de acolo, împreună, a lucrat coborârea dumnezeiescului Duh, împreună trimițând cu Tatăl dumnezeiasca putere de sus, după cum împreună cu Tatăl a și făgăduit. Acesta, adică Fiul, șezând acolo, întru cele de sus, strigă parcă de acolo către noi: cel care vrea să se arate în acea slavă, să fie părtaș împărăției cerurilor, să fie chemat fiu al lui Dumnezeu și să afle viață nemuritoare, slavă negrăită, desfătare nestricăcioasă și bogăție necheltuită, acela să asculte poruncile Mele și să urmeze, imitând după putere petrecerea Mea, și să facă întru toate așa cum am făcut Eu venind pe pământ și cum am învățat, așezând legi mântuitoare și înfățișându-mă pe Mine Însumi drept model. Cu adevărat, prin faptele și minunile Lui a adeverit Mântuitorul învățătura Evangheliei și a desăvârșit-o prin patimile Sale și a înfățișat marele și mântuitorul ei folos prin învierea Sa din morți, prin înălțarea Sa la ceruri și prin venirea dumnezeiescului Duh din ceruri la ucenici pe care o prăznim astăzi. După învierea Sa din morți și după arătarea către ucenici, înălțându-Se a zis: "iată, Eu trimit peste voi făgăduința Tatălui Meu; voi însă ședeți în cetatea Ierusalimului până ce vă veți îmbrăca cu putere de sus" (Luca 24, 49), și asta deoarece "veți lua putere venind peste voi Duhul Sfânt și veți fi martori în Ierusalim și în toată Iudeea și până la marginile pământului" (F. Ap. 1, 8).

4. Când se împlinea deci ziua Cincizecimii, socotită de la Înviere, și pomenirea căreia a venit acum, în timp ce ucenicii erau adunați împreună și se găseau toți în locul cel de sus (referire la F. Ap. 2, 1-2), dar și fiecare în locașul cel de sus al lăuntrului său personal, fiecare adunat în cugetul său (căci erau adunați în liniște, înălțând rugăciune și cântări către Dumnezeu), deodată, "din cer, fără de veste, s-a făcut un vuiet, ca de suflare de vânt ce vine repede, și a umplut toată casa unde ședeau ei" (F. Ap. 2, 2). Acesta este vuietul despre care a prezis Ana proorocița când a primit făgăduința despre Samuel: "Domnul din înălțimea cerului a tunat, El va da tărie și va înălța fruntea unșilor Săi" (I Regi 2, 10). Acesta este vuietul acela pe care l-a spus mai dinainte vederea lui Ilie Proorocul, când zice: "iată adiere ușoară de vânt și în ea este Domnul" (III Regi 19, 12), adierea aceea era glas de suflare. Găsești exemple de astfel de suflare și în Evanghelia lui Hristos. Căci în ziua cea de pe urmă a sărbătorii, care era Cincizecimea, după cum spune cuvântătorul de Dumnezeu și evanghelistul Ioan, a stat Iisus și a strigat: "dacă însetează cineva, să vină la Mine și să bea" (Ioan 7, 37). Și spune că "a zis aceasta despre Duhul pe care aveau să-l primească cei care cred în El" (Ioan 7, 39). Iar după Învierea Sa din morți a suflat asupra ucenicilor și a zis: "Luați Duh Sfânt" (Ioan 20, 22).

5. Căci strigarea Lui a marcat dinainte acel vuiet, iar suflarea a marcat acel suflu care acum s-a revărsat de sus și care ca un vuiet puternic și nemaiauzit a venit din cer și cheamă tot ce se află sub cer și izvorăște harul pentru toți cei care vin cu credință și îl aduce în toți. Este "suflarea ce vine repede" pentru că biruiște toate, întrece opreliștile vicleanului, surpă toate cetățile și întăriturile celui vrăjmaș, smerește pe cei mândri, înalță pe cei smeriți cu inima, strânge cele risipite, rupe legăturile păcatelor și dezleagă pe cele ținute. A umplut deci casa unde erau, făcând-o pe aceasta colimvitră duhovnicească, împlinind făgăduința făcută lor de Mântuitorul pe când Se înălța: "Ioan a botezat cu apă, iar voi veți fi botezați cu Duh Sfânt, nu după multe zile" (F. Ap. 1, 5). Până și numele pe care l-a dat lor s-a arătat a se adevăra, căci prin vântul acela din cer apostolii au devenit cu adevărat "fii ai tunetului" (Marcu 3, 17), căci "li s-au arătat, împărțite, limbi ca de foc și au șezut pe fiecare dintre ei. Și s-au umplut toți de Duhul Sfânt și au început să vorbească în alte limbi, precum le dădea lor Duhul a grăi" (F. Ap. 2, 3-4).

6. Acelea care în chip minunat s-au săvârșit prin trupul Stăpânului și au arătat că este Fiul lui Dumnezeu Cel Unul Născut, în însuși Ipostasul Său, și care în vremea din urmă cu noi a petrecut, sunt împlinite acum și încep a se săvârși și cele care arată că Duhul Sfânt există în Ipostas propriu, așa încât noi să cugetăm și să gândim la marea și închinătoarea taină a Sfintei Treimi. Cu adevărat Duhul Sfânt lucrase și mai înainte, căci El este cel care a grăit prin prooroci, și a prevestit cele viitoare. A lucrat apoi și

prin ucenici, alungând demoni, vindecând boli, iar acum s-a arătat tuturor că are existență ipostatică proprie, arătându-se sub forma limbilor de foc. Și după ce a stat în chip împărătesc peste ucenicii lui Hristos, ca și când s-ar fi instalat pe tron, i-a făcut pe aceștia organe ale puterii Lui.

7. Dar de ce oare S-a arătat Duhul sub chipul limbilor? Ca să arate coexistența Lui cu Logosul lui Dumnezeu, căci nimic nu are o apropiere mai mare de cuvânt decât limba. În același timp, și spre învățătură, deoarece acela care învață cele despre Hristos trebuie să aibă limbă plină de har. Dar de ce oare limbi arzătoare, ca de foc? Desigur, nu numai ca să arate deoființimea Duhului cu Tatăl și cu Fiul, pentru că foc este Dumnezeuul nostru, și încă foc ce arde toată răutatea, ci și din cauza îndoitei lucrări a predicii apostolilor. Și aceasta pentru că în același timp poate fi spre binefacere sau spre pedeapsă, și precum focul are calitatea să lumineze și să ardă tot așa și cuvântul învățaturii celei după Hristos luminează pe cei ce-l ascultă, iar pe cei ce nu-l primesc îi face vrednici chinului și focului veșnic. Și a spus limbi nu "*de foc*" ci "*ca de foc*" ca să nu socotească cineva că focul acela este materialnic și supus simțului și ca să putem înțelege arătarea Duhului prin această concretizare, sub forma limbilor. Dar din care motiv s-au văzut limbile împărțite peste aceștia? Din cauză că numai lui Hristos, Cel venit de sus, nu i Se dă de la Tatăl Duhul cu măsură, căci El și după trupul pe care Și l-a asumat deține toată puterea dumnezeiască și toată lucrarea. Nimănui altcuiva nu i-a fost dat întreg harul Sfântului Duh, ci fiecare în chip personal dobândește unul sau altul din darurile Lui. Și să nu se creadă că harul dat sfinților de Duhul este însăși ființa Acestuia.

8. Faptul că limbile au stat pe fiecare în parte arată nu numai demnitatea împărătească, ci și unicitatea dumnezeiescului Duh, căci zice că "a șezut pe fiecare din ei și s-au umplut toți de Duhul Sfânt" (F. Ap. 2, 3-4). Deci, chiar și atunci când este împărțit după diferite puteri și lucrări, în fiecare din lucrările și puterile Lui este prezent și lucrător întreg Duhul, împărțit în chip neîmpărțit, și participând în integritatea Lui, după chipul prezenței soarelui în raza sa. Și vorbeau în alte limbi, în alte dialecte, către cei adunați acolo, din fiecare neam, după cum le dădea lor Duhul a grăi, căci au devenit organe ale Lui, lucrând și mișcându-se după voia și puterea Aceluia. Orice organ care primește ceva din afară se face pătaș nu ființei ci lucrării celui care lucrează, devine și el, la rândul său, un organ al aceluia, după cum zice și David vorbind cu Duhul: "Limba mea este până de scriitor ce scrie iscusit" (Ps. 44, 2). Pana de scris devine organ al scrisului, făcându-se pătașă lucrării, nu și ființei celui care scrie, însemnând cele ce vrea și poate plăsmui scriitorul.

9. Dar oare cum este Duhul Sfânt făgăduință a Tatălui (F. Ap. 1, 4)? Pentru că a prevestit-o mai dinainte prin profeții Săi, zicând prin Iezechiel: "că vă voi da inimă nouă și Duh nou, și voi pune Duhul Meu înlăuntrul

vostru" (Iezechiel 36, 26-27), iar prin Ioil proorocul zice: "În zilele cele de pe urmă voi vărsa din Duhul Meu peste tot trupul" (Ioil 3, 1). Pe acesta râvnindu-l și Moise a rostit zicând: "cine va da profeți totdeauna poporului Domnului, când va da Domnul Duhul Său peste ei?" (Numerii 11, 29). Și, pentru că una este bunăvoirea și făgăduința Tatălui și a Fiului, a zis celor ce cred în El: "cine va bea din apa pe care Eu o voi da lui se va face izvor de apă curgătoare spre viața veșnică" (Ioan 4, 14). Și iară: "cel care crede în Mine, precum a zis Scriptura, râuri de apă vie vor curge din pânțele lui" (Ioan 7, 38). Și, explicând, zice evanghelistul: "aceasta a zis-o despre Duhul pe care aveau să-L primească acei ce cred în El" (Ioan 7, 39). Venind însă spre mântuirea patimă zicea către ucenicii Săi: "de Mă iubiți, păziți poruncile Mele. Și Eu voi ruga pe Tatăl și alt Mângâietor vă va da vouă ca să fie cu voi în veac, Duhul Adevărului" (Ioan 14, 15-17); și iară: "Acestea vi le-am spus, fiind cu voi; dar Mângâietorul, Duhul Sfânt, pe Care-L va trimite Tatăl, în numele Meu, Acela vă va învăța toate" (Ioan 14, 25-26). Sau: "când va veni Mângâietorul, pe Care Eu îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul Adevărului, Care de la Tatăl purcede, Acela va mărturisi despre Mine" (Ioan 15, 26) și "vă va călăuzi la tot adevărul" (Ioan 16, 13).

10. Acum s-a împlinit deci făgăduința și a coborât Duhul Sfânt, Cel trimis și dat de Tatăl și de Fiul, și după ce i-a cuprins pe ucenici în chip luminat, i-a aprins în chip dumnezeiesc, sau mai bine spus i-a arătat luminători mai presus de lume și peste întreaga lume, având cuvântul vieții celei veșnice, și a luminat prin ei întreaga lume. Așa precum cineva, aprinzând o lumină din altă lumină și din aceea aprinde alta și așa mai departe, are tot timpul acea lumină, păstrând-o prin transmitere, tot așa, prin hirotonie (punerea mâinilor) făcută de apostoli asupra ucenicilor lor și apoi de către aceștia altora, harul cel dăruit al Duhului Sfânt străbate astfel generațiile și luminează pe toți care cred păstorilor și învățătorilor celor duhovnicești.

11. Pe acest har și dar al lui Dumnezeu, pe această luminare a Evangheliei Duhului Sfânt, o aduce în cetate fiecare din arhieriei cei rânduiți la vremea lor. Cel care se leapădă de vreunul din aceștia, atât cât o poate el face, întrerupe harul lui Dumnezeu și dumnezeiasca succesiune, și prin aceasta se desparte de Dumnezeu și unii ca aceștia se dedau la tot felul de rele purtări și nenorociri care vin, pe care și voi le-ați cunoscut prin proprie experiență, nu cu mult înainte*. Dar acum, după ce v-ați întors și voi la păstorul sufletelor voastre, la păstorul cel rânduit de Dumnezeu, dacă veți crede povețelor mele, care sunt spre mântuire, atunci să prăznuiți cum se cuvine pomenirea venirii Duhului Sfânt, care a coborât din negrăita iubire

---

* Referire la conflictele și tulburările religioase din timpul păstoririi sale la Tesalonic.

de oameni pentru mântuirea noastră, din care, și pentru care, și Unul Născut Fiul lui Dumnezeu a coborât, aplecând cerurile și luând trup de la noi.

12. Dacă după ce S-a urcat la ceruri cu trupul nu trimitea Duhul Sfânt, Care să fie cu ucenicii Săi și să-i întărească și prin asta și pe cei care, prin ei, sunt prin generații moștenitori și învățători ai Evangheliei harului, atunci propovăduirea adevărului nu s-ar fi făcut la toate neamurile și nici nu ar fi ajuns, coborând în timp, până la noi. De aceea acum, Stăpânul Cel iubitor de oameni i-a arătat pe ucenicii Săi părtăși, părinți și slujitori ai luminii și ai vieții celei veșnice, ca unii care renasc spre viața veșnică și îi fac fii ai luminii și părinți ai luminării pe toți care sunt vrednici. Și, așa cum a prevestit prin Duhul, va fi cu ei până la sfârșitul veacurilor (Matei 28, 20), căci El una este cu Tatăl și cu Duhul nu după ipostasă ci după dumnezeire, și Unul este Dumnezeu și întreit, într-o atotputernică și tri-ipostatică dumnezeire. Iar Duhul era dintotdeauna și coexista cu Tatăl și cu Fiul. Căci cum ar fi putut exista Tatăl și Mintea cea fără de început, fără un Fiul și un Cuvânt împreună fără de început? Cum oare ar fi putut exista Cuvântul Cel veșnic, fără Duhul Cel împreună veșnic? Existând deci de-a pururea, Duhul Sfânt este și va fi împreună Creator cu Tatăl și cu Fiul al tuturor celor create și împreună înnoind pe cele stricăcioase și împreună-ținând pe cele împărțite în existență; El, Duhul, Care este pretutindeni și pe toate le împlinește, purtând și cârmuind toate. Adevăr zice psalmistul către Domnul: "Unde mă voi duce de la Duhul Tău și de la fața Ta unde voi fugi?" (Ps. 138, 7).

13. Dar Duhul nu este numai peste tot, ci și peste tot ce există, nu numai în tot veacul și timpul, ci și înainte de orice veac și timp; nu numai până la sfârșitul veacurilor va fi cu noi, după făgăduință, ci cu mult mai mult va rămâne cu cei vrednici în veacul cel viitor, făcându-i nemuritori și umplându-i de slavă veșnică și după trup, ceea ce și Domnul a zis către ucenicii Săi: "Eu voi ruga pe Tatăl și alt Mângâietor vă va da vouă ca să fie cu voi în veac" (Ioan 14, 16). Adevăr zice și Apostolul: că "se seamănă", adică se îngroapă în pământ acest "trup firesc" ce a murit, trupul fizic, cel zidit ca trup având suflet, care se mișca și se menținea în existență, dar "înviază trup duhovnicesc" (I Corinteni 15, 44), trup mai presus de fire, condus de Duhul Cel dumnezeiesc și îmbrăcat cu nemurirea, cu nestricăciunea și slava, prin puterea Duhului. Și zice: "Făcutu-s-a omul cel dintâi, Adam, cu suflet viu; iar Adam cel de pe urmă cu duh dătător de viață" (I Corinteni 15, 45). Omul cel dintâi era din pământ și pământesc, al doilea este Domnul din cer. Precum este cel pământesc așa sunt și cei pământești, și precum este Cel ceresc așa sunt și cei cerești (I Corinteni 15, 47-48).

14. Cine sunt aceștia? Sunt cei întăriți și neclintiți în credință, care totdeauna prisosesc în lucrul Domnului și, prin ascultarea cea către El,

poartă în ei chipul Celui ceresc, după cum și zice, prin evanghelistul Ioan, Înaîntemergătorul Domnului: "cel ce nu ascultă de Fiul nu va vedea viața, ci mânia lui Dumnezeu rămâne peste el" (Ioan 3, 36). Și cine va putea suferi urgia lui Dumnezeu? Și cât de înfricoșător este fraților să cadă cineva în mâinile urgiei lui Dumnezeu Cel viu, căci dacă ne temem de mâinile dușmanilor, cu toate că Domnul zice: "nu vă temeți de cei ceucid trupul" (Matei 10, 28), care om cu minte nu se va teme de mâinile lui Dumnezeu, care se pot ridica cu urgie împotriva celor ce nu-L ascultă? Cu adevărat se va arăta mânia lui Dumnezeu către cei ce se dedau la desfrâu și la nedreptăți fără întoarcere și țin adevărul în robia nedreptății (Romani 1, 8).

15. Să fugim deci de acea mânie și să ne grăbim a dobândi prin pocăință blândețea și bunăvoirea Prea Sfântului Duh. Dacă are cineva ură pe cineva, să grăbească să se împace cu acela și să se întoarcă spre dragoste, pentru ca nu cumva ura și lupta cu aproapele să-l pârască și să-l condamne că nu are dragostea cea către Dumnezeu. Căci, dacă pe fratele tău pe care l-ai văzut nu-l iubești, cum poți iubi pe Dumnezeu, pe Care nu L-ai văzut? (I Ioan 4, 20). Când avem dragoste unii către alții avem atunci adevărata dragoste cea nefățarnică, și o arătăm cu faptele, neprimind a zice sau a făptui sau a auzi ceva care ar vătăma pe frații noștri, așa cum teologul cel iubit al lui Hristos ne-a învățat zicând: "Fiii mei, să nu iubim cu vorba, numai din gură, ci cu fapta și cu adevărul" (I Ioan 3, 18).

16. Iar dacă cineva a căzut în desfrânare sau preadesfrânare sau în altă necurăție a trupului său, să se îndepărteze de ticăloșia unei asemenea mocirle și prin mărturisire, lacrimi, post și altele asemenea acestora să se cerceteze pe sine, căci pe cei desfrânați, care nu se pocăiesc, îi va judeca Domnul și îi va pedepsi, îi va depărta de la Sine și îi va da chinului în focul cel nestins, precum și la alte chinuri nesfârșite, după cum și zice: "Să nu mai fie pe pământ cei fără de lege și să nu mai vadă slava Celui Preaînalt" (Isaia 26, 10). Iar cel care fură sau lăcomește să nu mai fure și să nu mai lăcomească, iar din cele ce are să dea și celor lipsiți (Luca 12, 33 și Efeseni 4, 28) și să nu mai fie hrăpăreț spre cele străine lui. Și ca să zic pe scurt, dacă doriți viață și să vedeți zile bune și să vă izbăviți de dușmanii care se pornesc asupra noastră și de chinurile care vin de la acel diavol începător de răutate, feriți-vă de orice fei de rău și faceți binele, căci zice către corinteni Apostolul: "Nu vă amăgiți: nici desfrânații, nici închinătorii la idoli, nici adulterii, nici malahienii, nici sodomiții, nici furii, nici lacomii, nici batjocoritorii, nici răpitorii nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu." (I Corinteni 6, 9-10).

17. Dar noi fraților, vă rog, să depărtăm de la noi cuvintele și faptele cele urâte în fața lui Dumnezeu, și cu îndrăzneală să-L chemăm Tată pe Dumnezeu. Să ne întoarcem cu adevărat către El, ca și El să Se întoarcă spre noi și să ne curățească de tot păcatul și să ne facă vrednici harului cel

dumnezeiesc. Și așa, acum și pururea, să prăznuim dumnezeiește și duhovnicește împlinirea cea desăvârșită a făgăduinței celei dumnezeiești, adică venirea și odihna Duhului Sfânt la noi oamenii, care este sfârșitul și împlinirea fericitei nădejdi în Hristos Domnul nostru.

18. Căci Acestuia I Se cuvine slava, cinstea și închinăciunea, împreună cu Părintele Cel fără de început și cu Prea Sfântul și Bunul și de viață Făcătorul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin!

NOTA TRADUCĂTORULUI:

Traducerea s-a făcut după lucrarea Γρηγορίου τοῦ Παλαμά, "Ἄπαντα Τά Ἔργα", τομ. 10, Θεσσαλονίκη, 1985, cu introducere, text, traducere în neogreacă de Prof. Panaghiotis Hristou. Acest cuvânt al Sfântului Grigorie Palama reprezintă în volumul amintit mai sus **Omilia a 24-a**, având următorul subtitlu: "*La arătarea și împărțirea Dumnezeiescului Duh, cea săvârșită în ziua Cincizecimii, în care se face cuvânt și despre pocăință*". Pentru a înțelege mai bine cuprinsul teologic al omiliei în care, mai ales în prima parte, Sfântul Grigorie insistă mult asupra dumnezeirii Duhului și a deoființimii Lui cu Tatăl și cu Fiul, într-o vreme în care disputele teologice legate de **filioque** erau aprinse (sec. XIV), ținem să precizăm câteva puncte, ținând cont de felul în care Sfântul Grigorie le abordează și insistă asupra unei erminii corecte a textelor biblice în cauză:

a) De la început se face o clară distincție între **purcederea** Duhului Sfânt (modul prin care a treia persoană a Sfintei Treimi își are existența în Dumnezeire și care este însușire unică și specifică a Duhului - ca fiind purces din veci din Tatăl) și **trimiterea** sau **arătarea** Lui în lume, ca lucrare comună Persoanelor treimice, atribuită fie Tatălui Care Îl trimite, fie Fiului din Care și peste Care Se odihnește și strălucește, făcându-L arătat lumii, fie chiar Duhului Însuși, ca purtându-se peste întreaga creație, ținând, înnoind și sfințind toate.

b) Duhul Sfânt este din veci, ca și celelalte două Persoane ale Treimii, fiind deoființă, de o putere, de o cinste și de o lucrare cu Tatăl din Care purcede și cu Fiul, Care, ca și Tatăl, îl trimite în lume. Mai mult, Duhul Sfânt Se odihnește în Fiul și strălucește din El, și-L face arătat în cei ce se îmbracă și se nasc în Hristos. În relație cu Fiul, niciodată nu se afirmă că Duhul ar avea existența - adică ar purcede - și de la Fiul ci, și aspectul rămâne foarte clar în toate textele biblice în cauză, că Se trimite și de la Fiul, Se face arătat și de El, tot așa cum și Fiul este trimis de Duhul, așa cum și Isaia profetul și Mântuitorul Însuși, cu aceleași cuvinte, adevăresc faptul că "Duhul Domnului este peste Mine, că Domnul **M-a uns** ca să

binevestesc săracilor, **M-a trimis** să vindec pe cei cu inima zdrobită" (Isaia 61, 1-3; Luca 4, 17-19); iar că Duhul Sfânt Se odihnește peste Fiul, rămâne cu El și strălucește din El, se vede din textele: *Isaia 11, 1-2; Matei 3, 16-17; Ioan 1, 32-34; ș.a.* Dar Duhul Sfânt, Care trimite și arată pe Fiul (așa cum spun textele amintite) este și El trimis de Fiul, după cum se arată în textul de la *Ioan 16, 7*: "Vă este de folos ca să Mă duc Eu. Căci dacă nu Mă voi duce, Mângâietorul nu va veni la voi, iar dacă Mă voi duce, Îl voi **trimite** la voi." (a se vedea același verb folosit și în textul *Ioan 15, 26*). Deci, nu este vorba în nici un caz de o amestecare a celor doi termeni **purcedere** și **trimitere**, așa încât, în textele de mai sus, sau în alte texte paralele să fie folosit când unul când altul sub același înțeles, sau definind aceeași realitate cu privire la Persoana Duhului Sfânt. Cele două verbe folosite pentru **purcedere** (ἐκπορεύομαι) și pentru **trimitere** (πέμπω) au înțeles diferit, fac referire și definesc două realități distincte, care nu se pot confunda. În omilie, Sfântul Grigore Palama accentuează acest aspect, subliniind că Hristos, Cel înălțat la ceruri, Fiul lui Dumnezeu, Cel întrupat pentru noi, acolo a lucrat împreună cu Tatăl coborârea, sau trimiterea Duhului în lume. În altă parte ține să precizeze: să nu creadă cineva, auzind că Duhul Se trimite de la Tatăl, că Duhul ar fi lipsit de calitatea de a trimite, deoarece Duhul nu este numai unul din Cei trimiși, dar și unul din Cei care trimit (deci împreună cu Tatăl și cu Fiul). Și asta întrucât și Duhul Se trimite pe Sine, și trimite și El pe Fiul Cel trimis lumii de la Tatăl. De fapt, erminia corectă a textelor din *Ioan 14, 26; 15, 26; 16, 13-14* dă temei poziției ortodoxe față de **filioque**, respingând răstălmăcirea și confuzia textelor.

Predici, meditații, cateheze

MEDITAȚIE ÎN DUMINICA FLORIILOR

Arhim. *Clement Haralam*

"Iată, Mirele vine în miezul nopții"

(Tropar)

Săptămâna care a început chiar cu ziua de astăzi se numește "Săptămâna Sfintelor Patimi" pentru că prăznuim și pomenim în acest timp toate patimile și pătimirile Mântuitorului nostru Iisus Hristos. El, Cel nepătimaș și mai ales fără de păcat, a binevoit, a acceptat să pătimească orice nedreptate din iubirea Sa față de noi, fiii și făpturile Sale. A acceptat să fie numit păcătos, prieten al vameșilor și al păcătoșilor, pentru a ne izbăvi pe noi din robia patimilor care ne vin din pofte și ne conduc la moartea sufletească.

În această duminică, care deja a trecut, am prăznuit intrarea triumfală a Domnului în Ierusalim. Spunem intrarea triumfală pentru că Domnul vine să biruiască răul, păcatul din noi, prin pătimirea Sa. De aceea, la sfârșitul slujbei, am auzit pe preot zicând: "venind Domnul spre patima cea de bună voie, pentru mântuirea noastră...".

Să ne ducem cu mintea și mai ales să medităm cum, după o reală minune, după o nemaiauzită faptă, aceea a învierii lui Lazăr, cel mort și intrat în putrefacție, Hristos se pregătește să intre în Ierusalim. Trimite pe doi dintre ucenici să-I aducă mânzul asinei - simbolul josniciei - pe care S-a așezat El, Calea, Adevărul și Viața, învățându-ne că peste patimile noastre trebuie să stăpânească sufletul, care este mai de preț decât toate celelalte fapte ale lui Dumnezeu. De aceea Mântuitorul, apreciind valoarea sufletului, S-a întrebat: "ce va da omul în schimb pentru sufletul său?" (Matei 16, 26).

Apoi să ne gândim cum și-au așezat ucenicii hainele, simbolul muncii lor, pe cale și pe asin, învățându-ne că peste patimile noastre trebuie să așezăm lucrarea faptelor bune, după cum ne învață Psalmistul însuși de Duhul Sfânt: "ferește-te de rău și fă binele" (Ps. 33, 13).

Acum Hristos se pregătește să intre în Ierusalim; este așezat pe un asin care, blând, se supune voinței Ziditorului a toate; această ne arată cum și trupul nostru, cel care se îndărătnicește din cauza patimilor, trebuie să se supună voinței Ziditorului, pentru ca sufletul să meargă acolo de unde și-a luat ființa, la Dumnezeu.

Hristos, iată, este în atenția tuturor. Toți Îl laudă, toți Îi strigă: "Osana Fiul lui David; binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului!" (Matei 21, 9). Așa este și trebuie să rămână Hristos: Centrul atenției tuturor

oamenilor, dar în același timp și extremitatea, căci spre El ne îndreptăm, în El - ca Dumnezeu - ne mișcăm și suntem, ca și pasărea în aer, ca și peștele în apă. Dar, pentru că Hristos este centrul, piscul care se vede din orice loc și din orice timp, de aceea este nu numai cinstit și respectat, dar și hulit de mulți, care, din mândrie și invidie, vor să-I ia locul prin judecată și semeție - păcatele primordiale.

Așa se face că stâlpările de finic, ramurile acestea care simbolizează bucuria, și nu o bucurie oarecare, ci bucuria pentru biruința asupra răului, asupra morții, aceste ramuri pe care oamenii astăzi le țin în mâini, peste câteva zile se vor transforma în semne ale urii și suferinței. Așadar, nu peste mult timp, ele vor deveni din frunze spini și din ramuri toiege, după cum spune și o cântare: "Cu stâlpări laudându-L mai înainte, cu lemne mai pe urmă au prins pe Hristos Dumnezeu nemulțumitorii iudei..." (ipacoi).

Lacrimile de la mormântul lui Lazăr, vărsate numai pentru un prieten, peste câteva zile se vor transforma în lacrimi și broboane de sânge, din cauza durerii pentru întreaga lume căzută în moartea păcatului.

Glasul Său, care a strigat pe Lazăr să vină afară și care s-a coborât până la iad pentru a-l scoate din mormânt cu trupul, se va urca până la cer, cerând îndurare de la Tatăl pentru ucigașii Săi: "Părinte, iartă-le lor, că nu știu ce fac" (Luca 23, 34).

Porunca Sa: "dezlegați-i legăturile!" va cuprinde toată omenirea până la sfârșitul veacurilor și va da putere urmașilor Săi: Apostolilor, episcopilor și preoților ca să lege și să dezlege cele ce se întâmplă în poporul Său.

Vrea Hristos ca bucuria Sa să cuprindă toată făptura, iar bucuria aceasta este întreită:

- pentru învierea lui Lazăr, căci văzând pe Învietor nu mai avem frică de moarte;
- pentru învierea lui Hristos, căci moartea pe El nu-L mai poate ține, deoarece este Stăpânul morții și al vieții;
- pentru învierea noastră din moartea păcatului și în vederea vieții veșnice.

Iată, Mirele vine în miezul nopții, în tenebrele păcatului, căci cel ce este în păcat nu știe unde merge, și este cuprins de întunericul și bezna nopții, iar Hristos-Lumina a venit să lumineze lumea. De aceea miezul nopții nu se înțelege astronomic, ci trebuie înțeles simbolic; Hristos vine în mijlocul păcătoșilor, miezul întunericului, căci El, Stăpânul morții și al vieții, al luminii și întunericului, noaptea ca ziua va lumina.

Așa cum după moartea lui Lazăr a urmat bucuria învierii și intrarea triumfală a lui Hristos în Ierusalim, tot așa și după patima Domnului va urma bucuria învierii Sale din morți, precum și intrarea Sa triumfală în Ierusalimul cel ceresc de unde a și venit, unde doresc să fie și cei care urmează pe Hristos-Domnul.

SFINȚII NEAMULUI ROMÂNESC

Duminica a 2-a după Rusalii

Pr. lect. *Gheorghe Popa*

Suntem în duminica a 2-a după Pogorârea Duhului Sfânt. Dacă ne-am uitat cu atenție în calendar, am observat că ea este numită și duminica sfinților români. Cu alte cuvinte, astăzi este ziua în care suntem chemați să aducem prinos de cinstire rugătoare tuturor sfinților pe care neamul românesc i-a dăruit întregii lumi creștine.

Hotărârea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, luată în iunie 1882, de a cinsti în această duminică pe sfinții români nu a fost arbitrară. Ea nu este expresia unei atitudini orgolioase sau triumfaliste față de alte neamuri, ci doar recunoașterea faptului că și spațiul nostru românesc a contribuit prin sfinții săi la înfrumusețarea lumii creștine. Desigur că smerenia caracteristică poporului român ca și împrejurările istorice nefavorabile au făcut ca Biserica noastră să nu canonizeze decât un mic număr dintre ei.

Sărbătoarea închinată sfinților români, pe lângă această justificare istorică și afectivă, are și o justificare teologică, prezentă în mod implicit în textul Sfintei Evanghelii din această duminică: Matei 4, 18-23. După cum am văzut, Sfântul evanghelist Matei ne relatează, în cuvinte simple, chemarea la apostolat a primilor patru apostoli ai Mântuitorului nostru Iisus Hristos și anume: Petru și Andrei, Iacob și Ioan.

Întâlnirea dintre Mântuitorul și viitorii Săi ucenici s-a petrecut pe țărmul lacului din Galileea, una din cele trei provincii ale Palestinei, de care vorbesc Sfintele Evanghelii. Cei patru viitori ucenici erau pescari. Mântuitorul s-a apropiat mai întâi de Petru și de fratele său Andrei, în momentul în care aceștia aruncau mreșile în apă, și le-a spus: Veniți după Mine și vă voi face pescari de oameni. Iar ei, îndată lăsând mreșile, au mers după Dânsul (v. 19-20). Mergând mai departe, Iisus a văzut și pe ceilalți doi frați, Iacob și Ioan, reparându-și în corabie mreșile, împreună cu tatăl lor Zevedeu. La chemarea Sa, aceștia au lăsat corabia și pe tatăl lor și au mers după El. Apoi textul Evangheliei se încheie sugestiv: Și a străbătut Iisus toată Galileea, învățând în sinagogile lor și propovăduind Evanghelia împărăției și tămăduind toată boala și toată neputința în popor (v. 23).

Ceea ce ne surprinde pe noi, cei de astăzi, ascultând textul acesta din Evanghelie, este mai ales simplitatea sa. Simplitatea este o caracteristică a înțelepciunii. Ea nu încearcă să seducă, ci doar să inspire, să deschidă noi

perspective existențiale, însă nu pe calea argumentelor constrângătoare. Evanghelia ne spune simplu că Mântuitorul Iisus Hristos a chemat pe viitorii săi apostoli și ei au răspuns imediat la această chemare. Dar noi ne putem întreba: Cum este posibil ca la un simplu cuvânt câțiva pescari care-și reparau mreșile pentru a-și câștiga hrana zilnică, pentru ei și pentru familiile lor, au lăsat totul și l-au urmat pe Hristos? Chemarea Lui a fost oare precedată sau urmată de un dialog argumentativ, sau doar o privire profundă și un zâmbet copleșitor i-a atras cu putere pe cei patru pescari? Evanghelia nu ne dă explicații. Poate că în mod intenționat sau inspirat ea păstrează tăcere, pentru a ne atrage atenția că întâlnirea noastră cu Hristos, Fiul lui Dumnezeu, este o taină imprevizibilă. De fapt, nu numai întâlnirea noastră cu Hristos este o taină, ci și întâlnirea noastră unul cu altul. De aceea Sfânta Scriptură aseamănă întâlnirea omului cu Dumnezeu cu întâlnirea dintre mire și mireasă, în orizontul bucuriei ceasului lor de nuntă. Prin Taina nunții ei intră cu adevărat pe calea darului și a dăruirii jertfitoare de sine. Inimile tinere sunt cele mai aproape de această taină. De aceea Mântuitorul Iisus Hristos a iubit tinerii, S-a arătat întotdeauna receptiv la întrebările lor și a lăcrimat uneori pentru ei, așa cum s-a întâmplat cu prietenul său Lazăr din Betania.

O altă întrebare care s-ar putea ivi în mintea noastră, parcurgând textul Evangheliei de astăzi, este următoarea: De ce Mântuitorul Iisus Hristos și-a ales primii ucenici dintre pescari și nu dintre învățații, sau, cum se spune astăzi, intelectualii vremii? A condamnat oare știința și învățătura? Dimpotrivă, ultima Sa poruncă dată Sfinților Apostoli înainte de înălțare a fost aceea de a "învăța toate neamurile". Mântuitorul nu a condamnat învățătura în sine, ci învățământul religios al timpului Său, care devenise formal și abstract. Mântuitorul a vrut să restabilească relația firească dintre învățătură și viață sau, cum am spune astăzi, relația dintre credință și știință. Orice învățătură trebuie să rămână deschisă spre un sens spiritual al existenței. Altfel este învățătură moartă, care nu mai ține cont de valoarea și demnitatea veșnică a fiecărei persoane umane.

În altă ordine de idei, noi credem că există și un alt motiv pentru care Mântuitorul Iisus Hristos și-a ales ucenicii dintre pescari. Pescuitul nu este doar o ocupație obișnuită pentru întreținerea vieții biologice, ci și o experiență spirituală. Călătorind pe imensitatea mării, ochii sufletului se deschid, vrând-nevrând, spre alte orizonturi. Nesfârșirea mării, valurile zbuciumate în timp de furtună, deși ne-ar putea înghiți într-o clipă, ele se aștern smerite la picioarele noastre. De aceea marea este o invitație la smerenie. Întâlnirea permanentă a Sfinților Apostoli cu marea a creat în sufletul lor o disponibilitate pentru a răspunde Celui care a certat marea și vânturile pentru a se liniști. Și răspunsul lor a fost un răspuns întemeietor. Ei au răspuns lui Hristos, pentru ca, mai târziu, să devină, la rândul lor,

chemători ai neamurilor spre Hristos. Pe această chemare se va întemeia și răspunsul sfinților români pe care-i cinstim astăzi.

Plecând de la experiența existențială a întâlnirii cu marea și de la răspunsul smerit dat Mântuitorului, Sfântul Apostol Andrei și-a îndreptat pașii spre pământul românesc. Prin predica lui au început să se nască sfinții neamului românesc care, prin viața și lucrarea lor, au transformat spațiul nostru mioritic într-o catedrală vie, într-o fereastră deschisă spre cerul iubirii lui Dumnezeu.

Dar experiența spirituală a sfinților români nu este legată de mare, ci de munte. Muntele este un simbol al ascensiunii, al înălțării smerite, care ajută la disciplinarea minții și mai ales face să sporească puterea spirituală. De aceea Munții Carpați au adăpostit chiliile de taină ale sfinților români. Nu putem astăzi să-i pomenim pe toți pe nume, pentru că, de fapt, numele multora nici nu se cunosc. Au trăit anonimi, prin peșteri și scobituri în piatră, implorând, cu genunchiul frânt, lumina care coboară de sus risipind întunericul. Totuși, înainte de a încheia acest cuvânt, am dori să amintim câteva nume care ar putea să ne arate și nouă, celor de astăzi, cum să descoperim calea spre taina chemării lui Dumnezeu și a răspunsului nostru.

Primul nume este Daniil Sihastru. Îl amintim pentru înțelepciunea și priceperea lui, pentru faptul că l-a ocrotit pe binecredinciosul voievod Ștefan cel Mare și Sfânt și l-a învățat să fie smerit și iubitor de țară. Al doilea nume este Constantin Brâncoveanu. Nicolae Iorga spunea că pe jertfa lui și a fiilor săi s-a întemeiat România modernă. Mormântul său de la Mănăstirea Horezu este până astăzi gol. Și-a pecetluit credința cu jertfa supremă. Al treilea nume este Ioan Hozevitul, care așteaptă să vină acasă, la Mănăstirea Neamț, mănăstirea sa de metanie, cu trupul sfințit în pustiul Iordanului.

Aceste trei nume și toate celelalte pe care nu le putem aminti aici sunt moștenirea noastră cea mai de preț în istorie, pentru că ele sunt mijlocitoare între cei ce au fost înaintea noastră și cei ce vor veni după noi, între timpul nostru rostitor și zorile învierii. De aceea, astăzi, când ierarhia valorilor este în derivă, când ideologii religioase străine ne cutreieră prin case și prin suflete, este de datoria noastră să ne întoarcem la izvoarele adevărate ale sfințeniei și la sanctuarele în care se odihnesc de veacuri sfinții români. Fiecare este chemat să poarte slava lui Dumnezeu pe pământul părinților săi. Nimeni nu este lăsat deoparte. De la cel mai mic până la cel mai mare, de la pescarii de pe țărmul mării la păstorii de pe înălțimile munților, de la smeritul rugător din chilie la savantul truditor în universitate. Lucrând în orice domeniu ca și cum am lucra pentru Dumnezeu dovedim că mergem pe urmele sfinților, care au făcut din viața lor o liturghie și din chilia lor un altar. Pentru toate aceste motive mesajul de suflet al duminicii de astăzi ar putea fi următorul: "Aduceți-vă aminte de mai-marii voștri [...] priviți cu luare aminte cum și-au încheiat viața să urmați-le credința" (Evrei 13, 7).

MINCIUNA ȘI URMĂRILE EI

Pr. Ion Cârciuleanu

Se găsesc în Sf. Scriptură zece propoziții scurte, cu învățături deosebit de prețioase pentru orientarea morală a vieții noastre: sunt cele zece porunci. Dintru început, ele au fost înscrise în firea umană. Când omul era pe punctul de a le uita, din cauza alunecării în păcat, ele au fost scrise din nou pe table de piatră de însuși Creatorul. În felul acesta, ele puteau fi citite și cu ochii trupești.

Dumnezeu a condiționat fericirea sau nefericirea omului de respectarea sau călcarea acestor reguli de viață morală.

Ele sunt mereu vii, valabile, actuale, nu se învechesc niciodată, după cum rezultă din discuția dintre Mântuitorul și un dregător oarecare, care vroia să știe ce trebuie să facem pentru a moșteni viața de veci.

Mântuitorul îi enumeră câteva porunci din Decalog: "Să nu fii desfrânat, să nu ucizi, să nu furi, să nu mărturisești strâmb, cinstește pe tatăl tău și pe mama ta" (Luca 18, 20).

Cunoașterea acestora, însă, nu este de ajuns în vederea realizării scopului sublim al desăvârșirii; se cere și împlinirea lor, lucrarea și rodirea lor în viața de toate zilele.

Ne oprim asupra uneia din aceste porunci: "Să nu mărturisești strâmb împotriva aproapelui tău" (Ieșirea 20, 16). Este porunca a IX-a din Decalog, în care se interzice minciuna, tănuirea cu știință și voință a adevărului. Minciuna poate îmbrăca mai multe forme:

Minciuna este "denaturarea intenționată a adevărului", prin cuvinte, gesturi și fapte.

Ipocrizia sau **fățarnicia**, care constă în tăgăduirea pe ocolite a adevărului, în purtarea falsă a cuiva. Ipocritul zice una și face alta.

Calomnia sau bârfeala, urmărește denigrarea aproapelui, portretizarea lui în culorile cele mai urâte, atribuirea unor păcate și defecte pe care nu le are, sau le are într-o măsură mult mai mică.

Cu o singură lovitură de limbă calomniatorul face trei omoruri: își ucide sufletul său, ucide pe al ascultătorului său și strică bunul nume al celui pe care îl calomniază.

Când ia forma unor imputări grave și publice, calomnia poartă numele de defăimare sau hulire.

Delațiunea este denunțarea sau pâra inspirată de motive josnice: interesul, invidia, ura, răzbunarea, etc. Ea este condamnată sub orice formă s-ar face, dar mai ales prin scrisori anonime.

Lingușirea care constă în laudele meritate și mai mult nemeritate, aduse unor oameni, exploatând înclinarea lor spre vanitate și egoism, spre a obține un folos personal.

Clevetirea este bănuiala nedreaptă, ascultarea vorbirii de rău a aproapelui.

Sub orice formă s-ar înfățișa minciuna este un păcat, fiindcă prin ea se calcă voia lui Dumnezeu, Care cere omului să mărturisească adevărul.

Mântuitorul, când se găsea înaintea lui Pilat, care L-a întrebat dacă este cu adevărat împărat, a răspuns: "Tu zici că Eu sunt împărat. Eu spre aceasta M-am născut și pentru aceasta am venit în lume, ca să dau mărturie pentru adevăr; oricine este din adevăr ascultă glasul Meu." (Ioan 18, 37).

Sf. Ioan Gură de Aur ne spune că Dumnezeu a dat omului limba pentru a mărturisi totdeauna adevărul.

"Buzele care spun adevărul vor dăinui totdeauna, iar limba grăitoare de minciună numai pentru o clipă" (Pilde 12, 19).

Prin minciună păcătuim față de Dumnezeu, față de noi înșine și mai ales față de semenii noștri, cărora trebuie să le spunem totdeauna adevărul, spre a nu-i înșela în buna lor credință.

Urmările dezastruoase ale minciunii sunt multe. Vom enumera câteva dintre ele, mai ales pe acelea care prihănesc inima și viața noastră.

Mulți folosesc minciuna de frica unei pedepse, alții din spirit de răutate și intrigă, alții spre a scăpa de o încurcătură de moment, sau pentru a obține un avantaj, etc. Indiferent de motivele care stau la originea minciunii, urmările ei sunt distrugătoare pentru suflet și pricinuesc pervertirea sufletească.

O minciună aduce cu sine alte zeci, care la rândul lor generează un lanț întreg de fapte negative, care alterează, slăbesc, dezorganizează relațiile omenești, desființând încrederea între oameni, care constituie elementul de bază al progresului și coeziunii sociale.

Toți cei care se lasă înșelați și momiți de ademenirile minciunii, și nu cunosc sau uită de veninul pe care îl conține și-l varsă peste latura morală a vieții omenești, contribuie la nimicirea așezământului moral al ființei noastre, în care-și găsesc adăpostul: înșelăciunea, furtul și chiar crima.

Mincinosul, hoțul și ucigașul merg cot la cot, colaborând la dărâmarea vieții și fericirii umane.

Câștigul de moment, din care s-a zămislit minciuna, a fost nada care a adus o mulțime de nenorociri pe capul celui ce s-a lăsat prins în mrejele ei, precum și a celor ce au venit în contact cu el.

Este știut că, în societatea omenească, încrederea este piatra de temelie a bunei viețuiri, condiție prin excelență a progresului, a păcii și a fericirii.

Minciuna dă lovitură de moarte acestei temelii; ea înăbușă adevărul, roade încrederea dintre oameni, nimicește legăturile de dreptate și iubire dintre ei, făcând imposibilă înflorirea vieții omenești.

Cine minte o dată, a doua oară nu este crezut, chiar dacă spune adevărul; nici el nu acordă credit altora, fiindcă îi judecă prin sine.

Sf. Ioan Gură de Aur zice: "Omul pârător, trădător și martor mincinos este fiară prefăcută și mult împleticită, tulbură judecățile, desparte pe bărbat de femeie, întărește pe oameni unul asupra altuia, desparte prietenii, vrea sânge, păgubește, risipește sate, pustiește orașe și pierde popoare întregi" (Sf. Ioan Gură de Aur, **Învățătura de credință ortodoxă**, Buc., 1952, p. 405).

Minciuna este expresia lașității. Mincinosul este laș, fiindcă el nu duce lupta pe față, ci întrebuințează o rețea întreagă de intrigi pentru a-și stăpâni și nimici victima. Cel cu adevărat curajos nu minte, iar reproșul ce i s-ar face că este mincinos îl consideră ca o insultă, întocmai ca și reproșul ce i s-ar face că este laș. Cel harnic și însetat după adevăr este într-o neîntreruptă activitate, deci întreprinde ceva constructiv, pe când mincinosul își pierde vremea țesând intrigi și urmărind pentru sine profituri necinstite din gândurile și graiul lui veninos.

Fiind păcat, Sf. Scriptură ne îndeamnă să ne ferim de minciună, pentru că vine de la diavolul, care cu o minciună i-a făcut pe cei dintâi oameni să calce porunca divină. "Să nu spuneți minciuni și să nu înșele nimeni pe aproapele său" (Iov 19, 11), "de orice cuvânt mincinos să te ferești" (Ieșirea 23, 7), "buzele cele grăitoare de minciună sunt urâciune înaintea Domnului, iar cei ce făptuiesc după adevăr sunt plăcerea Lui" (Pilde 12, 22).

În literatura clasică universală întâlnim judecăți aspre la adresa minciunii și mincinoșilor, după cum întâlnim aprecieri elogioase față de cunoașterea și mărturisirea adevărului.

Astfel, Victor Hugo zice despre dracul că are două nume: satana și mincinosul.

Fiind urâciune înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor, minciuna atrage după sine pedeapsa. "Pierde-voi pe toți cei ce grăiesc minciuna..." (Psalm 5, 6).

Porunca a IX-a din Decalog: "Să nu mărturisești strâmb împotriva aproapelui tău" este categorică. De aceea, să ne străduim să o respectăm, învățând și pe copiii noștri obligația de a mărturisi totdeauna adevărul. Nu este îngăduit unui creștin să-și pângărească limba prin vreo minciună, fiindcă este nedemn să iei Sf. Împărtășanie cu aceeași limbă cu care rostești minciuna. Tăria de a mărturisi adevărul este nota demnității oricui, dar în special a creștinului; minciuna, falsitatea este nota pervertitului și iresponsabilului.

De învățătură este pedeapsa aplicată soților Anania și Safira (Faptele Apostolilor 5, 11).

Adevărul înalță și sfințește, minciuna înjosește și slujește. Pentru aceasta, Sf. Apostol Pavel spune: "Nu vă mințiți unul pe altul" (Coloseni 3, 9), ci, "lepădând minciuna, grațiți adevărul fiecare cu aproapele său, căci unul altuia suntem mădulare" (Efeseni 4, 25).

DONAȚII ȘI DONATORI ÎN COLECȚIA DE ARGINTĂRIE A BISERICII MĂNĂSTIRII "SF. SPIRIDON" DIN IAȘI

Lucia Ionescu

Dintre lăcașurile de cult ale Iașului, biserica mănăstirii "Sf. Spiridon" a fost înzestrată cu cele mai numeroase danii. Ctitorie domnească, funcționând la rangul de epitropie, biserica cu hramul Sfântului Ierarh Spiridon, tămăduitorul de boli, deținea până în anul 1947, conform inventarelor, averi considerabile, provenite din donații ale familiilor voievodale, mari eclesiarhi și mari boieri moldoveni. Aceste donații priveau deopotrivă și spitalul cu același nume, ale cărui clădiri s-au ridicat după ctitorirea bisericii, câțiva ani mai târziu, în incinta zidurilor mănăstirești.

Clădirea actuală a bisericii mănăstirii, în stil neoclasic, înconjurată de edificiile spitalicești, este nouă, după cum ne indică și pisania din 1847: "*La 1704, 1758 și 1807 s-au zidit din nou, în locul acestei mai vechi mănăstiri, iar acum, în zilele preaînălțatului domn, Mihail Grigorie Sturza voievod, s-au întocmit cu turn și frontoane*"¹.

Problema dotării atât a ctitoriilor mănăstirii cât și a spitalului este complexă. Un document din 2 iunie 1752 (1752), publicat de Gh. Ghibănescu în Buletinul Muzeului Municipal din Iași "*Ion Neculce*", precizează că "*Grigore Carpu biv Polcovnic vinde loc lui Ștefan Bosie Cămărașul și dumnealui avându a face mănăstire Sfântului Ierarh Spiridon, pe locul acestor case...*", menționând în final "*... și fiindcă să urzise mănăstirea în acel loc...*"². Deci anul 1752 este cu certitudine anul zidirii bisericii mănăstirii, în jurul căreia s-au fondat de-a lungul anilor așezămintele mănăstirești.

Data de 1758 din pisanie reprezintă data sfințirii bisericii și nu 1704, întrucât această dată corespunde cu mențiunea din cronici, prin care domnul Constantin Cehan Racoviță construiește mănăstirea. La 1757 ian. 1, el face danii bisericii pentru ca "*să se cheltuiască ca să se facă casăle și zid împrejurul mănăstirii până se vor isprăvi*". La 1758, iunie 24, Scarlat Ghica Voievod declară că mănăstirea Sf. Spiridon "*acum din nou este zidită din temelie*", iar la 1765 iunie 13, Grigore Alexandru Ghica "*... a săvârșit toate cele trebuincioase ce lipsea spre alcătuirea spitalului*"³.

---

¹ Bădărău, Caproșu, "Iașul vechilor zidiri", Iași, Ed. Junimea, 1974, pp. 406-407.

² Gh. Ghibănescu, "Buletinul Muzeului Municipal Iași Ion Neculce", an I, fasc.11, iulie 1922, pp. 296-297.

³ G. Băileanu, "Fundarea epitropiei Sf. Spiridon și crearea persoanelor juridice în vechiul drept privat", Rev. "Cercetări istorice", 1929-1931, pp. 3-26.

Biserica Sf. Spiridon a servit și ca necropolă familiilor de domni și mari boieri; astfel, aici sunt adăpostite mormintele voievodului Grigore Ghica al III-lea, cel ucis de turci la 1777 și al fiului său Scarlat, al lui Constantin Ghica, al lui Ioan Calimache, ale logofeților Grigore Ghica și R. Rosetti, ale Ruxandrei Ghica și Ruxandrei Rosetti ș.a.

Era firesc, așadar, ca daniile cele mai multe și mai valoroase să se îndrepte spre această ctitorie, danii alcătuite în majoritate din piese de argintărie, icoane, broderie, mobilier.

Dintre acestea, vom prezenta în acest studiu câteva dintre piesele de argintărie provenind cu deosebire de la familiile Ghica, Sturza, precum și de la mari logofeți și egumeni.

În general, piesele, constând în ferecături de evanghelii, potire, crucifixe, sfeșnice, ferecături de icoane, sunt realizate în atelierele ieșene, foarte numeroase la acea vreme, cu meșteri argintari de o înaltă ținută profesională, mărturie fiind piesele păstrate; există însă și câteva exemplare de argintărie provenind din atelierele rusești, în special kievene și orientale. Datarea lor se extinde pe parcursul unui secol, primele donații încadrându-se în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, deci în primii ani după întemeierea mănăstirii.

Inscripțiile, majoritatea lor în limba greacă, gravate cu grijă pe piesele ce se păstrează dintre daniile cu care a fost înzestrată ctitoria, ne indică numele donatorului, data efectuării donației și, eventual, împrejurarea în care s-a făcut.

Una dintre cele mai vechi piese de argintărie păstrate o constituie o reprezentare a Sfântului Ierarh Spiridon, patronul bisericii, așezată în icoana-strană din dreapta naosului, de 120/90 cm, pictată în tempera pe lemn de "*Matei Dunaevschi, zugrav din Lvov vă let 7265*" (1757) și a fost ferecată parțial în argint, lucrat prin ciocănire, cizelare, cu elemente gravate. Ferecătura este constituită dintr-un chenar cu o bogată decorație vegetal-florală și cartușe ovale. Pe un fond simplu, delimitat de chenar, se află tronul bogat ornamentat ce susține cartușele cu inscripția numelui personajului în greacă, aureolă, mitră și cârjă arhierescă. Poinsonul ne indică meșterul cu inițialele K.L. și atelierul ieșcan. Inscripția ferecăturii în limba greacă ne face cunoscut donatorul: "*Primește a lui Ioan Hatmanul dar fericit Spiridoane, al lui Cantacuzino, 1768, Dec. 12*"⁴.

O altă veche piesă de argintărie păstrată o constituie un aghiazmatar a cărui inscripție în greacă, situată sub buza cupei, precizează: "*Acest aghiazmatar s-a gătit în anul 1775, Dec. 1, cu cheltuiala mănăstirii Sf. Spiridon și cu îngrijirea Medelnicerului Costea Papafil, epitrop atunci*"⁵.

Realizată din argint lucrat în tehnica *au repoussé*-ului, gravat și aurit, cu dimensiunile de $\hat{h}=29$ cm, $d=40$ cm, piesa prezintă incontestabile calități

⁴ Pr. V. Brânzei, "Inscripții pe obiecte de cult de la biserica Sf. Spiridon din Iași", Rev. Mitropoliei Moldovei, 1959, nr. 9-12, p. 685.

⁵ Ibidem, p. 685.

artistice. Baza circulară este decorată cu 12 lobi, ce reapar pe cupă, dar torsiți; lobi simpli sunt alternați cu lobi decorați cu motive florale, floarea de trandafir. Unul dintre lobi prezintă la limita superioară o reprezentare gravată a Sf. Spiridon, figură întreagă, însoțită de inscripția numelui. Fusul este scurt, sferic, tortițele laterale în volute vegetale sunt terminate cu capete de dragon. Piesa, bine păstrată, nu reprezintă însemne de atelier și de meșter, dar având în vedere unele similitudini cu alte piese contemporane ei, putem presupune că aparțin unui atelier local marcat de influențe orientale.

Patru sfeșnice mari, împărătești, din alamă, de formă cilindrică, cu trei brațe și o bază în volute sprijinite pe trei lei culcați, au gravată în greacă semnătura celui de al treilea egumen al bisericii, *"Sofronie Trinopoleos, care, potrivit singhilei Patriarhului Samoil al Constantinopolului din 1763, este hirotonit arhiereu la acea dată, postul de egumen ocupându-l cu câțiva ani înainte ca simplu ieromonah, la 1760"*⁶.

Urmează, în ordine cronologică, un policandru de mari dimensiuni, $\hat{h}=300$ cm, $l=150$ cm, cu 24 de brațe dispuse ascendent pe trei nivele și decorate cu ghirlande de flori. Corpul central, piriform, este decorat cu patru medalioane lucrate prin ciocănire și aurite, reprezentând pe cei patru evangheliști, ce sunt încadrate de o friză cu elemente vegetal-florale, având marginile festonate.

Inscripția în limba greacă ne precizează că *"acest prea frumos policandru s-a lucrat cu cheltuiala prea cinstitului Mitropolit al Sardelor, Chir Nectarie din Patmos și a prea nobililor epitropi, Marele Logofăt Gh. Cantacuzino și Hatmanul dumnealor Sandu Sturza și Vistierul dumnealui, Grigorie, tot din Sturzești, în anul 1808"*⁷. Mai jos însă, o însemnare sumară: *"prefăcut de Epitropie la 1845, Ionică Argintarul din Iași"*, ne permite să realizăm că acest policandru nu s-a păstrat în forma originală, dar, în ce au constatat prefacerile și de ce, este dificil de determinat.

Tot de la familia Cantacuzinilor, și fiind operă tot a unui atelier ieșean, dar de secolul al XIX-lea, provin și două cununii de argint parțial aurit, cu încrustări de pietre semiprețioase. Inscripția, în chirilică, indică: *"Maria Șuțu, născută Cantacuzino, 1851, Apr. 20"*⁸ și *"L.U.S.A.B. Iorgu Alex. Șuțu"*. De asemenea, două sfeșnice identice, cu bază și fus în volute vegetale, au aceeași proveniență: Marghioala Șuțu.

Piese din sec. al XIX-lea s-au păstrat în număr foarte mare. Astfel, un potir având o bază circulară, decorat cu motive florale (trandafiri) în relief înalt, fus tronconic decorat cu volute din frunze de acant ce susțin cupa de nucă de cocos, pe al cărui corp sunt prinse trei medalioane stelate cu reprezentări în relief din ciclul Patimilor. Buza cupei, lată, aurită, are marginile festonate.

---

⁶ Ibidem, p. 686.

⁷ Ibidem, p. 685.

⁸ Ibidem, p. 687.

Potirul de 26/14 cm, nu este marcat, în schimb păstrează pe buză inscripția de danie în limba greacă: "*Zoița Sturza Postelniceasa, 1829, sept. 25*"⁹.

Un alt potir (33/19 cm, 515 g), cu o bază în formă de clopot, decorată cu patru medalioane conținând simbolurile Patimilor, gravate în tehnica "niello", sunt prinse într-o rețea de motive vegetal-florale și serafimi în relief.

Fusul și cupa sunt acoperite de o densă înlănțuire de vrejuri, fructe și flori, ajurate și aplicate. Pe cupă apar alte trei medalioane gravate "niello". Piesa, nemarcată, o putem atribui unui atelier rusesc. Dania provine, după inscripția în limba română, de la familia "*Constantin și Ecaterina Cananău Vârmav, la anul 1866*".

Tot dintre piesele de excepție realizate în ateliere rusești fac parte: un crucifix din argint, înalt de 67/24 cm, decorat cu medalioane gravate "niello", reprezentând praznice împărătești, prinse în frize verticale pe bază, alternate cu frize din motive florale. Crucea, sculptată în lemn de chiparos, are ferecătura îmbogățită cu încrustații de mărgean și un briant de mare valoare, donat de Mihai Borovschi în 1867 pentru coroana de la icoana (strană) Maicii Domnului, acum prins în Ochiul Atotvăzător ce o încununează. Inscripția în chirilică indică donatorul: "*Ioan Neculce Vornicu, la 1846*". Totodată, el donează aceleași ctitorii și o ferecătură de evanghelie de o deosebită realizare artistică: față și verso sunt acoperite de o înlănțuire de vrejuri cu traseu sinuos, din frunze și ciorchini de viță de vie, lucrate în ajur; câte cinci medalioane, gravate în tehnica "niello", cuprinzând reprezentările tradiționale: față, central, scena Învierii Domnului și portretele celor patru evangheliști în colțuri, și verso, scena Răstignirii cu portretele celor patru prooroci. Cotorul este gravat în șase registre, în aceeași tehnică.

O altă piesă de excepție este un chiboriu (chivot), de mari dimensiuni 85/54/31 cm, cu patru coloane, decorate cu ghirlande de flori spiralate, ce susțin o cupolă cu baza octogonală. Un al doilea corp, paralelipipedic, cu medalioane reprezentând portretele evangheliștilor gravate "niello", precum și cu un baldachin aurit, se află pe un suport plasat între colonete, reliefând chipurile celor 12 Apostoli, figură întreagă, turnați. Piesa este nemarcată. Inscripția de danie, în greacă dar și în slavonă, ce ne trimite tot la un atelier rusesc, precizează: *s-au lucrat în zilele prea Sfințitului Mitropolit Sardeon Meletie Racoviță, prin Epitropii Mon. Marile Vist(iernic) Iacov Veisa, la luna Mart, anul 1845 și sînt dramuri 4131, proba 12*"¹⁰.

O altă ferecătură de evanghelie legând împreună două evanghelii: una tipărită la Neamț, din 1834, și una la Veneția, din 1833, ne trimite ca realizare tehnică tot la un atelier rusesc (Kiev).

Motive vegetal-florale în relief, ajurate, sunt dispuse în jurul medalioanelor pictate pe porțelan, după schema iconografică tradițională.

⁹ Ibidem, p. 685.

¹⁰ Ibidem, p. 687.

Inscripția în chirilică încadrează blazonul familiei Carp, "*Spătar Gr. Carp 1839*" și, mai jos, "*Vel Vornic Gr. Carp 1855*", cele două inscripții, însoțite de anul donației, precizându-ne rangul boieresc al donatorului la datele respective.

Tot din donația Carp face parte și o trusă de voiaj compusă dintr-o Biblie și o cruce, ambele de mici dimensiuni: 11/7 cm și respectiv 13/6 cm. Piese, adevărate bijuterii, sunt realizate din argint ciocănit, cizelat, aurit, cu încrustații de mărgear, rubin și diamante. Biblia are reprezentate în medalioane delimitate printr-o linie sinuoasă continuă, cu heruvimi în colțuri, scenele Învierii Domnului și portretele Sf. Evangheliști însoțiți de simbolurile lor pe față, iar pe verso, scena Răstignirii și portretele a patru Sf. Prooroci. Ferecătura are fixată pe față coroana arhierească încrustată cu diamante și rubine. Cartușe cu rubine sunt distribuite simetric pe față și verso. Crucea, din lemn de chiparos, sculptat în meplat, este încununată de coroana arhierească, încrustată cu diamante și rubine, susținută de patru heruvimi din mărgear. Inscripția de pe Biblie, în chirilică, însoțită de blazonul familiei, indică pe "*Vel Postelnic Gr. Carp, 1853*".

Aceeași donație ne indică și inscripția în chirilică a ferecăturii icoanei Maicii Domnului (*Tânguirea*), provenind dintr-un atelier ieșean, (meșter G.B.C.). Inscripția încadrează blazonul familiei și precizează și data actului de danie: Martie 6, 1841.

Arhiereul Varlaam Cuza donează bisericii Sf. Spiridon, la 18 Iunie 1827, o cârjă arhierească din argint aurit, decorată cu benzi longitudinale din motive vegetal-florale gravate, având brațul de sprijin format din doi dragoni afrontați. Inscripția de danie este în limba greacă. Piesa nu este marcată.

Familia Cuza, prin Pandele și Eleonora, donează bisericii mănăstirii două candelabre din argint aurit, de formă tronconică; pe una dintre ele sunt prinse câte trei perechi de serafimi printre motive florale, iar cealaltă este străbătută de lobi verticali, strânși la bază printr-o bandă florală. Piese sunt nemarcate.

Din zestrea bisericii fac parte și câteva interesante piese de proveniență necunoscută:

- un sfeșnic, probabil de atelier oriental, de 30/14 cm, cu o bază triunghiulară, decorată marginal cu frunze de acant, într-un relief mult aplatizat, pe care se sprijină corpul înalt, susținut de trei piciorușe; pe cele trei fețe sunt aplicate simetric buchete florale orientale. La partea superioară, de forma unei cupe pe trei piciorușe, motivul aplicat este de astă dată coșul cu flori;

- un crucifix a cărui cruce, din lemn de chiparos, este încadrată de o adevărată dantelărie din argint, inițial aurit, filigranat, cu încrustații de mărgear (44 bucăți), dimensiunea 30/12 cm. Primul inventar al bisericii consemnează la această piesă "*Atelier Ciulei, Iași*", fără nici o altă precizare. Piesa este nemarcată;

- câte două perechi de dichere și trichere, cu baze circulare, decorate marginal prin frunze și flori de acant și brațe în formă de dragoni, având crucea plasată în centru, cu încrustații de pietre semiprețioase. Dimensiunile

lor sunt de 38/16 cm și respectiv 34/13 cm. Tricherele poartă inscripția în limba română "*Bisericii Sf. Spiridon, 1882*";

- un triptic (15/6 cm), ferecat în argint, având pe cele trei fețe câte o cruce gravată. Interiorul, din chiparos sculptat în ajur, cuprinde pe panoul central reprezentarea Cinei din Mamvri, iar pe voleurile laterale pe sfinții militari Gheorghe și Dimitrie, călare. Cele trei scene sunt încadrate de lujeri ce prind în centrul lor flori. Aportul substanțial la înzestrarea bisericii mănăstirii Sf. Spiridon din Iași îl are familia Ghiculeștilor, a căror nume îl găsim pe inscripțiile de danii, pe parcursul întregului secol al XIX-lea.

Astfel, icoana-strană a Maicii Domnului cu Pruncul, donația Log. Alex. D. Ghica (inscripția este sculptată în relief pe strană), cuprinde o reprezentare a tipului Hodighitria, cu o ferecătură din argint ciocănit, cizelat, cu elemente aurite și aplicate, piesă lucrată în atelierele ieșene.

Icoana, de mari dimensiuni, 130/90 cm, cuprinde în chenar inscripția în limba greacă: "*Această Sf. Icoană, s-a făcut de Măria sa Mihail Voievod, în domnia a III-a, la al VI-lea an din întâia lună, zi una..., (iar la anul 1845...)*", iar mai jos: "*Gheorghe, 1791, aprilie 14*". Tot Logofătul Alex. Ghica dăruiește la 1826 bisericii și ferecătura icoanei de hram a Sf. Spiridon. Lucrată în atelierul argintarului ieșean C. Ropală, ferecătura îl reprezintă pe Sf. Ierarh Spiridon, două sferturi, frontal, costum arhieresc cu evanghelia în mână, mitră pe cap, aureolă. Motivele vegetal-florale ale chenarului și veșmintelor sunt realizate prin ciocănire și cizelare. Inscripția de danie din chenar este în limba greacă.

O inscripție în greacă de pe o candelă ne indică același donator "*Alex. Ghica, 1843, Nov. I*".

Tot el figurează în primul inventar al bisericii ca donator a două ripide, acum dispărute.

Un potir (î=42 cm, d=22 cm), atelier rusesc, cu decorații similare cu cele descrise mai sus, de aceeași proveniență, împreună cu un "*discos cu stelută*", sunt dăruite de către Log. Iorgu Ghica și Vornic Gr. Krupenschi, în 1848; inscripția este în chirilică. Un alt potir din argint aurit și decorație asemănătoare posedă inscripția în greacă cu precizarea "*S-au făcut din nou de generalul Ghica, 1851*". (M.S.).

Meșterului F.S., atelier neidentificat, îi aparțin două sfeșnice mari, de 60/20 cm, identice, cu o bază puternic reliefată, în trei volute, ce susțin fusul înalt cu trei brațe, în volute, așezate pe un bulb sferic. Inscripția în limba română indică drept donator pe "*Alecu Ghica Vornic, la 1852*".

Două tămâiernițe identice, în forma de catedrală gotică, lucrate în atelierele ieșene, poartă inscripția în chirilică "*Pomeneste Doamne pe robii tăi Gheorghe și Pulheria Ghica și pe fii săi, 1852*".

O valoroasă cruce de chiparos (77/22 cm), sculptată în ajour este ferecată în argint aurit, având baza poligonală decorată cu medalioane cuprinzând portretele Evangheliștilor și elemente florale în relief înalt. Crucea este încadrată de raze și încununată cu coroana arhierescă, surmontată de Ochiul Atotvăzător, fiind încrustată cu 40 de diamante, două smaragde și două

briante. Donația aparține "*logofetesei Pulheria Ghica, Gheorghe și fii săi, la 1854, Nov. I*". Inscripția de pe bază este în chirilică.

Un elegant suport de lumânări, de 138/72 cm (piesa este nemarcată), având baza compusă din patru volute puternic reliefate cu piciorușe de susținere a platoului și lujeri torsați, poartă inscripția chirilică: "*Alex. Dim. Ghica și soția sa Ecaterina, 1863*".

O icoană de hram, reprezentându-l pe Sf. Spiridon, din argint aurit, de atelier ieșean, este dăruită de același Logofăt Alecu D.Ghica, episcopul casei Sf. Spiridon, la 1860, Oct. 1. Inscripția este în chirilică.

Tot donației "*Dimitrie Ghica și soția Dumesale Ecaterina, născută Merlescu*", după inscripția în chirilică din 1865, aparține și ferecătura de evanghelie realizată din motive vegetal-florale (lalele și margarete) ajurate, dispuse în jurul medalioanelor, având gravate reprezentările tradiționale, ce sunt mărginite de incrustații cu topaz; dimensiunile piesei sunt de 48/34 cm.

Aceeași logofeteasă Ghica, născută Merlescu, dăruiește mănăstirii la 1869, Aprilie, 15, după inscripția în chirilică, două chivoturi din argint cu elemente aurite, asemănătoare ca formă, decorație și tehnică cu cel prezentat mai sus.

Un crucifix a cărui cruce din lemn de chiparos este îmbrăcată în argint, fiind decorată cu frunze și flori de crin și încununată de o pajură cu aripile desfăcute, constituie donația lui "*Ferdinand, fiul lui Ghica, la anul 1928*". Inscripția este gravată pe baza crucii, în limba română.

În sfârșit, vom prezenta câteva piese, cu dublă funcție, laică și de cult, ce poartă blazonul cu monograma Ghiculeștilor: două pahare, dintre care unul donat de Dimitrie Neculcea, în 1899, ambele lucrate în atelierele ieșene (F.15); o cană de proveniență orientală, 23/19 cm, al cărei corp este acoperit pe întreaga suprafață de o înlănțuire de volute vegetale gravate, ce încadrează blazonul; o tavă mare, ovală, 75/48 cm, având marginea marcată de benzi oblice întrerupte de patru cartușe, prezintă pe fund, într-un decor vegetal-floral gravat, blazonul cu monograma domnitorului Grigore Ghica; o piesă mai nouă, și anume o casetă aurită, de influență occidentală ca motive, decorația constând în cartușe ovale alternate cu mascheroni, ce sunt prinse într-o friză vegetal-florală. Din păcate, tortița capacului a fost înlocuită. Inscripția în limba română precizează anul donației: 1901; o piesă pe care o prezentăm în final este o tavă de cult, de 36/30 cm, de formă ovală, având pe margine, dispuși simetric, patru heruvimi, în relief înalt, iar în centru, pe fund, o reprezentare, figură întreagă, a patronului bisericii - Sf. Ierarh Spiridon - într-un medalion delimitat printr-o coroană cu frunze de laur.

Lista daniilor și a donatorilor bisericii mănăstirii Sf. Spiridon din Iași ar putea continua. Există încă multe piese de argintărie ce constituie podoaba acestei ctitorii, ele însă vor face obiectul unui alt studiu.

ASISTENȚA SOCIALĂ ÎN ELVEȚIA

Mărturia unei studente din Iași

Mândrilă Carmen Gabriela

studentă în anul IV

Secția Asistență Socială

Facultatea de Teologie - Iași

La inițiativa organizației "L'Animation de Jeunesse", am efectuat un stagiul de cinci săptămâni în Elveția, la recomandarea Institutului Teologic din Iași și prin bunăvoința Înalț Prea Sfinției Sale, Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei.

În acest stagiul am avut ocazia să vizitez câteva instituții ce activează în rețeaua de asistență socială a Elveției, mai exact în regiunea Jura Bernois, fapt ce m-a ajutat să-mi îmbogățesc cunoștințele de asistență socială.

Dintre instituțiile pe care am avut ocazia să le vizitez, menționez câteva, precizând formele de organizare și sursele de finanțare.

1. *"Drop-in" - asociație anti-drog în regiunea Jura (Bienne).*

Modul de organizare:

Asociația cuprinde trei servicii:

a) *"Street-work" - "Lucrul în stradă"* se referă la prezența lucrătorilor sociali în mijlocul tinerilor (deci prin stabilirea unor contacte directe) - restaurante, cofetării, baruri de noapte, etc. Lucrătorii sunt în număr de patru, lucrând câte doi prin rotație.

b) *"Bus" - autobuzul de schimbare a seringilor*, care are ca scop asigurarea igienei corespunzătoare și prevenirea maladiei SIDA. Este format din patru lucrători sociali.

c) *"Work-in" - serviciu creat în 1987*; este un atelier de muncă, asigurând o reinserție socială și profesională pentru tinerii care nu au un loc de muncă sigur, sau pentru cei care au ieșit de sub influența drogului (din sevraj). În același timp acești tineri pot beneficia de un dialog și o însoțire activă.

Acest serviciu prezintă următoarele ateliere de lucru: construcții (de locuințe, instalații, șeminee, izolații, pavaje, demolări, etc.), grădinărit, tâmplărie, pictură, etc. Echipa de lucru este formată dintr-un asistent social, un funcționar tehnico-comercial și un maestru.

Aceste servicii care fac parte din "*Asociația anti-drog*" sunt în colaborare la rândul lor cu alte servicii:

a) "*Paraschute*" este o stație de dezintoxicare (pentru persoanele aflate în stare de sevraj). Aici lucrează 3-4 persoane ce sunt specializate în dezintoxicarea în cazurile de intoxicații cu heroină.

b) "*Maison Blanche*" este un centru psiho-terapeutic (după ieșirea din sevraj). "*Drop-in*" este intermediară acestor două servicii.

c) "*Sleep-in*" - este un serviciu care asigură o locuință temporară (nu mai mult de trei săptămâni) persoanelor care nu au locuință și loc de muncă.

d) "*Cosa Nostra*" este un serviciu care asigură o locuință pe o perioadă de șase luni.

e) "*Suprax 1*" este un centru de distribuire a metadonei (substitut al heroinei).

f) "*Suprax 2*" este un centru experimental ce asigură distribuirea heroinei ca mijloc de prevenire SIDA și pentru a împiedica extinderea "pieței negre" a drogului.

g) "*A.S.S.E.D.R.*" este o asociație fondată de părinții toxicomanilor. Ea reprezintă un loc de întâlnire al acestor părinți care își împărtășesc propriile experiențe. Asociația menționată constituie și un suport susținut pentru alți părinți (se realizează un training group).

h) "*Plus*" - centru de prevenire a toxicomaniei prin:

- cursuri cu părinții și familiile toxicomanilor;
- intervenția Bisericii și școlii (există în acest sens un responsabil școlar parohial). La această acțiune de prevenire acționează Biserica Catolică, spaniolă și italiană, dar și rețeaua de asistență socială, oferind proiecte, soluții și realizând o asistență socială la domiciliu.

2. "*Petites Familles*" - "*Micile familii*" este o altă instituție din regiunea Jura Bernois, care a fost fondată, în 1911, la Tramelan, de membrii activi ai "*Crucii Albastre*". Ea oferă un cadru familial copiilor a căror familie a fost pe moment sau pentru mult timp afectată (copii fără părinți sau cu părinți bolnavi, închiși).

Această asociație dă copiilor o educație bazată pe Evanghelie și abținere de la produsele care induc dependență (alcool, drog, etc.). Fiecare din familiile instituției amintite este condusă de un "cuplu director" format din "tatăl" și "mama" familiei; ei stau permanent în această casă împreună cu proprii lor copii.

Copiii au vârste diferite, unii frecventează școala, iar alții lucrează (au făcut un apprenticeship). Unii copii pot părăsi casa, fie că lucrează în altă localitate, fie frecventează cursurile unei școli aflată în altă localitate (în acest caz trebuie găsite resurse financiare pentru susținerea financiară a copilului în cauză); dar ei pot reveni în vacanțe în această casă. În ceea ce privește copiii ai căror părinți naturali există, ei pot fi vizitați de aceștia.

Selecția copiilor se face după anumite criterii și ei trebuie să fie absolut normali din punct de vedere psihic și fizic (copii fără handicap).

Această formă, "*Petites Familles*", se regăsește în două localități: Trandval - cu 10 copii (2 aparținând cuplului director) și Les Reussilles - cu 13 copii (4 aparținând cuplului director), un total de 23 copii. Din comitetul de organizare al acestei instituții face parte și un pastor, care este și președintele asociației, precum și un delegat de stat (din Berna).

Pe lângă grupul director (care are o pregătire în asistență socială sau psiho-pedagogie) mai fac parte din această familie și:

- o menajeră;
- un doctor psihiatru (care nu este permanent);
- profesori de muzică sau limbi străine (dar aceștia nu sunt prezenți permanent în familie).

Cheltuielile pentru subzistența acestei familii sunt asigurate prin:

- donațiile parohiilor;
- donații particulare sau ale unor instituții;
- marile magazine (care fac reduceri pentru unele produse alimentare);
- o sumă mică primită de la stat.

3. "*La Main Tendue*" - "*O mână întinsă*" este o stație telefonică. Această instituție a fost înființată în 1955 în toate țările lumii și este preocupată de sănătatea mintală și binele social. Ea joacă un rol important în prevenirea și intervenția în caz de criză (asistența psiho-socială). Această asociație activează 365 zile din 365 și 24 ore din 24, oferindu-și atenția, disponibilitatea și experiența în a fi uman și înțelegător. Păstrează anonimatul persoanei, nu pune întrebări în legătură cu numele, profesia, adresa sau numărul de asigurare. Fiecare apel este asigurat de o totală discreție, oferind o ascultare activă, iar în cazul în care persoana este suspectă de tentativă suicidă se stabilește o întâlnire.

"*La Main Tendue*" a înțeles ceea ce filosoful Simone Weil scria: "*Oamenii nu au nevoie de alte lucruri în această lume, ci de alți oameni capabili de a atrage atenția asupra lor: lucru rar, foarte dificil și aproape un miracol*".

Această formă a apărut pentru prima dată la Londra, în 1953, fiind înființată de Chard Varah, un om preocupat de numărul mare de sinucideri. În acest sens, el a avut cunoștințele necesare și dorința să lupte cu acest flagel. El a creat o rețea de ascultare și ajutor benevol, numită "*Samaritenii*". Apoi această rețea s-a extins și în alte țări: "*Télé-Accueil*" în Belgia, "*S.O.S. Amitié*" în Franța, "*La Main Tendue*" în Elveția (partea franceză, romandă), "*Die Dargebotene Hand*" în Elveția germană, "*Telefono-Amico*" în Tessin și Italia, "*Telefonul Confidenței*" în Polonia, Cehia și Slovacia. În România există această formă la București și se numește "*Green Telephone*" (Telefonul verde), racordat la rețeaua internațională INFOTES.

Acest organism internațional, INFOTES, a înființat în 1960, un comitet internațional care are secretariatul și Centrul informațional la Geneva. Primul

Congres Internațional a avut loc în același an la Bossey, în apropiere de Geneva.

Cine sunt apelanții acestui telefon? Femei și bărbați, care apelează la acest telefon din diferite rațiuni, cei care sunt în pană relațională, sau pentru că resursele lor naturale, de comunicare, nu mai există (sunt persoane în vârstă care și-au pierdut o persoană apropiată), sau pur și simplu sunt persoane la care aceste surse de comunicare nu funcționează din diferite rațiuni (boală, singurătate, conflicte, separație-divorț). Apelantul este un solitar, o persoană care nu găsește în anturajul său imediat un confident în momentul de criză (de nevoie). Practic, s-a constatat că apelanții aparțin tuturor mediilor sociale, tuturor categoriilor de vârstă, dar statistic se pot nota două caracteristici distincte importante:

- femeile apelează telefonic mai des decât bărbații;
- ponderea apelurilor telefonice o formează persoanele între 25-60 de ani, deci cu o viață activă intensă.

Forma de organizare:

- există un grup de câțiva profesioniști care se întâlnesc și discută zilnic, oferind soluții în diferite cazuri. Acest grup se perfecționează profesional continuu;

- se lucrează și pe bază de voluntariat, dar consultarea, supervizarea se realizează de către o persoană specializată.

Selecția personalului se face:

- pe baza unei pregătiri temeinice;
- pe baza unei capacități de comprehensiune și empatie în sensul solidarității;
- pe baza unei mari capacități de deschidere în a fi uman, a fi sensibil la problemele sociale.

4. "*La Pimpinière*" este o fundație în favoarea handicapaților din Jura Bernois. A fost creată în 1977 de un grup de părinți ai căror copii erau defavorizați (copii cu handicap). În 1980 a luat ființă această fundație "*La Pimpinière*" care are ca obiectiv crearea și gestionarea în Jura Bernois a instituțiilor destinate: găzduirii, formării, educării, formării unor deprinderi lucrative și tratamentului persoanelor de limbă franceză cu handicap mintal, domiciliat în cantonul Berna.

Dezvoltarea acestei structuri se realizează pe paliere:

- Atelier de ocupație la Tavannes;
- Atelier de integrare Bienne S.A., la Sonceboz;
- Atelier protejat da Volute la St. Imier;
- Foyer la Claire Ruisseau, la Tavannes;
- Foyer la Rocallere la St. Imier;
- Home rural (casă rurală) Le Printemps, la St. Imier.

În total, această fundație adăpostește 70 de persoane cu handicap mintal, a căror vârstă este cuprinsă între 18 și 63 ani.

Instituția este formată din 3 sectoare:

- Atelier;
- Locuință;
- Casă rurală.

Fiecare sector este divizat în unități și este dotat cu personal calificat pluridisciplinar, dirijat de un șef de sector.

Diversitatea structurilor oferă rezidenților și familiilor lor oportunitățile de alegere a unei activități și a unei forme de adaptare la posibilitățile și sensibilitatea personală.

Atelierele se clasifică în: ateliere polivalente, ateliere artizanale, ateliere de viață (terapeutice), ateliere de formare, ateliere de grădinărit, ateliere mecanice, ateliere de creșterea animalelor. Ele au ca scop oferirea unui sens vieții, dezvoltarea personalității fiecărui rezident, inculcarea și cultivarea noțiunii de calitate, urmărește realizarea unei autocunoașteri și a autonomiei.

Sectorul habitat se prezintă sub două forme: apartamente protejate și foyerul. Acest sector oferă o viață de calitate, un antrenament stimulant, favorizând la maximum integrarea afectivă și socială. Sunt dezvoltate capacitățile de comprehensiune exprimate prin activități de bază specifice.

Atelierul de viață este un atelier de terapie de grup, unde se efectuează și activități de destindere (exerciții fizice, desen, muzică, etc.).

În sectorul "Home rural" se oferă locuință, existând și anumite tipuri de ateliere, a căror activitate se desfășoară în aer liber (seră, sectorul de creșterea animalelor).

Monitorul care supraveghează această muncă este în același timp și maestru și pedagog. Fiecare rezident care lucrează aici este evaluat (se efectuează un bilanț săptămânal și lunar C.A.M.).

Evaluarea se realizează pe baza unor elemente de pedagogie sistematică: deprinderi fizice (disociație, precizie, forță, logică, mers, grafică), cerebralitatea (sensul vizual, memorie, interpretare), afectivitate (identitate, sistemul de relaționare, sistemul de responsabilitate).

Fiecare etapă este cotate de la 1 la 5 și în funcție de această notă obținută la bilanțul CAM, se constată evoluția sau involuția rezidentului. În cazul în care nu este constatată nici o evoluție, se cere schimbarea locului de muncă al acestuia.

Rezidenții pot fi permanenți, temporari (săptămânali, de dimineață până la ora 5 pm), sau locuiesc în afara acestui "home", în apartamente protejate. Apartamentele protejate sunt destinate rezidenților care nu au afecțiuni grave (ei locuiesc câte doi), pentru realizarea unei bune inserții sociale și evitarea deșrădăcinării.

Produsele obținute în seră și sectorul animalier sunt vândute la piață, nu pentru obținerea neapărat a unor mijloace financiare, ci pentru a dezvolta un sentiment de responsabilitate și utilitate. La activitatea de vindere a produselor, asistă prin rotație câte unul din rezidenții care lucrează în acest sector (ei chiar vând produsele).

În aceste sectoare accentul cade nu pe obținerea unei cantități de produs, ci pe calitatea acestuia.

Regulat, sectorul artizanal participă la expoziția regională și comunală, iar unele produse sunt vândute într-un "butic" deschis în Tavanne.

Uneori se execută chiar comenzi (ex. lumânări colorate, brelocuri, montajul unor elemente mecanice simple, sculptură în lemn, gravarea pe plastic - pe lemn sau metal, covoare țesute - de perete și sol, lenjerie, etc). Principalele resurse financiare ale acestei fundații, "La Pimpiniere", sunt constituite prin subvenții federale și cantonale. Rezidenții plătesc pensiunea, în funcție de terapia aferentă fiecărei persoane (a gradului de handicap).

Sursele financiare obținute prin vânzarea unor produse din sectoarele productive (artizanat, seră, sectorul animalier), sunt investite în salarii vărsate rezidenților care lucrează în aceste sectoare, în funcție de munca depusă (pentru stimularea activității lor și favorizarea unui sentiment de independență).

5. "*L'Envole*" - este un centru specializat în dezalcoolizare, care ființează la Tramelan. Este un centru de reinserție socio-profesională și oferă fiecărui pensionar un ajutor în constituirea propriilor lui proiecte și regăsirea propriilor sale valori fundamentale.

Capacitatea acestui așezământ este de 15 locuri și dispune de un echipament adaptat nevoilor pensionarilor:

- o cameră individuală;
- o sală de mese;
- o bucătărie;
- sală TV;
- bibliotecă;
- sală polivalentă (de jocuri, reuniuni, audiovizual);
- atelier de ocupație;
- spălătorie.

De asemenea există servicii generale și administrative:

- două saloane de lucru;
- cofetărie;
- birouri.

Ce își propune acest centru?

Să ajute persoanele ieșite din sevrăj la realizarea unui mod de viață fără alcool și să le permită clarificarea propriilor probleme, organizarea unor discuții de grup (training de grup), contacte între pensionari, cu asociații de luptă contra alcoolismului ("Crucea Albastră", "Alcoolicii Anonimi"), cu populația locală, activități sportive, întâlnirea cu diferite cadre sanitare, un antrenament prin muncă, etc.

Care persoane sunt admise în acest centru?

Cei care au recomandarea unui spital sau a unui serviciu de asistență socială.

Iată cum se derulează un sejur aici:

- vizită informală fără angajament;
- întreținere, preliminară plan de sejur;
- admiterea în centru;
- faza 1 (1-4 luni), care cuprinde:
  - sejur de readaptare;
  - ocupație;
  - creație;
- faza 2 (1-8 luni), care cuprinde următoarele ateliere:
  - artizanat;
  - bucătărie;
  - cofetărie;
  - serviciu de casă;
  - jurnalism.

În această fază, antrenamentele alternează cu munca, iar responsabilitățile cresc progresiv.

- faza 3 (1-12 luni) - atelierele de muncă sunt în afara casei, sub formă de:
  - ateliere protejate;
  - de industrie mică;

Activitățile oferite de acest centru sunt în general:

- manuale:
  - lucru în lemn;
  - gravare pahare;
  - lucrul pământului;
- la bucătărie:
  - ajutor la realizarea mesei;
  - responsabilitatea bucătăriei pe durata week-endului;
- la cofetărie:
  - serviciu pentru populație;
- serviciul casei:
  - spălatul, călcatul;
  - grădăritul;
  - curățătorie;
  - jurnalism;
  - realizarea de reportaje, articole pentru un ziar al instituției.

Forma de organizare:

- un pedagog (care este și asistent social);
- directorul care se ocupă de problemele administrative;
- personal administrativ (patru persoane);
- un medic (care nu este permanent).

Formele de finanțare:

- pensionarii plătesc pensiunea 48 Fr./zi;
- cofetăria și celelalte ateliere oferă o formă de autofinanțare;
- o sursă importantă de finanțare este comuna și cantonul, dar un rol important îl are și Biserica protestantă.

6. Satul de vacanță pentru copiii handicapați de la Twanberg.

Acest sat de vacanță a fost fondat în "anul familiei", 1994, în regiunea montană Douanne. El se prezintă sub forma unui hotel în care toate sălile și culoarele sunt adaptate nevoilor persoanelor cu handicap: balustrada de securitate, liftul electric de cameră, pool-liftul, piscina acoperită și încălzită, etc.

Aici se află și o sală de gimnastică numită "casă", instalații destinate sportului în aer liber, echipamente adecvate unei vacanțe sportive.

Sala de gimnastică, piscina și restaurantul hotelului funcționează tot timpul anului și pentru persoanele fără handicap care doresc să-și petreacă câteva ore aici admirând panorama Alpilor.

La Twannberg sunt organizate diferite acțiuni, ca de exemplu: sculpturi în gheață (iarna) realizate de copii, "duminici de familie" (când sunt organizate competiții de: înot, ski fond, mici târguri, gimnastică, întâlniri artistice, expoziții de pictură, spectacole de teatru, muzică, etc.), plimbări pe lacul Bienne, la L'Ile St. Pierre, plimbări cu bicicleta, etc.

7. Centrul social protestant Berne-Jura Regenove (de recuperare, regenerare și reciclare) se prezintă ca o antrepriză de reinserție profesională pentru cantoanele Berna, Neuchâtel și Jura, unde se realizează recuperarea și valorizarea produselor manufacturiere.

Activitatea diferitelor departamente ale antreprizei și profilurile profesionale aferente:

- Departamentul transporturi:
  - recondiționare și livrare mobilă, aparatură și bibelouri;
  - profil profesional: șoferi, manufacturieri, manipulanți;
- Departamentul haine:
  - recondiționare și vindere în magazinele centrului;
  - profil profesional: manufacturieri și vânzători.
- Departamentul lemn, pictură:
  - recuperare lemn, reparații, renovare, restaurare mobilă;
  - profil profesional: tâmplar, lucrător în lemn, pictor.
- Departamentul electric, electronică:
  - reparații și remontări aparate electronice, electrocasnice;
  - profil profesional: electrician, electronist, informatician.
- Departamentul metal:
  - trierea și recondiționarea aluminiului (a unor deșeuri, ambalaje, etc.);
  - profil profesional: lucrători în metalurgie.
- Departamentul textile:
  - trierea și recondiționarea produselor textile, spălarea și călcarea hainelor de mână a doua sau alte produse textile;
  - profil profesional: croitor, controlor, vânzător, manufacturieri.
- Departamentul administrație și finanțe:
  - munca în domeniul administrativ și financiar, secretariat;

- profil profesional: funcționari comerciali, contabili, publiciști, secretari.

Acest program de ocupare specifică se adresează șomerilor și persoanelor cu o muncă nesigură.

Candidații găsesc aici măsuri de satisfacere a exigențelor diferitelor posturi și angajamentul lor se poate înscrie în perspectiva unei reinsertii profesionale durabile. Persoanele care se pot înscrie trebuie să fie beneficiarele indemnizației de șomaj la angajare, fără altă sursă financiară din partea comunei sau cantonului.

8. "*Direcția sănătății publice și afacerile sociale*" din cantonul Fribourg (o ramură a secțiunii friburgheze a Crucii Roșii).

În această instituție am asistat în oficiul de șomaj la derularea unor cazuri efective în care se solicita ajutorul de șomaj. În acest oficiu am participat, alături de un student la Asistență Socială, la rezolvarea unor cazuri de șomaj, apoi, împreună cu un asistent social, am realizat pentru fiecare o evaluare.

Am participat apoi la ședința Consiliului cantonal din Fribourg unde asistentul social expunea diferite cazuri, solicitându-se ajutorul financiar necesar sau intervenția altor servicii de asistență socială (ex. o persoană este șomeră, dar în același timp este dependentă de alcool sau drog).

9. "*Croix-Rouge*" prezintă un sector de ajutor familial la domiciliu.

Se efectuează o vizită la domiciliu în fiecare săptămână având zilnic un număr de persoane care sunt vizitate.

Mai există în această echipă de ajutor familial o persoană care realizează menajul casnic în cazul unor solicitări (ex: persoane în vârstă, singure) pentru ca aceste persoane să nu fie dezrădăcinate din mediul lor normal de viață.

Am participat la această acțiune de vizitare a bolnavilor la domiciliu, alături de Croix-Rouge de la Neuveville și Veveyse.

10. "*Home pour personnes âgées*" Les Lovieres.

În aceste case de bătrâni asistența socială se realizează de către animatori prin acțiuni de lucru cu grupul, având ca scop oferirea unor repere pentru canalizarea energiei și promovarea unei stări de spirit pozitive.

Animatorul creează un climat psihologic afectiv și social în această "casă", atmosferă care recuperează și determină o bună parte a celui "sunt bine" pentru cei care trăiesc și lucrează aici. Scopurile acestei organizații este de a oferi un loc de viață agreabil și variat, o atmosferă caldă, securitate și respect individual, care restabilește confidențialitatea și stimulează curiozitatea.

În afara rezidenților din acest "home" sunt și persoane care locuiesc în apartamente situate la distanțe mici de acest cămin, dar care sunt prevăzute cu sisteme de securitate (cu celule fotoelectrice), acordându-se o intervenție corespunzătoare atunci când este cazul (ex: o persoană uită o cratiță pe foc, cade sau îi este rău, etc.).

Aceste apartamente au menirea de-a asigura persoanei un spațiu de locuit normal, fără a fi deșrădăcinat din mediul său, de a îndepărta acel sentiment de dependență care este tot mai acut în această ultimă etapă a vieții.

Fiecare instituție dezvoltă și oferă soluții originale la propriile obiective. De exemplu:

- O animație "pasivă și de consum" pentru persoanele foarte dependente:
  - prezentare de expoziții, concerte, divertismente, degustări, sărbătoriri;
  - instalarea decorațiilor de sezon, amenajare de locuri de agrement, etc.
- O animație "participativă" pentru persoanele care se implică și pot face câte ceva:
  - plimbări, ieșiri, seri de cinema, de conferințe, diapozitive, lectură în grupuri mari, concerte și spectacole în afara "casei".
- O animație "activă", bogată din punct de vedere senzorial:
  - jocuri de societate, gimnastică, activități culinare, vacanțe, cursuri, activități creative în atelier (pictură pe hârtie, tricotaje, cusături, țesături).
- Forme de animație "individuală".
  - dialog, ascultare, creație și realizări specifice, deplasări particulare, ieșiri, ajutor cu responsabilități de ordin administrativ.
- Activitate "spirituală", pentru a da fiecărui rezident dreptul la o viață spirituală fără conveniențe:
  - oficierea religioasă (slujbe, sărbători speciale, ceremonii de înmormântare).

În concluzie, animatorul unui grup de persoane în vârstă are menirea, ținând cont că nu toți oamenii reușesc să îmbătrânească "frumos", de a menține o stare de echilibru, fără a uita că echilibrul în a fi uman este totdeauna exprimat prin câțiva parametri: trecutul său, prezentul său, starea sa psihică și mentală precum și viziunea despre viitor.

În încheiere, doresc să mulțumesc pe această cale, Înalt Prea Sfinției Sale, Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Daniel, pentru ocazia oferită de a vedea o adevărată rețea de asistență socială într-o țară cu un înalt nivel de civilizație, formându-mi astfel o viziune asupra acestui sector de activitate care este într-o etapă de pionierat la noi în țară.

ARHIDIACON PROFESOR IOAN IVAN

la 80 de ani

Pr. Mihai Mocanu

Majoritatea preoților activi din Mitropolia Moldovei și Bucovinei sunt absolvenți ai Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamț.

Reforma învățământului din nefastul an 1948 a afectat și învățământul teologic. Vestitul Seminar "Veniamin Costachi" din Iași, care a dat țării promoții de vrednici slujitori ai Sfântului Altar, și-a încetat în mod forțat activitatea; aceeași situație a avut-o și Seminarul "Sf. Gheorghe" din Roman, ca și celelalte Seminarii și Școli de cântăreți bisericești de pe tot cuprinsul Patriarhiei Române. Cu greutate și timiditate au fost organizate cele șase Seminarii eparhiale, printre care și Seminarul de la Mănăstirea Neamț, dependent de Eparhia Iașilor, continuator al Seminarului de la Socola și "Sf. Gheorghe" din Roman.

În prima fază acest seminar avea profil de seminar monahal și de școală de cântăreți bisericești. Cu timpul a devenit seminar teologic. Așa ne explicăm că aici, la acest seminar, după 1950, se putea întâlni un *mic sobor de arhieriei* activând ca profesori și chiar conducând seminarul ca directori; episcopi disponibilizați: P.S. Partenie Ciopron, P.S. Pavel Șarpe, P.S. Eugen Laiu, P.S. Emilian Antal, P.S. Atanasie Dincă. De asemeni, aici au activat și Arhim. dr. Benedict Ghiuș, Arhim. Ghenadie Nițoiu, Arhim. Justinian Dalea, Arhim. Victor Ojog, Protos. Iosaf Popa, Ierom. Nicodim Grosu, etc. Încă din această fază de început, printre profesorii arhieriei și ieromonahi întâlnim și pe "mireanul" prof. Ioan Ivan, absolvent al Seminarului "Sf. Gheorghe" din Roman și licențiat al Facultății de Teologie din București, cu studii de specialitate pentru predarea religiei în învățământul teologic și liceal.

Înainte de a veni la Seminarul de la Mănăstirea Neamț, părintele prof. Ioan Ivan activase la seminariile de la Roman, Iași și Suceava. După decretul din 1958, când monahismul primește o mare lovitură, secția monahală de la seminariile teologice se desființează și astfel dispar și profesorii proveniți din rândurile monahilor, care sunt înlocuiți cu profesori proveniți din rândurile clerului de mir și mireni. Mitropolitul IUSTIN, fost profesor la Institutul Teologic din București, trimite la Seminarul de la Mănăstirea Neamț pe foștii

săi discipoli, pe proaspeții magistrați prof. Ștefan Alexe, Ilie Georgescu, Mircea Păcurariu și prof. dr. I. Seramficean, Pr. magistrand V. Ignătescu, Pr. V. Irina. Urmează perioada profesorilor absolvenți ai seminarului teologic de Mănăstirea Neamț: Pr. prof. M. Vizitiu, Pr. H. Panțiru, Dr. N. Macsim, prof. M. Pâslaru, prof. C. Istrati-Vasilescu, Pr. T. Caia, Pr. C. Sârbu, Pr. C. Mosor, Arhim. E. Norocel, Pr. I. Mihoc (actualul director), etc. De reținut este că toți profesorii amintiți și neamintiți aici au activat la seminarul nemțean pe perioade relativ scurte, cu o singură excepție: părintele prof. Ioan Ivan, care a devenit pentru această școală bisericească o coloană vertebrală, cu activitate constantă, din tinerețe până în anii de pensionare. În plus, după pensionare, părintele Ivan a rămas fidel seminarului de la Neamț, activând, în măsura în care este solicitat, cu discreție, cu dragoste, bucurându-se de stima și aprecierea foștilor săi discipoli, astăzi cadre didactice cu diverse responsabilități.

Profesorul

Pr. prof. univ. Haralambie Rovența, în calitate de președinte al examenului de diplomă la seminarul din Roman, titular al catedrei de Noul Testament, este surprins de frumoasele răspunsuri ale elevului Ioan Ivan și cu această ocazie îi rostește cuvinte de felicitare, spunându-i "că îl așteaptă în toamnă la București" (la examenul de admitere). La seminarul de la Neamț, părintele Ivan a fost cunoscut ca profesor la catedra Noului și Vechiului Testament, deși, la nevoie, cu aceeași competență și siguranță ținea cursurile de catehetică, omiletică, dogmatică, muzică, etc. Subiectul tezei de licență l-a avut nu la secția biblică, cum am fi tentați să credem toți cei ce l-am avut profesor, ci la secția sistematică, la prof. Nichifor Crainic, cu un subiect de angeologie.

Bun orator, sistematic, ordonat în expunere, practic se puteau reține cu ușurință cunoștințele materiei chiar din clasă. Oricum, obiectele predate de părintele profesor Ioan Ivan erau o delectare și făceau deliciul elevilor seminariști. Nu-mi amintesc de elevi care să fi eșuat la obiectele eminentului profesor. Era darnic și larg în aprecierea răspunsurilor, deși ținea ca elevul să rețină, pe cât era cu putință, acele texte "cheie", texte controversate de cultele neoprotestante. Cu zâmbet și cu ușoară ironie, văzând că i se răspunde prin parafrizare, te invita "să-i zici cum zice acolo", adică să redai cu fidelitate textul, versetul în cauză. Ca profesor al studiului biblic și-a însușit și în vorbirea curentă un stil specific, folosind cu naturalețe cuvântul scripturistic.

Directorul

Cu mici întreruperi, părintele profesor Ioan Ivan a fost, prin excelență, directorul seminarului de la Neamț. Și în această calitate și-a exercitat atribuțiile cu competență, vrednicie, principialitate, egal cu el însuși, dinamic, activ, corect în relația cu colegii profesori, cu subalternii, înțelegător cu elevii. Nu era ușor să administrezi o școală izolată de oraș, fără mijloace de locomotie, cu dificultăți de aprovizionare. Ani în șir clădirea seminarului s-a folosit pentru iluminat de un motor depășit, uzat, care deservea și tipografia eparhială, adăpostită în corpul seminarului, încât garanția iluminatului erau lămpile clasice ale maicii Agnia și sorei Maria. Sursa de apă era fântâna din curtea seminarului, cămile de ceramică ale elevilor și vasele din rășinoase. Personalul administrativ era redus din lipsă de fonduri, încât totul era "autoadministrație", elevi de serviciu la bucătărie, clasă (asigurarea căldurii cu lemne de la magazia școlii), dormitoare, etc. Cădea în sarcina elevilor ca terenul agricol al școlii să fie cultivat, întreținut, recoltat etc. În coordonarea acestor activități părintele director era ajutat de pedagogul școlii și de preotul spiritual, dar greul cădea tot asupra părintelui director, care nu-și permitea răgazul, odihna, relaxarea; zilnic asista pe elevi la servitul meselor, interesându-se de meniu, veghind ca nimic să nu conducă la știrbirea rației cuvenite. Nimeni nu l-a văzut să servească masa la internatul seminarului; nu admitea abaterea de la principiile moralei creștine și nu lăsa nimănui impresia că ar aștepta ceva de la cei cărora le slujea; a trăit o viață fără compromisuri, doar din agoniseala muncii sale, trăind în modestie, simplitate, sobrietate, cumpănire. Conform cuvântului scripturistic, considera că nu-și face decât datoria, și, cu toate acestea, toți cei ce își îndeplinesc cu credincioșie sarcinile trebuie să se socotească "slugi netrebnice".

Slujitor al Sfântului Altar

Se știe că părintele profesor Ioan Ivan a slujit Sfântul Altar din treapta de diacon. Și în această calitate s-a remarcat, nu doar printr-o voce inconfundabilă, ci mai ales printr-o ținută de aleasă trăire a momentului liturgic, manifestând sobrietate, evlavie, smerenie, respect, colegialitate, frățietate; posesor al unei voci de mare acuratețe, cu o mare gamă de exprimare, cu o cromatică aparte, prezența părintelui Ivan între slujitorii soborului Mănăstirii Neamț conferea auditoriului o stare de solemnitate, de înălțare sufletească aparte. Dacă până în anul 1958 Mănăstirea Neamțului dispunea de 4-5 diaconi de valoare, după această dată diaconul rămas la datorie a fost și este și acum, la această vârstă, părintele arhidiacon profesor Ioan Ivan, iubit și respectat de soborul mănăstirii. Mai trebuie spus, de

asemenea, că dacă Mănăstirea Neamțului a avut un constant predicator acesta a fost tot părintele Ioan Ivan. Aici, la Neamț, au predicat la timpul respectiv stareții arhimandriți Melchisedec Dimitriu, Dionisie Velea, Nestor Vornicescu (astăzi Mitropolitul Olteniei), Epifanie Norocel (astăzi Episcopul Buzăului), Efrem Chișcariu, Justinian Cârstoiu, Irineu Chiorbeja (actualul stareț). Alături de părinții stareți și teologii aflați ocazional în mănăstire, care au rostit cuvinte de zidire în mănăstirea mușatinilor și a marelui Ștefan, ani în șir părinții monahi, elevii seminarului și participanții la sfintele slujbe - enoriași din diferite localități - au gustat cuvântul plin de învățătură, rostit cu mare meșteșug de părintele profesor Ioan Ivan.

Scriitorul bisericesc

Părintele profesor Ioan Ivan n-a fost doar un bun slujitor și predicator ci și un iscusit mânuitor al condeiului. Cine va avea răbdare să parcurgă paginile revistei mitropolitane se va întâlni cu multe lucrări purtând semnătura harnicului cercetător, teolog și iscusit scriitor, care este părintele Ioan Ivan. Activând aici, la Neamț, i-a stat la dispoziție biblioteca seminarului, fosta bibliotecă de la "Veniamin Costachi", întregită cu noi exemplare și mai cu seamă vestita, bogata și vechea bibliotecă a Mănăstirii, pe care a cercetat-o ca nimeni altul în ultimii 50 de ani.

Părintele profesor Ioan Ivan și-a exercitat talentul literar nu doar într-un singur domeniu teologic, ci a scris variat, cuprinzând în preocupările sale și lucrări de ordin istoric, lucrări interesând domeniul pur al artei bisericești, lucrări de exegeză, dreaptă învățătură, predici, note, cronici, recenzii. N-a fost, cred, monah oricât de puțin cunoscut care să fi trecut la cele veșnice fără ca părintele Ioan Ivan să nu fi prezentat în rubrica "Adormiți în Domnul" scurte și folositoare date biografice despre el. Dacă cineva se va ocupa peste ani de întocmirea unui mic "Pateric nemțean", va trebui să folosească din plin date oferite de părintele profesor Ioan Ivan. Aici trebuie să amintim că părintele Ioan Ivan, în colaborare cu fostul său coleg de seminar, părintele Scarlat Porcescu, altă personalitate de mare greutate a clerului moldovean, a lăsat posterității o lucrare de referință (monografia "Mănăstirea Neamțului") unde colaborarea părintelui profesor Ioan Ivan este dominantă.

Și astăzi, cine trece pragul casei monahale din apropierea capriciosului pâraiaș *Maghernița* va întâlni figura zâmbitoare a părintelui Ioan Ivan, puțin plecat, cu bogata sa barbă aducând mai mult cu bătrânii duhovnici de altădată ai mănăstirii.

Deși niciodată nu i-a apărut numele înscris în comitetul de redacție al revistei mitropolitane, ani de-a rândul părintele Ioan Ivan a îndeplinit funcția de corector al revistei mitropolitane. Tot materialul publicat în revistă trecea prin mâna iscusitului și mult răbdătorului corector Ioan Ivan; părintele împlinea astfel o muncă de migală, care impunea competență, bună și

desăvârșită cunoaștere a ortografiei mereu în schimbare, stăpânire a mijloacelor de exprimare literară.

Nu putem cuprinde aici și acum întreaga activitate atât de bogată și de variată a părintelui profesor Ioan Ivan, dar am considerat că acum, la acest popas aniversar, să dăm expresie mulțumirii și recunoștinței față de cel ce s-a dedicat în întregime muncii titanice de educare, de creștere și de formare a atâtor generații de slujitori ai Sfântului Altar și să îl asigurăm că, deși au trecut anii, foștii săi elevi păstrează și astăzi o frumoasă și nedezmintită amintire chipului blând al bunului lor dascăl.

Din partea tuturor foștilor săi ucenici și discipoli, din adâncul inimii, cu dragoste și recunoștință: "vivat, floreat, crescat!".

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Alvyn Pattersen, Athanasius, Geoffrey Chapman, London, 1995, XIII + 202 p., recenzie.

Facilitățile tehnice de culegere, ordonare, stocare, analiză și reproducere de texte, adăugate la setea de cunoaștere a omului, niciodată potolită, fac ca în prezent volumul de lucrări publicate să fie incredibil de mare, în special în Europa occidentală. Despre Picco della Mirandola se spune că ar fi avut un spirit atât de enciclopedic încât el ar fi fost ultimul om care a cunoscut tot ceea ce crease mai grandios omenirea până la el "și ceva pe deasupra". Spre deosebire, astăzi nu se mai poate citi nici măcar ceea ce se publică într-un anumit domeniu din cauza volumului mare și diversificat de lucrări. Și totuși, în materie de teologie contemporană, nu tot ceea ce se publică are neapărat o valoare autentică, mai ales dacă citim teologia în perspectiva mântuirii.

Îmbucurător este faptul că, din ce în ce mai evident, învățați și teologi occidentali se apleacă spre studiul teologiei Sfinților Părinți ai Bisericii, reprezentanți ai spiritualității creștine primare. Așa este cazul lucrării de față, alcătuită de Părintele Alvyn Pettersen, fost profesor de teologie și spiritual al Colegiului Exeter din Oxford. În prezent ocupă funcția de preot în

Frensham, Surrey, lângă Londra. Anterior prezentului volum, el a mai publicat lucrarea «Athanasius and the Human Body» (Atanasie și corpul uman), Bristol, 1990.

Sfântul Atanasie, unul dintre cei mai familiari Părinți ai Bisericii, a trăit în secolul al IV-lea, în Alexandria. Ceea ce îl caracterizează ca personalitate teologică, al cărei rafinament intelectual și viață îmbunătățită nu au fost contestate nici măcar de oponenții arieni, este învățătura despre dumnezeirea și omenirea lui Hristos, Logosul divin, și formularea acestei învățături în Simbolul de credință de la Niceea, în 325. El este cunoscut și prin alcătuirea primei biografii a unui Sfânt Părinte, respectiv «Vita Antonii» (Viața Sfântului Antonie cel Mare).

În prezenta lucrare, părintele Alvyn oferă o imagine integrală a Sfântului Atanasie: viața, contextul socio-istoric și religios în care a scris și concepția sa despre: creație și providență; revelație și respingere; îndreptarea prin cunoașterea lui Dumnezeu; viața îndumnezeită moarte-stricăciune și din nou îndumnezeire; întrupare; Treime, terminologie, fals și adevăr; Dumnezeu unul și întreit.

Sfântul Atanasie își identifică viața cu definirea și păstrarea nealterată a învățăturii de credință privitoare la dumnezeirea și consubstanțialitatea (omousios) Fiului lui Dumnezeu cu Tatăl. În 325 Arie

fusese condamnat, împreună cu adepții săi, pentru învățătura eronată de a considera pe Iisus Hristos prima creatură a Tatălui și, deci, diferit în ființă de Tatăl. Însă arianismul prinsese teren în rândul unei părți dintre slujitorii Bisericii, și chiar a reprezentanților puterii civile. Din disputa tradiționaliștilor cu arienii s-a format o alta direcție, semiariană, reprezentată prin Vasile al Ancyrei, care admitea o oarecare asemănare de substanță a Fiului cu Tatăl (omiusios).

Ceva mai târziu, neo-arianismul reprezentat prin Eunomie și Aetios, învățați de seamă ai vremii, afirma că, potrivit categoriilor logicii eline, *"Dumnezeu poate fi cunoscut în mod perfect"*. După Atanasie și capadocieni Dumnezeu poate fi cunoscut numai parțial, prin revelație, El rămânând incognoscibil după ființă.

Eroarea lui Aetios și Eunomie consta în aceea că dădeau valoare absolută rațiunii și sistemelor logicii și își construiseră sistemul teologic pe principiul deducției, în felul următor: "Tata" presupune cu necesitate prioritate, autoritate și precedență față de Fiu. Potrivit Scripturii, Dumnezeu este "aghenitos" adică "fără origine". În cazul Fiului, El nu este "fără origine" pentru că este născut; dacă ar fi "fără origine" nu ar mai avea calitatea de "Fiu". În concluzie, se ajunge la următorul silogism: 1. Dumnezeu are o singură esență; 2. Această esență este "fără origine"; 3. Fiul are origine (în Tatăl); 4. Dacă are origine, atunci nu poate fi fără origine; deci, concluzia care se impune este: "Fiul nu este Dumnezeu", ci creatură.

Întrucât teologia depindea în mare măsură de puterea politică (credința împăratului), dese schimbări politice făceau ca și diferitele păreri teologice să prevaleze, în funcție de demnitarii bisericești aleși sau numiți. În plus, mulți dintre episcopi proveneau din masa largă de credincioși, care nu primiseră o educație deosebită în sensul retoricii și speculațiilor filosofice. Pe fondul acestor dispute de înalt nivel, starea generală era aceea de confuzie, nesiguranță, neînțelegere adecvată a problemelor și nedorită fluctuație între diferitele păreri, în funcție de puterea lor de înțelegere și discernământ.

Între putere și smerenie, între influență și exil, în adunări sinodale și pribegie, Sfântul Atanasie își rânduiește viața, dăruită în totalitate slujirii lui Hristos Dumnezeu. Dintre cei 46 de ani de episcopat, 17 ani i-a petrecut în exil. Cu toate acestea, scrierile lui sunt foarte substanțiale în ce privește conținutul și extensiunea (p. 8-18).

În învățătura sa despre creație afirmă că lumea este bună pentru că este creată de Dumnezeu Cel bun și scopul ei este să se bucure de binecuvântarea și viața în Dumnezeu. Ea depinde de Creator nu atât prin faptul că a fost creată, ci prin faptul că El o ține în existență și armonie.

Omul este liber să-L recunoască sau nu pe Dumnezeu în calitate de Creator și Susținător a toate. Sfântul Atanasie evită cu abilitate toate erorile creaționiste anterioare (eternitatea materiei: Origen; Tatăl indivizibil, unic, singur principiu, creator solitar: Arie; Universul creat din întâmplare, prin autodeterminare: epicurienii; dumnezeirea impersonală care

formează și ordonează lumea dintr-o materie preexistentă: Plato; crearea lumii de către o ființă demiurgică, altă decât Tatăl Fiului: gnostici) și afirmă că "Dumnezeu, prin Logos, a adus în existență universul care nu a existat sub nici o altă formă sau non-formă înainte" (p. 22).

Această învățătură stă în strânsă legătură cu Întruparea Logosului. Creația este un act comun Tatălui și Fiului (menționarea aproape obsesivă a Fiului este explicabilă în contextul fragmentărilor și contestărilor hristologice), ca manifestare a voinței divine. Însă Dumnezeu nu alege între a fi Creator sau a voi existența creației, pentru că Dumnezeu nu decide să fie ceea ce este și nu se auto-determină prin Ființă Sa să fie sau să facă ceva. Creația este, deodată, fragilă și minunată. Ea este slabă, păcătoasă și totuși puternică și înțeleaptă, nu prin sine însăși, ci prin participarea în actul creației și susținerea în existență a Logosului creator, care este Putere, Lumină și Adevăr, elemente esențiale existenței (p. 25).

În grija providențială pentru creație, Dumnezeu i-a dat omului "să știe că viața are o anumită durată... dar nu și când se termină această durată" (p. 30). Această durată nu este impusă arbitrar de Dumnezeu, ci ține de libertatea omului: el a fost sortit să trăiască veșnic în trup, în viața paradisiacă, însă "a călcat poruncile și a fost scos afară din rai pentru neascultare, primind judecata moștenirii potrivit cu purtarea sa" (p. 33). Și Hristos, ca și Adam, putea evita moartea (Ioan 10, 18) dar nu a făcut-o pentru că nu a vrut să fie neascultător față de Tatăl (p. 32).

Dumnezeu nu există în singurătate, în izolare, ci în comuniunea treimică, prin care se descoperă lumii ca iubire. Revelația, așadar, nu este o necesitate pentru Dumnezeu, ci o consecință însemnată a ființei Sale bune și atotiubitoare. Așteptarea îngăduitoare și plină de răbdare a lui Dumnezeu ca omul să se deschidă revelației și capacitatea dăruită omului de a percepe această revelație, importanța cunoașterii lui Dumnezeu și nebunia ignorării Lui sunt teme predilecte Sfântului Atanasie (p. 37).

În continuare, Părintele Alvyn face o analiză pertinentă a posibilității cunoașterii lui Dumnezeu, prin intermediul sufletului uman, în creație, în Scriptură, apoi refacerea naturii umane prin cunoașterea experimentală. Este reluată apoi problema vieții paradisiace, căderii, morții, stricăciunii și învierii spre viața inițială, pierdută prin păcat.

Mântuirea credinciosului este posibilă numai în măsura în care Fiul este Dumnezeu. "Fără relația Fiul-Tată, îndumnezeirea nu se poate împlini și păstra. Iar la cunoașterea lui Dumnezeu se ajunge **numai** prin Logos. Pentru arieni (ca și pentru mulți "creștini" de astăzi), mântuirea putea fi realizată printr-un **fiat** al lui Dumnezeu; pentru Sfântul Atanasie mântuirea este un întreg proces de purificare interioară și de ajutor de la Dumnezeu.

Opera Sfântului Atanasie a fost tradusă în mare măsură în limba română în colecția *Părinți și Scriitori Bisericești și Filocalia*, însă, pentru cititorii neinițiați în limbajul teologic și mistic, uneori abscons și paradigmatic, alteori aluziv și

romanțios, este mai greu de pătruns în adevăratul înțeles. De aceea, găsim foarte binevenită o astfel de abordare, sistematică și călăuzitoare.

În concluzie, volumul Athanasius este un studiu general asupra gândirii Sfântului Atanasie, deopotrivă folositor și binevenit pentru cititorii interesați, dar și pentru teologi și specialiști, vorbitori de limbă engleză, punând la dispoziție un material bogat, selecționat cu grijă direct din sursa greacă sau latină, precum și o bibliografie la zi.

Pr. asist. Dan Sandu

Patericul lavrei Pecerska, cu o prefață de Arhimandrit Paulin Lecca, Traducere din limba rusă de Părintele Gheorghe Roșca, îngrijită de Monica Dumitrescu, Colecția "Comorile Pustiei", numărul 7, Editura Anastasia, București, 1995, 245 pagini - recenzie.

Fiecare neam își are locurile sale sfinte și dragi, fără de care existența sa ar fi greu de imaginat. Pentru poporul rus, acest loc este Lavra Pecerskăi. Un loc sfânt, asemenea sfinților care și-au dus traiul într-un anonimat deplin din punct de vedere lumesc, încercând astfel ca, prin smerenia lor, să fie trecuți în "cartea vieții" adevărate, veșnice.

În efortul ei de a populariza toate aceste eforturi deosebite ale

creștinilor dornici de împlinire morală, de desăvârșire duhovnicească, Editura Anastasia, publică în colecția "Comorile pustiei", îngrijită de Ignatie Monahul, una dintre lucrările fundamentale în cunoașterea monahismului rus, Patericul Lavrei Pecerska.

Versiunea românească, traducere din limba rusă, se datorează osteneții binecuvântate a Părintelui Gheorghe Roșca și grijii editoriale a Monicăi Dumitrescu.

Lucrarea debutează cu o prefață a arhimandritului Paulin Lecca, în care sunt menționate două opinii ale unor cunoscute personalități creștine, și anume Nichifor Crainic și Dostoievski, privind criza monahismului răsăritean. Autorul prefeței, citând din cunoscutul scriitor rus, arată că această criză nu constituie o noutate pentru creștinismul contemporan, ea având rădăcinile adânci, încă din epoca primară a Bisericii. Însă, după cum arată genialul scriitor rus, dincolo de aceste elemente negative ale vieții creștine, în mănăstirile ortodoxe au existat dintotdeauna mulți oameni cu inimi curate, însetați de desăvârșirea duhovnicească și care, în pofida liberalismul contemporan, au considerat mănăstirea o cerință duhovnicească a vieții lor.

La întrebarea care este calea revenirii la monahismul autentic, autorul prefeței dă o sugestie foarte valoroasă: efectuarea selecției tinerilor monahi, a tinerilor candidați la Teologie și a preoților potrivit criteriilor Mântuitorului și ale Sfântului Apostol Pavel, o selecție în care să prevaleze nu atât calitățile intelectuale, cât mai ales cele morale, duhovnicești, ale candidatului,

dragostea lui de a sluji pe Hristos și Biserica Sa.

Patericul Lavrei Pecerska este divizat în șapte părți.

Prima parte a lui cuprinde relatarea vieții, activității și contribuției deosebite a patru Părinți duhovnicești ruși, considerați întemeitori ai așezării monahale de la Pecerska: Cuviosul Antonie și Cuviosul Teodosie, ucenic al celui dintâi, un cuvânt și o istorisire ale Cuviosului Nestor privind, cel dintâi, mutarea moaștelor Cuviosului Teodosie, iar cea de-a doua privind câteva vieți deosebite de sfinți viețuitori ai Lavrei Pecerska.

Capitolul *Viața prea cuviosului Antonie*, întemeietorul lavrei Pecerska ne dă numeroase indicații biografice și duhovnicești privind personalitatea Cuviosului Antonie, organizatorul vieții monahale din acest loc.

Copilul Antipa, cum se numea Sfântul Antonie, s-a născut în anul 983, într-o mică localitate numită Liubeci, dovedind de mic o dragoste deosebită față de învățătura Mântuitorului Iisus Hristos. Copil fiind, se retrăgea într-o peșteră, în care se ruga timp îndelungat. Pleacă apoi în Sfântul Munte, unde se și călugărește, dar la îndemnul părintelui său duhovnicesc se reîntoarce în țara natală, pentru a fi de folos credincioșilor ruși. Se stabilește în peștera Berestovo, unde va pune bazele unei comunități monahale, după modul de viață atonit. Mai face o călătorie în Sfântul Munte, se reîntoarce și, împreună cu preotul Ilarion, un pustnic cu o viață aleasă, pune bazele așezării monahale

care va deveni cel mai sfânt loc pentru creștinismul rus ulterior.

Cuviosul Antonie a trăit aici timp de 40 de ani, după care a lăsat ca egumen în locul lui pe călugărul Varlaam. În aceeași vreme, întrucât cuviosul era căutat de foarte mulți credincioși, peștera devenind neîncăpătoare, monahii de aici se mută în alt loc.

Întrebat de către viețuitorii obștei pe cine să aleagă dintre ei stareț, cuviosul a dat un sfat de o semnificație duhovnicească deosebită: "Cel care dintre voi este ascultător, blând și smerit, acela să vă fie stareț", ori acesta nu era altul decât ucenicul său - Teodosie.

Acum se construiește în chip cu totul minunat biserica mare din lemn - Pecerska, închinată Maicii Domnului, cea care a contribuit la ridicarea locașului sfânt. Noua obște, care acum ajunsese la 100 de viețuitori, a luat ca regulă de viață călugărească pe cea a călugărilor studii.

Cuviosul Antonie a trăit 90 de ani, trecând la cele veșnice în anul 1073. Moaștele sale au fost așezate în peșteră, însă nimeni nu le-a mai văzut vreodată.

Ucenicul său care a influențat în aceeași măsură viața monahală de la Pecerska, și căruia i s-a acordat aceeași cinstire ca și Cuviosului Antonie, este Starețul Teodosie.

Născut într-o familie bogată, el dovedea de tânăr o evlavie deosebită și o "înțelepciune necopilărească". La 13 ani rămâne fără tată și se hotărăște să plece pe ascuns în Țara Sfântă. Mama sa, însă, îl ajunge și îl aduce înapoi acasă, legat în lanțuri, ca pe un sclav.

Într-o duminică, aude citindu-se la Sfânta Liturghie, Evanghelia în care se cerea tânărului să se lepede de părinți pentru a sluji cu adevărat pe Dumnezeu și ia hotărârea definitivă de a se călugări. Auzind de viața Cuviosului Antonie, se duce la el. Mama sa caută și de această dată să îl împiedice de a se călugări, dar, prin rugăciunile sale și ale cuviosului, Teodosie reușește să o determine și pe ea să se călugărească.

Este hirotonit preot, slujind Sfânta Liturghie zilnic.

Sunt relatate apoi numeroase din minunile sale. Cu deosebită putere de pătrundere duhovnicească este descris sfârșitul Părintelui Teodosie, pildă pentru monahii și stareții din toate vremurile: "Simțind apropierea sfârșitului său, el a poruncit să se adune la dânsul tot soborul de părinți și frați și i-a îndemnat cu lacrimi să nu uite făgăduințele lor, ci să fie cu osârdnică luare aminte de sine, veghind asupra gândurilor și faptelor lor, să aibă adevărată dragoste frățească unul către altul, să-și dea cinstea cuvenită unii altora, nu numai către cei bătrâni, ci și către cei de-o seamă și chiar către cei mai mici, cu dragoste purtându-se. Îndeosebi însă, i-a rugat cu stăruință pe toți să fie cu râvnă față de biserica Domnului și față de dumnezeieștile ei slujbe. După aceea, blagoslovindu-i prea cuviosul pe toți, i-a slobozit cu pace".

De la întemeierea ei, mănăstirea Pecerska nu a dus lipsă de nimic prin rugăciunile cuviosului Antonie și ale cuviosului Teodosie.

După aceste două medalioane duhovnicești, urmează un Cuvânt al

prea cuviosului Nestor, monah din mănăstirea Pecerska, despre mutarea moaștelor prea cuviosului părinte Teodosie, în pridvorul bisericii, mutare minunată, petrecută în anul 1095.

Același Nestor, prezintă apoi viața unor călugări deosebiți (Ieromonahul Damian, fratele Ieremia, părintele Matei și monahul Isakie) din mănăstirea Pecerska. "Așa erau călugării din mănăstirea lui Teodosie - spune monahul Nestor. De aceea chiar și după moarte strălucesc întocmai ca niște luceferi și se roagă lui Dumnezeu pentru frații care trăiesc acolo, afierosiți vieții celei asemenea cu a îngerilor, cât și pentru toți frații creștini care trăiesc în mijlocul lumii. În această mănăstire însă și până în ziua de astăzi monahii duc o viață plină de fapte bune, trăind cu toții la un loc viață obștească, în cântări, în rugăciuni și în ascultare spre slava atotputernicului Dumnezeu, ocrotindu-i rugăciunile prea cuviosului Teodosie..." (p. 91).

Patericul Lavrei Pecerska se continuă cu Scrisoarea smeritului Simon, episcop de Vladimir și Suzdal, către monahul Policarp din Pecerska, despre monahii care și-au sfințit viața în această mănăstire. Aceasta cuprinde relatări din viața a 10 părinți care s-au nevoit la Pecerska, dobândind, ca răsplată a vieții lor duhovnicești, daruri deosebite. Aflăm astfel despre fericitul Eustratie Postnicul, care a fost răstignit pe cruce asemenea Mântuitorului, iar în clipa morții a fost luat la cer, despre smeritul și mult răbdătorul monah Nikon, despre Sfântul Mucenic Kucșa, izgonitor de draci, și despre cuviosul Pimen,

văzător cu duhul. Sunt relatate învieri minunate, ca a Sfântului Atanasie Zăvorâtul, care, a doua zi după ce a murit, a înviat și a mai trăit 12 ani, convertiri adevărate, precum aceea a cneazului de Cernigov-Sveatoșa. Suntem avertizați în legătură cu patima iubirii de argint, de care au suferit monahul Erasm și monahul Arcta, dar care s-au izbăvit de aceasta, prin bunătatea lui Dumnezeu, precum și de efectele lipsei de iubire dintre oameni (Despre doi frați, Tit preotul și Evagrie diaconul, care se vrăjmășeau între ei).

A treia mare secțiune a lucrării, constând în Scrisoarea fericitului Policarp către Arhimandritul Achindin din Pecerska, cuprinde 12 scrisori în care se istorisește despre viața, faptele și minunile acelor dumnezeiești și fericiți bărbați care au trăit în această sfântă mănăstire, între care autorul reține pe Nichita Zăvorâtul, Lavrentie Zăvorâtul, pe Sfântul și Fericitul Agapit, doctorul cel fără de arginți, pe Sfântul Grigorie făcătorul de minuni, pe Ioan Zăvorâtul, cel mult răbdător, pe prea cuviosul Moise ungurul, pe monahul Prohor, pe Cuviosul Marcu din Pecerska, de a cărui poruncă ascultau morții, pe Sfinții și Cuvioșii Părinți Teodor și Vasilie, pe Prea Cuviosul Spiridon Prescurarul, pe Alipie Pictorul, precum și pe Prea Cuviosul și mult pătimitorul părinte Pimen.

Ca un adaos la Patericul Lavrei Pecerska, sunt relatate fragmente din viața și faptele a 44 de Prea Cuvioși Părinți de la peșterile cele de departe, unde și-a început viața pustnicească Cuviosul Antonie. Acești sfinți părinți, prin viața lor, ne-au arătat pildă pentru feluritele fapte bune.

Astfel, prea cuviosul Loghin s-a preaslăvit prin nevoința ascultării, fiind paznic la porțile mănăstirii, Ignatie prin bună păstorire și evlavioasă sfințită slujire, Silvan prin curăție, Agaton și Grigorie prin viața pustnicească, Ipatie prin slujirea bolnavilor, Paisie și Mercurie prin dragoste frățească unul față de altul, Lavrentie și alții închiși prin mare liniștire, tăcere și rugăciune, Moise și Sisoe prin lupta împotriva patimilor trupești, Ilarion, Zaharia și Casian prin biruința împotriva duhurilor necurate, Pamvo și Luchian prin pătimire pentru Hristos, Arsenie și Pimen prin iubire de osteneală, Leontie și Gherontie prin slujire întru nevoințele sfinților, Pavel prin ascultare, Teodor, cneazul de Ostroj, prin râvna sa pentru dreapta credință, Ammon prin osteneala întru cercetarea locurilor sfinte, Mardarie și Veniamin prin sărăcia lor și Iosif prin tăria rugăciunii sale.

Unii dintre ei au fost portari ai acestei sfinte așezări monahale, precum Nicolae și Loghin. Alții pustnici - Pimen, Zaharia; ascultători - Serghie și Pavel; mucenici pentru credința întru Hristos - Kucșa și Luchian; zăvorâți, tăcuți - Onufrie, Teodor și Pangratie; izgonitori de duhuri rele - Grigorie și Ilarion; făcători de minuni - Grigorie și Agaton; plângători pentru păcatele lor și ale lumii, precum Atanasie și Pafnutie. Sfintele lor moaște - spune autorul în încheiere - arată, și până în ziua de astăzi, asupra celor ce vin către ele cu credință, mult felurita lucrare minunată a harului Duhului Sfânt, căci în peșteri, în împreună-împărtășire cu sfinții, sufletul credincios primește feluritele

daruri duhovnicești, pacea și vindecarea de rănila păcatului.

Propunem, așadar, spre lectură duhovnicească Patericul Lavrei Pecerska, pentru o mai bună cunoaștere și practicare a spiritualității răsăritene, în diferitele ei nuanțe, dar în același timp avem înalta speranță că poporul rus, atât de încercat și tulburat în istoria sa creștină, va găsi, de asemenea, în aceste pilde de sfințenie apropiate sufletului său, adevărata cale în istorie, care nu poate fi alta decât cea a vieții creștine autentice.

Paul Evdochimov, Cunoașterea lui Dumnezeu în tradiția răsăriteană. Învățătură patristică, liturgică și iconografică. Traducerea, prefața și notele Pr. Lect. univ. Dr. Vasile Răducă, Asociația filantropică medicală creștină Christiana, București, 1995, 168 pagini - recenzie.

Pentru spiritualitatea răsăriteană, cunoașterea lui Dumnezeu reprezintă ținta tuturor eforturilor ascetice, de ea depinzând dobândirea mântuirii. Așa se explică faptul că această problemă a preocupat dintotdeauna spiritul creștin, însetat de desăvârșire. O astfel de preocupare dovedește și Paul Evdokimov în lucrarea sa *Cunoașterea lui Dumnezeu în tradiția răsăriteană. Învățătura patristică, liturgică și iconografică*.

Traducerea în limbă română menționată are la bază textul ultimei ediții a lucrării *La connaissance de Dieu selon la tradition orientale. L'enseignement patristique, liturgique et iconographique*, apărută la editura Desclee de Brouwer, Paris, 1988, cunoscută editură teologică franceză.

Lucrarea debutează cu o prefață a traducătorului, în care se subliniază necesitatea cunoașterii umane, în general, și a lui Dumnezeu, în mod special, considerată "finalitatea tuturor formelor de cunoaștere a necunoscutului din noi și din jurul nostru." (p. 5-6). Cunoașterea lui Dumnezeu este definită ca o datorie a creștinului dornic de desăvârșire morală. Arătând că la baza acestei cunoașteri stă distincția dintre ființa și lucrările lui Dumnezeu, autorul prefeței subliniază faptul că, dincolo de orice cunoaștere naturală sau supranaturală, "El este și rămâne TAINA care justifică totul" (p. 7). Cunoașterea lui Dumnezeu este "contribuția omului în cadrul raportului dinamic stabilit prin fidelitatea față de revelație între om și Dumnezeu." (p. 8).

În încheierea acestei prefețe este făcută o scurtă prezentare a personalității teologice a lui Paul Evdokimov, marele teolog al diasporei ruse, precum și a prezentei lucrări.

În primul capitol al acesteia Paul Evdokimov face *Câteva considerații istorice asupra subiectului*.

După o introducere istorică în temă, autorul evidențiază unele trăsături ce disting cele două tipuri de spiritualități: răsăriteană și apuseană, precum și motivele generale care au dus la această

diferențiere. Deși la început aceste diferențe nu reprezentau decât aspecte complementare ale aceleiași bogății spirituale ale Bisericii creștine, trecerea timpului a făcut să se vorbească, dacă nu de o "tradiție răsăriteană" și "una apuseană", net deosebite, cel puțin despre unele "dominante" ale acestor două tipuri de spiritualitate.

Enumerând unele afirmații patristice privind incognoscibilitatea ființei divine, autorul arată că dorul uman de cunoaștere a Creatorului stă la baza idealului creștin de sfințenie. Pe aceasta, Paul Evdokimov o definește în contextul culturii și spiritualității contemporane. Calea spre ea este aceea a întoarcerii la sursele autentice, la vocea autorizată a Sfinților Părinți, la școala Tradiției (p. 15).

În cel de-al doilea capitol - *Premizele gnoseologice ale patristicii răsăritene*, autorul precizează distincția pe care o fac Părinții Bisericii între "rațiune" și "cunoaștere". Citând cuvintele Sfântului Maxim Mărturisitorul: "Dumnezeu a pus în inima omului dorul după Dumnezeu", autorul face câteva clarificări, în accepțiunea spiritualității răsăritene, privind noțiunile teologice de "inimă", "minte", "simț duhovnicesc" și fixează momentele principale ale elaborării învățaturii cu privire la ele: Evagrie Monahul sau Ponticul, Sfântul Macarie Egipteanul, Sfântul Marcu Ascetul, Sfântul Diadoh al Foticeii, Sfântul Simeon Noul Teolog și Sfântul Ioan Scărarul.

Pentru aceștia teologia sau teologhisirea înseamnă "a povesti ceea ce vedem prin mijlocirea luminii dumnezeiești, înseamnă a

traduce în termeni teologici comuniunea cu Dumnezeu, a relata conținutul acesteia." (p. 19). Ea este pentru ei "calea experimentală a unirii cu Dumnezeu" (p. 20), "contemplarea Tainei Sfintei Treimi, lumina dumnezeiască reflectată în oglinda sufletului curățit", rugăciune și dialog cu Dumnezeu.

Cunoașterea mistică a lui Dumnezeu este "teologia misterului" prin excelență, cunoașterea prin inhabitarea (locuirea în) Cuvântului. Cunoașterea lui Dumnezeu stă la baza teologiei energetice și dinamice și are un caracter profund experimental, fiind identificată, pe treptele ei cele mai înalte, cu iubirea.

Autorul subliniază că, pentru fiecare teolog, "nu calea este imposibilă, ci imposibilul este calea." (p. 23). Vocația teologică a omului ne cheamă să depășim întreaga suficiență a unei științe pur enciclopedice, pentru a ne ridica, prin asceză, la contemplarea curată, nematerială a Sfintei Treimi.

În capitolul al treilea al lucrării, intitulat *Dimensiunile catafactice și apofactice ale teologiei Sfinților Părinți*, autorul face distincția între ființa și lucrările dumnezeiești, și între cele două feluri de cunoaștere a Lui ce decurg din această distincție: cunoașterea catafactică și cunoașterea apofatică.

Calea catafactică, pozitivă, simbolică, este considerată o traducere a revelațiilor lui Dumnezeu în limbajul conceptual, aplicată atributelor revelate și manifestărilor lui Dumnezeu în lume, spre deosebire de cunoașterea apofatică, ce "ne obișnuiește cu distanța cea de netrecut și mântuitoare." (p. 26).

După ce precizează raportul dintre cele două metode, autorul conchide: "apofaza (calea negării) ne învață atitudinea corectă a oricărui teolog; omul nu teoretizează, ci se schimbă." (p. 27).

În capitolul *Antropologia Sfinților Părinți*, sunt explicate noțiunile fundamentale cu care operează dogmatica și spiritualitatea răsăriteană în problema teognosiei, și anume cele de "chip", "asemănare", "har", "sinergie", "persoană", "ipostas", "eul spiritual" și altele.

Înlăturând orice concepție substanțialistă cu privire la noțiunea teologică de "chip", autorul îl definește, în continuitate cu învățătura Sfinților Părinți, ca fiind "structura ierarhică a omului cu viața duhovnicească în centru" (p. 37), arătând, totodată, că "fiecare facultate a sufletului omenesc reflectă chipul (cunoașterea, libertatea, iubirea, creația) și toate sunt centrate pe realitatea duhovnicească a cărei însușire este aceea ce a se autodepăși ca să se lanseze în adâncul dumnezeiesc și să-și potolească acolo dorul său." (p. 37).

Antropologia Sfinților Părinți demonstrează că ființa umană este deiformă chiar în structura sa, că este destinată comuniunii îndumnezeitoare și capabilă să-L cunoască pe Dumnezeu pe măsura propriei capacități de a-L primi.

Citând o bogată bibliografie, autorul trece, în capitolul *Cunoașterea lui Dumnezeu în tradiția patristică*, la obiectul propriu-zis al lucrării. Importante precizări face, mai întâi, cu privire la modul în care s-a oglindit această concepție în Sfânta Scriptură, pentru ca apoi să evidențieze unele aspecte particulare

adăugate ei de Școala din Alexandria, de Părinții capadocieni și de scriitorii ascetici. Dintre aceștia, sunt menționați Evagrie Ponticul și doctrina sa intelectualistă privind cunoașterea lui Dumnezeu, Sfântul Macarie Egipteanul, a cărui spiritualitate este puternic marcată de un caracter afectiv, personal și nemijlocit (p. 59), Sfântul Diadoh al Foticeii, care "unește mistica minții cu mistica inimii, sinteză care angajează firea umană întreagă" (p. 60) și Sfântul Ioan Scărarul, cel mai mare exeget al vieții monahale.

Autorul analizează, în continuare, contribuția lui Dionisie Areopagitul, pe care îl consideră cel dintâi între misticii creștini, și valoarea acesteia pentru spiritualitatea creștină ulterioară, cea a Sfântului Maxim Mărturisitorul, care profesează o teologie a îndumnezeirii, conformă dogmei calcedoniene, și cea a Sfântul Ioan Damaschinul, autorul primei mari sinteze dogmatice.

Sintetizând toate aceste contribuții teologice, Paul Evdokimov arată că "de la începutul creștinismului vedem două alunecări periculoase: pe de o parte intelectualismul platonian al lui Origen și Evagrie, și, pe de altă parte, materializarea experienței sensibile a lui Dumnezeu, la mesalieni. Pe acest fundal neliniștitor ies în evidență: mistica lui Macarie, a harului trăit și simțit, contemplarea lui Diadoh al Foticeii care îndepărtează orice imagine sensibilă, și intelectualismul alexandrin. Sfântul Diadoh și Sfântul Maxim depășesc nivelul sensibil și intelectual prin ieșirea ekstatică spre unirea cu Dumnezeu, unde "necunoașterea depășește orice

cunoaștere" și rugăciunea unește inima și mintea." (p. 67).

Studiind învățătura Sfântului Simeon Noul Teolog cu privire la cunoașterea lui Dumnezeu, autorul sufliniază ideea că, în cazul acestuia, nu este vorba de o doctrină, ci de o experiență: a teologhisi înseamnă a povesti ceea ce trăiești și ceea ce vezi (p. 67). Descrierile pe care le face acesta cu privire la experiența cunoașterii lui Dumnezeu au sensul unei comuniuni personale cu Dumnezeu Cel personal.

În același capitol, autorul face referiri ample și documentate privind rugăciunea lui Iisus sau rugăciunea inimii și problemele teologice legate de aceasta: valoarea și puterea Numelui Domnului Iisus, conținutul acestei rugăciuni, centrul spiritualității isihaste și răspândirea ei în medii tot mai largi, constatată în timpul nostru. În legătură cu practicarea ei statornică, autorul introduce conceptele de "liturghie interioară" și "monahism interiorizat".

Cu Sfântul Grigorie Palama și Sfântul Nicoale Cabasila spiritualitatea filocalică și rugăciunea isihastă dobândesc noi semnificații. Sfântul Grigorie Palama este, de altfel, cel care sintetizează învățătura ortodoxă privind cunoașterea lui Dumnezeu. Palamismul scoate în evidență comuniunea energetică: Dumnezeu este în întregime prezent în energiile Sale fără să-Și părăsească ființa inaccesibilă (p. 77). Ucenicul său, Sfântul Nicolae Cabasila preia de la el principiul unei participări reale la firea divină și-l folosește pentru a construi o puternică spiritualitate pentru laici. El - arată autorul - reia vocabularul isihast al "trezviei", al

"privegherii" și al "aducerii aminte de Dumnezeu" și-l aplică la cugetarea cu privire la imensitatea iubirii lui Dumnezeu pe care o numește "manikon eros", "iubirea nebună" a lui Dumnezeu pentru om. Toate acestea, dintr-o perspectivă eminentamente sacramentală.

Tot în legătură cu mișcarea isihastă, sunt făcute referiri la renașterea pe care ea a trăit-o secolul trecut în Rusia, datorită unor personalități deosebite, precum Sfântul Serafim de Sarov. Vorbind despre Părinții duhovnicești, autorul enumeră câteva dintre darurile de excepție pe care le dobândesc aceștia: darul iubirii, darul rugăciunii, darul profeției, darul cardiognoziei, darul discernământului duhurilor și cel al clarviziunii.

Capitolul al VI-lea, denumit *Căutarea lui Dumnezeu*, este o punere în paralel și o analiză profundă a căilor și metodelor pe care le folosesc în căutarea lui Dumnezeu filosofia și teologia.

Analiza pornește de la enunțarea crizei care domină gândirea filosofică - secularizarea, fenomen al vremurilor moderne, pe care autorul o definește ca "descompunere a unității în valori și discipline autonome" (p. 89).

În ciuda diversității de metodă și concepție, filosofia trebuie să conducă, în ultimă instanță, către o perspectivă teologică asupra problemei, singura în măsură să dea un răspuns clar, folositor. Sunt evidențiate caracteristicile fundamentale ale filosofiei ruse, o filosofie orientată în contextul lumii moderne spre neo-patristică.

Vorbind despre *Cunoașterea lui Dumnezeu în tradiția liturgică*

(capitolul VII), autorul evidențiază dimensiunea ontologică a antropologiei creștine, pe de o parte, și strânsa corespondență între itinerariul mistic și cel sacramental în viața duhovnicească. Inițierea sacramentală - arată el - se împlinește în Euharistie și coincide cu piscul înălțării mistice, care este îndumnezeirea (p. 105). Mai mult chiar, viața mistică este definită ca fiind "conștientizarea tot mai deplină a vieții sacramentale".

Alături de Sfintele Taine, o valoare fundamentală pentru viața duhovnicească o are rugăciunea, atât cea liturgică, precum și cea personală, individuală. Prin aceasta, eclesiologia Sfinților Părinți se dovedește a fi o eclesiologie euharistică.

Adevărata ținută morală a omului, în efortul său de cunoaștere a lui Dumnezeu, este "orantă", de rugăciune. Nu este suficient să ai rugăciunea - spune autorul - trebuie să devii, să fii rugăciune întrupată, să te zidești în chipul rugăciunii și să transformi lumea în Templu de închinare, în liturghie cosmică." (p. 113-114).

În capitolul *Cunoașterea lui Dumnezeu în tradiția iconografică*, autorul aplică distincția dintre semn, alegorie și simbol, la iconografia ortodoxă. În același cadru larg al sfințeniei liturgice, Paul Evdokimov vorbește în legătură cu icoana ortodoxă de fundamentarea ei scripturistică și patristică, de o teologie a prezenței și de o teologie a slavei. Ca un remediu al crizei artei iconografice, autorul recomandă revenirea la semnificația autentică, ortodoxă, a artei bisericești și

implicit a icoanei ortodoxe și la tiparele ei consacrate de alcătuire.

În cel de-al IX-lea capitol al lucrării sale, autorul studiază *Experiența mistică în lumina tradiției răsăritene*. De fapt, el precizează unele elemente fundamentale ale spiritualității ortodoxe.

Definind cuvântul "mister" ca "legătura cea mai intimă dintre Dumnezeu și om, comuniunea lor de natură nupțială", Paul Evdokimov ține să sublinieze în mod deosebit concepția principală a asceticii răsăritene: legătura dintre mistică și teologie. "Tradiția creștină răsăriteană, spune el, n-a făcut niciodată distincția netă între «mistică» și «teologie», adică între trăirea personală a tainelor divine și dogma mărturisită de Biserică. Ea n-a cunoscut divorțul între teologie și spiritualitate, nici religiozitatea modernă cu formele sale de evlavie individuală. Experiența mistică trăiește conținutul credinței comune și teologia o ordonează și o sistematizează. Astfel, viața oricărui credincios, ascet sau mistic, este structurată de elementul dogmatic al cultului și doctrina comunică trăirea intimă a Adevărului trăit de Sfinții și Părinții Bisericii. Teologia este mistică și viața mistică este teologică: aceasta este culmea teologiei, teologie prin excelență, contemplarea Sfintei Treimi." (p. 137).

Antropologia răsăriteană, subliniază autorul, este ontologia îndumnezeirii, iluminare progresivă a ființei cosmice și a omului (p. 140). Regula de aur a gândirii patristice afirmă adevărul fundamental: Dumnezeu S-a făcut om pentru ca omul să devină Dumnezeu. Acest

progres către sfințenia creștină, către îndumnezeire este susținut printr-o accentuată viață ascetică, printr-un neconținut urcuș mistic. Sfințenia sau desăvârșirea nu este altceva decât "contemplarea-participare la lumina dumnezeiască a Sfintei Treimi, arătată în vederea Ipostasului lui Hristos transfigurat și dată încă de aici, de pe pământ, sfinților care trăiesc deja praznicul Întâlnirii." (p. 148).

Cel de-al X-lea și ultim capitol al lucrării - *Mesajul Bisericii* - este o actualizare a întregii problematice la epoca noastră. Autorul vorbește, de această dată, dintr-o dublă perspectivă: Biserica în lume și lumea în Biserică.

Făcând o analiză critică a indiferentismului religios și a ateismului modern, a raționalismului și psihologismului, ce stau la baza crizei religioase, Paul Evdokimov face o incursiune istorică până în Evul Mediu, pentru a arăta adevăratele resorturi ale acestei crize.

La această criză religioasă generală se adaugă și criza teologică a ultimelor veacuri, datorită pierderii simțului tainei. Teologia a devenit astfel, consideră autorul, o teoretizare abstractă, despre Dumnezeu și nu gândire vie întru Dumnezeu, aceasta fiind și una din cauzele profunde ale ateismului contemporan.

Calea eliberării din această captivitate științifică și scolastică nefastă este, pentru teologia și creștinismul răsăritean, calea redescoperirii tradiției sale fundamentale, a revalorificării duhovnicești a spiritualității sale atât de bogate și a cultului creștin, ce are o predominantă semnificație pnevmatologică.

JOHN MEYENDORFF, Sfântul Grigorie Palamas și mistica ortodoxă. *Traducere de Angela Pagu, Editura Enciclopedică, colecția "Orizonturi spirituale", numărul 7, București, 1995, 163 pagini - recenzie.*

Editura Enciclopedică propune publicului larg una dintre cele mai importante lucrări de sinteză asupra spiritualității răsăritene - *Sfântul Grigorie Palamas și mistica ortodoxă*, a cunoscutului teolog John Meyendorff, apărută pentru prima dată în anul 1959, la 600 de ani de la moartea Sfântului Grigorie Palama. Tot în același an, autorul mai publica o altă lucrare pe aceeași temă - *Studiu asupra Sfântului Grigorie Palama*, care, din păcate, în lipsa unei versiuni românești, a rămas aproape în totalitate inaccesibilă cititorului român.

Ediția în limba română a lucrării Sfântul Grigorie Palamas și mistica ortodoxă a apărut datorită reușitei ostenei a Angelei Pagu, a cărei traducere se remarcă prin claritatea și acuratețea expresiei, precum și prin precizia traducerii, atât de delicate când este vorba de exprimarea într-un limbaj tehnic a învățăturii de credință.

Deși titlul lucrării se referă la Sfântul Grigorie Palama și la contribuția sa teologică la cristalizarea dogmaticii și spiritualității răsăritene, obiectul secundar al cărții îl constituie analiza generală a marilor curente ale spiritualității creștine și personalitățile ei marcante.

După o scurtă introducere, în care se precizează valoarea

contribuției palamite la dezvoltarea teologică ulterioară, într-un prim capitol este studiată Tradiția spirituală a monahismului răsăritean. Autorul arată că monahismul creștin s-a dezvoltat după modelul celui iudaic din vremea Mântuitorului. Centrul de exersare spirituală îl constituie, pentru cei însetați de desăvârșire, pustia. Evreii concepeau pustiul ca locul și sălașul diavolului, cu o natură ostilă omului, dar la dispoziția diavolului, concepție preluată și de Noul Testament. "Pustiul - spune autorul - apare astfel ca tipul perfect al lumii ostile lui Dumnezeu și supusă Satanei, locul în care Mesia vine să întemeieze o nouă viață. Și, precum Ioan Botezătorul a vestit aici venirea Mântuitorului, tot așa, călugării creștini și-au asumat responsabilitatea de a anunța Parusia prin fuga lor în pustie, drept avangardă a luptei împotriva forțelor răului." (p. 12).

După ce enunță câteva trăsături esențiale ale monahismului primar, autorul subliniază faptul că, în Biserica creștină, monahismul continuă funcția profetică pe care Vechiul Testament i-o recunoscuse deja. Mărturia de credință a acestui monahism are în centrul ei adevărul că "Împărăția lui Dumnezeu este o Împărăție viitoare; în istorie această Împărăție nu este o entitate sociologică sau politică, ci însăși Prezența lui Dumnezeu." (p. 14).

Și, ca o argumentare a valorii deosebite a monahismului în viața Bisericii, aceasta din urmă a recunoscut în monahi pe adevărații ei purtători de cuvânt, a adoptat liturghia lor, spiritualitatea lor, modelul lor de sfințenie, ca definatorii pentru viața creștină, lucru

care a scutit-o de numeroase deviații sau ordine, cu care s-a confruntat Apusul.

O analiză importantă face autorul asupra conceptului de rugăciune curată, așa cum se evidențiază el în scrierile lui Evagrie Ponticul (+399). După o scurtă prezentare a vieții sale ascetice (Evagrie - spune Meyendorff - este primul intelectual ce a îmbrățișat, în pustiul egiptean, viața de pustnic), sunt prezentate, în traducerea lui I. Hausherr, fragmente din opera lui Evagrie în centrul cărora se află rugăciunea. Insistența lui Evagrie asupra rugăciunii îl determină pe autor să îl numească "primul mare codificator al doctrinei monahice despre rugăciune." (p. 16).

Punctul slab al învățăturii spirituale evagriene îl constituie influența neoplatonică. "Concepția neoplatonică despre divinitatea naturală a intelectului (nous) uman, l-a făcut să conceapă asceza monahilor nu ca pe o mărturie adusă de "însăși materia" despre prezența în noi a Împărăției lui Dumnezeu, ci ca pe o desfacere de trup a minții, care, în rugăciune, se deda cu totul «activității ei firești» (p. 19).

Această concepție unilaterală a dus la condamnarea sa postumă și odată cu el a scrierilor sale. O parte a acestora, însă, au supraviețuit datorită pseudonimului de Sfântul Nil și au devenit sursă de inspirație pentru unii teologi ulteriori, între care și Sfântul Maxim Mărturisitorul.

Dacă antropologia evagriană era neoplatonică, maestrul spiritual al acestuia, Sfântul Macarie Egipteanul, îi aduce un corectiv fundamental: o antropologie monistă, în spiritul Sfintei Scripturi, și o mistică în

centrul căreia se află inima, ca loc al prezenței divine. Trecând peste amănunte precum autenticitatea Omiliilor duhovnicești sau controversata influență mesaliană asupra scrierilor macariene, autorul studiului caută să evidențieze elementele definitorii, fundamentale ale acesteia: hristocentrismul, caracterul ei profund sacramental și accentul deosebit acordat rugăciunii.

Sinteza celor două mistici sau direcții spirituale: cea a lui Evagrie și cea a Sfântului Macarie aparține lui Diadoh al Foticeii și Sfântului Ioan Scărarul. În acest mod, rugăciunea minții, de care vorbește Evagrie, a devenit în Răsărit rugăciunea inimii, o rugăciune personală, adresată în mod explicit Cuvântului Întrupat, rugăciunea lui Iisus sau "amintirea Cuvântului", care ocupă locul principal (p. 27).

Autorul analizează, în continuare, în scurte detalii, contribuția lui Diadoh, considerat "unul dintre marii difuzori ai spiritualității pustiei în lumea bizantină" (p. 27), și a Sfântului Ioan Scărarul, pe care îl numește "cel mai de seamă savant sinait" (p. 29). Sunt făcute referiri la rolul Muntelui Sinai în dezvoltarea spiritualității monastice, la lucrarea fundamentală a Sfântului Ioan Scărarul - *Scara dumnezeiescului urcuș* - precum și la sensul duhovnicesc al monahismului ortodox.

Monahul este numit "acela care trăiește singur cu Dumnezeu și este opus astfel cenobitului. El nu are alt ajutor decât să-L caute pe Dumnezeu înlăuntrul său și el Îl găsește aici, cu adevărat, căci duhul Botezului este prezent în inimă." (p. 31).

Viața lui are în centrul ei rugăciunea neîntreruptă către Iisus,

din care cauză viața spirituală a monahilor este strâns legată de teologia îndumnezeirii.

Această doctrină a îndumnezeirii își găsește o expresie deplină la Sfântul Grigorie de Nyssa și la Sfântul Maxim Mărturisitorul. Aceștia - consideră John Meyendorff - aparțin marii familii a mysticilor creștini care au reușit să expună datele fundamentale ale spiritualității creștine, în cadrul unei filosofii neoplatonice. (p. 32). Ei s-au situat la răscrucea dintre spiritualitate și pură speculație, exercitând o influență determinantă asupra gândirii bizantine. Problema care i-a preocupat în mod deosebit a fost să exprime în limbaj neoplatonic, universal admis în vremea lor, Misterul Creștin al Întrupării și al Mântuirii în Iisus Hristos (p. 32).

Autorul evidențiază, în cadrul concepției Sfântului Grigorie de Nyssa, insistența asupra ideii de transcendență a lui Dumnezeu și distincția pe care el o face, deja, între ființa lui Dumnezeu și energiile divine. Din gândirea Sfântului Maxim Mărturisitorul, sunt subliniate realismul său în doctrina îndumnezeirii și hristologia sa.

Sintetizând contribuția lor teologică, autorul arată că acești savanți aparțin tradiției isihaste, înțelegând în sens larg. Sfântului Grigorie de Nyssa a completat, prin învățătura sa spirituală și mistică, regulile exterioare ale disciplinei, în timp ce Sfântul Maxim Mărturisitorul se dovedește a fi un "savant al rugăciunii continue" (p. 39), devenită deja tradițională în Răsărit, în secolul al VII-lea.

Referindu-se la Sfântul Simeon Noul Teolog (917-1022), autorul

subliniază în mod deosebit două din trăsăturile esențiale ale operei lui teologice: afirmația sa referitoare la evenimentul spiritual, mai cu seamă atunci când descrie propria sa convertire și realismul sacramental al misticii hristocentrice. Încercând să-l încadreze în aceste curente de spiritualitate, autorul arată că Sfântul Simeon aparține, pe de o parte tradiției misticilor, artizanii Rugăciunii lui Iisus, iar, pe de altă parte, personalitatea sa deosebit de puternică se face simțită în fiecare rând scris al operei sale: singurul dintre toți misticii ortodocși ai Evului Mediu care vorbește deschis despre experiența sa personală și lăuntrică, descrie propriile viziuni, nu se teme să opună evenimentul spiritual al vieții mistice unor anumite instituții tradiționale (p. 39-40). În centrul învățaturii sale spirituale stă ideea unui contact viu cu Dumnezeu, a unei comuniuni conștiente cu Iisus, a unei experiențe a acestei uniri (p. 45).

Autorul face, apoi, unele considerații privind aspectele isihasmului bizantin (origine, personalități ale lui, practica rugăciunii neîncetate, ce se află în centrul spiritualității isihaste, metode și tehnici ale acesteia), pentru a conchide că isihasmul nu este doar o școală de spiritualitate, ci și o doctrină, ce nu poate fi despărțită de spiritualitate (p. 57).

În partea doua a lucrării, autorul se referă în mod special la personalitatea Sfântului Grigorie Palama. Într-un capitol, intitulat *Grigorie Palamas, teolog al isihasmului*, sunt prezentate mai ales repere biografice din viața marelui teolog răsăritean, studiile sale, precum și viața sa ascetică de după

călugărirea sa în Sfântul Munte, care era, încă din acea vreme - secolul al XIV-lea - centrul monahismului ortodox. Aici tânărul monah trăiește în ascultarea de Părinții săi duhovnicești, într-o asceză riguroasă. Anii petrecuți de viitorul savant isihast aici, spune J. Meyendorff, nu au fost pentru el doar o școală duhovnicească, ci și prilejul de a căpăta o vastă cunoaștere a literaturii patristice și o profundă experiență în problemele vieții de mănăstire.

Într-un amplu capitol este prezentată controversa sa cu Varlaam, un călugăr din Calabria, cu Achindin, inițial un ucenic al Sfântului Grigorie Palama și cu Nichifor Gregoras.

Acuzele de mesalianism, aduse de Varlaam la adresa monahilor isihasți, au dat Bisericii Ortodoxe ocazia să-și precizeze locul isihasmului în raport cu dogmele ei centrale referitoare la păcat, Întrupare, Înviere și harul Sfintelor Taine (p. 73).

Poziția călugărului calabrez Varlaam, arată autorul, se fundamentează pe două postulate: unul aristotelic referitor la faptul că orice cunoaștere, inclusiv cunoașterea lui Dumnezeu, are la bază percepția sau "experiența" prin simțuri; și un postulat neoplatonic, bazat pe scriitorii creștini - în special Pseudo-Dionisie - după care Dumnezeu este dincolo de experiența sensibilă și din această cauză, incognoscibil.

Acestei concepții eronate Sfântul Grigorie Palama îi opune o "filosofie esențialistă" și un "personalism existențial" (p. 101), al căror scop urmărit era îndoito: pe de o parte să demonstreze logic și teologic

faptul că revelația lui Dumnezeu în Iisus Hristos este o revelație totală, care stabilește între om și Dumnezeu o intimitate și o unitate adevărată; iar pe de altă parte să demonstreze că Dumnezeu este incognoscibil prin natură (p. 98).

Procedând la o distincție clară între ființa incognoscibilă a lui Dumnezeu și lucrările sau energiile Sale, prin care El se manifestă în lume și poate fi cunoscut, experimentat, gândirea palamită apare ca "o afirmație solemnă a imanenței divine în istorie și în om". Dumnezeu nu se face cunoscut lumii numai "prin creaturi", ci și direct, prin Iisus Hristos. Antropologia și mistica sa hristocentrică se bazează pe două evenimente istorice: un fapt trecut - Întruparea Cuvântului; și un fapt ce va să vină: învierea trupească din ziua cea de pe urmă.

Vorbind despre cunoașterea lui Dumnezeu, Sfântul Grigorie Palama arată că "a-L vedea pe Dumnezeu față către față" nu înseamnă a vedea esența divină, căci Dumnezeu este "supraesențial", nu poate în nici un fel să fie identificat cu vreun concept creat. Chiar și când El se face cunoscut, rămâne incognoscibil în esența Sa, căci o revelație a esenței divine L-ar pune pe Dumnezeu la nivelul creaturilor și ar face din om "Dumnezeu prin natură". Orice revelație sau participare, orice îndumnezeire, este un act liber al lui Dumnezeu Cel viu: o energie dumnezeiască (p. 98).

Teologia palamită constituie astfel, arată autorul, o integrare dogmatică a tradiției isihaste în două aspecte fundamentale ale lui: caracterul hristocentric și sfințitor al îndumnezeirii, iar pe de altă parte

caracterul integral inabordabil al esenței divine. Originalitatea lui Grigorie Palama, spune J. Meyendorff, "rezidă numai în claritatea cu care a pus și a rezolvat problema: ceea ce, pentru o gândire rațională, nu este decât o dilemă insolubilă și absurdă, sub pana lui a devenit expresia cea mai adecvată a Misterului dumnezeiesc" (p. 100).

Astfel, condamnarea oficială a lui Varlaam și a adepților săi, precum și victoria palamismului au avut o mare influență asupra teologiei bizantine ulterioare. Ea și-a primit un fundament dogmatic și duhovnicesc de o deosebită autoritate, angajându-se definitiv pe calea unui realism biblic și tainic, tradițional în Răsărit (p. 106).

Concepția isihastă a cunoscut o precizare și după Sfântul Grigorie Palama, prin lucrarea duhovnicească a Sfântului Grigorie Sinaitul, monah contemporan Sfântului Grigorie Palama, din Sfântul Munte și prin Sfântul Nicolae Cabasila. Cu Sfântul Grigorie Sinaitul (capitolul *Isihasmul după Grigorie Palama*), în Răsăritul creștin din secolul al XII-lea până în zilele noastre, "tradiția isihastă devine un adevărat sistem care răspândește, în același timp, elementele misticii speculative și intelectualiste ale lui Evagrie. profetismul lui Simeon Noul Teolog și spiritualitatea inimii care ajunge în timp până la Macarie. Această sistematizare a spiritualității isihaste la Grigorie Sinaitul va face mai utilă și mai ușoară în același timp integrarea teologiei palamite." (p. 104-105).

La aceasta, Cabasila adaugă o mistică sacramentală și eclesială, comunitară. După Nicolae Cabasila,

îndumnezeirea omului se integrează într-o perspectivă eshatologică: Biserica și Sfintele Taine constituie calea către Dumnezeu, pentru că Biserica, într-o manieră perfect reală, este Trupul lui Hristos (p. 112).

Prin urmare, din punct de vedere teologic, la căderea Constantinopolului Biserica își avea precizate clar toate învățăturile fundamentale vieții sale dogmatice, cultice și mai ales ale spiritualității sale atât de înalte. Chiar și după căderea sub ocupația turcă, teologia ortodoxă prigonită, și mai ales nuanța sa isihastă cu bogata ei spiritualitate, a continuat să influențeze idealul creștin de desăvârșire, ajungându-se în anumite perioade și la anumite popoare să se vorbească despre o adevărată renaștere isihastă.

Un prim moment al acesteia l-a constituit editarea de către călugărul atonit Nicodim Aghioritul a primei colecții filocalice, la Veneția, în anul 1782. J. Meyendorff arată că, deși lasă mult de dorit în planul criticii, tradusă în slavonă, cu multe completări, această Filocalie se află la baza unei mari redeșteptări isihaste din secolul al XIX-lea în Rusia și alte țări ortodoxe, între care și Țările Române (p. 114).

O valoare deosebită, nu doar din punct de vedere editorial ci și duhovnicesc, a avut traducerea slavo-rusă a Filocaliei, făcută în anul 1793, de către Paisie Velickovski (1722-1794). Această traducere - intitulată Dobrotoliubie - a dat naștere unui larg curent isihast în Rusia. Dintre reprezentanții acestui curent de inspirație filocalică, J. Meyendorff menționează pe Nil Maikov, Iosif de Voloțk și, în mod deosebit, Sfântul Serafim de Sarov

(1759-1833), căruia îi sunt acordate mai multe pagini, cu scopul de a evidenția viața sa sfântă și influența sa deosebit de valoroasă asupra spiritualității ruse. Alături de el sunt pomeniți episcopul Teofan Zăvorâtul, editor al unei ediții îmbunătățite a Filocaliei, și părintele Ioan de Kronstadt (1829-1908), a cărui apariție, în preajma tulburărilor revoluționare din Rusia, îi apare autorului studiului providențială, ca semn al bunăvoinței lui Dumnezeu față de poporul rus (p. 135).

În capitolul de concluzii, John Meyendorff, dând dovadă de un adevărat simț al istoriei și spiritualității, și dovedindu-se un cunoscător profund al vieții Bisericii Ortodoxe și a învățaturii sale revelate, avansează unele concluzii teologice de o valoare deosebită pentru orice teolog sau credincios interesat de învățătura de credință ortodoxă și de aflarea unei căi de traducere a ei în viață, în vederea dobândirii mântuirii, atât de frumos enunțată și profesată de Părinții care i-au dat expresie dogmatică și practică, ascetică, unii dintre ei menționați și în prezentul studiu.

Autorul arată că din veacul al IV-lea și până în veacul al XX-lea, tradiția rugăciunii curate a făcut dovada unei continuități uimitoare în Răsăritul creștin, dar în strânsă legătură cu harul mântuitor, împărtășit prin Sfintele Taine. Isihasmul a arătat calea de a păstra echilibrul între mistica rugăciunii individuale, personale și cea sacramentală, comunitară. Mistica isihastă este o mistică integralistă, care are în centrul ei persoana umană, în întregimea ei: trup și suflet. Harul desăvârșitor se

împărtășește persoanei umane, zidită după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, în intergitatea ei constitutivă.

Victoria acestei concepții biblice și duhovnicești, prin persoana Sfântului Grigorie Palama, este considerată a fi, de fapt, "victoria umanismului creștin asupra umanismului păgân al Renașterii" (p. 141). În persoana Sfântului Grigorie Palama Biserica a proclamat victoria învățaturii sale, fundamentată biblic și patristic, despre îndumnezeirea prin har și lucrare a omului, concepție care a fost însușită de Răsăritul creștin și care a primit expresie vie în viața credincioșilor dintotdeauna.

Traducerea în limba română a lucrării *Sfântul Grigorie Palamas și mistica ortodoxă* are o certă valoare teologică, lucrarea fiind o sinteză fundamentală asupra spiritualității creștine, în exprimarea ei ortodoxă, de la începuturile ei și până în vremea contemporană. Suntem convinși că ea nu va fi doar obiectul unui studiu teologic, ci și de faptul că în aceste pilde de spiritualitate ortodoxă, creștinii vor afla o cale către desăvârșirea morală și mijloace adecvate atingerii ei.

Pr. asist. Ioan - Cristinel Teșu

C r o n i c ă   b i s e r i c e a s c ă

A. - Actualități ecumenice

NOUA ÎNTRUNIRE A COMITETULUI PREGĂTITOR PENTRU A II-A ADUNARE ECUMENICĂ EUROPEANĂ

Între **28 februarie - 3 martie 1996**, a avut loc la reședința episcopului catolic de St. Gallen, Elveția, o nouă ședință de lucru a Comitetului Pregătitor pentru a II-a Adunare Ecumenică Europeană, care se va ține între 23-29 iunie 1997, la Graz, în Austria.

Comitetul Pregătitor este compus din reprezentanți ai celor două importante organisme creștine europene: Conferința Bisericilor Europene (C.B.E.) și Consiliul Conferințelor Episcopale (catolice) Europene (C.C.E.E.).

Membrii Comitetului Pregătitor sunt:

Pentru C.B.E.:

- Mitropolitul DANIEL al Moldovei și Bucovinei, Iași, România, Copreședinte;

- Dr. FRITZ-ERICH ANHELM, Loccum, Germania;
- Rev. DANIELA HORINKOVA, Bratislava, Slovacia;
- Rev. MARGARETHE ISBERG, Huddinge, Suedia;
- Mitropolitul ortodox grec MIHAEL pentru Viena și Austria;
- MARTINE MILLET, Paris, Franța;
- Arhiepiscopul VIKTOR PETLYUCENKO, Moscova, Rusia;
- SYLVIA RAULO, Helsinki, Finlanda;
- ADRIAN SUTER, Berna, Elveția;
- Dr. ROGER WILLIAMSON, Londra, Marea Britanie.

La aceștia se adaugă și membri ai personalului (staff) din Secretariatul C.B.E., de la Geneva:

- JEAN FISCHER, Secretar General al C.B.E.;
- Rev. RÜDIGER NOLL, Secretar al Comitetului Pregătitor;
- ROBIN GURNEY;
- Pr. Prof. VIOREL IONIȚĂ;
- PATRICIA SCHERRER.

Pentru C.C.E.E.:

- PAUL VERSCHUREN, Episcop catolic de Helsinki, Finlanda, Copreședinte;
- ANTONELLA dal FORNO, Vago di Lavagno, Italia;

- Prof. ADOLFO GONZALES MONTES, Salamanca, Spania;
- Dr. THOMAS HALIK, Praga, Cehia;
- MARIA JOSZA, Gyor-Menfocsanak, Ungaria;
- HANS Van MUNSTER, Utrecht, Olanda;
- ALFONS NOSSOL, Episcop catolic de Opole, Polonia;
- Dr. IVANKA TADINA, Maribor, Slovenia.

La aceștia se mai adaugă și membri ai personalului din Secretariatul C.C.E.E., de la St. Gallen:

- Dr. ALDO GIORDANO, Secretar General al C.C.E.E., St. Gallen;
- Dr. STEFAN VESPER, Secretar al Comitetului Pregătitor, St. Gallen;
- Dr. HALMUT STEIDL, Fribourg;
- Dr. HANS LANGENDORFER S.J., Bonn;
- KARIN RIMLE, St. Gallen;
- ALBERT HENGORTNER, St. Gallen.

Din partea Bisericilor din Austria, cooperează direct cu Comitetul Pregătitor al viitoarei Adunări, doi membri ai Comitetului Local (Graz) de pregătire, anume: HERBERT BEIGLBOCK și Pastor WILFRIED NAUSNER.

În prima parte a ședinței sale de lucru de la St. Gallen, Comitetul Pregătitor a aprobat procesul-verbal al întrunirii precedente de la Graz (15-19 noiembrie 1995) și a fost informat despre stadiul actual al pregătirilor Bisericilor din diferite țări europene pentru viitoarea Adunare ecumenică de la Graz.

În continuare, membrii Comitetului Pregătitor au lucrat pe grupe studiind mai aprofundat următoarele aspecte privind structura și conținutul viitoarei Adunări:

a) modul în care se vor desfășura ceremoniile de deschidere și închidere a Adunării (accentele teologice legate de tema generală, dimensiunea biblică, liturgică și oficială a celor două ceremonii);

b) Ședințele plenare ale Adunării (scopul, numărul, locul, oratorii lor etc.);

c) Mărturiile semnificative ale participanților în diferite forumuri tematice ale Adunării. Temele majore care vor fi dezbătute sunt: 1) Căutarea unității vizibile între Biserici, 2) Dialogul cu alte religii și culturi, 3) Implicarea creștinilor în promovarea dreptății sociale (în fața unor fenomene ca sărăcia, marginalizarea, discriminarea), 4) Reconcilierea între națiuni, rezolvarea pașnică, non-violentă, a conflictelor, 5) Responsabilitatea ecologică și generațiile viitoare, 6) Echilibrul între diferite regiuni ale lumii.

Cu toate că aceste teme majore vor fi dezbătute în adunările delegațiilor oficiale, este necesar ca ele să fie discutate și de către alți participanți în așa-zisele forumuri.

d) "Satul ecumenic" (ecumenical village) sau "Piața posibilităților" (Market of opportunities), în care diferite grupuri, inițiative, organizații, asociații se înscriu să-și prezinte activitățile, astfel ca și acei participanți care nu sunt delegați oficiali sau invitați oficiali să nu se simtă excluși sau ignorați, ci să-și găsească un spațiu în care să se exprime și să fie ascultați;

e) Programul cultural care va fi organizat în fiecare seară de Comitetul Local Pregătitor (C.L.P.) din Graz.

Rezultatul lucrărilor pe grupe a fost apoi prezentat în ședința plenară a Comitetului Pregătitor, conturându-se astfel și mai bine ceea ce mai este de făcut la următoarele ședințe ale sale.

O atenție deosebită a fost acordată participării femeilor și tineretului la viitoarea Adunare de la Graz și în procesul de pregătire a ei. Bisericele sunt invitate să includă în lista delegaților oficiali 40% bărbați, 40% femei și 20% tineret. Desigur, când delegațiile sunt restrânse, acest procentaj se realizează mai greu, dar ideea principală este aceea că Adunarea de la Graz trebuie să reflecte cât mai mult posibil viața reală a Bisericilor, rolul pe care îl au atât clericii, cât și credincioșii mireni, încurajându-se, totodată, participarea tineretului la activitățile creștine sociale și misionare. Cât privește stimularea pregătirii în continuare a Bisericilor pentru viitoarea Adunare de la Graz, Comitetul Pregătitor al ei intenționează ca, pe lângă broșura-ghid orientativ "Reconcilierea - dar al lui Dumnezeu și început de viață nouă", care a fost publicată în 1995, să mai producă un document de lucru, prin intermediul căruia să ajute pe viitorii delegați și participanți la Adunarea de la Graz să studieze cele 6 teme majore ale Adunării (enumerate mai sus) și să vadă în ce fel problematica lor este relevantă pentru contextul fiecărei regiuni sau țări din Europa. Scopul final este, de fapt, ca sinteza pregătirilor pentru Graz și rezultatul lucrărilor de la Graz din 1997 să fie concentrate într-un document final care să inspire și să sprijine Bisericele în lucrarea lor sfântă de reconciliere, de rezolvare a conflictelor într-o lume marcată de violență și tensiuni de tot felul.

Proiectul noului document de lucru a fost prezentat la St. Gallen, iar în urma discuțiilor i s-au adus amendamente și urmează să fie revăzut la proxima întrunire a Comitetului Pregătitor, în luna august 1996.

Alte aspecte ale lucrărilor Comitetului Pregătitor, întrunit la St. Gallen, au fost: studierea propunerilor privind: Programul delegaților oficiali, persoanele care vor conduce lucrările din forumuri, categoriile de participanți la Adunare (delegați oficiali ai Bisericilor, delegați ecumenici reprezentând organizații și asociații creștine ecumenice, staff (personal) C.B.E. și C.C.E.E., vizitatori și mass-media (adică reprezentanți ai mijloacelor de informare în masă); reguli procedurale privind desfășurarea lucrărilor Adunării (cine are dreptul de a vota, de a lua cuvântul și în ce mod); nume pentru oratorii principali ai Adunării (încă nedefinitivate), posibile vizite în echipă (team visits) în diferite părți ale Europei (Grecia, C.S.I., Bulgaria, Țările Baltice etc.) ca parte din procesul de pregătire pentru Adunarea de la Graz.

Viitoarele patru întruniri ale Comitetului Pregătitor până la Adunarea de la Graz vor fi: 21 - 25 august și 11 - 15 decembrie 1996, 12 - 16 februarie și 3 - 6 aprilie 1997.

În prezent, Bisericele membre ale Conferinței Bisericilor Europene, precum și Conferințele Episcopilor Catolici din Europa stabilesc listele cu delegații oficiali pentru Adunarea de la Graz. Se recomandă ca delegații respectivi să organizeze în prealabil, în țările unde locuiesc, seminarii și colocvii în care să dezbată tema reconcilierii din punct de vedere teologic, spiritual, social, național și internațional, astfel ca Bisericele din fiecare țară să poată fi reprezentate la Graz de delegații bine pregătite, cunoscând temeinic atât viața bisericească, cât și socială, națională și

internațională în cadrul căreia Bisericile și creștinii, în parte și împreună, sunt chemați să vestească și să pună în practică Evanghelia împăcării și a iubirii lui Hristos.

Comitetul Pregătitor al Adunării de la Graz a prevăzut și facilitarea participării la Graz a reprezentanților tinerilor europeni, mai ales din țările Europei de Răsărit, care din proprie inițiativă organizează călătoria și șederea în orașul Graz pe durata Adunării. În acest sens, Comitetul Local Pregătitor intenționează să faciliteze cazarea și masa lor la prețuri mai reduse. Prin urmare, reprezentanții tineretului creștin care intenționează să se întâlnească cu alți tineri creștini din Europa au nevoie să se pregătească pentru Graz și printr-o aprofundare spirituală a temei: Reconcilierea - dar al lui Dumnezeu și început de viață nouă. Se speră ca Bisericile din Europa să facă eforturi și mai sporite pentru a ajuta pe tinerii de azi să descopere în Evanghelia lui Hristos iubirea lui Dumnezeu pentru oameni și iubirea creștină arătată în faptele păcii și ale ajutorului practic în încercările vieții persoanei și popoarelor.

PARTICIPANT

B. - Arhiepiscopia Iașilor

LA O RECTITURIRE. AMINTIRILE UNUI PARACLIS

Prof. dr. *Gheorghe Macarie*

La 30 iunie 1996 a avut loc resfințirea paraclisului Facultății de Teologie din cadrul fostului palat al lui Mihail Sturza Voievod existent acum, ca și altă dată, pe fosta stradă Lozonschi, față în față cu biserica Sfinților mucenici Gheorghe și Ecaterina, biserică care a fost ctitorită la 1800 de soții Lazonschi pe strada cu același nume, delimitând spre nord-vest domeniul casei de odinioară a Sturzeștilor. Era palatul în formă de "U", în stil neoclasic, construit și amenajat între 1840-1841 de către N. Sungurov - arhitectul oficial și personal al voievodului - pe locul vechii case părintești a tatălui domnitorului - logofătul Grigore Sturza - ridicată la începutul veacului trecut¹ - casă ale cărei vechi ziduri au fost fie demolate, fie (parțial) integrate noului edificiu de la 1839-1841. Actualul paraclis, amenajat și el în acest interval de timp, între etajul I și II, la jumătatea parcursului scării principale - de onoare - a palatului, se reînnoiește, la peste un secol și jumătate de la actuala sa configurație arhitectonică și aproape două secole de la construirea lui în vechea casă a logofătului Grigore Sturza, după cum ne-o dovedesc cele două icoane cu dedicație de danie în limba greacă, din 1805, ce mai existau în perioada interbelică aici². În această veche capelă, ce preceda pe actuala, se slujea duminică de duminică pentru stăpânii casei, se botezau și cununau membrii familiei sau apropiații acesteia, la fel ca și în cele aproximativ 20 de capele asemănătoare existente în celelalte curți boierești ale Iașului sec. XVIII-XIX - paraclis astăzi rămas unic - ca înfățișare și funcție... În acest vechi paraclis construit de tatăl domnitorului, paraclis ce preceda pe actualul (existent pe același loc sau în imediata apropiere a celui care a fost), se cununa în 1816 fiul bătrânului logofăt, viitorul domnitor Mihail Sturza cu prima lui soție Săftica (Elisabeta) Paladi, mama principilor (beizadelelor) Grigore și Dimitrie; din ultimul se trage în secolul nostru cea mai proeminentă ramură a Sturzeștilor, având între succesori pe actualul industriaș și om de afaceri Dimitrie Sturza din Elveția. Aici, în 1834, se făceau rugăciuni de mulțumire pentru înscăunarea pe tronul Moldovei a primului vlăstar al acestei familii, apogeu și totuși nu capăt de linie al ambițiilor acestei ilustre familii; era o ambiție care rosesce în taină și pe bătrânul, bogatul și întru toate destoinicul logofăt Grigore-tatăl, și care acum își găsește peste veacuri suprema ei împlinire. Dincolo de contradicțiile, de interferența dintre lumini și umbre a

---

¹ I. Bobulescu, **Fostul palat domnesc din Iași al lui Mihail Vodă Sturza**, Institutul de arte grafice "Tătărași", Iași, 1931, p. 7-10.

² **Idem.**

personalității sale, Mihail Sturza - ca și alți oameni de seamă ai epocii - deschidea în Moldova epoca unei radicale modernizări, care o integra rapid statelor europene, modernizare pe care succesorii - principii Alexandru Ioan Cuza și Carol I - nu făceau decât s-o continue, evident pe o treaptă superioară. Practic actuala capelă, succedând celei vechi de pe la 1800, din vechea casă boierească Sturza, este construită prin 1839 (an în care mitropolitul Moldovei - Veniamin Costachi - îi dăruia un Antimis și probabil o sfințea) în cadrul palatului, desăvârșit în mare măsură la 1841. Constructorii palatului nu prea au ținut cont de specificul paraclisului, astfel că aceștia i-au revenit ferestrele fațadei edificiului, incompatibile prin mărimea, forma și dispunerea lor cu spațiul de altă factură al interiorului. Construit ca și restul edificiului în stil neoclastic, spațiul interior, de dimensiuni mici (26 m lungime, 8 m lățime, 13 m înălțime), și-a aliniat împărțirea diviziunilor bisericii ortodoxe de mici proporții. Spațiul cultic al capelei este unificat la nivelul unei singure încăperi boltite, în care totuși naosul este delimitat de pronaos prin o boltă masivă de zidărie de cărămidă. Același arc separă tradițional altarul de restul spațiului; sub el catapeteasma, restaurată și reaurită, adusă din sala gotică a mănăstirii Cetățuia. Ultimii restauratori au scos pavimentul cel vechi din altar, compus din masive lespezi de piatră de Scheea, restul încăperii fiind podit cu scânduri fixate pe masivele grinzi inițiale de stejar, sprijinite pe vechile bolți ale camerelor scunde de jos ale parterului.

Acest paraclis a fost și el renovat în cadrul lucrărilor de restaurare radicală a palatului, devenit din 1893 sediu al Seminarului Teologic "Veniamin Costachi", prilej cu care i s-a pus dala de marmură - pisanie - conținând datele esențiale ale acestei ctitorii de învățământ. Vechea pictură a paraclisului era redusă la câteva fresce realizate la 1899 de diaconul V. Șerban, de la **Sf. Spiridon**, autodidact crescut în cultul pentru Gh. Tattarescu, pe care-l admirase cu 12 ani în urmă pictând interiorul Mitropoliei din Iași. Între acestea se distingeau reprezentarea **Maicii Domnului** - în semicalota altarului, mai jos **Iisus pe tron**, **Sfinții Trei Ierarhi** (**Sf. Grigorie Teologul**, **Sf. Vasile cel Mare** și **Sf. Ioan Gură de Aur**) pictați pe peretele sudic al pronaosului (spre altar) în timp ce peretele opus era gol; pe boltă se pictase ipostaza **Sfintei Treimi** (**Dumnezeu Tatăl**, **Fiul** și **Sfântul Duh**), iar pe peretele vestic, opus altarului, în luneta arcului bolții, ampla compoziție **Pogorârea Sfântului Duh**. Ele au fost înlocuite cu o pictură nouă, realizată de pictorii Radu Doru Luca și Virgil Moraru. Domnul Radu Luca este autorul frescei **Maicii Domnului**, al cortegiului lateral al sfinților militari și mucenici și îndeosebi al portretelor votive. Este vorba de bătrânul logofăt Grigore Sturza (1767-1834) care a întemeiat paraclisul în vechea casă bătrânească a familiei, de Mihail Sturza, domnitor între 1834-1849, ca și de ctitorii eclesiastici ai lăcașului, cu anii lor de păstorire pe scaunul mitropolitan al Moldovei - mitropolitul Veniamin Costachi (1802-1842) care l-a sfințit prin 1839 ca paraclis de familie, după reconstruire, Iosif Naniescu (1875-1902) care l-a resfințit în 1899, destinându-l seminaristilor de la "Veniamin Costachi" și I.P.S. Mitropolit Daniel Ciobotea care din primul an al întronizării sale (1990) a luat inițiativa înființării Facultății de Teologie, a preluat palatul M. Sturza, repunându-l în vechile drepturi ale Mitropoliei și redestinându-l învățământului teologic; între 1994-1996 a condus direct lucrările de restaurare ale capelei, resfințind-o la 30 iunie 1996.

Ca și pe vremea pictării exterioare a **Voronețului**, noul program iconografic al capelei a fost stabilit de întâistătătorul Bisericii Ortodoxe din Moldova. Cei doi pictori amintiți au transpus în practică opțiunile I.P.S. Mitropolit Daniel pentru un stil neobizantin (vizibil în cromatică și în ductul liniar) - stil discret temperat în rigorile sale de obiceiurile și tonalitatea neoclasică în care a fost concepută acum un secol și jumătate însăși arhitectura capelei. Sculptura în lemn a mobilierului s-a realizat de către sculptorul Constantin Crengăniș.

Strălucitoare, chiar fascinantă în belșugul foiței de aur placând lemnul catapetesmei și pereții, capela studenților teologi, cu noul ei hram **Sf. Arhangheli Mihail și Gavril**, accentuează un vădit sentiment al noului, al deschiderii spre o viitoare viață spirituală; nu ai crede că viața acesteia a reînceput odată cu sfințirea ei din zilele trecute, sau mai precis din toamna noului an universitar ce vine, că înainte de acest eveniment paraclisul a fost pătruns și trăit de atâta istorie...

Din 1834 și până în 1849, paraclisul privat al familiei logofătului Grigore Sturza devine capelă a palatului domnesc. În vara anului 1834, ne informează "Albina Românească" (nr. 73/23 august 1834), predica aici Sofronie Barbovschi - predicatorului Mitropoliei și slujea Meletie - episcopul de Roman. De Bobotează, pe 6 ianuarie 1841, slujește aici însuși mitropolitul țării³ - Veniamin Costachi. De fapt, din acești ani datează reamenajarea interioară a capelei, când domnitorul Mihail Sturza înlocuiește - cam prin anul în care Veniamin Costachi dăruia Antimisul amintit pentru Masa de Altar (1839) - vechile vase de cult; majoritatea celor noi sunt de argint, între ele sfeșnice, o Evanghelie și o cădelniță, un Chivot - toate cu inscripțiile de danie. Astăzi mai toate sunt rătăcite, după dispersarea lor din vara anului 1948.

Evenimente mondene sub incidența ritualului religios au loc frecvent aici. La 20 aprilie 1847 se cunună aici Haricleea - fata prințului Vogoride al Samosului - sora doamnei Smaranda, soția voievodului, după care întreaga asistență se deplasează sus, în salonul cel mare cu oglinzi (actuala sală 27), unde se primesc felicitările și (evident) cadourile întregii protipendade⁴. Cânta taraful lui Barbu Lăutaru... În aceeași zi își botează aici nepotul bătrânul boier-poet Costachi Conachi, venit în vechiu-i strai oriental (cu giubea și ișlic) straniu între fracurile impecabile și uniforme militare ale celorlalți musafiri.

Plecarea grăbită în 1849 a domnitorului Mihail Sturza sustrage paraclisul vieții mondene dar nu-l abandonează. La anumite prilejuri, de onomastica sa, asista mai departe la Liturghia din paraclis beizadeaua Grigore - fiul domnitorului - acum stăpân solitar în palatul căzut pradă paraginii...

Intrat în 1889 în proprietatea Seminarului "Veniamin Costachi", paraclisul cunoaște o nouă viață, fiind zilnic frecventat de cei ce se inițiau în ritualul și tainele viitoare misiuni. La 21 octombrie 1897 capela este vizitată de regele Carol I și regina Elisabeta. Îi întâmpină directorul Școlii - arhim. Varlaam Răileanu. În suită se distingeau miniștrii Dimitrie Sturza și Spiru Haret. După pictarea pentru prima

---

³ Ibidem, p. 12.

⁴ Imaginea acestei săli în gravura lui Dousault din "L'Illustration", Paris, 19 august 1848, p. 377.

oară a capelei, are loc, la 11 octombrie 1899, resfințirea ei de către un sobor de preoți din care făceau parte: Gh. Carp (viitorul socru al lui Ibrăileanu), cultul teolog D. Iordăchescu, având în frunte pe mitropolitul Moldovei - Iosif Naniescu. Cântă corul condus de muzicologul Titus Cernea. În asistență se disting prefectul D. Greceanu, primarul Al. Bădărău, muzicianul Gavril Musicescu, colonelul C. Langa, Ilie Burghilea etc.

Între anii 1917-1918 paraclisul trăiește evenimentele dramatice ale războiului de întregire a neamului. Asistă la slujbe eroii anonimi ai tranșeelor, alături de membrii personalului medical al **Seminarului** transformat în spital de răniți, și de doamne din elita socială a țării, refugiată în Iași. În cadrul acesteia se văd parte dintre oamenii politici refugiați, cazați aici, în clădirea Seminarului, participanți între 1917-1918 la lucrările **Parlamentului și Senatului**, ce-și ținea ședințele în apropiere, în localul **Teatrului Național**. Slujbele comune întăresc sentimentul înfrățirii națiunii întregi.

Răsplată pentru suferință, după război se aud iarăși aici glasurile seminariștilor. Capela revine la vechiul ei rost de dinainte de război; practica la **Liturgică** se făcea aici, fără prezența unei asistențe stingheritoare, străină de Seminar... În succesiunea slujtorilor paraclisului se remarcă un cărturar - părintele spiritual, istoriograf de marcă al Iașilor - Iosif Bobulescu, care oficiază aici, în una din perioadele cele mai frământate ale istoriei țării (1913-1921). Hramul de altă dată al paraclisului **Sfântul Grigorie** se preschimbă în cel al **Sfinților Trei Ierarhi** - prăznuirea lor la 30 ianuarie devine o serbare a întregului Seminar. Slujește uneori mitropolitul sau alt arhiereu, este deosebit de activ corul elevilor. De aici, din paraclis, în fiecare zi întâi a lunii porneau elevii mai mari din clasele a VII-a și a VIII-a, în frunte cu un preot, pentru a stropi cu agheazmă cancelaria, clasele, etc., intonând cunoscuta cântare: **Mântuiește Doamne, poporul Tău și binecuvântează moștenirea Ta...**

Fiecare lăcaș de cult include în sine o istorie - uneori explicită, inclusă în pisaniile ctitorilor, hrisoave și filele arhivelor, alteori tănuțită în sufletele și experiențele oamenilor, cu amintirile lor sau ale altora; coroborându-le aflăm că acest lăcaș, discret camuflat între zidurile palatului domnesc de odinioară, a trăit zilele de glorie și de elevație sufletească ale celor care l-au frecventat, împletind, nu odată, principalele evenimente din viața **Seminarului** cu cele ale unui neam întreg.

Capela și slujitorii ei au beneficiat, de altfel ca și întreaga instituție pe care o deservea, de talentul organizatoric dar și de sprijinul întru duhovnicie al unor pricepuți directori ai Seminarului: arhimandritul Varlaam Răileanu (între 29 noiembrie 1885 și 12 mai 1899), sau preotul Pavel Savin (între 12 mai 1899 și 1 septembrie 1921), care au adus pe parcursul activității lor serioase îmbunătățiri clădirii. Din 1921 Seminarul va fi condus de învățații preoți profesori⁵ Valeriu Iordăchescu (1 septembrie 1921 - 1 octombrie 1925) și Cicerone Iordăchescu (1 octombrie 1925 - 1 septembrie 1928) - de la 1 septembrie 1928 până la 29 ianuarie 1941 fiind condus de preotul Ioan Negoită. Cutremurul de la 10 septembrie 1940

---

⁵ Cf. Diac. Ilie Gheorghiță, **Din istoricul mai nou al clădirii Seminarului "Veniamin Costachi" din Iași**, Tipografia "Terek", Iași, 1942, p. 6-23.

afectează parțial clădirea, capela scăpând cu câteva fisuri. În schimb, la 26 iunie 1941 **Seminarul Veniamin Costachi** este bombardat de aviația sovietică; cele câteva bombe distrug acoperișul părții de sud-vest a clădirii, prăbușind camerele dormitoare ale etajului în biblioteca din sala coloanelor. Și de astă dată capela are noroc, nefiind atinsă, dar cataclismele istoriei ulterioare se dovedesc mai ineluctabile decât toate celelalte anterioare. În vara anului 1948 concomitent cu desființarea Seminarului se închide și capela. Clădirea devine căminul de studenți "Filimon Sârbu", iar din 1962 spațiu de învățământ tehnic (Corpul F al Institutului Politehnic). După câteva tatonări, între anii 1948-1953 - interval în care renumitul arhitect Duiliu Marcu propune, din respect pentru paraclisul legat de un secol și jumătate de istorie, ca acesta să devină muzeu de obiecte religioase⁶, în eventualitatea în care, evacuându-se căminul, clădirea fostului **Seminar** ar fi fost repartizată unui muzeu de istorie - capela este desființată. Catapeteasma va fi repartizată unei biserici, iar odoarele de argint, cu inscripții de danie ale ctitorilor și cărțile cu însemnările acestora sunt împrăștiate. Spațiul liturgic de altă dată devine magazie de obiecte sanitare; după 1982, când clădirea devine sediul Conservatorului "George Enescu", aici se organizează o sală de repetiție pentru orchestra simfonică a studenților. Pictorul și profesorul Dan Hatmanu, pe atunci rectorul instituției, a protejat frescele capelei cu superioară înțelegere - capitonând, sub pretextul izolării fonice, pereții și bolțile - aceasta într-un moment în care i s-a cerut **de sus** să le răzuiască și să redimensioneze funcțional cât mai grabnic spațiul capelei conform noilor exigențe...

S-a reluat acum, din nou, după aproape jumătate de veac de la dezafectarea capelei, firul întreruptelor ectenii. Între 1994-1996 au loc lucrările de renovare, repictare și reamplasare a catapetesmei, adusă din paraclisul sălii gotice a mănăstirii **Cetățuia**. Altarul este înzestrat cu noi obiecte de cult, între care o prețioasă **Evangelhie** din Grecia - prin intermediul Protosinghelului Dosoftei Șcheul. A cântat la resfințirea ei din 30 iunie 1996 minunatul cor al studenților teologi, condus de proaspătul absolvent Mirel Nichita.

Ca și acum un veac, când se statornicea paraclisului noua lui misiune, slujește mitropolitul Moldovei și Bucovinei cu un sobor de preoți, între care distingem: Pr. Conf. Petre Semen - decanul Facultății de Teologie, Pr. lect. Mihai Vizitiu - Șef de catedră, stareții mănăstirilor **Sfinții Trei Ierarhi** (Arhimandrit Clement Haralam), **Cetățuia** (Protosinghel Partenie Petric), **Golia** (Protosinghel Vitalie Danciu), alți preoți, care slujesc închinătorilor ce nu mai încap nici înăuntru nici pe scări. Moment emoționant: vorbește mitropolitul-ctitor Daniel Ciobotea. Rezumând eforturile de finalizare a lucrărilor de restaurare, Înalt Prea Sfinția Sa le integrează eforturilor marilor ctitori dar și anonimilor reprezentanți succesivi ai propășirii Bisericii noastre ortodoxe.

Un vechi lăcaș și-a redeschis ușile împărătești pentru cuvântul **Evangelhiei**, revenind la rosturile lui spirituale de altădată.

---

⁶ Cf. adresa **Direcției generale a monumentelor istorice** către Mitropolia Moldovei și Sucevei - Iași, nr. 3952/28 aprilie 1954, Arhivele Statului - București, Dosar 5574 (1953-1954).

FESTIVAL INTERNAȚIONAL DE MUZICĂ BISERICESCĂ ÎN POLONIA
Hajnówka, 19 - 26 mai 1996

Pr. Asist. *Alexandrel Barnea*

Corul mixt al Facultății de Teologie Ortodoxă din Iași a participat la cea de a XV-a Ediție a **Festivalului Internațional de Muzică bisericească**, ce a avut loc în perioada 19 - 26 mai 1996 la Hajnówka - Polonia.

Orașul Hajnówka, cu o populație de aproximativ 25.000 de locuitori, în care conviețuiesc polonezi, bieloruși și ucraineni, care reprezintă cele trei ramuri ale creștinismului, este situat la 300 km de capitală, în Câmpia Polonă, în partea de S-E a Provinciei Białystok (la marginea de vest a pădurilor Białowieska). Provincia a fost înființată, prin decret regal, în anul 1589. Micul râu Lesna, un afluent al Bugului, străbate orașul.

Aici, în Hajnówka, se află **Catedrala Sfânta Treime**, locul unde a avut loc festivalul. Ea a fost ridicată în anul 1973, iar construcția ei s-a făcut după planurile arhitectului Aleksander Grygorowicz. Are o suprafață de 1000 m², un volum de 15.000 m³, o înălțime de 50 m (inclusiv crucea de pe turlă) și o capacitate de 5000 persoane. Are 7 altare, iar pictura, icoanele și vitraliile au fost executate de meșteri iscusiți din Bulgaria, Rusia și Grecia.

Organizator a fost Casa de Cultură din Hajnówka, sprijinită fiind de mulți alți colaboratori.

Grupul nostru a plecat din țară luni, 20 mai 1996, cu autocarul, străbătând Ungaria și Slovacia. A sosit în dimineața zilei de miercuri, 22 mai 1996, și a fost cazat într-un hotel din localitatea Bondary (32 km de Hajnówka), pe malul lacului Siemianówka, lângă granița cu Bielorussia.

Festivalul s-a desfășurat pe parcursul a 5 zile. Luni, 20 mai, după săvârșirea Sfintei Liturghii în Catedrala Sfânta Treime, a avut loc deschiderea festivalului.

Corurile, în număr de 33, din toată lumea ortodoxă, au fost împărțite pe 5 categorii:

- coruri parohiale de țară
- coruri parohiale de oraș
- alte coruri parohiale

- coruri de amatori
- coruri profesioniste.

În urma examinării materialelor informative trimise pentru selecție, juriul a înscris corul nostru la categoria "alte coruri parohiale", noi optând inițial pentru corurile de amatori. Fiecare cor a trebuit să prezinte 5 sau mai multe piese muzicale, pe durata a maximum 30 minute. Corul mixt al Facutății noastre a prezentat următoarele piese:

- autor anonim, **Trisaghionul liturgic**, în limba greacă;
- Filotei sin Agăi Jipei, **Eotinala "În munte ucenicii..."**;
- Anton Pann, **Să se îndrepteze rugăciunea mea...**;
- **Ziua Învierii**, aranjament pentru cor mixt de N. Lungu;
- **Cămara Ta**, melodie tradițională, aranjament pentru cor mixt de I.D. Chirescu.

Aceste piese muzicale au fost interpretate în cadrul festivalului în ziua de joi, 23 mai 1996, începând cu orele 16⁰⁰.

În zilele de vineri, 24 mai și sâmbătă, 25 mai, în timpul în care au evoluat corurile din celelalte două categorii (profesioniste și de amatori), corul nostru, împreună cu cel din Novgorod, a susținut concerte în diferite orașe ale Provinciei Białystok, după cum urmează:

- vineri, 24 mai, ora 16⁰⁰, concert la Białystok. Cu această ocazie am avut o convorbire cu Dl. Vladimierz Misijuk, secretarul general al *SYNDESMOS*, pe parcursul căreia am transmis propunerea I.P.S. Mitropolit Daniel ca doi din cei mai buni absolvenți ai Seminarului Teologic Ortodox din Varșovia să-și continue studiile la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Iași, propunerea urmând a fi adusă la cunoștința chiriarhului locului.

- vineri, 24 mai, ora 20⁰⁰, concert la Grudek.
- sâmbătă, 25 mai, ora 16⁰⁰, concert la Sokolka.
- sâmbătă, 25 mai, ora 19⁰⁰, concert la Dąbrowa Białostoka.

Duminică, 26 mai, la Casa de Cultură din Hajnówka a avut loc decernarea premiilor. La categoria la care a fost înscris, corul Facutății noastre a luat locul I.

În aceeași zi, la ora 13⁰⁰, în Catedrala Sfânta Treime a avut loc Gala laureaților.

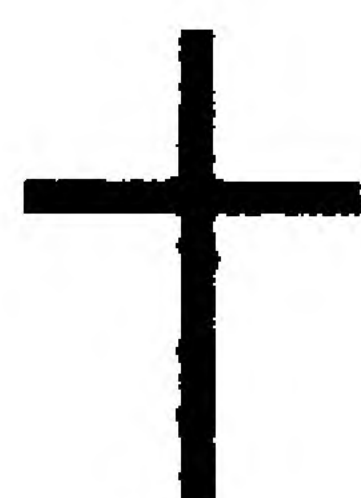
Tot duminică, 26 mai, ora 18⁰⁰, a avut loc Gala laureaților la Filarmonica din orașul Białystok. Cu acest prilej, Dl. Mikolaj Buszko, directorul Casei de Cultură din Hajnówka și în același timp al festivalului, și-a exprimat dorința de a vizita țara noastră, în vederea stabilirii unei legături durabile între facultatea noastră și organizatorii festivalului.

Luni, 27 mai, corul nostru s-a întors în țară. La Varșovia, înainte de plecare, la invitația Excelenței Sale Dl. Ioan Grigorescu, Ambasadorul României în Polonia, corul nostru a susținut un microrecital de imne bizantine și colinde de Crăciun. Dl. ambasador Ioan Grigorescu ne-a rugat să transmitem cele mai calde urări de bine

și sănătate Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Daniel, exprimându-și totodată dorința de a facilita invitarea Corului mixt al Facultății de Teologie Ortodoxă din Iași la viitorul Festival Internațional de Muzică bisericească, care se va desfășura anul viitor la Csestochowa - Polonia.

Considerăm că prin participarea sa la Festivalul Internațional de Muzică bisericească de la Hajnówka, Corul mixt al Facultății de Teologie Ortodoxă din Iași s-a făcut mesagerul nu numai al Bisericii Ortodoxe Române și al Universității "Al.I. Cuza" din Iași ci și al spiritualității românești și al neamului nostru însuși.

CHEMAȚI LA DOMNUL

PROTOSINGHELUL AMBROZIE DOGARU

La 13 aprilie 1996, în timpul Sfintei Liturghii din Sfânta și Marea Sâmbătă, și-a dat duhul în mâinile Domnului protosinghelul Ambrozie Dogaru, eclesiarhul mare al mănăstirii Sihăstria, în vârstă de 73 de ani.

Născut la 13 mai 1923, în satul Lunca - Vânători, județul Neamț, dintr-o familie aleasă, de buni creștini, a intrat în monahism în anul 1955 la mănăstirea Slatina și a fost uns în monahism la 23 decembrie 1956, primind numele de Ambrozie, în locul numelui de botez, Ioan. În timpul persecuției ateiste din anii 1959-1962 s-a retras la mănăstirea Neamț și păștea oile mănăstirii la schitul Icoana. Apoi se închinoviază definitiv în obștea mănăstirii Sihăstria, timp de 14 ani făcând ascultare de chelar, odihnind și hrănind pe toți - călugări, frați, oaspeți, drumeți și săraci, ca o mamă a tuturor.

La 8 septembrie 1976 a fost hirotonit diacon, iar peste patru zile preot și duhovnic, apoi a primit ascultarea de eclesiarh mare, purtând grijă de biserici și de sfintele slujbe, devenind duhovnic iscusit al monahilor și credincioșilor, căutat de tot mai mulți fii duhovnicești, până în clipa plecării sale la Hristos.

Ne uimea pe toți smerenia, ascultarea desăvârșită, blândețea și nevoința de taină a părintelui Ambrozie. Ales de Dumnezeu de la naștere pentru Hristos, neatins de nici o ispită a tinereții, aprins pentru cele sfinte, candelă nestinsă a rugăciunii,

statornic în toate, împăciuitor, luminat de Duhul Sfânt și fiu al ascultării, Părintele Ambrozie a fost fiu duhovnicesc al celor mai mari duhovnici din Moldova - Arhimandriții Cleopa Ilie și Arsenie Papacioc, protosinghelii Emilian Olaru și Ioil Gheorghiu, precum și ieroschimonahul Paisie Olaru. Toți i-au fost povățuitori, toți l-au binecuvântat, de la toți a învățat cele sfinte și tuturor le-a urmat, pe unii ajungându-i, iar altora urmându-le.

Avea cei mai mulți fii duhovnicești la spovedanie după Părintele Cleopa. Cerea fiilor săi sufletești - călugări, maici și mireni - prezență zilnică la slujbele bisericii, ascultare desăvârșită de stareț și duhovnic, permanentă grijă pentru mântuire, milostenie și împlinirea canonului rânduit. Adeseori zicea fiilor săi duhovnicești: "Părinților și fraților, nu uitați de biserică; nu uitați că aveți un suflet și trebuie să dăm socoteală fiecare la judecată! Dincolo nu ne mai poate ajuta nimeni. Plecăm cu ce am făcut!". Altora le spunea: "Frate, biserica și sufletul! Nu lipsiți de la sfintele slujbe, ascultați de duhovnici, țineți rânduiala mesei, faceți toate cu binecuvântare, postiți cele patru posturi și să nu vă rămână canonul nefăcut". Iar către unul din ucenicii săi apropiați a zis: "Nu-mi aduc aminte să-mi fi rămas canonul nefăcut în vreo zi, de când m-am făcut călugăr!".

Părintele nostru Ambrozie era permanent pregătit pentru moarte. Ținea cu sfințenie rânduiala mănăstirii și dormea până la 4 ore din cele 24. Ne vorbea adesea despre moarte, fără frică și fără nici o reținere. El era un călugăr desăvârșit și model în obștea mănăstirii Sihăstria. Un călugăr al Învierii, atins de mic de bucuria și lumina Învierii! Aceasta ne-o arăta prin chipul său senin, blând și smerit, care iradia pace, liniște și mângâiere.

Era pregătit pentru Hristos, pentru înviere. De aceea nu ne vorbea niciodată de groaza morții, de chinurile iadului, de diavol. Ci ne amintea mereu să ne rugăm, să ne smerim, să fim pregătiți pentru Hristos, să ne mărturisim curat și să ne pregătim cu multă grijă pentru Sfânta Împărtășanie, cu post, metanii, tăcere, împăcare și canon.

Părintele Ambrozie simțea dinainte ceasul morții. Încă de la începutul Postului Mare spunea fiilor săi sufletești: "Să știți că eu nu ajung Sfintele Paști! Mă duc la Domnul! Mă duc la cimitir, între brazi!". Iar în dimineața Sâmbetei Mari, a spus unui ucenic care mergea la cimitir să aprindă candelile: "Mâine dimineată vei aprinde și candela mea în cimitir!".

Știind că îl cheamă Domnul la cele de sus, și-a făcut ultima spovedanie din copilărie la Părintele Cleopa în Vinerea Mare, și i-a spus: "Părinte Cleopa, aceasta este ultima mea spovedanie! Mă simt slab. Aștept să plec. De aceea mă pregătesc de plecare...".

În Sfânta și Marea Sâmbătă, după Sfânta Evanghelie, Părintele Ambrozie ducea veșmintele și toate cele necesare în biserica mare, să fie toate pregătite din timp pentru noaptea Sfintei Învieri. Apoi, simțindu-se foarte slăbit, s-a așezat pe un scaun în veșmântărie, a vorbit puțin cu Părintele Stareț Victorin și îndată s-a așezat jos și și-a dat duhul în brațele lui Hristos, ca un copil care doarme în brațele mamei sale. Așa s-a săvârșit un stâlp al mănăstirii Sihăstria, un mare duhovnic al monahismului nostru!

Marți, 16 aprilie, a treia zi de Sfintele Paști, a fost înmormântat în cimitirul mănăstirii, petrecut de toată obștea mănăstirii și de sute de fii sufletești din toată țara.

Dumnezeu Cel Înviat din morți să te odihnească cu sfinții, părintele nostru iubit, Ambrozie!

Arhim. *Ioanichie Bălan*

C. - Episcopia Romanului și Hușilor

SESIUNEA ADUNĂRII EPARHIALE A EPISCOPIEI ROMANULUI ȘI HUȘILOR

Arhid. *Ilie Murărașu*

Marți, 16 ianuarie 1996, au avut loc la Roman, la sediul Episcopiei, lucrările Adunării Eparhiale a Episcopiei Romanului și Hușilor. Deschiderea lucrărilor a fost precedată de oficierea în Catedrala episcopală a unui Te-Deum, după care, în sala de festivități a Centrului eparhial, Prea Sfințitul Episcop Eftimie a rostit cuvântul de deschidere. A urmat prezentarea rapoartelor pe comisii: bisericească, culturală și economică. S-au înscris la cuvânt mai mulți participanți.

Numeroși vorbitori au făcut referire la apropiata reactivare a Episcopiei Hușilor.

Pr. Vasile Pârcălabu, Protopop de Vaslui, a solicitat sprijinul Prea Sfințitului Episcop Eftimie, punând în evidență faptul că, deși în Protopopiatul Vaslui ordinea și disciplina sunt "la ele acasă", este totuși necesară impulsivitatea activității caritative. În acest sens, părintele Protopop a precizat că are deja în vedere înființarea a patru fundații pentru ajutorarea oamenilor suferinzi și necăjiți. Vorbitorul a propus înființarea Protoieriei Negrești.

Pr. Marcel Miron, Protopop de Huși, a scos în evidență relațiile deosebit de bune care există între Protopopiatul pe care-l păstorește și Primăria orașului Huși, în special cu Dl. Primar Mihai Olaru. S-a exprimat totodată dorința ca între Episcopia Romanului și cea a Hușilor să existe și pe viitor o frumoasă și fructuoasă colaborare.

Dl. Mihai Olaru, Primar de Huși, a adus în cuvântul său mulțumiri Prea Sfințitului Episcop Eftimie și tuturor colaboratorilor săi, pentru contribuția la reactivarea Episcopiei Hușilor, pentru prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și a celorlalți înalți ierarhi ortodocși la sărbătoarea orașului Huși, din 29 iunie 1995. Domnia sa și-a exprimat dorința ca viitorul episcop de Huși să păstreze vie credința ortodoxă și să contracareze atacurile neoprotestante.

Pr. Constantin Mardare, din Bacău, a remarcat în cuvântul său că, prin structura pe care o va avea Episcopia Romanului după reactivarea Episcopiei Hușilor, se cere din partea tuturor preoților o activitate pastorală mai intensă, considerând că viitorul episcop de Huși va găsi un deosebit sprijin în experiența Prea Sfințitului Episcop Eftimie, care îi va fi cu siguranță un bun sfătuitor în problemele care se vor ivi.

Referindu-se la activitatea pastoral culturală din eparhie, Dr. Epifanie Cozarescu, din Roman, a remarcat pe de o parte rezultatele pozitive înregistrate, regretând pe de altă parte asaltul prozelitist neoprotestant asupra parohiilor ortodoxe. În altă ordine de idei, domnia sa a menționat că în cele trei muzee ale eparhiei se găsesc însemnări neinvestigate încă de către specialiști, constituind un adevărat tezaur, demn de cercetat în viitor.

Dl. Gheorghe Groapă, contabil șef, a prezentat planul financiar pe anul 1996, care a fost aprobat în unanimitate de plenul adunării.

Prea Sfințitul Episcop Eftimie a rostit cuvântarea care a încheiat lucrările Adunării Eparhiale. Între altele, Prea Sfinția Sa a spus: *"Îmi exprim satisfacția pentru încheierea cu roade bogate a activității pe anul 1995, așa cum s-a desprins din rapoartele de activitate analizate și referatele prezentate pe comisii. Aportul hotărâtor în realizarea acestei rodnice activități este al colaboratorilor mei și în primul rând al fiecărui preot în parte, alcătuind împreună, fiecare în poziția ce o ocupă, această familie a eparhiei."*

Mulțumim Dl. Ilie Fonta - Secretar de Stat pentru culte - pentru ajutoarele acordate parohiilor, pentru sprijinul și conlucrarea din cursul anului 1995, tuturor membrilor Adunării Eparhiale pentru prezență și luările de cuvânt".

MOMENT RESTAURATOR

Arhim. Mina Dobzeu

Vechea Episcopie a Hușului, desființată abuziv de regimul totalitar comunist la 4 februarie 1949, rămasă cu titlul de Mănăstirea Sf. Apostoli Petru și Pavel, în memoria și vorbirea credincioșilor n-a încetat a se numi tot episcopie. Dar nici titulatura - "Sfânta Episcopie a Hușului" - scrisă cu litere de metal pe poartă, la intrarea principală pe sub turnul clopotniță, nimeni nu s-a încumetat s-o șteargă.

Acest sfânt lăcaș, veche Episcopie cu frumos și bogat trecut spiritual și cultural, are drept Catedrală biserica cu hramul "Sfinții Apostoli Petru și Pavel", ctitorită de Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt la anul 1495, această bijuterie arhitecturală românească fiind dintru început capelă domnească, devenind apoi, prin anii 1598-1600, catedrală episcopală, prin înființarea Episcopiei de Huși care își avea extinderea eparhiei până la Soroca, Tighina, Cetatea Albă și Chilia.

Ca mare Catedrală o reface din temelie, dându-i înfățișarea care s-a păstrat până în zilele noastre, Episcopul Inochentie (1752-1782), cu ajutorul domnitorului Matei Ghica.

În apropierea acestui sfânt lăcaș se află Curtea Domnească a lui Ștefan cel Mare și Sfânt, devenită cu timpul palat episcopal, actualul Muzeu de obiecte bisericești și carte veche.

De existența acestui sfânt lăcaș își leagă numele voievozi, ierarhi, preoți eminenți, cu inimi și suflete mari, persoane remarcabile, cu totul deosebite prin cunoscutele preocupări cărțurărești, prin chivernisiri gospodărești și prin îmbunătățirea duhovnicească la care s-au înălțat. Astfel, dintre aceștia nu vor putea fi uitați vlădici ca: **Dosoftei** - 1658, începătorul stihuirii românești, **Mitrofan** - 1683, ostenitor priceput la tipărirea Bibliei de la 1688, a lui Șerban Cantacuzino, **Inochentie** (1752-1782), ctitor și gospodar de frunte, **Iacob Stamate** (1782-1792), cel cuvios și grabnic la fapta bună, **Veniamin Costache** (1792-1796), mare cărturar, **Sofronie Miclescu** (1826-1851), bun chivernisitor, **Melchisedec Ștefănescu** (1860-1864), neîntrecut cărturar, care ne-a lăsat "*Cronica Hușului și a Episcopiei*", **Iosif Gheorghian**, **Silvestru Bălănescu** (1884-1902), **Iacob Antonovici** (1924-1931), ultimul dintre episcopi care merge pe urmele episcopilor cărturari.

Unii dintre vlădicii, titulari ai acestui scaun vlădicesc au ajuns mitropoliți ai Moldovei sau chiar patriarhi, așa cum s-a întâmplat cu cel de-al doilea patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, **Nicodim Munteanu** (1939-1948).

Șirul acestor episcopi s-a întrerupt cu pomenitul între fericiți Episcopul **Grigore Leu**, care a murit ca un martir. La 4 martie 1949 a fost desființată Episcopia Hușului și atașată Episcopiei Romanului, noua episcopie - cu reședința la Roman - purtând titulatura "Episcopia Romanului și Hușului".

Pe data de 24 mai a.c., prin inițiativa I.P.S. Daniel, Mitropolit al Moldovei și Bucovinei, s-a constituit Consiliul Eparhial al Episcopiei Hușilor, după ce a fost consultată Adunarea Eparhială, în vederea pregătirii pentru alegerea noului episcop de Huși. Până la alegerea episcopului Hușilor eparhia este girată de I.P.S. Mitropolit Daniel.

În prezent biserica Catedrală e reparată și consolidată în interior și exterior. Urmează a fi pictată. Turnul clopotniță este în curs de consolidare, prin grija P.S. Episcop Eftimie al Romanului.

Se preconizează construirea unei noi reședințe episcopale, lucrându-se deja la proiectul edificiului, deoarece vechiul palat episcopal adăpostește Muzeul cu valoroase obiecte bisericești și carte veche.

În prezent sfântul lăcaș are personal monahal și funcționează ca mănăstire.

Eparhia Hușilor are cinci Protoierii cu sediile la Huși, Vaslui, Bârlad, Fălciu, Negrești, un număr total de 242 parohii și 10 așezăminte monahale.

Cu ajutorul lui Dumnezeu și prin grija Sfântului Sinod, a I.P.S. Mitropolit Daniel, care păstorește astăzi Episcopia Hușilor, curând vom avea bucuria ca prin numirea noului episcop acest așezământ de străbună închinare, având timp de cinci secole un deosebit rol spiritual și cultural, să ia din nou ființă.

SFINŢIREA CAPELEI "SFINŢII APOSTOLI PETRU ŞI PAVEL"
de la Centrul de Reeducare Tg. Ocna - Bacău

Arhid. Ilie Murăraşu

Un eveniment de aleasă trăire creştină a avut loc la Centrul de Reeducare Tg. Ocna, sâmbătă, 29 iunie 1996.

P.C. Pr. Dănuţ Nechita - viitor preot slujitor al capelei, corpul funcţionăresc al Centrului de Reeducare, Dl. comandant - col. Ioan Grefu s-au pregătit din tot sufletul pentru evenimentul ce urma să aibă loc, arătând că grija lor pentru cei internaţi aici are în vedere atât trupul cât şi sufletul.

S-a încercat şi s-a reuşit aici o reaşezare a lucrurilor în firescul lor, prin faptul că această capelă va fi un aşezământ al alinării şi vindecării suferinţei sufleteşti a celor mai neajutorate făpturi - copiii minori - care au nevoie nu numai de pregătire profesională ci şi de coborârea dragostei divine pe altarul suferinţei lor. Această capelă va trăi în interiorul ei prezenţa Sfântului Duh, invocat de P.S. Episcop Eftimie prin oficierea slujbei de sfinţire a noului lăcaş care a primit hramul "Sf. Apostoli Petru şi Pavel".

După ce s-a sfinţit apa, Sfânta Masă şi s-a miruit emblema cu numele sfinţilor ocrotitori ai capelei, P.S. Episcop Eftimie a oficiat Sf. Liturghie, în cadrul căreia a hirotonit întru preot pe numitul Neculai Neştian, pentru parohia Mireni-Chileni Bârlad.

La încheierea slujbei a luat cuvântul P.C. Pr. Dănuţ Nechita, preotul capelei, care a prezentat o succintă dare de seamă, un scurt istoric şi, mulţumind pentru ajutorul acordat, a urat "Bun venit" P.S. Episcop Eftimie. Preotul Dănuţ Nechita a fost distins, pentru muncă şi comportare aleasă, cu rangul onorific de "sachelar".

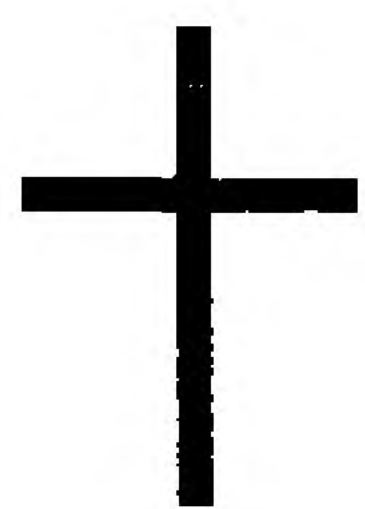
A luat apoi cuvântul Dl. comandant - col. Ioan Grefu, care, în cuvinte pline de trăire creştinească şi românească, a adus mulţumire P.S. Episcop Eftimie pentru osteneala de a fi venit în mijlocul celor prezenţi şi a urat P.S. Episcop, în numele tuturor celor prezenţi, ani mulţi şi plini de sănătate, adăugând şi invitaţia reînnoirii vizitei.

Luând cuvântul, P.S. Episcop Eftimie a reliefat mai întâi semnificaţia praznicului Sf. Apostoli Petru şi Pavel, subliniind apoi importanţa spirituală a evenimentului care a avut loc, arătând că misiunea slujitoare a cadrelor acestei

instituții are adânci rădăcini în spiritualitatea creștină. Veghind la educarea respectiv reeducarea celor în suferință, ajutând la întreținerea flăcării vieții, educatorii oficiază, slujesc așa cum preotul slujește viața sufletului. Suferința, sub toate aspectele ei, este resimțită de către toți acești educatori, de la comandant până la cel care păzește intrarea în instituție. Așa se face că aici, la Centrul de Reeducare Tg. Ocna, a fost conștientizat un adevăr: slujind oamenilor, slujesc lui Dumnezeu.

În această zi s-au trăit clipe de înălțare sufletească, de autentică trăire creștină oferite acestei noi capele, ca un buchet de flori, de inimile pline de simțire a celor ce slujesc în Centrul de Reeducare a copiilor - Tg. Ocna, județul Bacău.

CHEMAȚI LA DOMNUL

PREOTUL VASILE BRUMĂRAȘU

În noaptea de 16 aprilie 1996 a trecut la cele veșnice preotul Vasile Brumărașu, fost paroh al bisericii **Sfânta Treime**, comuna Doljești, județul Neamț.

S-a născut la data de 21 decembrie 1912, în comuna Coșula, județul Botoșani, numele părinților fiind Dumitru și Anghelina Brumărașu. Școala primară a urmat-o în satul natal.

În anul 1926 s-a înscris la Seminarul "Sf. Gheorghe" din Roman, pe care l-a absolvit în anul 1934. În același an s-a înscris la Facultatea de Teologie din Cernăuți, absolvind-o în anul 1938.

Se căsătorește în anul 1934.

La data de 1 aprilie 1939 este hirotonit preot pe scama parohiei Doljești - Roman, unde a slujit până în anul 1995, când se pensionează.

Corpul neînsuflețit a fost depus în biserica pe care preotul Vasile Brumărașu a sfințit-o prin viața sa vreme de 57 de ani, slujind Sfântul Altar cu toată dragostea. Slujba prohodului a fost oficiată în biserica parohială, în ziua de 20 aprilie 1996. La slujba înmormântării au luat parte cinci preoți, în frunte cu actualul paroh Dan Rusu, care, în cuvinte calde, a elogiat personalitatea celui mutat de la noi, scoțând în evidență calitățile sale de bun păstor, iscusit duhovnic și ales cărturar. S-au adus apoi omagii atât din partea Consiliului și Comitetului parohial cât și din partea enoriașilor.

Sub parohiatul său biserica "Sfânta Treime" a fost înzestrată cu toate cele necesare slujbei. Moartea preotului Vasile Brumărașu este regretată nu numai de frații preoți și de fiii săi duhovnicești, ci și de toți cei care l-au cunoscut.

Trupul i-a fost depus în cavoul familiei, în cimitirul parohiei.

Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Arhid. *Ilie Murărașu*

TEOLOGIE ȘI VIAȚĂ
REVIEW OF THOUGHT AND SPIRITUALITY

TABLE OF CONTENTS

OUR LORD’S RESURRECTION - THE HELP OF OUR LIVES

† DANIEL, Metropolitan of Moldavia and Bukovina,
Pastoral on the Holy Pascha - 1996 3

† PIMEN, Archbishop of Suceava and Rădăuți,
Pastoral on Our Lord’s Resurrection - 1996 7

† EFTIMIE, Bishop of Roman and Huși,
Pastoral on Our Lord’s Resurrection - 1996 11

WORD OF TEACHING

† DANIEL, Metropolitan of Moldavia and Bukovina,
The Great Holy Myrrh - its meaning and use 15

STUDIES

Fr. Assoc. Prof. Dr. Petre SEMEN, Moses’s personality and the value of
the commands given through him 21

Assist. Vasile CRISTESCU, Self-knowledge in philosophy and
christianity 34

Fr. Assist. Ioan-Cristinel TEȘU, The holy humble thought - empress of
virtues. Philocalic thoughts 62

Fr. Assist. Ion VICOVAN, Saint Basil Great’s relations with the imperial
authority 75

PATRISTIC PAGES

Saint Simon New Theologian (trans. Deacon Corneliu-Ilie Erneanu) -
Thanks to God for His blessings given to us 94

Saint Gregory Palamas (trans. Deacon Eugen Moraru) - A Word on the
Holy Pentecost 104

SERMONS, MEDITATIONS, CATECHISM

<i>Archim. Clement HARALAM, Meditation on Palm Sunday</i>	113
<i>Fr. Lect. Gheorghe POPA, The Saints of the Romanian People (Sunday 2 after Pentecost)</i>	115
<i>Fr. Ion CÂRCIULEANU, The Lie and its consequences</i>	118

NOTES

Donations and donors for the silver ware of the Church of "Saint Spiridon's Monastery" - Iași (<i>Lucia Ionescu</i>); Social Assistance in Switzerland - the confession of a student in Iași (<i>Carmen Mândrilă</i>); Archdeacon Ioan Ivan at the age of 80 (<i>Fr. Mihai Mocanu</i>).	121

BOOK REVIEWS AND BIBLIOGRAPHICAL NOTES

<i>Alvyn Pattersen, Attanasius, Geoffrey Chapman Publishing House, London, 1995, XIII + 202 pages (Fr. Assist. Dan Sandu); The Lives of the Holy Fathers of the Pecerska Lavra, Anastasia Publishing House, Bucharest, 1995, 245 pages; Paul Evdochimov, The Knowledge of God in the Eastern Tradition. Patristic, Liturgic and Iconographic Teaching, The Christian Charitable Medical Association Christiana Publishing House, Bucharest, 1995, 168 pages; John Meyendorff, Saint Gregory Palamas and the Orthodox Mystic, The Encyclopaedic Publishing House, Bucharest, 1995, 163 pages (Fr. Assist. Ioan-Cristinel Teșu).</i>	143

ECCLESIASTICAL CHRONICLE

A. - ECUMENICAL NEWS	162
The New reunion of the preparatory Committee for the Second European Ecumenical Meeting (<i>Participant</i>).	
B. - THE ARCHBISHOPRIC OF IAȘI	166
A re-establishing. The memories of a chapel (<i>Prof. dr. Gheorghe Macarie</i>); An international festival of ecclesiastical music in Poland (<i>Fr. Assist. Alexăndrel Barnea</i>).	
† CALLED TO GOD: Protosinghelul Ambrozie Dogaru (<i>Archim. Ioanichie Bălan</i>).	
C. - THE BISHOPRIC OF ROMAN AND HUȘI	185
The Session of the Diocesan Reunion of The Bishopric of Roman and Huși (<i>Archd. Ilie Murărașu</i>); Restoration moment (<i>Archim. Mina Dobzeu</i>); The Santification of "Appostles Peter and Paul's" Chapel at the Rehabilitation Centre Tg. Ocna - Bacău (<i>Archd. Ilie Murărașu</i>).	
† CALLED TO GOD: Friar Vasile Brumărașu (<i>Archd. Ilie Murărașu</i>).	

PREDICI, MEDITAȚII, CATEHEZE

<i>Arhim. Clement HARALAM, Meditație în Duminica Floriilor</i>	113
<i>Pr. lect. Gheorghe POPA, Sfinții neamului românesc, (Duminica a II-a după Rusalii)</i>	115
<i>Pr. Ion CÂRCIULEANU, Minciuna și urmările ei</i>	118

ÎNSEMĂRI

Donații și donatori în colecția de argintărie a Bisericii Mănăstirii "Sf. Spiridon" - Iași (Lucia Ionescu); Asistența socială în Elveția - mărturia unei studente din Iași (Carmen Mândrilă); Arhidiacon Ioan Ivan la 80 de ani (Pr. Mihai Mocanu).	121

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

<i>Alvyn Pattersen, Attanasius, Editura Geoffrey Chapman, London, 1995, XIII + 202 pagini (Pr. asist. Dan Sandu); Patericul lavrei Pecerska, Editura Anastasia, București, 1995, 245 pagini; Paul Evdochimov, Cunoașterea lui Dumnezeu în tradiția răsăriteană. Învățătură patristică, liturgică și iconografică, Editura Asociația filantropică medicală creștină Christiana, București, 1995, 168 pagini; John Meyendorff, Sfântul Grigorie Palamas și mistica ortodoxă, Editura Enciclopedică, București, 1995, 163 pagini (Pr. asist. Ioan-Cristinel Teșu).</i>	143

CRONICĂ BISERICESCĂ

A. - ACTUALITĂȚI ECUMENICE	162
Noua întrunire a Comitetului pregătitor pentru a II-a Adunare Ecumenică Europeană (<i>Participant</i>).	
B. - ARHIEPISCOPIA IAȘILOR	166
La o rectificare. Amintirile unui paraclis (<i>Prof. dr. Gheorghe Macarie</i>); Festival internațional de muzică bisericească în Polonia (<i>Pr. Asist. Alexandrel Barnea</i>).	
† CHEMAȚI LA DOMNUL: Protosinghelul Ambrozie Dogaru (<i>Arhim. Ioanichie Bălan</i>).	
C. - EPISCOPIA ROMANULUI ȘI HUȘILOR	185
Sesiunea Adunării Eparhiale a Episcopiei Romanului și Hușilor (<i>Arhid. Ilie Murărașu</i>); Moment restaurator (<i>Arhim. Mina Dobzeu</i>); Sfințirea capelei "Sfinții Apostoli Petru și Pavel" de la Centrul de Reeducare Tg. Ocna - Bacău (<i>Arhid. Ilie Murărașu</i>).	
† CHEMAȚI LA DOMNUL: Preotul Vasile Brumărașu (<i>Arhid. Ilie Murărașu</i>).	

MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI BUCOVINEI

TEOLOGIE ȘI VIAȚĂ

REVISTĂ DE GÂNDIRE ȘI SPIRITUALITATE

~~~~~

C U P R I N S U L

NAȘTEREA LUI HRISTOS - TAINA VIEȚII CREȘTINE

† DANIEL, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Pastorală de Crăciun - 1996	3
† PIMEN, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, Pastorală la Nașterea Domnului - 1996	10
† EFTIMIE, Episcopul Romanului, Pastorală la Nașterea Domnului - 1996	13
† IOACHIM, Episcopul Hușilor, Pastorală la Nașterea Domnului - 1996	17

UN DECENIU DE PRIVEGHERE ÎN FRUNTEA BISERICII

† DANIEL, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Prea Fericitul Părinte TEOCTIST la zece ani de patriarhat	23

ORIENTARE MISIONARĂ

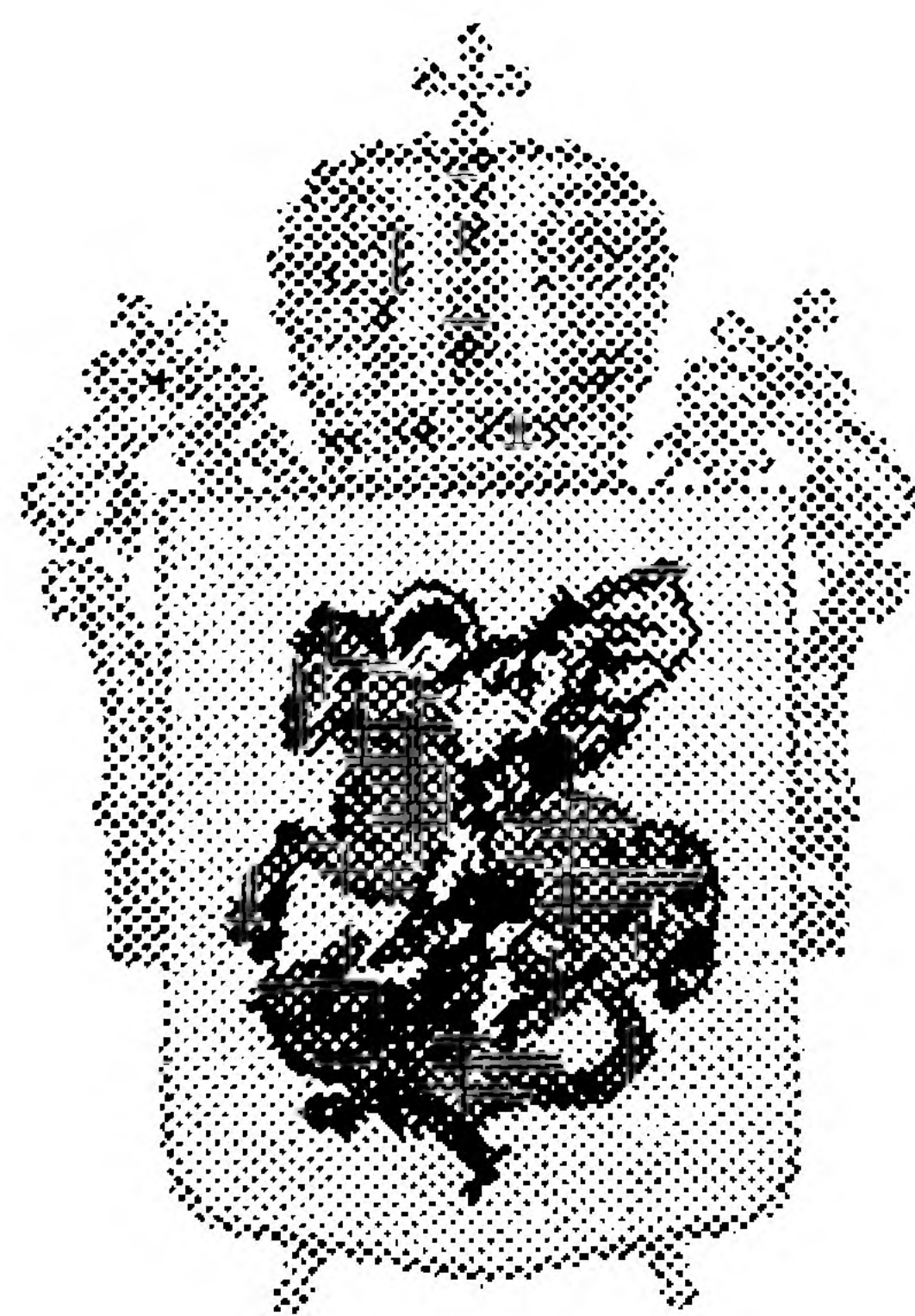
Pr. asist. Dan Sandu, Vizita I.P.S. Mitropolit Daniel în Anglia	27
† DANIEL, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Misiunea în Europa astăzi — mărturisirea lui Hristos într-o lume contradictorie	31

S T U D I I

Arhim. Chesarie Gheorghescu, Născătoarea de Dumnezeu, cea plină de har și binecuvântată	37
Pr. lect. Gheorghe PETRARU, Noțiunea de sacru și sfințenia creștină	51
Pr. prof. dr. Petre SEMEN, Trăirea autentică a credinței în viziunea biblică	65
Pr. Neculai DORNEANU, Filioque - propuneri pentru rezolvarea unei controverse (traducere din revista "30 JOURS")	79
Nistor CIOCAN, Domni ai Moldovei ctitori și sprijinitori ai Episcopiei de Huși	95

MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI BUCOVINEI

TEOLOGIE ȘI VIAȚĂ

REVISTĂ DE GÂNDIRE ȘI SPIRITUALITATE

SERIE NOUĂ - ANUL VI (LXXII), Nr. 7-12, IULIE - DECEMBRIE 1996
REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CENTRUL MITROPOLITAN - IAȘI

Bulevardul Ștefan cel Mare și Sfânt Nr. 16 - Iași 6600

COLEGIUL EDITORIAL

PREȘEDINTE

† I.P.S. Dr. DANIEL, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

VICEPREȘEDINȚI

† I.P.S. PIMEN, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților

† P.S. EFTIMIE, Episcopul Romanului și Hușilor

MEMBRI

P.C. Pr. prof. dr. PETRE SEMEN, decanul Facultății de
Teologie - Iași

P.C. Pr. prof. IOAN MIHOC, directorul Seminarului
Teologic - Neamț

P. Cuv. prof. FILOTEIA COSMA, directoarea Seminarului
Teologic - Agapia

P.C. Pr. prof. ADRIAN IFTIMIU, directorul Seminarului
Teologic - Suceava

P.C. Pr. prof. NICOLAE HURJUI, directorul Seminarului
Teologic - Roman

REDAȚIA: Pr. Nicolae Dascălu - redactor responsabil, Ovidiu Ciobotaru - tehnoredactor, Răzvan Porumb - redactor, Rema Zugravu - corector, Pr. Victor Dornescu - culegere computerizată.

Plata abonamentelor se va face în contul

401.400.141.000

B.C. "Ion Țiriac", Filiala Iași

ISSN 1221 - 5988

Articolele nepublicate nu se înapoiază

Nașterea lui Hristos - taina vieții creștine

PASTORALĂ DE CRĂCIUN - 1996

† DANIEL

MITROPOLITUL MOLDOVEI ȘI BUCOVINEI

*"Și celor câți L-au primit, care cred în
numele Lui, le-a dat putere ca să se facă
fii ai lui Dumnezeu, care nu din sânge,
nici din poftă trupească [...], ci de la
Dumnezeu s-au născut."*

(Ioan 1, 12-13)

Iubiți fii duhovnicești,

Până în a doua jumătate a secolului al IV-lea, în Răsărit, Nașterea Domnului se prăznuia la 6 ianuarie, odată cu Botezul Domnului sau Epifania. Dar pentru a combate cultul păgân al lui Mitra, zeul soarelui, a cărui sărbătoare cădea în jurul solstițiului de iarnă (22-23 decembrie), Biserica din Răsărit, pentru motive practice, misionare, a început să adopte practica Bisericii apusene, și anume aceea de a serba Nașterea Domnului la 25 decembrie, arătând că, de fapt, Iisus Hristos este "*Soarele dreptății*" (Maleahi 3, 20), "*Răsăritul cel de Sus*" (Zaharia 6, 12; Luca 1, 78-79). De altfel Nașterea Domnului - care "a răsărit lumii lumina cunoștinței" - așa cum arată Troparul sărbătorii, are loc după solstițiul de iarnă, când ziua începe să crească, iar noaptea începe să scadă. Cu alte cuvinte, ea aduce lumină pentru suflet, risipind întunericul păcatului și al morții, așa cum soarele aduce lumină pentru trup.

Deși, până azi, în general, se crede că sărbătorile Nașterii Domnului se încheie cu sărbătoarea Botezului Domnului, totuși, faptul că în Biserica din primele veacuri Nașterea Domnului era prăznuită odată cu Botezul Domnului îi ajuta mai mult pe creștini să vadă că între Nașterea lui Hristos, Botezul lui Hristos și botezul creștin sau viața creștină există o legătură tainică și vie.

Cine înțelege această legătură adâncă vede că ceea ce a **descoperit** îngerul Gavriil Fecioarei Maria și dreptului Iosif despre Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos, a fost **arătat** mai apoi Sfântului Ioan Botezătorul și

mulțimii de oameni la Iordan, și ni se **împărtășește** nouă ca adevăr al vieții în taina botezului nostru. De altfel, în Biserica veche în ajunul Crăciunului, ca și la Paști și la Rusalii, se botezau cei care doreau să devină creștini. De ce? Pentru că taina Nașterii Domnului, a Botezului Domnului, a Învierii Domnului și a Pogorârii Duhului Sfânt este **taina vieții cerești** inaugurată sau începută încă din timpul vieții noastre pământești.

Neobișnuitul, nefirescul, ceea ce este mai presus de fire și de înțelegere, curescul, devine temelia vieții noastre creștine pe pământ, pentru că **destinația noastră ultimă nu este pământul și moartea, ci cerul și viața veșnică.**

Când se naște Hristos, multe lucruri par neobișnuite, dar nici faptul că El se naște într-o iesle sau într-o peșteră, nici chiar faptul că la nașterea Sa apare o stea minunată care conduce pe magi la Betleem, nici chiar faptul că îngerii se arată păstorilor și vorbesc cu ei nu miră cel mai mult pe cei care iau parte la taina Nașterii. Ceea ce copleșește mintea omenească și schimbă sau înnoiește în modul cel mai radical firea lucrurilor este **nașterea Pruncului din Fecioară, fără ca ea să fi cunoscut bărbat.** Aceasta este minunea și mirarea cea mare pentru Fecioara Maria: *"Și a zis Maria către înger: cum va fi aceasta, de vreme ce nu știu de bărbat?"* (Luca 1, 34).

Aceasta a fost marea nedumerire a lui Iosif, logodnicul Mariei, când a văzut-o însărcinată, *"fără să fi fost ei înainte împreună"* (Matei 1, 18).

Dar tocmai pentru că este mai presus de firea pământească, taina Zămislirii Pruncului Iisus din Fecioara Maria fără sămânță bărbătească are nevoie de o anume explicație din partea cerului, de la înger, arătându-se nu cum se săvârșește ea, ci mai degrabă cine o săvârșește, cine este autorul ei, cine are inițiativa și cine, de fapt, devine Prunc. *"Și răspunzând, îngerul i-a zis (Mariei): «Duhul Sfânt Se va pogori peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri; pentru aceea și Sfântul care Se naște din tine, Fiul lui Dumnezeu Se va chema»."* (Luca 1, 35).

Îngerul spune, de fapt, Fecioarei Maria că întreaga Sfântă Treime este prezentă și lucrătoare în taina întrupării Fiului lui Dumnezeu. Duhul Sfânt lucrează taina întrupării Fiului lui Dumnezeu din firea omenească a Fecioarei Maria, în prezența Tatălui Celui Preaînalt, astfel că Cel care se naște din Fecioară nu devine cu timpul un om sfânt, ci este de la început **Sfântul, Dumnezeu Fiul, devenit Om.**

Pe când Iosif cugeta cu nedumerire la faptul că va avea un Prunc fără ca el să fi avut vreo legătură trupească cu Fecioara Maria, îngerul îi dezleagă și lui aceeași taină: *"Iosif, logodnicul ei drept fiind și nevrând s-o vădească, a voit s-o lase (părăsească) în ascuns. Și cugetând el acestea, iată îngerul Domnului i s-a arătat în vis, grăind: Iosife, fiul lui David, nu te teme a lua pe Maria, logodnica ta, că ce s-a zămislit într-însa este de la Duhul Sfânt. Ea va naște Fiul și vei chema numele Lui: Iisus, căci El va mântui poporul*

Său de păcatele lor. Acestea toate s-au făcut ca să se împlinească ceea ce s-a zis de Domnul prin proorocul care zice: «Iată, Fecioara va avea în pântece și va naște Fiul și vor chema numele lui Emanuel, care se tâlcuiește: Cu noi este Dumnezeu». Și deșteptându-se din somn Iosif a făcut așa precum i-a poruncit îngerul Domnului și a luat la el pe logodnica sa." (Matei 1, 19-24).

Iubiți frați creștini,

Din Sfintele Evanghelii după Luca și Matei, vedem că Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos se face **de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria**. De aceea, și în **Crez** sau în **Simbolul credinței** celei adevărate mărturisim despre Fiul lui Dumnezeu Cel veșnic că "pentru noi oamenii, și pentru a noastră mântuire, S-a pogorât din ceruri și **S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara** și S-a făcut om."

Cu prilejul Botezului lui Iisus în Iordan, cerurile se deschid, Duhul se arată în chip de porumbel pogorând peste Iisus, iar Tatăl mărturisește: "*Acesta este Fiul Meu cel iubit întru Care am binevoit.*" (Matei 3, 16-17). Tatăl arată că în Fiul devenit Om El iubește pe toți oamenii; iar Duhul Sfânt în chip de porumbel adevărește că cele spuse de Tatăl sunt adevărate și că prin Iisus Hristos se deschid cerurile pentru oameni, ca să dobândească viața veșnică, iar Dumnezeu se împacă cu toți oamenii care cred în Iisus Hristos. Există deci o legătură strânsă între înomenirea Fiului lui Dumnezeu și înfierea noastră prin har. Dar legătura între nașterea lui Hristos din Duhul Sfânt și din Fecioara Maria, pe de o parte, și renașterea noastră, a creștinilor, prin botezul din Duh și din apă, ca început de intrare în împărăția cerurilor, pe de altă parte, se vede mai ales din cuvintele Sfintei Evanghelii după Ioan: "*Și celor câți L-au primit (pe Hristos), care cred în numele Lui le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu, care nu din sânge, nici din poftă trupească, nici din poftă bărbătească, ci de la Dumnezeu s-au născut.*" (Ioan 1, 12-13).

Această naștere de la Dumnezeu, sau cerească, este temelia vieții creștine și a mântuirii veșnice.

De aceea, Iisus îi va spune lui Nicodim: "*De nu se va naște cineva de sus, nu va putea să vadă împărăția lui Dumnezeu. Iar Nicodim a zis către El: Cum poate omul să se nască, fiind bătrân? Oare, poate să intre a doua oară în pântecele mamei sale și să se nască? Iisus a răspuns: Adevărat, adevărat zic ție: De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu. Ce este născut din trup, trup este; și ce este născut din Duh, duh este.*" (Ioan 3, 3-6).

Taina mare a nașterii lui Iisus Hristos de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria este unirea nașterii de la Duhul Sfânt cu nașterea după trup din Fecioara Maria. Astfel, în însăși Nașterea Sa după trup, ca Om, Fiul lui Dumnezeu a introdus sau a inaugurat nașterea din Duhul Sfânt, ca tuturor celor născuți după trup să le dăruiască puterea de a se naște și din Duhul; ca tuturor celor ce viețuiesc pe pământ să le dăruiască viața cerească.

Mărturisind această legătură dintre taina Nașterii Domnului și taina vieții creștine, Sfântul Ioan Gură de Aur spune:

"Când auzi că Fiul lui Dumnezeu este Fiul al lui David și al lui Avraam, nu te îndoii că și tu, fiu al lui Adam, vei fi fiu al lui Dumnezeu. Că Fiul lui Dumnezeu nu S-ar fi smerit în zadar și în deșert atât de mult, dacă n-ar fi vrut să ne înalțe pe noi. S-a născut după trup, ca tu să te naști după Duh; S-a născut din femeie, ca tu să încetezi a mai fi fiu al femeii. Pentru aceasta Fiul lui Dumnezeu a avut o îndoită naștere: una asemenea nouă, și alta mai presus de noi. Pentru că S-a născut din femeie, se aseamănă cu noi; dar pentru că nu S-a născut nici din sânge, nici din voința trupului sau a bărbatului, ci de la Duhul Sfânt, ne arată nașterea cea mai presus de noi, nașterea cea viitoare, pe care ne-o va dărui nouă de la Duhul. Toate celelalte fapte ale Fiului lui Dumnezeu au fost la fel. Botezul Domnului, de pildă. Avea și ceva vechi, dar avea și ceva nou. Botezarea lui de către profet a arătat vechiul, iar pogorârea Duhului a vădit noul." (Omilia II, 2, la Matei, trad. D. Fecioru, București, 1994, p. 29).

Iar despre legătura dintre Botezul Domnului și botezul creștin, același Sfânt Părinte zice: *" - Pentru ce s-au deschis cerurile? - Ca să afli că și la botezul tău s-au deschis cerurile, ca Dumnezeu să te cheme spre patria de sus și să te înduplece să n-ai nimic comun cu pământul." (Omilia XII, 2, p. 148).*

În Biserica primelor veacuri, creștinii se botezau în ajunul Nașterii Domnului tocmai pentru că vedeau mai bine scopul nașterii după trup a Domnului și scopul Botezului Său în Iordan, și anume, înfierea noastră prin harul Sfântului Duh. Iar pentru că viața creștină duhovnicească este o arvună a vieții veșnice și o pregătire pentru învierea cea de obște, pe care o lucrează Duhul Sfânt (Iezechiel 37, 1-9), mulți creștini se botezau și în ajunul sărbătorii Învierii Domnului și Pogorârii Sfântului Duh. Împreună cu Sfântul Apostol Pavel ei trăiau adânc adevărul credinței că *"Omul cel dintâi este din pământ, pământesc; omul cel de-al doilea este din cer. Cum este cel pământesc, așa sunt și cei pământești; și cum este cel ceresc, așa sunt și cei cerești. Și după cum am purtat chipul celui pământesc, să purtăm și chipul celui ceresc (...). Iar când acest (trup) stricăcios se va îmbrăca în nestricăciune și acest (trup) muritor se va îmbrăca în nemurire, atunci va*

fi cuvântul care este scris: Moartea a fost înghițită de biruință." (I Corinteni 15, 47-49 și 54).

Iubiți credincioși,

În lumina Nașterii și Botezului Domnului nostru Iisus Hristos, viața creștină este viața în Hristos și în Duhul Sfânt. De aceea, Sfântul Apostol Pavel ne spune că: *"Cei ce sunt după trup cugetă cele ale trupului, iar cei ce sunt după Duh, cele ale Duhului. Căci dorința cărnii este moartea, dar dorința Duhului este viață și pace. Dar voi nu sunteți în carne, ci în Duh, dacă Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi. Iar dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acela nu este al Lui"* (Romani, 8, 5-6 și 9). Iar un sfânt din secolul trecut a spus pe drept cuvânt, că rostul sau *"scopul vieții creștine este dobândirea Duhului Sfânt"* (Sfântul Serafim de Sarov).

Desigur, am dobândit Duhul Sfânt la botez, dar trebuie mereu să-L chemăm să lucreze în noi, *"să-și facă sălaș în noi, să ne curățească de toată întinăciunea păcatului"*, așa cum se spune în rugăciunea "Împărate ceresc".

Dobândim Duhul Sfânt prin botez, dar reînnoim prezența și lucrarea Sa în noi, sau mai bine zis împreună-lucrarea noastră cu El, atunci **când ne rugăm** cu credință în Dumnezeu (Romani 8, 26-27), **când citim Sfânta Scriptură**, care a fost insuflată de Duhul Sfânt spre folosul și mântuirea noastră (II Timotei 3, 16), când ne mărturisim păcatele (I Ioan 1, 9), **când viețuim în curăție și în virtute** (Romani 12, 1-2), **când căutăm "pacea cu toți și sfințenia fără de care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu"** (Evrei 12, 14), **când ne împărtășim cu Sfintele Taine** (Ioan 6, 56), dar și **când împlinim porunca iubirii** lui Hristos în faptele bune arătate semenilor noștri: *"Și aceasta este porunca Lui, ca să credem în numele lui Iisus Hristos, Fiul Său, și să ne iubim unul pe altul, precum ne-a dat poruncă. Cel ce păzește poruncile Lui rămâne în Dumnezeu și Dumnezeu în el; și prin aceasta cunoaștem că El rămâne în noi, din Duhul pe Care ni l-a dat"* (I Ioan 3, 23-24).

Viața creștină este, ca și viața Domnului nostru Iisus Hristos, o luptă cu păcatul, cu suferința, cu răul din lume și cu moartea, dar biruința este făgăduită prin iubirea atotputernică și smerită a lui Dumnezeu pentru oameni, arătată în Hristos încă de la Nașterea Sa în lume.

Lupta vieții creștine este lupta dintre ispitele faptelor trupesti ale firii noastre omenești căzute în păcat, pe de o parte, și virtuțile sau darurile Sfântului Duh, pe de altă parte (Galateni 5, 16-17).

Sfântul Apostol Pavel ne arată care sunt **faptele trupului** și care sunt roadele Duhului Sfânt în viața omului: *"Iar faptele trupului sunt cunoscute, și ele sunt: adulter, desfrânare, necurăție, destrăbălare, închinare la idoli, fermecătorie, vrajbe, certuri, zavistii, mâinii, gâlcevi, dezbinări, eresuri, pizmuiri, ucideri, beții, chefuri și cele asemenea acestora (...) cei ce fac unele ca acestea nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu. Iar roada Duhului este dragostea, bucuria, pacea, îndelungă-răbdarea, bunătatea, facerea de bine, credința, blândețea, înfrânarea, curăția; împotriva unora ca acestea nu este lege. Iar cei ce sunt ai lui Hristos Iisus și-au răstignit trupul împreună cu patimile și cu poftete. Dacă trăim în Duhul, în Duhul să și umblăm."* (Galateni 5, 19-25).

Dreptmăritori creștini,

Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos este începutul renașterii și înfierii noastre duhovnicești, temelia vieții noastre creștine, pentru a cunoaște și a mărturisi în lume iubirea negrăită a lui Dumnezeu pentru oameni.

În lumea noastră de azi, Evanghelia Nașterii lui Hristos aduce speranță pentru cei deznădăjduiți și putere duhovnicească pentru cei care se luptă cu păcatul, caută dreptatea și sfințenia.

Într-o vreme în care libertatea este înțeleasă foarte adesea ca rătăcire de la adevăr sau ca libertate de a face răul și nu binele, **Evanghelia Nașterii lui Hristos ne cheamă să descoperim că liber cu adevărat este numai omul care iubește pe Dumnezeu și pe semenii săi.** Cine nu se mai poate ruga lui Dumnezeu și nu mai ajută pe aproapele său aflat în suferință și necaz, nu mai este liber, ci împătimit în lucrurile trecătoare și stricăcioase.

Într-o vreme în care violența și patimile trupesti au devenit o obsesie și un idol propovăduit cu fîrezie prin mijloace de comunicare în masă, **Evanghelia Nașterii lui Hristos de la Duhul Sfânt și din Fecioară ne cheamă să descoperim nu plăcerile căderii în păcat, ci bucuria ridicării prin pocăință și viață sfântă.** Unde se înmulțește păcatul, slăbește iubirea curată. Dar cine caută sfințenia, găsește și pacea sufletului.

Aducerea moaștelor Sfântului Apostol Andrei anul acesta la Iași, de hramul Cuvioasei Parascheva, a arătat cât de mulți oameni simt azi nevoia să ceară ajutorul sfinților în viața lor.

Într-o vreme în care se înmulțesc rătăcirile de la dreapta credință și de la viața creștină adevărată, **numai sfinții Bisericii ne rămân călăuze care nu înșeală în tâlcuirea Sfintei Scripturi și nu ne lasă singuri în urcușul**

dreptei viețuiri, potrivit Evangheliei **Sfântului** care S-a născut din Fecioara Maria prin lucrarea Duhului Sfânt.

Într-o vreme în care se înmulțește boala și întristarea, sărăcia și însingurarea, **Evanghelia Nașterii lui Hristos ne cheamă să alinăm, cu cuvântul și cu fapta, suferința și să aducem bucurie celor neajutorați și singuri.**

Hristos Iisus are nevoie de mâinile noastre, de dărnicia și de iubirea noastră a creștinilor care-i poartă numele, ca lumea din jur să simtă mai mult și să vadă mai clar cât de mare este iubirea lui Dumnezeu pentru oameni. **Dacă Duhul lui Hristos se află în noi, și iubirea lui Hristos pentru oameni se va arăta prin noi!** Să nu pierdem prilejul acesta de a fi, mai ales în aceste zile de Crăciun, slujitori ai lui Hristos, asemenea îngerilor de odinioară, care vesteau cu bucurie Vestea cea minunată a mântuirii lumii. La iubirea sfântă a lui Dumnezeu pentru noi oamenii, să răspundem și noi tot cu iubire sfântă!

De sfintele sărbători ale Nașterii Domnului, Anului Nou și Botezului Domnului, Vă adresăm calde și părintești urări de sănătate și mântuire, de spor duhovnicesc și bucurii binecuvântate întru mulți și buni ani!

PASTORALĂ LA NAȘTEREA DOMNULUI - 1996

† *PIMEN*

ARHIEPISCOP AL SUCEVEI ȘI RĂDĂUȚILOR

"Dumnezeu, astăzi pe pământ S-a arătat".

Iubiți fii duhovnicești,

Omul, creat de Dumnezeu după chipul și asemănarea Lui, are sădită în ființa sa dorința necurmată după Creatorul său. Această năzuință, deși a slăbit după căderea în păcat, nu a dispărut cu totul. Sfinții prooroci trimiși de Dumnezeu poporului Său ales au ținut trează năzuința omului după Dumnezeu, dorința fierbinte de a se apropia cât mai mult de El, de a-L cunoaște cât mai bine, de a-L simți cât mai apropiat, de a se liniști sufletește în El. "Pe Domnul voi căuta. Te-a căutat fața mea; fața Ta, Doamne, voi căuta"; "În ce chip dorește cerbul izvoarele apelor, așa Te dorește sufletul meu pe Tine, Dumnezeule", rostește Psalmistul (Ps. 26, 13; Ps. 41, 1); "Dacă ai rupe cerurile și Te-ai pogori..." strigă proorocul Isaia (Is. 63, 19).

Această pogorâre a lui Dumnezeu s-a petrecut "la plinirea vremii", în peștera din Betleem, când Fiul lui Dumnezeu, născându-Se cu trup, Fiul Fecioarei Se face (Gal. 4, 4).

Iubiți credincioși,

Nașterea Fiului lui Dumnezeu cu trup este fapta bunătății și dragostei nemărginite a lui Dumnezeu față de noi oamenii, cum scrie atât de frumos Sfântul Apostol Pavel: "Iar când bunătatea și iubirea de oameni a Mântuitorului nostru Dumnezeu s-au arătat, El ne-a mântuit, nu din faptele cele întru dreptate, săvârșite de noi, ci după a Lui îndurare, prin baia nașterii celei de a doua și prin înnoirea Duhului Sfânt, pe Care L-a vărsat peste noi, din belșug, prin Iisus Hristos, Mântuitorul nostru, ca îndreptându-ne prin harul Lui, să ne facem, după nădejde, moștenitorii vieții celei veșnice." (Tit 3, 4-7). Această bunătate ne-a fost arătată cu prețul smereniei Sale. "Dumnezeu fiind în chip, n-a socotit o știrbire a fi El întocmai cu

Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând, făcându-se asemenea oamenilor, și la înfățișare aflându-Se ca un om. S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte, și încă moarte de cruce" (Filipeni 2, 6-8).

Dumnezeu S-a întrupat pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire, cum rostim în Mărturisirea de credință. Dumnezeu a ales această cale pentru mântuirea oamenilor din trei motive principale, cum se arată în cartea de Credință Ortodoxă:

Primul este acela că dreptatea lui Dumnezeu cerea ca precum un om a călcat legea ascultării de Dumnezeu, tot un Om se cădea să ispășească această vină împlinind legea prin ascultare și plătind cu viața sa nevinovată călcarea ei de către ceilalți (Rom. 5, 19). Trebuie cu alte cuvinte ca împăcarea între Dumnezeu și noi să se facă nu numai prin fapta lui Dumnezeu, ci și a omului. De aceea S-a făcut Fiul lui Dumnezeu și Om, ca să lucreze în numele oamenilor, iar fapta Lui, ca a Celui ce era și Dumnezeu, să aibă preț care să covârșească vina tuturor oamenilor.

Al doilea motiv pentru care S-a întrupat Fiul lui Dumnezeu a fost ca să ne arate că dragostea Lui față de noi e așa de mare, că El nu mai stă departe de noi, ci Se face om ca noi, ia firea noastră și vine între noi ca să vorbească cu noi în graiul nostru și să ne învețe față către față și nu prin alții, ca în Vechiul Testament. El voia astfel ca prin dragostea Sa să ne câștige și mai mult inima, și să ne dea pildă văzută despre cum trebuie să se poarte un om adevărat ca să placă lui Dumnezeu.

Al treilea motiv pentru care Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat este ca unind firea noastră cu firea Sa dumnezeiască, această fire reînnoită să nu se mai depărteze de Dumnezeu, să nu mai lucreze împotriva Lui, ca acest templu să nu se mai poată ruina, ci să fie de acum mereu plin și străbătut de Dumnezeu. Altfel, ar fi fost cu puțință ca firea noastră, odată mântuită, iarăși să se piardă. În același timp numai așa a izbăvit cu adevărat și pentru totdeauna firea omenească de stricăciune și de moarte, unind-o cu Sine, Cel ce era izvorul nestricăciunii și al nemuririi. Prin firea noastră acum zidită în Dumnezeu, toți putem fi "zidiți întru Hristos" (Efes. 2, 10).

Împărtășindu-ne cu Sfântul Trup și Sânge al Mântuitorului nostru Iisus Hristos ne facem părtași firii dumnezeiești (II Petru 1, 4); aceasta este starea celei mai mari apropieri a noastre de Dumnezeu, a unirii noastre cu Dumnezeu, a sfințirii și îndumnezeirii noastre. La această stare poate ajunge orice om conștient de rostul său ca persoană, care, știind că este chip al lui Dumnezeu, trebuie să realizeze și asemănarea cu Dumnezeu, adică să aspire la sfințirea vieții; aceasta este cu puțință pentru că "harul cel mântuitor al lui Dumnezeu s-a arătat tuturor oamenilor (Tit 2, 11).

Iubiții mei fii duhovnicești,

Starea fericită a legăturii și unirii noastre cu Dumnezeu ne îndatorează cu depunerea unui efort permanent de înstrăinare față de "păcat, care grabnic ne împresoară" (Evrei 12, 1); ne îndeamnă să nu disprețuim bogăția bunătății lui Dumnezeu, îngăduința și îndelunga Lui răbdare, știind că "bunătatea lui Dumnezeu te îndeamnă la pocăință" (Rom. 2, 4); aceeași stare fericită ne îndatorează să ne dezbrăcăm "de omul cel vechi, care se strică prin poftete amăgitoare" și să ne îmbrăcăm "în omul cel nou, cel după Dumnezeu, zidit întru dreptate și în sfințenia adevărului" [...], "lepădând minciuna, grăind adevărul fiecare cu aproapele său" iar "cel ce fură să nu mai fure, ci mai vârtos să se ostenească lucrând cu mâinile sale, lucrul cel bun, ca să aibă să dea și celui ce are nevoie". Aceasta ne îndeamnă să fim buni între noi și milostivi, "iertând unul altuia, precum și Dumnezeu ne-a iertat nouă, în Hristos" (Efes. 4, 22-32).

Bunătatea lui Dumnezeu s-a arătat nouă, fiilor acestui neam și Bisericii noastre strămoșești, în anul pe care-l încheiem în chip cu totul deosebit, adică Dumnezeu a binecuvântat Țara noastră cu o cărmuire alcătuită în cea mai mare parte din oameni iubitori și temători de Dumnezeu, care nădăjduim că vor stârpi lucrătura și mentalitatea comunistă a celor care au uitat de Dumnezeu și de nevoile oamenilor. Alegerea pe care a făcut-o poporul în chipul cel mai democratic, arată că stăpânirea comunistă atee, înscăunată prin silă și hoție acum 50 de ani, nu i-a smuls credința și idealurile sfinte.

Avem deplină încredere că Biserica strămoșească nu va mai fi marginalizată și nedreptățită așa cum a fost până acum. Însă această bucurie să nu ne slăbească veghea și strădania în păstrarea curăției și adevărului credinței noastre strămoșești, pândită tot mai mult de cei care vor să ne "evangelizeze", de cei "care răzvrătesc case întregi, învățând, pentru câștig urât, cele ce nu se cuvin" (Tit 1, 11), de cei care, "având înfățișarea adevăratei credințe tăgăduiesc puterea ei" fiind "iubitori de desfătări mai mult decât iubitori de Dumnezeu", "mereu învățând și neputând niciodată să ajungă la cunoașterea adevărului." (II Timotei 3, 1-7). De aceea să ne silim să nu mai fim conduși de valurile vieții păcătoase ci de Hristos, Care astăzi S-a născut în peștera din Betleem.

Aducându-vă aminte de toate acestea în ziua marelui praznic al Nașterii Domnului, cu dragoste părintească vă îndemn, iubiții mei, să păziți fără știrbire credința noastră strămoșească, întărind totodată, din zi în zi, tot mai mult strădaniile voastre pentru ajutorarea săracilor și a sfintelor locașuri de închinare.

Împărtășindu-vă aceste învățături, rog pe Bunul Dumnezeu să vă ajute să petreceți sfintele sărbători ale Nașterii Domnului, Anului Nou și Botezului în pace, sănătate și alese bucurii duhovnicești.

PASTORALĂ LA NAȘTEREA DOMNULUI - 1996

† *EFTIMIE*

EPISCOPUL ROMANULUI

*"Vi S-a născut azi Mântuitor. Care este
Hristos Domnul în cetatea lui David."*

(Luca 2, 11)

Iubiții mei fii sufletești,

În și cu Hristos se deschide nesfârșitul dragostei lui Dumnezeu, permanent vestită prin profeții Vechiului Testament. Cu Iisus Hristos se deschide poarta fericirii și a libertății oamenilor. Timpul de până la venirea Mântuitorului Iisus Hristos în lume a fost timp de pregătire a coordonatelor istorice după care să fie cunoscută venirea și prezența în lume a Salvatorului lumii. Pe bună dreptate Sfântul Apostol Pavel arăta că Mântuitorul a venit în lume la "plinirea vremii" (Gal. 4, 4; Efes. 1, 10), adică atunci când situația omului făcea posibilă primirea Evangheliei, după epoca de pregătire făcută prin descoperiri dumnezeiești.

Chipul Mântuitorului este chipul evanghelic și are o extraordinar de mare influență în viața lumii. Iisus Hristos nu este o persoană imaginară, fantezistă, ci este Persoana reală, istorică, Dumnezeu-Omul Iisus Hristos. Zilnic invocăm Numele cel Sfânt al Mântuitorului nostru, iar în zilele acestea, cu toată solemnitatea, reîmprospătăm în ființa noastră momentul Nașterii Domnului și prezența Lui în istoria lumii.

Spațiul geografic al spiritualității creștine, în timp de două mii de ani, s-a lărgit și s-a extins în toate continentele lumii. Distanțele au fost parcurse de Sfinții Apostoli și de misionarii creștini, fiind, cu puterea lui Dumnezeu, străbătute "apostolește" - adică cu piciorul. Așezările spiritualității creștine s-au înmulțit, cu darul lui Dumnezeu, și au devenit nuclee pline de rezonanță duhovnicească binefăcătoare în procesul reînnoirii spirituale a omenirii.

Sărbătoarea Nașterii Domnului este legată de locul unde S-a născut Doritul lumii, de Betleemul din Iudeea Palestinei, cetate binecunoscută, ca loc de unde a pornit regele David, din neamul căruia se trage după trup Mântuitorul, după cum își începe Evanghelia sa Sfântul Evanghelist Matei: "Cartea neamului lui Iisus Hristos, fiul lui David, fiul lui Avraam" (Matei 1, 1).

Cum am subliniat și altă dată, există o strânsă legătură între **Betleemul** nașterii Mântuitorului și **Nazaretul** vestirii zămislirii Sale din Sfânta Fecioară Maria, prin lucrarea Sfântului Duh. Aceste două localități s-au apropiat și rămân nedespărțite în gândirea și simțirea noastră creștină. În ele s-a sălășluit mesajul mântuirii lumii, primit cu smerenie de către Sfânta Fecioară Maria, așteptat cu încredere nestrămutată și împlinit în condițiile istorice cunoscute: prin bucuria îngerilor, mângâierea păstorilor și a tuturor celor care au văzut lumina cea adevărată și steaua care a călăuzit pe cei trei magi - Gaspar, Melhior și Baltazar - până la Betleem, prosternându-se la picioarele Domnului și Maicii Sale, depunând darurile lor: aur, tămâie și smirnă - cu o deosebită și tainică semnificație.

La locul Bunei-Vestiri din Nazaret aflăm un înscris pe lespedea de marmură:

"Aici Cuvântul Trup S-a făcut!"

iar la Betleem înscrisul:

"Aici din Fecioara Maria S-a născut Iisus Hristos!"

Acest "AICI" face precizarea distinctă și arată care sunt momentele din fiecare din aceste două localități. De aceea la Nazaret adorăm în liniște, plini de admirație și gratitudine, marea dragoste prin care Unicul Fiu al Tatălui, din dragoste pentru noi, se zămislește din Sfânta Fecioara Maria, devenind Fiul Unic al Ei și Fratele nostru. Sfântul Ioan Damaschin în **Dogmatica** sa arată că la Nazaret Duhul Sfânt S-a pogorât peste Sfânta Fecioara Maria, "dându-i putere de a primi Dumnezeuzeirea Cuvântului și puterea de a naște". Nazaretul, care era un loc ascuns și necunoscut în lume, a devenit celebru prin această lucrare dumnezeiască a zămislirii și apoi a petrecerii copilăriei și tinereții lui Iisus până la ieșirea la predicarea Evangheliei cu îndemnul: "Pocăiți-vă, căci s-a apropiat împărăția cerurilor" (Matei 4, 17).

Betleemul, cunoscut în istoria poporului ales ca fiind cetatea regelui David, și-a sporit celebritatea prin nașterea Mântuitorului Iisus Hristos și de aceea se află în inima oricărui creștin și este împodobit de strălucire, cu aureola bucuriei, a luminii și a păcii.

Iubiții mei,

Mărturisim și credem împreună cu întreaga mulțime a celor ce au cinstit și cinstesc pe Fiul lui Dumnezeu, Care a primit **a se face și a se numi Fiul al Omului** din iubirea de oameni - cum se exprimau Sfinții Părinți. Sfântul

Atanasie cel Mare ne arată că "Iisus S-a făcut om ca noi să ne facem dumnezei". Prin naștere este Salvatorul, Mântuitorul, Răscumpărătorul nostru, de aceea nu este alt nume sub cer prin care să ne mântuim și "întru numele lui Iisus tot genunchiul să se plece" (Filipeni 2, 10).

De aproape două mii de ani, pe meleagurile noastre românești s-a propovăduit, s-a primit și s-a cinstit numele Domnului nostru Iisus Hristos, iar strămoșii noștri au umblat ca fii ai luminii (Efes. 5, 8). Viața neamului nostru s-a înmiresmat de dragostea și bucuria duhovnicească în viața de fiecare zi, dovedindu-se a fi "neam ales, neam sfânt, popor agonisit de Dumnezeu" (I Petru 2, 9), ca să vestească în lume bunătățile Celui ce ne-a chemat din întuneric la lumina divină cea minunată.

Un eveniment de excepțională însemnătate a avut loc în luna octombrie a anului acesta, când Apostolul neamului nostru – Sfântul Andrei cel întâi chemat – a fost prezent, prin Sfintele sale moaște aduse de la Patras (Grecia), la Iași, unde s-au adunat credincioși în număr de nedescris, perindându-se spre a-și manifesta credința lor prin priveghere, rugăciune și sărutare a mărgăritarului neprețuit – moaștele rugătorului pentru toți cei ce cinstesc numele Domnului nostru Iisus Hristos. A fost un prilej măreț de demonstrare a solidarității creștine ortodoxe și a unității de neam. Această poposire pe meleagurile românești, la acest sfârșit de mileniu, are darul de a ne oferi "cuvântul împăcării" și "slujirea împăcării" (II Cor. 5, 18 - 19). Ca și acum aproape două mii de ani, Sf. Apostol Andrei ne îndeamnă să schimbăm mentalitatea trupească, omenească, secularizată, împătimită și să ajungem la cunoștința adevărului și la unitatea credinței. Rolul nostru în lume este ca, "prin căutarea desăvârșirii" (II Corinteni 13, 11) și prin "umblarea ca fii ai luminii" (Efeseni 5, 8), să dobândim **mântuirea**, adică eliberarea de starea de păcătoșenie și dobândirea nemuririi, a fericirii veșnice, alături de Cel ce a venit în lume să ne ofere marea bucurie de a fi fiii lui Dumnezeu, frați între noi și frați ai Mântuitorului lumii. Libertatea spirituală copleșește orice altă formă de libertate, iar prin mărturisirea păcatelor la duhovnicii noștri avem nădejdea vieții și fericirii veșnice.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Sărbătoarea Nașterii Domnului este cunoscută la noi și cu numele de Sărbătoarea Crăciunului. Sărbătoarea Nașterii Domnului dă sens existenței noastre, oferindu-ne speranța dobândirii **mântuirii și a vieții veșnice**. Conținutul acestei sărbători face obiectul Teologiei creștine ortodoxe, a Liturghiei noastre și a întregii literaturi religioase, cu exprimare în lirica colindelor, în care abundă duhul sfînțeniei și al respectului față de marea dragoste a lui Dumnezeu Tatăl, Care a rânduit din veac venirea în lume a Fiului Său, spre a ajuta pe omul căzut din comuniunea sfînțeniei și a

nemuririi dumnezeiești. Dumnezeu S-a "sărăcit de dragul nostru, pentru ca noi prin sărăcia Lui să ne îmbogățim, iar acest lucru ne este nouă de folos" (II Corinteni 8, 9-10), dar trebuie și să voim și să facem cele plăcute lui Dumnezeu.

Nașterea Domnului ne oferă dreptul de a privi și de a dori înălțimea cerului. Este sărbătoarea bucuriilor pentru care îndrumarea colindelor sună atât de minunat:

"Astăzi S-a născut Hristos
Mesia chip luminos
Lăudați și cântați
Și vă bucurați!"

Troparul: "Nașterea Ta, Hristoase, Dumnezeul nostru..." și Condacul: "Fecioara astăzi pe Cel mai presus de ființă naște și pământul peștera Celui neapropiat aduce..." încă din ajun, prin glasul preotului și al cântăreților, ne-au făcut pregătirea acestei mari sărbători.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Ne apropiem de sfârșitul unui mileniu și de începutul altui mileniu. Se fac tot felul de "prognoze" și "speculații" apocaliptice. Se întreține o stare de încordare și neîncredere. Se neglijează cele zise de Mântuitorul despre a doua Sa venire, despre cele ce sunt bune și de folos sufletelor noastre, de grija ca să învățăm a purta grija de lucrurile bune spre treburile cele de neapărată nevoie, "ca să nu fim fără roadă" (Tit 3, 8-14).

Ne trebuie schimbare, înnoire duhovnicească, dragoste frățească. Ne dorim numai bine, bucurii, sporire duhovnicească, grijă deosebită pentru copii și tineret, pentru mame, pentru bătrâni și văduve, pentru o societate în care înfăptuirea binelui, dreptății, să fie o preocupare majoră.

Ne rugăm și ne dorim ca anul 1997, cu toată cununa sărbătorilor lui să fie plin de liniște, pace, bucurii și relații frățești, de bună învoire între oameni și popoare.

Folosesc acest prilej pentru a vă transmite cele mai calde, părintești și arhieresti urări și binecuvântări.

"La mulți și fericiți ani"!

PASTORALĂ LA PRAZNICUL NAȘTERII DOMNULUI 1996

† **IOACHIM**
EPISCOPUL HUȘILOR

"Nu vă temeți. Căci, iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul. Că vi S-a născut azi Mântuitor, Care este Hristos Domnul, în cetatea lui David."

(Luca 2, 10-11)

Binecuvântați creștini,

Bucuria Nașterii Mântuitorului nostru Iisus Hristos încălzește și luminează inimile noastre așa precum a fost luminată de către stea calea Magilor de la Răsărit și inima păstorilor care, cu aleasă cucernicie, ascultau imnul îngerilor: "Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire" (Luca 2, 14).

Vizionarii Vechiului Testament, de la Moise și până la Ioan Botezătorul au profețit restaurarea firii umane și împăcarea omului cu Dumnezeu prin întruparea Fiului Său, prin zămislirea Lui și nașterea din Fecioară (Isaia 7, 14).

În acest scop, Profetul Moise confirma istoric că: "nu va lipsi sceptru din Iuda" (Facerea 49, 10); Profetul Daniel realizează calculul matematic potrivit căruia Mesia va veni după "șaptezeci de săptămâni de ani" (Daniel 9); iar geografic, Profetul Miheia vestește că locul nașterii Lui va fi Betleemul Iudeii.

Rând pe rând, biografii Mântuitorului au anunțat: că se va naște din neamul Profetului David (Psalm 131, 12); că se va numi Nazarinean (Judecători 13, 5); că va fi profet (Deuteronom 18, 15-18); arhiereu și împărat (Psalm 109, 4; Daniel 7, 14); întemeietor al Noului Testament (Isaia 42, 6), lumina și mântuirea neamurilor (Isaia 11, 10).

Deși nevinovat și fără de păcat (Isaia 53, 9), totuși va fi disprețuit (Isaia 49, 7) și prigonit de iudei (Psalm 117, 22); va fi vândut pe 30 de arginți (Zaharia 11, 12); va răbda durerile răstignirii (Isaia 50, 6); va suferi până la moarte pentru păcatele poporului (Isaia 53); va învia (Isaia 53, 10) și va ședea de-a dreapta Tatălui (Psalm 109, 1).

La plinirea vremii aceste profeții s-au împlinit - așa cum mărturisește apostolul Filip, când zice lui Natanail: "Am aflat pe Acela despre care a scris Moise în Lege și proorocii, pe Iisus" (Ioan 1, 45); iar când femeia samarineancă în convorbirea cu Mântuitorul la fântâna lui Iacov a exclamat: "Știm că va veni Mesia care se cheamă Hristos"; răspunsul l-a primit imediat prin cuvintele: "Eu sunt, Cel ce vorbesc cu tine" (Ioan 4, 25-26). Confirmarea împlinirii tuturor profețiilor mesianice o face însuși Mântuitorul, Care, închizând cartea profetului Isaia din care citise în sinagoga din Nazaretul Galileii, le spune tuturor celor de față: "Astăzi s-a împlinit Scriptura aceasta în urechile voastre" (Luca 4, 16-21). Astăzi S-a născut Cel fără de'nceput, cum au spus proorocii.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Vestea cea bună transmisă de Dumnezeu prin îngerul Gavriil către Sfânta Fecioară Maria, prin cuvintele: "Bucură-te ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvântată ești tu între femei" (Luca 1, 28), astăzi s-a împlinit și Cel zămislit în pântecul Fecioarei, prin pogorârea Duhului Sfânt și prin puterea Celui Preaînalt, în ieslea Betleemului S-a născut.

"Iar nașterea lui Iisus Hristos așa a fost" (Matei 1, 18): În vremea Cezarului August, în timp ce Quirinius guverna Siria a ieșit poruncă să se înscrie toată lumea, fiecare în cetatea sa (Luca 2, 1-3). Iosif și Maria din Nazaretul Galileii au mers și ei să se înscrie în Betleemul Iudeii, "dar pe când erau ei acolo, s-au împlinit zilele ca ea să nască" (Luca 2, 4-6).

"Și a născut pe Fiul său, Cel Unul-Născut și L-a înfășat și L-a culcat în iesle" (Luca 2, 7), iar cerul și pământul și cele dedesupt împreună s-au bucurat.

Îngerul Domnului arătându-se păstorilor le-a zis: "Iată, vă vestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul. Că vi s-a născut azi Mântuitor, Care este Hristos Domnul, în cetatea lui David." (Luca 2, 10-11).

Atunci cerurile s-au deschis, pământul s-a luminat și inimile păstorilor s-au bucurat, când cetele îngerilor împreună au cântat: "Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire!" (Luca 2, 14).

Călăuziți de stea, magii de la Răsărit, ajunși la Ierusalim, au intrat la regele Irod și l-au întrebat: "Unde este regele iudeilor, Cel ce S-a născut? [...]. Și auzind regele Irod s-a tulburat și tot Ierusalimul împreună cu el." (Matei 2, 2-3).

Irod a aflat de la arhieriei și cărturarii poporului că Mesia se va naște în Betleemul Iudeii, căci așa este scris prin proorocul Miheea care zice: "Și tu, Betleeme, pământul lui Iuda, nu ești nicidecum cel mai mic între

căpeteniile lui Iuda, căci din tine va ieși Conducătorul care va paște pe poporul Meu Israel." (Matei 2, 6).

Magii, ajunși la Betleem, au aflat pruncul, I s-au închinat și I-au adus daruri: aur, smirnă și tămâie, "iar luând prin vis înștiințare să nu se mai întoarcă la Irod, pe altă cale s-au dus în țara lor" (Matei 2, 12). Închinarea și darurile magilor, reprezentanții cei mai de frunte ai bătrânei înțelepciuni omenești, sunt semnele celui mai frumos omagiu pe care știința vremii de atunci l-a adus Mântuitorului.

Biserica ortodoxă ne îndeamnă zicând: "Hristos se naște, măriți-L. Hristos din ceruri, întâmpinați-L. Hristos pe pământ, înălțați-vă. Cântați Domnului tot pământul".

Poporul nostru înțelept și creștin ne prezintă tabloul Nașterii Mântuitorului prin cântec și colind zicând: "Îngerii cântau, păstori fluierau, magii se-nchinau și cu toți se bucurau".

"În fața ieslei se închina: rațiunea, revelației; bogăția, sărăciei; slava, nevinovăției; știința, iubirii" (Papini).

Dreptmăritori creștini,

După aceea îngerul i-a poruncit lui Iosif: "Scoală-te, ia Pruncul și pe mama Lui și fugi în Egipt" (Matei 2, 13). În căutarea lui Hristos, Irod, văzând că fusese amăgit de magi, "s-a mâniat foarte și, trimițând a ucis pe toți pruncii care erau în Betleem și în toate hotarele lui, de doi ani și mai în jos, după timpul pe care îl aflate de la magi." (Matei 2, 16).

Prin uciderea celor 14.000 de prunci "s-a împlinit cuvântul spus de Ieremia proorocul: "Glas în Rama s-a auzit, plângere și tânguire multă; Rahela își plânge copiii și nu voiește să fie mângâiată pentru că nu sunt." (Matei 2, 18).

Cu durere în suflet constatăm că irozii zilelor noastre sunt înseși mamele care, fără reținere de la păcat și fără muștrare de conștiință, cu voință liberă, îșiucid prin avort proprii lor fii, și de la un capăt la celălalt al pământului nu se mai aude "plângerea și tânguirea" mameilor pentru fiii lor ca în Rama.

Prin glasul Celui născut în Betleemul Iudeii, răsunau de la un capăt la celălalt al veacurilor cuvintele: "Eu am venit ca viață să aibă și din belșug să aibă" (Ioan 10, 10). "Într-Însul era viață și viața era lumina oamenilor" (Ioan 1, 4).

Astăzi, atât învățătura Bisericii cât și știința sunt de acord că viața fătului începe odată cu conceperea lui, iar avortul nu înseamnă întreruperea sarcinii ci întreruperea vieții.

a) Marele obstetrician-ginecolog, medicul Bernard Nathanson, din America, studiind cu ultrasunete, aparate electronice și embrioscopice, face precizarea că "viața fătului începe din momentul concepției și el reprezintă o persoană deplină".

El a realizat un film numit "Strigătul mut" (The silent scream) privind un avort la 12 săptămâni, și se cutremură văzând că — la introducerea forcepsului, instrumentul ucigaș — fătul se mișcă agitat și violent, pulsul inimii crește de la 140 la 200 de bătăi pe minut, iar mâinile le înalță spre inima mamei, cerându-i ajutor.

Medici obstetricieni, soții Wilke precizau că: "Avortul este o crimă premeditată și științific nu se poate dovedi că ar exista o clipă magică în care fătul să nu fie considerat om deplin".

Medicina nucleară contemporană constată că:

1. La 18 zile de la concepere, începe bătaia inimii fătului și se pune în funcție sistemul circulator.
2. La 5 săptămâni în conformația fătului sunt vizibile: ochii, nasul, gura și degetele.
3. La 6 săptămâni funcționează sistemul nervos și toate organele interne.
4. La 10 săptămâni fătul are toate caracteristicile copilului născut normal.
5. La 12 săptămâni copilul întoarce capul, schimbă expresia feței, se mișcă, strânge pumnul și caută gura cu degetul pentru a-l suge.

Medicul grec Avramidis consemnează că: "Fătul își are propria viață și individualitate, el nu este o parte a corpului mamei ce-l poartă și ea nu poate hotărî asupra sorții acestuia, așa cum ar hotărî asupra sorții unui organ al său (extracția unei măsele, extirparea amigdalelor sau a apendicelui, etc.).

Deci, avortul - așa cum precizează prof. dr. Nicolae Luras - "nu este numai o întrerupere a sarcinii, ci o întrerupere a vieții omenești, deci o crimă cu premeditare".

b) Învățătura Bisericii, prin poruncă divină, strigă peste culmea veacurilor și a mileniilor, în auzul tuturor, zicând: "Să nu ucizi!" (Ieșirea 20, 13).

Mântuitorul precizează: "cine va ucide, vrednic va fi de osândă" (Matei 5, 21). Viața este un dar al lui Dumnezeu și nu avem dreptul nimicirii ei. Sfinții Părinți sunt de acord că: "Cea care leapădă fătul este supusă judecății pentru ucidere." (Canonul 2 al Sfântului Vasile cel Mare). "Cei care dau medicamente avortive sunt ucigași și ei, precum și cele ce primesc otrăvuri ucigătoare de prunc" (Canonul 8 al Sfântului Vasile cel Mare).

Sfântul Ioan Gură de Aur declară categoric că: "Complicitatea la avort este complicitatea la ucidere, în care cel dintâi complice este bărbatul". Cain a ucis pe fratele său Abel, Irod a ucis peste 14.000 de prunci, iar Hitler a ucis prin tortură și gazare peste 6 milioane de oameni nevinovați.

Numărul cel mai mare de ucideri în istoria omenirii îl realizează astăzi mamele, prin avortarea copiilor lor.

Legiuitorii zilelor noastre au abolit pedeapsa cu moartea pentru criminali și au legiferat uciderea pruncilor, în timp ce medicii au uitat de jurământul lui Hipocrate, prin care li se cerea să nu administreze substanțe avortive. În ultimii 10 ani, în America au fost uciși 370 milioane de prunci, iar țara noastră, raportată la numărul de locuitori, ocupă primul loc în lume în privința uciderii pruncilor prin avort, constatându-se că de la Revoluție până în prezent statisticile au înregistrat peste 7 milioane de avorturi.

Rafael Balestrini precizează că: "Cel din urmă semn al decadenței unui popor îl constituie legiferarea avorturilor".

Dumnezeul Cel închinat în Treime, Care este dătătorul vieții, a strigat către Cain: "Ce ai făcut? Glasul sângelui fratelui tău strigă către Mine din pământ. Și acum ești blestemat de pământul care și-a deschis gura sa, ca să primească sângele fratelui tău din mâna ta." (Facere 4, 10-11).

Același glas divin ne strigă și nouă astăzi: Mamelor, ce-ați făcut? Iată glasul sângelui fiilor voștri strigă până la Mine.

La marele praznic al Nașterii Pruncului din Betleemul Galileii, același glas divin și dulce ne strigă tuturor: "Lăsați copiii și nu-i opriți să vină la Mine." (Matei 19, 14).

Iubiți fii duhovnicești,

După 47 de ani de interdicție ateistă, eparhii noi au fost înființate în cadrul Bisericii Ortodoxe Române, iar Episcopia Hușilor a fost reactivată, având acum episcop titular. În cadrul eforturilor de reorganizare, se înscrie și contribuția benevolă a preoților și credincioșilor acestei eparhii, cărora cu dragoste părintească din inimă le mulțumim.

În acest an s-au înscris în cronică Bisericii Ortodoxe Române popasuri duhovnicești deosebite, prin vizita și slujirea în sobor a diferiților ierarhi ai Bisericilor Ortodoxe surori, culminând cu aducerea la Mitropolia Iașilor a moaștelor Sf. Apostol Andrei cel întâi chemat, semănător al cuvântului Sfintei Evanghelii pe pământul binecuvântat al patriei noastre.

Ziua de 1 Decembrie înscrie în istoria neamului românesc actul realizării, prin jertfele de la Oituz, Mărășești și Mărăști, a României mari. O lumânare, o floare și o lacrimă pe mormintele tuturor eroilor neamului românesc, aduse de noi la marea sărbătoare creștină a Nașterii Mântuitorului Hristos, vor constitui cea mai frumoasă recunoștință pentru eroismul și jertfa lor.

Binecuvântații mei fii duhovnicești,

Asemenea îngerilor, păstorilor și magilor, din moși strămoși, colindătorii ne vestesc Nașterea lui Hristos prin următoarele versuri:

"Steaua sus răsare
Ca o taină mare.
Steaua strălucește
Și lumii vestește

Că astăzi Curata
Prea nevinovata
Fecioara Maria
Naște pe Mesia".

Colindele, vorbind despre Nașterea Domnului, ne amintesc în același timp de nașterea creștinismului, de nașterea credinței noastre ortodoxe, de nașterea neamului nostru românesc, de nașterea limbii noastre naționale, care este "limba vechilor cazanii", precum și de începuturile folclorului și culturii noastre românești.

Prin glasul colindătorilor, Betleemul apare mult mai aproape de noi. În acest cadru sărbătoresc, el devine coloana vertebrală a Carpaților, "este colo jos", pe un deal sau pe o vale, pe susurul apelor sau pe brazii împodobiți de nea. Priveliști pitorești ale binecuvântatului nostru pământ românesc, priveliști care în Țara Sfântă nu se întâlnesc.

Colindele s-au născut în tinda Bisericii noastre strămoșești, și ele sunt: "Suflet din sufletul neamului românesc". Cine a părăsit Biserica strămoșească, plecând la alte culte sau curente religioase idolatre, cine nu este pătruns de fiorul divin al Sfintei Liturghii, cine este străin de ierarhia bisericească și de ambianța sfintelor taine și a cultului divin ortodox, nu va putea înțelege niciodată mesajul adânc al colindelor, reflectat în sensibilitatea sufletului românesc.

Astăzi, la sărbătorile Crăciunului, fiecare casă de român devine un Betleem, "o casă a pâinii", o biserică a sufletului românesc, în care, prin glasul îngeresc al copiilor, se oficiază Liturghia Nașterii Domnului și a neamului nostru românesc.

Cu părintească îmbrățișare, la acest minunat praznic împărătesc, vă transmitem tuturor cuvenitele urări de mulți ani cu sănătate deplină, fericire, mântuire și arhierească binecuvântare.

Iar:

"Nașterea lui Hristos
Să ne fie de folos!" Amin.

UN DECENIU DE PRIVEGHERE ÎN FRUNTEA BISERICII Prea Fericitul Părinte TEOCTIST la zece ani de patriarhat*

† *DANIEL*
MITROPOLITUL MOLDOVEI ȘI BUCOVINEI

"Ascultați pe mai-marii voștri și vă supuneți lor, fiindcă ei priveghează pentru sufletele voastre, având să dea seamă de ele, ca să facă aceasta cu bucurie și nu suspinând, căci aceasta nu v-ar fi de folos".

(Evrei 13, 17)

Biserica este, în societatea noastră, singura instituție de pe pământ care nu se îngrijește numai de viața pământească, ci în primul rând de viața cerească, de mântuirea veșnică a fiecărui om, pentru că "Dumnezeu voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină" (I Timotei 2, 4). Iar Mântuitorul nostru Iisus Hristos spune: "Ce-i va folosi omului dacă va câștiga lumea întreagă, iar sufletul său îl va pierde? Sau ce va da omul în schimb pentru sufletul său?" (Matei 16, 26). De aceea El ne îndeamnă: "Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă." (Matei 6, 33). Însă pentru ca sufletele oamenilor să meargă pe calea mântuirii, să nu se rătăcească și să nu se piardă, Dumnezeu, prin Fiul Său Iisus Hristos, a instituit în lume păstori de suflete, păzitori care veghează la mântuirea sufletelor, ca ele să dobândească viața veșnică. Arhipăstorul sau Arhiereul veșnic al mântuirii noastre este Însuși Hristos Domnul, numit în Noul Testament **episcopul - păzitorul sufletelor noastre** (I Petru 2, 25). Episcopii, Arhiereii sau Arhipăstorii Bisericii, de orice rang ar fi ei, sunt slujitori ai lui Hristos pentru mântuirea sufletelor noastre. Urmași ai Sfinților Apostoli, trimiși de Hristos în lume, ei au ca principală responsabilitate să lucreze pentru mântuirea oamenilor (și a popoarelor), învățându-i să trăiască potrivit poruncii iubirii față de Dumnezeu și față de aproapele. De aceea, Mântuitorul Iisus Hristos a spus ucenicilor Săi: "Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi [...] Luați Duh Sfânt; cărora veți ierta păcatele, le vor fi iertate și cărora le

---

* Cuvânt rostit în Catedrala Patriarhală, joi, 14 noiembrie, 1996.

veți ține, vor fi ținute" (Ioan 20, 21-23); "Cine vă primește pe voi pe Mine Mă primește" (Matei 10, 40); "Cel ce vă ascultă pe voi pe Mine Mă ascultă" (Luca 10, 16).

Slujirea preoțească este, așadar, cea mai sfântă slujire în lumea aceasta. Prin ea se reflectă lucrarea mântuitoare a lui Dumnezeu în lume, de aceea preoția implică și cea mai mare responsabilitate pentru păstoriile de suflete: "Ei priveghează pentru sufletele voastre, având să dea de ele seamă" (Evrei 13, 17). Fiecare parohie, fiecare mănăstire are în frunte un preot, păstor de suflete și părinte duhovnicesc, căruia i-au fost încredințați spre păstorie oameni; fiecare eparhie are în frunte un arhiereu sau arhipăstor (episcop, arhiepiscop sau mitropolit), iar Biserica Ortodoxă a unui neam are în frunte ca Arhipăstor și Întâistătător un Patriarh.

Patriarhul are trei mari și sfinte responsabilități:

1. Să promoveze în cuprinsul Patriarhiei pe care o slujește dreapta credință moștenită de la Hristos prin Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți.
2. Să mențină unitatea de credință și de lucrare misionară a Sinodului pe care îl prezidează.
3. Să reprezinte Biserica pe care o slujește în comuniunea și conlucrarea ortodoxă universală.

La această lucrare de înaltă demnitate și de sfântă priveghere pentru unitate și mântuire a fost chemat Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist cu zece ani în urmă, la 16 noiembrie 1986, într-o vreme de grea încercare pentru credință și neam, când răutatea dictaturii comuniste atingea culmi înspăimântătoare.

Dar, cu toate greutățile și piedicile puse atunci credinței în Dumnezeu și Bisericii, totuși, cu ajutorul lui Dumnezeu și încurajat de evlavie profundă a unui popor mult încercat, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, împreună cu Sfântul Sinod, a promovat dreapta credință și a păstrat moștenirea primită de la înaintașii săi în scaunul patriarhal.

În ciuda restricțiilor cenzurii, publicarea Sfintei Scripturi și a Evangheliei, a Sfintelor cărți de cult și a scrierilor teologice nu a încetat niciodată. Ba mai mult, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a reușit să publice în 1988 ediția jubiliară a "Bibliei de la București", din 1688, antrenând mulți oameni de cultură în această lucrare a Bisericii. Înfruntând multe opreliști, școlile de teologie, deși relativ puține la număr, două institute teologice de grad universitar și șase seminarii teologice n-au încetat să formeze preoți și diaconi pentru parohiile de la orașe și sate și pentru mănăstiri. Mai mulți tineri au urmat cursurile de doctorat în țară și chiar în străinătate, primind burse de la Biserici Ortodoxe surori și de la alte Biserici și organizații creștine internaționale.

Într-o vreme când se obținea greu o autorizație pentru repararea unei biserici și era aproape imposibil de construit o biserică nouă, au fost totuși

restaurate biserici și mănăstiri, și chiar construite unele biserici noi, mai ales în mediul rural. Deși n-a putut opri demolarea unor biserici în București, totuși Prea Fericitul Părinte Patriarh a oprit demolarea altora, și mai ales a Catedralei și a reședinței patriarhale, și chiar a reușit să construiască, în plină dictatură, o biserică nouă, din temelii, în comuna natală, în satul Victoria - Filipești, județul Botoșani. În timpul unei vizite la șantierul de acolo, ca martor ocular, am văzut atunci pe fața Patriarhului lumina și bucuria învierii care se revărsau peste brațele crucii multor încercări prin care trecea Biserica în timpul dictaturii.

Unitatea de credință și comuniunea cu Bisericile Ortodoxe surori, precum și dialogul cu alte Biserici au fost menținute și sporite, cu toată supravegherea și controlul strict pe care le exercita atunci regimul comunist ateu. Cu toate greutățile îndurate, Biserica Ortodoxă Română și-a păstrat o vitalitate surprinzătoare, mai ales datorită înțelepciunii și hărniciei păstorilor ei sufletești.

Libertatea dăruită de Dumnezeu după Revoluția din 1989, prin multe jertfe, în special ale tinerilor, a oferit Bisericii șansa ieșirii din marginalizare și umilire, precum și posibilități multiple de a-și amplifica și intensifica lucrarea ei sfântă, misionară și mântuitoare în societatea românească de azi.

Încurajat de ierarhii cei mai dinamici din Sinod și sprijinit de întreg Sfântul Sinod, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a folosit libertatea aceasta spre slava lui Dumnezeu și binele Bisericii și al neamului. Astfel s-au înființat eparhii noi, în țară și în diaspora românească, foarte multe școli noi, multe mănăstiri și schituri noi, sute de biserici se află azi în construcție pe tot cuprinsul țării. Numărul publicațiilor bisericești a crescut considerabil. Tineretul ortodox este mai activ și mai organizat. Credincioșii mireni sunt mai exigenți și mai interesați de viața Bisericii.

Prin lucrarea ei misionară și filantropică-socială Biserica este acum prezentă în școlile de stat, în spitale, în orfelinate, în case de bătrâni, în armată, în închisori, aducând vestea cea bună a iubirii lui Dumnezeu pentru oameni și contribuind la alinarea suferinței și la vindecarea multor suflete afectate de singurătate și de deznădejde.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a îmbogățit considerabil patrimoniul imobiliar al Patriarhiei, fie prin construcții noi (de pildă, un Cămin studentesc și un Centru ecumenic pe lângă Facultatea de Teologie Ortodoxă din București, spații noi pentru ateliere și tipografie nouă, un nou cămin monahal la Mănăstirea Antim etc.), fie prin primirea în folosință din partea statului a unor mari edificii (blocul de la poalele Dealului Mitropoliei și edificiul de pe lângă Catedrala patriarhală etc.).

Văzând toate aceste realizări, acum, într-un moment solemn pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și pentru întreaga Patriarhie Română,

aducem împreună-mulțumire lui Dumnezeu pentru ajutorul primit de la El în vreme de necaz și în vreme de bucurie.

Totodată, aducem mulțumiri și felicitări Prea Fericitului Părinte Patriarh pentru înțelepciunea, dăruirea și iubirea jertfelnică cu care slujește Biserica lui Hristos din neamul nostru românesc. Rugăm pe Hristos Domnul să-i dăruiască sănătate și noi puteri pentru o păstorire rodnică și îndelungată în fruntea Bisericii noastre. Iar pentru că sărbătoarea de azi este sărbătoarea întregii Biserici Ortodoxe Române, la aceste felicitări asociem pe toți membrii Sfântului Sinod, pe toți ostenitorii Administrației Patriarhale, pe toți slujitorii școlilor de teologie, parohiilor și mănăstirilor din Patriarhia Română, care, prin lucrarea lor, prin conducerea directă sau indirectă a Prea Fericitului Părinte Patriarh, dau mărturie că anii de arhipăstorie ai Prea Fericirii Sale sunt o binecuvântare pentru poporul român.

Desigur, ar fi nedrept dacă n-am aminti aici și sprijinul, diferit în intensități și împrejurări, pe care Biserica noastră, condusă de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, l-a primit din partea instituțiilor centrale și locale de stat, din partea mai multor formațiuni politice și sociale, instituții de cultură și asistență socială, agenți economici și mulți alți binefăcători, care au înțeles că ajutând Biserica-Mamă ajută însuși neamul românesc.

Cu recunoștință mulțumim azi tuturor celor care au ajutat Biserica și rugăm pe Hristos Domnul, Arhiereul și Arhipăstorul veșnic, să răsplătească fiecăruia cu sănătate și mântuire, pentru ajutorul dat Bisericii, mai ales ca răspuns la apelul Prea Fericirii Sale și ca semn de prețuire pentru slujirea sa înaltă și sfântă.

Desigur, sunt încă multe de făcut: sute de biserici care se află în construcție au nevoie de ajutor în continuare; mai sunt câteva sute de sate fără biserică și foarte multe parohii fără casă parohială, sute de monumente istorice bisericesti care așteaptă să fie restaurate, iar activitățile existente ale Bisericii trebuie consolidate și amplificate. De aceea, ca să poată ajuta poporul, Biserica trebuie ajutată și mai mult. În încheiere, rugăm pe Bunul Dumnezeu să dăruiască Prea Fericitului Părinte Patriarh ani mulți și binecuvântați, să privegheze în continuare, cu aceeași râvnă și dăruire la cârma Bisericii noastre, iar tuturor slujitorilor și credincioșilor Bisericii noastre să le dăruiască credință puternică și lucrare sporită, spre slava Prea Sfintei Treimi și binele întregului nostru popor.

Să trăiți întru mulți și fericiți ani.

Prea Fericite Părinte Patriarh!

VIZITA ÎN ANGLIA A ÎNALT PREA SFINȚIEI SALE DANIEL, MITROPOLITUL MOLDOVEI ȘI BUCOVINEI

26 septembrie - 8 octombrie 1996

Pr. asist. *Dan Sandu*

Ca urmare a reluării și aprofundării în ultima perioadă a relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Angliei, Înalt Prea Sfințitul Părinte Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, a fost invitat să ia parte, în calitate de vorbitor principal, la festivitățile anuale ale organizației "Church — Mission — Society" (CMS), având ca temă "**Misiunea în Europa astăzi**". Această vizită survine ca o roadă a vizitei Întâistătătorului Bisericii Anglicane, Arhiepiscopul de Canterbury, Excelența sa Dr. George Carey, în România, în 1992.

Church Mission Society reprezintă una dintre cele mai puternice organizații de misiune creștină din Anglia, fiind fondată și desfășurându-și activitatea fără întrerupere încă din 1798. În prezent, aceasta desfășoară activități cu caracter educativ, social, misionar și filantropic în patru continente, cu preponderență în Asia și Africa. Programele pentru Europa de est reprezintă o direcție nouă, accentul punându-se în special pe educația socio-diaconală a tinerilor și sprijinirea unor programe de educație și slujire socială elaborate în cooperare cu reprezentanți ai Bisericilor Ortodoxe și comunităților locale, sau cu organizații laice cu caracter non-guvernamental și filantropic.

Vizita a suscitat mult interes atât din partea reprezentanților Bisericii Angliei și a altor Biserici din această țară, cât și din partea credincioșilor și laicatului care are un rol de slujire în Biserică. Ca o mărturie a acestui interes stă faptul că, a doua zi după sosire, Înalt Prea Sfinția Sa a fost solicitat să acorde un interviu Doamnei Xenia Dennen pentru revista "Keston New Service". Întrebările au fost structurate pe patru secțiuni, respectiv relațiile Biserică—Stat în perioada comunistă, poziția Bisericii Ortodoxe față de conflictul bisericesc din Estonia și respectiv Republica Moldova, relațiile dintre cultele din România în prezent și situația materială și spirituală a Bisericii Ortodoxe Române astăzi, cu referire la construcția de noi biserici, învățământul teologic, educația religioasă în școli, organizațiile creștine și activitățile lor, ș.a.

Sfârșitul de săptămână, 27-30 septembrie 1996, a fost dedicat întrunirii anuale a Consiliului General al CMS, cu evaluarea activităților din anul în

curs și priorități pentru activitatea viitoare. În calitate de invitat de onoare, Înalt Prea Sfinția Sa a făcut o succintă prezentare a contextului misiunii și slujirii lui Hristos, în perspectiva libertății și tranziției din România. Este important să menționăm câteva idei și spicuiuri: s-a subliniat faptul că rolul Bisericii este acela de a **"inspira"** și nu de a **"dicta"** într-o societate liberă, pentru că **"inspirația presupune respectarea libertății celuilalt"**. În afară de aceasta, Biserica, în sensul de "adunare a credincioșilor", trebuie să **"redescopere dimensiunea socială a Evangheliei, alături de cea mistică"** (cf. Matei 25, 35-36). Pe lângă aceasta, **"construcția de biserici, operele scriitoricești, lucrările de artă, activitățile sociale, etc. sunt toate acte de dragoste față de semenii și față de Dumnezeu. De aceea Biserica trebuie să afirme prezența lui Hristos în viața personală și instituțională a societății"** (cf. Matei 22, 39). Toate acestea, atunci când nu se fac numai din datorie, confirmă **"valoarea teologică a omului și comunității; răsplata pentru muncă și dăruire nu trebuie să se reducă la aspectul pecuniar, deci biologic, ci este mai necesară decât oricând motivația interioară, teologică"**. Relațiile pe care Biserica Ortodoxă Română le dezvoltă cu alte Biserici reprezintă o necesitate, pentru că numai în dialog ne putem îmbogăți experiența slujirii. Cu toate acestea, se cuvine să facem o anumită distincție: **"Bisericile occidentale ne pot oferi multe sub raport social însă nu trebuie să separăm liturgicul de social. Liturgicul fără social devine manifestare pietistă, iar socialul fără liturgic devine activism steril și superficial"**.

Ziua de luni, 30 septembrie, a cuprins două evenimente mai însemnate: ținerea cuvântului Înalt Prea Sfinției Sale în biserica "Sf. Ioan", Waterloo, despre misiunea Bisericii în contextul european contemporan și recepția oferită în cinstea înaltului oaspete la Nikaeen Club, Church House, Westminster, la care au participat peste 100 de persoane, oficialități și reprezentanți ai diferitelor organizații, asociații, Biserici sau instituții seculare. Cu această ocazie a fost prezent și Domnul Sergiu Celac, Ambasador al României la Londra.

La sosirea în Salisbury, de a doua zi, Înalt Prea Sfinția Sa a fost așteptat de Primarul orașului, de Episcopul Peter Vaughan, alte oficialități și reprezentanți ai mass-media. În atmosfera unui tradițional ceai englezesc, oaspetele român a ținut o conferință de presă, acordând un interviu postului de televiziune BBC privind situația Bisericii și vieții creștine din România. În cursul serii, în prezența unei audiențe numeroase, în Catedrala din Salisbury, Înalt Prea Sfințitul Daniel a prezentat lucrarea misionară a Bisericii și rolul acesteia în societatea contemporană în contextul secularizării resimțite acut de toate Bisericile creștine tradiționale. Ecclesiarhul Catedralei, preotul Jeremy Davies, unul dintre cei mai cunoscuți

predicatori, a oferit un dineu la care au fost prezenți și cei trei episcopi vicari ai Diocezei Salisbury.

În ziua ce a urmat, într-o capelă mică și austeră din reședința Episcopului Peter Vaughan, Înalt Prea Sfințitul Daniel a asistat la Sfânta Liturghie după ritul anglican, restul zilei fiind petrecut în Oxford, grație ospitalității Părintelui Hugh Wybrew, fost capelan anglican, vorbitor de limbă română și autor a mai multe lucrări despre Liturghia și viața cultică ortodoxă. În cursul serii Înalt Prea Sfințitul Daniel a susținut un seminar despre noile "șanse, exigențe și dificultăți" pe care Biserica Ortodoxă Română le întâmpină în cultivarea unei vieți religioase autentice, la Colegiul Westminster din Oxford, sesiune moderată de Prof. Peggy Morgan de la același colegiu. Au fost prezenți Domnul Dimitrios Oiconomou, profesor de Teologie Ortodoxă, delegați ai Înalt Prea Sfințitului Gregorios, Mitropolitul grec al Angliei, și ai Prea Sfințitului Kallistos Ware, profesor de teologie în același centru universitar, mulți studenți, prieteni și mărturisitori ai ortodoxiei. Întrebările care au urmat au făcut referire în special la rolul pe care îl are acum Biserica în România, lupta și rezistența sub comunism, secularizarea, prezența activă a laicului în Biserică, ș.a.

Vizita la York, al doilea centru ca importanță religioasă după Canterbury, a ocazionat întâlnirea cu Arhiepiscopul de York, Dr. David Hope, la palatul rezidențial de pe malul râului Uzu, clădire specific englezească, cu grădini superbe și spații deschise, cu holuri mari și mobilier medieval, toate încărcate de o istorie tihnită. La slujba de seară, după cum a remarcat chiar Excelența sa, însuși Arhiepiscopul David a primit cu bucurie și a învățat din cuvântul Înalt Prea Sfințitului Daniel, împreună cu cei prezenți, membri ai Bisericii Copte, Anglicane sau chiar Romane.

Finalul călătoriei în nordul Angliei l-a constituit vizita la Colegiul "Sf. Ioan" din Durham și întâlnirea cu Dr. John Arnold, Marele Ecclesiarh al frumoasei catedrale romanice din Durham și personalitate recunoscută a mișcării ecumenice contemporane. Cum era de așteptat, un nou cuvânt al Înaltului ierarh român, relevând spiritualitatea și experiența creștinătății românești, a fost apreciat deopotrivă de participanții englezi și români, credincioși ai Bisericii Penticostale din Oradea, care și-au exprimat dorința ca astfel de conferințe să fie susținute și în România, de către reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe.

Zilele de sâmbătă și duminică — 5 și respectiv 6 octombrie — au fost consacrate atât participării la festivalul anual al Asociației Bisericii Anglicane și Răsăritene, la biserica "Sf. Dunstan" din Londra cât și onorării invitației de a asista la Sfânta Liturghie oficiată de Preotul Silviu Petre Pufulete, paroh al comunității române din Anglia. În cuvântul de învățătură ținut la Sfânta Liturghie, Înalt Prea Sfințitul Daniel a făcut o temeinică analiză a atitudinii creștinului în fața morții, pe baza textului evanghelic

referitor la învierea fiului văduvei din Nain, dar și a atitudinii pe care trebuie să o avem față de cei care rămân și suferă, cu care se cuvine să fim împreună-pătimitori, cărora se cuvine să le alinăm suferința. Noi, creștinii, trebuie să înțelegem rostul profund al tinerilor în viața creștină și să le dăm importanța cuvenită, ei fiind simbol al vieții veșnice, așa cum și Hristos a făcut-o.

Un eveniment însemnat l-a reprezentat întâlnirea, în ziua de 7 octombrie, cu Episcopul Londrei, Dr. Richard Cartrige, și cu Cardinalul Basil Hume, unul dintre cei mai prolifici teologi ai Bisericii Romano-Catolice, care anul acesta și-a sărbătorit cel de-al douăzecilea an de păstorie în calitate de Arhiepiscop de Westminster prin publicarea ultimei sale cărți, **Urmele Sfinților din Nord**. Această întrevedere a fost urmată de o sesiune de lucru a Lambeth Romanian Liaison Group, la Partnership House, Londra. Discuțiile au vizat modul în care acest grup de lucru poate contribui la ajutorul și întărirea cooperării cu Biserica Ortodoxă Română. S-a propus oferirea unei burse de studiu în Anglia pentru un tânăr teolog român (pentru Drept canonic), Mitropolia Moldovei și Bucovinei oferind o ședere de 6 luni pentru un tânăr englez, specialist în activități ale tineretului creștin, pentru organizarea de programe în România. Această ultimă zi s-a încheiat cu participarea la rugăciunea de seară în Catedrala "Sf. Pavel" din Londra, prezidată de Episcopul Richard.

Vizita Înalt Prea Sfințitului Părinte Daniel în Anglia a reprezentat o experiență bogată, plină de semnificații și a constituit o sursă de a face mai cunoscută viața Bisericii noastre în afara hotarelor țării, de a intensifica relațiile ecumenice dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Anglicană.

MISIUNEA ÎN EUROPA ASTĂZI*

Mărturisirea lui Hristos într-o lume contradictorie

† **DANIEL**
MITROPOLITUL MOLDOVEI ȘI BUCOVINEI

*"În lume necazuri veți avea; dar
îndrăzniți. Eu am biruit lumea."
(Ioan 16, 33)*

Către sfârșitul misiunii Sale pe pământ, înainte de Pătimire, moarte și Înviere, Domnul nostru Iisus Hristos i-a învățat pe ucenici două lucruri esențiale privitoare la misiunea lor în lume.

Mai întâi, faptul că viața creștină, potrivit Evangheliei lui Hristos, implică experiența necazurilor în această lume.

Marcată de păcat, această lume este, în același timp, în căutarea lui Dumnezeu și ostilă lui Dumnezeu. Este contradictorie și ambiguă. Lumea caută cu pasiune bucuria și fericirea dar, în același timp, este plină de multiple forme de înrobire. Lumea noastră tânjește după viață bogată și intensă dar, în același timp, agenții și indicii morții sunt prezenți pretutindeni.

De fapt, cea mai realistă percepție a acestei lumi este dată de constatarea propriei ambiguități și contradicții.

Cu toate acestea, în ciuda necazurilor cauzate de contradicțiile lumii păcătoase, Domnul Iisus Hristos îi încurajează pe ucenicii Săi în misiune, proclamând un adevăr esențial: dragostea lui Dumnezeu și puterea Lui vindecătoare pot să învingă toate puterile păcatului și morții. Cu alte cuvinte, misiunea Bisericii este aceea de a lupta în mijlocul necazurilor acestei lumi, pentru a simți și propovădui ajutorul și biruința lui Hristos.

---

* Predică rostită la invitația Bisericii Anglicane în cadrul festivităților anuale ale organizației **Church — Mission — Society**.

TREI POLARIZĂRI PRINCIPALE

Misiunea Bisericii astăzi înseamnă o misiune într-o lume contradictorie, într-un context profund polarizat și tensionat. Putem vedea astăzi, în special în Europa, trei orientări și polarizări principale, opuse în mod dramatic, care marchează domeniul misiunii.

1. Constatăm o creștere a indiferenței religioase și a secularizării vieții în interiorul Bisericii (printre creștini) și în societate, pe de o parte și, în același timp, persoane și grupuri preocupate profund de căutarea lui Dumnezeu și a unui sens spiritual autentic al vieții, pe de altă parte.

2. Pe de o parte, există o creștere a sectarismului religios și a fragmentării spirituale, ca și a dezintegrării armoniei în sânul familiilor, a societății și a comunității internaționale și, pe de altă parte, o căutare necesară și manifestă a reconcilierii și comuniunii dintre Biserici, grupuri etnice, religii și națiuni diferite.

3. În al treilea rând, există, pe de o parte, o obsesie neopăgână idolatră pentru profit și plăcere, pe fondul creșterii suferinței în viața lumii, datorită violenței, sărăciei și singurătății și, pe de altă parte, o căutare și o dorință profundă pentru bucuria autentică și tămăduire efectivă.

În acest context complex și tensionat de astăzi, Biserica trebuie să-și împlinească misiunea sa, și anume să mărturisească dragostea lui Dumnezeu pentru omenire, așa cum a fost descoperită în Hristos și să răspundă dragostei lui Dumnezeu în multe forme, efective, substanțiale și relevante (Ioan 3, 16; Matei 28, 19-20), astfel "ca lumea să creadă" (Ioan 17, 21).

TREI TELURI PRINCIPALE ALE MISIUNII

Astăzi, cele mai însemnate sarcini ale misiunii Bisericii în Europa sunt următoarele:

1. Mai întâi, să lupte și să arate că sfințenia, ca rod al întoarcerii către Dumnezeu și al trăirii în comuniunea iubirii, este norma fundamentală a vieții și scopul ei ultim: "Căutați pacea cu toți și sfințenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul" (Evrei 12, 14).

Cu cât lumea se secularizează mai mult, devenind ostilă credinței, cu atât este mai necesar să depășim secularizarea prin viață creștină autentică. Căci este evident astăzi că secularizarea nu poate fi o alternativă pentru credință și sfințenie.

Experiența ne arată că, atunci când relația cu Dumnezeu Cel viu, Creatorul lumii este respinsă, viața devine curând plină de idoli creați de această lume.

Lumea noastră secularizată este marcată astăzi nu numai de o puternică revigorare a mișcărilor religioase sectare și a unei religiozități confuze, ca o reacție agresivă împotriva secularismului (necredinței), dar și de obsesii înrobitoare; de pildă, dominația politică, cu toate conflictele interetnice și internaționale și obsesia, sub diferite aspecte, a profitului material, de toate formele lui de nedreptate și criza ecologică.

Un sistem ideologic, construit fără legătură cu Dumnezeu, a luat sfârșit în mod dramatic în Europa de Est, pentru că a devenit foarte opresiv și inuman. Cei care-L refuză pe Dumnezeu Cel viu nu au fundament solid pentru nădejdea vieții în veșnicie. De aceea, misiunea creștină nu înseamnă a opune pe Dumnezeu omului sau pe om lui Dumnezeu, ci a afirma că numai în Dumnezeu omul are valoare unică și eternă.

În fața idolilor creați de puterile înrobitoare ale păcatului, Evanghelia lui Hristos afirmă dragostea infinită și eternă a lui Dumnezeu pentru omenire ca fiind singurul spațiu satisfăcător al libertății umane -- libertate chiar față de moarte!

A afirma sfințenia vieții astăzi, în mijlocul necazurilor, înseamnă, de fapt, experiența împărtășirii din puterea lui Hristos Cel înviat Care a biruit lumea. În comuniune cu Hristos, martirii credinței și sfinții au afirmat clar că țelul ultim al Bisericii în această lume este de a pregăti omenirea pentru viața veșnică.

2. Al doilea scop al misiunii Bisericii în Europa astăzi este de a promova solidaritatea și părtășia cu o lume marcată tot mai mult de sărăcie, șomaj și suferință.

Dimensiunea socială a Evangheliei devine o activitate prioritară a Bisericii în misiune. Aceasta este strâns legată de întâlnirea cu Hristos, nu numai în Sfânta Euharistie, ci și în fiecare om care are nevoie de ajutor.

Pentru sfinți, **diaconia socială a Bisericii** are nu numai o semnificație morală, ci și o dimensiune sacramentală sau mistică (Matei 25, 35-40): "*Săracii sunt portarii Împărăției lui Dumnezeu*" (Sf. Grigore de Nyssa).

3. Al treilea scop al Bisericii noastre este de a educa și lucra pentru pace și reconciliere într-o lume marcată de dezbinări și fragmentări în grupuri de conflict confesional, etnic, politic, regional și cultural.

Pregătirea Bisericilor pentru următoarea Adunare Ecumenică Europeană de la Graz (în iunie 1997), ne cheamă să redescoperim faptul că reconcilierea este o parte esențială a misiunii creștine în lume.

Evanghelia lui Hristos și viața Bisericii Primare nu despart niciodată reconcilierea cu Dumnezeu de reconcilierea cu aproapele. De fapt, este semnificativ și util să descoperim că puterea lui Hristos lucrează profund numai în procesul unei autentice reconcilierii cu Dumnezeu și cu semenii, depășind lumea căzută, păcatul, separația ostilă și fragmentarea lăuntrică.

SCOPUL ULTIM AL ECUMENISMULUI

Astăzi, principalele piedici și amenințări pentru ecumenismul din Europa în general sunt, pe de o parte, prozelitismul agresiv și confesionalismul exagerat și, pe de altă parte, liberalismul teologic și relativismul moral.

În trecut, în perioada dificilă a regimului comunist din Estul Europei, ecumenismul a fost pentru noi una dintre puținele căi de a ține legătura cu Bisericile și creștinii din țările occidentale. Acesta a fost un fel de "ecumenism sub cruce"!

Astăzi ecumenismul se desfășoară în libertate. De aceea, el are nevoie de o motivație diferită și mai profundă, ca și de o recunoaștere mai duhovnicească a scopului lui ultim: reconcilierea pentru misiune și mântuire. Dacă, în timpul comunismului, întrebarea esențială era "Cum să **obținem** libertatea?", astăzi cea mai însemnată dilemă este "Cum **folosim** libertatea?".

MISIUNEA ÎN ESTUL EUROPEI ASTĂZI: CAZUL ROMÂNIEI

Arestat și trimis să fie judecat de Pontius Pilat, Iisus a propovăduit Evanghelia prin suferința Sa, prin prezența Sa tăcută și prin credincioșia profundă și smerită față de Dumnezeu.

Astfel, în misiunea lui Hristos nu găsim numai predică. Nu întâlnim pretutindeni minuni. Există momente în viața lui Hristos în care El este tăcut cu desăvârșire, așa cum a fost în fața lui Pontius Pilat. Tăcerea aceea era parte din misiunea Lui!

CREDINȚA ȘI MĂRTURISIREA LUI HRISTOS

Ca și Iisus în fața lui Pontius Pilat, multe Biserici au considerat în timpul comunismului că a exista și a rezista, a crede și a mărturisi pe Hristos într-un context ateist ostil a constituit scopul lor misionar cel mai însemnat.

În acea vreme, în toate instituțiile publice, cu excepția Bisericii, doctrina oficială și singurul "adevăr" valid a fost negarea lui Dumnezeu, afirmația că Dumnezeu nu există. În toate instituțiile unei națiuni foarte religioase, cum este poporul român, Iisus Hristos a fost interzis, "arestat", "reduc la tăcere".

Cu toate acestea, în timpul celor 45 de ani de încercare dureroasă și adeseori crudă a credinței, mamele și bunicile au fost cei mai curajoși dascăli de religie, iar viața monahală și liturgică a fost cea mai profundă structură de credincioșie și rezistență.

BINECUVÂNTAREA DUMNEZEIASCĂ

Ca o binecuvântare dumnezeiască pentru credință în vreme de necazuri, Hristos ne dăruiește acum libertatea și datoria misionară de a avea educație religioasă în școlile publice de stat, de a construi sute de noi biserici, de a deschide noi școli de teologie și multe mănăstiri.

De pildă, după evenimentele din 1989, Biserica Ortodoxă Română a creat zece noi eparhii și a înființat 12 facultăți de teologie, 27 de seminarii teologice, 6 școli teologico-sanitare și peste 200 de noi mănăstiri.

MISIUNEA NOASTRĂ ASTĂZI

Misiunea noastră este de a aduce oamenilor Evanghelia lui Hristos, de a mărturisi și preamări iubirea lui Dumnezeu pentru omenire, tocmai acolo unde Hristos a fost interzis în perioada comunistă, adică în școlile publice, în spitale, în orfelinate, în unitățile militare, în azilele de bătrâni, în munca pastorală cu cei din temnițe etc.

În această perioadă de tranziție complexă de la regimul totalitar monolitic la o societate democratică pluralistă, șansele și sarcinile misiunii sunt multe: **pregătirea** de preoți, profesori de religie, asistenți sociali, asistenți medicali și personal calificat pentru orfelinate, preoți de caritate pentru spitale, închisori și unități militare; **construirea** de biserici și mănăstiri; **organizarea** de cantine pentru săraci și centre de conferințe pentru activități cu laicii și tineretul; **publicarea** de noi cărți și periodice de teologie și spiritualitate; **restaurarea** și promovarea artei creștine, ca un câmp însemnat al misiunii Bisericii; **promovarea** dialogului ecumenic și interreligios ca și a dialogului între știință și societate etc.

În toate aceste eforturi, dialogul nostru ecumenic și cooperarea cu Bisericile și creștinii din Europa de Vest ne pot ajuta să ne împlinim

misiunea și devin o bază solidă pentru promovarea ecumenismului într-o formă mult mai credibilă.

Din partea Prea Fericirii Sale Teoctist, Patriarhul României, și a Sfântului Sinod, dorim să exprimăm recunoștință pentru tot ajutorul oferit de Bisericele și creștinii din Anglia, în special de Biserica Angliei, și rugăm pe Domnul să binecuvânteze eforturile noastre ecumenice, să ne ajute să păstrăm biruința iubirii Lui în viața Bisericii și în misiunea acesteia în lumea de astăzi.

**NĂSCĂTOAREA DE DUMNEZEU
CEA PLINĂ DE HAR ȘI BINECUVÂNTATĂ**
(Luca 1, 28, 35)

Arhim. dr. *Chesarie Gheorghescu*

În Biserica Ortodoxă, Mariologia nu reprezintă un capitol de sine stătător; ea este nedespărțită de învățătura creștină luată în întregime, ca o temă de primă importanță a antropologiei. Bazată pe dogma hristologică despre Maica Domnului (Născătoarea de Dumnezeu), Mariologia are un evident caracter pnevmatologic și datorită îndoitei activități în lucrarea de mântuire - a Fiului și a Duhului Sfânt - este indisolubil legată de întreaga realitate eclesiologică.

În substanță, dacă intenționăm să vorbim despre Maica Domnului, bazându-ne în mod exclusiv pe elemente dogmatice în cel mai strict înțeles al cuvântului, adică pe hotărârile Sinoadelor, atunci nu vom întâlni nimic în acest sens afară de termenul *Theotokos* (Născătoare de Dumnezeu), prin care Biserica a proclamat în mod solemn Nașterea Dumnezeiască a Domnului Iisus din Prea Sfânta Fecioară Maria.

Tema dogmatică *Theotokos*, proclamată în lupta contra nestorianismului, este în primul rând o temă hristologică, ca o antiteză împotriva celor care negau maternitatea divină a Sfintei Fecioare, apărându-se prin aceasta unitatea ipostatnică a Fiului lui Dumnezeu, Care S-a făcut pe Sine Fiul Omului. În felul acesta aici totul se îndreaptă în mod nemijlocit spre hristologie. Dar în același timp primește confirmare dogmatică și cinstirea Aceleia care a născut după trup pe Dumnezeu-Omul. Iar din aceasta rezultă că toți cei care se ridică împotriva numirii Sfintei Fecioare cu numele: "Născătoare de Dumnezeu", toți care resping această calitate a Maicii Domnului nu se pot considera creștini adevărați, întrucât în felul acesta ei se opun dogmei Întrupării Cuvântului lui Dumnezeu. Este necesar să arătăm cât de strânsă este legătura dintre dogmă și cult, care în conștiința Bisericii sunt nedespărțite, mai ales că sunt cunoscute cazurile

când creștinii, în baza adevărurilor pur hristologice, recunoscând maternitatea divină a Prea Sfintei Fecioare, se abțin totuși de la orice cinstire aparte a Născătoarei de Dumnezeu, nevrând să accepte nici un alt mijlocitor între Dumnezeu și oameni, afară de Dumnezeu-Omul - Iisus Hristos. Această stare de lucruri ne pune în mod nemijlocit în fața unui fapt de netăgăduit: dogma hristologică despre Născătoarea de Dumnezeu, luată în abstract, și nu în strânsă legătură cu cinstirea pe care i-o acordă Biserica, este insuficientă pentru argumentarea și susținerea acelui loc excepțional - mai presus decât toată făptura - atribuit Împărătesei Cerurilor în Liturghia Ortodoxă, unde este preamărită cu "dumnezeiască slavă" (hyperdoulia). Astfel, în operele teologice despre Născătoarea de Dumnezeu nu se poate face o strictă deosebire între elementul dogmatic și cel al cinstirii (al evlaviei). În acest caz dogma trebuie să lumineze viața, punând-o în legătură cu adevărurile de bază ale credinței noastre, iar viața trebuie să alimenteze dogma cu experiența vie a Bisericii¹.

Același lucru îl constatăm cercetând mărturiile pe care ni le oferă Sf. Scriptură. Dacă am vrea să analizăm mărturiile Scripturii făcând abstracție de cinstirea pe care Biserica o aduce Născătoarei de Dumnezeu ar trebui să ne limităm doar la câteva locuri din Noul Testament care se referă la Maria, Mama lui Iisus, și unul cu referire directă în Vechiul Testament: proorocia lui Isaia despre Nașterea lui Mesia din Fecioară. Dar dacă privim Sf. Scriptură în lumina acestei cinstiri, sau, folosind în sfârșit termenul exact al tradiției bisericești, atunci sfintele Cărți ale Vechiului și Noului Testament ne oferă nenumărate texte folosite de Biserică pentru preamărirea Născătoarei de Dumnezeu.

Unele locuri din Evanghelie, luate independent și privite nu în spiritul Tradiției, dau impresia că contrazic această preamărire, această cinstire nemărginită adusă Născătoarei de Dumnezeu. Presentăm două exemple: Mântuitorul Hristos spune despre Sf. Ioan Botezătorul: "Nu s-a ridicat între cei născuți din femei unul mai mare decât Ioan Botezătorul" (Matei 11, 11; Luca 7, 28). Aceasta ar însemna că lui și nu Maicii Domnului i se cuvine primul loc între toți fiii oamenilor. Și într-adevăr, în icoanele bizantine "Deisis", întâlnim pe Înaintemergătorul împreună cu Născătoarea de Dumnezeu stând de o parte și de alta a Mântuitorului Hristos. E necesar însă de subliniat că Biserica niciodată n-a așezat icoana Înaintemergătorului ca pe icoana Maicii Domnului, la același nivel cu icoana lui Hristos, în imediata apropiere a Ușilor Împărătești. Într-un alt loc din Evanghelie se spune că Hristos, în fața întregului popor prezent, a răspuns unui cuvânt de

---

¹ Termenul "Pururea Fecioară", întâlnit în actele sinodale începând cu al 5-lea Sinod ecumenic (553), nu a fost precizat în mod explicit de către sinoadele care l-au folosit.

laudă adresat Mamei Sale de către o femeie din mulțime (Luca 11, 27) astfel: "fericiți sunt și cei ce ascultă cuvântul lui Dumnezeu și-l păzesc pe el" (Luca 11, 28). Și chiar acest loc din Evanghelia de la Luca, unde maternitatea divină a Sfintei Fecioare ar părea să fie micșorată în fața celor care primesc și respectă Revelația, se citește cu mult fast în timpul sărbătorilor închinat Născătoarei de Dumnezeu. Acest cuvânt, în afară de înțelesul său extern, aparent negativ, ascunde un respect deosebit și o mare cinste la adresa Sfintei Fecioare.

Și iată că din nou ne aflăm în fața imposibilității de a despărți dogma de viața Bisericii, Sfânta Scriptură de Sfânta Tradiție. Dogma hristologică ne obligă să acceptăm maternitatea divină a Prea Sfintei Fecioare. Mărturia Scripturii ne arată că slava pe care o dăm Născătoarei de Dumnezeu se sprijină nu numai pe maternitatea sa după trup, nu numai pe faptul ea a născut și a hrănit pe Cuvântul lui Dumnezeu Cel întrupat, ci și pe Tradiția Bisericii, adică amintirea sfântă a celor care "ascultă și păzesc" cuvântul revelat. Sfânta Tradiție dă Bisericii o astfel de încredințare încât ea poate să preamărească pe Maica Domnului și să-i atribuie acea slavă nemărginită.

În afara Tradiției teologia nu poate spune nimic despre aceasta, nu poate să explice această slavă uimitoare. Acele comunități creștine care resping orice noțiune a tradiției rămân străine de cultul Maicii Domnului și de Tradiția Bisericii. Strânsa legătură între ceea ce se referă la Maica Domnului și Tradiția Bisericii se explică nu numai prin faptul că Sf. Scriptură nu ne amintește despre acele evenimente ale vieții sale pământești sărbătorite de Biserică, spre exemplu Nașterea sa, Intrarea în Biserică, Adormirea. Dacă Evanghelia păstrează tăcerea asupra acestor fapte, interpretarea poetică care își are originea în izvoarele apocrife, uneori destul de târzii, păstrează ca bază fundamentală taina credinței noastre care este nedespărțită de conștiința Bisericii. Desigur, conținutul Tradiției este mai dezvoltat decât se crede în mod obișnuit. Tradiția constă nu numai în transmiterea orală a faptelor istorisite de Evanghelie, la care se poate completa ceva; ea este împlinirea Scripturii și în primul rând conștiința împlinirii prin Biserică a Vechiului Testament în cel Nou. Tradiția ne dă înțelesul adevăratei revelații (Luca 24, 25), nu numai prin aceea că trebuie să o primim, dar - ceea ce este important - ea ne indică modul în care urmează să primim și să păstrăm cele auzite. În acest înțeles general Tradiția reprezintă activitatea neîntreruptă a Sfântului Duh, care se dezvăluie în întregime și aduce roade numai în Biserică, după Cincizecime. Numai în Biserică devenim în stare să descoperim cele ascunse în legătura tainicelor vistierii ale textelor sfinte, și numai datorită Bisericii Sf. Scriptură - atât Vechiul cât și Noul Testament - reprezintă o singură unitate vie a Adevărului, unde Hristos este prezent în fiecare cuvânt în parte. Numai în

Biserică această familie de cuvinte (ale Bibliei) nu rămâne fără rezultate: ea reprezintă roadele Adevărului, la fel ca și însușirea de a o face aducătoare de roade. Cinstirea nețărmurită adusă Născătoarei de Dumnezeu de către Biserică, care poate fi prezentată ca o argumentare în fața punctelor de vedere contradictorii aflate în Sf. Scriptură, este explicată de Tradiția bisericească; ea este fructul cel mai de preț al Tradiției.

Dar această cinstire este nu numai fructul, ci rădăcina și tulpina Tradiției. În adevăr, putem constata o legătură concretă între personalitatea Născătoarei de Dumnezeu și ceea ce numim noi Tradiția Bisericii. Să încercăm deci a stabili această legătură și să vedem - cel puțin în mod parțial - locul care i se cuvine Maicii Domnului, cu toată tăcerea aparentă a Sf. Scripturi. În acest sens ne vom călăuzi de învățătura textelor biblice luate în înțelesul lor de reciprocitate internă.

Într-un text evanghelic Sfântul Luca relatează despre faptul că Mântuitorul Hristos auzind că Mama și frații Săi stau afară și voiesc să Îl vadă, a spus: "Mama Mea și frații Mei sunt aceștia care ascultă cuvântul lui Dumnezeu și-l îndeplinesc" (Luca 8, 21). Contextul acestor cuvinte este grăitor: potrivit Evangheliei de la Luca, în clipa când Născătoarea de Dumnezeu dorește să vadă pe Fiul său, El abia rostise pilda Semănătorului². Iar sămânța căzută în pământ bun "sunt cei ce cu inimă curată și bună, aud cuvântul, îl păstrează și rodesc într-o răbdare." (Luca 8, 15). Și mai departe: "Luați seama deci cum auziți: Celui ce are i se va da; iar de la cel ce nu are, și ce i se pare că are se va lua de la el" (Luca 8, 18). Dar chiar această calitate de a asculta și a păstra cuvintele lui Hristos în "inimă curată și bună" ("inimă curată" pe care Mântuitorul Hristos într-un alt loc (Luca 11, 7-8) o arată jertfind dragostea firească (după trup) pentru împlinirea rugăminții unui prieten) este atribuită în Evanghelie numai Maicii Domnului. Sfântul evanghelist Luca subliniază de două ori acest lucru, cu o claritate stăruitoare, în istorisirea despre copilăria lui Iisus: "Maria păstra toate aceste cuvinte, punându-le în inima sa" (Luca 2, 19 și 51). Aceea care născuse pe Dumnezeu (trupește) păstra în inima ei toate mărturiile despre divinitatea Fiului său. S-ar fi putut afirma de pe acum că aici este vorba de expresia unei personificări a Tradiției Bisericii, înainte de existența însăși a Bisericii, dacă Sfântul Evanghelist Luca n-ar fi subliniat că Maria și Iosif nu înțelegeau cuvintele Pruncului când le-a spus: "Oare, nu știați că în cele ale Tatălui Meu trebuie să fiu?" (Luca 2, 49). Prin urmare cuvintele pe care le păstra Născătoarea de Dumnezeu în inima sa încă nu erau suficient de

---

² În Evangheliile de la Matei (13, 23) și Marcu (4, 1-20) parabola Semănătorului urmează imediat după episodul cu Mama și frații Domnului. Evident că aceste texte sunt în legătură unele cu altele.

clare în conștiința ei. Până după Patimile lui Hristos, până la Cincizecime, chiar până la întemeierea Bisericii, Aceea peste care se coborâse Duhul Sfânt, ca să o facă vrednică de a sluji Întrupării Cuvântului, nu atinsese încă acea deplinătate prin care ființa ei trebuia să ajungă la desăvârșire. Cu atât mai mult aici se poate face o comparație între Născătoarea de Dumnezeu, primitoarea și păstrătoarea cuvintelor proorocești în inima sa, și Biserică - păstrătoarea Tradiției. Aici vedem rădăcina unuia și aceluiasi adevăr. Numai Biserica singură poate păstra deplinătatea Revelației, care, dacă ar fi fost scrisă, nu ar fi putut cuprinde întreaga lume cărțile ce s-ar fi scris (cf. Ioan 21, 25). Numai Născătoarea de Dumnezeu, cea aleasă ca să încapă pe Dumnezeu în pântecul său, poate să aducă la îndeplinire în ființa ei tot ceea ce este în legătură cu actul Întrupării Cuvântului, reprezentând în același timp și actul maternității sale divine. Cuvintele lui Hristos în legătură cu Mama Sa, care par atât de aspre, în fond îi aduc laudă pentru virtuțile sale, virtuți comune pentru ea și pentru fiii Bisericii. Dar în timp ce fiii Bisericii respectând Tradiția au posibilitatea să cunoască adevărul și să-l îndeplinească numai până la o anumită limită, Născătoarea de Dumnezeu, în virtutea unei legături excepționale care unește ființa ei cu Dumnezeu, pe Care ea Îl poate numi Fiu al său, încă aici pe pământ a putut să se ridice la cunoașterea cea mai desăvârșită a tuturor lucrurilor pe care Duhul Sfânt le aduce la cunoștința Bisericii, aducând la îndeplinire această desăvârșire în persoana ei. Această desăvârșită cunoaștere a dumnezeirii, această întrepătrundere a harului divin, specifică vieții ce va să fie, poate fi realizată numai într-o ființă îndumnezeită. Această stare de lucruri ne pune în fața unei alte probleme la care vom încerca de fapt să răspundem pentru a înțelege mai bine caracterul deosebit al cultului pe care Biserica Ortodoxă îl acordă Împărătesei Cerurilor.

*

*   *

Mărturisind despre Sfântul Ioan Botezătorul, Mântuitorul Hristos îl numește cel mai mare între cei născuți din femei (Matei 11, 11; Luca 7, 28), dar El completează: "cel mai mic în împărăția lui Dumnezeu este mai mare decât el". Sfînțenia Vechiului Testament este comparată aici cu acea

sfînțenie care va putea fi atinsă după ce vor fi avut loc Patimile răscumpărătoare ale lui Hristos, când "făgăduința Tatălui" (Fapte 1, 4), revărsarea (pogorârea) Sfântului Duh, va înnobila Biserica prin deplinătatea harului dătător de viață. Mergătorul Înainte, "Cel mai mare dintre profeți", care a văzut cerurile deschizându-se și pe Duhul Sfânt pogorându-Se peste Fiul Omului, a murit neprimind făgăduința, ca și toți acei "mărturisitori ai credinței" față de care "lumea toată nu era vrednică", care după un plan al Providenței divine n-au putut să dobândească "fără noi desăvârșirea" (Evrei 11, 38-40), adică fără Biserica lui Hristos. Numai prin Biserică trăirea sfântă a Vechiului Testament poate să primească în veacul viitor perfecțiunea, adică acea desăvârșire care era cu neputință de atins pentru neamul omenesc până la venirea lui Hristos.

Aceea care a fost aleasă pentru a deveni Mamă a lui Dumnezeu reprezintă fără îndoială piscul sfînțeniei vechitestamentare. Dacă Sfântul Ioan Botezătorul este numit "Cel mai mare..." până la Hristos, acest lucru nu contrazice cu nimic cele afirmate mai sus, căci măreția aparține nu numai Vechiului Testament, în care Maica Domnului petrecea o viață de taină și nu era cunoscută, ci și Bisericii (Noul Testament) în care ea devine cunoscută, căci de acum încolo o vor "ferici toate neamurile" (Luca 1, 48). Persoana Mergătorului Înainte aparține totuși Vechiului Testament, în timp ce Sfânta Fecioară face trecerea de la Vechiul Testament la cel Nou. Și această trecere ne permite să înțelegem - prin mijlocirea Născătoarei de Dumnezeu - în ce măsură Noul Testament reprezintă împlinirea celui Vechi. Vechiul Testament nu înseamnă numai o serie de evenimente care preînchipuiau pe Hristos și care urmau să fie clarificate prin Evanghelie. Vechiul Testament reprezintă în primul rând istoria pregătirii neamului omenesc pentru primirea lui Mesia, în care libertatea omenească este pusă mereu la încercare de voia lui Dumnezeu. Ascultarea lui Noe, jertfa lui Avraam, ieșirea din robie a poporului ales sub conducerea lui Moise, drumul prin pustie, Legea, Proorocii, toată tradiția sfântă a evreilor reprezintă istoria unei înaintări lente și anevoioase a omenirii căzute pe drumul spre "plinirea vremii", când îngerul va fi trimis ca să binevestească Fecioarei celei alese Întruparea lui Dumnezeu și să primească din însăși gura ei omenească confirmarea pentru aducerea la îndeplinire a planului dumnezeiesc de mântuire a oamenilor. De aceea, după cuvântul Sfântului Ioan Damaschin, "numirea de «Maica Domnului» cuprinde în sine întreaga istorie a planului dumnezeiesc de mântuire a lumii" (*Despre Doctrina Ortodoxă*, III, P.G. 94, 1029-1030).

În vederea pregătirii umanității pentru Întruparea Fiului lui Dumnezeu, opera dumnezeiască de mântuire nu se manifestă prin acțiuni unilaterale. Voința divină nu distruge voința omenirii. În dumnezeiasca Sa lucrare de

mântuire, Providența divină se manifestă în raport cu voința și răspunsurile șovăielnice ale oamenilor față de chemarea lor dumnezeiască către mântuire. Astfel, în șirul generațiilor dreptilor din Vechiul Testament, Providența divină își făurește sieși casă din cea mai curată ființă, care este Prea Sfânta Fecioară, prin care Cuvântul lui Dumnezeu Se face asemenea cu noi. Răspunsul pe care Maica Domnului îl dă îngerului: "Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău!" (Luca 1, 38), pune capăt tragediei omului căzut. Prin aceasta a fost îndeplinită acea datorie pe care o cere Dumnezeu libertății omului după căderea în păcat. Abia după aceasta a fost posibilă aducerea la îndeplinire a actului Răscumpărării, act pe care l-a realizat numai Cuvântul Cel Întrupat al lui Dumnezeu. În cuvântul său de la Buna-Vestire, Nicolae Cabasila spune: "Întruparea este o lucrare nu numai a Tatălui, a Puterii (a Fiului) și a Duhului Sfânt, ci ea este în același timp o lucrare a voinței și credinței Fecioarei. Fără consimțământul celei neprihănite, fără lucrarea credinței, această dumnezeiască lucrare de mântuire ar fi fost cu neputință de îndeplinit, la fel ca și fără lucrarea celor Trei Ipostasuri Dumnezeiești. Numai lămurind-o și convingând-o Dumnezeu o primește pe Sfânta Fecioară drept Mamă a Sa și îmbracă trupul pe care ea se învoiește să l-l dea. Hristos voia ca Mama Sa să-L nască într-un chip tot atât de liber după cum și El S-a întrupat de bună voie" (Juji, *Patrologia Orientală*, XIX, 2).

Începând cu Sfântul Iustin Martirul și Sfântul Irineu, Sfinții Părinți adeseori pun în antiteză, cele "două fecioare" - Eva și Maria. Prin neascultarea celei dintâi a intrat în lume moartea; prin ascultarea "Evei celei de a doua" Dăătorul de viață S-a făcut om și a intrat în neamul lui Adam. Dar între ele se află întreaga istorie a Vechiului Testament, întreaga istorie a trecutului omenirii, din care nu se poate exclude Aceea care a devenit Maica Domnului. Ea a fost aleasă pentru acest rol unic și excepțional în lucrarea Întrupării lui Dumnezeu. Însă această alegere urmează unei întregi serii de alte alegeri, alegeri pe care ea le-a desăvârșit, și prin care această ultimă alegere a fost pregătită. Nu întâmplător Biserica Ortodoxă în cântările sale de slujbă (ritual) numește pe David "al lui Dumnezeu părinte", și cu același respect se adresează Sfinților Ioachim și Ana, numindu-i "Sfinți, Drepti și dumnezeiești părinți". Dogma romano-catolică despre imaculata concepție, după cum se vede, înlătură această continuitate de sfințenie vechitestamentară - care a fost desăvârșită de momentul dumnezeieștii Întrupări, când Sfântul Duh S-a pogorât peste Sfânta Fecioară învrednicind-o să primească în pânțelele său pe Cuvântul Tatălui. Biserica Ortodoxă nu acceptă o astfel de deosebire a Sfintei Fecioare față de restul omenirii căzute, un astfel de "privilegiu", datorită căruia, pe baza meritelor viitoare ale Fiului său, să o considerăm pe Maica Domnului desăvârșită în așa

măsură ca și când ar fi avut loc deja opera de răscumpărare. Noi cinstim pe Maica Domnului mai presus de orice creatură, și aceasta nu din cauza unui privilegiu pe care l-ar fi primit în momentul zămislirii ei. Ea a fost sfântă și curată de orice păcat din pântecul maicii sale, dar această stare de sfințenie nu o desparte totuși de restul omenirii de până la Hristos. Starea ei (în clipa Întrupării lui Dumnezeu-Cuvântul) nu era, analogic vorbind, asemănătoare cu starea Evei de până la căderea în păcat. Prima Evă, devenind "mama tuturor celor vii" a plecat auzul la cuvintele ispititorului, fiind în stare paradisiacă, stare a omenirii fără de păcat. A doua Evă, fiind aleasă să devină Maica lui Dumnezeu, a ascultat cuvintele Îngerului, fiind în starea omenirii căzute în păcat. De aceea, această alegere extraordinară nu o deosebește pe ea de restul omenirii, nu o desparte de restul strămoșilor și confracților ei - sfinți sau păcătoși - ea reprezentând în același timp tot ceea ce au avut ei mai bun.

La fel ca și alți oameni, la fel ca Sfântul Ioan Botezătorul, ale căror zile - ale zămislirii și nașterii - Biserica le serbează, Prea Sfânta Fecioară s-a născut sub legea păcatului originar și a păstrat împreună cu toți fiii oamenilor consecințele pentru căderea în păcat. Cu toate acestea păcatul nu a putut niciodată a se înfăptui în persoana ei; puterile, urmările tragice ale păcatului au fost fără de putere asupra voinței sale drepte. Ea reprezintă culmea sfințeniei atinsă de urmașii lui Adam în condițiile Vechiului Testament. Fecioara Maria a petrecut fără de păcat sub apăsarea universală a acestuia, a rămas curată față de orice ispitire lumească uneltită de "domnul lumii acesteia". Pentru a sluji unui plan special al lui Dumnezeu, ea nu a fost situată în afara istoriei, ci, din contră, a fost inclusă în acel lanț al evenimentelor istorice puse în slujba generală a oamenilor care așteptau mântuirea, îndeplinindu-și astfel chemarea sa excepțională.

Prin urmare, dacă în persoana Născătoarei de Dumnezeu noi constatăm culmea sfințeniei vechitestamentare, prin aceasta nu este nicidecum limitată (numai la Vechiul Testament) măsura sfințeniei sale, fiindcă ea depășește în același timp toate culmile de sfințenie nouetestamentară, reprezentând cea mai înaltă sfințenie pe care o poate atinge Biserica lui Hristos.

Prima Evă a fost luată din Adam, în momentul creării sale de către Dumnezeu. Ea primește în ființa ei natura lui Adam, pentru ca să-i fie lui spre completare. Vorbind despre noua Evă noi constatăm un raport invers și anume: prin intermediul ei Fiul lui Dumnezeu se face "noul Adam", luând de la ea natura omenească. Primul Adam exista înaintea Evei; Adam cel din urmă vine după noua Evă. Cu toate acestea nu se poate spune că umanitatea primită de Hristos în pântecul Prea Sfintei Fecioare este o completare la umanitatea Maicii Sale. Această umanitate este cu adevărat unul din Ipostasurile divine ale "Omului ceresc" (I Corinteni 15, 47-48). Umanitatea

Născătoarei de Dumnezeu aparține însă naturii create, ca un rezultat al "degetului omenesc". Iar capul omenirii celei noi nu este Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu, ci Fiul ei. El este mai presus de oricine, El este capul Bisericii, iar Biserica este trupul Său (Efeseni 1, 22-23), care reprezintă completarea umanității Sale. De aceea, numai prin Fiul său, în Biserica Sa, Născătoarea de Dumnezeu poate atinge desăvârșirea (perfectiunea), pregătită celor care sunt chemați să poarte chipul "Omului ceresc" (I Corinteni 15, 49).

Noi am prezentat deja în mod comparativ personalitatea Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu și a Bisericii, când am vorbit despre Tradiție, pe care ea (Maica Domnului) o întruchipează până la apariția Bisericii. Aceea care a născut pe Dumnezeu după trup a păstrat de asemenea în inima sa toate cuvintele prin care se manifesta dumnezeirea Fiului său. Aceasta este o mărturie despre înalta viață duhovnicească a Născătoarei de Dumnezeu. Sfântul Evanghelist Luca ne-o prezintă nu numai ca pe un instrument, slujind de bună voie întrupării lui Dumnezeu-Cuvântul, ci și ca pe o personalitate care se străduiește să înțeleagă covârșitoarea sa misiune de Născătoare de Dumnezeu. Dăruind din ființa sa natura umană Fiului lui Dumnezeu, prin El ea tinde să primească de la El acea comuniune de care ea încă nu se împărtășește, adică participarea la viața divină. În Fiul său dumnezeirea locuiește trupește (Coloseni 2, 9). Legătura ei firească cu Dumnezeu-Omul încă nu comunicase (nu împărtășise) persoanei Născătoarei de Dumnezeu acea stare a creaturii îndumnezeite, având în vedere faptul că Duhul Sfânt S-a revărsat asupra ei la Buna-Vestire pentru a o învrednici să ducă la îndeplinire rolul său cu totul excepțional. În acest înțeles, până la apariția Bisericii, până la Cincizecime, Născătoarea de Dumnezeu este legată încă de lumea Vechiului Testament, de cei care așteptau făgăduința Tatălui, Botezul Sfântului Duh (Fapte 1, 4-5).

Tradiția ne spune că Născătoarea de Dumnezeu era prezentă între Apostoli în ziua Cincizecimii și împreună cu ei a primit Duhul Sfânt, Care S-a pogorât peste fiecare dintre ei în chip de limbi de foc. Această mărturie a Tradiției corespunde cu cea din Faptele Apostolilor. După Înălțare, Apostolii "toți într-un cuget, stăruiau în rugăciune împreună cu femeile și cu Maria, mama lui Iisus, și cu frații Lui" (Fapte 1, 14).

Împreună cu Biserica, Născătoarea de Dumnezeu a primit acel ultim dar de care avea nevoie pentru ca să atingă vârsta omului desăvârșit (cf. Efeseni 4, 13). Aceea care a primit în pântecul său prin Duhul Sfânt dumnezeiasca personalitate a Fiului a primit de această dată (la Cincizecime) pe Duhul Sfânt trimis de Fiul.

Într-un anumit înțeles, aceste două pogorări ale Duhului Sfânt asupra Prea Sfintei Fecioare pot fi asemăunate cu cele două trimiteri ale Aceluiași

Duh peste Apostoli, în seara zilei Învierii lui Hristos și în ziua Cincizecimii. Prima revărsare a Duhului le-a dat puterea de a lega și dezlega păcatele oamenilor, slujire care nu atâră de calitățile lor subiective, fiind încredințată lor prin dumnezeiasca bunăvoință, cu scopul special de a îndeplini acest rol în Biserică. Prin a doua revărsare de Duh s-a dat fiecăruia dintre ei posibilitatea de a ajunge la sfințenia personală, sfințenie care atâră totdeauna de condițiile subiective.

Aceste două revărsări ale Duhului Sfânt se completează însă una pe alta, după cum se poate constata din exemplul Apostolilor și urmașilor lor: îndatoririle față de Biserică pot fi aduse la îndeplinire cu succes numai atunci când se depune efortul corespunzător pentru o trăire în sfințenie, iar pe de altă parte această stare de sfințenie este greu de atins neluând în considerație acele îndatoriri față de oameni, pe care Dumnezeu dorește să le vadă împlinite de fiecare din slujitorii Săi. Și una și alta trebuie să fie urmărite în mod continuu în decursul vieții. În mod normal plinătatea vieții se conturează pe măsură ce omul atingând sfințenia personală, uită de sine însuși.

Cu toate deosebirile care există, un fapt asemănător se poate constata și în cazul Născătoarei de Dumnezeu: misiunea obiectivă fundamentală a maternității divine încredințată ei în ziua Bunei-Vestiri reprezintă pentru ea și calea subiectivă a sfințeniei sale... De fapt ea recunoaște tot mai mult și manifestă într-un mod cu totul deschis prin viața sa personală faptul că ea a purtat și a hrănit la sânul său pe Fiul lui Dumnezeu. Iar acele cuvinte ale lui Hristos prin care s-ar părea că Maica Sa este înjosită în fața Bisericii (Luca 11, 28) își găsesc înaltul și deplinul lor înțeles de laudă: fericită este ea pentru că se poate numi Maica lui Dumnezeu, dar și pentru că a dus la îndeplinire în persoana sa treapta sfințeniei potrivită cu acel excepțional și unic rol al său (de Născătoare de Dumnezeu). Personalitatea Maicii Domnului este înălțată mai presus de misiunea vieții sale; cucerirea de către ea a acestui pisc al desăvârșirii este acum de mai mare folos nouă decât măsura sfințeniei pe care o avea Maica Domnului la începutul vieții sale.

Actul maternității divine a fost dus la îndeplinire în trecut, dar Prea Sfânta Fecioară, petrecând pe pământ și după Înălțarea Fiului său, continuă să rămână Mama Aceluia Care, cu cele primite de la Ea și firea omenească glorificată, a șezut de-a dreapta Tatălui, *mai presus de orice începătorie și domnie, putere sau stăpânie și mai presus de orice nume, nu numai din veacul acesta ci și din cel viitor* (cf. Efeseni 1, 21). Ce treaptă de sfințenie deci, cucerită aici pe pământ, poate să corespundă acelei unice și excepționale comuniuni (legături) dintre Născătoarea de Dumnezeu și Fiul său, capul Bisericii, Care locuiește în ceruri? Aceasta poate fi numai sfințenia absolută a Bisericii, răspândită prin preaslăvirea umanității lui

Hristos, susținută prin deplinătatea harului îndumnezeitor, pe care Duhul Sfânt îl împărtășește fără încetare Bisericii, din ziua Cincizecimii. Dacă membrii Bisericii pot deveni rude ale lui Hristos, frați ai Lui, surori, mame (Matei 12, 50) în măsura împlinirii chemării lor, atunci numai Născătoarea de Dumnezeu, prin a cărei mijlocire Cuvântul S-a făcut trup, poate să primească întreaga deplinătate a harului, poate să dobândească slava nemărginită, poate să întrunească în persoana ei întreaga sfințenie care este moștenirea Bisericii.

Fiul lui Dumnezeu S-a pogorât din ceruri și prin mijlocirea Prea Sfintei Fecioare S-a făcut Om, pentru ca oamenii să se poată ridica până la îndumnezeire prin harul Prea Sfântului Duh. "A poseda prin har ceea ce Dumnezeu posedă prin natura Sa" - iată în ce constă cea mai înaltă chemare a ființelor raționale create. Acesta este ultimul scop către care tinde orice fiu al Bisericii de pe pământ în decursul istoriei acesteia. Procesul de formare a Bisericii este desăvârșit prin Persoana divină a lui Hristos, capul Bisericii, Care a Înviat și S-a Înălțat la ceruri. Și dacă Născătoarea de Dumnezeu a putut dobândi în ființa sa omenească creată o astfel de sfințenie care să corespundă misiunii sale excepționale, ea nu putea să nu dobândească aici pe pământ, prin har, tot ceea ce Fiul său stăpânea prin firea Sa divină. Dacă astfel stau lucrurile, atunci procesul istoric de formare a Bisericii a fost dus la îndeplinire nu numai prin Persoana necreată a Fiului lui Dumnezeu, ci și prin persoana creată a Mamei Sale. De aceea Sfântul Grigorie Palama o și numește pe Născătoarea de Dumnezeu "hotarul între cele create și cele necreate". Alături de Ipostasul dumnezeiesc necreat se află și Ipostasul omenesc îndumnezeit.

Mai sus spuneam că în persoana Născătoarei de Dumnezeu se poate vedea trecerea de la cea mai înaltă treaptă de sfințenie a Vechiului Testament la sfințenia Bisericii. Dar dacă Prea Sfânta Fecioară a atins cea mai înaltă treaptă de sfințenie a Bisericii, adică întreaga sfințenie îngăduită unei ființe create, putem de asemenea vorbi și despre o altă trecere: de la lumea aflată într-un proces de devenire spre cea de a 8-a zi veșnică, de la Biserică spre Împărăția lui Dumnezeu. Această slavă netăgăduită a Maicii Domnului, încăpută în persoana unei ființe create, încă înainte de sfârșitul lumii o pune pe ea în afara morții; a învierii (ea fiind vie) și a înfricoșatei judecăți. Ea împarte această slavă cu Fiul său, împărățește împreună cu El, călăuzește alături de El destinele Bisericii, care se clădește în lume și în timp, mijlocind pentru toți pe lângă Cel care va veni să judece viii și morții.

Ultima etapă în care Născătoarea de Dumnezeu intră în slava cerească a Fiului său este sărbătorită de Biserică în ziua Adormirii. Adormirea Maicii Domnului este o astfel de moarte încât, având în vedere convingerea Bisericii, este imposibil să nu-i fi urmat învierea Prea Curatei și înălțarea ei

cu trupul la cer. Este greu a spune, e atât de greu a cugeta chiar, la acele taine pe care Biserica le păstrează în nepătrunsele vistierii ale conștiinței sale lăuntrice. Având în vedere imensitatea acestei taine, fiecare cuvânt este prezentat aici într-un mod vulgar; orice încercare de a o cuprinde pare a fi o profanare la adresa ei.

Autorii cărților apocrife adeseori s-au referit în mod necugetat la acele taine pe care Biserica, din iconomie, le păstrează într-o înțeleaptă tăcere, în raport cu alte lucruri exterioare. Apostolii n-au vorbit niciodată despre Născătoarea de Dumnezeu. Și dacă pe Hristos îl propovăduiesc "de pe acoperișuri", prin aceasta mărturisesc că El era (este) cunoscut de toți, iar învățătura Sa este adresată întregii lumi, în timp ce taina Născătoarei de Dumnezeu se descoperise înlăuntrul Bisericii, credincioșilor care primesc Cuvântul lui Dumnezeu și se străduiesc "spre cea mai înaltă cinstire a chemării lor către Dumnezeu, în Iisus Hristos" (cf. Filipeni 3, 14). Aceasta reprezintă nu numai obiectul credinței noastre, ci ceva mai mult: baza nădejzii noastre, rodul credinței ajunsă la maturitate prin Tradiție³.

Prin urmare să păstrăm tăcerea și să nu ne încumetăm a face precizări dogmatice cu privire la cinstirea cea mai presus de minte a Maicii Domnului. Să nu fim nemăsurați în cuvânt ca și gnosticii, care, în dorința lor de a spune mai mult decât s-ar fi convenit, mai mult decât ar fi putut înțelege mintea omului mărginit, au amestecat pleava ereziei lor cu grâul cel curat al Tradiției creștine.

Să ascultăm mai curând pe Sfântul Vasile cel Mare care precizează că ceea ce aparține Tradiției, ca "învățătura nedestăinuită și care nu se poate spune, păstrată de Părinții noștri în tăcere, este inaccesibilă oricărui curios fără modestie, fiindcă ei (Părinții) au fost înzestrați cu învățătura sănătoasă de a păstra sfințenia tainei prin tăcere. Și în adevăr, nu se cuvine a face cunoscut în scris o învățătură cu privire la aceste lucruri care nu trebuie să fie cunoscute de acei neintroduși în astfel de taine. În afară de aceasta, există și alte temeieri pentru tradiția nescrisă: prin studierea repetată a conținutului acestor învățături unii oameni, în virtutea obișnuinței ar putea pierde evlavia față de ele. Căci una este învățătura și alta este predica. Învățătura se păstrează în tăcere, predica (propovăduirea) se binevestește la arătare. Cunoscuta lipsă de claritate a unor expresii care se folosesc uneori de tradiție, este de asemenea un aspect al tăcerii, pentru a pătrunde mai greu sensul învățăturii, spre un mai mare folos al cititorilor" (*Despre Duhul Sfânt*, Cap. XXVII).

Dacă doctrina despre Născătoarea de Dumnezeu aparține Tradiției, atunci noi putem participa la acea venerație nemărginită pe care i-o acordă

---

³ Vezi V. Losski, în "**Jurnal moskovskoi Patriarhii**", nr. 1, 1968, pp. 65-73.

Biserica numai pe calea unei înalte trăiri personale și numai în Biserică. Iar măsura acestei comuniuni cu Biserica va fi măsura apartenenței noastre la Trupul lui Hristos. De aceea Biserica slujitoare, în cultul său divin, îi cere Maicii Domnului incomparabil mai des decât tuturor sfinților să se roage pentru fiii săi și pentru toți oamenii. Dacă fiecărui sfânt i se dedică o zi principală în anul bisericesc, pentru cinstire și laudă, Maica Domnului este lăudată în fiecare zi, deși are și câteva sărbători dedicate ei în mod deosebit. Apoi ei nu i se cere numai să se roage lui Hristos pentru noi, ci i se cer chiar ei înseși multe lucruri. Ei ne adresăm cu cereri ca acestea: "Mântuiește pe robii tăi de toate nevoile"; "Stăpână, ajută-ne, milostivindu-te spre noi"; "Aleargă Stăpână, Născătoare de Dumnezeu, și ne izbăvește pe noi de primejdii"; "Numai la tine nădăjduiesc și alerg sub acoperământul tău"; "Prea Sfântă Născătoare, în vremea vieții mele nu mă lăsa pe mine, ajutorului omenesc nu mă încredința, ci tu însăși mă apără și mă mântuiește". Neconținut se repetă refrenul: "Prea Sfântă Născătoare de Dumnezeu mântuiește-ne pre noi" (sosson immas). Niciodată nu i se spune însă: "Miluiește-ne pre noi" (elleisson immas) cum greșit s-a introdus în cărțile noastre de cult cu 35-40 de ani în urmă. Prin această expresie: "Miluiește-ne pre noi", adresată numai lui Dumnezeu, se afirmă credința că noi depindem întru totul de mila lui Dumnezeu. "Mântuiește-ne" adresat Maicii Domnului nu are sens de mântuire ca operă (obiectivă) înfăptuită de Hristos, ci de "scăpare" sau "izbăvire" din diferite greutăți, necazuri, primejdii, ispite, care însă au și ele o legătură cu mântuirea (vezi Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, București, 1978, p. 318).

Împreună cu rugăciunile sfinților (Apocalipsa 8, 4), rugăciunea Maicii Domnului către Dumnezeu și ajutorul ei către noi ce ne vine prin mijlocirea ei în lucrarea mântuirii și-a găsit o expresie simbolică în cultul Bisericii Ortodoxe, în folosirea frecventă a expresiei "acoperământul Maicii Domnului", acoperământ care este ținut de ea întins peste noi, spre apărarea noastră de toți vrăjmașii și de toate nevoile.

Maica Domnului e cugetată ca un acoperământ duhovnicesc, neîncetat întins peste lume și peste fiecare dintre noi în parte. Ea este nouă acoperământ prin rugăciunea ei neadormită. Rugăciunea ei ne păzește și ne ajută în lucrarea de mântuire, pentru că în rugăciune e lucrătoare puterea lui Dumnezeu. Acoperământul Născătoarei de Dumnezeu, susținut puternic prin rugăciunea ei, a însemnat și înseamnă mai multe lucruri pentru noi: ocrotirea, păzirea, apărarea, dar și sprijinirea noastră din partea ei în fața tuturor cumplitelor încercări și ispite prin care a trecut și trece neamul creștinesc și întreaga lume în general.

Să ne adresăm, deci, cât mai des Sfintei Fecioare Maria, care este prezentă peste tot, în Biserică și în lume, cu acea închinare sfântă și încărcată de binecuvântări: "Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvântată ești tu între femei." (Luca 1, 28).

NOTIUNEA DE SACRU ȘI SFÎNȚENIA CREȘTINĂ

Pr. lect. Gh. Petraru

Preliminarii

După dominația rațiunii secolului al XIX-lea, secol caracterizat mai ales prin direcțiile *istorică* și *pozitivistă* și eșuarea lamentabilă generată de catastrofismul începutului secolului al XX-lea, cultura a redescoperit profunzimea și ireductibilitatea spiritului uman la unilateralitate, deschizându-se larg spre totalitatea manifestării omului. Întoarcerea spre profunzimile existenței omului a coincis cu redescoperirea ființării acestuia în orizontul religiei, în dimensiunea sacralității. De fapt religia, cu dimensiunea sacră a existenței, a existat, există și va exista întotdeauna, dar un anumit mod de abordare a existenței a negat aceasta, rămânând în limitele unei rațiuni autonome. Prin aceasta s-a desființat relația omului cu Divinitatea, cauza și sensul existenței umane din punct de vedere religios. Aceasta a fost calea unui mod de filosofie, închisă exclusiv orizontului uman și relației acestuia cu ordinea fizică a existenței, culminând cu negarea oricărei transcendente. De aici dualismul existent în istorie până astăzi - filosofie-religie - care propulsează umanul în centrul existenței, justificată această acțiune prin măreția și creativitatea omului ce și riscă asumarea propriului destin prin demiurgia spiritului său, dar ignoră cealaltă dimensiune umană, a precarității, a suferinței, a mizeriei și morții din care omul vrea să iasă, să se salveze.

Conștiința umană lucidă sesizează această ambiguitate a existenței proprii și este pătrunsă de dorința irezistibilă de ancorare într-un temel real, autentic, adevărat, dar și de existența unei ispite din partea unor forțe întunecate, marginale, ce-l atrag pe om, distrugându-i o liniaritate a împlinirii proprii, determinându-l să-și asume unilateral condiția umană. Aceasta ține de constituția ființei sale, spirituală și materială, unică și inefabilă, care, convergând spre un centru ontologic, valorizează și ambianța, orizontul existenței sale, transfigurând-o într-o frumusețe și lumină. Prin aceasta se reface unitatea existenței în diversitatea ei, unitate dată de centrul existenței - Dumnezeu. Deci omul nu este totul. Dincolo de sine există Altcineva, Creator și Susținător al ordinii lumii, concepție proprie

oricărei gândiri primordiale, inclusiv a celei teologice creștine. Este o intuiție fundamentală a spiritului, o comunicare inerentă structurii intime a ființei, în totalitatea ei, de care trebuie să țină seama orice demers cognitiv. Aceasta pentru că "prin constituția sa fundamentală, omul e deschidere asupra ființei pure și simple... Omul este spirit, adică el își trăiește viața într-o constantă autodepășire de sine spre Absolut, într-o deschidere spre Dumnezeu... El e om numai pentru că el este deja totdeauna pe căile lui Dumnezeu... El e întotdeauna deschiderea infinită a finitului asupra lui Dumnezeu"¹. Orice incursiune în memoria arhaică a omenirii, păstrată în conștiința comunității, orice text considerat sacru dă mărturie despre o existență, dincolo de realitatea naturii și a omului, identificată cu Creatorul. Viața umană era concepută în funcție de aceasta, iar sensul ei este participarea la acest mod divin de existență, teocentric.

Cu cât ne apropiem de vremea noastră însă, omul, aprofundând sinea sa, cercetând și identificând propria sa existență, s-a închis într-un orizont îngust, limitat la sine, antropocentric. Cunoscându-se pe sine mai profund, firesc, ar fi trebuit să se deschidă și mai intens într-un act de recunoștință și glorificare, spre Cel prin Care el există, față de Cel căruia el Îi datorează viața, ființa sa. Cu toate acestea, "antropologia modernă nu mai urmează tradiția creștină în definirea unicității în mod explicit în termenii lui Dumnezeu: mai degrabă ea definește unicitatea prin reflecție asupra rolului umanității în natură și, în mod specific, prin compararea existenței umane cu cea a animalelor superioare... O ființă umană este o imagine a macrocosmosului prin faptul că conține toate straturile realității"².

Modul egoist de existență, centrat pe antropologic și închis față de totalitatea și plenitudinea existenței, devine totuși sufocant și însăși structura eului, racordat prin fibrele sale cele mai intime și esențiale la transcendență, își revendică o funcționare, o ființare firească, normală, care în cele din urmă sparge zidul ce o închide spre a ieși, a ajunge la adevăr. De aceea putem spune că "există o originară și cel puțin implicită referință a ființelor umane la Dumnezeu, care e legată de deschiderea structurală a formei lor de viață spre lume"³.

Redescoperirea sacrului, a universului religios în care ființează omul, constituie tocmai regăsirea de sine a acestuia și plasarea lui într-o existență autentică, reală, în dialog cu Dumnezeu. Aceasta este valabil, la nivel

---

¹ Karl Rahner, *L'homme à l'écoute du Verbe*, Fondements d'une philosophie de la religion, Traduction et édition comparée par Joseph Hofbeck, Mame, 1968, p. 124-125.

² Wolfhart Pannenberg, *Anthropology in Theological Perspective*, translated by Mathew J.O. Connell, The Westminster Press, Philadelphia, 1985, p. 27.

³ *Ibidem*, p. 233.

conceptual, atât pentru omul în genere cât și pentru omul credincios. Dar de aici încep divergențele, pentru că pentru unii dimensiunea religioasă se reduce tot la un orizont imanent al relațiilor interumane, închis în sine, valorizat de conștiința umană ce-și regăsește profunzimea ei interioară, iar pentru alții sacrul implică transcendența divină, absolută, pe de o parte, și pe omul finit în dialog cu Absolutul, pe de altă parte, așa cum îl concepe dintotdeauna religia, teologia, care și ea de multe ori însă a înțeles sacrul ca o fugă de creat, deci ca un dualism care sfâșie ordinea existenței. Totuși, la acest nivel de concepere a sacrului, nu se neagă transcendența întemeietoare, așa cum se neagă de cei care concep creatul, lumea, ca sacră prin ea însăși"⁴.

De aceea în abordarea subiectului anunțat vom analiza conceptul de sacru atât în prima perspectivă, deci așa cum e conceput sacrul în cultura actuală, cât și în cea de-a doua perspectivă, a teologiei, a religiei revelate, a creștinismului.

I. Sacrul din perspectiva culturii

De la început trebuie precizat că sacrul din perspectiva culturii are o sferă mult mai extinsă decât noțiunea și experiența sfințeniei creștine⁵, pentru că sacrul, dimensiunea sacralității, nu implică în mod necesar relația omului cu Divinitatea ca transcendență absolută.

Din punctul de vedere al teologiei creștine, panoplia manifestărilor de tip religios, o religiozitate concepută ca "o atitudine de respect și de atracție pentru ceea ce este invizibil"⁶, reprezintă după căderea omului în starea de păcătoșenie și moarte, o relansare spirituală spre originea luminoasă primordială, un început de regăsire a identității sale autentice, o redescoperire a sensului existenței legate de un temei real, absolut, chiar dacă acesta era conceput ca unul transcendent, sau era o valorizare a ceva din ordinea creației, un obiect sacru care avea o semnificație - alta decât cea obișnuită. S-a produs în conștiința umană o ruptură: conștientizarea faptului că omul aparține și unei alte lumi decât cea obișnuită, în care, satisfăcându-și anumite trebuințe, își trăiește viața. De fapt acest proces reprezintă o autorevelare a eului care, tainic, își revendica un statut ontologic plenar, adică o experiență a Celui cu totul Altul, Căruia îi datorează existența, viața, chiar dacă dimensiunea alterității sacre era ceva impersonal.

---

⁴ François Brune, **Pour que l'homme devienne Dieu**, YMCA Press, Paris, p. 562.

⁵ Ovidiu Drâmba, **Istoria culturii și civilizației**, vol. I, București, 1984, p. 6.

⁶ Vladimir Grigorieff, **Religions du monde entire**, Marabout, Allier, Belgique, 1989, p. 6.

Trăind în orizontul unei lumi finite omul caută infinitul, impunându-și o ierarhie a valorilor, deasupra căreia tronează valoarea sacrului, aceasta ca o redeșteptare în el a unui apel irezistibil și tainic din partea Absolutului care în structura profundă a omului își are imprimată propria pecete. Omul este prin aceasta o ființă legată de Absolut, el este o ființă religioasă, pe lângă ceea ce este specific existenței sale. "Homo faber a fost totodată homo ludens, sapiens, și religiosus"⁷, pentru că omul s-a comportat întotdeauna ca o ființă care a manifestat prin felurite acte recunoștință pentru existența sa, pentru roadele activității sale, pe care nu le-a legat doar de sine, ci le-a inserat "într-un context mai larg, cosmic, chiar transcendent, infinit. El a făcut o distincție între ceea ce este normal, conceptualizat de gândirea filosofică, și ceea ce ține de un alt nivel al existenței, gândit ca **sacru**. În acest mod dualist a conceput gândirea filosofică contemporană, fenomenologia mai ales, fenomenul religios, care nu este inventat și nu a apărut în istorie pe o anumită treaptă de civilizație, ci ține de însăși structura omului, pentru că "orice experiență trăită a lui Dumnezeu e fără îndoială originală, prin aceea că ea are pe Dumnezeu ca autor"⁸. Fenomenul religios este explicat prin opoziția dintre sacru și viața religioasă, pe de o parte, profan și viața secularizată, pe de altă parte⁹. Sacrul constituie un element în structura conștiinței¹⁰ și este legat totdeauna de o cantitate de "sacralitate"¹¹, adică de fapte, evenimente, obiecte sacre și venerate, simboluri, cosmologii, persoane consacrate, animale, plante, locuri considerate sacre, fiecare din acestea abordate ca revelații ale divinului, a unor forțe paraumane, infinite, absolute, care întemeiază și susțin existența umană. De aceea sacrul este un centru al existenței și, dacă metafizica descoperă centrul în om, religia descoperă centrul în sacru, în afara omului, dincolo de om¹², sacrul semnificând subiectiv sentimentul religios prezent în om, iar obiectiv Ființa absolută. "Prin experiența sacrului spiritul uman a surprins diferența între ceea ce se relevă ca real, puternic, bogat, semnificativ și ceea ce este lipsit de aceste calități, adică fluxul haotic și

---

⁷ Mircea Eliade, **Istoria credințelor și a ideilor religioase**. I. De la epoca de piatră, la misterele de la Eleusi, București, 1981, p. 7; cf. Vasile Tonoiu, **Ontologii arhaice în actualitate**, București, 1989, p. 117-118.

⁸ G. van der Leeuw, **La religion dans son essence et ses manifestations. Phenomenologie de la religion**, Payot, Paris, 1970, p. 639.

⁹ Mircea Eliade, **Traité d'histoire des religions**, Payot, Paris, 1959, p. 15; cf. Adrian Marino, **Hermeneutica lui Mircea Eliade**, Cluj-Napoca, 1980, p. 180.

¹⁰ Mircea Eliade, **Istoria credințelor...**, p. 3.

¹¹ Idem, **Traité d'histoire des religions**, p. 15.

¹² Idem, **Drumul spre centru**, București, 1991, p. 130.

primejdios al lucrurilor, aparițiile și disparițiile lor fortuite și lipsite de sens"¹³. Sacrul este prin excelență adevărul, realul, autenticul, pe când profanul e prin definiție falsul, eronatul, nesemnificativul. De aceea sacrul are "valoarea și semnificația unui apriori epistemologic"¹⁴, fiind o categorie apriorică a rațiunii¹⁵, profunzimea și totalitatea spiritului uman cu ceea ce are el ultim, necondiționat, și care determină manifestări diverse în lumea fenomenală înregistrate în viața omenirii.

Sacrul (qados, aghios, sacer), impunându-se conștiinței și experienței umane întotdeauna ca o depășire a dimensiunii vieții morale, pionjează în sfera ființei, fiind el însuși Adevărul și Ființa care mijlocește omului accesul la adevăr și participarea la ființă¹⁶. El se impune conștiinței umane ca **Mysterium tremendum**, care provoacă în partenerul de dialog acea cutremurare ființială, acea zguduire profundă ce produce o teamă sacră în fața maiestății divine, însă, paradoxal, provoacă și o atracție irezistibilă ce produce bucurie, beatitudine, se crează acea fuziune care transcende particularul, plasându-l în sfera Absolutului, reintegrându-l în Totul ce unifică toate nivelurile realului. R. Otto numește divinitatea cu un termen generic, "**Numinosul**", amintind de acel "lucru în sine", **numenul** din filosofia kantiană, explicabil prin filiația germană a cercetătorului. Pentru Otto această categorie este ireductibilă, nu derivă din nimic altceva, din nici un sentiment uman, fiind un dat fundamental al spiritului nostru¹⁷. Însă actul prin care se înțelege sacrul este un act de iubire, iubirea umană care de fapt este un răspuns la valori deja afectiv percepute¹⁸, ce se pot exprima prin sintagma pascaliană: "Nu Te-aș căuta dacă nu Te-aș fi găsit".

Conchizând, după această succintă prezentare a ceea ce înseamnă și reprezintă sacrul pentru cultura omenirii și conștiința ei, se impun anumite precizări de care teologia ortodoxă trebuie să țină seama.

¹³ Idem, **La nostalgie des origines**, Paris, 1971, p. 8, la Adrian Marino, **op.cit.**, p. 155-156.

¹⁴ Adrian Marino, **op. cit.**, p. 151.

¹⁵ Rudolph Otto, **Le sacre**, Paris, 1929, p. 229.

¹⁶ Vasile Tonoiu, **op. cit.**, p. 316.

¹⁷ Jean Pierre Chevrolet, **Le sacré dans la philosophie de Max Scheller**, Freiburg, 1970, p. 22. Conținutul calitativ al numinosului prezintă, în toată istoria religiilor, armonie de contrast între, pe de o parte, "tremendum" care respinge și "fascinorum" care atrage și captivează. Sentimentul fascinantului constă într-o experiență trăită a "numinosului" misterios, aducând o fericire nespusă. "Fascinans" e legat de experiența unei mântuirii, putând satisface nevoile profunde ale sufletului uman: iubire, compasiune, milă, bunăvoință, p. 22.

¹⁸ **Ibidem**, p. 49.

1. Conștiința umană recunoaște existența unei realități transcendente întemeietoare și susținătoare a existenței omului și a lumii începând dintr-un "**illo tempore**", de când se constituie istoria reală, care reiterează, prin compromisul religios al omului sau al colectivității, arhetipurile, în alte cuvinte ceva din viața divinului, a Absolutului, în spațio-temporalitate.

2. "Homo religiosus" reprezintă o conceptualizare a unei realități profunde a spiritului uman, a omului care se deschide spre Divinitate, purtând în structura sa personală o scânteie, un reflex din măreția lui Dumnezeu, perfecționându-și propriul eu, și prin aceasta antrenând comunitatea și cosmosul spre o unitate luminoasă finală, penetrată de ordinea divină.

3. Sacrul și redescoperirea lui pe cale rațională, intelectuală, discursivă, filosofică, printr-o abordare și o interpretare realistă a miturilor - istorii, evenimente sacre - a simbolurilor religioase, a experiențelor mistice, a actelor cultice, a riturilor redau o dimensiune autentică a vieții umane, a ființării omului, în condițiile reale ale existenței sale plene, prin universul religios în relațiile cu Divinitatea.

4. Stabilite fiind acestea, realitatea existenței Divinității și a omului, ca ființă religioasă, a sacralului ca interferență a celor două planuri, divin și uman, în situația comunitar-cosmică a omului spre plenitudinea existenței, s-ar părea că este rezolvată situația existențială umană. Dar nu este așa, pentru că diversitatea umană, crezurile contradictorii, mai puțin convergente spre unitate, situațiile etno-culturale proprii complică lucrurile.

În primul rând redescoperirea sacralului nu implică pentru omul actual, pentru cultura secularizată, o opțiune religioasă, o trăire și o experiență spirituală, ci o trăire analitică într-un fel de arheologie a spiritului, ce traduce o preocupare ultimă, o experiență primordială și universală¹⁹. De altfel, paradoxal, demitologizarea și desacralizarea, în numele creștinismului, deci o rupere de Dumnezeu și o anulare a relației omului cu Cel ce este și fără de Care totul este neant (Psalmul 103, 30) este destinul umanității decăzute din mythos în logos, din cult în cultură, fără a reuși să recreeze unitatea lor²⁰. De aici solipsismul și nonsensul unei anumite zone a culturii contemporane, care exclude spiritul și dezumanizează condiția umană, care nu se poate împlini decât în intercomunicare, în comuniune, culminând în comuniunea cu Dumnezeu.

Apoi împărțirea exclusivistă sacru-profan nu poate traduce o convergență a omului, a eforturilor sale multiple, spre un sens unic superior,

¹⁹ Adrian Marino, **op. cit.**, p. 151.

²⁰ **Ibidem**, p. 157, 172; cf. Paul Tilich, **Théologie de la culture**, Denoel + Ganthier, Paris, 1972, p. 16. "Religia, ca preocupare ultimă, e substanța care dă sens culturii și cultura este totalitatea formelor prin care preocuparea fundamentală a religiei se poate exprima. Deci religia e substanța culturii și cultura e forma religiei", p. 53.

permanentizând ontologist două zone care de fapt se caută reciproc, creând astfel un dualism al existenței nerealist și distructiv. De fapt, "Creștinismul a desființat într-un anume sens granița dintre sacru și profan; dar aceasta întrucât a dat posibilitatea tuturor să devină sfinți... Deci dispariția acestei granițe nu înseamnă profanizare universală ci deschiderea posibilității tuturor pentru sfințire... (Levitic 19, 2)"²¹.

De asemenea, noțiunea sacrului nu implică realitatea personală, forma de existență spirituală, atât a Persoanei divine cât și a persoanei omului, care nu poate fi înțeleasă în afara Persoanei divine, Care a creat pe om după chipul Său (Facere 1, 27). De fapt Dumnezeu se află într-un dialog Eu-tu cu omul, El se revelează omului descoperindu-Și voia Sa, prin împlinirea căreia omul se desăvârșește în Dumnezeu. O relație se stabilește și poate exista doar între persoane care comunică reciproc și se cunosc una pe alta. Subiectului rațional uman Dumnezeu îi vorbește, adresându-i Cuvântul Său revelat, culminând cu Întruparea celei de-a doua persoane treimice, Fiul, spre a-l copleși de slava Sa, împlinind astfel tensiunea teomorfă, deiformă, a omului. "Nici nu ne-ar putea adresa cuvinte un "dumnezeu" care n-ar fi persoană, ci o esență inconștientă"²². Categoria sacrului, trebuie adusă la nivelul relației personale, fără de care nu poate exista o experiență spirituală autentică, ci ne-am afla în fața unor puteri misterioase care ne-ar copleși prin influența lor implacabilă, răpindu-ne astfel și libertatea personală. Experiența sacrului este o experiență a lui Dumnezeu, Care se deschide, se oferă omului în iubire, afectând întreaga ființă a omului ca persoană, atât intelect cât și sentiment și voință. Aspectele abisale ale umanului își au consistența doar în persoana deschisă spre relație cu Absolutul, cu Cosmosul, cu omul²³.

În fine un punct de vedere fundamental din care trebuie abordat sacrul este cel al adevărului, adică discernământul între adevăr și fals, având în

---

²¹ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, **Teologia Dogmatică Ortodoxă**, vol. I, București, 1978, p. 260; cf. Adrian Marino, **op. cit.**, p. 150-161.

²² Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, **Chipul nemuritor al lui Dumnezeu**, Craiova, 1987, p. 111.

²³ Walter Vogels, **Cain: l'être humain qui devient un non personne** (Geneza 4, 1-15), în "Nouvelle Revue theologique", 114/nr. 3, mai-juin 1992, p. 338...; cf. John B. Cobb, David Ray Griffin, **Process Theology, An Introductory Exposition**, The Westminster Press, Philadelphia, 1976. "Filosofia procesuală are afinități cu budismul în negarea substanței... Whitehead și budistii neagă existența eului. Aici se aseamănă existențialiștilor dar merg mai departe. Heidegger de exemplu gândește o existență umană singulară sau Dasein de la naștere la moarte. Astfel, persoana ca Dasein are o existență ca entitate unitară. Atât Whitehead cât și budismul susțin că acest Dasein este numai un fir al experiențelor în fluxul total al experiențelor", p. 138.

vedere cele trei planuri existențiale: al divinului, al umanului, al demonicului și, implicit, cele trei energii care se confruntă în om: divină, umană și demonică²⁴. Experiența sacră trebuie să fie adevărată, cu alte cuvinte să fie o experiență a Dumnezeuului adevărat, și nu una ce angajează zonele abisale ale spiritului uman sau una demonică. Echidistanța cercetătorului fenomenelor religioase față de manifestări spirituale specifice multiplelor zone culturale ale lumii, atât de diferite una de alta, și refuzul său de a se pronunța pentru adevărul uneia sau alteia, nu înseamnă că nu există în lumea noastră un spațiu unde în condițiile limitei umane să nu aibă loc o experiență veritabilă, o comuniune reală cu Dumnezeu. Fiecare mare religie pretinde că ea deține adevărul, și aceasta în virtutea unei deschideri structurale a omului spre Divinitate²⁵, dar din punctul de vedere creștin în general, și ortodox în special, nu putem aborda problema aceasta decât referindu-ne la Hristos, Dumnezeu adevărat și om adevărat, Revelația absolută realizată în istorie (Evrei 1, 1)²⁶ și Care, prin trupul Său tainic, Biserica, ne atrage pe toți la existența deiformă spre a fi părtași dumnezeieștii firi (II Petru 1, 4).

II. Sfîntenia creștină

Nu putem aborda problema sfînteniei creștine fără a menționa și caracterul sfînteniei Vechiului Testament care este "călăuză spre Hristos" (Galateni 3, 24). Cuvîntul ebraic **qados** semnifică consacrare, separare de profan și un transfer în sfera divinului, spre întîlnirea cu Dumnezeu,

---

²⁴ Paul Evdokimov, **Sacrement de l'amour**, Editions de l'Epi, Paris, 1962, p. 74. Autonomia umană "încapsulează" omul închis asupra lui însuși... Eteronomia e voință demonică, străină omului. Theonomia nu e o simplă dependență sau supunere, ci sinergism, prietenie (Ioan 15, 14-15).

²⁵ Max Thurian, **Tradition et renouveau dans l'Esprit**, Taizé, 1977. "Fie prin fragmente din Revelație, ca iudaismul mai ales, ca Islamul de asemenea, fie printr-o iluminare din Evanghelie ca hinduismul, unele religii sunt cu adevărat atinse în mod explicit de adevărul lui Hristos. Altele, prin dorința lor adevărată după un bun Dumnezeu, prin disciplina rugăciunii lor, prin cultul lor de adorare, manifestă implicit că Creatorul și Domnul lumii este tainic în lucrare. Sensul acestor scînteii risipite de adevăr ne scapă, dar acolo unde ele izbuenesc nu putem decât să dăm slavă focului Duhului Sfînt. Atitudinea Bisericii față de toate religiile, ca și față de ea însăși, trebuie să fie aceea de a face să se deschidă spre unitatea Trupului lui Hristos tot ceea ce Duhul Sfînt a început și, mai mult sau mai puțin, a dezvoltat ici și colo și de a exorciza orice tendință spre idolatrie", p. 13.

²⁶ William C. Plancher, **A History of Christian Theology**, An Introduction, The Westminster Press, Philadelphia, 1983, p. 30.

singurul Sfânt, o întâlnire în istorie, în timp, cu **Cel ce este** și Căruia Îi aparține comunitatea lui Israel, chemată la sfințenie²⁷. Creștinismul, prin întruparea Logosului, Care plinește Revelația Vechiului Testament, deschide cu adevărat cale spre sfințenie, oferind modelul și puterea lui Hristos, care este viața și sfințirea oamenilor. Unind în Sine firile divină și umană, Hristos a sfințit, a îndumnezeit firea Sa umană, temei al sfințirii, prin harul Sfântului Duh, a tuturor celor ce crezând în El se fac, prin Tainele Bisericii, membre ale Trupului Său tainic. În creștinism sfințenia nu e atributul unui mister impersonal, ci atributul transcendenței ca persoană, și exprimă calitatea lui Dumnezeu de a fi absolut sfânt, pe de o parte, și calitatea ființelor umane de a se sfinți prin participarea la sfințenia lui Dumnezeu, pe de altă parte²⁸. Izvorul sfințeniei este Dumnezeu, sfințenia în Sine, iar relația omului cu Dumnezeu, prin cunoaștere și iubire, reprezintă participarea omului, participare integrată, angajând aspectele majore ale persoanei - intelect, voință, afectivitate - în comuniunea semenilor la viața lui Dumnezeu²⁹.

Sfințenia umană este așadar, pe de o parte, un dar al lui Dumnezeu care se poate realiza în anumite condiții, iar pe de altă parte ea este o tensiune spre plenitudinea proprie, persoana umană fiind capabilă prin harul lui Dumnezeu de această supremă împlinire de sine, sensul vieții creștine fiind de altfel sfințenia. Sfințenia este de aceea posibilă, și ea înseamnă deplina comuniune a omului cu Dumnezeu, realizată prin dăruirea omului către El în iubire. În Ortodoxie sfințenia înseamnă de fapt îndumnezeirea omului prin harul divin, suprema realizare, împlinire a umanului în Dumnezeu. Sfințenia este accesibilă oamenilor pentru că creștinismul, prin întruparea lui Hristos, a unit cerescul cu pământescul, a apropiat cele două planuri de existență, creația fiind proiectată spre o finalitate divină.

Există așadar un cadru formal - am putea spune - al sfințeniei creștine, cunoscut din revelația dumnezeiască, culminând cu întruparea lui Hristos și revărsarea în umanitate a harului Sfântului Duh, care menține identitatea atât a lui Dumnezeu cât și a omului, o poziție medie între "mistica identității și

---

²⁷ **Dictionaire encyclopedique de la Bible**, Brepols, 1987. Art. Sacré, Sainteté, p. 1145-1148.

²⁸ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, **Teologia dogmatică ortodoxă**, vol. I, p. 256-257; idem, **Sfințenia în Ortodoxie**, în "Ortodoxia", XXXII(1980), nr. 1, p. 35; Pr. prof. Dumitru Radu, **Noțiunea de sfințenie și formele de exprimare ale cinstirii sfinților**, în *Îndrumări misionare*, București, 1986, p. 761.

²⁹ Jean Mouroux, *L'Expérience chretienne*, Aubier, Paris, 1954, p. 25.

separația ireductibilă dintre om și Dumnezeu"³⁰. Acesta este dat de existența lui Dumnezeu, Treimea de Persoane, temei al spiritualității creștine³¹, care oferă oricărei persoane umane ce se deschide spre Dumnezeu dialogul etern cu El, spre viață și cunoaștere plenare.

Apoi sfințenia creștină este o relație de iubire cu Mielul lui Dumnezeu. Cuvântul întrupat, Care în ipostasul veșnic Și-a asumat umanitatea limitată, spre a o face părtașă slavei dumnezeiești și îndumnezeirii, cuprinzându-ne pe toți în El - ființial și existențial³² - în mod obiectiv. În realitate, Hristos a săvârșit sfințirea noastră, dar depinde de fiecare dintre noi ca în relația personală cu Hristos să dobândim roadele acestei sfințiri. De aceea în creștinism nu se poate concepe și nu poate exista sfințenie fără Iisus Hristos, "Calea, Adevărul și Viața" (Ioan 14, 6), orice unire cu Dumnezeu realizându-se prin Hristos în Duhul Sfânt, și de aceea o bază hristologică și pnevmatologică este structurală pentru sfințirea omului³³.

Împlinirea în viața omului a cuvântului lui Hristos din Evanghelie, a poruncilor Sale, este unica posibilitate de sfințire, pentru că "în poruncă este ascuns Însuși Domnul și cei ce Îl caută pe El Îl găsesc pe măsura împlinirii lor"³⁴.

Pe Hristos însă Îl aflăm în Biserica Sa, prelungire peste veacuri a Întrupării, împărtășindu-Se creștinilor prin Sfintele Taine, Botezul și Mirungerea, culminând cu Euharistia, Trupul și Sângele Său. "Prin mijlocirea acestor Sfinte Taine Hristos vine la noi, Își face sălaș în sufletul nostru, Se face una cu el, și-l trezește la viață nouă; odată ajuns în sufletul nostru, Hristos sugrumă păcatul din noi, ne dă din însăși viața Sa și din propria desăvârșire"³⁵.

³⁰ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, **Teologia morală ortodoxă**, vol. III, **Spiritualitatea ortodoxă**, București, 1981, p. 14.

³¹ Georg Koepgen, **Die Gnosis des Christentums**, Salzburg, 1939, la Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, **op. cit.**, p. 29-38.

³² Pr. lector Dumitru Gh. Radu, **Caracterul eclesiologic al Sfintelor Taine și problema intercomuniunii**, în "Ortodoxia", XX (1978), nr. 1-2, p. 35.

³³ John Meyendorf, **St. Gregoire Palamas et la mystique orthodoxe**, Seuil, Paris, 1959, p. 128-129, 174; cf. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, **op. cit.**, p. 38-49.

³⁴ Marcu Ascetul, **Despre legea duhovnicească**, 190 în **Filocalia**, vol. I, trad. Pr. Dumitru Stăniloae, Sibiu, 1946, p. 247; cf. Sf. Maxim Mărturisitorul, **Ambigua**. Ființa virtuții din fiecare este Cuvântul cel unic al lui Dumnezeu, căci ființa tuturor virtuților este Însuși Domnul nostru Iisus Hristos, în col. P.S.B. nr. 80, trad. de Pr. prof. Dumitru Stăniloae, București, 1983, p. 85; cf. Jean Mouroux, **op. cit.**, p. 127.

³⁵ Nicolae Cabasila, **Despre viața în Hristos**. Studiu introductiv și traducere din limba greacă de Pr. prof. dr. Teodor Bodogae, București, 1989, p. 146.

Astfel, sfințenia creștină are o bază eclesial-sacramentală definitorie și intrinsecă, aceasta fiind unicul mod pentru creștin de a se realiza în istorie, istoria identificându-se cu însăși Biserica lui Hristos în condiția actuală a lumii. De aceea sfințenia creștină are dincolo de un sens moral intrinsec, un sens ontologic³⁶ profund, ancorat în misterul teandric, în misterul Persoanelor divine, Care cheamă abisul uman la cunoaștere și viață.

În sens creștin, starea de sfințenie prin harul lui Dumnezeu reprezintă o restaurare în Hristos a firii căzute și o recuperare a dimensiunii chipului lui Dumnezeu în om și o ascensiune infinită spre asemănarea cu Dumnezeu în har. Sfințenia reprezintă acea bogăție a darurilor divine care din abundența lor se revarsă, rodind în umanitate, unde reflectă frumusețea divină. De aceea și scara sfințeniei pentru omenire este extinsă, bogată și suplă, fiecare trăitor în Hristos bucurându-se de o față a sfințeniei infinite, bunătate, iubire, spirit de jertfă, înțelepciune, taumaturgie, profecție... (I Corinteni 12). Viața în Hristos presupune astfel o paletă variată, diversă, de virtuți care converg spre o transparență a firii umane penetrate de harul divin, într-o ascensiune ce antrenează interioritatea spre unirea tainică și negrăită cu Însuși Dumnezeu, unire harică, inefabilă, fără de sfârșit. De aceea trebuie să privim sfințenia nu numai după caracterul ei obiectiv ci și în subiectivitatea ei, de altfel sfințenia fiind legată de persoană. Sfințenia caracterizează o persoană care este sfântă prin relația cu Dumnezeu, Ființa sfințeniei și Sfințenia însăși. De aceea și sfințenia este realizarea cea mai proprie a umanului, plinirea umană integrală, "un proces de nesfârșită umanizare creștină prin îndumnezeire, ce se realizează în relațiile dintre oameni și Dumnezeu, dintre oamenii înșiși și dintre ei și cosmosul întreg"³⁷.

Sfințenia e o relație a persoanei umane cu Persoanele divine, cu Treimea de Persoane, o relație ce devine tot mai strânsă, mai intimă și mai luminoasă prin ieșirea omului din sinea sa limitată, prin purificare, iluminare și culminând cu unirea îndumnezeitoare - treptele clasice ale spiritualității ortodoxe³⁸. Trăitorii pe culmile spiritualității ortodoxe au ajuns la vederea luminii necreate a lui Dumnezeu, energia Sa veșnică, prin exercitarea virtuților prin care omul se dezgolește de limita sa egoistă fiind pătruns de

---

³⁶ Paul Evdokimov, **L'Orthodoxie**, Dwlachaus et Hiestlé, Nendrâtel, 1965, p. 201; cf. Bregolles en Manges, 1977, "Spiritualitatea noastră (creștină n.n.) nu este morală ci ontologică; de la catharsis-ul moral se ridică la catharsis-ul ontologic, la transfigurarea naturii", p. 58.

³⁷ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, **Teologia Dogmatică ortodoxă**, vol. I, p. 275.

³⁸ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, **Teologia morală ortodoxă**, vol. III, **Spiritualitatea ortodoxă**, p. 50-54.

harul divin în "comuniune cu Dumnezeu Cel personal, Care face experiența luminii Sale inexprimabilă în limbaj uman"³⁹.

Sfințenia este o stare paradoxală pentru că fiind realizarea deplină a umanului de fapt înseamnă golirea acestuia de sine și plinirea lui de către Dumnezeu. Împlinirea umană este astfel exocentrică, adică dincolo de sine, și cu cât o persoană realizează o comuniune mai reală, mai bogată, cu Dumnezeu, cu atât mai mult acea persoană se smerește pe sine, punând ceea ce a obținut nu pe seama sa, ci a lui Dumnezeu. De fapt, literatura ascetică ne lămurește cel mai bine în această privință, marii trăitori ai vieții în Hristos ne semnificând nimic în ei înșiși și pentru ei înșiși, ci totul pentru ei fiind Hristos Dumnezeu și slava Sa. Se luminează astfel ceva din taina inefabilă a persoanei umane, care există în măsura în care Altul își face loc în ea, prin iubire, în dăruire jertfelnică.

Sfințenia umană este lucrarea tainică a lui Dumnezeu, Care se revelează și împlinește unirea tainică a omului și a cosmosului întreg cu El, ca "Dumnezeu să fie toate în toți" (I Corinteni 15, 28) prin Hristos, în Duhul Sfânt, în viața sacramentală și cultică a Bisericii, prin unificarea celor divizate de păcat și moarte și prin unitatea harică dintre Creator și creația Sa⁴⁰. Și aceasta are loc atât prin lucrarea dumnezeiască ce se manifestă tot mai pregnant în lume, cât și prin tensiunea acesteia din urmă spre adevărul suprem, revelându-și structura penetrată de divin și valoarea teofanică. De la sfințenia persoanei, în condițiile ascetico-spirituale tradiționale, lumea de astăzi, în freământul ei clocotitor, caută și experimentează sfințenia în relația cu aproapele, ameliorându-i condițiile de viață sau ajutându-l în redescoperirea demnității umane pierdute într-o lume alienată și secularizată de civilizația care uneori s-a îndepărtat de Dumnezeu. "Se pare că o nouă spiritualitate iese la iveală. Ea aspiră să nu abandoneze lumea răului ci să facă a țîșni în ea spiritul inerent creaturii. Dragostea pentru Dumnezeu se umanizează, devine dragoste a oricărei creaturi în Dumnezeu. «Totul este har» căci Dumnezeu S-a aplecat asupra umanului și l-a dus în abisul Treimii"⁴¹. Umanitatea își descoperă vocația ei ultimă și supremă de a fi comuniune a

---

³⁹ Vladimir Lossky, **The Vision of God**, translated by Ashleigh Monhouse, The Faith press, Bedfordshire, 1973, p. 119.

⁴⁰ Wolfart Pannenberg, **op. cit.**, p. 531, Cele cinci faze ale unificării în har dintre Creator și creatură de care vorbește Sf. Maxim Mărturisitorul: 1. separarea dintre bărbat și femeie, 2. dintre paradis și starea actuală a lumii, 3. dintre cer și pământ, 4. dintre idee și realitate, 5. între Creator și creatură. Cf. Lars Thunberg, **Microcosm and Mediator**. The Theological Anthropology of Maximus de Confessor Lung, 1965, p. 398-440. Hans Urs von Balthasar, **Liturgie cosmique. Maxim le Confesseur**, trad. d'Allemagne par L. Lhaumet et H.A. Prentout, Aubier, Paris, 1947, p. 206-207.

⁴¹ Paul Evdmokimov, **Sacrement de l'amour**, p. 126.

sfinților, străduindu-se a salva creația și a o oferi ca răspuns la darul lui Dumnezeu - viața - existență care se manifestă în plinătatea sa ontologică în sfințenie, spre îndumnezeirea prin Hristos, Fiul lui Dumnezeu, la care sunt chemați toți oamenii.

Conchizând la acest sintetic excurs, demers în problematica sacrului și a sfințeniei, putem spune că această dimensiune a existenței umane se autoimpune imperios conștiinței și vieții noastre, pentru că ea reprezintă de fapt nu doar o parte a ființei noastre ci identitatea ei profundă, experiată personal și tainic, sau transmisă în texte sacre și în rituri sacre, prin care se realizează relația cu temeiul transcendent a tot ceea ce există în relația omului, a lumii întregi, cu Divinitatea. Redescoperirea sacrului putem spune că reprezintă pentru omul modern, ispitit de secularism, suportarea efectului de bumerang, cu sau împotriva voinței sale, pentru că nu te poți lipsi de ceea ce ești tu însuși, de ceea ce te definește integral, de relația cu Dumnezeu respinsă de multe ori în numele unei autonomii iluzorii, a unei libertăți rănite și fals înțelese, prin implicarea Divinității în existența umană. De aceea putem identifica acest proces de redescoperire a sacrului⁴² cu permanenta lucrare divină de revelare în creație și de atragere a acesteia din urmă în lumina și strălucirea harului divin, ca o permanentă și imperioasă chemare a lui Dumnezeu adresată omului și lumii, spre unitatea acesteia în Dumnezeu, prin viețuirea ei deiformă. În acest sens putem afirma clar că elementele arhaice, denumite astfel de cercetătorii istoriei religiilor, ce se regăsesc chiar în starea lor genuină în diferite zone etno-culturale contemporane, nu reprezintă doar fenomene exotice într-un univers uman ce se deplasează spre o zonă nesemnificativă și ternă, lipsită de entuziasmul și bucuria viețuirii, într-un mecanism rece, lucid și exact, ci constituie manifestări integrale care, prin experiența lor înglobantă, reiterează misterul original și mențin relația deplină cu Divinitatea întemeietoare, anticipând relația deplină cu Dumnezeu cel adevărat, revelat în Hristos.

Astfel, textele sacre ale omenirii și experiența religioasă a acesteia din punct de vedere ortodox, autentic creștin, nu reprezintă și nu pot reprezenta doar o descoperire arheologică a spiritului uman, consemnată de o cercetare umană rece și neangajantă, ci sunt tot atâtea reflexe luminoase, tot atâtea străluciri ce licăresc în orice zonă geografică a lumii, care se pot subsuma aceluși concept clasic de "**praeparatio evangelica**", în virtutea căruia orice experiență religioasă umană pură e o treaptă ce converge spre teofania totală, integrală, Hristos - Cuvântul lui Dumnezeu. Spiritul uman finit e în permanentă căutare a Spiritului absolut, întru care își află temeiul, armonia

---

⁴² Gilles Kepel, **Dumnezeu Își ia revanșa. Creștini, evrei și musulmani recuceresc lumea**, traducere din limba franceză de Rodica Maria Valter și Radu Valter, Editura Artemis, București, 1994, p. 222-223.

și împlinirea, și de aceea dimensiunea sacrului nu poate fi și nu este de fapt doar un capitol de cultură și un aspect al civilizației umane, ci o caracteristică esențială a ceea ce denumim generic "humanitas perennis", în dialog, în relație cu Dumnezeu, cu Absolutul.

Dimensiunea sacralității implică de aceea, în mod necesar, pentru o conștiință religioasă autentică, o experiență spirituală personală sau comunitară. Am putea spune că din acest punct începe de fapt o schimbare, o trecere de la literă la duh, esențială și **sine qua non**, solidară de altfel cu exigența oricărei cercetări, aceea că nu se poate aborda și înțelege obiectul cunoașterii decât printr-o plonjare în el, o identificare și o transpunere în ceea ce se caută a se înțelege.

Sfințenia creștină este exemplul cel mai concludent al acestei exigențe și aceasta pentru că sfințenia nu este o vorbire rece despre anumite realități cu care se confundă omul, creștinul, ci ea reprezintă și constituie tocmai experiența inefabilă a transpunerii în viață a Evangheliei, a cuvântului rostit de Hristos și aflat în Biserica Sa, unde credinciosul întâlnește pe Cel care a rostit cuvântul, pe Dumnezeu, Fiul întrupat în timp și istorie, în mod sacramental în viața liturgică a Bisericii.

De aceea sfințenia este valoarea supremă a creștinismului, iar idealul și realizarea sfințeniei reprezintă deplina împlinire de sine a omului "statura bărbatului desăvârșit" (Efeseni 4, 13). Starea de sfințenie creștină constituie deschiderea plenară a omului spre Dumnezeu și lucrarea desăvârșită a harului divin în persoana umană, care devine totodată și un om deplin disponibil pentru altul, pentru semenii (Matei 25, 40). Ea înseamnă forța iubirii transfiguratoare ce imprimă chipului, feței umane, bucuria comuniunii, a entuziasmului trăirii în lumina lui Dumnezeu. Astfel, dacă sacrul, așa cum este receptat de către conștiința umană astăzi, reprezintă o incursiune în istoria spirituală a omenirii, un demers rațional, cognitiv spre o mai deplină cunoaștere a omului, a vieții sale, sfințenia creștină înseamnă o reală participare a omului la viața lui Dumnezeu, o împărtășire de energie divină mântuitoare, o relație vie, simțită, luminoasă cu izvorul vieții (Ioan 15, 4), cu Însuși Dumnezeu, cu Treimea de Persoane divine, creatoarea și mântuitoarea lumii. Dacă sacrul înseamnă a vorbi despre Dumnezeu, sfințenia creștină înseamnă a lucra spre a fi în Dumnezeu și a trăi prin și în Dumnezeu (Galateni 2, 20).

TRĂIREA AUTENTICĂ A CREDINȚEI ÎN VIZIUNEA BIBLICĂ

Pr. prof. dr. *Petre Semen*

Prin intermediul cultului său, Biserica ortodoxă a celebrat și în același timp a propagat adevărurile fundamentale ale credinței, într-o interacțiune complexă de cuvinte, muzică și acte ceremoniale investite cu semnificație simbolică și eficacitate practică¹. Pentru preoți și credincioși, cultul divin a fost dintotdeauna o reală mărturisire a credinței, o întâlnire profund personală, ca de altfel și comunitară, cu Dumnezeu Cel revelat². Fără îndoială că ceremonialul religios în general a avut, și are încă, valoarea sa incontestabilă în Biserică, în special Sfânta Liturghie, care de fapt actualizează credința în viață și contribuie la sfințirea și implicit la reînnoirea acesteia, dar nu este chiar tot ceea ce are ortodoxia. Acum, la sfârșitul mileniului doi și în zorii celui de-al treilea, cu toate influențele crizei economice, morale și religioase, la nivel național, planetar chiar, anumite valori se impun a fi mai stăruitor apărute.

Pe deplin consecventă principiilor sale de toleranță, izvorâte din punerea în practică a poruncii divine de a iubi pe tot omul, ortodoxia de astăzi și de la noi riscă, acum, după colapsul comunismului, când oameni și idei circulă nestingherit, să rămână o minoritate în propriul său teritoriu, un fel de diaspora la ea acasă. În mediul rural mai puțin, dar în cel urban în special, prozelitismul sectar, ca de altfel și cel al diverselor religii păgâne orientale, face ravagii printre cei declarați oficial ortodocși iar în practică indiferenți religios. Din nefericire, în persistenta criză economică care dezorientează mulți oameni, indiferent de confesiune, printre unii credincioși ortodocși, nu prea preocupați de aprofundarea adevărurilor de credință și nici prea angajați în punerea în practică a principiilor evanghelice

---

¹ Alkiviadis C. Calivas, **Some Reflections on Liturgical Renewal and Reform**, conferință ținută la a IV-a Conferință Internațională a Facultăților de Teologie Ortodoxă, 12-17 august, 1996. București, p. 1 (text dactilografiat).

² **Idem**, p. 1.

propovăduite de Biserică, apare uneori întrebarea dacă credința creștină poate să mai ofere ceva care să-i satisfacă omului nevoile de moment, din ce în ce mai acute pentru un mare procentaj al populației. Din păcate, se pare că ceea ce s-a păstrat ca un tezaur de mare preț în vremea comunismului nu-i mai aduce omului greu încercat de viață nici o fericire și nu-i mai oferă soluții la problemele din ce în ce mai insurmontabile ale cotidianului. Ba mai mult, omul de astăzi, deși credincios declarat se pare că nu-și mai găsește nici liniștea sau pacea inimii cea atât de mult râvnită de creștinii primelor veacuri, foarte bine ilustrată în memoriile părinților pustiei egiptene și sinaitice, și nu mai are nici certitudinea mântuirii sufletului în propria-i Biserică. Din prea multele încercări la care a fost supusă Biserica în anii dictaturii comuniste ea n-a ieșit prea puternică. De aceea, pentru moment, nici nu poate face prea multe pentru fiii săi. Avem în vedere desigur aspectul caritativ, care presupune niște mijloace materiale. Este însă pe deplin conștientă de adevărurile transmise prin Sfintele Evanghelii, care arată că Domnul Hristos l-a vindecat adesea pe om în totalitatea sa, adică trup și suflet, "propovăduind Evanghelia împărăției și tămăduind toată boala și toată neputința în popor [...] și aduceau la El pe toți cei ce se aflau în suferințe, fiind cuprinși de multe feluri de boli și de chinuri [...] și El îi vindeca" (Matei 4, 23-24). De asemenea Sf. Evanghelist Ioan ne informează că Iisus a vindecat paralizicul de la poarta oilor (cap. 5) și i-a iertat păcatele. După întemeierea Bisericii, Apostolii făceau la fel, prin puterea și credința în Hristos. Noi, astăzi, din puținătatea credinței și nevrednicia vieții, nu mai avem puterea apostolilor de a vindeca și sufletele și trupurile oamenilor, dar este bine ca măcar să se vadă că se dorește din tot sufletul acest lucru și că se fac eforturi în acest sens. În perioada grea a dictaturii comuniste, Biserica noastră s-a axat mai mult pe împlinirea misiunii învățătoarești și sfințitoare, deoarece, în urma depozitării sale de averi, i s-a amputat brațul cu care desfășura activitatea caritabilă. Pe de altă parte, problemele sociale au fost preluate de statul comunist, fiindcă ținea cu orice preț să demonstreze că are, chipurile, o față umană, și ca urmare, se erija în ocrotitorul celor defavorizați încurajând chiar lenea, dezordinea și accesarea la posedarea de bunuri materiale necuvenite. Chiar în aceste vremuri deosebit de grele, o mare parte a preoțimii noastre și a credincioșilor ortodocși n-a abandonat cu totul aspectul caritativ al slujirii semenilor, dar a făcut-o mai voalat. Și aceasta din două motive bine întemeiate: pe de o parte se voia respectarea *ad literam* a preceptului enunțat de Domnul Hristos ce recomanda ca actul de milostenie să se facă în taină, adică "să nu știe stânga ta ce face dreapta ta" (Matei 6, 3), iar pe de altă parte era teama de represiune din partea puterii celei fără de Dumnezeu.

1. CE ESTE CREDINȚA DUPĂ ÎNVĂȚĂTURA SFINTEI SCRIPTURI ȘI CUM SE POATE REVIGORA?

Sfântul Apostol Pavel, în epistola către Evrei (dacă îi aparține această epistolă) definește credința ca fiind "încredințarea celor nădăjduite și dovedirea lucrurilor celor nevăzute" (Evrei 11, 1), iar profetul Isaia o enumeră printre cele șapte daruri ale Duhului Sfânt, și totodată simbol al desăvârșirii, care se va odihni peste Hristos-Domnul. Credința este unul din termenii cei mai frecvent întâlniți în Sfânta Scriptură nouetamentară fiindcă Legea Nouă se fundamentează pe credință. În contextele în care apare, termenul "πίστις" nu semnifică doar noțiunea de opinie, teorie, vis-à-vis de ceva sau cineva, ci înseamnă fidelitate absolută³. Într-adevăr, a-ți arăta credința față de Dumnezeu în limbaj biblic înseamnă a te încredința purtării Lui de grijă în exclusivitate, așa cum a făcut odinioară patriarhul Avraam, care a răspuns cu promptitudine chemării divine, și-a abandonat țară, părinții, averea, rudele și prietenii, încât pe bună dreptate îl laudă Sfântul Pavel spunând că aceasta i s-a considerat lui ca dreptate.

Pentru a accepta revelația divină făcută lumii și transmisă prin Sfânta Scriptură și Tradiție, omului îi trebuie credință. În cărțile Vechiului Testament ea apare ca o cale spre Dumnezeu, o invitație la dialog și o garanție a providenței. Ea se comunică omului ca ceva prin care se poate îndrepta spre Dumnezeu⁴. Din cuvântul adresat de Dumnezeu patriarhului Avraam : "Ieși din pământul tău, din neamul tău și din casa tatălui tău și mergi în țara pe care ți-o voi arăta Eu" (Facerea 11, 1), rezultă că de fapt credința nu este doar o invitație, un îndemn de a accepta ceva ca adevărat, ci este în același timp o ofertă din partea divinului pe care omul o poate accepta sau nu. Mergând pe textul epistolei către Evrei, un teolog definește credința ca însemnând acceptarea fără cercetare a unor principii sau axiome, sau altfel spus, consimțământul față de o teorie ori o învățătură care rămâne nedovedită⁵. Chiar dacă definițiile credinței sunt acceptate teoretic, practic

---

³ A se vedea **Dictionnaire Grec-Français**, redigé par M. Bailly, Paris 1919, p. 1560.

⁴ Paul Marie de la Croix, **L'Ancien Testament - Source de vie spirituelle**, Paris, 1952, p. 555.

⁵ Christos Yannaras, **Abecedar al credinței**, editura Bizantină, București, 1996, p. 21, trad. de Pr. lector dr. Constantin Coman.

credința trebuie să fie cu totul altceva. Până la un anumit punct ea este într-adevăr o încredințare a celor nădăjduite (Evrei 11, 1), după o vreme însă se impune ca aceasta să devină convingere fermă și trăire. Este desigur extrem de important să mărturisești credința cea adevărată, dar nu-i totul. Dacă se consideră că prin credință este suficient pentru mântuire doar a crede ca adevărate anumite texte sau toate cele scrise în Sfânta Scriptură, atunci cu regret trebuie să mărturisim că nu există eroare mai gravă și care să contribuie în mai mare măsură la diminuarea credibilității Bisericii și a creștinismului în general, dacă credința se limitează la una pur intelectuală. În acest caz, credința rămâne o simplă teorie despre viață, ca oricare sistem filozofic, o concepție despre lume care nu angajează plenar persoana umană, și atunci ne punem în mod firesc întrebarea dacă putem fi merituoși înaintea lui Dumnezeu. Răspunsul nu poate fi pozitiv dacă acceptăm doar teoretic principiile evanghelice și rămânem la un nivel de simpli spectatori ai vieții, ca la un teatru. Din exemplul lui Avraam, al lui Moise și al lui Ilie, cei trei mari părinți ai credinței israelite, reținem că se impune o angajare plenară a persoanei în dovedirea credinței prin modul de a o pune în practică. Vrednicia lui Avraam nu se datorează exclusiv faptului că a considerat adevărat cuvântul lui Dumnezeu, ci angajarea efectivă în a proba credința.

2. CULTIVAREA CREDINȚEI DUPĂ SFINTELE SCRIPTURI

Sfânta Scriptură ne vorbește mai puțin despre credința celor de dinaintea Întrupării Domnului insistând în a reliefa credința dovedită de unii oameni după întemeierea Sfintei Biserici. Aceasta se explică prin faptul că adevărurile de credință descoperite oamenilor în perioada de pregătire a lumii pentru o întâlnire mai adevărată cu Dumnezeu erau mult mai puține, întrucât revelația divină era în curs de desfășurare. Astfel, Sfânta Treime abia dacă se întrevedea și aceasta mai mult prin simboluri. Întruparea era și ea în fază de pregătire încât abia se întrevedea chiar și la profeții cei purtați de Duhul Sfânt, iar răscumpărarea nu putea fi decât o urmare firească a jertfei lui Hristos. De asemenea, Sfintele Taine prin care se mijlocește oamenilor harul Sfântului Duh erau întrevăzute și ele doar prin simboluri. Cum perioada vechitestamentară corespundea cu stadiul de copilărie a omenirii, iar Dumnezeu juca rolul de Pedagog al oamenilor, învățându-i credința într-un singur Dumnezeu, credința se întărea și se menținea prin multe semne și minuni. Scopul lucrării divine în acea perioadă era deci instruirea oamenilor. În perioada care a urmat Întrupării prevalează educația

oamenilor în sensul transformării sufletului lor, care se vrea a fi mai bun⁶. Corespunzând cu etapa maturizării omenirii, în Legea cea Nouă, învățătura Domnului Hristos se adresează mai mult inimilor credincioșilor, sufletului uman, în sensul că se dorește o transformare dinspre interior. Aceasta este ilustrată și prin aceea că poporului Israel, în schimbul acceptării și păstrării credinței monoteiste, i se promiteau binecuvântări divine concretizate prin belșugul pământului în țara făgăduită lor, pace, viață îndelungată, și biruința asupra dușmanilor (Levitic 26, 4-10; Deuteronom 28). Puțini au înțeles că rațiunea promisiunilor era de fapt o pedagogie a lui Dumnezeu, care voia să-i ducă pe fiii lui Israel de la cele materiale spre cele spirituale. Ei trebuiau să înțeleagă că de fapt credințioșia lor față de legământul încheiat pe Sinai nu-și putea găsi o recompensă mai convenabilă decât Dumnezeu Însuși⁷. Foarte sugestivă este istorioara despre un mistic musulman, inspirată probabil din rugăciunea de mijlocire a lui Moise către poporul său, care zicea: "Doamne dacă Tu mă vei arunca în gheena, eu voi petrece veșnicia vorbind despre iubirea mea pentru Tine"⁸. Următorilor lui Hristos și păstrătorilor Legământului Său li se promet bunuri spirituale și fericirea veșnică. Prin minunile atât de abundente, mai cu seamă în perioada exodului, Dumnezeu, ca un excelent Pedagog, a venit în sprijinul credinței fiilor lui Israel, deoarece o impunea acea fază în care oamenilor li s-a propus ca obiectiv prioritar al credinței acceptarea Unicului Dumnezeu. Pe de altă parte, oamenii aveau nevoie să fie încredințați pe deplin de puterea și capacitatea divinității de a-și împlini promisiunile. După împlinirea promisiunilor legate de Întrupare, după ce lumea a lăsat în urmă stadiul copilăriei, se face uz din ce în ce mai mult de concepte. (A se vedea în acest sens conținutul Evangheliei după Ioan și o mare parte din epistolele pauline!).

Multe dintre personalitățile biblice chemate să îndrume poporul, în primul rând profeții, au arătat că omul de fapt îi este dator lui Dumnezeu cu credința, pentru că S-a arătat constant în îndeplinirea făgăduințelor. De remarcat de asemenea că promisiunile divine sunt legate uneori și de respectarea legământului cu Dumnezeu, deci a credinței, la care s-au angajat în primul rând fiii lui Israel. Lucrul acesta se repetă într-o oarecare măsură și în perioada noutestamentară, după cum o ilustrează destul de convingător Evangheliile sinoptice, conform cărora vindecările minunate ale anumitor

---

⁶ Clement Alexandrinul, **Scrieri, partea întâia**, trad., introd. și note de Pr. dr. D. Fecioru, București, 1982, p. 167.

⁷ Paul Marie de la Croix, **op. cit.**, p. 282.

⁸ Cf. Paul Evdokimov, citat după René Khawar, **Propose d'amour des mystiques musulmans**, Paris, 1960.

persoane sunt condiționate de existența și mărturisirea credinței (Marcu 2, 5; 5, 34-36; 9, 23-24; Matei 8, 10; 15, 28, etc.). O dovadă în plus că omenirea a depășit faza copilăriei o constituie și aceea că Domnul Hristos n-a acceptat condiționarea credinței în dumnezeirea Sa de săvârșirea minunilor (Matei 4, 1-6; Luca 11, 29). Când le-a făcut a urmărit atenuarea suferințelor omenești. În câteva rânduri Mântuitorul numește neam rău și păcătos mulțimea care se strângea doar pentru a vedea semne și minuni. Reticența Mântuitorului era pe deplin justificată deoarece acolo unde nu mai este decât semn, credința dispare parțial sau total (Ioan 2, 24), întrucât nu mai este nevoie de ea, iar unde nu-i credință nu mai încapă nici minunea (Marcu 6, 5).

În ce privește cultivarea credinței avem modele ideale în profeții biblice care la marile sărbători religioase și la anumite soroace învățau pe popor legea lui Dumnezeu (IV Regi 4, 23) și apărau din răspuțeri autenticitatea credinței și a tradiției strămoșești (I Regi 19). Amenințările lor erau destul de frecvente, dar alternau cu promisiunile de binecuvântare, cu scop evident pedagogic, urmărind cu fervoare întărirea credinței și redresarea religios morală a societății israelite. În opinia lui Iezechiel, profeții sunt asemenea unor străjeri ai lui Dumnezeu, care veghează cu strășnicie la păstrarea tuturor credincioșilor în comuniunea aceleiași credințe. Comparația este la fel de valabilă și pentru preoți și desigur nu mai puțin actuală. Atât profetul cât și preotul este pus de Dumnezeu ca un străjer, ca pe de o parte să supravegheze de unde vine răul, iar pe de alta să-l înștiințeze pe cel ce greșeste, ca să se abată de la calea cea rea și să trăiască. Pe cel bun și drept să-l determine a persevera în bunătate: "Fiul Omului! iată te-am pus străjer casei lui Israel [...] vei asculta cuvântul Meu [...] și-l vei vesti din partea Mea. De voi zice celui rău: Vei muri! și tu nu-l vei înștiința, nici nu-i vei grăi, pentru a abate pe cel rău de la calea lui cea rea, ca să trăiască, cel rău va pieri în nelegiuirea sa și Eu voi cere sufletul lui din mâna ta. Iar dacă tu vei înștiința pe cel rău, și el nu se va întoarce de la răutatea lui și de la calea sa cea rea, acela va pieri din pricina păcatului său, iar tu îți vei mânfui sufletul tău. De asemenea, când cel drept se va abate de la calea sa cea dreaptă și va săvârși răul, când voi pune înaintea lui o cursă și va muri, dacă tu nu l-ai înștiințat, acela va muri pentru păcatul său, iar faptele lui de dreptate, pe care le-a făcut el, nu i se vor pomeni, și Eu voi cere sufletul lui din mâinile tale. Iar dacă tu vei înștiința pe cel drept să nu păcătuiască și el nu va păcătui, atunci va fi și el viu, pentru că a fost înștiințat și îți vei mântui și tu sufletul tău." (Iezechiel 3, 17-21).

Experiența ne dovedește că în viață credința este supusă multor încercări, putând slăbi, iar în anumite condiții unii chiar o pierd. De aceea preotul, ca unul care este propagator al credinței, o va cultiva neîncetat prin lecturarea sistematică și meditarea Sfintelor Scripturi dar și prin rugăciunea

de zi cu zi. Rugăciunea a fost și trebuie să rămână preocuparea numărul unu a unui slujitor al lui Dumnezeu. Să se roage cu timp și fără timp, pentru că el este un profesionist al rugăciunii. În primul rând rugăciunea îl menține în calitate de trimis al lui Dumnezeu și de slujitor al Său, și nu poate fi decât într-un dialog permanent cu El. Să-și ia modele pe părinții pustiei care erau extrem de grijulii în întrebuintarea timpului, conștientizând marea responsabilitate a omului înaintea lui Dumnezeu, că va da seama de felul cum și-a împlinit chemările vieții. Despre Ava Apollo se spune că se ruga tot timpul, și se justifica prin aceea că avea de recuperat cei 40 de ani petrecuți fără rugăciune⁹.

Prin însăși menirea sa, preotul va face din credință vestea cea bună pentru cei săraci, va suferi împreună cu cei ce suferă și atunci Dumnezeu Însuși își va face simțită prezența, într-un fel sau altul¹⁰. Sfântul Isaac Sirul sublinia că dragostea lui Dumnezeu se arată omului când se simte cel mai abandonat, "pentru că niciodată nu cunoaște omul puterea dumnezeiască atunci când se află la tihnă și la larg"¹¹. Prin credința pe care o propovăduiește, și în același timp o și trăiește, preotul îi poate convinge pe credincioșii descurajați de încercările uneori prea dure ale vieții că această virtute are o valență de încredere absolută, predare totală, încredințare desăvârșită în purtarea de grijă a lui Dumnezeu¹². Ca și cuvântările profeților, predica sau cateheza preotului trebuie să urmărească pentru prezent menținerea în comuniune cu Dumnezeu a celor ce se declară credincioși și să încurajeze pe cei slabi, pe cei ce se poticnesc în credință. În special acestora să li se arate că binele și răul pot fi o anticipare a viitorului, ce poate fi întrevăzut ca bun sau mai puțin bun, ca o consecință firească și inevitabilă a prezentului care, în funcție de faptele omului, poate fi schimbat¹³.

---

⁹ Lucien Regnault, **Viața cotidiană a Părinților deșertului în Egiptul secolului IV**, trad. de diac. Ioan I. Ică jr., editura "Deisis", Sibiu, 1997, p. 118.

¹⁰ Livre de la foi, **Les évêques de la Belgique**, Tournai, 1987, p. 15.

¹¹ Sfântul Isaac Sirul, **Cuvinte despre sfintele nevoințe**, Filocalia, vol. X, trad., introd. și note de Pr. prof. dr. D. Stăniloae, București, 1981, p. 101.

¹² William Barclay, **Analiza semantică a unor termeni din Noul Testament**, Illinois, U.S.A., 1992, trad. de Doris Laurențiu, p. 112.

¹³ Henri Wald, **Înțelesuri iudaice**, editura Hasefer, București, 1995, p. 19.

3. PREOTUL CA PROPOVĂDUITOR AL CREDINȚEI ȘI MESAGER AL IUBIRII

Prin credință ne apropiem de Hristos, prin dovedirea iubirii către aproapele Îl imităm pe El, iar prin împărtășirea cu Trupul și Sângele Său ne unim cu El. Acestea sunt etapele pe care trebuie să le parcurgă de fapt fiecare membru al Bisericii. Se pare însă că dintre toate credința este calea cea mai bună și cea mai sigură spre mântuire, pentru că de fapt cu ea se începe și tot cu ea trebuie să se și încheie viața omului, comparată de Scriptură cu o călătorie pe pământ. Apostolul ne îndeamnă ca pe această cale să călătorim împreună cu faptele bune (Iacob 2, 17). La rândul său credința implică și mărturisirea lui Hristos, iar aceasta din urmă se face prin trăirea credinței. Credința nu se poate limita exclusiv la acceptarea teoretică a celor propovăduite de Domnul, ci trebuie să ducă la înscrierea neșovăelnică pe traiectoria trasată de Sfintele Evanghelii, aceea de următori cu fapta ai lui Hristos, Care a spus învățătorului de lege: "Mergi și fă și tu asemenea" (Luca 10, 37). N-a zis Domnul: "învăță sau crede și tu la fel"¹⁴. Prin toată învățătura și mai ales prin viața Sa pământească Domnul Hristos S-a oferit pe Sine lumii model, zicând: "Învățați de la Mine să sunt blând și smerit cu inima" (Matei 11, 29). În ciuda slăbiciunilor și a scăderilor inerente firii umane, preotul este chemat să ofere și el un model de autentică trăire a credinței creștine pentru comunitatea pe care o conduce, o învață și îi sfințește evenimentele majore ale vieții. Mai mult decât ceilalți fii ai Bisericii, preotului i se impune să probeze prin viața sa și a familiei sale că nu are o credință pur teoretică, ci că este într-adevăr în relație cu Dumnezeu. Să conștientizeze și să învețe și pe alții că la Dumnezeu nu se ajunge printr-un anumit fel de a gândi, ci printr-un mod de viață dorit de El. Prin conduita personală preotul dovedește că este un mărturisitor al lui Hristos, mai mult decât un predicator despre Hristos. El are vocația continuării operei lui Hristos, aceea de a contribui la crearea din nou a omului. Altfel spus, este chemat să devină partenerul lui Hristos în lucrarea de recreare a lumii, începută la praznicul Cincizecimii, și care se va continua până la sfârșitul veacurilor în Hristos și prin Hristos, după cum a spus-o El Însuși: "Tatăl meu până acum lucrează și Eu lucrez" (Ioan 5, 14). Prin cuvântul și mai ales prin faptele sale le va arăta credincioșilor că tot omul este chemat să se nască din nou (Ioan 3, 3-10). Cel încă abia născut fizic, ca și cel abia născut spiritual, nu-și este suficient sieși. I se impune,

---

¹⁴ Claude Tresmontat, *Le Christ dans l'univers*, în "Dieu, le monde et l'homme. Hasard ou projet?", Paris, 1988, p. 127.

prin firea lucrurilor, să se dezvolte și să crească până la statura bărbatului duhovnicesc desăvârșit, așa cum sfătuiește Sfântul Apostol Pavel. Cuvântul Evangheliei lui Hristos are darul, prin puterea și lucrarea Duhului, de a-l face într-adevăr pe om să se nască la o nouă viață, total diferită de cea naturală, este darul vieții care potențial duce la viața deplină¹⁵.

Pe preotul care nu se achită integral de obligațiile sale sacerdotale comunitatea de credincioși îl judecă; și scade în ochii acesteia în special atunci când faptele nu urmează firesc învățăturilor enunțate de la amvon. Discursurile, predicile în general, nu mulțumesc sufletul, pe când o viață virtuoasă îl consolează, iar liniștea cugetului dă o mare încredere în Dumnezeu¹⁶.

Exigențele credincioșilor față de viața creștină a preotului nu sunt o noutate a veacului nostru. Și în antichitatea creștină erau cam aceleași exigențe. O aflăm de la Sfântul Ignațiu, care în epistola către Tralieni scrie: "Când vă vorbește cineva fără de Hristos, astupați-vă urechile"¹⁷. Este adevărat că din context reiese o lipsă de concordanță a învățăturii unor așa-zisi didascali cu doctrina autentică a Bisericii, dar sintagma de mai sus se poate foarte bine aplica și la cei care nu-și coordonează cuvântul și mai ales fapta cu principiile evanghelice, pretinzând în schimb că-i vrednic să-i învețe pe alții.

Preotul cu vocație de adevărat misionar se va ocupa în mod egal de toate segmentele sociale ale parohiei sale, mângâindu-i pe cei întristați, încurajându-i pe cei deznădăjduiți, întărindu-i pe cei slabi în credință, sau aducându-i la dreapta credință, dacă este posibil, pe cei necredincioși sau eretici. Pentru toți, dacă și-au pierdut mântuirea din cauza preotului, el va da seama înaintea lui Dumnezeu. Pentru a-i câștiga pe toți la credința în Hristos și pentru a-i păstra în sânul Bisericii, preotul trebuie să expună învățătura prin predici și cateheze minuțios elaborate, cu solide argumentări scripturistice, evitând pe cât posibil improvizațiile. De regulă, improvizațiile nu pot fi la înălțime, mai cu seamă la preoții fără experiență și preocupări cărturărești, trezind mai mult neîncrederea intelectualilor care, din păcate într-un procent apreciabil, rămân mai la distanță de Sfânta Biserică. Pentru ca toți să acceadă la credința în Hristos, se impune preotului să se exprime într-un limbaj cât mai accesibil, dar să se vadă că este bine documentat, că este el însuși foarte interesat de mesajul Evangheliei, pe care și l-a însușit

---

¹⁵ Charles L'Eplattenier, **Jean I, création et nouvelle création**, în "Dieu, le monde et l'homme. Hasard ou projet?", Paris, 1988, p. 29-34.

¹⁶ Glaire Galichon, **Imitation de Jésus Christ**, Paris, 1924, p. 23.

¹⁷ Apud Pr. prof. Teodor M. Popescu, **Biserică și cultură**, editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1996, p. 93.

la perfecție, și este capabil să-l expună pe înțelesul omului simplu, al intelectualului, al celui credincios ca și al celui mai puțin credincios, să fie un mesaj care să invite la meditație, la reflecție, care să impună luarea unor decizii imediate din partea auditoriului, ca la praznicul Cincizecimii când a predicat Sfântul Petru (Faptele Apostolilor 2, 37). Chiar dacă nu-i poate convinge și converti pe toți, să aibă măcar conștiința împăcată că s-a achitat plenar de obligațiile impuse de slujirea preoțească. Să-i aduci pe toți la credință nu-i posibil, dar să-ți faci datoria preoțească se poate. Nici în perioada de început a Bisericii, când elanul vestirii Evangheliei era deosebit, nu tot cel ce asculta predica Apostolilor, ori a altor trimiși ai Domnului, devenea neapărat creștin. Mulți ascultau cuvântările creștine fiindcă doreau să se convingă mai întâi și să-și însușească preceptele creștine, dar nu toți se și decideau pentru Hristos. Sunt de asemenea dovezi certe că unii oameni, deși îmbrățișau cu mult entuziasm creștinismul, în cele din urmă, fie din imposibilitatea de a înțelege rațional unele din misterele credinței creștine, fie din cauza unor inconveniente social-politice, își abandonau credința. Astfel, într-o lucrare a lui Pliniu către împăratul Traian se dau lămuriri clare în acest sens: "Din cei chemați la cercetare ca bănuți de creștinism, unii au mărturisit că au fost într-adevăr cândva creștini, dar nu mai sunt, fie de trei ani, fie de mai mulți, fie de douăzeci"¹⁸. (Desigur scrisoarea lui Pliniu nu trebuie înțeleasă neapărat ad litteram, deoarece este foarte posibil ca dintre cei ce retractau credința creștină mulți să fi făcut aceasta doar pentru moment, ca să evite neajunsurile persecuțiilor). Creștin cu adevărat nu era deci cel botezat, ci cel care practica efectiv credința la care a aderat, credința pentru care era gata să mărturisească, riscându-și chiar și viața, dacă se impunea. Oricum, și în Biserica primară erau destule probleme, atât de credință cât și de comportament, încât Apostolii interveneau cu scrierile lor pentru a implementa bine credința și a lămuri eventualele dificultăți de percepere a mesajului evanghelic. Și astăzi Biserica este confruntată cu multe probleme. Chiar dacă pe oameni poate nu-i mai preocupă în aceeași măsură problemele religioase ca în perioada primară a creștinismului, totuși credincioșii de astăzi sunt mult mai expuși ca altădată, pe de o parte din cauza propagandei prozelitiste extrem de incisive, iar pe de alta datorită tendinței tot mai agresive a sincretismului religios de tip oriental. În fața unor astfel de primejdii și ispite, ce sugerează sfârșit de veacuri, se impune un amplu proces de revigorare a misiunii învățătoarești, o explicare cât mai diversificată a cuvântului lui Dumnezeu, pe categorii de vârstă, și într-un limbaj accesibil omului de astăzi.

În calitate de sacerdot, preciza I.P.S. Mitropolit Antonie, preotul este chemat să sfințească viața omului de la intrarea și până la ieșirea din această

---

¹⁸ *Idem*, p. 93.

lume, să sfințească natura de care se servește omul ca să-și împlinească rosturile sale pe pământ, într-un cuvânt să sfințească totul¹⁹, sau aproape totul. Înainte de toate însă, preotul este mărturisitorul numărul unu al credinței în Hristos, pentru că toată slujirea sa se bazează pe credință. În biserică, de fapt, credința apare ca o condiție esențială prin care se face simțită puterea și lucrarea Sfântului Duh și care în final mântuiește sufletele celor credincioși, căci "dreptul prin credință va fi viu" (Galateni 3, 11; Romani 1, 17; Evrei 10, 37). Credința apare ca o șansă oferită oamenilor de către Dumnezeu, și numai prin ea pot fi integrați în planurile mântuitoare ale divinității²⁰.

În ciuda optimismului foarte justificat (nu forțat cum pretinde Paul Evdokimov), credincioșii creștini încearcă oarecum sentimentul unei părute absențe a lui Dumnezeu, sentiment pe care evident și-l înăbușă și nu-i dau glas, cum făcea altădată Isaia când exclama: "Ah, dacă Tu, Doamne ai sfâșia cerurile și ai coborî pe pământ"(cap. 63, 19)²¹. Despre acest sentiment de abandon vorbește și Sfântul Petru: "unde este făgăduința venirii Lui? Căci de când au adormit părinții noștri, toate așa rămân de la începutul lumii" (II Petru 3, 4). Deși S-a întrupat, și deci coborârea Lui în lume a fost evidentă, totuși Domnul a încercat să-și voaleze firea Sa divină când zicea celor ce beneficiau de vindecările Sale minunate: "vezi să nu știe nimeni", sau: "să nu spui nimănui". O făcea pentru că Dumnezeu nu se impune nimănui cu forța, nu violentează conștiința omului, ci lansează doar invitații la care răspunde cine vrea. Ca urmare, credința se dovedește a fi un fel de invitație divină la dialog²². Trăind el însuși cu maximă intensitate credința pe care o mărturisește, preotul îi va conștientiza pe credincioșii enoriei sale de prezența lui Dumnezeu în lume, în familia și în viața lor personală. Mesajul de astăzi al Bisericii va aduce bucuria acolo unde lipsește, nădejdea și consolarea. Viața creștină în ea însăși este o veste bună, iar specificul acesteia, valoarea ei, nu înseamnă a se referi doar la învățăturile Domnului, ci și la viața Sa, la moartea, Învierea și darurile Duhului Sfânt, coborât asupra lumii prin jertfa lui Hristos²³. Mântuitorul de fapt n-a ales și instituit preoția doar ca să fie propagatoarea învățăturii Sale despre iubirea

---

¹⁹ I.P.S. Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, **Vocație și misiune creștină în vremea noastră**, Sibiu, 1944, p. 162.

²⁰ Alphonse Maillot, **Foi**, în "Dictionnaire Encyclopedique de la Bible", Brepols, 1987, p. 487.

²¹ Paul Evdokimov, **Vârstele vieții spirituale**, trad. de Pr. I. Buga, editura Cristiana, București, 1993, p. 41.

²² **Idem**.

²³ **Livre de la Foi**, ..., p. 156.

și mila divină față de om, ci să fie în același timp prezentă, prin preot, iubirea lui Hristos-Dumnezeu pe pământ. Preotul îi va vorbi deci omului despre iubirea lui Dumnezeu pentru el și despre importanța credinței, fără de care viața umană nu este posibilă, sau dacă este posibilă nu este normală. Se va arăta apoi că credința autentică nu poate fi despărțită de generozitate, de iubire în duhul lui Hristos, întrucât iubirea și credința se completează reciproc²⁴. După Sf. Apostol și Evanghelist Ioan, iubirea divină apare ca un sentiment pur familial. Într-adevăr El iubește ca un tată (Matei 23, 8-9), creștinii Îl iubesc ca niște fii ai Săi, iar între ei se cuvine să se iubească precum frații cei buni (I Ioan 3, 16), căci progresul moral al vieții creștine "este identic cu progresul creștinului în iubire"²⁵. Credința și iubirea sunt legate de viața veșnică, în sensul că o pregătesc în sufletul celui ce are aceste două mari virtuți. Ura duce la omucidere. În tradiția ebraică primul fiu al Evei, Cain este tipul celui care nu crede, a celui ce se revoltă contra lui Dumnezeu, și devine chipul celui care urăște²⁶.

4. PERENITATEA VALORILOR CREȘTINE

În misiunea sa sfântă preotul va conștientiza din ce în ce mai mult că este chemat ca prin învățătură să contribuie la îmbunătățirea sufletească a oamenilor, la înnobilarea, înfrumusețarea și perfecționarea vieții creștinilor. De aceea el trebuie să se implice plenar și în lucrarea de educare, de formare a tinerei generații. Aceasta face parte integrantă din îndatoririle sale sacerdotale, ca și în vremea profetului care zicea: "buzele preotului vor învăța poporul adevărata cunoaștere a lui Dumnezeu căci el este sol al Domnului Savaot" (Maleahi 2, 7 cf. cu Matei, 28, 19). El va inspira în copiii de astăzi, fii ai enoriașilor săi și enoriașii de mâine ai Bisericii, adevărata ierarhizare a valorilor consacrate deja la poporul nostru și care rămân permanente. Este vorba de binele moral, adevărul sfânt, mântuitor de suflete, și frumosul artistic în slujba cărora s-a situat dintotdeauna credința ortodoxă și arta religioasă creștină. Aceste valori își mențin caracterul sacru

---

²⁴ **La Gioia di darsi agli altri**. A cura di José Luis Gonzales-Balado, Edizione Paoline, Roma, 1980, p. 215.

²⁵ Ceslas Spicq, **L'amour de Dieu révélé aux hommes dans les écrits de Saint Jean**, Paris, 1978, p. 103.

²⁶ Pr. prof. Petre Semen, **Iubirea aproapelui după Epistola I sobornicească a Sfântului Apostol Ioan**, în "Mitropolia Olteniei", nr. 1-3/1982, p. 12.

când se raportează la Dumnezeu. Pe de altă parte se impune preotului a coborî valorile morale din sfera idealului în cea a realului. Și o poate face, începând cu sine, cu familia sa și evident cu parohienii împreună cu care se roagă. Le va arăta credincioșilor că tot ceea ce este mai bun în oameni constituie urmarea firească a vechilor și venerabilelor valori creștine. De aceea ele trebuie iubite, păstrate, respectate, îngrijite, ocrotite și cultivate cu sfințenie, deoarece acestea singure sunt permanente, transcendente și universal valabile²⁷.

Un alt aspect ce ține tot de dovedirea credinței preoțești este și preocuparea de a-i întoarce la credința ortodoxă pe acei fii ai Bisericii care, din diverse motive, au abandonat-o. Paralel cu transmiterea adevărurilor mântuitoare, ca unul ce propovăduiește mesajul iubirii divine, totdeauna gata să ierte pe cei ce au avut momente de poticnire, le va aminti de invitația duioasă a Veșnicului Părinte ce zice prin profet: "Întoarceți-vă copii căzuți de la credință" (Ieremia 3, 14); "Întoarceți-vă copii răzvrătiți și Eu voi vindeca neascultarea voastră" (vers. 22).

Credința mărturisită și practică de preot trebuie să fie rezultatul unei trăiri intense de comuniune cu Dumnezeu. Din cuvântările sale să se degaje bucuria celui care L-a găsit pe Dumnezeu, sursa vieții veșnice. Să poată exclama și el împreună cu profetul: "Doamne, am aflat cuvintele Tale și le-am sorbit și cuvântul Tău a fost bucurie și veselie pentru inima mea, că s-a chemat asupra mea numele Tău, Doamne Dumnezeul puterilor" (Ieremia, 15, 16). Exemplu de preocupare pentru confrății care și-au părăsit credința se poate găsi tot la acel profet care dă glas durerii și dezamăgirii că unii dintre ai săi au părăsit această sursă de bucurie: "Două rele a făcut poporul Meu: pe Mine, izvorul apei celei vii, M-au părăsit, și și-au săpat fântâni sparte care nu pot ține apă"(cap. 2, 13). Rugăciunea celor ce și-au părăsit credința și nu mai trăiesc conform vocii divine nu mai are audiență la Dumnezeu, oricât de înflăcărată ar fi. Când profetul Isaia precizează că Dumnezeu nu ascultă rugăciunea celor corupți moral și înstrăinați de credința strămoșească, nemaigăsindu-Și în ei nici o plăcere: "Ci nelegiuirile voastre au pus despărțire între voi și Dumnezeul vostru și păcatele voastre L-au făcut să-Și ascundă fața ca să nu audă" (cap. 59, 2), evident că îi are în vedere în primul rând pe oamenii de vocație ai rugăciunii, adică pe preoți, însă se adresează în egală măsură întregii comunități religioase.

Față de cele de mai sus conchidem că preotul este un mărturisitor, ce convinge de credința sa în măsura în care se achită plenar de misiunea încredințată în momentul în care, prin rugăciunea arhiereului, s-a chemat numele lui Dumnezeu asupra lui. Îndeplinirea parțială a misiunii sale

---

²⁷ Ilarion Felea, **Religia culturii**, editura Episcopiei Ortodoxe Române a Aradului, Arad, 1994, p. 32.

sacerdotale este asimilată de Scriptură cu păcatul de moarte, care atrage blestemul divin, așa cum spune profetul: "Blestemat să fie cel ce face lucrurile lui Dumnezeu cu nebăgare de seamă" (Ieremia 48, 10). Primul semn, la poporul biblic, că misiunea unor preoți nu mai corespundea exigențelor divine și că blestemul rostit prin profet începea să se împlinească, îl constituia faptul că poporul pe care-l slujeau nu-i mai înconjura cu aceeași cinste: "Pentru că voi v-ați îndepărtat de drumul cel drept și pe mulți i-ați făcut să se poticnească de la Lege... Pentru aceasta și Eu v-am făcut să fiți de disprețuit și de nimic în fața întregului popor..." (Maleahi, 2, 8-9).

FILIOQUE

Propuneri pentru rezolvarea unei controversă

"30 Jours" - nr. 45/avril 1996

Traducere de Pr. Neculai Dorneanu

ROMA CHEAMĂ CONSTANTINOPOLUL

Gianni Valente

Este puțin probabil să fi fost remarcat. A trecut aproape pe neobservate în mulțimea de documente care ies în serie din numeroasele birouri ale Vaticanului. Și totuși, nota de explicare doctrinară care are ca titlu: **"Tradițiile greacă și latină privind purcederea Sfântului Duh"**, alcătuită de Consiliul pontifical pentru unitatea creștinilor și publicată în franceză și în italiană în *Osservatore Romano* din 13 septembrie 1995, reprezintă un apel important lansat de Roma la adresa fraților noștri din Bisericele ortodoxe, pentru a depăși obstacolele din calea deplinei comuniuni. Nota își propune într-adevăr să clarifice un punct care distinge catolicii și ortodocșii când rostesc Crezul, mărturisirea propriei lor credințe.

Este vorba de o expunere clară și liniștită, din punct de vedere catolic, asupra purcederii Duhului Sfânt. Intenția este de a demonstra că tradițiile latină și orientală referitoare la doctrina raporturilor între cele trei Persoane ale Sfintei Treimi nu sunt de neîmpăcat. Nota explicativă redactată de Consiliul pontifical pentru unitatea creștinilor, este urmată de trei asteriscuri care, în limbajul codificat al Vaticanului, sunt rezervate documentelor cărora li se recunoaște oficial o mare autoritate. Aceasta semnifică faptul că acest punct de vedere doctrinar privind un articol de credință a fost citit și aprobat de congregația pentru doctrina credinței.

Duhul Sfânt, a treia Persoana a Sfintei Treimi - spun ortodocșii când rostesc Crezul - «își trage originea de la Tatăl». Aceasta este mărturisit în greacă ("τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον") în Simbolul Niceo-Constantinopolitan. Crezul Bisericii nedespărțite mărturisit de Sinodul ecumenic de la Constantinopol, din 381. În Occident, Crezul catolicilor de rit latin mărturisea referitor la Duhul Sfânt că a treia Persoană a Sfintei Treimi «purcede de la Tatăl și de la Fiul (filioque)» («qui ex Patre

Filioque procedit» în versiunea latină). Adăosul în mărturisirea de credință a expresiei **Filioque**, pe care îl aflăm deja în Occident la sfârșitul secolului al VIII-lea, implică a doua Persoană a Sfintei Treimi (Dumnezeu Fiul) în comunicarea Duhului Sfânt, a divinității consubstanțiale a Tatălui.

Astăzi, în Occident, dezbaterea asupra lui **Filioque** nu mai interesează multă lume. În Orient, după teologul ortodox francez Olivier Clément, *«numeroși ortodocși, fără a înțelege mare lucru, fac din acest Filioque argumentul lor privilegiat pentru a demonstra că romano-catolicii sunt "eretici"»*. Or, este sigur că introducerea în Occident a acestui **Filioque** în mărturisirea de credință a constituit începutul schismei, fiind unicul punct de dezacord teologic între Biserica Romei și Bizanțului și care a antrenat de o parte și de alta acuzații de erezie. Pentru ortodocși, formula adoptată în Occident riscă să contrazică faptul că Tatăl este unicul izvor al divinității. Pentru catolici, a ascunde rolul Fiului în doctrina purcederii Duhului Sfânt însemna, în ansamblu, a da apă la moară arienilor, eretici care negau comuniunea consubstanțială a Fiului cu Tatăl (deoființimea), reducând Fiul la o divinitate minoră.

De pe atunci această dispută, niciodată rezolvată, a venit să se adauge obstacolelor care despart Biserica catolică și Biserica ortodoxă. Astăzi încă, controversa asupra lui **Filioque** este un motiv invocat pentru a justifica în plan teologic despărțirea între cele două Biserici surori.

Filioque? O neînțelegere

În dialogul teologic cu ortodocșii, care a început sub pontificatul papei Paul VI, Biserica catolică a susținut mereu că la baza disputei este o neînțelegere. De asemenea ea s-a oferit să reducă obstacolul **Filioque** și să arate că este posibilă împăcarea tradițiilor latină și orientală privind doctrina Sfintei Treimi. **Catehismul Bisericii catolice**, publicat în 1992, subliniase deja că *«tradiția orientală insistă esențial asupra faptului că Tatăl, în raport cu Duhul Sfânt, este originea primă. Învățând că "Duhul Sfânt purcede de la Tatăl" (Ioan 15, 26) ea (Biserica Ortodoxă n.n.) afirmă că Duhul Sfânt purcede de la Tatăl prin Fiul. Tradiția occidentală acordă mai multă importanță comuniunii consubstanțiale (deoființimii) între Tatăl și Fiul afirmând că Duhul Sfânt purcede de la Tatăl și de la Fiul (**Filioque**). Complementaritatea este legitimată deci de tradiții care, dacă se cercetează fără a se exacerba termenii, nu contrazic deloc identitatea credinței în realitatea și mărturisirea aceleiași taine»* (paragraf 248). De asemenea, papa Ioan Paul II, la 29 iunie 1995, în predica sa de sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel, care a fost rostită în prezența Patriarhului

Constantinopolului, Bartolomeu I, calificase Simbolul Niceo-Constantinopolitan drept *«text venerabil pe care noi îl recunoaștem împreună ca expresie a credinței unice a Bisericii. Nici o altă mărturisire a unei credințe proprii unei tradiții liturgice particulare nu poate să contravină unei expresii așa de fundamentale a credinței trinitare, învățată și profesată de Biserica tuturor timpurilor»*. În predica sa Papa prezenta disputa asupra lui **Filioque** ca *«o neînțelegere care, astăzi încă, aruncă umbre asupra raporturilor între catolici și ortodocși»* și exprima necesitatea de *«a explica la lumina credinței comune semnificația legitimă și legitimitatea avută de diferite expresii tradiționale privind originea veșnică a Duhului Sfânt în Sfânta Treime, expresie care aparține patrimoniului nostru în materie de doctrină și de liturghie (cult n.n.). Din partea catolică - adăuga Papa - există voința fermă de a clarifica doctrina tradițională despre **Filioque**, prezentată în versiunea liturgică a Crezului latin, în așa fel încât să fie pusă în lumină deplina sa armonie cu ceea ce Sinodul ecumenic a învățat în Simbolul său: Tatăl ca izvor al întregii Sfinte Treimi, origine unică a Fiului și a Duhului Sfânt»*.

Documentul elaborat de Consiliul pentru unitatea creștinilor constituie prima contribuție concretă la această clarificare dorită de Papă. Printre experții și colaboratorii teologilor Vaticanului figurează și Jean-Miguel Guarrigues, din Paris, care a fost și unul dintre principalii redactori. Studiile sale furnizează de mai mulți ani argumente care pledează în favoarea coexistenței celor două tradiții și vizează a finalizarea "**afacerii Filioque**".

O chestiune de cuvinte

Pentru a descurca firele acestei puternice confuzii, documentul Vaticanului pleacă de la Simbolul mărturisit de Sinodul ecumenic de la Constantinopol, din 381, a cărui valoare este recunoscută ca *«normativă și irevocabilă»*, care nu poate să fie contrazisă de *«nici o mărturisire de credință proprie unei tradiții liturgice particulare»*. Simbolul Niceo-Constantinopolitan, în original grec, *«învață pe baza textului de la Ioan 15, 26 că Duhul Sfânt - "τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον" ("își trage originea de la Tatăl")*. Tatăl este singurul principiu fără principiu (ἀρχὴ ἀναρχος) al celorlalte două Persoane divine ale Sfintei Treimi, unicul izvor (πηγή) al Fiului și Duhului Sfânt. Duhul Sfânt își trage deci originea Sa din singurul Tată (ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς), într-un mod direct, propriu și imediat (acestea sunt înseși expresiile Sf. Toma în **Suma Teologică**)». Cuvântul grec care definește raportul între Tatăl și Duhul Sfânt este deci ἐκπόρευσις, verbul ἐκπορεύομαι, care semnifică literal *«a ieși,*

a avea ca prim izvor, a-și trage originea de la». Teologia Părinților greci nu exclude întreaga relație veșnică între Fiul și Sfântul Duh în originea Lor, care pleacă de la Tatăl. Numeroși dintre ei - documentul Vaticanului amintește în particular pe Sf. Vasile cel Mare, Sf. Maxim Mărturisitorul și Sf. Ioan Damaschin - exprimă acest raport în formule diverse, ca și cea după care Duhul Sfânt își trage originea Sa de la Tatăl «*prin mijlocirea Fiului care dă naștere*» (δι' Υἱοῦ γεννηθέντος). Dar acest raport nu poate să fie indicat prin termenul grec ἐκπόρευσις.

Întreaga Tradiție patristică a primelor secole, fie cea orientală sau cea latină, a învățat această doctrină a Tatălui ca unic izvor al divinității: «*Părinții greci și întreg Orientul creștin*», amintește documentul, «*vorbesc la acest subiect de "Monarhia Tatălui" și tradiția occidentală învață de asemenea, urmând Fer. Augustin, că Sfântul Duh își trage originea Sa de la Tatăl "principaliter", adică cu titlu de principiu (De Trinitate, XV, 25, 47, PL 42, 1094 - 1095)*». Această credință comună în Monarhia Tatălui învățată de Părinții greci și latini este amintită de documentul Vaticanului ca «*baza care trebuie să servească la continuarea dialogului în curs între catolici și ortodocși*». Trebuie notat că documentul Vaticanului amintește și pune de asemenea în valoare unele expresii (ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς) conținute în formula lui Fotie, Patriahul Constantinopolului care a deschis disputa despre **Filioque**. O formulă care, eliberată de polemicile epocii, poate de asemenea să fie mărturisită de catolici.

Aceasta în lumina convergenței despre care mărturisește tradiția patristică și pe care documentul Vaticanului o introduce în a doua parte, în care este expusă doctrina latino-occidentală despre **Filioque**. Această doctrină - susține cu insistență documentul - «trebuie să fie înțeleasă și prezentată de Biserica catolică într-o asemenea manieră încât ea să nu poată părea a contrazice Monarhia Tatălui, nici faptul că El este singura origine (ἀρχή/αἰτία) a Duhului Sfânt.

Pentru a demonstra că **Filioque** nu contrazice monarhia Tatălui documentul prezintă un argument cu greutate: întreaga controversă se reduce în final la câteva neînțelegeri de ordin lingvistic în pasajul grec sau latin, care au fost exacerbate în momentul exploziei polemicii. Deja, înainte ca Simbolul Constantinopolitan să fi fost difuzat și acceptat în Occident, Părinții Bisericii latine (Sf. Ilarie, Sf. Ambrozie, Sf. Augustin și Sf. Leon cel Mare) propovăduiseră doctrina purcederii veșnice a Duhului Sfânt, după care Duhul Sfânt purcede (procedit) din veșnicie de la Tatăl și de la Fiul (**Spiritus Sanctus a Patre Filioque procedit**). Terminologia folosită de latini (**procedere-prosessio**) nu acoperă exact sensul expresiilor grecești πρῶμαι/ἐκπόρευσις. Pe când ἐκπόρευσις grec retrimite exclusiv la noțiunea de "origine" (izvor, sursă), **processio** latin, termen al cărui sens este mai general, indică literal faptul că o realitate "avansează" și, departe

de a se raporta numai la ideea de primă origine (cea dintâi sursă), pune accentul pe această acțiune de avansare. Termenii **processio-procedere** (care corespund grecescului τὸ προῖέναι) ar putea deci în mod legitim să fie folosiți pentru a arăta că Fiul, a doua Persoană a Sfintei Treimi, participă la relația de origine a Duhului Sfânt. Căci El a participat nu ca sursă (Tatăl rămâne sursa exclusivă) ci în virtutea comunicării consubstanțiale (deoființimii) Fiului cu Tatăl, prin care «*Toate câte are Tatăl ale Mele sunt*» (Ioan 16, 15). Această învățătură sugerată de Scripturi «*Acela Mă va slăvi, pentru că din al Meu va lua și vă va vesti*» (Ioan 16, 14), era, cum am și spus-o deja, împărtășită și de Părinții greci. Dar mai ales Părinții latini sunt cei care au subliniat această participare a Fiului la purcederea Duhului Sfânt, participare prin care comunicarea divinității Duhului Sfânt se realizează pornind de la Tatăl și de la Fiul în comuniunea Lor consubstanțială (în deoființimea Lor). Insistența lor se explică prin necesitatea de a reafirma în Occident, în toate articolele de credință, deplina consubstanțialitate (deoființime) a Fiului cu Tatăl, pe care erezia ariană o nega la acea vreme, făcând din a doua Persoană o creatură subordonată. Părinții latini gândeau că această necesitate era insuficient precizată de expresiile teologiei grecești de care noi am vorbit, după care Duhul Sfânt își trage originea de la Tatăl "cu ajutorul" sau "prin" (prin mijlocirea) (acestea sunt cele două semnificații ale lui διὰ grec) Fiului. După ei, prepoziția διὰ ar putea să servească ca garanție unei interpretări care era întocmai cu cea a arienilor, după care raportul Tată și Fiu era exclusiv instrumental, Fiul nefiind decât un "instrument" al Tatălui.

Când s-a tradus în latină Crezul Niceo-Constantinopolitan, expresia τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον (El își trage originea Sa din Tatăl) a fost tradusă prin **ex Patre procedentem** (purcede de la Tatăl). «*S-a stabilit astfel involuntar*», nota documentul Vaticanului, «*în jurul originii veșnice a Duhului Sfânt, o falsă echivalență între teologia orientală despre ἐκπόρευσις și teologia latină despre processio*». După documentul Vaticanului, această echivalență se presupune că a furnizat mai târziu motivul (materia) disputei. Într-adevăr, în Occident, în sec. al VI-lea, doctrina comună a purcederii Duhului Sfânt de la Tatăl și de la Fiul a intrat în mod spontan în diferite simboluri și învățături de credință prin simpli autori sau prin numeroase concilii locale, introdusă fiind la articolul de credință privind Duhul Sfânt. Toate aceste simboluri, referindu-se în special la doctrina purcederii Duhului Sfânt, învățau că Duhul Sfânt "**ex Patre Filioque procedentem**". Începând cu sfârșitul sec. al VIII-lea, **Filioque** a fost de asemenea introdus în versiunea latină a Simbolului Niceo-Constantinopolitan. Dar, la început, diferența de termeni nu a provocat despărțirea între greci și latini în mărturisirea aceleiași credințe. Aceasta până când patriarhul Fotie s-a aflat în dezacord cu papa de la

Roma, care nu recunoștea legitimitatea alegerii sale, și orientalii au condamnat ca eretică tradiția latină despre **Filioque**. Printr-o asimilare abuzivă a expresiilor greacă ἐκπόρευσις și latină de **processio**, ei gândesc că a învăța că Duhul Sfânt «*ex Patre Filoque procedentem*» înseamnă a susține că Duhul Sfânt «*își trage originea Sa de la Tatăl și de la Fiul*»; această formulă desemnează pentru ei un fel de "diarhie divină" în care Fiul era prezentat, El însuși, ca izvor al divinității și este astfel compromisă Monarhia Tatălui.

Soluția pe care o propune documentul Vaticanului constă în a redefini cu exactitate termenii celor două tradiții, cea a lui ἐκπόρευσις, proprie teologiei orientale, și cea a lui **processio** caracteristică teologiei occidentale. În acest sens, documentul permite de asemenea clarificarea expresiilor câtorva sinoade ecumenice medievale, cum ar fi al patrulea Conciliu de la Lateran (1215), sau al doilea Conciliu de la Lyon (1274), în care trebuie să citim dorința de a ocroti Monarhia Tatălui. Pe această linie nota explicativă amintește că Biserica catolică a suprimat din liturghia pentru parohiile latine de limbă greacă adaosul **Filioque** în recitarea Crezului: ceea ce confirmă că și pentru catolici termenul grec ἐκπόρευσις nu poate să fie aplicat raportului între Fiul și Duhul Sfânt.

Când se reia cheia lecturii sugerată de noul **Catehism al Bisericii catolice** să se țină cont că lămuririle Consiliului pontifical pentru unitatea creștinilor vor să precizeze faptul că cele două tradiții, deși insistă asupra unor puncte diferite, nu sunt în mod intrinsec contradictorii. Este vorba de două realități, coerente în ele însele dar limitate, ale tainei vieții interioare a lui Dumnezeu, realități care sunt opuse în momentul polemicii. Amândouă trebuie să recunoască faptul că «*conștiința și limbajul uman este inapt de a exprima misterul inefabil al Sfintei Treimi*». Cum a explicat în **La civiltà Cattolica** iezuitul Giuseppe Ferraro, într-un articol în care el comentează explicațiile Consiliului pontifical pentru unitatea creștinilor, «*a spune că Sfântul Duh purcede numai de la Tatăl este adevărat dar insuficient pentru că dacă formula subliniază Monarhia Tatălui, ea nu arată participarea Fiului în originea Duhului Sfânt, participare pe care o subliniază Sfânta Scriptură și pe care o afirmă tradițiile patristice latine și grecești; a spune că Duhul Sfânt purcede de la Tatăl și de la Fiul (**Filioque**) este adevărat dar insuficient, căci, dacă această formulă ajută să explicăm distincția de Persoane a Fiului și a Duhului Sfânt și consubstanțialitatea Fiului și a Tatălui, ea ascunde adevărul că Tatăl este principiul original al originilor intradivine*».

Reacțiile din partea ortodoxă au venit de la personalități ale diasporei ortodoxe din Occident. Teologul pe care noi deja l-am menționat, Olivier Clement, a scris în **La Croix**, apoi în cotidianul episcopilor italieni **Avvenire** că nota doctrinară catolică «*admirabil de bine făcută, ar putea să*

confirmare sfârșitul problemei lui **Filioque**». Un comentariu de asemenea pozitiv pentru noi a parvenit din partea Părintelui Boris Bobrinskoy, decanul prestigiosului Institut de teologie "Saint Serge" din Paris. Dar nici un comentariu n-a sosit încă din partea ortodocșilor din Orient.

În paginile care urmează **30 Jours** propune contribuțiile bogate și semnificative a trei teologi ortodocși orientali de mare renume. Este semnul că documentul Vaticanului a fost înțeles și că timpul apropiat poate să fie cel în care se va putea înțelege **Filioque** într-o perspectivă acceptabilă pentru toți.

UN IZVOR UNIC

Ioannis Zizioulas
Mitropolit de Pergam

Chiar și asupra lui **Filioque** Occidentul și Orientul pot fără dificultate să urmeze calea dialogului dacă se acceptă deplin doctrina Tradiției asupra **Monarhiei** Tatălui. **Monarhia** Tatălui înseamnă că Tatăl este **singura cauză/origine** și a Fiului și a Duhului Sfânt.

Vaticanul tocmai a publicat odată cu această declarație un text de mare valoare asupra problemei spinoase a lui **Filioque**, care ne permite o mai bună înțelegere a aspectelor teologiei romano-catolice relativ la acest subiect. Sunt convins că această declarație va juca un rol foarte important în dialogul teologic oficial dintre Bisericile romano-catolică, pe de o parte, și cea ortodoxă pe de alta, când va fi venit momentul pentru ca această chestiune să fie discutată. Reacția mea, ca teolog ortodox, poate să se rezume la următoarele observații:

1. Este o profundă satisfacție să văd proclamată deschis, în documentul pe care nici o altă mărturisire de credință proprie unei tradiții liturgice particulare nu poate să-l contrazică, învățătura de credință a celui de al doilea Sinod ecumenic (Constantinopol, 381), care a fost adoptată și propovăduită de Biserica una. Este o excelentă bază pentru discuție.

2. Este de o importanță extremă, în optica mea, clarificarea punctului care privește izvorul (πηγή) sau principiul (ἀρχή) sau cauza (αἰτία) în Sfânta Treime. Este o problemă crucială, probabil decisivă. Documentul Vaticanului nu face diferență între **monarhia** Tatălui, adică ideea că Tatăl este singurul ἀρχή (principiu n.n.) în Ființa trinitară a lui Dumnezeu - o

idee asupra căreia Părinții greci au insistat mult - și expresia Fer. Augustin că Duhul Sfânt purcede de la Tatăl "principaliter". Totuși, înainte de a concluziona că cele două tradiții, orientală și occidentală, se află în acord relativ la acest subiect, trebuie puse în discuție următoarele probleme:

a) Expresia "principaliter" exclude ea cu necesitate să se facă din Fiul un fel de cauză secundară în apariția ontologică a Duhului Sfânt? **Filioque** pare a sugera două izvoare de existență personală a Duhului Sfânt: una (Tatăl) poate să fie numită cauza primă și originară (**principaliter**), în timp ce cealaltă (Fiul) poate să apară ca o cauză secundară (non **principaliter**), dar o cauză, chiar dacă non **principaliter**. Discuțiile din timpul Sfântului Fotie ca și discuțiile de la Lyon sau de la Ferrara-Florența par să fie concentrate mai ales asupra acestui punct delicat. Nu este neapărat obligatoriu ca teologii greci să fi insistat întotdeauna, începând din vremea lui Fotie, asupra acestei expresii $\mu\acute{o}\nu\omicron\varsigma\ \alpha\acute{\iota}\tau\iota\omicron\varsigma\ \acute{o}\ \Pi\alpha\tau\acute{\eta}\rho$ (Tatăl este singura cauză) a Fiului ca și a Duhului Sfânt. Expresia augustiniană **principaliter** nu pare să acorde toată importanța acestei probleme. Cât privește al doilea Conciliu de la Lyon, el nu este clar asupra acestui subiect când spune că Tatăl, ca Tată al Fiului Său, este în același timp (totodată) cu El principiul unic de la care purcede Duhul Sfânt.

b) La lumina acestei observații ar fi important să examinăm în ce scop a fost folosit termenul de cauză ($\alpha\acute{\iota}\tau\iota\omicron\varsigma$) în teologia trinitară. Nu este fără motiv faptul că Părinții capadocieni introduceau acest termen alături de cuvântul $\pi\eta\gamma\acute{\eta}$ și $\acute{\alpha}\rho\chi\acute{\eta}$ (izvor și principiu) care era folosit în vorbire, cel puțin începând cu Sf. Atanasie, la fel de bine în Orient ca și în Occident. Cuvântul "cauză", când este aplicat Tatălui, indică faptul că agentul este o **persoană, că este liberă și înzestrată cu voință**; în schimb termenii de "izvor" și de "principiu" pot comporta o imagine mai "naturală" și deci impersonală ($\acute{o}\mu\omicron\omicron\acute{o}\upsilon\sigma\iota\omicron\varsigma$ a fost larg interpretat în acest sens impersonal în secolul al IV-lea).

Este acolo un moment crucial când era vorba despre problema lui **Filioque**. În perioada bizantină, ortodocșii au acuzat teologii latini pentru faptul că acei creștini care susțineau **Filioque** introduceau **doi dumnezei**, tocmai pentru că, gândeau ei, **Filioque** implica **două cauze** - nu numai două izvoare sau două principii - în Sfânta Treime. Tradiția patristică greacă, cel puțin de după Capadocieni, a identificat Dumnezeuul unic cu **persoana Tatălui** în timp ce Fer. Augustin pare a-L identifica cu substanța (ființa) divină unică (**deitas** sau **divinitas**). Este adevărat, desigur, cum nota documentul Vaticanului, că al patrulea Conciliu de la Lateran exclude toate interpretările care considerau substanța (ființa) divină ca fiind izvorul sau cauza zămislirii Fiului și a purcederii Duhului Sfânt. Dar ideea capadociană de "cauză" pare a fi practic absentă din tradiția teologică latină. Când Sf. Maxim Mărturisitorul apăra folosirea latină a lui **Filioque** de către apuseni,

își baza argumentația pe faptul că **Filioque** al Apusenilor nu implică faptul de a exista o "cauză" diferită Tatălui. Noțiunea de "cauză" pare să aibă o importanță și o semnificație deosebită în dezvoltările (comentariile) patristicii grecești în privința lui **Filioque**. Dacă teologia romano-catolică era (ar fi fost) gata să admită că Fiul nu constituie în nici un fel o "cauză" (αἷτιον) în purcederea Duhului Sfânt, cele două tradiții se găseau puternic apropiate una de cealaltă raportat la **Filioque**.

c) Nelămurirea cauzei unice se află strâns legată de o altă problemă: care este, cu certitudine, rolul Fiului în purcederea Duhului Sfânt? Sf. Grigorie de Nissa admite categoric că Fiul a jucat un rol mediator în purcederea Duhului Sfânt. Acest rol trebuie exprimat prin prepoziția διὰ (prin) în expresia ἐκ Πατρὸς διὰ Υἱοῦ (venind de la Tatăl prin Fiul), cum pare să sugereze Sf. Maxim Mărturisitorul și alte izvoare patristice. Declarația Vaticanului relevă că este acolo «*baza care trebuie să servească urmării dialogului teologic în curs între catolici și ortodocși*». Eu pot să fiu de acord, dar aş adăuga că discuția ar trebui să aibă loc la lumina principiului cauzei unice pe care tocmai am evocat-o.

3. Importanța acordată distincției între ἐκπόρευσις și **processio** constituie un alt punct capital al documentului Vaticanului. Este adevărat că în tradiția greacă se face o clară distincție între ἐκπορεύεσθαι și προῖέναι, primul dintre aceste verbe desemnând exclusiv faptul că Sfântul Duh provine (își ia ființă) numai din Tatăl, în timp ce al doilea, προῖέναι, era utilizat pentru a desemna relația Duhului Sfânt cu Fiul. Această relație se referea la substanța (οὐσία) comună pe care Duhul Sfânt, când purcede, ca Persoană, numai de la Tatăl (ὕποστασις), o primește de la Fiul ca προῖόν οὐσιωδῶς, adică lua în considerație ființa οὐσία unică și comună celor trei Persoane (Chiril al Alexandriei, Maxim Mărturisitorul etc.). Pe baza acestei distincții, s-ar putea avansa ipoteză că există un fel de **Filioque** la nivel de οὐσία dar nu la cel de ὕποστασις. Așa cum documentul ne face să remarcăm, distincția între ἐκπορεύεσθαι și προῖέναι nu există în teologia latină, care folosește singurul termen de **procedere** pentru a desemna cele două realități. Aceasta să fie de ajuns pentru a explica faptul că tradiția latină a insistat atât de mult asupra lui **Filioque**? Sf. Maxim Mărturisitorul pare să fie de aceeași părere (cu teologii catolici n.n.). Pentru el **Filioque** nu era eretic, căci intenția acestui adaos nu era să semnifice ἐκπορεύεσθαι ci mai curând προῖέναι a Duhului Sfânt. Acesta este un lucru sigur, chiar dacă istoria, ca o urmare, pare a-l fi ignorat. Documentul Vaticanului îl subliniază amintind că în Biserica romano-catolică, astăzi, **Filioque** este omis de fiecare dată când Crezul este rostit în limba greacă, care conține termenul ἐκπορεύεσθαι. Este aceasta suficient? Sau trebuie să insistăm încă pentru ca **Filioque** să fie suprimat din textul latin al Crezului? Îmi pare dificil să-mi imaginez că creștinii greci și

latini pot să rostească Crezul împreună fără a avea un text comun. În plan teologic, în orice caz, clarificările pe care le aduce documentul Vaticanului în acest punct sunt foarte utile și pot favoriza mult dialogul teologic între ortodoxie și romano-catolicism.

4. Ultima parte a documentului, prezintă pe Sfântul Duh ca Dar al dragostei de la Tatăl la Fiul, și caută apoi a deschide ideea augustiniană a lui **nexus amoris**, prezintă pentru mine dificultăți importante. Pe de o parte documentul se referă la ireversibilitatea ordinii trinitare, după care Duhul Sfânt poate să fie numit "Duhul Fiului", dar Fiul nu poate să fie numit "Fiul Duhului" (Sf. Grigorie de Nisa, Sf. Maxim Mărturisitorul etc.). Pe de altă parte documentul prezintă Duhul Sfânt ca darul veșnic al dragostei Tatălui către Fiul, fapt care este fondat pe texte biblice care, toate, se referă însă clar la iconomia divină și nu la Trinitatea imanentă. Se pare deci că lumea se ciocnește acolo de o dificultate care opune în mod obișnuit cele două tradiții teologice, orientală și occidentală, și mai ales problema distincției între planul veșnic și planul iconomic al Ființei lui Dumnezeu. Implicațiile acestei probleme sunt de mare importanță și nu pot să fie tratate aici. Mă voi mulțumi să spun că **Filioque**, în planul iconomiei, nu prezintă cea mai mică dificultate pentru ortodocși, dar că, în schimb, transpus în interiorul Sfintei Treimi imanente, el ridică probleme grave. Referința la celebrul pasaj al Sf. Grigorie Palama, care prezintă Duhul Sfânt ca «*un mod al dragostei* (ἔρως)» Tatălui cu privire la Fiul, sau a celui al Sf. Ioan Damaschin, care vorbește despre Duhul Sfânt care «*se odihnește*» (ἀναπαύομενον) în Fiul, nu se justifică pe planul iconomiei. Nici unul dintre cei doi teologi nu-și întemeiază referința pe baza relației Duhului Sfânt cu Fiul, în planul iconomiei, cum pare să o facă Fer. Augustin și cum o face de asemenea documentul Vaticanului.

Este absolut imposibil de a face să treacă **Filioque** de la iconomie la interiorul Sfintei Treimi imanente; este vorba de aceeași formă de **Spiritique** care se poate întrezări - ceea ce este efectiv posibil - plecând de la relația lui Hristos cu Duhul Sfânt în istoria mântuirii. De asemenea este dificil a subscrie unor afirmații ale documentului (Vaticanului n.n.) de genul acesteia: «*O asemenea funcție a Duhului Sfânt, a celei mai intime existențe umane a Fiului lui Dumnezeu făcut om, rezultă dintr-un raport trinitar veșnic cu care Duhul Sfânt caracterizează, în taina Sa de dar al dragostei, relația între Tatăl, ca izvor al dragostei, și Fiul Său cel mult iubit*».

5. Când se referă la opera Duhul Sfânt în relație cu cea a lui Hristos la nivelul iconomiei, documentul Vaticanului este, după mine, extrem de util. Ideea că Duhul Sfânt ne poartă în interiorul relației filiale a Tatălui și a Fiului, ne face fii ai Tatălui prin har, prin «*Duhul Sfânt filial*», și că invocarea constantă a Duhului Sfânt este necesară pentru realizarea operei lui Hristos în noi, arată că Occidentul și Orientul pot să cadă de acord

asupra mai multor puncte ale pnevmatologiei, în ciuda obscurităților și dificultăților care pot să subziste încă privitor la problema lui **Filioque**.

În concluzie, documentul Vaticanului despre purcederea Duhului Sfânt reprezintă o tentativă încurajatoare pentru clarificarea aspectelor fundamentale ale problemei lui **Filioque** și arată că o **apropiere** între Occident și Orient asupra acestui subiect este posibilă în final. Acest document poate să aducă un ajutor important examinării în profunzime a acestei probleme, în cadrul unui dialog teologic constructiv.

NU ESTE PERICOL DE EREZIE

Hrisostomos Constantinidis
Mitropolitul Efesului

Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul II, cu ocazia istoricei sale întâlniri cu Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Bartolomeu I, aflat în vizită oficială la Roma, a inclus, între alte subiecte, în predica sa pentru Mesa sărbătorilor Sfinților Patroni al Bisericii Romei, 29 iunie 1995, problema lui **Filioque**, chestiune a cărei istorie este lungă și spinoasă. În intenția de a relansa dezbaterea și de a deschide noi perspective cercetării teologice asupra acestui subiect, Papa a declarat: *«Există, din partea catolicismului, o voință fermă de a explica doctrina tradițională a lui **Filioque**, prezentă în versiunea liturgică a Crezului latin, în maniera de a face să apară deplina armonie cu ceea ce învață Sinodul ecumenic în Simbolul său: Tatăl ca izvor al întregii Sfinte Treimi, singura origine și a Fiului și a Duhului Sfânt»*.

În acești termeni cerea Papa ca în Biserica sa, Biserica Romei cu instituțiile sale și teologii săi, să se reexamineze această problemă, într-o stare de spirit mai pozitivă și mai constructivă.

Se înțelege imediat, la lectura imboldului său, ceea ce Ioan Paul II a vrut să spună. Voi relua bucuros aici remarca pe care am făcut-o, la ieșirea de la messa din (catedrala n.n.) Sfântul Petru, Sanctității Sale Patriarhul ecumenic Bartolomeu I: *«Această luare de poziție pe care Papa a făcut-o asupra lui **Filioque** ar putea fi, chiar și ea singură, motivul întreprinderii acestei vizite oficiale la Roma...»*.

Acest imbold presant al Papei asupra unui subiect de o asemenea importanță are o valoare proprie, independentă de urmările pe care le va cunoaște intervenția sa.

Cu toate acestea este deja foarte pozitiv că, la 8 septembrie 1995, trei luni după amintita alocuțiune, sub impulsul acestui imbold papal, Consiliul pentru unitatea creștinilor a prezentat un punct de vedere doctrinar asupra doctrinei purcederii Duhului Sfânt. Este vorba de un comentariu scris într-un spirit senin, pacifist, ferm, care caută să examineze cu obiectivitate cele două tradiții, ortodoxă și catolică, în perspectiva unei posibile împăcări.

Cu plăcere răspund întrebărilor care mi-au fost puse de **30 Jours**.

Prima întrebare: în care măsură pot ortodocșii să primească pozitiv această reșezare (reorientare) a poziției catolice tradiționale?

Țin să precizez imediat că această luare de atitudine comportă numeroase elemente pozitive - care nu pot decât să ne satisfacă - dar de asemenea multe altele care nu ne satisfac.

Cu prima parte a textului noi, ortodocșii, suntem perfect de acord. Este de altfel dificil să nu fim astfel, văzând claritatea și fermitatea cu care Papa a prezentat doctrina trinitară a Bisericii primare nedespărțite în ceea ce privește Duhul Sfânt. Care își trage originea Sa **numai de la Tatăl** și considerarea Tatălui ca **izvor unic** al întregii Sfinte Treimi și deci izvor și al Fiului și al Duhului Sfânt.

Comentariul Consiliului pentru unitatea creștinilor conține propuneri irevocabile. El a spus că singur Tatăl este principiu fără principiu («ἀρχὴ ἄναρχος») al celorlalte două Persoane ale Sfinte Treimi, singurul izvor («πηγὴ») și al Fiului și al Duhului Sfânt. Citim, încă, în continuarea documentului: «Duhul Sfânt își trage originea Sa numai din Tatăl («ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς») într-o manieră principală, proprie și imediată». Așa cum amintește documentul, aceștia sunt chiar termenii pe care îi folosește Sf. Toma (d'Aquino n.n.) în **Summa** sa.

Noi suntem încântați că prietenii noștri din Consiliul pentru unitatea creștinilor pun în lumină convergențele doctrinare între Părinții orientali (Sf. Atanasie, Sf. Vasile, Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Chiril al Alexandriei, Sf. Maxim Mărturisitorul, Sf. Ioan Damaschinul etc.) și câțiva Părinți latini, Fer. Augustin mai ales, care declară că Duhul Sfânt își trage originea Sa de la Tatăl «*principaliter*», adică cu titlul de principiu.

O asemenea convergență între Părinții cei mai importanți ai celor două tradiții este fără nici o îndoială impresionantă. Ea trebuie să fie punctul de plecare al acestei formulări a învățăturii despre Duhul Sfânt, pe care Papa o așteaptă de la Biserică.

Dar în continuarea documentului Consiliului, adică în a doua sa parte, această convergență între cele două tradiții pare aproape uitată și această uitare nu este deloc susceptibilă să favorizeze căutarea unei reciproce clarificări.

Desigur, orientarea celei de a doua părți se explică prin faptul că ținta documentului nu putea să fie altceva decât justificarea vechilor teze

occidentale despre **Filioque**... Justificare care se arată mai puțin obiectivă, chiar dacă onestitatea prietenilor noștri de la Consiliul pentru unitatea creștinilor nu poate fi pusă la îndoială.

30 Jours m-a întrebat dacă acest document este suficient pentru a elimina în întregime riscul întreprinderii eretice a lui **Filioque**, care contrazicea puritatea doctrinei despre Sfânta Treime și a doctrinei Tatălui ca unic principiu (ἀρχή) al acesteia.

Trebuie să recunoaștem că justificarea lui **Filioque** pe care o oferă acest document, fondată pe expresii patristice occidentale, pe hotărâri ale sinoadelor locale din Occident și pe argumentarea latină obișnuită, nu permite să fie depășite toate divergențele.

Această justificare, într-adevăr, ca învățătură și argument teoretic, rămâne conformă pnevmatologiei occidentale tradiționale pe care noi, în Orient, o cunoaștem perfect, pentru că am citit-o și înțeles-o de mai multe secole.

Dar dacă interpretarea eretică la care lumea se gândește este cea care constă în a pune în discuție ca Tatăl să fie unicul izvor al divinității, atunci, da, imboldul papal și afirmațiile conținute în acest document permit, desigur, de a elimina întreaga incertitudine.

Așa stând lucrurile, nu este mai puțin adevărat că atunci când se folosește limbajul uman (care, cum o recunoaște și documentul, este mereu inapt să exprime taina inefabilă a Sfintei Treimi) pentru a justifica în domeniul pnevmatologiei adevăruri care nu corespund celor care au fost formulate de către sinoadele ecumenice, nu se pornește pe calea adevărului, nici chiar pe cea a unei cercetări corecte a adevărului.

Această remarcă se potrivește, de asemenea, pentru vasta referință la terminologia pnevmatologică folosită și supusă discuțiilor pretențioase de-a lungul secolelor între cele două părți, pe care Consiliul pentru unitatea creștinilor o reia în comentariu cu o precizie, aș zice, aproape scolastică. Cu siguranță această terminologie face discuția mai dificilă și soluția sa incertă.

Trebuie de altfel să recunoaștem că expunerea paralelă a celor două teze susținute de ambele părți - în ciuda eforturilor de obiectivitate - nu face decât să pună în relief diferențele lor asupra subiectului purcederii Duhului Sfânt. Experiența din secolele trecute o arată. Și cred că aceasta este chiar părerea Papei când formulează îndemnul său.

Sunt întrebat ce aduce nou, după mine, punctul de vedere doctrinar al Vaticanului.

Aș dori să largesc întrebarea și să spun cum aș fi dorit ca să fie publicat acest text ca răspuns la îndemnul Papei.

Voi răspunde cu toată sinceritatea și simplitatea: dacă există o teologie a purcederii Duhului Sfânt provenită din textul unui Sinod ecumenic căruia Biserica una i-a dat deplinul acord; dacă există, de o

manieră mai generală, o pnevmatologie comună, asupra căreia punctele de convergență sunt evident numeroase, mai puțin pentru ceea ce privește acțiunea Duhului Sfânt în viața și în acțiunile Bisericii lui Hristos (mai ales prin intermediul Tainelor): dacă Sfinții Părinți ai primelor șase secole, în Orient și în Occident, puteau să folosească același limbaj și să afirme același adevăr doctrinar, nu este posibil ca aceste fapte "vechi" să creeze un nou duh, o nouă mentalitate, un stil nou pentru o nouă cale către noi orientări teologice în Occident ca și în Orient, care să permită a da o dimensiune nouă teologiei dialogului și eforturilor tuturor celor care practică dialogul teologic?

În septembrie trecut, la Atena, într-o comunicare pe care am prezentat-o la reuniunea Academiei internaționale de științe religioase (căreia eu îi sunt membru), asupra temei **Orientări teologice în credința și tradiția ortodoxă**, am expus deja opinia mea asupra îndemnului Papei în ceea ce privește **Filioque**. Am spus că Papa a dat exemplul cel mai elocvent al manierei în care se pot deschide noi orientări teologice în interiorul fiecărei Biserici, în fidelitate față de tradiția comună a Bisericii una și a respectului pentru ea. Sunt convins că exemplul Papei este valabil pentru toți.

Mi se cere de asemenea să indic punctele slabe ale documentului.

Am abordat deja acest subiect atunci când am spus că am văzut punctele slabe în aproape întreaga parte a doua a textului, acolo unde sunt reluate "punctele cele mai puternice" ale teologiei latine asupra purcederii Duhului Sfânt. Se poate ca ceea ce a fost admis în prima parte a comentariului să nu fi fost exprimat cu aceeași forță, astfel încât să existe posibilitatea de a "reechilibra" în partea a doua, prin reluarea tezelor "cheie" ale teologiei occidentale asupra acestui subiect.

Dar chiar și așa, cred că teologia dialogului și teologia pnevmatologiei în general își vor trage unele avantaje din faptul că s-a revenit în prima parte (a documentului n.n.) la pnevmatologia **ante Filioque**, părănd astfel că există convergențe clare și solide între Tradițiile Orientului și Occidentului.

În concluzie, cred că acest document, care a costat desigur mult efort pe dragii noștri prieteni de la Consiliul pentru unitatea creștinilor, va putea să ofere o **bună bază** pentru continuarea dialogului asupra acestui subiect.

Nu există documente **perfecte**. Dar întregul document are utilitatea sa și poate să permită pregătirea unei excelente discuții.

Problema lui **Filioque**, într-un viitor apropiat, va fi pusă pe ordinea de zi a dialogului teologic între ortodocși și catolici. Este deci preferabil ca subiectul să fi fost deja propus în prezent Bisericilor noastre. El a fost

prezentat într-o manieră concretă, prin intermediul omiliei solemne a Papei din basilica Sf. Petru, în această zi solemnă de 29 iunie 1995.

Lumea a putut astfel constata că se poate vorbi astăzi de o deschidere adevărată și oficială.

Realitatea de astăzi, fie ea pozitivă sau negativă, a condus Biserica lui Hristos să aibă curajul de a arăta, clar și sincer, lucruri imaginabile acum câteva zeci de ani.

Totul este important și constituie condiții promițătoare.

În continuare? «*In manibus Dei*».

DUHUL SFÂNT PURCEDE DE LA TATĂL ȘI SE ODIHNEȘTE ÎN FIUL

Daniel Ciobotea

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Dorința papei Ioan-Paul al II-lea de a clarifica problema lui Filioque, pentru depășirea controverselor teologice în această privință, reprezintă un gest pozitiv în sine, exprimat la 29 iunie 1995, cu prilejul vizitei la Roma a Sanctității Sale Bartolomeu I, Patriarhul ecumenic al Constantinopolului. Totuși, armonizarea învățăturii tradiționale despre Filioque cu ceea ce mărturisește Sinodul ecumenic de la Constantinopol din anul 381 în Simbolul său de credință nu este o lucrare simplă, din mai multe motive:

1) Din punct de vedere biblic, doctrina latină antică și medievală referitoare la purcederea Duhului Sfânt de la Tatăl și de la Fiul se poate întemeia cu greu pe argumente imediate din Sfintele Scripturi.

2) Din punct de vedere eclesiologic și canonic, adaosul unilateral al lui Filioque în Crezul Niceo-Constantinopolitan ridică problema ecumenicității sau a însăși catolicității formulei latine adăugate Simbolului de credință al Bisericii nedespărțite de către o autoritate alta decât Sinodul ecumenic. Chiar în numele acestei catolicități (universalități) a Simbolului de credință de la Niceea și Constantinopol mulți dintre papii de la Roma au refuzat să introducă Filioque latin în Simbolul ecumenic al credinței catolic-ortodoxe din primul mileniu.

3) Din punct de vedere dogmatic, eforturile considerabile ale teologiei romane de a convinge Biserica Ortodoxă, fidelă textului original din 381, despre legitimitatea formulei Filioque au eșuat.

Într-adevăr, conștiința teologică și spirituală a Ortodoxiei respinge învățătura despre Filioque a Bisericii Romano-Catolice nu pentru că este latină ci, paradoxal, pentru că nu este catolică, nefiind conformă cu credința universală a Bisericii nedespărțite, exprimată în Crezul comun sau ecumenic.

4) În perspectiva reconcilierii și comuniunii, o reflexie teologică aprofundată și ecumenică asupra comuniunii în Sfânta Treime este necesară pentru a putea armoniza principalele date ale Revelației biblice privitoare la acest subiect. În acest sens, este important să subliniem că Sfântul Duh este totodată Duhul Tatălui și Duhul Fiului. Cu toate acestea, El este Duhul Tatălui și, în mod diferit, Duhul Fiului, pentru că El se odihnește în Fiul, Care este receptacolul, Unsul și Confirmatul, în relația filială cu Tatăl cel veșnic.

Reflexia teologică ecumenică va putea înțelege intenția latină de a exprima legătura dintre Fiul și Sfântul Duh în comuniunea trinitară și în opera de mântuire. Pe această bază va fi posibilă o identitate de vederi mai repede decât prin încercarea de armonizare a doctrinei tradiționale latine cu Simbolul din 381.

5) Din punctul de vedere al practicii ecumenice contemporane, comisia "Credință și Constituție" a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, care cuprinde oficial printre membri și reprezentanți ai Bisericii Romei, în loc să armonizeze Filioque latin cu Simbolul ecumenic, recomandă revenirea la textul original din 381, care nu conține adaosul latin.

Fidelitatea totală față de Sinodul ecumenic din 381 este mult mai folositoare și mai credibilă astăzi decât oricare alt efort de "armonizare completă" a unei formule inadecvate care, în loc să fie o mărturie a credinței universale a Bisericii nedespărțite, devine mai degrabă un obstacol.

Fie ca Sfântul Duh să ne inspire și să ne ajute să mărturisim împreună adevărul credinței în dragoste creștinească!

DOMNI AI MOLDOVEI CTITORI ȘI SPRIJINITORI AI EPISCOPIEI DE HUȘI*

Nistor Ciocan

În rândul ctitorilor, pe primul loc trebuie situat marele domn Ștefan cel Mare și Sfânt care, în cadrul unui program de construcție și reconstrucție a curților domnești din unele orașe, în anul 1495 a zidit biserica "Sfinții Apostoli Petru și Pavel", situată în incinta noii curți din Huși¹, biserică care, în 1598, va deveni catedrală episcopală. În decursul unui singur deceniu, spre sfârșitul domniei marelui voievod, au fost construite biserici domnești în Vaslui (1490)², Hârlău (1492)³, Iași (1492)⁴, Dorohoi (1495)⁵ și în Piatra Neamț (1497)⁶. În anul 1598, când Ieremia Movilă a înființat Episcopia de Huși, biserica domnească de aici a devenit catedrală episcopală, deoarece reședințele domnești secundare din orașele amintite mai sus, cu excepția Iașilor, nu mai funcționau. După ce mai fusese avariata de marele cutremur din 1692, când au căzut turllele și au crăpat zidurile de jur

---

* *Comunicare prezentată la simpozionul "Biserica Sfinții Apostoli Petru și Pavel 1495-1995 și Episcopia Hușilor 1598-1995", desfășurat la Huși, la 28 iunie 1995.*

¹ **Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare**, Editura Academiei, București, 1958, nr. 12, p. 124. În legătură cu istoricul Episcopiei de Huși menționăm lucrările: Melchisedek, **Cronica Hușilor și a episcopiei cu asemenea numire**, București, 1869; Șt. Berechet, **Cinci documente privitoare la moșiile Episcopiei Hușilor**, Chișinău, 1925; I. Antonovici, **Opisul documentelor Episcopiei Hușilor**, Huși, [f.a.]; Gh. Ghibănescu, **Inscripții (de la Episcopia Hușilor)**, în Buletinul "Ioan Neculce", III, 1923; D. Udișteanu, **Episcopia Hușilor (Inscripții și însemnări)**, Cernica, 1938; Al. Ciurea, **Biserica Sf. Apostoli Petru și Pavel**, în "Mitropolia Moldovei și Sucevei", anul XXXIV, 1958, p. 287 și urm.; Scarlat Porcescu, **Episcopia Hușilor. Pagini de istorie**, Roman, 1990. Pentru alte lucrări, apărute până în anul 1974, vezi Nicolae Stoicescu, **Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova**, București, 1974, p. 383-384.

² **Ibidem**, nr. 6, p. 87-90.

³ **Ibidem**, nr. 8, p. 94-104.

⁴ **Ibidem**, nr. 9, p. 104-108.

⁵ **Ibidem**, nr. 11, p. 114-123.

⁶ **Ibidem**, nr. 18, p. 160-167.

împrejur⁷, biserica, împreună cu clădirile Episcopiei a avut de suferit în anul 1711, când, în timpul campaniei țarului Rusiei (Petru cel Mare), împotriva turcilor, după lupta de la Stănilești, zona a fost pustiită de tătari. Episcopia a ars, rămânând "numai piatra în jăriște".

Noul domn numit atunci, Nicolae Mavrocordat, a reparat-o "ca de isnoavă", refăcând acoperișul și clădirile dimprejur⁸. În 1756, Matei Ghica a zidit-o din temelie a doua oară, dăruind Episcopiei locul domnesc pe care era situată, ca și locul din spatele ogrăzii, spre apus⁹. Ulterior, catedrala episcopală a suferit și alte transformări.

Înfățișarea vechii biserici, de dinainte de reconstrucția amintită, ne este cunoscută din descrierea misionarului catolic Petru Bogdan Bakšić, care a vizitat Huși în anul 1641: "În oraș, schismaticii (adică ortodocșii) au o biserică frumoasă de zid, cu două turle, acoperită cu plumb, cu hramul Sfântul Apostol Petru, și această biserică este episcopală și lângă biserică este mănăstirea în care-și are reședința episcopul cu monahii săi"¹⁰. Pe la începutul secolului al XVIII-lea, Axinte Uricariul preciza că la Huși curțile domnești "sântu surpate, numai beciurile stau până astăzi"¹¹. Dintre odoarele și cărțile prețioase cu care Ștefan cel Mare și Sfânt a înzestrat ctitoria sa de la Huși, până în zilele noastre a ajuns doar un Tetraevanghel, care se păstrează la "Schitul Maicii Domnului" de la Sfântul Munte¹². Ctitorul propriu-zis al Episcopiei de Huși, după cum s-a mai arătat, este domnul Moldovei Ieremia Movilă, anul întemeierii acesteia fiind 1598. Peste câțiva ani, prin 1602-1604, ctitorul a dăruit așezământului său un domeniu considerabil, alcătuit din satele Plopeni, Cozăeci, Râșești, Seliștea Crețăști și Spărieți, care erau în ținutul Fălciului, și satul Căcăcenii din ținutul Lăpușnei, cu mori la Pănoasa, în gârla Prutului, toate foste ascultătoare de ocolul târgului Huși¹³. Cu timpul, proprietățile noii Episcopii vor spori, mai ales ca urmare a unor noi danii domnești. În prima parte a secolului al XVII-lea, Episcopia a mai primit din domeniul domnesc de la Huși satul Broșteni, ale cărui hotare cu vii, mori și grădini, în anii

---

⁷ *Ibidem*, p. 124.

⁸ Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. V, p. 250-252 (1713 decembrie 28).

⁹ Melchisedek, *Op. cit.*, p. 235-239.

¹⁰ *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, București, 1973, p. 229.

¹¹ Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. P.P. Panaitescu, București, 1955, p. 100.

¹² *Repertoriul...*, nr. 191, p. 442.

¹³ *Documente privind istoria României (D. I. R.)*. Seria A, Moldova, veacul XVII, vol. I, nr. 42, p. 28.

1629-1630 se aflau sub împresurarea târgoveților din Huși. Hotarele acestui sat, în anii amintiți, au fost stabilite prin două acte domnești, de la Alexandru Coconul¹⁴ și de la Moise Movilă¹⁵. Un nou conflict cu târgoveții s-a produs în timpul lui Vasile Lupu pentru un loc situat mai jos de Valea Popilor, între hotarul târgului Huși și hotarul satelor Episcopiei. În urma anchetei la fața locului și a alegerii hotarelor de către Toma Cantacuzino, marele vornic al Țării de Sus, locul aflat în litigiu a fost întărit de domn, Episcopiei¹⁶.

Același domn, în 1635, împuternicea Episcopia să "bată" un sednic din apa Prutului, la satul Vârâți pe care-l deținea de multă vreme¹⁷. În a doua jumătate a secolului amintit, datorită deselor încălcări din partea târgoveților, Episcopia a solicitat și a obținut numeroase cărți de apărare pentru satele Broșteni și Plopeni, prin care era împuternicită să ia dijma din vii. În prima parte a secolului al XVIII-lea a mai obținut de la Mihai Racoviță o bucată din locul domnesc de lângă Huși, numit Pleșe, în mijlocul altor moșii ale sale¹⁸. La mijlocul secolului au urmat alte danii domnești, când Episcopia a primit de la Constantin Racoviță o bucată din locul domnesc de la târgul Soroca¹⁹ și brudina de la podul de peste Nistru, tot de acolo²⁰, precum și o bucată din locul domnesc din Braniștea de la Bohotin, numit Mocra, pentru întemeierea unui motoh, cu menirea de a asigura întreținerea episcopilor în timpul cât se aflau la curtea domnească²¹. Spre sfârșitul secolului, domnul Constantin Dimitrie Moruzi i-a dăruit târgul Huși, cu vatra și cu tot locul de pîmprejur, care nu fusese dăruit până atunci²². Această danie a fost mereu contestată de târgoveți, prin numeroase procese. Abia în 1847 târgoveții au recâștigat 1.000 de fâlcii din locul târgului, pentru imasă²³.

---

¹⁴ Melchisedek, **Op. cit.**, p. 111-112 (1629 noiembrie 22).

¹⁵ Arhivele Statului București, Episcopia Huși, LXVI/3 (1630 septembrie 5).

¹⁶ **Ibidem**, LXX/6 (1646 august 20).

¹⁷ **Documenta Romaniae Historica (D. R. H.)**, Seria A, Moldova, vol. XXIII, nr. 141, p. 178, (1635 iunie 21).

¹⁸ Melchisedek, **Op. cit.**, p. 181 (1712 august 26).

¹⁹ **Ibidem**, p. 250-252 (1756 noiembrie 8).

²⁰ **Ibidem**, p. 252 (1756 noiembrie 8).

²¹ **Ibidem**, p. 256 (1756 decembrie 2).

²² **Ibidem**, p. 329-331 (1782 ianuarie 9).

²³ **Ibidem**, p. 239.

Pe lângă daniile de bunuri funciare, Episcopia de Huși, de-a lungul existenței sale, s-a bucurat și de alte danii, scutiri, privilegii și înlesniri din partea domnilor Moldovei, bucurându-se de o atenție deosebită, mai ales datorită condițiilor vitrege, determinate de situarea sa geografică. De multe ori se precizează în documente că această Episcopie este "cea mai slăbuță", deoarece se află în apropierea tătarilor și lângă drumul mare care ducea de la Dunăre la Hotin, pe unde umblau turcii în sus și în jos.

Dacă pentru bunurile imobiliare s-a păstrat cea mai mare parte din documente, pentru unele "mile" domnești mai mărunte mărturiile sunt foarte puține, poate și datorită faptului că aceste cărți nu trebuiau să fie păstrate timp îndelungat. Astfel, pentru obroacele (danie în alimente și în bani) acordate pentru hramul bisericii episcopale, s-a păstrat doar o singură carte, din 1613, când Ștefan Tomșa dădea un obroc compus din: două buți de vin, două coloade de grâu, două coloade de orz (de fapt malț) pentru prepararea berii, două poloboace de miere (pentru mied), 500 de aspri pentru cheltuială și 100 de aspri pentru tămâie²⁴. Ca și alte locașuri de închinare, Episcopia primea anual de la vama domnească untdelemn și tămâie pentru biserică²⁵.

În secolul al XVIII-lea au început să fie cedate bisericii chiar unele venituri ale domniei. Astfel, la cererea episcopului Iacov²⁶, domnul Alexandru Mavrocordat (Firaris) a cedat Episcopiei mortasipia pentru vitele care se vindeau la Huși în zilele de târg²⁷. La începutul secolului al XIX-lea, Scarlat Calimah voievod i-a cedat și venitul cotului (taxă pentru vasele care se măsurau cu cotul în târg)²⁸.

De mare folos îi erau Episcopiei și diversele scutiri acordate de domnie. Datorită faptului că reprezentantul domniei la Huși (ureadnicul) și autoritățile orășenești alese (șoltuzul și cei 12 pârgari) și toți târgoveții nu respectau dispozițiile domnești în această privință, episcopii erau nevoiți să se plângă mereu domnului. Din acest motiv au fost adresate numeroase cărți domnești slujbașilor amintiți, prin care li se poruncea să nu tragă poslușnicii Episcopiei la foarte numeroasele obligații ale târgului față de domnie. Astfel, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, contribuabilii aveau obligații în bani, în natură și în muncă: dajde, zloți, lei, taleri, galbeni, orți, iliș, sulgiu, unt, bezmen de ceară, ialovițe de siliște, braniște, care de jold.

---

²⁴ D. I. R., veacul XVII, vol. III, nr. 222, p. 146 (1613 iunie 16).

²⁵ Melchisedek, *Op. cit.*, p. 199 (1734 ianuarie 9).

²⁶ *Ibidem*, p. 350-351 (1784 aprilie 30).

²⁷ *Ibidem*, p. 351-352 (1784 mai 20).

²⁸ *Ibidem*, p. 415 (1816 martie 18).

bile, șeici și alte dări și angherii²⁹. Scutirile amintite erau acordate pe un timp limitat oamenilor străini aduși de Episcopie în satele sale. Nicolae Mavrocordat preciza, în 1713, că Episcopia de Huși, "în vreme de răskoale foarte s-au prădat de tătari, rămânând săracă și fără poslușnici". Aceștia erau scutiți de bir, în schimbul obligației de a efectua diferite munci la Episcopie sau în satele acesteia. Mulți dintre ei erau servitori sau meseriași cu atribuții bine determinate: trei argați, un plugar, un vier, un văcar, un păcurar (cioban), un hergheligiu și un porcar. Orășenii nu aveau voie să-i amestece cu ei la nevoile târgului³⁰. În 1827, Episcopia avea 26 de scutelnici ("liuzi") în Huși și în Broșteni, pentru care Vistieria cerea Isprăvniciei ținutului să verifice dacă erau într-adevăr slugi³¹.

O altă serie de cărți domnești se adresau acelorași slujbași prin ele interzicându-li-se să tragă oamenii din satele Episcopiei la îndeplinirea obligațiilor în muncă ale orășenilor: teslărie, podvoade, cai de olac, care la fân și la ghiață³², seceratul pâinii domnești și cositul fânului domnesc³³. În secolul al XVIII-lea, aceste cărți se refereau îndeosebi la obligația cailor de olac³⁴ și la cheltuielile târgului³⁵.

În urma "răscoalei" din 1711, Nicolae Mavrocordat, în domnia a doua, a acordat Episcopiei de Huși un regim fiscal special, la fel cu cel al mănăstirilor închinat la Ierusalim, stabilind pentru 20 de poslușnici să dea cu rupta câte doi ughi pe an, în patru sferturi și mai mult nimic³⁶. Regimul fiscal al preoților și al diaconilor de la Episcopie este înfățișat într-o carte a lui Dumitrașco Cantacuzino, dată chiar la Huși, prin care comunica slujitorilor domnești că a scutit clericii de toate dările, cum a fost și înainte. Domnul amintit arată că, aflându-se la Huși, unde-l însoțea pe sultan, "au venit preoții și diaconii de ne-au arătat cărțile ce-au avut de la domnii ce-au fost mainte de noi și ni s-au rugat cu mari rugăminte, ca să le înnoim cărțile, să nu stricăm obiceiul cel bătrân ce-au avut. De acum înainte vor fi în pace de toate dările și angheriile câte vor fi pe țară, măcară ori ce greu

---

²⁹ *Ibidem*, p. 54-55 (1676 ianuarie 12).

³⁰ *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva istorică centrală*, vol. V, nr. 1194, p. 324 (1713 decembrie 28).

³¹ *Din tezaurul arhivistic vasluian*, nr. 613, p. 164 (1827 septembrie 23).

³² *Catalogul...*, vol. III, nr. 352, p. 95 (1658 mai 25).

³³ *D. R. H.*, seria A, vol. XXI, nr. 351, p. 449 (1633 august 26).

³⁴ Melchisedek, *Op. cit.*, p. 61-62 (1750 ianuarie 17).

³⁵ *Ibidem*, p. 257 (1757 iunie 26) și 270 (1760 iulie 11).

³⁶ Vezi nota 8.

are hi asupra țării"³⁷. O altă carte, de la Gheorghe Duca, menționează obligațiile preoților în general: dajdea împărătească, dajdea vlădicească, colacii, desetina de stupi și desetina de vin și alte angării. De toate acestea erau scutiți doi preoți și un diacon de la Episcopia de Huși³⁸.

Multă supărare aduceau Episcopiei globnicii și deșugubinarii, slujbași domnești care intrau abuziv în satele sale. Într-o carte a lui Radu Mihnea, din 1618, se menționează că a treia poruncă adresată acestora de către domn³⁹ era aceea de a nu intra abuziv în satele Episcopiei. Alte porunci le-au mai adresat Alexandru Iliș⁴⁰, Miron Barnovschi⁴¹, Moise Movilă⁴², Vasile Lupu (două cărți)⁴³ și Gheorghe Ștefan⁴⁴. Numai în cazurile de "moarte de om", globnicii și deșugubinarii își puteau exercita atribuțiile și în satele Episcopiei. În cazul altor delictes, dreptul de globire (judecată) îi aparținea episcopului, în calitatea sa de stăpân feudal. Două cărți domnești, una de la Miron Barnovschi⁴⁵, iar cealaltă de la Vasile Lupu⁴⁶, apărau robii țigani ai Episcopiei de ingerințele slugilor hătmănești și ale juzilor domnești.

De multe ori slujbașii domnești interveneau în pricini a căror rezolvare era exclusiv de competența ierarhilor, adică dreptul de judecată asupra membrilor clerului, a căror situație grea, din acest punct de vedere, este ilustrată de așezământul pentru judecata clerului, al lui Vasile Lupu, dat în 1649, act care a stat la baza tuturor dispozițiilor domnești ulterioare, și din care cităm: "Noi, Vasile Voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei. Adică Domnia Mea, împreună cu tot Sfatul nostru, cu boierii cei mari și mici, pentru rândul rugătorilor noștri, a călugărilor și a călugărițelor, și a preoților și a diaconilor mirenești, și a tot clirosul Bisericii, câți sunt de biserică clerici, adică țarcovnici, de care lucru am înțeles Domnia Mea, cum cine să prilejește mainte să înțeleagă de vreo greșeală, să fie făcut vreo unul

³⁷ Melchisedek, **Op. cit.**, p. 140 (1674 octombrie 13, Huși).

³⁸ **Ibidem**, p. 123-124 (1658 aprilie 20).

³⁹ **D. I. R.**, veacul XVII, vol. IV, nr. 337, p. 281 (1618 iunie 16).

⁴⁰ **Ibidem**, vol. V, nr. 47, p. 44 (1621 aprilie 6).

⁴¹ **D. R. H.**, vol. XIX, nr. 83, p. 102 (1626 iunie 22).

⁴² **Ibidem**, vol. XXI, nr. 359, p. 456-457 (1633 august 28).

⁴³ Melchisedek, **Op. cit.**, p. 114 (1638 august 22) și **Catalogul...**, vol. III, nr. 6, p. 26 (1653 ianuarie 15).

⁴⁴ Melchisedek, **Op. cit.**, p. 67 (1653 noiembrie 3).

⁴⁵ **D. R. H.**, vol. XIX, nr. 204, p. 280-283 (1627 mai 7).

⁴⁶ Melchisedek, **Op. cit.**, p. 115 (1639 iulie 2).

dintre dâșșii, acela și aleargă mainte, de-i pradă și-i globește, ori pârcălabi, ori globnici, ori deșugubinari, ori fiecă scaun va fi, și nu știu ei la cine vor merge să-i judece, ce-i trag în toate părțile. Într-aceea, Domnia Mea, înțelegând de jaloba lor, am căutat și am cercat și la Sfânta Pravilă a Bisericeii, ce județ va arăta să-i judece pre unii ca acești ce mai sus scriem, cu județ mirenesc au cu județ sufletesc; la boieri vor merge au la vlădici? Deci, Sfânta Pravilă așa poruncește și învață: afară de moarte, oricâte greșiale vor hi, nici un județ mirenesc să n-aibă treabă a-i judeca, numai carele va face moarte, de cei de besiarecă, cu acela va avea treabă Domnia, iară la alte vine și greșiale să nu aibă nime nici o treabă cu dâșșii, fără numai vlădicii.

Pentru aceea, Domnia Mea poruncesc tuturor împreună, boierilor celor mari și celor mici, pârcălabilor și vătăjilor de pre la ținuturi, și globnicilor și deșugubinarilor sau cine va fi din slugile Domniei Mele, sau slugă boerească, sau cine va fi, de acum înainte toți să știe cum s-au socotit și s-au tocmnit cu Sfânta Pravilă, cu tot sfatul Domniei Mele: cu episcopii să aibă treabă mitropolitul cu toți episcopii a-l judeca, iară cu călugării și cu călugărițele și cu preoții și cu diaconii mirenești și cu țarcovnicii ca să aibă treabă a-i judeca și a-i certa și a-i globi, cineși după deala sa...

Așijderea și de cuscii, de cumătrii și de cununii și de sânge amestecat și de aceia ce petrec în afară de lege, după obiceiul creștinesc, pre aceștia pre toți ca să aibă a-i certa cu Sfânta Pravilă părinții și rugătorii noștri vlădici, ce mai sus scriu, cineși după eparhia sa..."⁴⁷. Totuși, abuzuri ale autorităților civile s-au manifestat pe tot parcursul secolului al XVII-lea, după cum reiese din cărțile domnilor Iliaș Alexandru (emisă în urma jeluiri episcopului Serafim)⁴⁸, Ștefan Petriceicu⁴⁹, Dumitrașco Cantacuzino⁵⁰ și Gheorghe Duca, prin care episcopul Calistru era împuternicit să adune ploconul vlădicesc de la preoții din ținutul Fălciului și să facă cercetări în materie de jurisdicție bisericească, interzicând slujbașilor civili să se amestece în chestiunile rezervate autorităților bisericești⁵¹. Constantin Duca, fiul domnului amintit, îi întărea episcopului Varlaam dreptul de a-i judeca pe clericii din eparhia sa⁵².

---

⁴⁷ *Ibidem*, p. 118-120 (1649 februarie 20).

⁴⁸ *Ibidem*, p. 130-131 (1666 octombrie 26).

⁴⁹ *Ibidem*, p. 135 (1673 februarie 11).

⁵⁰ *Ibidem*, p. 136 (1674 aprilie 22).

⁵¹ *Ibidem*, p. 144-145 (1681 ianuarie 20).

⁵² *Ibidem*, p. 153-155 (1694 octombrie 6).

Episcopii de Huși, ca și ceilalți ierarhi ai Moldovei, beneficiau de privilegiul de a numi staroștii de breaslă în târguri, privilegiu întărit la mijlocul secolului al XVIII-lea de domnul Constantin Cehan Racoviță⁵³. Fiecare breaslă avea un catastif în care se făceau însemnări privind viața breslei din punct de vedere religios, economic și organizatoric. De la Huși s-a păstrat *Catastihul breslei ciubotarilor*, în forma sa reînnoită în anul 1790, unde este oglindită viața breslei până în 1830. Este autentificat de episcopii Iacov Stamati, Meletie și Sofronie Miclescu, cu iscăliturile lor și cu pecetea Episcopiei⁵⁴. Din cuprinsul său rezultă că breasla era cu mult mai veche, dar nu i se pot stabili începuturile.

După ce Episcopia a devenit proprietara întregului târg, a beneficiat și de însemnate privilegii economice, dintre care amintim: dreptul de a încasa anual o taxă de doi lei de casă, prima atestare întâlnindu-se în cartea lui Constantin Cehan Racoviță, din 1751⁵⁵, apoi taxa percepută pentru vânzarea băuturilor⁵⁶, interdicția vânzării caselor și a dughenelor, fără acordul Episcopiei⁵⁷, împuternicirea dată de domnul Ioan Sandu Sturza episcopului, în calitate sa de proprietar, de a numi pe căpitanul târgului Huși⁵⁸.

Totodată, Episcopia de Huși s-a bucurat de sprijinul domniei în rezolvarea oricăror probleme dificile, în relațiile sale cu slujbașii domniei și cu târgoveții din Huși. Astfel, Vasile Lupu ordona celor dintâi să ia măsuri în vederea restituirii vecinilor luați de târg⁵⁹, iar Mihai Racoviță ordona, în 1720, tuturor deținătorilor de vii pe moșia Episcopiei să treacă imediat la lucrul celor rămase în paragină, unele de 30 de ani, altele de 20 de ani, de 15 ani, de 10 ani sau de 6 ani, amenințând cu pierderea dreptului de folosință în cazul neîndeplinirii poruncii⁶⁰. La mijlocul aceluiași secol, Constantin Cehan Racoviță porunea ispravnicului ținutului Fălciu și

⁵³ *Ibidem*, p. 223 (1752 ianuarie 11).

⁵⁴ Al. I. Ciurea, *Catastihul breslei ciubotarilor din Huși (1790-1830)*, în "Studii și cercetări istorice", vol. XX (vol. III din seria nouă), Iași, 1947, p. 156-170. Pentru breslele din Moldova, vezi și Eugen Pavlescu, *Economia breslelor în Moldova*, București, 1939, și N. Grigoraș, *Unele aspecte privind breslele din orașele moldovenești în secolele XVI-XVIII*, în "Studii", anul XXII, 1969, nr. 6, p. 1103-1125.

⁵⁵ Arhivele Statului București, Ms. nr. 544, p. 186 (1751 septembrie 6).

⁵⁶ Melchisedek, *Op. cit.*, p. 380-383 (1792 iulie 25).

⁵⁷ *Din tezaurul arhivistic vasluian*, nr. 482, p. 135 (1818 iunie 27).

⁵⁸ *Ibidem*, nr. 342, p. 147 (1823 octombrie 2).

⁵⁹ Melchisedek, *Op. cit.*, p. 116 (1645 aprilie 11).

⁶⁰ *Catalogul...*, vol. V, nr. 1678, p. 460 (1720 mai 1).

marelui căpitan de Cedru să părăsească Huși și să-și restabilească reședința în târgul Fălciu, unde fusese și înainte, lăsând în pace Episcopia și poșnicii ei⁶¹. Porunca a fost repetată și de domnul următor, Scarlat Ghica⁶². De multă atenție din partea domnilor s-au bucurat, în secolul al XVIII-lea, și școlile care funcționau pe lângă Episcopie, după cum rezultă din hrisoavele pentru școli date de Constantin Mavrocordat (1741)⁶³, Grigore Matei Ghica (1747)⁶⁴ și Alexandru Constantin Moruzi (1803)⁶⁵. În 1851 domnul Grigore Ghica (al treilea cu acest nume în Moldova) a promulgat legea pentru organizarea învățăturilor bisericești, care prevedea, printre altele, și organizarea, pe lângă cele două Episcopii, de la Roman și de la Huși, a două seminare, cu un curs de patru clase pentru pregătirea preoților de la sate⁶⁶. Ultima binefacere acordată Episcopiei de Huși se datorează aceluiasi domn, care, în 1852, a aprobat propunerea Divanului de a se mări eparhia prin transferarea de la Episcopia Romanului a ținuturilor Tutova și Covurlui⁶⁷. Eparhia Hușilor fusese considerabil diminuată în 1812, prin pierderea ținuturilor Lăpușna, Orhei și Soroca, în urma ocupării de către Rusia a părții din Moldova situată la răsărit de Prut⁶⁸.

Conceptia privind legătura indisolubilă dintre stat și Biserică precum și imposibilitatea funcționării acestei instituții fundamentale fără sprijinul domniei este înfățișată în hrisovul din 1740, al lui Grigore Matei Ghica, prin care acorda Episcopiei de Huși o serie de scutiri și înlesniri: "Înștiințare facem tuturor cui se cade a ști, de vreme ce sfintele mănăstiri și biserici ce sunt zidite de fericirii domni și de alți iubitori de lăcașuri dumnezeiești nu pot a să chivernisi fără mila domnilor, și mai vârtos că și Însuși Dumnezeu Ziditorul a toată făptura așa au tocmnit pentru sfintele biserici, prin carele se săvârșesc sfintele rugi, și nu să chivernisesc cu alt mijloc, fără numai cu milostenie pravoslavnicilor creștini. Drept aceea dară, precum cu alte mănăstiri multe mile am făcut, cum arată hrisoavele noastre, socotit-am și pentru sfânta Episcopie a Hușilor, care Episcopie și mai dinainte vreme fiind și mai slabă de venitul ei decât alte Episcopii, și mai vârtos că acum,

---

⁶¹ Melchisedek, **Op. cit.**, p. 254-255 (1756 noiembrie 20).

⁶² **Ibidem**, p. 256 (1757 septembrie 15).

⁶³ Th. Codrescu, **Uricariul**, vol. IV, p. 401 (1741 martie-sfârșitul lunii).

⁶⁴ **Ibidem**, vol. I, p. 62-67 (1747 decembrie 25).

⁶⁵ **Ibidem**, vol. III, p. 22-30 (1803 mai 24).

⁶⁶ **Manualul administrativ al Moldovei**, tomul 2, p. 276-280 (Apud Melchisedek, **Op. cit.**, p. 457).

⁶⁷ Melchisedek, **Op. cit.**, p. 458.

⁶⁸ E vorba de războiul ruso-austro-turc, din 1735-1739.

în vremile acestor tulburări ce-au fost, s-au întâmplat de s-au prădat de toate bucatele și de toate odăjdiile bisericeii, de oștile ce s-au petrecut pe acolo în sus și în gios, fiind drum mare [pentru] turci, tătari, căzaci și alte limbi, și rămâind Episcopie de tot [sărăcită], neputându-se chivernisi nici într-un chip, ca să poată rădica, să ajungă la stare ce să cade, am fost făcut Domnia Mea milă, ș-am întărit cu un hrisov al nostru, ca să aibă sfânta Episcopie a scuti o samă de bucate, să nu dea nemică pe bucatele acele, ca dintru aceli bucate să facă agiutorință de chiverniseală, să cuprinză cele trebuitoare"⁶⁹.

Din numeroasele fapte și date prezentate până acum reiese rolul deosebit jucat de aproape toți domnii Moldovei în existența Episcopiei de Huși, ca și a tuturor așezămintelor bisericești.

---

⁶⁹ Melchisedek, **Op. cit.**, p. 208-210 (1740 septembrie 12).

Predici, cateheze, meditații

CREDINȚA CREȘTINĂ ȘI IMPORTANȚA EI

Arhim. Chesarie Gheorghescu

Cine a cercetat și urmărit mai de aproape lucrarea de răscumpărare a neamului omenesc, săvârșită în lume de Mântuitorul Iisus Hristos, a putut vedea că această operă răscumpărătoare poate fi împărțită în două mari capitole, adică: *Învățătura prin cuvânt a Domnului și Învățătura Sa prin fapte.*

Începând cu primele zile ale misiunii Sale mesianice în lume și ajungând până la Cruce, Înviere și Înălțare, vedem că învățăturile Domnului Iisus Hristos și faptele Sale de milostivire față de oameni au fost și rămân dovezi evidente pentru noi toți, care de aproape două mii de ani vorbesc în lume despre dumnezeirea Sa.

Minunile săvârșite de Domnul Iisus Hristos fac parte din primele dovezi care ne arată că în "Profetul din Nazaret" lumea trebuie să vadă și să mărturisească pe Fiul lui Dumnezeu (Mesia), Care a venit să lumineze și să mântuiască lumea: "Eu sunt Lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții." (Ioan 8, 12).

Cine a ascultat sau a citit fragmentul Evangheliei de la Matei 8, 5-13, care ne istorisește una din minunile săvârșite de Domnul Iisus Hristos, a putut constata că aici este vorba de vindecarea miraculoasă, numai cu cuvântul, de la distanță, a servitorului unui sutaș din Capernaum. "În vremea aceea — ne spune Sf. Evanghelist Matei — intrând Iisus în Capernaum, s-a apropiat de El un sutaș, rugându-L și zicând: Doamne, sluga mea zace în casă, slăbănog, chinându-se cumplit. Și i-a zis Iisus: Venind, îl voi vindeca. Dar sutașul, răspunzând i-a zis: Doamne, nu sunt vrednic să intri sub acoperișul meu, ci numai zi cu cuvântul și se va vindeca sluga mea. Că și eu sunt om sub stăpânirea altora și am sub mine ostași, și-i spun acestuia: Du-te, și se duce; și celuiilalt: Vino, și vine; și slugii mele: Fă aceasta, și face. Auzind, Iisus S-a minunat și a zis celor ce veneau după El: «Adevărat grăiesc vouă, la nimeni, în Israel, n-am găsit atâta credință». Și a zis Iisus

sutașului: «Du-te, fie ție după cum ai crezut.» Și s-a însănătoșit sluga lui în ceasul acela." (Matei 8, 5-13).

Din această istorisire minunată, putem vedea că factorul sau motivul principal care a contribuit la îndeplinirea dorinței sutașului este însăși credința sa cea curată și sinceră, puternică și stăruitoare, în puterea supranaturală a Mântuitorului Iisus Hristos.

Deși sutașul din Capernaum poate nu știa că Iisus este Fiul lui Dumnezeu, dar el vedea în acest misionar al Galileii un profet al lui Dumnezeu înzestrat cu puteri supranaturale, care avea misiunea să ajute și să mântuiască lumea, și îndeosebi să "tămăduiască toată boala și toată neputința în popor" (Matei 4, 23). De aceea la rugăciunea sutașului cea stăruitoare și la credința sa cea puternică, Domnul Iisus Hristos a răspuns întocmai, îndeplinindu-se în acest fel cuvintele Sale: "Cereți și vi se va da; căutați și veți afla; bateți și vi se va deschide." (Matei 7, 7).

Iată că, prin darul lui Dumnezeu, au trecut aproape două mii de ani de când glasul sfânt al Evangheliei străbate lumea, cu timp și fără timp, binevestind și arătând oamenilor pe "Cel ce vine întru numele Domnului!" (Marcu 11, 9; Ioan 12, 13). Deși Sfântul Apostol Pavel lămurește că această credință, credința creștină, este "încredințarea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor celor nevăzute" (Evrei 11, 1), nu totdeauna credința noastră a fost înțeleasă bine de toți. Nu totdeauna omul creștin a văzut în această credință un dar al lui Dumnezeu, mai presus de fire, sădit în ființa sa odată cu crearea sa. Încercând să scoată în evidență tocmai valoarea deosebită a acestui dar de încredere și speranță, un mare teolog din vremea noastră, vorbind despre valoarea credinței creștine, o consideră ca pe cel mai mare dar al omului.

Dacă natura neînsuflețită are o lege relativ stabilă după care se conduce și un scop bine determinat către care tinde, dacă animalele și toate viețuitoarele din jurul nostru sunt înzestrate cu instinctul și inteligența necesare spre a-și putea continua spița lor în timp, este de la sine înțeles că și ființa umană, care prin felul său de a fi este superioară tuturor viețuitoarelor, are un rol hotărâtor în lume și tinde către un scop bine determinat. Acest scop nu poate fi altul decât Dumnezeu, pentru ca omul să fie fericit. Dobândirea fericirii noastre adevărate, adică legătura noastră conștientă cu Dumnezeu, este condiționată de o credință adevărată (ortodoxă) și lucrătoare, cu fapte bune, spre binele aproapelui și lauda lui Dumnezeu.

De aceea credința, nădejdea și dragostea sunt cele trei virtuți fundamentale ale creștinismului, de care atârnă fericirea sa pământească și cerească (I Corinteni 13, 13).

Cu toată mărimea și strălucirea astrelor, cu toată puterea și agerimea animalelor, cu toată iscusința, măiestria și "evoluția" lor, cu toată

scumpătatea unor metale și pietre prețioase - nici una nu este conștientă de rolul său în lume.

Omul, singur, din fericire, cunoaște rostul său în viață, precum și al creaturilor ce-l înconjoară. Această cunoștință omul creștin a primit-o de sus, prin Evanghelia sfântă, prin revelația adusă în lume de Fiul lui Dumnezeu. Cu ajutorul acestei credințe, a acestui dar dumnezeiesc, noi credem și mărturisim că Dumnezeu este cauza întregului univers; credem și mărturisim că El este cauza vieții; noi credem și mărturisim că viața noastră nu se termină odată cu intrarea omului în mormânt, ci, dimpotrivă, de la mormânt începe adevărata viață, cea spirituală, pentru cei înzestrați cu credință, nădejde și dragoste în Dumnezeu.

După cum cu ajutorul simțului vederii, cu ochii trupești, luăm cunoștință de ființele și lucrurile care ne înconjoară, la fel, cu ajutorul simțului credinței, putem lua cunoștință de existența celor supranaturale către care tinde ființa noastră. Dar importanța cea mare a Evangheliei și a credinței creștine nu constă numai în faptul că omul va primi o răsplată și o stare de fericire în viața veșnică, ci chiar și în lumea de față omul s-a bucurat și se bucură de atâtea binefaceri și binecuvântări datorită credinței creștine.

Prin noua învățătură, învățătura creștină, omul a fost renăscut sufletește, a fost curățit și îndreptat; prin această învățătură nouă el a căpătat o nemaicunoscută cinste și putere în ordinea morală a vieții; prin credința creștină omul a recăpătat chipul și are posibilitatea să dobândească și asemănarea cu Dumnezeu, chipul și vrednicia sa de om, care erau pierdute prin păcat (Romani 5, 12-16).

Prin învățătura și credința creștină, omul apare ca om, cu privilegiul său de stăpân între făpturi, de semen al lui Iisus Hristos, prin har, văzut ca ființă rațională și spirituală și fiind prețuit fiecare om în parte mai mult decât toată lumea. Prin această credință și învățătură am fost noi răscumpărați din starea de smerire și de decadență morală, prin sângele Fiului lui Dumnezeu (Matei 26, 26-28); am fost îmbrăcați în haină de lumină și de cinste dumnezeiască. Datorită credinței creștine se depun astăzi atâtea eforturi în Biserica Domnului pentru dreptate, egalitate și înfrățire între oameni.

Nu au existat până la Hristos tendințe spre mai bine, spre redresare morală și spirituală, asemănătoare învățăturii evanghelice. Nu a existat schimbare și progres în bine asemănătoare cu urmările fericite ale învățăturii și moralei creștine.

Toate schimbările și dorințele spre cele înalte - spirituale și morale - din viața omenirii se datorează în mare măsură învățăturii și credinței creștine, în care Dumnezeu este prezent și colaborează cu omul. De aceea un dascăl al Bisericii noastre spune că Evanghelia sau credința creștină este

prezența și vorbirea lui Dumnezeu cu omul credincios. Credința creștină este forță spirituală, este viață, este suflet, este mântuire, este bucurie în Duhul Sfânt. Credința creștină nu este o teorie oarecare. Ea este adevăr deplin și sfânt, pentru că vine din porunca și dragostea lui Dumnezeu și ne vorbește despre Dumnezeu (Marcu 16, 15-16).

Mulți oameni din trecut, neinițiați în cele ale religiei, ba chiar și unii reprezentanți ai teologiei, au încercat să demonstreze numai pe cale naturală fenomenul credinței creștine, dar în cele mai multe cazuri n-au ajuns la rezultatul dorit, pentru că ei n-au ținut seama că învățătura creștină este revelată de sus, este deci mai presus de fire și fără de margini, după cum fără de margini este autorul ei - Dumnezeu cel apofatic și necuprins de mintea noastră. De aici vedem că fenomenul credinței, fiind în primul rând de natură dumnezeiască, nu poate fi dovedit și demonstrat numai pe calea firii, ca orice cunoștință ce cade sub simțuri.

Dacă puterea și valoarea credinței creștine se pare că a scăzut în lume cu timpul, acest lucru nu a avut loc datorită faptului că învățătura Bisericii ar avea un caracter trecător, după cum afirmă cei neștiutori, sau că Dumnezeu și-ar fi retras harul și ajutorul Său din Biserică, după cum spun alții. Această putere și valoare a credinței a scăzut, pentru că noi — creștinii — am slăbit și am coborât nivelul vieții duhovnicești care uimea oarecând pe păgâni și ridica prestigiul Bisericii în fața lumii. Cu aceasta nu Dumnezeu, ci noi am neglijat Biserica Sa și am pus-o într-o situație critică, lăsând lumea să creadă că învățătura creștină nu mai are puterea și efectele de altădată în viața omenească. De aceea asupra credinței noastre împuținate a ridicat semeață capul necredința. Nu este vina altora; e vina noastră a tuturor, clerici și credincioși, dacă puterea credinței a scăzut, dacă prestigiul Bisericii a scăzut, dacă efectul minunat al existenței creștinismului s-a împuținat.

Dacă Biserica lui Hristos este "stâlpul și temelia adevărului" (I Timotei 3, 15), dacă această Biserică este întemeiată de Iisus Hristos - temelia și capul ei cel pururea dătător de viață (I Corinteni 3, 11; Efeseni 2, 20; 5, 23), avem ferma convingere că și Evanghelia lui Iisus Hristos, transmisă tuturor prin Biserică, are un caracter divin, este permanentă și de folos pentru toți cei ce vor să cunoască "Calea, Adevărul și Viața" (Ioan 14, 6-10). De aceea credința creștină a fost, este și va rămâne pentru totdeauna zestrea cea mai de preț a unui creștin adevărat. Numai prin credința cea lucrătoare, prin participarea noastră conștientă la jertfa de pe Cruce a Domnului Iisus Hristos, și prin includerea noastră tot atât de conștientă în Biserica cea una, sfântă, ecumenică și apostolică a lui Hristos, vom putea dobândi viața fericită pe care o dorim cu toții.

Am văzut că, în esența ei, credința este o imagine vie a aspirațiilor sfinte către care tinde întreaga ființă omenească. De fapt făptura întreagă

năzuiește spre desăvârșire, spre fericire. Întreaga făptură se îndreaptă spre acea împlinire a perfecțiunii pe care nu o găsește în cercul restrâns al vieții noastre pământești. Nu este cu puțință ca bunătățile acestei lumi și tot ce ne poate oferi ea mai scump să mulțumească cu desăvârșire aspirațiile noastre spirituale. De aceea uneori omul, fiind îndestulat cu toate darurile ce-i poate oferi lumea, este totuși atras de o putere nevăzută către Cineva mai presus de lume. În acest înțeles Fericitul Augustin spune că această năzuință a sufletului nostru spre desăvârșire, spre cele de sus, este sădită de Dumnezeu în om, iar sufletul este neliniștit până ce nu-și va găsi pacea și odihna în Dumnezeu — Creatorul său (Mărturisiri 1, 1).

În acest înțeles Sfântul Apostol Pavel ne arată că sfinții "prin credință au biruit împărății, au făcut dreptate, au dobândit făgăduințele, au astupat gurile leilor, au sfîns puterea focului (când erau martirizați) [...], din slabi ce erau s-au făcut tari în război, au întors taberele vrăjmașilor pe fugă" (Evrei 11, 33-34); prin credință au suferit lipsuri, supărări și răutate. Toate aceste chinuri îndurate de sfinți mărturisesc taina și tăria credinței lor, prin care au dobândit cerul și viața veșnică, iar în lumea aceasta respectul și iubirea din partea celor ce înțeleg să le urmeze credința (Evrei 13, 7).

Aceste exemple vii despre puterea și tăria credinței le putem lua chiar și din viața poporului nostru român, care s-a născut și a rămas creștin.

Părinții și strămoșii noștri, miile de călugări care zi și noapte, în vreme de grele încercări, și-au plecat genunchii și fruntea lor în fața sfintelor altare au fost conștienți de importanța și valoarea credinței pentru supraviețuirea întregului popor român creștin.

Datorită credinței strămoșilor noștri și a conducătorilor Bisericii Ortodoxe s-au alcătuit atâtea monumente de artă literară, în sfintele noastre mănăstiri și biserici, care stau până astăzi la baza luminoasă a trecutului nostru românesc și le prezentăm în fața lumii ca dovezi grăitoare ale existenței noastre ca nație.

Prin dreapta credință, deci, s-a ridicat și se poate ridica oricând moralul fiecărui credincios în parte, al fiecărui popor și al tuturor oamenilor, căci Iisus Hristos, capul Bisericii, a recapitulat întreaga făptură și ne cuprinde pe toți în Sine (Efeseni 1, 10).

Prin credința creștină și printr-o viață demnă de numele de creștin vom putea și noi alcătui o unitate cu toată lumea, iar lumea toată, astfel, va întemeia Împărăția de pace a lui Dumnezeu pe pământ, pe care o dorim și o cerem în rugăciunile noastre de fiecare zi (Matei 6, 9-13). De aceea, fiecare creștin este chemat să fie conștient de rostul său în Biserica Domnului; să fie conștient de rostul său în societate și în lume. Fiecare creștin trebuie să știe că el are menirea să devină podoaba sufletească a Bisericii lui Hristos. Creștinii toți au datoria să poarte cu demnitate și smerenie acest nume și să fie exemple de urmat și pentru alții, contribuind la buna înțelegere, la pacea lumii și la bunăvoirea dintre oameni (Luca 2, 14).

Credința creștină este dreptarul vieții noastre între oameni.

Dacă nu cinștim numele de creștin și credința creștină prin exemplul nostru în societatea în care trăim, nu merităm să purtăm acest nume. Credința creștină și numele de creștin trebuiesc cinștite și prețuite mai întâi de noi, căci ele alcătuiesc cea mai scumpă comoară pe care am primit-o de la Domnul Iisus Hristos.

Să facem aceasta cu convingerea și cu râvna întreagă, și astfel vom înnoi și înfrumuseța toată lumea. Să facem aceasta și vom spori în bine și vom simți cu bucurie îndoitul câștig: de oameni devotați și credincioși ai societății și ai patriei noastre, precum și de creștini adevărați și fii ai lui Dumnezeu.

Făcând aceasta, adică având și cultivând credința noastră cea dreaptă, atunci când vom cere ceva în numele Domnului Iisus, vom constata că bucuria noastră va fi și va rămâne deplină (Ioan 16, 24) ori de câte ori ne vom învrednici și noi, ca sutașul să-l auzim glasul Său dumnezeiesc: "Fie ție după cum ai crezut..." (Matei 8, 13).

Astfel, harul Domnului — cel dătător de tot binele — va fi prezent și lucrător în viața noastră, a tuturor. Amin.

PREDICĂ LA DUMINICA a XVIII-a DUPĂ RUSALII

(Luca 5, 1-11)

Arhim. Clement Haralam

*"mulțimea Îl îmbulzea ca să asculte
cuvântul lui Dumnezeu"*

(Luca 5, 1)

I. Nu este în lumea aceasta pământească (și nici nu trebuie să fie) ceva mai drag sufletului omenesc decât cuvântul lui Dumnezeu. Pentru că, după cum ne mărturisește Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan (Ioan 1, 14) "Cuvântul (lui Dumnezeu) S-a făcut trup" și a locuit printre noi, oamenii, făcându-Se asemenea nouă afară de păcat. Acest "Cuvânt" este Fiul lui Dumnezeu, este a doua persoană a Sfintei Treimi. "Cuvântul lui Dumnezeu" a rămas în Sfânta Evanghelie, după ce cu Trupul S-a înălțat la cer, iar

Biserica Îl propovăduiește de atâția ani pentru că este Cuvântul care cheamă la Împărăția lui Dumnezeu.

"Eu sunt Lumina lumii" (Ioan 8, 12) zice Hristos. Iată deci că cel ce ascultă și ține Cuvântul lui Dumnezeu este luminat la minte și este îndreptat cu gândul către iubirea lui Dumnezeu și către lucrurile cerești și face deseori din fiii mâniei, fii ai lui Dumnezeu. Cuvântul lui Dumnezeu, ca o pâine duhovnicească, satură și însănătoșește sufletele celor care-L caută, căci zice Psalmistul, purtat fiind de Duhul Sfânt: "Dumnezeule, Dumnezeul meu, pe Tine Te caut dis-de-dimineată. Însetat-a de Tine sufletul meu [...] Ca de seu și de grăsime să se sature sufletul meu" (Ps. 62).

Cuvântul lui Dumnezeu este cel care deșteaptă pe oameni din răutățile păcatului, căci zice: "deșteaptă-te, cel ce dormi, și te va lumina Hristos" și apoi îl îndreaptă spre calea împărăției cerurilor — căci El este "Calea, Adevărul și Viața" — atunci când zice: "Ferește-te de rău și fă binele" (Ps. 36, 27). Pentru aceea și Domnul Hristos, Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu, prin întruparea Sa din Sfânta Fecioară venind în lume, a răspândit, a semănat acest cuvânt în inimile oamenilor, mai bine zis S-a semănat pe Sine, Cel Care venea din Împărăția Tatălui Său, în micile împărății tainice ale fiecăruia dintre noi, care sunt inimile noastre. Căci Însuși zice: "Iată, stau la ușă și bat; de va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine. Celui ce biruiește îi voi da să șadă cu Mine pe scaunul Meu, precum și Eu am biruit și am șezut cu Tatăl Meu pe scaunul Lui." (Apoc. 3, 20-21). Și am spus aceasta pentru că nu toți cei care au cuvântul se mântuiesc, ci toți cei care îl aud și îl urmează, îl îndeplinesc; și nu toți cei care se feresc de rele se mântuiesc, ci cei care ferindu-se de rău, urmează și binele, transpun în faptă binele.

Așa după cum ne spune și Sfânta Evanghelie, mulți erau cei care ascultau cuvântul propovăduirii lui Hristos; așa de mulți erau, încât a trebuit ca Domnul să se suie într-o corabie pentru a fi protejat de mulțime. Cu toate acestea nu toți L-au urmat, ci mult mai puțini, ba încă și din cei ce L-au urmat unii s-au lepădat și spuneau că nu-L cunosc, sau «Cine poate să-L înțeleagă?».

II. Dumnezeu a vorbit cu protopărinții noștri - Adam și Eva - față către față. Dar — din cauza neascultării lor — ei au pierdut această comuniune directă, fiind alungați și din rai. Comunicarea între Dumnezeu și oameni s-a menținut totuși, dar se făcea prin îngeri și prooroci, care arătau oamenilor voia lui Dumnezeu, și dorința de a-i atrage pe oameni către Sine.

Prin ceea ce ne expune Sfânta Scriptură a Vechiului Testament se dovedește că oamenii, fapăturile lui Dumnezeu, se depărtau tot mai mult de scopul pentru care au fost creați, adică de a slăvi pe Creatorul lor și de a-și pregăti o viață fericită în veșnicie. De aceea "la plinirea vremii" a venit în lume Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu, după făgăduința și sfatul Sfintei

Treimi făcut din veșnicie. Și El, Hristos — Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu — a împlinit Legea și învățătura care a fost propovăduită de vestitorii Vechiului Testament, căci Însuși spune: "Nu am venit să stric, ci să împlinesc" (Matei 5, 17); iar învățăturile Lui le completa cu semne și minuni. Căci după ce le vorbea mulțimilor — sau chiar anumitor persoane în particular — de cele mai multe ori făcea și o minune, întărind cele spuse: «dați-le voi să mănânce» și imediat a înmulțit pâinile săturând cinci mii de bărbați; «Lazăre, vino afară!» și Lazăr a ieșit, mort fiind de 4 zile; sau cum stă scris în Evanghelia la care facem referire în cuvântul de față: «lăsați în jos mrejele voastre, ca să pescuiți», și mreaja s-a umplut de pești. Deci vedem din aceasta că învățătura și cuvântul lui Dumnezeu, care sunt o hrană pentru sufletele dreptcredincioșilor, sunt imediat împlinite cu hrana cea trupească. Dar vedem că mai întâi Domnul Hristos se îngrijește de suflet, ca cel ce a suferit multă vreme de lipsa Cuvântului lui Dumnezeu, și ca cel ce este mai de preț decât orice în lumea aceasta, căci zice: "ce va da omul în schimb pentru sufletul său?" (Matei 16, 26); iar pe lângă toate acestea, scopul venirii Sale pe pământ este acela de a ridica sufletele oamenilor din robia păcatelor, din robia patimilor.

Prin aceasta Domnul iarăși vrea să ne învețe că, atunci când cineva dorește să-și agonisească cele de trebuință trupului, trebuie să o facă după ce mai întâi și-a săturat sufletul din învățăturile cele duhovnicești. De aceea, și săptămâna începe cu duminica, zi în care nu se lucrează pentru cele materiale, ci se merge la biserică, se citesc cărți duhovnicești și se roagă fiecare pentru iertare de păcate și cele de trebuință.

Căci ce urmărește, de fapt, sufletul? Ce altceva decât întoarcerea la odihna lui, care este Împărăția lui Dumnezeu; și iată că în legătură cu aceasta zice Domnul: "Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă" (Matei 6, 33).

Dar iată că Sfânta Evanghelie ne lasă ca să mai desprindem o învățătură în această privință, chiar din cuvintele de dezvinovățire ale Sfântului Petru care a zis: "Învățătorule, toată noaptea ne-am trudit și nimic nu am prins" (Luca 5, 5). Acest cuvânt ne arată că toată truda și nevoința noastră nu valorează nimic de nu ne binecuvântează Dumnezeu cu harul și cu ajutorul Său.

Din această cauză trebuie ca fiecare dintre noi să roage pe Dumnezeu, mai dinainte, să ne ajute la treburile noastre — cele de folos sufletului și trupului — iar în primejdii și necazuri să ne apere, pentru că toate se fac cu voia lui Dumnezeu, iar fără voia Lui toată osteneala noastră este deșartă. De fapt și Domnul Hristos spune: "fără Mine nu puteți face nimic." (Ioan 15, 5). Acest lucru îl dovedește experiența avută de Sfinții Apostoli și relatată în Evanghelia de față.

Ar fi un lucru fatal pentru sufletele noastre să nu ne supunem legilor și poruncilor lui Dumnezeu, căci atunci ne-am asemana cu peștii, care sunt necuvântători și nici nu aud; sau am fi asemenea cu Saul din Tars, înainte de convertire, căruia îi zicea Însuși Hristos: "Greu îți este să lovești cu piciorul în țepușă." (F. Ap. 9, 5).

Să fim deci atenți; fără Dumnezeu nu se poate. Nu degeaba înaintașii noștri scriau pe unele obiecte de uz public: "Nihil Sine Deo". Sufletul simte această lipsă care se extinde și asupra trupului printr-o continuă nemulțumire și o permanentă muștrare de conștiință că tot neîmpliniți suntem. "Căci Cuvântul lui Dumnezeu ne slobozește de moartea trupului nu învingând-o fizic [...] ci învingând-o întâi în sufletul omenesc, pe care l-a luat odată cu trupul. Cuvântul lui Dumnezeu, asumând în Sine umanitatea noastră, i-a deschis acesteia (umanității) din nou setea și posibilitatea de nepierdut de a cunoaște conținutul infinit al Lui (Dumnezeu) și de a comunica cu El, ca Rațiune ipostatică divină, în dialog veșnic cu Tatăl".

"Omul, ieșind din comuniunea cu Dumnezeu, se simte mereu la marginea existenței, gata să dispară cu totul. Dar el nu pierde, totuși, existența cu totul. Căci Dumnezeu nu reneagă o persoană unică, creată odată din nimic. Persoanele umane, făcând excepție de la legea celorlalte viețuitoare, sunt menținute de Dumnezeu ca persoane chiar dacă ajung, din necomunicare cu Dumnezeu și între ele, la un minimum de existență. Aceasta este moartea lor. Iar Hristos, Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu Însuși, readuce de la această margine a existenței pe oameni, făcând din primirea acestei trăiri a marginii sale o recunoaștere a umanului că există exclusiv din partea lui Dumnezeu, iar prin aceasta dăruindu-se lui Dumnezeu printr-o dăruire a ființei Sale" (Pr. D. Stăniloae, **Chipul nemuritor al lui Dumnezeu**, p. 23-24).

III. Zis-a Sfântul Grigorie Dialogul: "Mai mare minune decât rugăciunea este propovăduirea cuvântului, adică a ajuta cu cuvântul învățaturii, căci a întoarce pe păcătoși la pocăință mai mult este decât a învia un mort. Că întru înviere se scoală trupul și iarăși moare, iar întru pocăință se scoală sufletul, care viețuiește în veci. Dar încă și din Evanghelie poți cunoaște cu adevărat grăirea aceasta. Că, iată, a înviat Dumnezeu pe Lazăr trupest, dar Scriptura nu ne spune ce a făcut trupul înviat al lui Lazăr. Însă a înviat Dumnezeu sufletul lui Pavel; și câte n-a făcut sufletul lui Pavel! A făcut minuni multe cu învățăturile sale." (**Proloagele**, vol. 1, p. 547).

Așadar propovăduirea Cuvântului se face cu cuvântul și cu fapta se împlinește.

SFINȚII ARHANGHELI DUPĂ SFÂNTA SCRIPTURĂ ȘI SLUJIREA LOR

Pr. prof. dr. *Petre Semen*

Sfânta Biserică prăznuiește pe 8 noiembrie pe Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil și odată cu ei pe toți sfinții îngeri. Sărbătoarea aceasta este dedicată în chip special sfinților Arhangheli, adică celor mai mari peste îngeri, sau celor dintâi dintre îngeri. Cuvântul "înger" este traducerea latină a termenului grecesc "anghelos", care la rândul său este traducerea din ebraică a cuvântului "mak'akh" care înseamnă sol, trimis, vestitor, deoarece misiunea lor a fost și rămâne aceea de a fi vestitori ai voii divine către oameni. Ei sunt total deosebiți de lumea văzută, iar ca slujitori ai lui Dumnezeu, ca cei ce înconjoară tronul slavei dumnezeiești poartă adesea denumirea de sfinți. Astfel îi numește proorocul Daniel în viziunea sa: "Și am văzut un sfânt care grăia, și un alt sfânt a zis către cel care grăia: «Până când va dura vedenia [...] și templul și oștirea vor fi călcate în picioare?»." (Daniel 8, 13); "Atunci am auzit un glas de om deasupra fluviului Ulai, glas care striga și grăia: «Gavriile, tâlcuiește celui de acolo viziunea»." (Daniel 8, 16).

Existența îngerilor este afirmată de nenumărate ori în aproape întreaga Sfântă Scriptură, începând chiar cu cartea Facerea: "Și a găsit-o îngerul Domnului la un izvor de apă în pustiu, la izvorul de lângă calea ce duce spre Sur" (Facere 16, 7; 19, 1, 15). Dată fiind apropierea voii lor de a lui Dumnezeu, ei mai sunt numiți și *fii ai Săi*, sau chiar *sfinți*: "Și am auzit un sfânt care grăia, și un alt sfânt a zis către cel ce grăia" (Daniel 8, 13); *oștirea cerurilor*: "Numai Tu ești Domn și numai Tu ai făcut cerurile, cerurile cerurilor și toată oștirea lor" (Neemia 9, 6).

După cum reiese din cărțile Vechiului Testament (Facere 28, 12) îngerii sunt o mulțime nenumărată și se împart în diverse clase sau trepte. Astfel, în cartea Facerea se amintește de Hruvimi (cap. 3, 24), precum și în Ieșirea 25, 22, iar Isaia proorocul vorbește de Serafimi (cap. 6, 2, 6). Sfântul Pavel, la rândul său, vorbește de unii îngeri ca făcând parte din ceata Începătoriilor, de alții din cea a Puterilor sau Domniilor (Efeseni 1, 21), a Tronurilor (Coloseni 1, 6) sau Arhanghelilor (I Tesaloniceni 4, 15). Dintre Sfinții Părinți, Sfântul Dionisie Areopagitul, ucenicul Sfântului Pavel, vorbește cel mai detaliat despre sfinții îngeri. Bazându-se pe Sfânta

Scriptură el spune că îngerii se împart în nouă cete, fiecare ceată deosebindu-se de cealaltă prin numele și misiunea sa, dar mai ales prin poziția pe care o are față de tronul lui Dumnezeu. Cetele îngerești sunt împărțite în trei grupe și anume: ierarhia cea mai aproape de Dumnezeu este formată de Serafimi, Heruvimi și Tronuri.

Cuvântul "Serafim" însemnează "cel arzător", "cel de foc" (Isaia 6, 6). Împreună cu Heruvimii și cu Tronurile, sunt slujitorii cei mai apropiați ai Divinității. De aceea ei se și aseamănă cel mai mult cu Dumnezeu, Care la rândul Său este foc mistuitor, scaunul Lui pară de foc, iar îmbrăcămintea slavei Lui este ca focul (Daniel 7, 9), adică sunt înconjurați de văpaie de foc. Pe lângă menirea de a-L lăuda și slăvi neîncetat pe Dumnezeu (Isaia 6), ei fac în același timp cunoscută voia divină îngerilor din treapta imediat următoare, adică celei din mijloc, formată din Domnii, Puteri și Stăpânii, cum îi numește și Sfântul Pavel. Îngerii din această treaptă domnesc peste îngerii din treapta cea imediat următoare și stăpânesc în același timp și peste puterile infernului și peste întregul univers. Ierarhia cea mai de jos, adică cea mai apropiată oamenilor, cărora le face cunoscută voia lui Dumnezeu, o formează Începătoriile, Arhanghelii și Îngerii.

Fiecare treaptă Îl slăvește neîncetat pe Dumnezeu și tinde spre unitatea treimică. Slăvirea adusă Divinității de treapta cea de jos este repetată de treapta imediat superioară ei. Cei din această treaptă au numai anumite fericiri și bucurii, pe când cei din treapta superioară posedă ceva în plus, adică au un spor de bogăție în slujirea și în lumina înțelegerii și a cunoștinței tainelor lui Dumnezeu. Există așadar o permanentă creștere de la îngerii treptelor de jos spre treptele de sus și o descreștere de la Domnii, Stăpânii, spre treptele de jos. Astfel, Heruvimii fiind luminați de înțelepciunea divină, cea mai presus de orice înțelepciune, luminează la rândul lor pe cele de jos. După cum arată chiar denumirea de "Heruvimi", care înseamnă "multă înțelegere" sau "revărsare de înțelepciune", ei sunt aceia prin care se revărsă înțelepciunea cea de sus spre treptele inferioare. Oricare treaptă din cele trei nu este desăvârșită prin ea însăși, și își caută îndestularea în contemplarea treptei imediat superioare, iar treapta cea mai de sus în Dumnezeu. Heruvimii sunt deci cei care împrăstie în treptele de jos și în istorie slăvirea puterii Celei Preaînalte.

Ceata a treia numită a Tronurilor stă permanent înaintea Celui ce șade pe tronul preaînalt (Isaia 6, 1). Pe tronuri "se odihnește slava divină — după cum zice Sfântul Maxim Mărturisitorul — însă nu cu Ființa, ci cu slujirea și cu darul".

În treapta de mijloc prima ceată este cea a Domniilor, întrucât este superioară altor îngeri, prin natura și slujirea lor cea fără de odihnă înaintea lui Dumnezeu. Cea de a doua ceată din această ierarhie este cea a Puterilor cerești, care prin voia divină stăpânesc în întregul univers creat. Ei, adică

îngerii acestei cete, au dat oamenilor puterea proorociei, darul facerii de minuni și tot ei îi ajută să rabde cu tărie încercările vieții și să împlinească poruncile lui Hristos. A treia ceată, a Stăpâniilor, are putere peste diavoli, și-i sprijină pe oameni ca să nu cadă în ispite mari, care să-i ducă la moarte și la osândă veșnică.

În treapta a treia se află mai întâi Începătoriile, numite astfel pentru faptul că stăpânesc peste îngerii care sunt sub ascultarea lor. Ei păzesc în același timp țările și popoarele, hotarele neamurilor pământului și Bisericiile.

Ceata a doua, a Sfinților Arhangheli, pe care o prăznuim în chip deosebit la 8 noiembrie este cea mai apropiată de lume prin natura slujirii încredințată ei de Dumnezeu. Iconografia Bisericii îi reprezintă ca având corpuri mult asemănătoare omului, adică cu mâini, picioare și aripi, întrucât ei poartă în brațele lor pământul, adică sunt cei mai apropiați de natura umană. Ei ne ajută, de asemenea, să ne purtăm greutatea vieții și ne vestesc tainele cele mari ale lui Dumnezeu. Sfântul Grigorie Dialogul zice că ei "sunt cei care înmulțesc sfânta credință între oameni, luminând înaintea lor cu lumina Sfintei Evanghelii, descoperindu-le tainele credinței celei drepte".

Ultima ceată și cea mai apropiată de oameni chiar și decât arhangheli sunt Îngerii. Lor li s-a încredințat misiunea de a sluji oamenilor vestindu-le tainele lui Dumnezeu și păzindu-i pe oameni de toată răutatea duhurilor celor necurate. Din această ceată sunt rânduiți îngeri păzitori pentru fiecare credincios, din momentul botezului, când preotul se roagă zicând: "însoțește viața lui cu înger de lumină".

NATURA SFINȚILOR ÎNGERI

Îngerii sunt ființe spirituale intermediare între Dumnezeu și oameni, inferioare lui Dumnezeu, dar superioare omului.

Deși apar în Sfânta Scriptură descriși sub o formă umană și purtând veșminte albe, preoțești, iar unii profeți îi numesc chiar oameni (Daniel 9, 21), lor li se atribuie totuși o altă natură decât cea a omului pentru că alta este ființa și menirea lor, ca a unora care își au sălașul în cer (Facere 21, 17). Ei nu au corpuri materiale ca oamenii, dar uneori apar în chip asemănător oamenilor, aceasta numai pentru a se adapta momentan la natura umană. Când îngerul Domnului a venit la Balaac, el era mai întâi nevăzut pentru ochii săi, atâta vreme cât acestuia nu i-au fost deschiși ochii de către Domnul Dumnezeu (Numerii 22, 3). Fiind creați de Dumnezeu ca ființe spirituale, ei apar și dispar în mod spontan (Judecători 6, 21; 13, 20). Uneori ei se adaptează puterii de înțelegere a omului. Astfel, îngerii care

au apărut lui Avraam au acceptat prânzul acestuia după uzanța timpului (Facere 18, 8), iar mai târziu un alt înger arată că el n-a mâncat, ci numai a părut că mănâncă (Judecători 13, 16), pentru a putea intra în relație cu omul și ca acesta din urmă să nu se înfricoșeze. Despre spiritualitatea îngerilor vorbește însă Domnul Hristos în chipul cel mai lămurit, când le răspunde saducheilor că după înviere oamenii nu se vor mai însura sau mărita, ci vor fi ca îngerii lui Dumnezeu (Matei 22, 30; Marcu 12, 25; Luca 20, 35-36).

Fiind mulțimi nenumărate, îngerii formează curtea Celui Preaînalt (Iov 1, 6), îi slujesc lui Dumnezeu (Daniel 6, 10), cântându-I fără încetare imne de slavă (Isaia 6, 3) și prosternându-se înaintea Lui (Apocalipsa 7, 11). Dumnezeu se servește de îngeri pentru a face cunoscute lumii voile Sale (Numerii 22, 35; Judecători 13, 8) sau pentru a asigura reușitele misiunilor încredințate anumitor oameni (Facere 24, 7, 40; Ieșirea 23, 20, 23).

Sfinții Arhangheli sunt în număr de șapte și anume: Mihail, Gavriil, Rafail, Uriil, Salatiil, Gudiil și Varahiil. Fiecare din ei are o misiune specială de îndeplinit.

Mihail însemnează "puterea lui Dumnezeu", sau "cine este ca Dumnezeu"; este primul din ceata sfinților Arhangheli. Purtând sabie de foc, el păzește legea lui Dumnezeu. Când mai marele peste oștile cerești (Lucifer) a greșit în cer și îngerii au început să cadă, Mihail a strigat: "Să luăm aminte!" și din clipa aceea a încetat căderea îngerilor căci toți luând aminte la glasul său au început a slăvi pe Dumnezeu și au încetat de a mai cădea. Tot el a adus cele 10 pedepse peste egipteni și a păzit oștile lui Isus Navi, căruia i-a zis: "Eu sunt căpetenia oștirii Domnului și am venit acum!" (Iosua 5, 14). Tot el a păzit pe cei trei tineri în cuptorul cel de foc în Babilon și pe Daniel în groapa cu lei, iar la sfârșitul lumii tot el va suna din trâmbiță și-i va scula pe cei morți la judecata lui Dumnezeu (I Tesaloniceni 4, 16).

Gavriil se tâlcuiește "bărbat-Dumnezeu"; este arhanghelul bunelor vestiri făcute lumii privitoare la tainele lui Dumnezeu. El a fost trimis la Fecioara din Nazaret să-i vestească taina Întropării Domnului, și tot el a vestit lui Zaharia nașterea lui Ioan Botezătorul. El a vestit păstorilor nașterea lui Mesia și cel dintâi a cântat "Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire!" (Luca 2, 14). El ocrotește pe tineri și pe fecioare, și duce rugăciunea noastră la ceruri. De fapt toți îngerii veghează la mântuirea noastră și ne ocrotesc de rele. Ei au misiunea de a-i ajuta pe oameni în mod individual (Tobit 3, 25), căci fiecare om are îngerul său păzitor (Fapte 12, 5). Aceasta o arată Domnul Hristos când zice: "Vedeți să nu disprețuiți pe vreunul din aceștia mici, că zic vouă: " Că îngerii lor, în ceruri, pururea văd fața Tatălui Meu, Care este în ceruri." (Matei 18, 10).

Fiind împlinitori ai voii lui Dumnezeu, ei se bucură când omul perseverează în bine și mai ales de pocăința păcătoșilor (Luca 15, 7). Ei însoțesc sufletele oamenilor în cealaltă viață, iar la Judecata universală vor fi slujitorii lui Hristos, și-i vor despărți pe cei buni de cei răi (Matei 13, 49; 16, 27; 24, 31).

DRUMUL SUFLETULUI DUPĂ MOARTE

Arhim. *Cleopa Ilie*

Pomenirea morților o făceau creștinii de demult la Liturghia Sfântului Iacov, întâia Liturghie care se întocmise încă din timpul celui dintâi episcop al Ierusalimului. În ea se rânduise slujbă specială pentru morți. Mai târziu s-au rânduit slujbe separate pentru morți și, cu timpul, s-a văzut cât folos aduc cele 40 de panahizi pentru cei răposați.

De aceea vă voi spune mai întâi care este pricina pentru care se face pomenire la trei zile după moarte, apoi la 9 zile și la 40 de zile. Pe urmă, dacă va rândui Dumnezeu, vă voi mai spune niște istorioare în legătură cu cele 40 de panahizi și 40 de Liturghii.

Acestea se spun după învățăturile Sfinților Părinți și după descoperirile ce s-au făcut unora dintre ei. Iată dar ce se întâmplă cu sufletul omului după moarte până la vremea de 40 de zile:

În **ziua întâi**, când moare omul, sufletul lui stă acolo unde a ieșit din trup. Să zicem că trupul este pe o laiță, sau în sicriu, sau pe catafalc, sau pe o masă. Îngerul nostru de la botez, care este ajutorul nostru până la moarte, ne păzește și stă o zi și o noapte lângă trup. E ca și cum ai avea o haină pe care ai purtat-o mulți ani și când s-a învechit te-ai dezbrăcat de ea și o lași pe pat sau în cui și te uiți la ea că-i ruptă și veche, și-ți aduci aminte: cu haina asta am fost la nuntă și la biserică și la târg, în alte și alte locuri. Cam așa se întâmplă și cu sufletul când se dezbracă de trup. Trupul este ca o haină în care a stat sufletul, sau ca o casă a lui în ziua când se dezbracă sufletul de această haină a trupului, înainte de a se despărți pentru multă vreme unul de altul. Iar Îngerul de la botez îl ține încă pe suflet lângă haina aceasta cu care a fost îmbrăcat.

Și se minunează sufletul foarte când vede cum se descompune trupul și ce miros dezgustător împrăștie, și nu-i vine să creadă că a stat în acel

lăcaș din care nu se alege nimic. Acum își aduce aminte de ceea ce spune Proorocul David: "Scoate, Doamne, din temniță sufletul meu ca să se mărturisească numele Tău" (Ps. 141, 7). Și-i arată Îngerul: "vezi, suflete, trupul acesta care se descompune; cu acesta ai fost în căile cele bune, dar tot cu acesta ai făcut și atâtea păcate; cu acesta ai făcut metanii, cu acesta ai plâns, cu acesta ai mers la biserică, dar cu acesta ai fost și la desfrâu și la beții și la jocuri și la nunți, și la furt și la distracții și la alte răutăți. La toate acestea stă și cugetă sufletul după moarte - după ce iese din trup - și lucrează mai repede ca fulgerul, căci este ființă rațională și gânditoare, și nu mai e îngreuiat de trup. Și de aceea își amintește cu mare iuțeală nu numai de cuvintele pe care le-a vorbit în viață, ci și de toate gândurile pe care nu le-a vorbit. Dacă omul ține minte acum, în viață fiind, ce a grăit când era copil, sau în multe alte momente, cum nu își va aminti cu mult mai ușor de toate atunci când se dezbracă de această țărână a trupului, care este grosime mare pentru el?

Deci 24 de ore ține Îngerul de la botez sufletul lângă trup, cu puterea lui Dumnezeu, ca să-i arate încă odată lăcașul în care a viețuit pe pământ și-i spune: să știi suflete că atunci când va suna trâmbița cea mare a Judecării, cum spune Apostolul, ai să te îmbraci din nou cu acest trup și vei sta înaintea Dreptului Judecător, ca să dai seamă de cele ce ai lucrat în trup --- fie bune, fie rele. Aceasta se întâmplă în ziua cea dintâi. Noi plângem pe cel mort că ne-a părăsit, dar el e încă de față.

În **ziua a doua** după moarte, se întâmplă un lucru mai înfricoșător. Se întâmplă ceea ce spune proorocul David: "Pentru ce să mă tem în ziua cea rea, când mă va înconjura fărădelegea vrăjmașilor mei?" (Ps. 48, 5). Adică tot ce ai lucrat în viață ți se arată deplin și concret în ziua a doua. În această zi Îngerul păzitor duce sufletul pe unde a umblat toată viața, chiar de ar fi înconjurat el globul pământesc de o mie de ori. De ar fi trăit omul cât de mult, sufletul se duce pe unde a trăit, căci merge cu mare repeziciune. Vedeți, când ne rugăm, cu gândul acum suntem în cer, acum suntem înapoi. Nici n-am pronunțat bine ceva cu limba și gândul a luat-o înaintea limbii. Așa de repede se mișcă și sufletul după ce iese din trup.

Și Îngerul care-l însoțește îi spune: "Iată suflete, aici ai curvit, aici ai furat, aici te-ai îmbătat, aici ai glumit, aici ai râs, aici te-ai mâniat, aici ai vorbit vorbe murdare, aici ai jucat, aici ai chiuțit, aici ai făcut cu ochiul, aici ai bătut din palme, aici ai fost în cârciumă și ai pus lăutari să-ți cânte". Pe urmă îi arată și cele bune: "Iată, aici ai făcut metanii, aici ai plâns, aici ai mers la Sfânta Liturghie, aici ai ajutat pe un sărac, aici ai ajutat pe cineva care era bolnav, aici ai cercetat pe un om aflat în temniță, aici ai ascultat Sfânta Liturghie, aici ai ascultat predica, aici ai cântat o cântare religioasă, aici ți-a fost milă de un om necăjit". Și-i arată pas cu pas, minut cu minut,

unde a fost și ce a făcut, iar sufletul, rămas încremenit de cele ce vede, nu poate zice nimic, pentru că tot ce-i spune a făcut cu adevărat.

Îngerul îi arată toate cele făcute de el cât timp a fost în trup și sufletul le recunoaște pe toate. Cum să nu fie adevărate când Îngerul a călătorit cu el, a fost pe umărul lui, în chip nevăzut, și a scris toate împrejurările vieții și gândurile lui?

În **ziua a treia** se întâmplă un alt lucru, mai înfricoșat. În ziua aceea i se dau sufletului încă șase Îngeri, care împreună cu cel de la botez sunt șapte, și își începe călătoria spre cer, căci are de trecut vămile văzduhului. Sunt 24 de vămi pe unde trebuie să treacă sufletele noastre. La fiecare din ele suntem cercetați de cele mai mari căpetenii ale iadului pentru toate faptele, toate cuvintele și toate gândurile (vezi **Tainele vieții viitoare**, cap. 3). Și sufletul trece prin vămi ca fulgerul, însoțit de cei șapte Îngeri, iar dracii îi arată toate relele ce a făcut dar nu le-a spovedit. Dacă omul s-a spovedit curat la duhovnic, Duhul Sfânt a șters de pe zapisele drăcești păcatele pe care le-a făcut omul cu lucrul, sau cu cuvântul, sau cu gândul, cu voie sau fără de voie. Le-a șters dacă omul s-a spovedit, i-a părut rău de ele și a încetat a le mai face. În acest caz zapisele diavolilor se fac albe. Dar dacă nu s-a mărturisit, sau nu s-a mărturisit curat, sufletul își vede păcatele scrise. Iar cele 24 de vămi încep cu vama păcatelor celor mai obișnuite ale noastre: cu păcatele vorbirii deșarte. Căci cine este atât de stăpân pe limbă încât să nu mai zică vreo vorbă deșartă? Se știe cât este de aplecat omul să vorbească de rău și să spună glume. De aceea, ca să treci prima vamă ușor, când te duci la spovedanie întâi aceasta să o spui: părinte, am vorbit vorbe deșarte. A doua vamă este a minciunii, a treia a vorbirii de rău, a patra a lăcomiei și așa mai departe. Sufletul trece prin toate vămile și nu poate fi oprit pentru că trebuie să ajungă în ziua a treia la Dumnezeu. Dar i se arată la fiecare vamă păcatele lui și el știe că după 40 de zile are să cadă la vama cutare, adică are să se ducă la muncile cele veșnice dacă nu s-a mărturisit și nu s-a pocăit de fărădelegile lui. Deci, în ziua a treia, după ce a trecut vămile însoțit de cei șapte Îngeri, sufletul ajunge la Prea Sfântul Dumnezeu, la Scaunul Prea Sfintei și de viață făcătoarei Treimi. Atunci ajunge prima dată sufletul la Dumnezeu. Deci Biserica noastră, ca o mamă bună și duioasă, a treia zi după moarte face pomenire celui mort. Nu știu dacă în toate locurile este acest obicei, ca atunci când se vine de la înmormântare să se facă acasă masă întru pomenire celui mort. E bine să facem aceasta, căci așa este rânduiala Bisericii. Când se vine de la înmormântare e bine să se facă o mică masă, să se dea de pomană haine de-ale mortului, să se dea de pomană mâncare pentru sufletul care s-a dus dintre cei vii.

Pentru ce se face această pomenire la 3 zile de la moarte? Pentru că sufletul a ajuns pentru prima dată la Dumnezeu și e bine să ne rugăm ca Dumnezeu să-l binecuvânteze cu liniște, cu pace și cu darul Sfântului Duh.

Iar din ziua a treia sufletul trebuie să treacă prin rai 6 zile. Cel păcătos trece prin rai ca și cel drept. Dar, vai și amar, câtă deosebire este între unul și altul! Cât se bucură cel drept când trece prin rai, știind că are să moștenească raiul, și cât de mult se scârbește cel păcătos, când vede ce a pierdut! Sufletul trebuie să treacă 6 zile prin rai, însoțit de Îngerii cei buni, ca să vadă toate frumusețile raiului. Și, deși merg cu iuțeala gândului, nu pot dovedi să le vadă pe toate, căci raiul este nemărginit. Acolo vede sufletul raiul desfătării, acolo pământul celor blânzi, acolo palatul Noului Sion, acolo mireasa Mielului, cum se spune la Apocalips, acolo Ierusalimul cel ceresc, acolo sânul lui Avraam și toate câte pomenește dumnezeiasca Scriptură despre rai, pe toate le vede sufletul omului; vede frumuseți după cum zice Apostolul Pavel: "Ci precum este scris: «cele ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit, și la inima omului nu s-au suit, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El»." (I Corinteni 2, 9; Luca 23, 43; Apocalipsa 2, 7). Numai o floare din rai - zice unul din sfinți - dacă s-ar putea aduce pe fața pământului, nu am putea-o compara cu toate comorile pământului, atât este de frumoasă. Acolo, cum zice Marele Vasile, florile pururea înfloresc și niciodată nu se veștejesc (**Hexaimeron** - Cuvânt despre rai). Și atâta mireasmă, și atâta frumusețe, și atâta cântare este acolo, și atâta lumină, și atâta bucurie, atâta dreptate și atâta pace întru Duhul Sfânt, și atâta mângâiere duhovnicească, încât este cu neputință limbii de țărână a omului să poată povesti ce vede sufletul acolo. Deci văzând sufletul aceste frumuseți, aceste minunății, când trece prin rai, dacă știe că a făcut fapte bune și a murit mărturisit și împărtășit cu Prea Curatele Taine și împăcat cu Biserica, are mare bucurie, căci simte că după 40 de zile va fi rânduit undeva acolo până la dreapta Judecată, și are să se veselească de atunci înainte. Dar dacă se știe păcătos, își zice: vezi ce ai pierdut? Prost am fost, rău și nebun am mai fost. Cum am făcut eu numai voia trupului celui de țărână, a cărnii aceleia pe care o mănâncă acum viermii în pământ și cum am pierdut eu aceste frumuseți care nu sunt pentru o mie de ani, nici pentru milioane de ani, ci pentru veșnicie. Și-i pare foarte rău. Iar Îngerul de la botez îi spune: suflete, de câte ori îți spuneam eu ție: lasă păcatul, părăsește fumatul, beția, înjurătura, desfrânarea - și nu m-ai ascultat. Iată că de acum ai pierdut aceste frumuseți pe care nu erai vrednic nici să le vezi dacă nu voia Dumnezeu să-ți îngăduie a vedea ce ai pierdut.

Și așa merge sufletul șase zile prin rai, și cu cele trei zile care au trecut până a ajuns la cer, la Scaunul Prea Sfântului Dumnezeu, se fac nouă zile. Iar în ziua a noua sufletul este dus de Înger a doua oară la Scaunul Prea Sfintei și de viață făcătoarei Treimi. Și de aceea se face pomenirea

celor morți la 9 zile (**Viața răposaților noștri**). Atunci se roagă Sfânta Biserică, mama noastră duhovnicească, pentru sufletul omului aceluia care a fost botezat în cristelniță în numele Sfintei Treimi, ca Dumnezeu să caute cu milă și cu îndurare asupra lui când vine a doua oară să se închine.

Și, după ziua a noua, când sufletul ajunge pentru a doua oară la Scaunul Prea Sfintei Treimi, el este blagoslovit de Dumnezeu și trimis să meargă în iad, prin care are să treacă 30 de nopți și 30 de zile. Și merge prin iad cu iuțeala fulgerului, și nu mai prididește să vadă atâtea munci și atâtea chinuri cu care se muncesc sute de popoare care n-au cunoscut pe Dumnezeu și mii și milioane de creștini, care deși L-au cunoscut L-au supărat și n-au făcut voia Lui. Și când trece prin iad se dau sufletului Îngeri, care sunt un fel de gardă a lui Dumnezeu, numiți zapcii. Și Îngerul de la botez merge și el neîncetat. Iar aceia au culoarea aripilor ca razele soarelui când apune, și numai unul din ei este mai înfricoșat la vedere decât toate muncile iadului. Și aceștia sunt garda care păzește sufletul care trece prin iad, căci diavolii mare ură au pe sufletul nostru.

Și trece prin iad 30 de zile și 30 de nopți, și acolo vede ce a spus Mântuitorul în Evanghelie: vede gheena, vede tartarul despre care zice Mântuitorul că focul celor de acolo nu se stinge și viermele nu doarme, unde e plângerea și scrâșnirea dinților. Acolo vede iadul cel mai de jos și fântâna adâncului, acolo vede iezerul cel de foc, cum se spune în Apocalips, și toate muncile cele nenumite și negândite, care nu se pot spune de vreo limbă. Și aude atunci sufletul mii și milioane de glasuri care țipă și se vaită și se muncesc, și vede fețele cele urâte ale dracilor, pe care dacă le-ar vedea omul cât este în viață nu i-ar putea rămâne sufletul în trup, ci ar sări din trup, rămânând mort într-o clipită.

Și trec astfel 30 de zile. Și dacă sufletul se știe pe sine drept, are mare îndrăzneală, căci îi spune Îngerul de la botez: "Vezi, suflete, dacă m-ai ascultat pe mine? Dacă ai fost blând și milostiv, postitor, ai mers la biserică, ai iertat pe cei ce ți-au greșit și te-ai păzit de păcatele grele, de moarte, iată de ce munci, care sunt pentru vecii vecilor, ai scăpat. Iar dacă se știe păcătos plânge cu amar, căci știe că într-una din acele munci va fi rânduit și el până la Judecata de apoi și după Judecată, dacă nu mai are cine să-l pomenească și să-l scoată.

După ce trece 30 de zile prin iad, în ziua a 40-a, sufletul este adus de Îngeri a treia oară la Scaunul Prea Sfintei Treimi. De aceea, în ziua a 40-a de la moarte se face pomenirea de 40 de zile pentru cel mort. Și atunci se face judecata particulară a sufletului, adică judecata prin care rânduieste Dumnezeu unde va sta sufletul până la Judecata universală, sau la bine sau la rău.

Iată, v-am arătat drumul sufletului până la 40 de zile după moarte, ca să știm toți și să facem pomenirea la 3 zile, la 9 zile și la 40 de zile. Și

după 40 de zile, după ce a fost judecat sufletul în chip provizoriu, și rânduit unde va sta până la Judecata din urmă, rămâne totuși o porțiță deschisă ca să poată ieși din iad. Dacă el a murit împăcat cu Biserica, dar nu cu totul afundat în păcate grele, căci s-a spovedit dar nu a apucat să facă canon, Biserica poate mijloci, prin neamurile lui, prin dumnezeiasca Liturghie, prin pomeniri și prin slujbe, să-l scoată de acolo, să-l ducă la bucuria cea fără margini. Iar dacă nu are neamuri bune și credincioase, sufletul se muncește până la Judecata din urmă și de atunci mai departe, în vecii vecilor, fără de sfârșit.

*

Iată, în legătură cu cele spuse până acum, o istorioară despre puterea celor 40 de panahizi.

Odinioară s-a întâmplat un război mare între bizantini și perși. Atunci împărăția greco-romană se întindea până în Asia, la hotarele perșilor. Și în războiul acesta dintre perși și bizantini, întâmplându-se din voia lui Dumnezeu să fie bătuți creștinii, o mare mulțime din ei au rămas prizonieri la perși. Iar perșii, după ce i-au luat prizonieri pe creștini, i-au legat în lanțuri și i-au trecut în țara lor. Și, ca să-i muncească mai mult, i-au pus să facă un tunel unde aveau să adăpostească proviziile de război și alte lucruri. Și săpând acolo prizonierii creștini, prin rânduiala lui Dumnezeu, s-a întâmplat că s-a dărâmat tunelul, omorându-i pe toți. Dar ce s-a întâmplat? Unul singur a rămas viu, căci s-a întâmplat că acolo unde a căzut muntele deasupra lui au fost două pietre mari, uriașe, și pietrele acelea s-au așezat colț la colț iar dedesuptul lor a rămas o încăpere mare, în care ar fi putut sta 20 de oameni. Dar ce folos că a rămas acolo. Avea el oleacă de aer, că era încăperea mare, dar n-avea lumină, nici mâncare, nici băutură, și nici nu știa nimeni că a rămas om în viață acolo sub munte. Apoi, fiindcă era vorba de prizonieri străini, nu s-au mai îngrijit să-i scoată pe cei morți și să dea astfel peste cel rămas în viață. Că, dacă ar fi fost vorba de niscaiva din țara lor, s-ar fi silit să-i scoată, dar așa nimeni nu s-a mai gândit la asta și i-au lăsat morți acolo pe toți. Iar omul acela, săracul, a rămas și el acolo. Dar era foarte credincios, având acasă femeie mai credincioasă decât dânsul. Venind curând după înfrângere în satul lor unul din tovarășii lui de pe front, femeia l-a întrebat: "Pe bărbatul meu nu l-ai văzut?". El atunci i-a răspuns: "Bărbatul tău a fost prins de perși împreună cu alții și am auzit că i-au pus să sape un tunel care a căzut peste ei și au murit".

Biata femeie, dacă a auzit că bărbatul ei a căzut prizonier și a murit, ca o creștină bună, și-a zis: "De acum să-i fac cele 40 de parastase (panahizi)". Și s-a gândit să înceapă de îndată. El a stat, săracul, o vreme îngropat acolo sub pământ, iar la capătul a mai multe zile slăbise și ajunsese aproape de moarte. Femeia, îndată ce a aflat cele despre bărbatul ei, s-a dus la biserică și a adus jertfă pentru pomenirea lui. Atunci, în vechime, Sfânta Liturghie se sluzea la sate așa cum se sluzește la noi în mănăstire, adică zilnic. Iar în vremea aceea veneau toți creștinii la biserică, cum se spune la Faptele Apostolilor (F.Ap. 2, 42) că erau pururea zăbovind la biserică și în frângerea pâinii. Ea a început deci să facă parastasele și să-i aducă la biserică un sfert de litru de vin, o prescură și câteva lumânări. Preotul scotea la Liturghie și o păticeică pentru robul lui Dumnezeu care murise, după cum i-a spus femeia.

Dar ce s-a întâmplat? Dumnezeu voia să descopere puterea celor 40 de parastase (panahizi). Ce s-a întâmplat dar? Bărbatul vedea cum în fiecare zi, pe la ora 10, venea un tânăr îmbrăcat în alb, despica muntele ca fulgerul, aducea câte o lumânare, o sticlă de vin și o prescură, i le lăsa acolo, apoi dispărea. Și s-a gândit: "Măi, săraca femeia mea, Dumnezeu s-o întărească, îmi poartă parastasele că ea crede că am murit". Iar el aprindea lumânarea și la lumina ei mânca prescura și bea vinul adus. Și cât avea lumina, de mânca prescura și bea vinul, era foarte mulțumit. Iar pe urmă stătea la rugăciune și mulțumea lui Dumnezeu pentru purtarea Lui de grijă, că-i trimitea acolo sub pământ cele aduse de femeia sa la biserică. Și se gândea el în mintea lui: "Femeia îmi face parastasele. Dar ce are să se întâmple mai târziu? Știu că până la 40 de zile așa are să-mi aducă acestea aici Îngerul Domnului. Dar după cele 40 de zile ce are să se întâmple cu mine?". Și s-a întâmplat că femeia a făcut parastasele 20 de zile, și la 20 de zile a avut treabă să se ducă la cireada de vite, cum se duce la țară dimineața, și a întârziat să ducă coliva la biserică. A pus deoparte tot ce trebuia să ducă, dar întârziind și-a zis: "Las' că oi duce mâine, că astăzi nu mai am timp".

Și în ziua aceea nu i-a adus Îngerul bărbatului ei prescura, vinul și lumânările. Atunci el a început a plânge zicând: "Vai de mine, mi se pare că soția mea numai 20 de panahizi a făcut, că astăzi n-a mai venit îngerul Domnului să-mi aducă prescura, vinul și lumânările". Dar ea, biata femeie, dacă n-a adus în ziua aceea coliva, a adus a doua zi două. Iar a doua zi a venit Îngerul Domnului și a adus două prescuri, două sticle cu vin și două lumânări. Și s-a bucurat el foarte mult înțelegând că femeia lui are de gând să-i facă 40 de panahizi. A mâncat el acolo și a băut și s-a luminat cu lumina acelor lumânări pe care le primea de la Îngerul Domnului. Și se gândea el zicându-și: "Doamne, Dumnezeule, dacă atâta milă și atâta îndurare ai făcut cu mine aici sub pământ, și-mi porți de grijă sub muntele

acesta, cu ce să-Ți răsplătesc eu? Ce pot eu, om păcătos, să fac pentru Tine pentru a-Ți mulțumi? Și plângea din adâncul inimii sale, mulțumind lui Dumnezeu pentru mila Sa cea negrăită și purtarea de grijă ce o are pentru el, ca să nu moară așa de repede ci să mai trăiască. Și zicea întru sine-și: "Tu, Doamne, Care mi-ai purtat de grijă și ai dat în gând soției mele să-mi poarte la sfânta biserică 40 de panahizi, ajută-mi cu mila ta și mă scoate de aici, că Tu le poți pe toate. Iar dacă voi muri la 40 de zile să-mi fie iertate toate păcatele mele". El nu știa cele ce i se vor întâmpla la 40 de zile și de aceea grăia așa. Deci a rămas în continuare așa sub pământ, și în fiecare zi Îngerul îi aducea jertfa pe care soția lui o ducea la sfânta biserică.

Iar în ziua a 40-a, când sta el la rugăciune, a venit Îngerul Domnului ca fulgerul, a spintecat muntele în două, l-a luat de părul capului și l-a pus într-o clipeală de vreme pe prisma casei sale. Și când s-a dezmeticit a văzut și a cunoscut satul și casa sa, dar n-a știut cum așa de repede a ajuns acolo. Însă, când l-a adus pe el Îngerul, soția sa nu era acasă, ci era dusă la biserică. Întorcându-se și ajungând la poarta ogrăzii sale vede un militar pe prisma casei. Și începe a zice: "Vai de mine, cine este acesta? Vai de mine, acesta este bărbatul meu! Și eu astăzi i-am isprăvit cele 40 de panahizi și tocmai acum a venit el". Și când a văzut-o el, a început a plânge cu hohot. Atunci ea l-a întrebat: "Vai de mine, omule, de unde ai venit tu acum? Eu am auzit că ești mort și ți-am făcut cele 40 de panahizi". Iar el a zis: "Cu adevărat mare milă ți-ai făcut cu mine. Vino în casă și-ți voi spune totul". Și s-au adunat toți vecinii și ziceau între ei: "A venit vecinul de care se știa că este mort". Și-l întrebau: "Cum ai venit? Cum ai scăpat de la pieire? Că se auzise că ai fost rob și că a căzut tunelul peste voi". "Toate sunt adevărate", a zis el. Și a adăugat: "Când ne-au prins dușmanii, îndată ne-au pus să săpăm un tunel, dar tunelul a căzut peste noi și ne-a acoperit pe toți și au murit toți ceilalți acolo". Apoi le-a spus toate cele ce s-au întâmplat cu el. Cum au căzut două stânci mari cap la cap și sub ele s-a adăpostit el singur. Cum în fiecare zi Îngerul Domnului îi aducea câte o prescură, o sticlură cu vin și câteva lumânări până la a 20-a zi. Atunci a întrebat pe soție: "Așa-i că la 20 de zile ai uitat să-mi aduci prescură, vin și lumânări la biserică?" Ea a răspuns: "N-am uitat, ci n-am avut timp. Dar am dus a doua zi două". "Da, două - zise el - două am primit și eu acolo, și vinul și lumânările îndoit mai mult". Și s-au minunat toți foarte și l-au întrebat: "Cum și cine le aducea acolo sub munte?". Iar el le-a răspuns: "Un tânăr îmbrăcat în alb, foarte frumos la vedere, venea și intra prin munte cum ai intra printr-un nor, și-mi aducea în fiecare zi prescura, vinul și lumânările".

Așa sunt îngerii lui Dumnezeu, neîmpiedicați de nimic (vezi **Dogmatica** Sfântului Ioan Damaschin, cap. 4). Dacă Dumnezeu îi trimite

în iad, ei nu se împiedică de nimic, tot așa în rai, la cer, și oriunde sunt trimiși spre slujba lui Dumnezeu.

Când s-a auzit de minunea celor 40 de panahizi, preotul a chemat pe acel ostaș la episcopul locului ca să-i povestească toate cele ce s-au întâmplat. Și s-a scris istoria aceasta ca să se știe despre puterea celor 40 de panahizi, care se fac până în ziua de astăzi pentru cei adormiți în Domnul, aceștia fiind miluiți de Dumnezeu pentru rugăciunile Bisericii Sale. Căci dacă omul acela ar fi fost în iad, Îngerul nu i-ar mai fi adus pâine și vin, că acolo omul nu mai poate să mănânce, ci i-ar fi adus jertfa de rugăciune a Bisericii, cea care se făcea pentru sufletul lui. Dar fiindcă el era încă viu, în trup, cele 40 de panahizi i-au folosit și trupește - prin hrană - și sufletește - prin jertfa de rugăciune. Așa s-a descoperit puterea celor 40 de panahizi și lumea creștină de atunci mai cu dinadinsul a început a face la sfânta biserică parastase (panahizi) pentru cei adormiți în dreapta credință.

Voi adăuga aici o istorioară despre puterea celor 40 de Liturghii.

Era un preot bătrân într-un sat de la țară. Și a slujit la biserica acelui sat timp de 50 de ani, iar când a îmbătrânit a intrat ca preot un fecior al lui în locul său. Bătrânul preot se liniștea la casa lui, căci nu mai putea sluji Sfânta Liturghie, dar mai făcea din când în când o citanie sau spovedea pe câte un credincios.

Iar acest bătrân preot suferea de picioare, fiind bolnav de reumatism. Și s-a gândit să se ducă la baia zidită în acele locuri, nădăjduind că se va simți ceva mai bine. Și era acea baie într-o grădină foarte frumoasă, cu pomi roditori. Mergând preotul să facă baie, a venit acolo în grădină un tânăr plângând foarte tare și oftând. Preotul l-a întrebat: "De ce plângi tinere?". Dar el n-a răspuns, ci numai se jelea foarte tare. Și arăta mare bunăvoință de a sluji preotului bătrân, căci mergând la baie îl ajuta să se dezbrace, îi scotea cizmele, iar apoi, după baie, îl ajuta să se îmbrace. Preotul văzând bunăvoința tânărului a vrut să-i dea ceva bani, dar el n-a voit să ia nimic, ci plângea nemângâiat, și nu vorbea nimic.

Bătrânul preot avea însă acest obicei sfânt: cât timp stătea cu picioarele în baie se ruga pentru cel ce făcuse baie aceea. Și socotea preotul în sinea sa că acel tânăr este mut, fiindcă nu vorbea nimic. Și văzând că n-a primit bani de la el, s-a gândit să-i aducă niște prescuri și vin. Deci când a venit a doua zi la baia aceea din grădină a adus o legătură cu prescuri și vin curat, pe care blagoslovindu-le le-a dat tânărului să le mănânce. Dar când i le-a întins să i le dea, tânărul a oftat din adâncul inimii și a zis: "O, părinte! Vai și amar de mine! Dacă ai ști cine sunt eu nu mi-ai da pâine și vin să mănânc și să beau". Atunci preotul l-a întrebat: "Dar cine ești tu frate?". "Părinte, părinte - a zis tânărul - eu nu pot să mănânc și să beau. Eu sunt sufletul unui om cu numele Ioan, care a fost

oarecând stăpânul grădinii acesteia. Eu am sădit pomii din grădina aceasta, iar baia eu am zidit-o, cu cheltuiala mea și am lăsat-o spre folosul tuturor. Dar am murit plin de păcate, în floarea vârstei mele. M-am spovedit la moarte, dar n-am avut vreme să-mi fac și canonul". Iar preotul l-a întrebat: "Și ce să fac fiule ca să te ajut?". El atunci a zis: "Părinte, părinte, sunt 50 de ani de când am murit și am lăsat baia aceasta în folosul tuturor, dar nimeni nu s-a gândit să se roage pentru mine. Numai sfinția ta de câte ori ai venit la baie m-ai pomenit, zicând: "Dumnezeu să-l ierte pe cel ce a sădit livada aceasta frumoasă și a zidit baia aceasta spre folosul tuturor. Și să știi sfinte părinte, că pentru sfintele tale rugăciuni îmi dă Dumnezeu drumul din iad să vin aici, să stau și eu liber cât timp stai sfinția ta în baie și în grădină. Deci, părinte sfinte, de vrei să mă ajuți, cu aceste prescuri sfinte și cu vinul să faci pentru mine 40 de Liturghii".

Îndată, după ce tânărul care plângea a rostit acestea, preotul nu l-a mai văzut. Deci, înfricoșându-se și cutremurându-se a luat înapoi prescurile și vinul și nimănui n-a spus această taină. Și venind acasă a spus preotului celui tânăr așa: "Fiule, văd că mă apropii de sfârșit, deci să mă lași înaintea morții mele să mai slujesc 40 de Liturghii". Iar preotul cel tânăr i-a spus: "Dar ai să mai poți să slujești atâtea zile?". Atunci bătrânul preot a zis: "De voi muri sau de voi mai trăi eu trebuie să slujesc 40 de Liturghii". Și așa a început să slujească bătrânul în fiecare zi, și se minunau oamenii din sat de sârguința lui. Și la fiecare Sfântă Liturghie scotea o părticică pentru acel Ioan care i se arătase plângând în grădină. Iar când bătrânul preot a terminat de slujit 20 de Sfinte Liturghii, venind acasă foarte obosit, s-a culcat pe pat, să se odihnească. Și încă neadormind bine vede un râu mare de foc, care mergea cu valuri înfiorate și în el se auzeau mii și milioane de glasuri jalnice. Aproape de malul râului vede pe tânărul cel din grădină, pe jumătate afară din flăcări, care striga: "Părinte, nu mă lăsa, că iată cu Sfintele tale Liturghii jumătate am ieșit din foc". Preotul, trezindu-se foarte înfricoșat după această descoperire dumnezeiască, a continuat să slujească și celelalte 20 de Sfinte Liturghii. Iar când a împlinit aceste Sfinte 40 de Liturghii, fiind în sfântul altar, a văzut deodată un porumbel frumos, alb ca zăpada, care a venit și s-a așezat pe capul lui. Iar când preotul a vrut să-l prindă, porumbelul a zburat pe sfânta masă și a început a vorbi așa: "Părinte sfinte, până acum am fost în foc și în munci, iar acum, prin Sfintele Liturghii pe care le-ai săvârșit pentru ticălosul meu suflet, m-am ușurat, m-am curățit și m-am luminat, și mă voi duce la veșnica bucurie. Și ție prea cinstite părinte, să-ți dea Prea Bunul și Prea Milostivul Dumnezeu mare plată în ziua cea mare a Judecării, că ai avut dragoste și bunăvoință ca să te ostenești la bătrânețile acestea pentru a scoate sufletul meu din iad".

Aceasta auzind, bătrânul preot s-a bucurat foarte, și s-a minunat de mila și înduioșarea Domnului, și a descoperit mai înainte de moartea sa această taină fiului său, care a lăsat-o în scris, spre folosul de obște al Bisericii lui Hristos. Amin.

MĂRTURIILE TRECUTULUI O ȘANSĂ PENTRU VIITORUL NOSTRU

Pr. *Mihai Mărgineanu*

"Ca orice om cult și cu simțire normală, îmi iubesc și eu neamul... dar pentru a scrie istoria n-am nevoie de iubire, nici de ură; îmi trebuie numai izvoare și minte sănătoasă pentru a le lumina". Prin această confesiune Nicolae Iorga, în anul 1905, sublinia două dintre elementele fundamentale ale conștiinței naționale: existența dovezilor istorice și capacitatea de cunoaștere, aprofundare și punere în valoare a acestora.

Efigii ale devenirii noastre și expresii ale creativității poporului românesc, monumentele istorice și de artă constituie argumente de netăgăduit ale demnității și punte tainică între generațiile trecute și cele viitoare. De aceea, preocuparea pentru cunoașterea, conservarea, cercetarea și promovarea monumentelor noastre istorice se impune ca un imperativ major al timpului actual, când, fără prezentarea și afirmarea valorilor naționale, dialogul cultural rămâne prolix și lipsit de substanță.

Sub înrâurirea acestor înalte aspirații și patronajul generos al World Trade Center - București și al Fundației "Ioan Ghica", în zilele de 28-29 noiembrie 1996 a fost găzduit la hotelul Sofitel simpozionul cu tema "Un viitor pentru trecutul nostru", având o largă participare din partea instituțiilor de profil (Direcția Monumentelor Istorice, Oficiul pentru Patrimoniul Cultural Național) reprezentate atât la nivel central cât și județean, din partea a numeroase organizații non-guvernamentale, precum și a unui număr mare de specialiști cu responsabilitate în domeniu.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de o delegație condusă de I.P.S. Mitropolit Daniel, vicepreședinte al Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice și compusă din: Pr. Prof. N. Necula, D-l jurist Ion Neagu și P.C. Pr. Mihai Mărgineanu.

I. PROTECȚIA MONUMENTELOR ISTORICE ÎNTRE DEZIDERAT ȘI NEÎMPLINIRE

Inaugurată prin prezentarea mesajului de salut al domnului prim-ministru Victor Ciorbea, prima parte a lucrărilor acestei întruniri a fost alocată prezentării situației actuale privind protecția monumentelor istorice. S-a constatat că există

---

^{*} Nicolae Iorga, *Istoria Poporului Românesc*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 13.

premise pozitive, între care trebuie amintit faptul că vechea Comisiune a Monumentelor Istorice, care a funcționat în perioada interbelică, cu autoritate și profesionalism, a obținut rezultate demne de apreciere. Chiar și fosta Direcție a Monumentelor Istorice a adus un aport considerabil în conservarea și protejarea monumentelor. Există deci o experiență bogată în acest domeniu.

La acestea trebuie adăugat că România a aderat la șase convenții internaționale privind protecția monumentelor istorice și a bunurilor de patrimoniu, iar circumscrierea preocupărilor noastre la prevederile documentelor acestor convenții e un pas important spre integrare europeană și internațională.

Mai mult, în România există structuri științifice academice preocupate pentru evidența, conservarea și punerea în valoare a bunurilor patrimoniului cultural național.

Deși există aceste premise, instituțiile pentru protecția monumentelor istorice și de artă se confruntă cu lipsuri majore, între care amintim:

1. Lipsa unei abordări juridice unitare și consecvente privind evidența și protecția bunurilor de patrimoniu, cu responsabilitățile ce decurg din aceasta. În opinia domnului Sergiu Nistor, lector la Facultatea de Istorie și Teorie a Arhitecturii de la Institutul de Arhitectură "Ion Mincu", sunt necesare prevederi explicite în legătură cu: identificarea și constituirea patrimoniului cultural național; prevenirea circuitului ilicit al bunurilor de patrimoniu; protecția juridică a ansamblului și sitului istoric; punerea în valoare a acestor obiective și bunuri; organizarea și susținerea cercetării în domeniu.

2. Lipsa unei liste actualizate a monumentelor istorice. Doamna Ana-Maria Orășan, director al Direcției Monumentelor Istorice, a arătat că, deși s-a constituit o microstructură pentru evidențe în cadrul acestei direcții, situația e încă departe de a putea fi prezentată în detaliu.

3. Lipsa normelor tehnice și a metodologiei privind conservarea, cercetarea și restaurarea monumentelor istorice. Domnul arhitect Cristian Moiescu a arătat cât de necesară este cunoașterea celor mai noi metodologii și materiale utilizate în restaurare, dar și respectarea principiului "conservare și nu restaurare", principiu care recomandă intervenții minime la monumente.

4. Paradoxal, Comisia Națională a Monumentelor Istorice, care are o răspundere atât de mare, a căpătat tot mai mult un caracter consultativ în cadrul Ministerului Culturii.

5. Lipsa definirii sitului istoric. Domnul Prof. Dr. Andrei Pippidi a oferit câteva tulburătoare exemple concrete, care derivă totemai din această carență a legiuitorului.

II. PUNCTE DE VEDERE ȘI PROPUNERI

Dezbaterile au continuat cu dialogul reprezentanților organizațiilor non-guvernamentale care au exprimat opinii și au făcut propuneri interesante privind posibilitățile de ameliorare a situației. Între acestea, s-au remarcat:

1. Alinierea structurilor de lucru la legislația și convențiile internaționale la care România e semnatară. Arhitectul Dan Chiselevici a prezentat un proiect privind

codul de deontologie al vizitatorului, elaborat la Roma, în septembrie 1996. Conform acestui cod e necesară responsabilizarea nu doar a specialiștilor ci și a tuturor categoriilor sociale în raport cu patrimoniul nostru comun, cu istoria noastră comună.

2. Atragerea de surse de finanțare din țară și străinătate. Doamna Eugenia Greceanu, președintă a Comitetului Național Român ICOMOS (Consiliul Internațional pentru Monumente și Situri dependent de UNESCO), a arătat că există multe posibilități și disponibilități în această privință.

3. Corelarea avizărilor privind intervenția la monumente cu principiul autonomiei administrative, astfel încât Comisia Națională să aibă în vedere doar obiectivele de interes național, cele de interes județean sau local putând fi abordate la aceste nivele.

4. Rearondarea Direcției Monumentelor Istorice la Ministerul Lucrărilor Publice și Amenajării Teritoriului (MLPAT), ceea ce ar însemna revenirea la structura organizatorică similară celei din perioada interbelică. Această soluție ar mări responsabilitatea tocmai a acelor care prin specificul activității sunt, sau trebuie să fie, mai în cunoștință de cauză în ce privește monumentele istorice.

5. Formarea unei conștiințe civice responsabile. În opinia Doamnei Cezara Mucenic de la Muzeul de Istorie București, aceasta se poate realiza prin includerea în programa școlară a unor prezentări de monumente, prin deschiderea de șantiere arheologice sau de restaurare cu participarea tinerilor, dar și prin organizarea de excursii, expoziții, prezentări cu caracter informativ și formativ.

6. Reînființarea unor școli de artă și meserii cu orientare preponderent în domeniul monumentelor istorice. Domnul Erik Bartha, președintele Fundației "Ioan Ghica" și reprezentant al amfitrionilor acestui simpozion, a arătat că această soluție ar răspunde prompt și eficient nevoii acute de specialiști, care se resimte în domeniul lucrărilor de restaurare-conservare.

7. Constituirea unor fonduri pentru intervenții urgente asupra monumentelor.

Toate aceste opinii și propuneri vor constitui jaloane pentru viitoarea inițiativă legislativă. În acest context a fost prezentat un proiect de lege a monumentelor istorice în consonanță cu vechea lege a monumentelor care a operat în perioada interbelică, dar adaptat exigențelor actuale. La acest proiect s-au consemnat în scris toate opiniile, propunerile, aprecierile și obiecțiile participanților.

O alocuțiune pertinentă a prezentat Dl. Acad. Răzvan Teodorescu, coordonator al Secției de Artă și Arhitectură a Academiei Române, personalitate de primă mărime a culturii noastre naționale. Domnia sa a făcut propuneri interesante privind protejarea terenurilor unde se află vestigii arheologice, precum și posibilitatea înscrierii în programul de finanțare "RAFAELO" al Comunității Europene, lansat la 18 noiembrie 1996.

În cadrul acestui simpozion delegația Bisericii Ortodoxe Române a avut mai multe intervenții, iar către finalul lucrărilor I.P.S. Daniel, în alocuțiunea sa, a prezentat mai multe puncte de vedere unanim apreciate și concretizate în următoarele propuneri:

1. Date fiind amploarea și valoarea lui istorică, artistică și spirituală, patrimoniul cultural religios (sacru sau bisericesc) este necesar să fie recunoscut deodată ca parte distinctă și integrantă a patrimoniului cultural național.

2. Date fiind importanța bisericilor și mănăstirilor, ca spații de promovare a culturii și memoriei spirituale și estetice a poporului român, în majoritatea lui profund religioasă, monumentele istorice religioase va trebui să fie considerate și declarate monumente de utilitate publică și să fie tratate cu prioritate, în regim de urgență, atunci când neconsolidarea lor ar periclita viața credincioșilor care le frecventează.

3. Să se creeze cadrul juridic adecvat pentru ca Biserica să-și poată exercita, împreună cu instituțiile de stat, coresponsabilitatea și cooperarea în protejarea (conservarea-restaurarea) și punerea în valoare a monumentelor istorice religioase.

a) Să se elaboreze procedurile juridice și administrative adecvate pentru ca serviciile tehnice și echipele de execuție ale Patriarhiei și Centrelor eparhiale să fie atestate, abilitate și cooptate în lucrările de evidențiere, proiectare, de întreținere și consolidare, după caz, a monumentelor istorice bisericesti.

b) Studenții și studentele secțiilor de Teologie Patrimoniu Cultural ale Facultăților de Teologie va trebui să fie solicitați să efectueze orele de practică în cadrul șantierelor de conservare și restaurare a patrimoniului cultural imobil și mobil, sub îndrumarea specialiștilor.

c) Este necesar ca toate școlile de teologie (facultăți și seminarii), liceele de artă sau pedagogie, precum și cele de cultură generală, să prevadă în programul de studiu ore de educație privind valoarea monumentelor istorice și grija pentru protejarea lor, ca oglinzi vii ale spiritului românesc creator și iubitor de frumos.

d) Fondurile alocate de către stat și cele provenite din alte surse, destinate pentru conservarea, restaurarea și paza monumentelor istorice bisericesti, vor trebui să fie atribuite Bisericii, așa cum procedează Secretariatul de Stat pentru Culte în cazul construcției de biserici, pentru ca Biserica să-și poată exercita coresponsabilitatea în supravegherea eficienței lucrărilor de consolidare și restaurare a lăcașurilor de cult monumente istorice.

e) Să fie restituite Bisericii bunurile de patrimoniu luate abuziv de către statul comunist în anul 1975.

4. La amendarea legii sponsorizării, va trebui să se acorde atenție și prioritate monumentelor istorice religioase de utilitate publică.

5. Să se creeze cadrul legislativ necesar pentru acordarea scutirilor de la plata T.V.A. pentru materialele utilizate pentru lucrările de conservare și restaurare a monumentelor istorice.

6. Cu privire la integrarea monumentelor istorice bisericesti în circuitul turistic, este necesar să se prevadă și măsuri de protejare fizică (antifurt, deteriorare) dar și moral-spirituală astfel ca valoarea artistică precum și cultivarea vieții spirituale să fie ocrotite și respectate.

7. Biserica și ceilalți deținători de monumente istorice religioase vor trebui să aibă reprezentare în forurile naționale și internaționale la care se iau hotărâri privind strategia de protejare a monumentelor istorice.

Luând act de starea deosebit de gravă a monumentelor noastre istorice și de răspunderea uriașă a celor implicați în protejarea acestora, participanții la simpozion au adoptat un apel ce va fi înaintat factorilor de decizie de la nivel central, regional și local pentru a se include, cu prioritate, în viitoarele programe specifice propunerile care au rezultat în urma lucrărilor acestui seminar național al experților.

specialiștilor și a tuturor celor implicați în acest domeniu, precum și al organizațiilor non-guvernamentale de profil.

III. PERSPECTIVE PENTRU VIITOR

În ultima parte a lucrărilor simpozionului a fost analizată posibilitatea reunirii tuturor organizațiilor non-guvernamentale într-o structură unitară (federație, congregație sau alianță). Astfel se va realiza o mai bună coordonare și o mai eficientă informare și sensibilizare a opiniei publice din țară și străinătate. În plus, această structură va constitui un puternic factor de atenționare și implicare a administrației de stat în raport cu grija pentru moștenirea trecutului.

Deși încă nu se cunosc prevederile bugetare pe anul 1997 pentru întreținerea, protejarea și punerea în valoare a monumentelor istorice, în condițiile în care pentru anul acesta sumele au fost derizorii în raport atât cu nevoile, cât și cu ceea ce s-a alocat altor domenii, totuși trebuie apreciat modul responsabil de abordare a problematicii atât de complexe privind patrimoniul cultural național de către toți participanții la simpozionul "Un viitor pentru trecutul nostru".

În această ordine de idei, salutăm demersurile pentru înființarea Fundației "Altarele Moldovei", la inițiativa și sub patronajul spiritual al Înalt Prea Sfințitului Parinte Mitropolit Daniel, fundație ce va avea în centrul preocupărilor o existență demnă pentru toate lăcașurile de cult de pe cuprinsul Mitropoliei Moldovei și Bucovinei. Avem în suflete încrederea că această fundație va aduce o undă de speranță, un crâmpei de lumină pentru bisericile noastre din Moldova, greu încercate de vitregia timpurilor dar și de indiferența dureroasă a celor absorbiți de preocupările cotidianului, cu atât mai mult cu cât simțim că trecutul și viitorul nostru se află într-o strânsă interdependență.

REGENERAREA MISIUNII CREȘTINE ÎN CONTEXTUL URBAN

Dr. Aurelia Luchian

Președinte executiv AMFOR

În perioada 29-31 octombrie 1996 a avut loc, la Brașov, Seminarul **MISIUNEA URBANĂ**, organizat de Facultatea de Teologie "Andrei Șaguna" din Sibiu și Consiliul Ecumenic al Bisericilor cu sediul la Geneva.

Seminarul s-a desfășurat în sala de reuniuni a parohiei "Sfânta Treime". Tema seminarului a fost "**Contribuția Bisericii Ortodoxe la regenerarea orașelor din România**".

La acest seminar au participat preoți, laici, femei, tineri și studenți din toată țara care dispun de autoritate și experiență în misiunea pastorală din mediul urban.

Seminarul a contat pe contribuția profesorilor de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Sibiu, a Bisericilor Luterane și Reformate din Brașov și pe prezența delegațiilor unor asociații: Asociația Studenților Creștini Ortodocși din România — ASCOR — din Iași și Brașov, Asociația Creștină a Tinerilor — YMCA —, Asociația Medicilor și Farmaciștilor Ortodocși Români — AMFOR — din Iași, Asociația "Sf. Stelian - Ocrotitorul copiilor" din București, Asociația laică misionară "Oastea Domnului", Asociația Ecumenică a Bisericilor din România — AIDROM — și Mișcarea Focolarelor din România.

Seminarul a fost onorat de prezența și contribuția Prea Sfințitului Casian Crăciun, Episcopul Dunării de Jos, care a vorbit despre "Spiritualitatea creștină în mediul urban".

Prea Sfințitul Casian Crăciun subliniază "forța liturgică" a Bisericii noastre. Făcând o trecere succintă prin istorie, Prea Sfinția Sa arată că românii sunt constructori de biserici dintotdeauna, chiar și în perioadele neprielnice cum este cea pe care o trăim acum, caracterizată prin recesiune economică. Singurul moment din istoria noastră, când românii au devenit instrument de demolare a propriei lor existențe, a fost în epoca comunistă, când au fost dărâmate biserici și case de la sate. Pentru neamul nostru Biserica are rol purificator care sanctifică jertfele spre închinare care întrupează lupta pentru păstrarea credinței.

Astăzi bisericile se construiesc exclusiv cu veniturile oamenilor, de aceea legătura oamenilor cu Biserica va fi puternică.

În oraș, arată P.S. Casian "omul nu este plasat în centrul Creației ca un stăpân, ci ca un sclav. În 40 de ani, în Galați, populația a crescut de la 70.000 la 400.000 de oameni. E nevoie să ne deplasăm pastoral și să-L ducem pe Dumnezeu în cartierele muncitorești. Acolo, construcția în plan uman este grea și durează toată viața".

Tema a fost cercetată în cadrul referatelor:

- "Misiunea urbană în programul Consiliului Ecumenic al Bisericilor" (John Garbatt);
- "Regenerarea misiunii creștine în contextul urban" (Pr. prof. dr. Ion Bria);
- "Misiologia în învățământul teologic din România" (Pr. prof. Ieremia Marga).

Referatul susținut de Dl. John Garbatt evidențiază faptul că misiunea urbană începe cu **oameni**. "Cuvântul **oameni** are în misiunea urbană o focalizare specială: oamenii sunt subiecte, nu obiecte ale asistenței sociale, ale proiectelor sociale sau obiecte ale ajutorării temporare".

Dl. John Garbatt remarcă faptul că unele Biserici au recunoscut că nu totdeauna au fost capabile să mențină comunicarea dintre diferite grupuri sociale. În unele cazuri misiunea urbană a rămas munca unei minorități dăruite, iar în alte cazuri Biserica a recunoscut valoarea lucrătorilor misionari, pe care i-a sprijinit și încurajat.

Mântuitorul Iisus Hristos a dat prioritate categoriei sociale **ochlos** — cei marginalizați — de aceea, Dl. Garbatt crede că misiunea urbană trebuie să pornească

de la convingerea că și cei săraci sunt făcuți după chipul lui Dumnezeu, deci au în ei puteri nenăscute, care pot fi eliberate în mod constructiv.

Referatul "Regenerarea misiunii creștine în contextul urban", susținut de Pr. prof. Ion Bria, a avut rolul de a stimula și orienta dezbaterile. Expunerea a cuprins trei părți:

I. Înțelegerea și interpretarea situației misionare actuale.

II. Mutații în viața religioasă din mediul urban.

III. Orientări, programe și reforme posibile.

"Sunt multe comentarii contradictorii despre starea actuală a misiunii creștine în România". Una din analize vorbește despre vidul religios și moral în societatea noastră post-comunistă: ateismul militant și educația materialistă ar fi distrus orice urmă de prezență creștină, idee exploatată de mișcarea evanghelică neoprotestantă. De aceea, este necesar să fie "dezvăluită și cunoscută starea religioasă a țării, în toată profunzimea și complexitatea acesteia".

La polul opus, stă afirmația conform căreia creștinismul face parte din identitatea etnică și culturală a poporului român. Într-adevăr, după recensământul din 1992, 86,7 % din populația țării s-a declarat ortodoxă, iar sondajele din 1995 și 1996 arată că Biserica Ortodoxă este a doua instituție (după Armată) cu mare credibilitate națională. Acest adevăr sociologic presupune drepturi și obligații pentru întreaga societate, dar mai ales pentru Biserică. Biserica se comportă, de fapt, ca o autoritate morală națională — păstrând punțile de legătură cu trecutul și construind punți către viitor.

Privit din alt unghi, acest fenomen evidențiază "foamea și setea de Dumnezeu", mai ales în rândul tinerilor. Disponibilitatea pentru "religios" (din interes educativ, cultural sau confesional) este explorată, dar și exploatată de diverse centre misionare.

Astfel, Biserica Romano-Catolică vorbește de "re-evangelizarea" Europei, unde ortodocșii vor fi acceptați cu păstrarea ritului bizantin, în schimbul pierderii autonomiei bisericesti locale.

Grupările evanghelice recurg la convertire personală, speculând starea de păcătoșenie a oamenilor, noii aderenți ajungând să-și denigreze botezul anterior și apartenența la o Biserică existentă. Religiiile Orientale, prezente în România sub diferite rituri religioase, propun un sincretism religios în jurul unui umanism universal.

Pentru sectele necreștine societatea a devenit "o bursă a religiilor", fiecare individ având dreptul să-și aleagă religia și Biserica prin opțiune și retragere după bunul plac, reducând creștinismul la o religiozitate populară.

Pr. prof. Ion Bria subliniază că fenomenul prozelitismului în mediul urban trebuie analizat sub trei aspecte: eclesiologic, cultural și sociologic. Sectele prozelitiste propovăduiesc libertatea religioasă, negând adeptilor lor botezul creștin prin care L-au primit pe Hristos, fără respect față de parohie și comunitatea creștină.

Mulți politicieni, jurnaliști și sociologi asimilează acțiunea Bisericii față de prozelitismul sectar cu lupta împotriva oricărei forme de educație religioasă. "Apărarea dreptei credințe" ar fi tot un fel de propagandă religioasă care contravine

Constituției. Biserica noastră nu este împotriva libertății religioase, ci condamnă manipularea și pervertirea libertății de a alege religia.

Descriind contextul misiunii creștine actuale, Pr. prof. Ion Bria arată că "degradarea satelor, dispariția vechilor cartiere populare din orașe, modernizarea superficială a construcțiilor vechi, distrugerea sau mutarea unor biserici, a monumentelor de cultură și civilizație creștină, reprezintă prețul urbanizării forțate în România".

Mutațiile în viața și practica religioasă din mediul urban sunt multiple și neprevăzute, iar Pr. prof. Ion Bria le punctează după cum urmează.

1. Mutațiile cu caracter eclesial care privesc apartenența credincioșilor la o parohie teritorială. Parohia urbană teritorială pierde din forța ei de integrare — forță păstrată de parohia rurală. Ortodoxia este "un mod de viață". Poate cea mai importantă mutație este alternanța dintre practica eclesial-liturgică și experiența personală a credinței. În toate orașele există parohii unde afluența credincioșilor este mare.

Misiunea urbană are un spectru foarte larg: convertirea personală, disciplina morală, apartenența la o parohie, evlavia liturgică, etica socială, ospitalitatea pentru cei suferinzi și străini.

2. Mutațiile cu caracter misionar propriu-zis sunt grele. Preoții sunt deplin conștienți de starea credinței și necredinței în parohiile lor. Problema misiunii urbane constă în a ști care este patrimoniul ortodox al parohiei și de a transmite acest tezaur generației tinere prin catehizare directă. Prin transferul populației rurale în orașe, o anumită practică cultică se menține vie și integră: respectul față de duminică, sărbători, participarea la Sf. Liturghie, post, spovedanie, botez, cununii, pomenirea morților.

"Extinderea și pătrunderea creștinismului în societatea secularizată prin instruirea religioasă și catehizarea copiilor, formarea morală și spirituală a tinerilor prin cultura creștină a intelectualilor, jurnaliștilor și politicienilor, constituie probleme cruciale, care implică adevărate reforme".

3. Misiunea creștină a avut totdeauna un ideal civilizator. Ce fel de civilizație creștină ar putea să propună Biserica într-o societate fragilă și nedefinită, pe cale de a se forma, după 1989? Omul se deținește prin ceea ce produce, posedă și consumă.

În civilizația de la sate, munca - nevoia de a munci - constituie trăsătura esențială a omului. Una dintre dramele orașului de azi este împărțirea în bogați și săraci și apariția marginalizaților: șomeri, femei, tineri fără pregătire sau cu pregătire și fără loc de muncă.

Tinerii observă că această societate, a cărei economie se mondializează și a cărei speranță stă în ajutoarele caritative din afara țării, este nedreaptă, materialistă și fără ideal. Revolta lor ia uneori forme aberante: viol, accidente, jaf, tortură, sinucideri.

Ce li se oferă tinerilor pentru integrarea lor în societate? Parohia singură nu poate să facă față acestor probleme: sprijinul familiilor, al comunității sociale este vital.

4. Mutații de ordin cultural și educativ. În societatea democratică de azi religia este așezată în planul conștiinței și libertății personale, iar noul "public religios" consumă religia în mod arbitrar și superficial.

Misiunea urbană ridică probleme de limbaj teologic, stil și cunoaștere a lui Dumnezeu, așa cum El Însuși S-a făcut cunoscut. Ce imagine despre Dumnezeu este transmisă prin predică și cateheză, prin presa scrisă și publicații teologice, la radio, televiziune? Ce icoană a lui Hristos este explicată celor din școli, universități, spitale, închisori, curioșilor sau indiferenților? Este oare Biserica pregătită să răspundă acestui nou public, refractar oricărei instituții paternaliste și autoritare?

5. Pluralitatea etnică, culturală și confesională din România este o realitate sociologică evidentă. Biserica Ortodoxă are rolul de a cultiva dialogul și cooperarea cu Bisericile minorităților, subliniind totodată ideea că creștinismul a fost prima formă de eliberare morală a poporului român care a avut de la început conștiința egalității dintre oameni în fața lui Dumnezeu și a morții.

În situația confuză de azi, a spus în continuare Pr. prof. Ion Bria, preotul nu are nici timpul, nici detașarea necesară pentru a cern elementele care compun configurația complexă a parohiei urbane. În acest sens Părintele Bria propune:

- consolidarea comunității eclesiale existente, adică parohia;
- integrarea parohiei într-o rețea de instituții, comunități, asociații care sunt copărtășe la aceeași lucrare: regenerarea morală și spirituală a orașelor;
- atitudinea plină de înțelegere față de parohiile și comunitățile de alte confesiuni, cu delimitare clară între cele autentice și grupurile sectare sau mișcările religioase integrate.

Unde se află preotul în vârtoarea acestor mutații multiple? Cum se regăsește preotul în parohia și comunitatea socială urbană?

La astfel de probleme a încercat să răspundă și Pr. lect. Ieremia Marga, prin referatul "Misiologia în învățământul teologic universitar din România", tratând idei legate de importanța Misiologiei în pregătirea teologică: "Ce trebuie să facem ca Biserica Ortodoxă să fie astăzi o Biserică credibilă? Ce trebuie să facem pentru ca oamenii din societatea de astăzi, cu preocupările sau cu indiferența lor, cu bogăția sau cu sărăcia lor, cu inteligența sau cu neștiința lor, cu bucuriile sau cu necazurile lor, să creadă și să urmeze mesajul Bisericii?".

Tratând amănunțit situația concretă a Misiologiei în contextul programei de învățământ, prezentând aspectele deficitare ale acesteia, atât în ceea ce privește conținutul cât și forma, subliniind mai ales faptul că studiul Misiologiei nu este adaptat contextului psihologic, social, economic și cultural în care trăim, Pr. Ieremia Marga propune în ultima parte a referatului unele soluții:

- instruirea și stimularea conștiinței misionare a studenților prin restructurarea programei și introducerea Misiologiei în toți anii de studiu;
- inițierea unor acțiuni misionare practice;
- inițierea unui program de pregătire a unor specialiști în Misiologie, care să activeze în învățământul teologic;
- redimensionarea cursurilor de îndrumare preoțească, înlocuind formalismul cu responsabilitatea și competența;
- organizarea cursurilor de informare teologică ortodoxă pentru toți doritorii care vor să cunoască învățătura Bisericii noastre.

Cele trei referate au constituit baza și punctul de plecare în dezbaterăa temei propuse.

Intervenția participanților s-a făcut prin expunerea de probleme, modele și programe de natură misionară, diaconală și pastorală, luate din experiența practică a fiecăruia.

Experiența Mitropoliei Moldovei și Bucovinei în misiunea urbană s-a dovedit bogată, interesantă, nu numai prin paleta întinsă a acțiunii în sine de regenerare a misiunii creștine, ci și ca modalitate de abordare, demonstrând o temeinică înțelegere și cunoaștere a contextului social în care viețuim.

Participanții au invitat Mitropolia Moldovei și Bucovinei, fie și sub forma unui delicat reproș, să mediatizeze acțiunile sale care au căpătat deja statut de model, pentru extinderea misiunii creștine și în alte zone ale țării.

Intervențiile competente ale Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu au conferit seminarului caracterul de adevărat curs în misiologie. Părintele Mircea Păcurariu subliniază faptul că în cei 2000 de ani Biserica noastră a făcut mereu misiune: în primele veacuri misiunea a fost evanghelizatoare, urmată de o etapă de consolidare a Bisericii creștine și continuată de o perioadă de apărare, de rezistență, împotriva prozelitismului. Misiunea Bisericii a constat nu numai în păstrarea Bisericii creștine în sine, ci în însăși păstrarea ființei naționale.

Plin de tact și ferm totodată, Pr. prof. Ion Bria a fost sufletul acestui seminar, în calitate de organizator și moderator.

Vizitarea noilor parohii și biserici din zonele urbane ale Brașovului (Valea Cetății, Nova, Astra, Craiter, Triaj) a constituit o parte esențială a seminarului; aici au avut loc întâlniri și discuții cu preoții și credincioșii.

Recomandările Seminarului de la Brașov cu tema "Regenerarea misiunii creștine în mediul urban" au fost întocmite de Pr. prof. dr. Ion Bria (în numele Consiliului Ecumenic al Bisericilor) și de Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu (Facultatea de Teologie din Sibiu).

Le redăm întocmai.

*Făsiorul se duce după oaia
pierdută până ce o găsește.*

(Luca 15, 4)

DESCRIEREA CONTEXTULUI

Analizând complexitatea misiunii creștine în mediul urban din România postcomunistă, participanții la Seminar au identificat câteva linii distincte ale acestei perioade:

1. *Noua realitate politică, economică, socială și culturală a antrenat inevitabil schimbări în evoluția evlaviei și practicii religioase, cu precădere în mediul citadin.*

2. *Plecând de la noua "geografie" confesională în marile orașe, Biserica Ortodoxă Română este chemată să redimensioneze misiunea sa în acest nou context pluriconfesional.*

3. *Urbanizarea forțată a creat tensiuni identitare și religioase între populația dislocată din satul tradițional și cea orășenească.*

4. *Accentuarea individualismului la scara întregii societăți a condus la alterarea sentimentului de apartenență eclesială a creștinilor.*

5. *Supradimensionarea teritorială a parohiilor urbane (în medie 4 - 5 mii de familii) a creat o stare de artificialitate în interiorul comunității care frecventează același locaș de cult.*

6. *Necesitatea acută a unor noi locașuri de cult care să răspundă noilor cerințe pastoral-misionare, reclamă în mod nemijlocit creșterea numărului de preoți-slujitori.*

7. *Dezideratul înnoirii strategiei misionare a Bisericii se află în relație directă cu necesitatea sporirii prezenței și misiunii laicilor prin rețelele de misiuni specifice, evitându-se transformarea Bisericii într-o instituție clericală.*

8. *Importul nediscriminatoriu al unor modele socio-economice și a unui prozelitism de tip occidental cu care se confruntă societatea românească impune regândirea atitudinii și dinamicii misionare a Bisericii, accentuarea cu mai mult curaj a motivației sale evanghelice.*

9. *Diversitatea etnică, rasială, culturală și religioasă determinată de creșterea semnificativă a numărului de emigranți reclamă o abordare misionară flexibilă, adaptată exigențelor unei societăți deschise.*

10. *Mesajul misiunii creștine care este fundamental același, respectiv proclamarea Cuvântului lui Dumnezeu, dar mijloacele și limbajul utilizat necesită adaptări pentru fiecare categorie socială.*

ÎNȚELEGEREA CONTEXTULUI

România post-totalitară se confruntă cu realități de ordin spiritual complexe și contradictorii. Pe de o parte, poate fi identificată o secularizare progresivă a societății (aparitia lui "homo sovieticus" este semnificativă în acest sens). Pe de altă parte, putem vorbi de o intensificare vizibilă a dorinței de apropiere de Dumnezeu, dorință exprimată într-o varietate de

opțiuni și forme. În fața unei asemenea realități provocatoare, prezentul misionar al Bisericii aduce în discuție tocmai identitatea Bisericii la acest sfârșit de mileniu.

Trebuie remarcat că misiunea Bisericii Ortodoxe Române nu a fost sistematic realizată, în lipsa unei viziuni comune și coerente, a unui program lipsit de fluctuații. Biserica a utilizat frecvent tipul comunitar de pastorație (predica), recurgând și la o îndrumare individuală a credincioșilor în actul spovedaniei. Astfel, misiunea Bisericii s-a redus cel mai adesea la aria deja conturată a persoanelor aparținând comunității de credință.

În misiunea sa, Biserica are ca punct de plecare adevărul revelat conform căruia începutul căutării lui Dumnezeu aparține lui Dumnezeu Însuși, constituind un dar al iubirii Sale: "Noi iubim pe Dumnezeu, fiindcă El ne-a iubit Cel dintâi" (1 Ioan 4, 19). Mandatul pe care îl are Biserica, acela de a vesti fără încetare Evanghelia Iubirii, reclamă însă **noi mărturisitori** ai lui Hristos, capabili de disponibilitate și deschidere jertfelnică. Acești mărturisitori trebuie să se solidarizeze cu victimele societății industrializate, să se implice în lupta pentru apărarea demnității umane, a drepturilor și valorilor ei în vederea transformării și transfigurării creștine a fiecărei dimensiuni a vieții umane.

De modul cum Misiologia ortodoxă va ști să comunice, să convingă și să convertească societatea contemporană - cu știința și cultura ei secularizată - depinde ieșirea din criza, impasul, în care se află misiunea creștină.

În ciuda deficitului de mijloace și metode misionare, resursele misionare ale Ortodoxiei compensează și pot birui aceste slăbiciuni temporare, prin bogăția învățăturii de credință și a spiritualității, explicate în afirmații deschise orizontului contemporan de înțelegere. Misiunea Bisericii Ortodoxe nu se poate epuiza în lupta împotriva agresiunii unui prozelitism de import, căci identitatea Bisericii, implicit misiunea ei, nu se definește în opoziție, ci se afirmă pozitiv. De asemenea, misiunea Bisericii nu poate fi exclusiv concepută cu fața întoarsă către un trecut misionar glorios, monumentalizat și idealizat, ci trebuie să valorifice cu seriozitate posibilitățile prezentului în perspectiva pregătirii concretizării istorice a Evangheliei lui Hristos.

Abordând tema "Contribuția Bisericii la regenerarea orașelor în România", se impune o concluzie: în lipsa unor înnoiri spirituale și morale, va fi imposibil să se reconstruiască celelalte domenii ale societății: economic, social, politic.

TRANSFORMAREA CONTEXTULUI

Ținând cont de impactul radical al regimului comunist asupra vieții religioase pe planul practicii personale și al comunității, schimbarea – transformarea contextului urban actual – este un proces de lungă durată, care are ca punct de plecare configurația particulară a unei parohii urbane. În acest proces are loc și cristalizarea noilor orientări, programe și reforme cu caracter misionar, într-o situație și perioadă specifică.

Evoluția acestui proces depinde de dinamica și perspectiva factorilor misionari care pot fi identificați după cum urmează.

- Re-evaluarea dimensiunii misionare a Liturghiei, prin accentuarea Liturghiei catehumenilor, care se adresează tuturor oamenilor, botezați sau nu. În această parte a Liturghiei, procesiunea cu Evanghelia, lectura textelor biblice, predica, omilia, cateheza, ocupă un loc fundamental, nu secundar. Plasarea predicii (omilia exegetică) după citirea Evangheliei (ambele pot fi încredințate diaconilor – voluntari cu pregătire expresă) ar pune în evidență și mai pregnant aspectul misionar, deschis tuturor, al primei părți a Liturghiei.
- Comunitatea liturgică, doxologică (ecclesia orans), adunată pentru celebrarea Euharistiei, trebuie să devină comunitate mărturisitoare (evangelizatoare), trimisă să predice Evanghelia, să extindă Biserica, după modelul misiunii apostolice. Misiunea nu este o vocație clericală, ci o datorie a întregului corp eclesial! Liturghia duminicală este un punct de plecare în misiune, dar și un punct de întoarcere din misiune, exercitată de-a lungul zilelor săptămânii care ia forma unei mari diversități de "diaconi" și "liturghii" în largul societății.
- O comunitate creștină (ecclesia locală) este vie și integră, câtă vreme familiile creștine sunt solide, exemplare și participă activ la vocația acesteia. Familia creștină este aluatul care dospește toată frământătura Bisericii și a societății. Familia este locul unde se practică, în mod tangibil, creșterea și lărgirea parohiilor, prin unirea și iubirea dintre soți, prin nașterea și educația copiilor.
- Adunare liturgică, familia creștină trebuie să inspire comunitatea umană, socială, în sensul larg al cuvântului. Evlavie, spiritualitatea, mistică sau liturgică, sunt transferate și concretizate ca fapte de societate, pentru ca aceasta să devină o comunitate morală, pentru ca aceasta să reziste crizelor actuale (globalizarea economiei liberale).

- *Construcția de locașuri de cult este inseparabilă de edificarea adunării eclesiale locale (parohia), din "pietre vii" (I Petru 2, 5). Locașul de cult și centrul parohial sunt destinate comunității umane în ansamblul ei.*
- *Construirea unei societăți civile democratice în România nu se face prin excluderea sau eliminarea mulțimii - ochlos - acea entitate a populației care n-are securitate economică, identitate culturală și politică. Dumnezeu dă o atenție deosebită acestei mulțimi (ochlos) cu intenția de a o aduna și a-i da chipul unui popor regăsit, sacru, iubit: "Voi care odinioară nu erați popor, iar acum sunteți poporul lui Dumnezeu" (I Petru 2, 10). În sânul eclesiei — poporul lui Dumnezeu (laos) — există loc și pentru cei excluși. În Trupul lui Hristos există o comuniune reciprocă de bucurii și necazuri, de daruri și merite. Fiecare dă și primește. Nimeni nu poate spune că nu are nevoie de celălalt. Unul dăruiește din prisosul lui, altul primește, deoarece duce lipsă. Astfel, parohia și — după modelul ei — comunitatea socială, trebuie să devină un loc unde se face dreptate pentru toți.*
- *Comunitățile creștine — parohiile — sunt locuri de convertire, spații de fraternitate și solidaritate. Ospitalitatea parohiei se oferă celor săraci (prin cantine și centre de ajutor), celor bolnavi (prin asistență medicală gratuită), celor excluși ("copiii străzii"), celor fără venituri și locuri de muncă, celor fără titluri și bogății, făcând parte din misiunea ei permanentă. Modelul celei dintâi comunități creștine din Ierusalim (Fapte 2, 44-47) este valabil și astăzi.*
- *"Cine privește spre Biserică privește spre Hristos, Care se zidește pe Sine și se lărgeste!" (Sf. Grigorie de Nyssa). Acest dicton patristic este oare credibil astăzi? La sfârșitul acestui mileniu s-au acumulat atâtea umbre pe chipul istoric al Bisericii, încât e greu de a discerne chipul (persoana) lui Hristos. Și totuși, Dumnezeu nu este un străin sau un anonim, ci un Dumnezeu Care se întoarce spre lume și "se duce după oaia pierdută până o găsește" (Luca 15, 4). "Hristos în mijlocul nostru: a fost, este și va fi în veci". El este de față și se arată prin puterea Duhului Sfânt, acolo unde doi sau trei sunt adunați în numele Lui, acolo unde se dă mărturie de Adevărul și Iubirea Lui.*

MĂRTURIE COMUNĂ. ECUMENISM LOCAL

Orașele din România, și în mod special cele din Transilvania, au o configurație nouă: confesională, etnică, demografică, sociologică. Creștinii și parohiile de aici, de diverse confesiuni și culturi, sunt angajați în procesul de refacere a unității lor văzute, dar n-au ajuns să facă pași

concreți, definitiv, spre mărturie și diaconie comună, prin recunoașterea reciprocă a Sfintelor Taine.

Până când această unitate pe plan misionar, diaconal, pastoral, va lua o formă definitivă, este necesar ca parohiile și creștinii diferitelor confesiuni să se îngăduie unii pe alții, respectând exigențele, tendințele și drepturile diferite, proprii fiecărei confesiuni.

Se poate constata că ecumenismul local existent, bazat pe recunoașterea identității fiecărei Biserici, este amenințat de prozelitismul sectelor care nu țin seama de Bisericile locale existente. Strategia sectelor de a destabiliza și disloca parohiile, indiferent de confesiunea lor, merge până acolo încât neagă celor care acceptă să se alăture grupului respectiv, chiar botezul primit anterior.

În fața acestui pericol, parohiile și Bisericile creștine trebuie să treacă dincolo de tensiunile și neînțelegerile trecute și actuale, prin recunoașterea reciprocă, ospitalitate și solidaritate ecumenică, pentru ca proiectele, structurile de mărturie comună (de pildă AIDROM) să ia formă și să se dezvolte.

RECOMANDĂRI

Seminarul adresează mai multe sugestii și recomandări Facultăților de Teologie, Episcopilor, Mitropoliilor și diferitelor Comisii ale Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

- Locul esențial al unei **misiologii inclusive** (sectologie, pastorală) între disciplinele facultății de teologie trebuie să fie recunoscut imediat. Chiar fiind în cadrul Universității, învățământul teologic are orientare misionară, dând prioritate pregătirii studenților pentru slujirea sacerdotală în parohii.
- Formarea misionară și ecumenică **continuă** (post-universitară) a preoților trebuie să țină seama de noul context urban.
- Este esențială formarea de grupuri ecumenice de lucru care să coordoneze cooperarea interconfesională pe plan local.
- Intensificarea conlucrării dintre asociațiile creștine de tineret și facultățile de teologie în problema **misiunii pentru tineri și studenți**.
- Realizarea unor manuale alternative, scrise din perspectivă creștină, pentru disciplinele științifice din învățământul universitar.
- Elaborarea unor metode specifice de predare a religiei în școala publică, adecvate contextului actual.
- Producerea unor noi mijloace didactice, cu caracter creștin, privind misiunea, educația, pastorația în rândul copiilor și tinerilor.

- *Regândirea misiunii creștine prin mijloacele de comunicație (TV, radio, presă scrisă, buletine parohiale) în mediul urban.*
- *Reactualizarea diaconatului în misiuni specifice: liturgică, diaconală, didactică.*
- *Reorganizarea sistemului parohial în orașele mari (divizarea marilor parohii teritoriale în mai multe unități).*
- *Admiterea fetelor în seminariile liceale, în scopul pregătirii lor pentru noile secții -- inclusiv cea pastorală -- ale facultăților de teologie și a obținerii unei competențe teologice în rândul femeilor.*

*

Din lipsă de timp, seminarul nu a abordat subiecte particulare ale misiunii urbane: asistența spirituală și grija pastorală față de bolnavii de SIDA, homosexuali, prostituate, drogați, criminali.

Reflexiile, dezbaterile, schimbul de experiență, prezentarea unor cazuri și subiecte specifice au fost puse sub acoperământul rugăciunii, cultului și meditației biblice. Acestea au condus participanții să rețină crezul misiunii urbane, astfel: *intrarea lui Dumnezeu, ca Om, în istorie explică participarea Lui la istoria oamenilor, la schimbarea vieții personale, la transformarea comunității sociale.*

În încheierea seminarului participanții au acceptat invitația P.S. Episcop Casian privind organizarea seminarului următor la Galați, în anul 1997 (sau 1998).

Participanții adresează un cuvânt de recunoștință:

- *Consiliului Ecumenic al Bisericii pentru sprijinul acordat organizării acestui seminar;*

- *Preoților, laicilor, femeilor, studenților, parohiilor, asociațiilor din Brașov care, prin intermediul Protopopiatului ortodox condus de Părintele Zenovie Moșoiu, au oferit celor prezenți o caldă ospitalitate și un cadru de lucru excelent.*

- *Centrului Reformat "Casa Speranței" din Brașov, pentru cazarea participanților în cele mai moderne condiții;*

- *Mișcării Focolarelor - Brașov, pentru sprijinul tehnic acordat realizării documentelor.*

**MĂRTURII DOCUMENTARE
REFERITOARE LA PREOTUL IOAN URSU ZUGRAV,
AUTORUL ANSAMBLULUI DE ICOANE CE ALCĂTUIESC
ICONOSTASUL BISERICII "SF. DIMITRIE" DIN OBRIJENI**

Lucia Ionescu

Un studiu ulterior analizei picturii iconostasului bisericii "Sf. Dimitrie" din Obrijeni — operă a preotului zugrav Ioan Ursu, realizată la anul 7242 (1734) — ne-a adus mai multe mărturii documentare referitoare la preotul Ioan Ursu și familia sa, acestea constituindu-se ca cel mai bogat fond documentar de pe tot parcursul secolului al XVIII-lea, referitor la un zugrav.

Constantin Bobulescu în "Banul Tănasă Gosan", București, 1928, p.16, făcând genealogia neamului banului Tănasă Gosan, precizează că străbunicul Gosăneștilor purta porecla "Ursul Gosan de vistierie" și semna *Ursul ot vistierie*, adică "de la vistierie". El era legat prin căsătorie de "locurile de gios ale Covurluiului unde urmașii stăpânesc moșia Slobozia-Băneasa", conform unui document din 22 Mart, let 7237 (1729), publicat și de I. Codrescu în Uricariu VII, p. 334. Același autor mai precizează că banul Tănasă Gosan, a trăit între anii 1769-1821, și a avut doi frați: Nicolae Postelnicul, atestat prin documentul din 26 decembrie, let 7232 (1724) și pe istoriograful sau zugravul iereu (preot) Ursul.

Semnătura zugravului apare la biserica din Obrijeni pe cele două icoane împărătești, în limba greacă, cu precizarea datei 10 august 1734 iar pe icoana veche de hram a "Adormirii Maicii Domnului", în limba slavonă "Mult păcătosul preot Ursul Zugrav anul 7242 (1734) August 10" (p. 16).

Date referitoare la preotul pictor găsim publicate de Gh. Ghibănescu în Buletinul Muzeului Municipal "Ion Neculce", pe care le redăm în ordine cronologică. Astfel, printr-un document întocmit la 14 Februar, let 7239 (1731) "Costin vinde preotului Ursul Zugravului o casă cu loc cu tot, lui... și a fiilor moliftii sale..., în Ulița Strâmbă". ("Ion Neculce", 1932, fasc. I, p. 82). Un alt document publicat de același autor în numărul din 1925, fasc. I, p. 129, este datat let 7241 (1733), Mart 20 și cuprinde zapisul prin care Preotul Dumitrașcu capătă danie casele Antimiei, femeia lui Ion Paraschiv. Calitatea preotului Ursu în această tranzacție este consemnată chiar de el, mai jos: "...Eu popa Ursul Zugrav, am scris zapisul". Semnat "Iereu Ursul Zugrav".

Pe 20 și respectiv 29 Mart let 7241 (1733) zugravul Ursu mai scrie două zapise de danie către preotul Pănteleiu din partea a doua femei, pentru a fi pomenite la liturghie. În ambele, el încheie: "și cu popa Ursul Zugrav am scris zapisul cu zisa Antemii" și a "Jderoaiei"; semnat "Ereu Ursul Zugrav". Documentele au fost publicate de Gh. Ghibănescu în "Ion Neculce", fasc. IV, 1924, p. 122 și fasc. I, an I, 1921, p. 86.

În aceeași calitate îl găsim și în documentul din Genar 30, let 7242 (1734), deci anul în care pictează iconostasul de la Obrijeni, în care un oarecare Iacov, dând o scrisoare "dumisale logofătul Ursului ot vistierie", acesta "au chemat pe perutul Ursul și pe preutul Dumitrașco" ca să facă zapisul; iar jos nu uită să încheie cu formula obișnuită "Și eu popa Ursul Zugrav am scris zapisul cu zisa lui Iacov" (Documentul este consemnat de C. Bobulescu, op. cit., p. 15).

În numărul din 1925-1926 al Buletinului "Ion Neculce", fasc. II, p. 324, este publicat un alt document datând din Septembrie 15, let 7254 (1746), care precizează că "Preutul Ioan Zugravul vinde postelnicului Constantin o casă cu locul ei pe Ulița Pârvuleștilor, ce se zice acum Ulița Strâmbă".

Acesta ar fi ultimul document în care mai apare preotul zugrav, întrucât în anul 7259 (1750), Septembrie 1, este întocmit un zapis prin care Maria, preoteasa preotului Ursul Zugrav, face un nou act de vânzare către Constantin postelnic, pentru casa de pe Ulița Strâmbă. De această dată, negocierea este făcută între Maria, "adecă eu Maria, preutiasa preotului Ursul Zugravu împreună cu fiii mei Preutu Ionuț (ă) și Roman și Toader și Sandul și Ilinca..." și se încheie prin "Az (eu) Ion am scris zapisul" și semnează Ion Ursul (document publicat de Gh. Ghibănescu în "Ion Neculce", 1923, fasc. I, pp. 83-84).

Dacă supoziția noastră este corectă, atunci ar reieși că putem situa data morții preotului Ion Ursu Zugrav între anii 1746 și 1750.

Dintre fiii acestuia doar unul va moșteni talentul tatălui său și va îmbrățișa aceeași carieră, ucenicind probabil la tatăl său, de unde va învăța meseria. Este vorba despre Ionuț, respectiv Popa Ioniță Zugrav, din a cărui operă nu cunoaștem până în prezent nimic, dar pe care îl găsim în documentele vremii cu dubla funcție de preot și zugrav.

Astfel, în "Catastihul Iașilor la 1755", figurează un singur zugrav în Iași și acela este Popa Ioniță ce locuia pe Ulița Strâmbă (Gh. Ghibănescu, "Catastihul Iașilor la 1755", publicat în "Ion Neculce", 1921, p. 31).

Un alt document, datat anul 7273 (1765), Februar 20, cuprinde un zapis în care apare și familia tânărului preot. Astfel, "Ilinca preutiasa preotului Ioan Zugravul și cu fiul ei Gheorghe schimbă cu nepotul său Toader Blănariul, dând o casă a ei din Ulița Strâmbă, pentru o altă casă din Muntenimea de mijloc". Acest document, ca de altfel și celelalte citate, aparținând fondului Academiei române, în "Documente ce vorbesc despre Iași", a fost publicat de Gh. Ghibănescu în "Ion Neculce", 1925-1926, p. 325 și de C. Bobulescu, op. cit., p. 109.

În același an, respectiv 7269 (1760) Decembrie 8, preutul Ioan Zugrav întocmește și semnează un zapis de danie, din partea rudelor unui alt zugrav, David diacon Zugrav, document publicat în numărul din 1923, al buletinului "Ion Neculce", pp. 85-86.

Precizăm că preotul Ioniță Zugrav este menționat și în I. Furnică, "Industria și dezvoltarea ei în Țările Românești", p.188, nr. 1 și de N. Iorga în "Scrisori și zapise de meșteri români", Văleni, 1926, p. 199.

Putem considera că opere ale acestor artiști zugravi, Popa Ion Ursu și Ioan Zugravul, să se fi păstrat în număr mai mare, însă faptul că ei arareori își semnau lucrările ne lipsește de posibilitatea unor eventuale atribuirii.

Revenind la inscripțiile care cuprind semnătura zugravului Ion Ursu, aflate pe icoana de hram și pe cele două icoane împărătești ale iconostasului bisericii "Sf. Dimitrie" din Obrijeni, considerăm că documentele enumerate în publicațiile citate mai sus sunt inexacte.

Probabil textele au fost preluate incorect de la o sursă la alta, întrucât prin fotografierea lor și mărirea fotografiilor s-au descifrat următoarele:

1. Prima inscripție se află dispusă în stânga și în dreapta jos, la icoana împărătească "Maica Domnului cu Pruncul", sub picioarele tronului;

- în stânga este caligrafiat pe un singur rând, cu alb, în limba slavonă: "Istoriograf Iereu Ursul";

- inscripția din dreapta conține data: 7242, August 9.

2. A doua inscripție se află dispusă în stânga și în dreapta jos, la icoana împărătească a Domnului Iisus Hristos "Pantocrator", sub picioarele tronului:

- în stânga, este caligrafiat tot cu alb, pe un singur rând în slavonă: "... (primele litere sunt ilizibile) Istoriograf Iereu Ursul";

- inscripția din dreapta conține datarea: 7242, August 10.

3. În colțul din stânga jos al icoanei de hram "Adormirea Maicii Domnului", este caligrafiat cu alb, în limba slavonă, pe două rânduri:

- primul rând: "Mult păcătosul Iereu Ursul Zugrav";

- rândul II, stânga: anul 7242, August 13.

PREOT PROFESOR UNIVERSITAR DOCTOR ALEXANDRU I. CIUREA 17 NOIEMBRIE 1912 - 16 NOIEMBRIE 1996

Pr. Anton Frunză

La 16 noiembrie 1996, a adormit în Domnul încă unul din foștii stâlpi ai Facultății noastre de Teologie, mult veneratul și iubitul Părinte Profesor Dr. Alexandru I. Ciurea. A închis ochii în București senin și împăcat cu sine, ca unul care și-a împlinit cu prisosință datoria vieții sale pământești.

Regretatul părinte profesor s-a născut la 17 noiembrie 1912 în comuna Răducăneni, județul Iași, din părinți cu stare, tatăl său fiind ofițer al armatei române; viitorul profesor de teologie a urmat seminariile de la Huși și Iași. Studiile superioare și le-a continuat la Facultatea de Teologie din Chișinău. Pentru merite deosebite la studii a fost trimis apoi la Facultatea de Teologie catolică și protestantă din Strasbourg, unde a obținut licența în anul 1938. Aici și-a susținut și examenul de doctorat în teologie și și-a însușit pe deplin limba franceză pe care o vorbea cu plăcere și eleganță, dobândind acea distincție a spiritului francez care făcea ca

regretatul profesor să stabilească ușor relații interumane iar prezența sa să fie întotdeauna agreabilă. A obținut doctoratul în Teologie, secția istorică, în anul 1943, ocupând rând pe rând toate treptele din învățământul superior, ajungând titular al catedrelor de Istoria Bisericii Române și de Istoria Artei, în 1972. Preotul prof. Alexandru Ciurea s-a dedicat cu dăruire educării de vocație studenților teologi. În anul 1971 a fost numit prorector al Institutului Teologic din București. În aceste demnități P. C. sa a depus un interes deosebit pentru a ușura tinerilor studenți accesul la bunurile intelectuale și morale de care un viitor preot are atâta nevoie în activitatea sa pastorală. Nu putem să nu evocăm aici preocupările sale de istoric autentic, el îndemnând adesea, cu multă înflăcărare, pe tinerii săi ucenici să cunoască trecutul și prezentul poporului nostru. Între anii 1971-1978 a fost detașat ca superior al Parohiei Ortodoxe Române din Stockholm, unde a întințat mai multe parohii românești, în nordul Europei.

Cinstirea memoriei regretatului părinte profesor Alexandru Ciurea a avut loc în biserica Sf. Ecaterina din București, fiind cinstită de participarea Prea Fericitului Patriarh Teoctist, de I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei și de P.S. Vincențiu, vicar patriarhal. Din soborul de slujire au mai făcut parte: P.C. Pr. Prof. Dr. Constantin Cornițescu, decanul Facultății de Teologie din București, P.C. Pr. Prof. Dr. Nicolae Necula, prodecan, consilieri patriarhali, profesori de teologie, precum și studenți și rude.

Prea Fericitul Patriarh a omagiat într-o cuvântare foarte emoționantă contribuția prețioasă a regretatului părinte profesor, scoțând în evidență contribuția sa la educarea spirituală a studenților teologi, precum și alte răspunderi administrative pe care le-a îndeplinit și de care s-a achitat cu multă demnitate. Au mai vorbit P.C. Pr. decan Dr. Constantin Cornițescu, Pr. Prof. Dr. Gheorghe I. Drăgulin care a reconstituit "filmul" vredniciilor celui dispărut, punând în evidență deosebita valoare științifică a studiilor sale, publicate în țară și străinătate.

Cinstirea memoriei regretatului părinte s-a făcut și de către foștii săi studenți, răsăriți pe întregul cuprins al țării, ca preoți, profesori și chiar ierarhi ai Bisericii noastre, care își aduc aminte cu pietate și adâncă recunoștință de fostul lor profesor și duhovnic, fiecare rostind o caldă și duioasă rugăciune pentru odihna sufletului său bun.

După săvârșirea tuturor rânduielilor tradiționale legate de sfârșitul vieții credinciosului preot, trupul neînsuflețit al Părintelui Prof. Dr. Alexandru Ciurea a fost depus în cavoul familiei din cimitirul Căramidarii de Jos, așteptând ziua sfântă a învierii și vieții veșnice.

Dumnezeu să-l odihnească cu aleșii Săi, iar noi, foștii studenți, ne vom ruga pentru sufletul său.

Rosino Gibellini, Panorama de la Théologie au XXe siècle traduit de l'italien par Jacques Mignon, Cerf, Paris, 1994, 688 p.

Lucrarea pe care o semnalăm este o sinteză remarcabilă a teologiei secolului XX, în momentele cele mai semnificative, în tematicile cele mai exigente și în textele esențiale care jalonează reflexia și discursul teologic asupra misterului Revelației și care se structurează, așa cum le definește autorul, în "teologii" diverse, care au marcat profund teologia și viața Bisericii. În 16 capitole autorul face o retrospectivă a principalelor direcții de reflecție teologică după cum urmează.

1. **Teologia dialectică** și Karl Barth (p. 11-32) reprezintă emergența în spațiul creștin protestant, relativizat de liberalism și de metoda istorico-critică ce reduceau creștinismul la o etică, a unei teologii a Cuvântului lui Dumnezeu, pentru că -- după Barth -- nici calea experienței religioase nu conduce la Dumnezeu (Schleiermacher), nici calea istoriei (Troeltsch), nici calea metafizică, ci singura cale practicabilă e aceea care vine de la Dumnezeu la om și ea se numește Iisus Hristos (p. 20). Teologia dialectică e caracterizată de "o accentuare puternică a unui Dumnezeu transcendent în raport cu lumea și omul și de suveranitatea revelației

Sale" (p. 23) și care operează prin "opoziiții dialectice".

Dogmatica lui Barth vrea să fie expresia comunității Bisericii și nu a unei școli de teologie particulare (p. 27). Doar credința, prin harul Revelației, ne autorizează să vorbim de Dumnezeu. Barth opunând "analogia fidei" conceptului catolic de "analogie entis" (p. 28). Opera sa are o "valoare ecumenică" pentru că a adus teologia la obiectul ei propriu care este Cuvântul lui Dumnezeu (p. 321).

2. **Teologia existențială** (p. 33-61) spre deosebire de obiectivismul teologiei dialectice, se caracterizează prin subiectivizarea obiectului credinței până la anularea istorică chiar a acestuia și e reprezentată de teologul german R. Bultmann și de "manifestul demitizării" din 1941. Pentru teologul de la Marburg "discursul nou-testamentar integral e mitologie și imposibil de propus omului de astăzi" (p. 34-35) din orizontul științei moderne, reprezentată mai cu seamă în acea perioadă de A. Einstein și M. Plank. A demitiza Biblia și mai ales Noul Testament înseamnă, pentru Bultmann, a da o "interpretare antropologică", "existențială", enunțurilor biblice "pentru a evidenția dincolo de orice reprezentare mitică cuvântul eshatologic, sau decisiv și definitiv, pe care Dumnezeu îl pronunță în Iisus Hristos" și de a înțelege astfel posibilitatea incomparabilă a unei "existențe autentice" pentru omul de astăzi (p. 37). Existența autentică este cea prin

credința în Dumnezeu și cuvântul Său revelat deplin în evenimentul mântuirii, în Iisus Hristos. Despre el proclamă "Kerygma creștină în Biserică, prin care se constituie cuvântul" (p. 42). Conținutul Kerygmei e Iisus Hristos, evenimentul mântuirii "pentru mine", ceea ce face ca discursul despre Dumnezeu să fie unul existențial, înrădăcinat în existențial (p. 43), care pentru creștin are un sens plenar doar în planul eshatologic.

Teologii post-bultmanieni au creat punți peste ruptura bultmaniană dintre Iisus al istoriei și Iisus al credinței, Kerygma fiind articulată în Iisus istoric, real și în predica Sa, creându-se o sinteză între metodele istorico-critice ale Formgeschichte și Redaktionsgeschichte (p. 60-61).

3. Capitolul **Teologia hermeneutică** (p. 63-91), arta și regulile interpretării, după un preambul ce trece în revistă hermeneutica de la Schleiermacher la Gadamer, cu accentuarea fenomenologiei hermeneutice heideggeriene, se oprește la doi reprezentanți de frunte ai acestei direcții teologice: Ernst Fuchs și Gerhard Ebeling.

a) Pentru Ernst Fuchs "ascultarea textului se face în interiorul problemei; interpretul și textul formează un cerc hermeneutic (p. 73) în contextul relației limbaj-ființă în care limbajul rostește ființa și o justifică, iar ființa e fundamentul limbajului" (p. 74). Aplicând teoria hermeneutică la teologie, Fuchs arată că "în Biblie vorbește Dumnezeu și cuvântul lui Dumnezeu înfăptuiește, ceea ce - zice el - e un eveniment care ne acordă accesul la har, la libertate, la timpul eshatologic al iubirii" (p. 77). Iisus e "un eveniment lingvistic" (p. 77) și anunță timpul nou al iubirii (p. 78).

b) Pentru Gerhard Ebeling hermeneutica înseamnă a vorbi despre Dumnezeu cu "maximumul de rigoare" și de responsabilitate (p. 82). Textul scris este "fixarea unui eveniment original al cuvântului care autorizează și face posibilă anunțarea lui din nou ca eveniment al cuvântului" (p. 83), iar hermeneutica "unește în teologie istoria și dogmatica" (p. 85).

4. **Teologia culturii** (p. 93-117) abordează relația teologie - cultură la Paul Tillich, care pledează pentru o cultură teonomă, reflexiv-teologică, dezvoltându-se între doi poli: "adevărul mesajului creștin și interpretarea acestui adevăr, care trebuie să țină seama de situația în care se află destinatarul mesajului", situația sa culturală (p. 104-105). Pentru Tillich, Biserica reprezintă împărăția mântuirii, în opoziție cu istoria lumii (p. 114), iar Hristos este "profundimea culturii" (p. 116).

5. În capitolul **Teologie și modernitate** (p. 119-138) autorul analizează teologia lui D. Bonhoeffer, "profetul" unui "creștinism areligios într-o lume devenită adultă" (p. 131), în care omul trebuie să se întemeieze pe o etică a responsabilității, a participării și a solidarității creștine (p. 138).

6. **Teologia secularizării** (p. 139-172) pune "problema globală a locului credinței creștine, creștinismului și Bisericii, în societatea modernă" (p. 140) și este reprezentată de F. Gogarten, J.A.T. Robinson, Paul van Buren, Harvey Cox, Gabriel Vahanian, William Hamilton, Thomas Altizer în teologia protestantă, teoreticieni ai teologiei "morții lui Dumnezeu", enunțată de Hegel și Nietzsche și de J.B. Metz în teologia romano-catolică.

7. Capitolul **Calea teologiei catolice**, de la controversa modernistă

la turnura antropologică (p. 173-289), face o sintetică prezentare a diverselor direcții teologice și a unor remarcabili teologi ai acestui secol: Alfred Loisy și controversa modernistă, M. Blondel și apologetica metodei imanenței, "noua teologie" de la Saulchoir (după numele mănăstirii cisterciene de lângă Turnai - Belgia) reprezentată de M.D. Chenu și Y. Congar, T. de Chardin și problema teologie-știință, Henry de Lubac și problema catolicității Bisericii, J. Danielou, R. Guardini, K. Rahner și teologia transcendentă și turnura antropologică în teologie, H. Urs von Balthasar, teologia trinitară și estetica teologică.

8. **Teologia istoriei** (p. 291-318) este analizată atât în spațiul protestant (O. Culmann în lucrarea sa fundamentală *Christ et le temps*) cât și în cel romano-catolic (G. Thils și L. Malevez, reprezentanți ai incarnaționismului, și L. Bouyer și J. Danielou ai eshatologismului). O direcție deosebită o reprezintă "cercul de la Heidelberg" cu programul de studiu "Revelația ca istorie" al cărei reprezentant este W. Pannenberg.

9. **Teologia speranței** (p. 319-343) se înscrie în curentul teologic al redescoperirii caracterului eshatologic al creștinismului în secolul XX (p. 319) al cărui prim reprezentant este teologul J. Moltmann al cărui principiu teologic este: "în viața creștină credința are prioritate dar speranța are primatul" (p. 322).

10. **Teologia politică** (p. 345-370), al cărui reprezentant de seamă este J.B. Metz, are datoria de a spera în sensul unei socializări a teologiei, a de-privatizării (p. 346) după ce a trecut în domeniul privat prin iluminism și marxism, spre a "dezvolta implicațiile publice și sociale ale mesajului creștin"

(p. 346). "Teologia politică, care, în calitate de apologie practică a speranței creștine, își pune problema de a face practică rațiunea teologică, e atentă la funcția narativă a teologiei pentru că narațiunea e performativă, pentru că ea tinde la comunicarea experienței și inițiază experiențe noi (p. 365).

11. **Teologia experienței** (p. 371-398) analizează raportul dintre credință și experiență și e o consecință a redescoperirii subiectivității în gândirea modernă (p. 371), reprezentanții cei mai de seamă ai acestei direcții teologice fiind E. Schillebeeckx și W. Kasper. Sarcina teologiei e corelarea credinței creștine și a experienței umane (p. 382).

12. **Teologia eliberării** (p. 399-439) este "un fenomen teologic și eclesial complex" (p. 399) specific Americii Latine, născută "dintr-o indignare etică în fața sărăciei și marginalizării marilor mase ale continentului sud-american", având ca reprezentanți de seamă teologi precum G. Gutierrez, L. Boff, J.M. Bonino, J. Sobrino, ce dezvoltă o "eclesiologie militantă", pentru eliberarea poporului creștin (p. 431).

13. **Teologia neagră**, (p. 441-477) este "teologia celor care trăiesc într-o stare de segregare și în situații de marginalizare într-o societate rasistă albă" (p. 441) a negrilor din America, urmași ai comerțului cu sclavi de tristă amintire în istoria mondială. M.L. King, mișcarea "Black Power" sau "Black Muslims" reprezintă semne de renaștere a conștiinței religioase a negrilor din America, iar teologi reprezentativi ai acestei direcții teologice sunt James Cone, G. Wilmore, W. Jones, M. Jones, acesta din urmă elaborând o teologie neagră a speranței, D. Roberts.

14. **Teologia feministă** (p. 479-514) e o direcție teologică nouă, nutrită de mișcarea feministă, ce a avut ca promotoare pe Simone de Beauvoir, Betty Friedan, Kate Millet, Mary Daly, ce se afirmă în cadrul mai larg al teologiilor genitivului și e o teologie a femeilor, făcută de femei, care pentru prima dată devin subiect al propriei lor experiențe a credinței (p. 483) și a experienței lor umane în general (p. 483), opusă structurilor și conștiinței masculine, patriarhatului biblic și eclezial (p. 495), în locul Dumnezeuului masculin, un simbol patriarhal, propunând Divinitatea feminină.

15. **Teologia lumii a treia** (p. 515-559) reprezintă discursul teologic autoritar și creativ al unei mari părți a lumii, ce cuprinde America latină, Caraibe, Africa, Asia și Oceania meridională, o realitate politică, socială, economică, culturală și spirituală complexă. Există o teologie africană, o teologie asiatică, "a inculturației și a contextualizării" (p. 548), dar și o "teologie africană și asiatică a eliberării".

16. **Teologia ecumenică** (p. 561-559) este o consecință a mișcării ecumenice, "factor major al secolului nostru" (p. 561), și își asumă "responsabilitatea comună a Evangheliei față de lume" într-o convergență spre "diversitatea reconciliată", spre a se ajunge în final la **Koinonia** necesară tuturor creștinilor în vederea misiunii (p. 573).

O etapă nouă a teologiei ecumenice este extinderea acesteia într-o teologie a religiilor, reprezentant de seamă al acestei direcții fiind teologul H. Küng dar și K. Rahner, ("creștinii anonimi"), H. R. Schlette, P. Knitter, J. Hick, R. Panikkar, S. Samartha, conturându-se un model

teocentrist pluralist, rod al unei teologii pluraliste a religiilor, mai aproape de sincretismul religios decât de teologia creștină (p. 595). De aceea o teologie ecumenică exclude ateismul și relativismul dar și exclusivismul (singură religia mea e adevărată) și inclusivismul (subordonarea altor religii religiei proprii), "religia adevărată fiind aceea în a cărei teorie și practică transpare spiritul lui Iisus Hristos" (p. 596).

Lucrarea se încheie cu o bogată bibliografie din care lipsește orice referință la Ortodoxie și teologia ei, care e singura în măsură, prin experiența ei spirituală profundă ce transcende speculația individualistă, fie ea chiar teologică, să ofere un just echilibru în tendințele teologice ale contemporaneității.

Jean Vernet, Jésus au péril des sectes, ésotérisme, gnosés et nouvelle religiosité, Desclée, Paris, 1994, 304 p.

Cunoscutul sectolog din spațiul teologic francez, Jean Vernet, publică o nouă carte, **Jésus au péril des sectes**, un contraatac la "micro-cultura religioasă de largă audiență ce e în curs de răspândire în Occident la acest sfârșit de secol", și care "se traduce în căutări spirituale pe itinerarii deosebit de diverse, ce ating domenii puțin explorate ale esoterismului și gnozei, și se exprimă prin apariția revelatoare a unei mulțimi de secte și noi mișcări religioase" (p. 5).

Cartea este structurată în următoarele capitole:

Capitolul I: *Iisus în "noua religiozitate". Noi mișcări religioase și secte* (p. 7-57). În contextul religios pluralist de astăzi "s-a creat un fel de piață comună a religiei", legată de "mobilitatea socială și de situația modernă, care favorizează sistemele de gândire deschise și schimbările" (p. 21).

După statistici, în 1982 erau aproape 100 de milioane de reprezentanți ai "noii religiozități", care pot fi grupați în trei ansambluri distincte:

a) versiunile neo-ortodoxe și neo-fundamentaliste ale creștinismului și iudaismului;

b) neo-orientalismele în Occident;

c) diversele mișcări ale potențialului uman, mișcate de influența Orientului.

În toate aceste mișcări "sociologii văd simptome epifenomenale ale unui stadiu avansat al secularizării și privatizării religiei", o religie devenită un produs de consumație banalizat (p. 23-24).

Sectele creștine sunt de tendință eshatologică și milenaristă (Mormoni, Martorii lui Iehova). Pentru sectele neo-orientale, de inspirație gnostică și esoterică Iisus e manifestarea unui avatar al Divinității cosmice, crucificarea Sa reprezintă starea de spirit care rămâne prizonieră în lumea iluziei (maya) iar Înălțarea este expresia simbolică a itinerarului spiritual al omului care se împlinește spiritual, eliberându-se de roata reîncarnării, de Karma, bransându-se la Energia hristică. "Îesătura ultimă a realității" (p. 29), așa cum este expusă

doctrina la E. Blavatsky, R. Guenon, R. Steiner, Aurobindo, Krishnamurti, în New-Age.

Capitolul II, *Iisus în grupările dizidente ale creștinismului* (p. 39-98), prezintă concepția hristologică a sectelor creștine milenariste, viziunea lor apocaliptică și angoasantă (iehoviști, adventiști, evangheliști, mormonii, penticostalii). După iehoviști Iisus nu este Dumnezeu ci un înger al cărui nume autentic este Mihail (Apocalipsa 12, 7), Învierea Sa e o spiritualitate a abandonului corpului, iar Treimea e o "invenție satanică a creștinismului" (p. 57).

Pentru New-Age există un Hristos cosmic și nu Iisus, un Logos solar care anunță inițierea Logosului terestru (p. 73) spre evoluția la cerul și pământul nou din era Vărsătorului.

În **capitolul III,** *Iisus în noile grupări venite din Orient* (p. 99-128), autorul expune concepția extrem-orientală despre Iisus care este fie un avatar, fie un Bodhisatva (Hare Krishna) (p. 103-105). După Moon, Mesia trebuie să sosească dintr-o femeie din Orient (Apocalipsa 7, 2). O altă problemă abordată în acest capitol este cea a reîncarnării.

Capitolul IV, *Iisus în ezoterismul gnostic de astăzi* (p. 129-149), trage semnalul de alarmă asupra reîntoarcerii și invaziei de ezoterism și gnosticism. Împărăția lui Dumnezeu înseamnă realizarea conștiinței cosmice de Vibrație și de putere" (p. 149).

În **capitolul V** (p. 151-225), *Nouă gnoze contemporane tipice ale unei abordări esoterice a lui Iisus*, autorul prezintă concepția esoterică despre Iisus Hristos în antroposofie, Rosacrucianism, (AMORC), Teosofie, Mișcarea Graalului, Frăția Albă Universală, la Ufolatri, în ezoterismul

tradițional, în esoterismul vulgarizat (templieri) și Gnoza de la Princeton.

În concluzie, autorul invită la discernământ și la urmarea lui Iisus al Evangheliei, "care deschide totdeauna calea către Taina Celui pe Care El Îl numește 'Tatăl Său'" (p. 229).

Urmează câteva anexe și un dicționar pe scurt al grupărilor religioase de astăzi.

Lucrarea se remarcă prin amploarea documentației și prin structurarea pedagogică a materialului, fiind un ghid excelent pentru decelarea tendințelor sincretiste ale noii religiozități.

Pr. lect. *Gh. Petraru*

CONTRIBUȚIA VIEȚII MONAHALE LA ÎNNOIREA EUROPEI

A XXV-a întrunire interconfesională internațională a călugărițelor

Monahia Ieronima Bucur

La invitația Centrului Ecumenic "Misionaras de la Unidad", cu sediul la Madrid (Spania), și cu înalta binecuvântare a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, am participat la cea de a XXV-a Întrunire Interconfesională Internațională a călugărițelor, care a avut loc în perioada 19 - 25 august 1996, la Grandchamp (Elveția), având tema generală "Contribuția vieții monahale la înnoirea Europei".

La această întrunire au participat 60 de călugărițe ortodoxe, catolice și protestante din diferite țări: Elveția, Franța, Spania, Belgia, Anglia, Polonia, Letonia, Italia, Mexic, Liban, Grecia și România. Au fost invitați de asemenea și câțiva profesori teologi, clerici și laici. Reprezentant al Patriarhiei de Constantinopol a fost Mitropolitul Emilianos Timiadis, membru al Consiliului Ecumenic al Bisericii.

Delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost alcătuită din Înalt Prea Sfințitul Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Prea Cuvioasa Maică Eufrasia, Stareța Mănăstirii Dealu și monahia Ieronima Bucur, de la Mănăstirea Vărație.

Actuala întrunire a fost găzduită de Comunitatea protestantă de la Grandchamp. Viețuitoarele acestui așezământ monahal, în frunte cu superioara lor, Sora Minke, s-au îngrijit ca întregul program să aibă loc în condiții foarte bune, punând la dispoziție cu multă dragoste mijloacele necesare desfășurării lucrărilor întrunirii.

Lucrările conferințelor s-au desfășurat atât în plină cât și pe grupuri de lucru, sub îndrumarea Domnului Julian Garcia Hernando. Cele opt referate au fost susținute de către vorbitori din diferite țări, după cum urmează:

- "Situația religioasă a Europei" - I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei (România);
- "25 de ani după" - Pr. Julian Garcia Hernando (Spania);
- "Viața monahală în prezent" - Marie Rosa de la Cierva (Spania);

- "Viața monahală în slujba omului" - Monahia Benedicte de Versailles (Franța);
- "Viața monahală în fața nevoilor europene" - Enzo Bianchi, conducătorul Comunității de la Bose (Italia);
- "Viața monahală - locul întâlnirilor ecumenice" - Monahia Marie Gethemani (Franța);
- "Contribuția vieții monahale la înnoirea Europei" - Monahia Carmen Ordonez (Spania);
- "Ce putem face împreună pentru unitatea și înnoirea Europei?" - Monahia Ieronima Bucur (România).

În lucrarea pe care am prezentat-o am încercat să subliniez faptul că unitatea și comunitatea nu pot exista în absența credinței în Sfânta Treime, în absența ostinelilor noastre pentru a-L face pe Dumnezeu prezent în noi, pentru a putea realiza comuniunea deplină cu El. Noi suntem chemați să plinim prin spiritualitate golul de fond creat de lansarea proiectului Europei comune. Biserica Ortodoxă mărturisește că unitatea omenirii, și a întregii lumi create, este deja împlinită de Noul Adam - Hristos Domnul. Care a unit întru Sine tot neamul omenesc prin Jertfa, Învierea și Înălțarea Sa la ceruri. În afara lui Hristos nu este unire. Aceasta se realizează în Biserică, prin pocăință, smerenie și dragoste. Însă dragostea nu poate fi păstrată fără credință, înfrânare, nădejde, răbdare și smerenie. Nu poate exista *Dragoste* fără *Cruce*. Aceasta este ceea ce trebuie să facem noi, să mărturisim despre cruce, înviere și dragoste, nu atât cu vorbele cât mai ales cu fapta, cu însăși viața noastră. Iar aceasta e cu puțință doar în *Biserica Ortodoxă*.

Referatele au fost urmate de dezbateri și îndelungi discuții, participanții străduindu-se să găsească un limbaj comun în ceea ce privește poziția ortodoxă pentru înnoirea Europei.

Programul întrunirii a mai cuprins o excursie pentru vizitarea orașului Geneva și a Centrului Ortodox de la Chambesy. La Geneva participanții au avut program de rugăciune în Capela Consiliului Ecumenic al Bisericilor, după care a fost audiată Conferința cu tema "Viața monahală și reconcilierea Europei", susținută de Dl. Lemopoulos în sala de Conferințe a C.O.E. - Geneva.

CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ CUVÂNT - LIMBĂ - IDENTITATE
Logumkloster, Danemarca 16-20 septembrie 1996

Diac. Radu Antonovici

În perioada 16-20 septembrie 1996, s-a desfășurat în orașul Logumkloster, Danemarca, o conferință internațională cu tema **Cuvânt - Limbă - Identitate**.

Au participat reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe și Protestante din mai multe țări europene, Biserica Ortodoxă Română fiind reprezentată de diaconul Radu Antonovici, șeful biroului de asistență socială "Diaconia", din cadrul Mitropoliei Moldovei și Bucovinei.

Conferința a fost organizată de I.V.S.S. - "Federația internațională pentru grija pastorală față de cei cu deficiențe auditive" din Germania, "Organizația națională a celor cu deficiențe auditive" din Danemarca și Biserica Luterană Evanghelică din Danemarca.

S-a dorit o aprofundare a acestei teme într-o vreme dominată de superficialitate precum și stabilirea de contacte cu persoane din alte țări în vederea întăririi și aprofundării parteneriatelor internaționale pentru o rezolvare mai eficientă a problemelor din acest domeniu.

Au fost prezentate mai multe referate, lectorii fiind profesori universitari din Copenhaga și reprezentanți ai Bisericii Luterane Evanghelice din Danemarca.

După ce s-a încercat clarificarea, sub aspect filologic, filosofic și teologic, a celor trei noțiuni: cuvânt, limbă și identitate, s-au luat în discuție și implicațiile bio-sociale ale acestora, precum și importanța lor sub aspectul comunicării și comuniunii cu Dumnezeu.

S-a prezentat, de asemenea, rolul pe care îl poate juca pictura, ca mesager al Cuvântului lui Dumnezeu, subliniindu-se valoarea icoanelor în general și a celor ortodoxe în special pentru transmiterea și perceperea mesajului divin, mai ales în cazul persoanelor surde sau cu deficiențe auditive. S-a prezentat o adevărată teologie a icoanei, dublată de prezentarea unor diapozitive cu icoane celebre, cei prezenți fiind plăcut impresionați, lucru surprinzător dacă se ține cont de faptul că marea majoritate a participanților erau protestanți, tema fiind, de asemenea, susținută de un profesor universitar protestant din Copenhaga.

Prezentările au fost urmate, desigur, de întrebări și discuții, în final făcându-se și unele recomandări în vederea adoptării unor moduri noi de predicare

a Evangheliei, astfel încât mesajul divin să poată deveni accesibil persoanelor surde sau cu deficiențe auditive.

În urma participării la această Conferință, membrii delegațiilor ortodoxe și-au întărit sentimentul că Biserica Ortodoxă este mai aproape și de necesitățile acestor persoane cu deficiențe auditive, prin simbolistica ei complexă și prin icoane, acele ferestre deschise spre lumea spirituală, care transmit un mesaj complex și consistent.

---

de
tr
6

C
in
de

de

ev

si

st

M

B

B

R

M

S

(L

pr

pr

C

A

as

co

In

di

V i a ț a b i s e r i c e a s c ă

Știri din Arhiepiscopia Iașilor

COLOCVIUL INTERNAȚIONAL

"ȘTIINȚA, TEHNICA ȘI ARTA CONSERVĂRII"

Centrul Cultural-Pastoral "Sf. Daniil Sihastrul" — Durău, 3-6 august 1996

Prof. dr. Ion Sandu

Aflat la a doua ediție, Colocviul "Știința, tehnica și arta conservării", organizat de Centrul Mitropolitan de Cercetări T.A.B.O.R. - Iași, a avut ca titlu "**Creatio et transformatio**" și s-a desfășurat în perioada premergătoare sărbătorii din data de 6 august — "Schimbarea la Față".

Acest colocviu are privilegiul să inaugureze deopotrivă și Centrul Cultural-Pastoral "Sf. Daniil Sihastrul" și conferințele, congresele naționale și internaționale pe teme de artă eclesiastică, teologie și ecologie care urmează să se desfășoare aici.

În decursul lucrărilor, desfășurate în cadrul a patru secțiuni, s-au prezentat 46 de lucrări științifice după cum urmează:

Secția I Necesitatea instruirii personalului clerical și bisericesc privind evidențierea și conservarea bunurilor de patrimoniu din parohie - 10 lucrări;

Secția a II-a Știința, tehnica și arta conservării valorilor patrimoniale din siturile eclesiastice ortodoxe - 26 de lucrări;

Secția a III-a Ecologia și conservarea patrimoniului național - 6 lucrări;

Secția a IV-a Știința documentării pe bunuri de patrimoniu - 4 lucrări.

La dezbateri au participat personalități marcante, atât din țară cât și din străinătate, printre care menționăm pe Înalt Prea Sfințitul DANIEL, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Prof. dr. Francis DESSART (Universitatea Liberă, Bruxelles), Prof. dr. Wanda Janina OSTAP (Academia Europeană de Arte, Bruxelles), Restaurator principal Zorana DJORDJEVICH (Asociația Artiștilor și Restauratorilor, Vojvodina), Restaurator principal Sarah POSEY (Muzeul Britanic, Marea Britanie), Restaurator principal Vasile NEGRUȚ și Restaurator principal Dan SURUCEANU (Muzeul Național de Artă, Chișinău), Pr. Marc DUNANT (Laussane, Elveția), Restaurator principal Alexandru GHILLIS și Conservator principal Roxana ILIE (Muzeul Național al Bucovinei, Suceava), Restaurator principal Adriana DAIA (Muzeul Literaturii Române, București), Restaurator mural Claudiu MOLDOVEANU (Patriarhia Română, București), Restaurator principal Aurel Barbu PANDELE (Muzeul Național de Artă, București). Au participat de asemenea specialiști din cadrul unor institute de cercetare și a unor societăți comerciale producătoare de materiale, dispozitive și aparatură folosită în conservare: Institutul "Petru Poni", Iași (5 specialiști), Universitatea "Gh. Asachi", Iași (2 cadre didactice), Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea "Al. I. Cuza", Iași (4

cadre didactice), S.C. TEHNOTON S.A., Iași. (4 specialiști), Firma RHONE-POULENC, Franța (2 specialiști), S.C. PROPART S.R.L., București (un specialist), UNIVERSAL RX Iași. (un specialist), CHIM-COMPLEX, Borzești (un specialist), Liceul "Dumitru Mangeron", Iași (un specialist).

În prima zi a Colocviului, sâmbătă - 3 august. participanții au fost primiți, cu ospitalitatea specific ortodoxă, la Centrul Cultural-Pastoral "Sf. Daniil Sihastrul", au primit mapele Colocviului, au servit masa de prânz, după care au vizitat Mănăstirea Durău și Centrul Cultural-Pastoral.

Lucrările colocviului au fost deschise de Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Daniel, care este și vicepreședinte al Comisiei Naționale a Patrimoniului Cultural. Înalt Prea Sfinția Sa a subliniat cu acest prilej importanța și valoarea patrimoniului ecleziastic ortodox în contextul valorilor culturale naționale și universale, cu referire la funcțiile, simbolistica și semnificația artei sacre.

Lucrările au continuat cu prezentarea activităților desfășurate de Centrul Mitropolitan de Cercetare T.A.B.O.R. Iași în cei patru ani care au trecut de la înființare. Expunerea, făcută de Prof. dr. Ion SANDU, directorul Centrului de Cercetare, a evidențiat direcțiile prioritare de cercetare și cele de perspectivă. Activitatea desfășurată în cadrul acestor programe de cercetare s-a concretizat în numeroase și importante lucrări științifice, invenții și monografii, materiale, metode, dispozitive și aparate destinate activității de conservare. Colectivul din Centrul de Cercetări T.A.B.O.R. a fost evidențiat la diverse manifestări științifice naționale și internaționale prin acordarea unor diplome, distincții și medalii. Instituții academice de prestigiu au decernat unui număr de trei cercetători titlul de *membru activ*, *corespondent* sau *de onoare*. De asemenea, s-au obținut atestatele de *profesor* și *cercetător în conservare* în cadrul Școlii Superioare de Cercetare AUPAC/UNESCO.

Programul celei de **a doua zi a lucrărilor Colocviului, duminică - 4 august**, a început cu participarea la Sfânta Liturghie, oficiată în Capela "Sf. Daniil Sihastrul". Slujba a fost săvârșită de către un sobor de preoți și diaconi în fruntea căruia s-a aflat Arhim. Clement HARALAM -- Starețul Mănăstirii "Sf. Trei Ierarhi". Din sobor au făcut parte: Protos. Vitalie DANCIU -- Starețul Mănăstirii Golia, Pr. asist. univ. Dan SANDU, Diacon Cleopa NISTOR. În după-amiaza aceleiași zile au debutat lucrările pe secțiuni ale Colocviului.

Luni - 5 august, după susținerea conferințelor în cele două ședințe de lucru pe secțiuni, în jurul orei 20⁰⁰, lucrările Colocviului s-au închis printr-o ședință de bilanț, în care s-au rezumat obiectivele principale atinse în cadrul conferințelor în plen și s-au pus bazele unor perspective de colaborare interdisciplinară între Centrul Mitropolitan de Cercetări T.A.B.O.R. și laboratoarele zonale de restaurare-conservare ale unor muzee naționale, între restauratori și cercetători din domeniile conexe. În final au avut loc numeroase luări de cuvânt, mulți dintre vorbitori reliefând valoarea științifică a lucrărilor prezentate, apreciind favorabil ținuta academică și buna organizare a colocviului.

În ultima zi a lucrărilor, 6 august, participanții au avut prilejul de a vizita Schitul Ceahlău care are hramul "Schimbarea la Față".

O parte din participanții la Colocviu și-au exprimat la întoarcere dorința de a vizita Centrul Mitropolitan de Cercetări T.A.B.O.R. din Iași. Aceștia, însoțiți de

colectivul Centrului, s-au deplasat în după-amiaza aceleiași zile la Iași. A doua zi au fost vizitate laboratoarele și atelierele Centrului. S-au purtat discuții în legătură cu posibilități de colaborare și s-au făcut aprecieri pozitive cu privire la rolul Centrului de Cercetări T.A.B.O.R. în intensificarea cooperării dintre Biserica Ortodoxă Română, ca deținătoare de bunuri patrimoniale, Ministerele Culturii și Învățământului. De asemenea, alături de sprijinul și de implicarea directă a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, s-a apreciat contribuția Ministerului Cercetării și Tehnologiei în dezvoltarea Centrului T.A.B.O.R., prin finanțarea tuturor programelor de cercetare propuse, și a unor societăți comerciale care au introdus în fabricație materiale, dispozitive și aparate implicate în procesele de conservare și restaurare a bunurilor de patrimoniu cultural.

IUBIREA LUI HRISTOS VINDECĂ LUMEA *Seria de conferințe ASCOR din Postul Crăciunului*

Sorin Mihalache
Președintele ASCOR - Iași

Lumea în care trăim este marcată de profunde și rapide schimbări economice, sociale și politice. Chiar dacă, în multe cazuri, aceste schimbări au însemnat un progres pentru societate, un ajutor și un spor pentru viața și activitatea oamenilor, totuși, există încă în lumea noastră multă suferință, multă tristețe și multă însingurare, care cer și așteaptă multă tămăduire. Cei suferinzi au nevoie de tămăduire, cei triști au nevoie să cunoască bucuria curată, iar cei însingurați au nevoie de dragoste și căldură sufletească. Unde trebuie căutate toate acestea? În încercarea de a oferi un răspuns la aceste căutări, Asociația Studenților Creștini Ortodocși din România - Filiala Iași - a organizat în perioada Postului Crăciunului seria de conferințe cu titlul "**Iubirea lui Hristos, vindecă lumea**" și subtitlul "**Sănătate și spiritualitate creștină astăzi**". La aceste conferințe, care s-au desfășurat la Sala Gaudeamus a Casei de Cultură Studențești, au fost invitate personalități cunoscute ale vieții teologice, universitare și medicale, care au împărtășit celor prezenți din cunoștințele, reflexiile și experiența lor.

Prima conferință, intitulată "**Spiritul ca factor modelator în desăvârșirea ființei**", a avut ca invitat pe **Conf. dr. Constantin Dulcan** de la Universitatea de Medicină din București și s-a desfășurat, în data de 29 noiembrie, în Aula Mare a

Bibliotecii "Mihai Eminescu". Cu autoritatea științifică recunoscută în lumea medicală și universitară, Dl. Dulean a prezentat participanților la întâlnire elementele de convergență între științele medicale și teologie în ceea ce privește existența, sănătatea și bolile omului contemporan.

Aprecieri interesante au fost făcute în legătură cu relația între fizica modernă și perspectiva teologică asupra realităților lumii înconjurătoare. Chiar dacă fizica nu împărtășește realitatea bivalentă a omului, suflet și trup, disciplinele cuantice au între altele, două principii fundamentale care se pot regăsi, într-o formă simbolic-asemănătoare, în viziunea creștină asupra vieții.

Primul principiu, cel al **reprezentării holografice**, afirmă că *fiecare parte conține întregul și orice influență exercitată asupra părții se reflectă, în același sens, asupra întregului. La fel, orice acțiune asupra întregului se manifestă în același sens, asupra părților*. O aplicație concretă la acest principiu poate fi considerată perspectiva moral-creștină asupra relațiilor dintre om, semenii lui și creație. Considerând omul ca "parte" a lumii, iar semenii săi și creația ca "întreg", putem spune că faptele bune ale fiecărui om se reflectă, păstrând caracterul lor benefic, asupra semenilor lui și asupra lumii înconjurătoare. "Drumul" faptei celei bune nu se termină aici. *Efectele* acesteia, care *acționează* asupra lumii, *se reflectă* la rândul lor asupra fiecărei părți a ei, conform principiului, deci și asupra omului. Binele făcut de către un om, "trecând" prin lume și "zidind" lumea, "zidește" pe toți cei ce fac parte din lume, și deci, devine ziditor chiar și pentru el. Astfel, "fapta bună" se întoarce către făptuitorul ei, ca un "bine" pe care lumea îl face pentru el. Sau, mai simplu: "Dăruind, vei dobândi"- cum spune cugetătorul inspirat de Dumnezeu. Celălalt principiu la care s-a referit Dl. prof. Constantin Dulean este **principiul autoconsistenței** care afirmă că, în *intimitatea materiei, fiecare parte nu poate exista decât în conexiune cu celelalte părți, iar proprietățile ei sunt impuse de proprietățile celorlalte. Cu alte cuvinte, temeiul existenței fiecăreia dintre părți nu este în ea însăși, ci în afara ei, și anume în celelalte părți*. Păstrând considerațiile inițiale asupra "părții" și "întregului" putem "traduce" principiul prin aceea că nici omul nu poate exista singur, izolat de semenii, de lume și de Dumnezeu. Fiecare om este, în parte, temei pentru existența altora. Ne naștem și trăim sprijinindu-ne pe ceea ce alții au realizat pentru noi, chiar înainte de a veni noi pe lume.

Alături de alte considerații despre corespondențele dintre teoriile științifice și perspectiva creștină asupra lumii, întreaga expunere a D-lui prof. Constantin Dulean a fost surprinzătoare pentru cea mai mare parte a auditoriului. Concluzia acestei prime întâlniri a fost aceea că nu există opoziție între religie și știință. Chiar dacă **religia** s-a ocupat de **sacru** iar **știința** de **profan**, totuși, în prezent, există semne serioase care arată interesul științei față de realitățile pe care credința le-a afirmat cu tărie. Aceste preocupări pot aduce o contribuție importantă la realizarea unei viziuni integrale asupra lumii.

A doua conferință a acestui program, desfășurată în data de 4 decembrie, a avut titlul "**Iisus Hristos - Doctorul sufletelor și al trupurilor noastre**" și a fost susținută de **Înalt Prea Sfințitul Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei**. Arătând aceeași dragoste și grijă părintească pentru tineri și pentru preocupările lor,

Înalt Prea Sfinția Sa a răspuns invitației, prezentând o perspectivă teologică asupra suferințelor omului și a vindecării lui. Unele boli sunt simptome ale civilizației noastre. **Criza civilizației europene**, dincolo de faptul că alimentează multă singurătate și suferință, este ea însăși o **boală spirituală**. Multe din suferințele prezente în lumea contemporană, cauzate de această criză, nu se manifestă în viața omului doar ca **dezechilibru homeostazic** organismului său, ci apar odată cu boala sufletească. În acest sens, izvorul suferințelor, boala cea mai profundă și cea mai răspândită a lumii și a sufletului omului, este **păcatul, despărțirea de Dumnezeu, căderea din comuniunea cu Cel ce ne-a creat din iubire**. Omul devine bolnav, lumea devine bolnavă atunci când nu se mai roagă, pentru că nu mai păstrează comuniunea cu Hristos. Care este Doctorul sufletelor și al trupurilor noastre. La fel, omul și lumea se vindecă atunci când se vindecă de ură, lăcomie, răutate, nerecunoștință, lene spirituală. Altfel spus, vindecarea începe prin **refacerea comuniunii dintre cel bolnav sau îndepărtat de Dumnezeu și Cel ce iartă păcatele și dăruiește vindecare**. Această comuniune cu Dumnezeu, vindecătoare a trupului și a sufletului, este refăcută prin **rugăciunea** adresată Lui, în Biserica Lui. În acest fel, Biserica reprezintă un **spital pentru vindecarea de păcate**.

Totuși, există situații când boala persistă, chiar dacă cel ce suferă își îndreaptă viața și inima către Dumnezeu. Sf. Apostol Pavel, spre exemplu, nu a primit vindecare de la Dumnezeu și aceasta pentru că suferința lui avea un sens mai profund: *"Îți este de ajuns harul Meu, căci puterea Mea se desăvârșește în slăbiciune."* (II Cor. 12, 9). Creștinul care nu primește vindecare trupească, nu trebuie să cadă în deznădejde, ci trebuie să dea un sens suferinței. Ea devine, atât pentru bolnav cât și pentru cei din apropierea lui, un **examen de fidelitate față de Dumnezeu**.

Taina lui Hristos stă în faptul că El este deodată **medic și pacient**. El este prezent cu iubirea Sa atât în cel bolnav cât și în medic. Astfel, Iisus este **bolnavul** Care ne cere iubirea noastră. Care ne cheamă să fim buni și milostivi, dar Iisus este și **Doctorul** Care se folosește de iubirea noastră pentru a arăta iubirea Lui în lume. De aceea, prin vindecarea pe care o aduce, doctorul se face adesea "**mână**" a lui **Hristos** Care dăruiește vindecare.

Expunerea Înalt Prea Sfințitului Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, a dezvăluit sensul pe care suferința îl are în viața omului și a tratamentului pe care acesta trebuie să-l urmărească pentru a dobândi vindecare deplină.

A treia întâlnire a acestei serii de conferințe, din 13 decembrie, a avut ca temă "**Cooperarea dintre medicină și Biserică în alinarea suferinței**".

Această întâlnire a avut ca invitați pe **Conf. dr. Ștefan Luchian de la Clinica de Chirurgie Plastică și Reconstructivă, Pr. lect. Gheorghe Popa, Prodecanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Iași, Pr. prof. Ilie Moldovan de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Sibiu și Ierom. Iustin Neagu, preot de caritate la Spitalul Socola din Iași**. Invitații au subliniat că, din perspectiva medicinei moderne și a teologiei, boala nu mai poate fi considerată doar un *dezechilibru biologic* în funcționarea organismului uman. Medicina, definind omul ca **ființă bio-psiho-socială**, pierde din vedere aspectul spiritual al vieții lui, ca **ființă creată din iubire, după chipul lui Dumnezeu**. Potrivit acestei viziuni

bio-psiho-sociale a omului. Organizația Mondială a Sănătății definește sănătatea ca fiind "**starea de bine fizic, psihic și moral**". Această concepție, influențată în mare măsură de educația materialistă, a avut câteva implicații esențiale asupra viziunii pe care medicina a avut-o despre boală, despre cauzele și tratamentul ei.

Atâta timp cât boala este considerată doar o *anomalie în funcționarea organismului uman*, cauzele ei pot fi considerate ca fiind doar de natură **biologică, anatomică sau fiziologică**. Această considerație justifică metodele de tratament medical, care, de cele mai multe ori, **tratează afecțiuni fără a vindeca pe bolnavi**. Mulți medici însă, au înțeles că boala are o legătură strânsă cu viața sufletească a omului. În această situație, tratamentul bolnavului nu mai constă doar în administrarea unor medicamente ci și în asistența lui duhovnicească, prin lucrarea vindecătoare a Sfintelor Taine ale Bisericii. Prin urmare, sănătatea omului nu mai reprezintă doar starea de bine fizic, psihic și moral ci este caracterizată, în mod esențial, de **legătura pe care acesta o are cu Dumnezeu**.

Toate aceste reflecții au fost completate de aprecieri concrete făcute asupra conlucrării dintre medici și Biserică în alinarea suferinței. Au fost prezentate de către **Ierom. Iustin Neagu** principalele activități caritative care se desfășoară în cadrul Mitropoliei Moldovei și Bucovinei și s-a remarcat buna colaborare care există între Biserică și instituțiile medicale în orașul Iași. O contribuție esențială în realizarea acesteia a fost cea a **Asociației Medicilor și Farmaciștilor Ortodocși Români** care a reușit, prin activitățile desfășurate, să intensifice colaborarea și apropierea între medici și preoți. **Pr. prof. Ilie Moldovan** a făcut observații legate de preocupările care există în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din Sibiu în elaborarea unui curs de ecoteologie și bioetică. Acest curs ar putea aduce importante contribuții la formarea viitorilor medici și preoți din acest centru universitar.

Ultima conferință din cadrul programului intitulat "**Iubirea lui Hristos, vindecă lumea**" a fost cea cu titlul "**Pastorația și vindecarea bolnavilor astăzi**", susținută de **Pr. prof. Constantin Galeriu**. Dascăl iubitor, neobosit mărturisitor și trăitor al lui Hristos, **Pr. prof. Constantin Galeriu** a relevat legăturile care există între perspectiva teologică asupra stărilor de sănătate sau de boală și a modului cum sunt tratate aceste probleme în medicină și psihiatrie. Dacă **sănătatea fiziologică**, trupească, înseamnă ca orice organ să "respecte" menirea pentru care el există, să *îndeplinească funcțiile prescrise în codul genetic și să păstreze unitatea funcțională cu celelalte organe*, atunci **sănătatea sufletească** este starea în care toate puterile și virtuțile sufletului își îndeplinească menirea lor, adică aceea de a face ca omul, creat după chipul lui Dumnezeu, să ajungă la **asemănarea cu El**. O altă problemă abordată a fost aceea a conceptului de **normalitate**. Definită de unii psihiatri ca fiind "*capacitatea unei persoane de a se adapta, până la integrare, în mediu*", **normalitatea**, care, în psihiatrie, înlocuiește termenul de **sănătate**, are un semnificație care nu este suficient de bine precizată. **Adaptarea** trebuie să aibă un **sens**, iar **integrarea** trebuie să fie făcută în acest sens al trebuințelor omului. **Sensul** pentru care omul trăiește este esențial. Oamenii care simt nevoia de a avea un sens în viață și care nu au găsit unul autentic, suferă foarte mult, unii dintre ei până acolo încât renunță în mod voit la viață. Mai mult, pentru ca omul să-și poată

asuma suferințele și greutatea vieții din lumea aceasta, trebuie ca și acestea să poarte un sens. Așa se face că, din perspectiva teologică, **starea de normalitate** nu poate fi aceea în care ne **adaptăm** unui trai dezordonat, fără rost, **integrându-ne** într-o comunitate de oameni îndepărtați de Dumnezeu, fără dragoste față de semenii lor. Sistemul de valori la care subscriem, și în care de bunăvoie ne **integrăm**, trebuie să ne ofere sau să ne întărească **sensul** nostru în viață. Iar **sensul** nu ni-l putem da singuri. Putem cel mult **să-l căutăm**. Pentru că Cel care dă sens vieții noastre este Dumnezeu. Așadar, **legătura cu Dumnezeu** este semnul **normalității** noastre, iar **adaptarea** noastră la comuniunea cu El, pentru **integrarea** în viața Bisericii Lui și în Împărăția Lui, este **starea de normalitate** a omului.

De asemenea, un alt aspect subliniat la această conferință a fost cel legat de importanța **dialogului** și **comuniunii** în viața omului. În acest sens, a fost citată observația unui antropolog despre schimbarea produsă în manifestarea dialogală a omului: "**în timp ce omul arhaic vorbea cu semenul său, iar omul medieval vorbea cu Dumnezeu, omul modern vorbește cu sine**". Acest *dialog interior* poate "reține" pe omul contemporan în "interiorul lui", cu problemele lui, făcându-l "absent" în viața semenilor săi, incapabil să le sesizeze suferințele, nevoile și singurătatea.

La fel, preocupați și reținuți de propria lor viață, semenii lui sunt "absenți" în viața omului, fără să-și manifeste în vreun fel prezența lor binefăcătoare. Rămânând doar în **dialog cu sine**, omul încetează de a mai avea în Dumnezeu un **interlocutor**. Această stare de izolare nu-i mai dă omului posibilitatea să înțeleagă **sensul** vieții și al suferinței, lipsindu-l totodată și de **izvorul autentic al tămăduirii**.

Toate aceste meditații au fost un prilej deosebit pentru a zăbovi cu mintea și cu inima, alături de cei invitați, la înțelegerea suferințelor care ne înconjoară, a cauzelor lor, a remediilor lor și a sensului pe care acestea îl au în viața noastră.

Mulțumim și pe această cale distinșilor noștri conferențieri, care au răspuns invitației noastre, dovedind dragoste pentru tineri și interes pentru problemele lor.

Mulțumim conducerii Casei de Cultură Studențești și conducerii Bibliotecii "Mihai Eminescu", pentru buna colaborare și deschidere arătată pe toată durata desfășurării acestor întâlniri.

Mulțumim, în mod deosebit, **Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei**, pentru sprijinul și dragostea părintească acordate în desfășurarea acestei acțiuni și, de asemenea, pentru bunăvoința cu care a răspuns invitației noastre.

*

Viața agitată a societății contemporane, trebuințele zilnice, imperativele profesionale, provocările și tentațiile lumii sunt de cele mai multe ori cauze ale suferințelor noastre; atât prin **vătămarile sau dezechilibrul fiziologic** pe care acestea le provoacă, dar mai ales prin aceea că ne pot **îndepărta de Dumnezeu**.

de Cel care, vindecând toate, dăruiește pace și bucurie. De aceea, este important ca iubitori și slujitori ai Celui ce vindecă toată suferința, creștinii să **facă simțită** în viața celor încercați alinarea suferințelor lor. Este modul prin care, în mângâierea acestora, bolnavul poate să deslușească **tainica și binefăcătoarea tămăduire a lui Dumnezeu**.

B
în
pa
dă
că
pa
iu
St
Pr

El
a
D
În
lu

bu
ex
pe
pu
no

pri

pa

BISERICA DIN PAROHIA PÂRJOL - JUDEȚUL BACĂU

Arhim. Ilie Murărașu

Credincioșii parohiei Pârlol, filiala Cămpeni, protopopiatul Moinești, județul Bacău, au trăit, duminică - 30 iunie, o zi de aleasă bucurie și sărbătoare spirituală: în această zi și-a deschis pentru prima dată porțile un nou lăcaș de cult. Această parohie aleasă, cu o filială credincioasă, a reușit ca în cursul anului 1996 să dăruiască cultului o foarte frumoasă biserică din lemn, construită din temelii de către credincioșii parohiei. Prin strădania lor, prin deosebita osârdie a preotului paroh Neculai Dragomir, lucrările au putut fi duse la bun sfârșit, astfel că la 30 iunie 1996 ele au putut fi încununate prin slujba de sfințire săvârșită de Prea Sfințitul Episcop Eftimie, înconjurat de un sobor de preoți în frunte cu P.C. Protoiereu Petru Todeancă.

La sfârșitul Sfintei Liturghii preotul paroh a mulțumit Prea Sfințitului Episcop Eftimie pentru dragostea cu care a primit invitația credincioșilor parohiei, aceea de a veni în mijlocul lor și de a sfinți nou construita biserică, rugând pe Bunul Dumnezeu să dăruiască sănătate și îndelungare de zile chiriarhului eparhiei noastre. În încheierea cuvântului său Pr. Neculai Dragomir a expus un succint raport asupra lucrărilor executate și a cheltuielilor efectuate.

Prea Sfințitul Episcop Eftimie a ținut să precizeze în cuvântul său că a avut bucuria de a participa și la sfințirea locului pentru construirea acestei noi biserici, explicând apoi pericopa Evangheliei citită în această zi, a mulțumit în încheiere pentru urările care i s-au făcut, asigurând pe toți cei prezenți de dragostea și purtarea de grijă a Prea Sfinției Sale, invocând asupra tuturor "harul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfântului Duh".

Pentru munca depusă și ținuta sa aleasă preotul paroh Neculai Dragomir a primit dreptul de a purta "brâul roșu".

Slujba, încheiată cu tradiționalul Potihronu, a rămas în sufletele credincioșilor parohiei Pârlol, filiala Cămpeni, ca o amintire de neuitat.

SFINTIREA BISERICII "SFINȚII ARHANGHELI MIHAIL ȘI GAVRIIL"

Protopop Ioan Petru

Duminică, 26 mai 1996, Prea Sfințitul Episcop Eftimie a oficiat slujba de resfințire a bisericii "Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil" din Parohia Epureni, județul Vaslui.

La intrarea în biserică P.S. Eftimie a fost întâmpinat cu bucurie de credincioși, mulți din ei purtând în mâini buchete de flori, și de către P.C. Protopop Ioan Petru, în fruntea soborului de preoți.

După oficierea slujbei de sfințire a bisericii P. S. Eftimie a săvârșit Sfânta Liturghie, iar la momentul convenit a hirotosit pe tânărul teolog Violet Gabriel pe seama parohiei Viltotești. La sfârșitul slujbei a luat cuvântul P.C. Pr. paroh Marcel Batoc care, în calitate de păstor și coordonator al lucrărilor de reparație și pictură efectuate, a făcut o scurtă prezentare a istoricului acestei parohii, expunând apoi o dare de seamă privitoare la întreaga activitate desfășurată. A mulțumit apoi credincioșilor pentru ajutorul acordat și P.S. Episcop Eftimie pentru prezența în parohie.

Cuvântul cald și plin de învățătură al P.S. Eftimie a cuprins explicarea pericopei evanghelice și însemnătatea unui astfel de eveniment, cum este sfințirea unei biserici, în viața unei parohii ortodoxe. Prea Sfinția Sa a făcut referire la credința înaintașilor care s-au rugat și pe aceste meleaguri, "împlinind munca cu rugăciunea, blândețea cu milostenia, curajul cu demnitatea". În încheiere P.S. Eftimie a îndemnat credincioșii să păstreze "credința strămoșească, sădind-o în sufletul credincioșilor, a tinerelor vlăstare ale Bisericii".

Pentru munca și pastorația depusă în această parohie, P.S. Eftimie a acordat preotului paroh Marcel Batoc distincția de "**Iconom**".

Tradiționalul polihroniu s-a desfășurat în mlădiosul cânt al unui grup de eleve din Murgeni, îndrumate de către Pr. Modiga Ioan. A luat cuvântul P.C. Protopop Ioan Petru, care a mulțumit P.S. Eftimie pentru dragostea dovedită față de preoții din eparhia pe care o păstorește, elogiind în finalul discursului său munca preotului paroh.

Mareți de evenimentul resfințirii bisericii lor, credincioșii parohiei Epureni vor păstra mereu în amintire binecuvântările primite cu acest prilej de la P.S. Episcop Eftimie.

CHEMAȚI LA DOMNUL

PREOTUL VASILE LUPU

În ziua de duminică, 12 mai 1996, a trecut la cele veșnice preotul pensionar Vasile D. Lupu. Părintele Vasile Lupu a fost 43 de ani preot paroh al parohiei Ferești, județul Vaslui, pentru ca apoi, timp de 15 ani, să slujească ca preot II la biserica "Adormirea Maicii Domnului" din Vaslui.

Născut la 27 martie 1911 în localitatea Ferești, județul Vaslui, termină școala primară în satul natal. Având părinți drept-credințioși, Maranda și Dumitru Lupu, în anul 1923 este înscris la Școala de Cântăreți bisericești din Huși unde urmează două clase.

Evidențiat ca element de valoare de Pr. profesor Nicolae Donos, în anul 1925 este îndrumat să urmeze cursurile Seminarului Teologic din Huși, cheltuielile de întreținere fiind suportate de inimosul profesor. În anul 1931 se transferă ca elev în clasa a VIII-a la Seminarul "Veniamin Costachi" din Iași, numărându-se la absolvire printre cei mai buni elevi ai seminarului. În toamna anului 1932 se înscrie la Facultatea de Teologie din Chișinău, pe care o absolveste în anul 1936. În toamna aceluiași an se căsătorește cu Maria Steluța Munteanu, din Huși, fiind numit preot, la 1 februarie 1937, pe seama parohiei Ferești, unde păstorește cu frumoase rezultate până la 1 septembrie 1979, când se transferă în postul de preot II la biserica "Adormirea Maicii Domnului" din Vaslui.

La 1 mai 1988 se pensionează, dar continuă să slujească la această biserică, ultima slujbă la care a participat fiind cea din Joia Patimilor. După o scurtă suferință trece la cele veșnice și este depus la biserica "Adormirea Maicii Domnului". În ziua de 14 mai, un sobor format din 16 preoți a oficiat slujba prohodului.

Au omagiat bogata sa activitate pastorală preoții: Vasile Ulea -- paroh la biserica "Adormirea Maicii Domnului", Petrică Ilașcu -- succesorul său la parohia Ferești, Constantin Burduja -- coleg de școală (pensionar) și Pr. Protoiereu Părcălabu Vasile.

Regretat profund mai ales de foștii enoriași de la Ferești, care au venit în număr foarte mare să-l conducă pe ultimul drum, părintele Vasile Lupu a fost depus în cripta familiei, la cimitirul "Eternitatea" din Vaslui.

Gândurile noastre, pline de compasiune și durere, sunt împărtășite de toți cei care l-au cunoscut. Ne vom ruga mereu pentru sufletul său bun, generos și nobil. Moștenirea lui bisericească nu va pieri.

Bunul Dumnezeu să-l odihnească în pace și să-i facă parte de lumina cea veșnică a Slavei Sale.

În veci fie pomenirea sa!

LA MORMÂNTUL PĂRINTELUI NECULAI ALBESCU

Pe 24 mai 1996, una dintre acele zile luminate de bucuria sfântă a Înălțării Domnului Hristos, clopotele bisericii "Schimbarea la Față" din Roman au sunat cu jale. Glasul lor de rugăciune a condus pașii noștri, ai celor care am participat la slujba înmormântării vrednicului preot, soț, părinte și bunic Neculai Albescu, pensionar al "orașului copacilor și florilor".

S-a născut la data de 29 ianuarie 1914, în comuna Ruptura, județul Bacău. Școala primară a urmat-o în satul Filipești - Galbeni, județul Bacău. Primele patru clase de seminar le-a urmat la Seminarul "Episcop Melchisedec" - Ismail, iar alte patru clase la Seminarul "Sf. Gheorghe" din Roman.

În anul 1941 este declarat licențiat în teologie la Suceava.

După terminarea studiilor se căsătorește cu Lucreția C. Luncașu, având trei copii: Delia, Livia și Neculai.

La 12 septembrie 1942 este hirotonit preot pe seama parohiei Prăjoaia, comuna Valea Rea, județul Bacău, unde a funcționat până în anul 1945, când se transferă la parohia Linșești, comuna Onicenii, județul Neamț.

La data de 1 iunie 1950 se transferă la parohia Bozieni - Cucu, județul Roman, unde funcționează până la data de 1 februarie 1974, când se transferă la parohia Butnărești - Roman, unde slujește până la data de 1 iulie 1987 când se pensionează.

Cu neputință este a cuprinde în câteva rânduri viața unui om, cu înfloririle și bucuriile ei, dar și cu nereușitele și nu puținele ei lacrimi.

De aceea, să luăm aminte măcar la câteva din darurile sufletești dobândite de părintele Albescu Neculai, care să ne fie pildă nouă și celor de după noi, întru fericita lui pomenire.

A fost părintele Neculai un chip al statorniciei în credință și slujire. A sfințit, a învățat și a condus obștea credincioșilor din fața Sfântului Altar care i s-a încredințat.

În întreaga sa viață, pe sfintele altare ale bisericilor păstorite a adus jertfa cea fără de sânge pentru iertarea păcatelor poporului. Nu l-au zdruncinat în statornicia lui nici ambițiile personale și nici nevoile de după război.

A lăcrimat de bucurie la tot ce a fost nou și bun pentru neamul românesc.

A fost părintele Neculai un chip al liturghisirii ortodoxe. În fața Sfântului Altar era un om transfigurat. O liniște de dincolo de zare i se așternea în priviri, în glas și în mișcarea lină a cădirii.

Îți umplea sufletul când cânta din Altar "Îngerul a strigat".

A fost părintele Neculai un chip al economului iscusit. Buna rânduială și ordinea în biserică, în cimitir și în oficiul parohial erau coordonate ale vieții sale.

Și a mai fost părintele Neculai și un adânc iubitor al naturii. Numai în biserică și în familie se simțea împlinit sufletește.

Predica și cântarea îi ofereau cu prisosință adevărata desfătare spirituală, în locul celei lumești.

Și a mai fost părintele Neculai printre noi până duminică, 26 mai, când un sobor de preoți în frunte cu P.C. Pr. Pelin Constantin - inspector eparhial, a oficiat slujba înmormântării preoților.

După terminarea slujbei a luat cuvântul P.C. Pr. Inspector care a vorbit despre viața și activitatea celui adormit precum și despre preoție. Sieriul a fost purtat apoi în jurul bisericii, fiind așezat în cavoul familiei.

O zicală din bătrâni ferește pe cei chemați să pășească hotarul veșniciei între Paști și Înălțare, zicând că lor le sunt deschise Porțile Raiului. Deschise să-i fie Porțile Raiului și Sfinții Îngeri să-l primească pe acest preot întru bucuria Domnului său Cel înviat din morți și înălțat întru mărire. Iar peste familia îndoliată cerul să-și reverse mana mângâierii în acest ceas al despărțirii.

Dumnezeu să-l ierte și cu dreptii să-l numere.

În veci să fie pomenirea lui!

Arhid. Ilie Murărașu

**BISERICA PAROHIALĂ CU HRAMUL "ÎNĂLȚAREA DOMNULUI"
DIN HUȘI**

Prin dragostea și hărnicia credincioșilor și a preotului paroh Vitalie Bocănescu, având colaborator pe preotul Marian Bocănescu, preot II, s-au executat importante lucrări de reparații la biserica parohială cu hramul "Înălțarea Domnului" din Huși, protopopiatul Huși.

Lucrările s-au efectuat atât asupra exteriorului (consolidări și reparații) cât și asupra interiorului (restaurarea picturii).

În ziua de 22 septembrie 1996, P.S. Episcop Ioachim al Huşilor, înconjurat de un sobor de preoți, a oficiat slujba de sfințire a bisericii parohiale, slujind apoi Sfânta Liturghie. În finalul slujbei preotul paroh Vitalie Bocănescu a făcut un scurt istoric al bisericii parohiale.

Biserica este construită din zid, în anul 1833, de breasla tăbăcarilor și a cizmarilor, în frunte cu Hagi Petru Chisacoff, zis și Macedoneanu și soția sa Balașa, împreună cu Hagi Ieremia Arhip; biserica a fost reparată în 1903, cu care ocazie i s-au construit pridvorul și turlele¹. P.C. preot paroh s-a referit în continuare la lucrările executate, a adresat călduroase mulțumiri enoriașilor și celor care au contribuit în mod efectiv, cu banii și munca lor, la lucrarea de reparație a bisericii. De asemenea, cu multă căldură a mulțumit P.S. Episcop Ioachim pentru dragostea părintească cu care a venit în rândurile credincioșilor acestei parohii.

Luând cuvântul, P.S. Episcop Ioachim a vorbit în cuvinte mișcătoare și pline de căldură duhovnicească despre biserică - lăcaș de închinare, reliefând importanța picturii care înfrumusețează și împodobește biserica, care ne atrage spre viața de evlavie și rugăciune; a mulțumit apoi oamenilor cu inimi darnice pentru lucrările de caritate pe care le-au susținut financiar, precum și pentru cele de ajutorare a bisericii - casa Domnului.

Referindu-se la cuvintele Evangheliei care s-a citit (Luca 5, 1-11), P.S. Ioachim a vorbit despre chemarea la apostolat a ucenicilor Domnului, care în urma pescuirii minunate L-au urmat cu statornicie pe Mântuitorul. Prea Sfinția Sa a scos apoi în evidență rolul apostolatului în Biserică și necesitatea așezării lui pe temelia de piatră - Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Mântuitorul lumii, mărturisit de Sfântul Petru în numele tuturor Apostolilor.

În continuare, P.S. Episcop Ioachim a explicat succesiunea apostolică, care continuă până în zilele noastre prin ierarhia Bisericii, după cuvântul Domnului: "Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi" (Ioan 20, 21).

---

¹ Anuarul eparhiei Huşilor pe anul 1938, p. 64.

P.S. Episcop a îndemnat pe credincioși să rămână statornici în credința strămoșească în care au fost botezați și să se ferească de șoaptele dăunătoare ale sectarilor.

Rostindu-se binecuvântarea arhierească, s-a intonat "La mulți ani!", în cinstea Prea Sfînțitului Episcop Ioachim al Hușilor, de către corul bisericii și preoții slujitori.

Consilier cultural
Arhim. *Mina Dobzeu*

METROPOLITANATE OF MOLDAVIA AND BUKOVINA

TEOLOGIE ȘI VIAȚĂ

REVIEW OF THOUGHT AND SPIRITUALITY

C O N T E N T S

CHRIST'S BIRTH - THE MYSTERY OF CHRISTIAN LIFE

† DANIEL, Metropolitan of Moldavia and Bukovina,
Christmas Pastoral Letter - 1996 3

† PIMEN, Archbishop of Suceava and Rădăuți
Pastoral Letter at the Birth of our Lord - 1996 10

† EFTIMIE, Bishop of Roman
Pastoral Letter at the Birth of our Lord - 1996 13

† IOACHIM, Bishop of Huși
Pastoral Letter at the Birth of our Lord - 1996 17

A DECADE OF VIGIL AT THE HEAD OF THE CHURCH

† DANIEL, Metropolitan of Moldavia and Bukovina,
His Beatitude TEOCTIST - Ten years of Patriarchate ... 23

MISSIONARY ORIENTATION

Fr. assist. Dan Sandu, His Eminence Metropolitan Daniel's visit
in England 27

† DANIEL, Metropolitan of Moldavia and Bukovina,
Mission in Europe today - Confessing Christ
in a Contradictory World 31

S T U D I E S

Fr. Archim. Chesarie Gheorghescu, The Holy Mother of God,
the blessed one filled with grace 37

Fr. lect. dr. Gheorghe Petraru, The concept of "sacred"
and the Christian holliness 51

Fr.prof. dr. Petre Semen, The authentic living of faith
from the perspective of the Bible 65

Fr. Nicolae Dorneanu, Filioque - suggestions for solving
a controversy (translation from the review "30 Jours" 79

Nistor Ciocan, Princes of Moldavia - founders and supporters
of the Bishopric of Huși 95

SERMONS, CATECHISATIONS, MEDITATIONS

<i>Fr. Archim. Chesarie Gheorghescu. Christian Faith and Its Importance</i>	105
<i>Fr. Archim. Clement Haralam. Sermon at the XVIII-th Sunday after the Pentecost</i>	110
<i>Fr. prof. dr. Petre Semen. The Saint Archangels According to the Holy Scripture and their ministry</i>	114
<i>Fr. Archim. Cleopa Ilie. The Way of the Soul after Death</i>	118

NOTES

Evidence of the past - a chance for our future (<i>Fr. Mihai Mărgineanu</i>); The urbane Christian mission (<i>Dr. Aurelia Luchian</i>); Father Ioan Ursu Zugrav, the author of the series of icons of the iconostasis in the "St. Demetrios" church - Obrijeni (<i>Lucia Ionescu</i>); Father professor Alexandru Ciurea (<i>Fr. Anton Frunză</i>)	129

BOOK REVIEWS AND BIBLIOGRAPHICAL NOTES

Rosino Gibellini, Panorama de la Théologie au XXe siècle , traduit de l'italien par Jacques Mignon, <i>Cerf</i> , Paris, 1994, 688 p.; Jean Vernet, Jésus au péril des sectes, ésoterisme, gnoses et nouvelle religiosité , <i>Desclée</i> , Paris, 1994, 304 p. (<i>Fr. lect. Gheorghe Petraru</i>)	149

ECUMENICAL NEWS

The contribution of monastic life to Europe's renewal (<i>Sr. Ieronima Bucur</i>); The international conference "Word - Language - Identity" , Logumkloster, Denmark - 16-20 September 1996 (<i>Deac. Radu Antonovici</i>)	155

THE LIFE OF THE CHURCH

THE ARCHBISHOPRIC OF IAȘI	159
The international colloquium "The Science, Technique and Art of Preservation"	

PREDICI, CATEHEZE, MEDITAȚII

Arhim. Chesarie GHEORGHESCU, Credința creștină și importanța ei	105
Arhim. Clement HARALAM, Predică la Duminica a XVIII-a după Rusalii	110
Pr. prof. dr. Petre SEMEN, Sfinții Arhangheli după Sfânta Scriptură și slujirea lor	114
Arhim. Cleopa ILIE, Drumul sufletului după moarte	118

ÎNSEMĂRI

Mărturiile trecutului - o șansă pentru viitorul nostru (Pr. Mihai Mărgineanu); Misiunea creștină urbană (Dr. Aurelia Luchian); Preotul Ioan Ursu Zugrav, autorul ansamblului de icoane ale iconostasului bisericii "Sf. Dimitrie" - Obrijeni (Lucia Ionescu); Preotul profesor Alexandru Ciurea (Pr. Anton Frunză)	129

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Rosino Gibellini, Panorama de la Théologie au XX ^e siècle, traduit de l'italien par Jacques Mignon, Cerf, Paris, 1994, 688 p.; Jean Vernet, Jésus au péril des sectes, ésotérisme, gnosés et nouvelle religiosité, Desclée, Paris, 1994, 304 p. (Pr. lect. Gheorghe Petraru)	149

ACTUALITĂȚI ECUMENICE

Contribuția vieții monahale la înnoirea Europei (Monahia Ieronima Bucur); Conferința internațională "Cuvânt — Limbă — Identitate", Logumkloster, Danemarca — 16-20 septembrie 1996 (Diac. Radu Antonovici)	155

VIAȚA BISERICESCĂ

ȘTIRI DIN ARHIEPISCOPIA IAȘILOR	159
Colocviul Internațional "Știința, tehnica și arta conservării" (Prof. dr. Ion Sandu); "Iubirea lui Hristos vindecă lumea" - conferințele ASCOR din Postul Crăciunului (Sorin Mihalache).	
EPISCOPIA ROMANULUI	167
Biserica din parohia Pârjol (Arhid. Ilie Murărașu); Sfințirea bisericii cu hramul "Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil" - Epureni (Protopop Ioan Petru). † CHEMAȚI LA DOMNUL: Preotul Vașile Lupu; La mormântul Părintelui Neculai Albescu (Arhid. Ilie Murărașu).	
EPISCOPIA HUȘILOR	172
Biserica parohială cu hramul "Înălțarea Domnului" — Huși (Arhim. Mina	